T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE YARIŞMA YOLUYLA ELDE EDİLMİŞ UYGULAMALARIN (1930-1980) MODERN MİMARLIK MİRASI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Şubat-2024
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR tarafından hazırlanan "Türkiye'de Yarışma Yoluyla Elde Edilmiş Uygulamaların (1930-1980) Modern Mimarlık Mirası Kapsamında Değerlendirilmesi" adlı tez çalışması 13/02/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Başkan Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ	……..
Danışman Doç. Dr. Esra YALDIZ	……..
Üye Dr. Öğr. Üyesi Sakine Yıldız SALMAN	……..
Üye Doç. Dr. Fatih SEMERCİ	……..
Üye Doç. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN	……..

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun …./…/20.. gün ve …….. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Şerife Yurdagül KUMCU
FBE Müdürü

Bu çalışma 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri ve TÜBİTAK tarafından Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) 2211-A Yurt İçi Genel Doktora Burs Programı öğrencisi Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR tarafından hazırlanmıştır.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR

Tarih: 12.03.2024

ÖZET

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE'DE YARIŞMA YOLUYLA ELDE EDİLMİŞ UYGULAMALARIN (1930-1980) MODERN MİMARLIK MİRASI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Esra YALDIZ

2024, 402 Sayfa

Jüri
Doç. Dr. Esra YALDIZ
Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ
Dr. Öğr. Üyesi Sakine Yıldız SALMAN
Doç. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN
Doç. Dr. Fatih SEMERCİ

Kuramsal temelleri 19. yüzyılda atılan modern koruma düşüncesinin gelişiminin ardından 20. yüzyılın sonlarıyla birlikte "modern mimarlık yapılarının" da koruma kapsamında ele alınması gündeme gelmiştir. İlk etapta DOCOMOMO başta olmak üzere UNESCO, ICOMOS ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası koruma kuruluşları modern mimarlık mirasının korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalar yürütmüş ve konu ile ilgili kuramsal çerçevenin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik akademik çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Avrupa ülkeleri yerel ölçekte çalışmalar yürütmeye başlamış, modern mimarlık mirasını korumaya yönelik yasaların düzenlenmesi, 20. yüzyıla özgü değerlerin ve kriterlerin tartışılması ve envanter hazırlanması gibi konuları gündemlerine almışlardır. Ancak niteliği ve niceliği ile geleneksel mimari mirastan farklılaşan bu mirasın tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tehdit altında oluşu, gün be gün yaşanan yıkımlar konu ile ilgili çalışmalarının güncelliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın kapsamı; Türkiye'nin 20. yüzyıl modern mimarlık mirası içinde yerel bir dinamik olan "mimari proje yarışmaları" olarak belirlenmiştir. Tek yapı ölçeğinden imar planları ölçeğine kadar geniş bir çerçevede ele alınabilecek yarışmalar; Türkiye'de mimarlık mesleğinin gelişmesinde, uluslararası akımların yerele entegre edilmesinde ve kentlerin çehrelerinin değişmesinde adeta lokomotif konumundadır. Çalışmanın sınırları ise; 1930-1980 yılları arasında yarışma yoluyla elde edilmiş uygulamalar olarak belirlenmiştir. Yarışmaların ilk açıldığı tarih olarak 1930 referans alınmış; 1980 yılı, askeri müdahale ile ülke genelinde yaşanan değişim, yarışma yönetmeliğinde yapılan değişiklik ve paradigma kayması sebebiyle sınır kabul edilmiştir. Çalışmada modern mimarlık mirasının tanımları, değerleri ve kriterleri; uluslararası koruma kuruluşları, uluslararası/ulusal koruma belgeleri ve örnek ülkeler üzerinden karşılaştırılmış ve sonucunda Türkiye'de yarışma projesiyle elde edilmiş uygulamaların miras değerlerini araştırmak üzere bir "değerlendirme modeli" geliştirilmiştir. Yarışmalar ise; 2021'de ISC20C ve Getty Conservation Institute iş birliği ile geliştirilen "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" başlıklı çalışma baz alınarak belirlenen sekiz tema üzerinden analiz edilmiştir. Bu temalar içinden seçilen 29 yapı; değerlendirme modelinin entegre edildiği yapı analiz fişlerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda; geliştiren bu modelin yalnızca mimari proje yarışmaları özelinde değil, Türkiye'de modern mimarlık mirası niteliğindeki yapıların taşıdıkları değerlerin analizinde de altlık olarak kullanılabileceği ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türkiye'de modern mimarlık mirasına dair yapılacak kriter ve değer belirleme çalışmasında "yarışma projesi ile elde edilmiş olma"nın tek başına bir kriter olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 20. yüzyıl mimarlığı, değerlendirme modeli, modern mimarlık mirası, mimari proje yarışması, mimari koruma, tematik çerçeve.

ABSTRACT

Ph.D THESIS

THE EVALUATION OF COMPETITION PROJECTS IN TURKEY (1930-1980) WITHIN THE CONTEXT OF MODERN ARCHITECTURAL HERITAGE

Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR

THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN ARCHITECTURE

Advisor: Assoc.Prof.Dr. Esra YALDIZ

2024, 402 Pages

Jury
Assoc. Prof. Dr. Esra YALDIZ
Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ
Asst. Prof. Sakine Yıldız SALMAN
Assoc. Prof.Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN
Assoc. Prof. Dr. Fatih SEMERCİ

Following the development of modern conservation idea, the theoretical foundations of which were laid in the 19th century, the inclusion of "modern architectural buildings" within the scope of conservation came to the agenda in the late 20th century. International conservation organisations such as DOCOMOMO, UNESCO, ICOMOS and the Council of Europe have carried out studies on the conservation and evaluation of modern architectural heritage, and academic studies have been carried out to establish and develop the theoretical framework on the subject. Especially European countries have started to carry out studies on a local scale, and have taken issues such as the regulation of laws for the conservation of modern architectural heritage, the discussion of values and criteria specific to the 20th century, and the preparation of inventories into their agenda. However, the fact that this heritage, which differs from the traditional architectural heritage with its quality and quantity, is under threat in Turkey as well as all over the world, and the destructions that occur day by day reveal the actuality and importance of the studies on the subject. The scope of the study has been determined as "architectural project competitions", which are a local dynamic within Turkey's 20th century modern architectural heritage. The competitions, which can be considered in a wide range from the scale of a single building to the scale of zoning plans, are the locomotive in the development of the architectural profession in Turkey, in the integration of international trends into the local context and in changing the faces of cities. The boundaries of the study were determined as the applications obtained through competitions between 1930-1980. The year 1930 was taken as a reference as the date when the competitions were first opened; the year 1980 was accepted as the boundary due to the change experienced throughout the country with the military intervention, the amendment made in the competition regulations and the paradigm shift. In the study, the definitions, values and criteria of modern architectural heritage are compared through international conservation organisations, international/national conservation documents and sample countries, and as a result, an "evaluation model" is developed to investigate the heritage values of the applications obtained through competition projects in Turkey. The competitions were analyzed using eight themes that were determined based on the study titled "The Twentieth-Century Historic Thematic Framework: A Tool for Assessing Heritage Places", developed in cooperation with ISC20C and the Getty Conservation Institute in 2021. The 29 buildings selected from these themes were evaluated according to the building analysis sheets in which the evaluation model was integrated. As a result of the study, it has been understood that this model can be used as a basis not only for architectural project competitions, but also for the determination of the values of modern architectural heritage buildings in Turkey. In addition, it has been concluded that "being built through a competition project" should be considered as a stand-alone criterion in the criteria and value determination studies to be carried out on modern architectural heritage in Turkey.

Keywords: 20th century architecture, architectural conservation, architectural project competition, evaluation model, modern architectural heritage, thematic framework.

ÖNSÖZ

Doktora eğitimi sürecinde; TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) 2211-A Yurt İçi Genel Doktora Burs Programı ile 100/2000 YÖK Doktora Burs Programı kapsamında destek alınmıştır. Bilimin ve bilim insanının destekçisi olan TÜBİTAK'a ve YÖK'e vermiş oldukları destekten ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte beni her anlamda destekleyen, bana güvenen ve yoluma ışık tutan değerli danışman hocam Doç. Dr. Esra Yaldız'a, tez komitesinde yer alarak bilgi ve tecrübeleriyle bana destek olan ve ufkumu genişleten Prof. Dr. Gülşen Dişli hocama ve Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Salman hocama, tez savunma sınavında bulunan; değerli görüşleriyle yol gösteren ve çalışmanın sonuçlanmasına katkı sağlayan Doç. Dr. Süheyla Büyükşahin hocama ve Doç. Dr. Fatih Semerci hocama vermiş oldukları emek ve göstermiş oldukları sabırdan dolayı çok teşekkür ederim.

Çalışma ile ilgili bilgi paylaşımında desteklerini esirgemeyen; değerli hocam Prof. Dr. Dicle Aydın'a, Radisson Blu Hotel Ankara'da İnsan Kaynakları Departmanı'ndan Pınar Derman'a, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda görevli Doktor Oğuzhan Bilgen'e, Eskişehir Subay Orduevi'nden Mustafa Beye, Mimar Muhammet Büyükkırcalı'ya, Mimar Nurullah Demir'e, Mimar Ecrin Nisa Berk'e, Mimar Yasin Genel'e ve kuzeni Enes Çiçek'e, Yüksek Mimar Göktürk Peker'e, Diş Hekimi Fatih Biçer'e, ve değerli öğrencilerim Murat Bedir'e, Habibe Yeşilyurt'a ve arkadaşları Zeynep Ayça Aktaş ile Meldanur Altay'a çok teşekkür ederim.

Bugünlere ulaşmamda büyük emekleri olan değerli hocalarım Harun Karakuş ve Seyit Ali Yaşa'ya, tez sürecinde yanımda olduklarını en derinden hissettiğim kıymetli dostlarım Gevher Sayar'a, Beyza Bilgen Güç'e ve eşi Abdullah Güç'e, son olarak tezin her aşamasında bana gösterdiği hoşgörü ile her daim yanımda ve kalbimde olan sevgili eşim Yasin Bahtiyar'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tuba BÜLBÜL BAHTİYAR
KONYA-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

ÖNSÖZ ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

SİMGELER VE KISALTMALAR ..... **ix**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Problem Tanımı 2
1.2. Amaç ve Kapsam 5
1.3.Yöntem 6

2. KURAMSAL ÇERÇEVE **9**

2.1. Modern Mimarlık Mirası 13
2.1.1. Dünyada Modern Mimarlık Mirası, Değerleri ve Kriterleri 25
2.1.2. Türkiye'de Koruma Kavramı ve Modern Mimarlık Mirası 62
2.2. Mimari Proje Yarışmaları 74
2.2.1. Türkiye'de Mimari Proje Yarışmaları 78
2.3. Mimari Proje Yarışmalarının Miras Değerlendirmesindeki Rolü 85
2.4. Yarışma Yoluyla Elde Edilmiş Uygulamaların Modern Mimarlık Mirası Kapsamında Değerlendirilmesi Yönelik Bir Model Önerisi 88

3. TÜRKİYE'DE 1930-80 ARALIĞINDA YARIŞMA YOLUYLA ELDE EDİLMİŞ UYGULAMALAR **92**

3.1. TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları 96
3.2. TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim 128
3.3. TEMA 3: Din, Eğitim ve Kültür Kurumları 150
3.4. TEMA 4: Ticaret ve Küresel Şirketler 169
3.5. TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm 181
3.6. TEMA 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası 193
3.7. TEMA 7: Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi 198
3.8. TEMA 8: Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi 201
3.9. Değerlendirme 206

4. TÜRKİYE'DE YARIŞMA YOLUYLA ELDE EDİLMİŞ UYGULAMALARIN MİRAS DEĞERLERİNİN ANALİZİ **216**

4.1. TEMA 1'den Seçilen Yapılar 224
4.1.1. Kadıköy Halkevi (1938) 224
4.1.2. Anıtkabir (1941) 225
4.1.3. İstanbul Adalet Sarayı (1944) 226
4.1.4. Yeni Delhi Büyükelçiliği (1962) 227
4.1.5. Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (1964) 228

4.1.6. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi (1970) 229
4.1.7. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Van Şubesi (1973) 230
4.1.8. Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri (1977) 231
4.2. TEMA 2'den Seçilen Yapılar 232
4.2.1. Vakıf Guraba Hastanesi (1960) 232
4.2.2. Erzurum Atatürk Üni. Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi (1967) 233
4.2.3. Bursa Tıp Fakültesi (1972) 234
4.2.4. Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü (1961) 235
4.3. TEMA 3'ten Seçilen Yapılar 236
4.3.1. Ankara Polis ve Jandarma Mektebi (1933) 236
4.3.2. İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları (1947) .. 237
4.3.3. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1965) 238
4.3.4. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi (1963) 240
4.3.5. İstanbul Harbiye Askeri Müzesi (1967) 241
4.3.6. İslamabad Faisal Camii (1969) 242
4.4. TEMA 4'ten Seçilen Yapılar 243
4.4.1. Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (1979) 243
4.4.2. İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (1960) 244
4.4.3. SSK İzmir Konak Tesisleri (1966) 245
4.5. TEMA 5'ten Seçilen Yapılar 246
4.5.1. Eskişehir Porsuk Oteli (1956) 246
4.5.2. T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri (1964) 247
4.5.3. Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri (1968) 248
4.5.4. İstanbul Açıkhava Tiyatrosu (1946) 249
4.6. TEMA 6'dan Seçilen Yapılar 250
4.6.1. Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı (1944) 250
4.6.2. Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri (1962) 251
4.7. TEMA 7'den Seçilen Yapılar 252
4.7.1. İstanbul Radyo Evi (1945) 252
4.8. TEMA 8'den Seçilen Yapılar 253
4.8.1. Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı (1972) 253
4.9. Değerlendirme 254

5. SONUÇ ve ÖNERİLER 259

KAYNAKLAR 263

EKLER 292

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AIA: Australian Institute of Architects
CMAI: The Conserving Modern Architecture Initiative
C20: Twentieth Century Society
DOCOMOMO: Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement
FHBRO: Federal Heritage Buildings Review Office
GCI: Getty Conservation Institute
GEEAYK: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
HPEF: Historic Preservation Education Foundation
HSMBC: Historic Sites and Historic Monuments Board of Canada
ICOMOS: International Council on Monuments and Sites
ISC20C: International Scientific Committee on 20th Century Heritage
ISC/R: International Specialist Committees/Registers
İMÇ: İstanbul Manifaturacılar Çarşısı
KİK: Kamu İhale Kanunu
MAP20: Montreal Action Plan 20
MIP: Monumenten Inventarisatie Project
MSP: Monumenten Selectie Project
NPS: National Park Service
NRHP: National Register of Historic Places
NSW: New South Wales
ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
RAIRA: Royal Australian Institute of Architects
RCE: De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
SACH: State Administration of Cultural Heritage
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
TICCIH: The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UIA: Uluslararası Mimarlar Birliği
UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WHL: World Heritage List

1. GİRİŞ

Modern koruma düşüncesinin kuramsal temellerinin atıldığı 19. yüzyıldan sonra "modern" olanın da korumanın bir nesnesi haline dönüşmesi 20. yüzyılın sonlarıyla birlikte gündeme gelmeye başlamıştır. 20. yüzyıl sonunda Batılı ülkeler kendi modern mimarlık ürünlerinin bakımsızlık sebebiyle zarar gördüğü ve hızla yok olmaya başladıklarını keşfetmişler (Omay Polat ve Can, 2008); 1980'lerden itibaren ise "Modern Mimarlık Mirası" mimari koruma ve onarım alanında tartışılmaya başlamış (Baturayoğlu Yöney, 2015), 1990'larda kurumsallaşmalara, yasal düzenlemelere ve pratiğe yansımasıyla birlikte (Omay Polat, 2008) korumanın kuram ve ölçütlerinde sınırlar değişmeye başlamıştır (Omay Polat ve Can, 2008). İlk etapta ikonik örnekler üzerinden tartışılan Modern Mimarlık mirasının bir bütün olarak ele alınması 1988'de kurulan DOCOMOMO International örgütünün 1990 Eindhoven Konferansı sonrası yayınladığı bildirge ile gündeme gelmiştir (Baturayoğlu Yöney, 2015). İlerleyen süreçte başta DOCOMOMO olmak üzere UNESCO, ICOMOS ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar modern mimarlık mirasının korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili bildiriler, ilkeler vb. yayınlamış, konferanslar düzenlemiş; konu ile ilgili uzmanlar tarafından kuramsal çerçevenin oluşturulması ve uygulama örneklerinin değerlendirilmesi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle Avrupa ülkeleri yerel ölçekte çalışmalar yürütmeye başlamış; envanterler çıkarılmış ve modern mimarlık mirasını korumaya yönelik yeni yasaların düzenlenmesi, sınırların ve kriterlerin değişmesi, 20. yüzyıla özgü değerlerin tartışılması vs. gibi konuları gündemlerine almıştır.

20. yüzyılda tüm dünyada etkisini gösteren, "modern mimarlık" olarak geniş bir başlık altında toplanan bu düşünce farklı ülkelerde ve bölgelerde farklı şekillerde yorumlanmış; her ülke kendi dinamikleri, ekonomisi, toplumsal yapısı, kültürü vs. doğrultusunda modern mimarlığa yerel açılımlar getirmiştir. Bu kapsamda düşünüldüğünde 20. yüzyılın başında kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti de "modernleşme" olgusunu toplumu ilgilendiren her alanda uygulamaya koymuş, mimari anlamda da batıyı referans alarak yeni açılımlar ile birlikte yerel yorumlar üretmiştir. Bu yerelliklerin üretilmesinde ve yaygınlaşmasında mimari proje yarışmalarının etkisi yadsınamaz ölçülerdedir. Özelikle Anadolu kentlerinde bu yarışmalar kentin 20. yüzyıl katmanının oluşmasında büyük önem taşımakla birlikte kente "modern" kimliğini kazandıran, kentli belleğinde yer eden ve yapıldığı dönemin çağdaş yapım tekniklerini yansıtan yapıların elde edilmesine önayak olmuştur.

1930'lu yıllardan 2000'lere kadar olan süreçte Türkiye'de 672 mimari proje yarışması açılmış[1]; bunların yaklaşık %50'si de uygulanmıştır. Bu yapılar nitelikleri, tasarım anlayışları, temsilleri ve sosyokültürel boyutlarıyla Türkiye'nin 20. yüzyıl modern mimarlık mirasının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Nitelik ve nicelik açısından geleneksel mimari mirastan farklılaşan bu 20. yüzyıl mimarlığının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tehdit altında oluşu ve gün be gün yaşanan ve geri dönüşü olmayan "sözde" restorasyon çalışmaları, cephe tadilatları ve yıkımlar modern mimarlık mirası ile ilgili çalışmalarının güncelliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Nitekim bu durum; Türkiye'de modern mimarlık mirası ile ilgili yapılan ilk sempozyum olan, 2001 yılında Bursa Mimarlar Odası tarafından düzenlenen "Uluslararası XIII. Yapı ve Yaşam Kongresi'nin açılış konuşmasında belirtilmiş; modern mimarlık mirası *"konusu nedeniyle, içeriği nedeniyle kapanmayacak bir gündem"* (Kaprol, 2001) olarak günümüze kadar gelmiştir.

20. yüzyılın sona ermesiyle birlikte uluslararası ve ulusal ölçeklerde duyulan "kaygı" sonucu belirli yapılar/alanlar taşıdıkları önemlerin tanımlanması sonucu "kültür varlığı" olarak koruma altına alınmaya başlanmıştır. Ancak Türkiye için geçen bu 24 yıl içinde hem evrensel hem de yerel ölçekte konu halen güncelliğini korumakta; envanter çalışmalarına ve değerlendirme kriterlerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Duyulan bu kaygı neticesinde çalışmada Türkiye'nin 20. yüzyıl modern mimarlık mirasına "mimari proje yarışmaları" özelinde tematik bir çerçeve çizilmesi ve yarışmalara özgü bir süzgeç oluşturularak miras değerlerinin tartışılması hedeflenmiştir.

1.1. Problem Tanımı

20. yüzyıl modern mimarlık mirası henüz tam anlamıyla ne dünyada ne de Türkiye'de geniş kitleler tarafından kabul görmüş ve değerleri anlaşılmış miras kategorisinde değildir. Konu ile ilgili kaygılar ve çabalar sınırlı bir çevrede tartışılmakta ve kamusal bir bilinç oluşturmakta büyük zorluklar yaşanmaktadır. Bunun başlıca sebepleri arasında geleneksel mimari mirasa göre daha erken tarihli olması, yerel yönetimlerin konunun ehemmiyetinin farkında olmayışı ve kamuyu bilinçlendirmede yetersiz kalışı, nicelik açısından geçmiş yüzyıllara göre daha fazla ve "gözden çıkarılabilir" sayılarda olması sayılabilir. Tüm bunların yanı sıra kavramsal bir paradoks olan şey, kesinlikle "modern" ve "miras" terimlerinin bir arada oluşudur. Miras genellikle

[1] Yarışmalar dizini için bkz: http://www.mimarlarodasiankara.org/yarismalardizini/

gelenek ve tarihle ilişkilendirilirken, modernite yeniye yönelik güçlü bir tercih sergilemektedir (Kuipers, 2013). Ayrıca modern olmanın felsefesinin bir sonucu olarak; modern mimarlığın geleneksele tepki olarak ortaya çıkması ve gelenekseli deyim yerindeyse "yıkarak" yerine geçmesi ancak şimdi kendisinin de korunmanın bir nesnesine dönüşmesinin bir paradoks oluşturması onu günümüzde tartışmaların gündeminde tutmaktadır. Çünkü modern olmak aynı zamanda "sonlu" olmaktır; yüzyıllara meydan okumadan, belli bir süreliğine işlevini yerine getirmek üzere inşa edilir, ekonomiktir, kapitalist düzenin bir parçasıdır, herkesin erişebileceği çözümler sunar ve yıkıp yenisini üretmekten çekinmez. Modern mimarlığın korunmasındaki bir diğer çelişki ise çağdaş koruma kavramının ve tekniklerinin gelişmesinin 20. yüzyıl ile birlikte gelişmesidir. Dünya mimarlığına tarihsel bir süzgeçten bakıldığında aslında her yeni mimari eğilim öncekine tepki veya öncekini geliştirme üzerine ortaya çıkmış ve gerektiğinde eskiyi yıkmaktan çekinmemiştir. 20. yüzyıl ile birlikte modern çağda artık yıkımın önüne engeller getirilmiştir. Koruma kavramının tartışıldığı bu yüzyılda ortaya çıkan modern mimarlık ürünü yapıların da korumanın nesnesine dönüşmesini kabullenmek sürecin zorluklarının bir diğer yönüdür. Tüm bunlar da modern mimarlığın bir "miras" olarak algılanmasında, tanınmasında ve korunmasındaki zorlukları beraberinde getirmektedir.

Modern mimarlık mirasının korunmasındaki bu zorluklara daha somut bir tablodan bakacak olursak Türkiye'de son yıllarda yaşanan yıkımlara bakmak yeterli olacaktır. 2017'de tescil kararları bulunan Rebii Gorbon'un Karaköy Yolcu Salonu ve Sefi Arkan'ın İller Bankası, 2018'de Atatürk Kültür Merkezi, 2019'da İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 2020'de yine tescil kararı bulunmasına rağmen Bursa Merkez Bankası, 2022'de İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023'de Ankara Tenis Kulübü son olarak 2023'ün Aralık ayında Türkiye'nin brütalist mimarisinde en cesur örneklerden biri Tercüman Gazetesi Binası'nın Mimarlar Odası ve DOCOMOMO Türkiye'nin itirazlarına rağmen yıkımları durdurulamamıştır (Şekil 1.1). Bu örnekler basında ve sosyal medyada yankı bulan yıkımlardan bazılarıdır, bunlar dışında gündeme dahi gelmeden kaybedilen onlarca yapı bulunmaktadır[2]. Oysa 20. yüzyıl modern mimarlık yapıları da her şeyden önce; inşa edildiği dönemin toplumsal yapısını, ekonomik durumunu, kültürünü, teknolojisini yansıtan birer belge niteliği taşımaktadır.

[2] Özhan Sökmen'in tasarımı Konya Mevlâna Çarşısı (1980-87), Metin Hepgüler, Sami Sisa, D. Tekeli'nin Atatürk Site Yurdu Yerleşkesi (1959), Perran Doğancı'nın Türkiye İş Bankası Kadıköy Şube Binası (1957) bu yıkımlara verilebilecek yalnızca birkaç örnekten biridir.

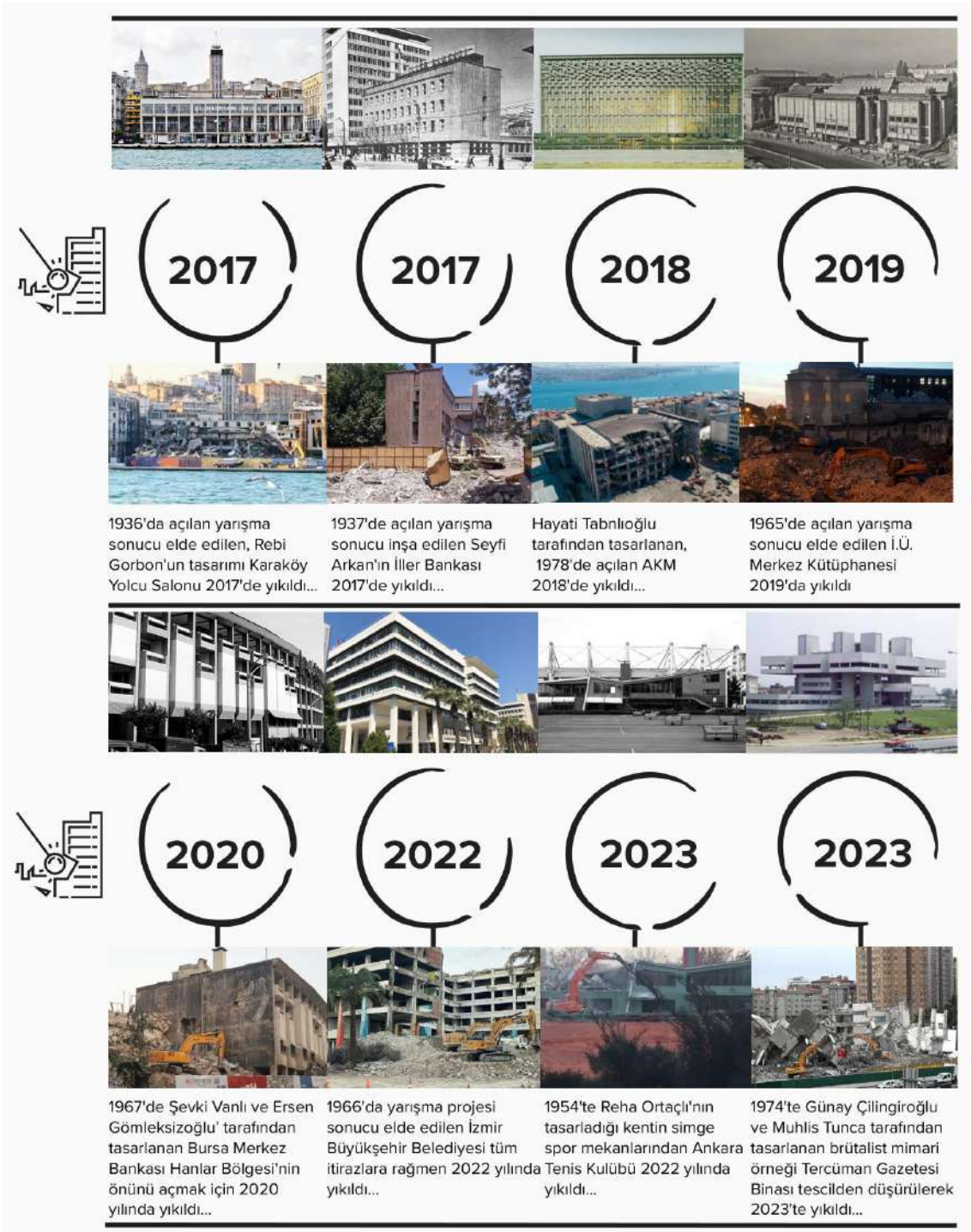

Şekil 1.1. Türkiye'de son yıllarda yıkılan modern mimarlık yapıları (Görseller http://www.docomomo-tr.org, https://www.arkitera.com, https://www.ntv.com.tr, https://www.mimarizm.com, https://archives.saltresearch.org adreslerinden alınmıştır)

Bu kaygı ve endişe verici tablo karşısında çalışmanın konusu, Türkiye'de 20. yüzyıl mirası ve korunması olarak belirlenmiştir. Ancak bu başlık bize oldukça geniş bir çerçeve çizmekte ve farklı yapı türlerini içeren geniş bir yapı stokunu beraberinde getirmektedir. Bu uygulamaları tek başlık altında incelemek yerine belirli bir kriter, tema veya dönem çerçevesinde ele almak daha verimli sonuçların elde edilmesini ve belgeleme

çalışmalarının kolaylaşmasını sağlayacaktır. Nitekim erken tarihli çalışmalardan biri olan ICOMOS'un 1996 yılında 20. yüzyıl mirası ile ilgili seminerinde (ICOMOS, 1996); yapıların seçim sürecine yerel düzeyden başlanması ardından bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlara doğru ilerlenmesi gerektiği, ilk adımın "yerel ölçekler" olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmanın hipotezi *"Türkiye'de 1930-80 aralığında yarışma yoluyla uygulanmış yapılar 20. yüzyıl modern mimarlığı bakış açısı ile değerlendirildiğinde modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirilmelidir"* şeklinde belirlenmiştir. Bu yapılar taşıdıkları miras değerleri ile Türkiye'nin 20. yüzyıl mimari mirası içinde önemli bir yere sahiptir ve korunarak gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu noktada hipotezin doğrulanabilmesi adına bu yapıların taşıdıkları miras değerleri üzerinden bir değerlendirme modeli oluşturulmuş ve oluşturulan sistematik alan çalışmasında seçilen yapılar üzerinde denenmiştir.

1.2. Amaç ve Kapsam

20. yüzyıl Türkiye'sinde; tek yapı ölçeğinden imar planları ölçeğine kadar geniş bir yelpazede ele alınabilecek proje elde etme yöntemlerinden biri olan yarışma projeleri; verilen problemi kolektif bir bilinç ile çözüme ulaştırmaya çalışması, kişisel üslup arayışları, yeni söylemler geliştirmesi, 20. yüzyılın teknik ve teknolojisi kullanması, evrensel tasarım ilkelerini yorumlaması, kentleri modern mimarlık ile tanıştırması, mimarlık camiasını uluslararası bir modernizme doğru yönlendirmesi, kentleri prestij yapılarına kavuşturması gibi birçok özelliğiyle 20. yüzyıl mimari mirası içinde önemli bir bilgi kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerli arşivi modern mimarlık mirası kapsamında belgelemek, mevcut durumlarını tespit etmek ve değerlendirmek çalışmanın temel amaçlarından biridir. Bu doğrultuda kriter belirleme ve modern mimarlığın taşıdığı miras değerlerini tanımlamak için üç aşamalı olarak; koruma ile ilgili uluslararası kuruluşlar, ulusal/uluslararası koruma belgeleri ve koruma alanında yetkinliği bulunan ülkeler üzerinden bir araştırma yapılmıştır (Şekil 1.2). Bu araştırma sonucunda bir değerlendirme modeli geliştirilmiş ve alan çalışmasında belirlenen yapılar bu model üzerinden analiz edilmiştir.

Çalışmanın bir diğer amacı ise 2021'de ISC20C ve GETTY Conservation Institute (GCI) iş birliği ile geliştirilen "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" (The Twentieth-Century Historic Thematic Framework: A Tool for Assessing Heritage Places) başlıklı çalışma baz alınarak

Türkiye'deki yarışma projelerini tematik bir çerçevede analiz etmek; mimari özelliklerini ve mevcut durumlarını tespit etmek, bulundukları kent/yer için önemlerini ve miras değerlerini ortaya koymak ve tüm uygulanmış yarışma projelerinin modern mimarlık mirası başlığında belgelenmesini sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda elde edilen çalışmanın; Türkiye modern mimarlık mirasının değerlendirilmesine, korunmasına ve toplumsal kabulüne katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'nin sahip olduğu 20. yüzyıl modern mimarlık mirasına tematik bir çerçeve olarak "mimari proje yarışmaları" sınırı çizilmiştir. Mimari proje yarışmaları içinde ise 1930-1980 yılları arasında elde edilmiş yapılar/uygulamalar incelenmiştir. Yapıların inşa edilmiş olması günümüzde yıkılmış olsa bile incelemeye alınmasında en belirleyici faktördür. Yarışma projeleri içinde farklı disiplinler ile çalışmayı gerektiren ve üst ölçekte kalan imar planları, kentsel dönüşüm/tasarım projeleri, çevre düzenlemesi ile ilgili projeler, inşa edilmeyen öğrenci projeleri ile fikir projeleri ve tamamen farklı girdileri olan, farklı bakış açılarıyla inceleme gerektiren tip projeler uygulanmış olsa dahi çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmanın yıl sınırları ilk mimari proje yarışmalarının açıldığı 1930 yılı ile başlamış ve 1980 yılı ile bitirilmiştir. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile başlayan sürecin ardından serbest piyasa ekonomisine geçiş ve 1983 genel seçimleri sonrası liberalleşme döneminin başlamasıyla birlikte Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Mimari eğilimler itibariyle 1980 sonrası modernizm popüleritesini yitirerek yerini postmodernizmin etkisindeki yapılara bırakmıştır. Yarışmalar açısından ise 1980 yılında yarışma yönetmeliğinde yapılan değişiklik ile jürilerde Mimarlar Odası'nın bulunması gerekliliği kaldırılmış ve jüri seçimleri idarelerin kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Jürinin niteliğindeki bu değişimin yarışma projelerine ve ödül alan projelerin seçimlerine yansıması kaçınılmaz olmuştur. Tüm bu gelişmeler ve paradigma kayması 1980 sonrasını farklı bakış açıları ve girdilerle değerlendirme gerektirmesi nedeniyle, 1980 sonrası yapılanlar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

1.3.Yöntem

Çalışmada Türkiye'de yarışma yoluyla elde edilmiş uygulamaların modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi geliştirmek için "Karşılaştırmalı Yöntem" (Comperative Method) kullanılmıştır. Karşılaştırmalı Yöntem; aralarında ilişki bulunan birden fazla konuyu birbiriyle karşılaştırarak değerlendiren ve bu karşılaştırma sonucu bilgi üreten yöntem olarak tanımlanmaktadır

(Erman, 2009). Bu bağlamda çalışmada modern mimarlık mirasının tanımları, değerleri ve kriterleri; uluslararası koruma kuruluşları, uluslararası/ulusal koruma belgeleri ve örnek ülkeler üzerinden karşılaştırılmış ve sonucunda Türkiye'de yarışma projesiyle elde edilmiş uygulamaların miras değerlerini araştırmak üzere bir değerlendirme modeli geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra modern mimarlık mirasının ortaya çıkışı ve gelişimi ile Türkiye'de mimari proje yarışmalarının tarihsel süreci ve önemine yönelik literatür araştırması yapılmış, konu ile ilgili kaynaklar taranarak değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin 20. yüzyıl modern mimarlık mirası içinde önemli yerel bir dinamik olan "mimari proje yarışmaları" kapsamında miras kriterlerini belirlemek, değerleri tanımlamak ve bunları yapı ölçeğinde sorgulamak üzerine kurgulanan çalışmanın yöntem aşamaları ise şu şekildedir;

Birinci aşamada; Modern mimarlık mirası ile ilgili bir değerlendirme modeli geliştirmek için kriterleri ve değerleri belirlemek üzere;

- Uluslararası kuruluşların (UNESCO, Avrupa Konseyi, ICOMOS, DOCOMOMO) modern mimarlık mirası ile ilgili tanımları, değerleri ve kriterleri,
- Ulusal/uluslararası koruma belgelerinde "kültür varlığı" ve "modern mimarlık" için miras değerleri,
- Dünyanın farklı kıtalarından kültürel mirası koruma ve modern mimarlık mirası alanında örnek teşkil edebilecek çalışmaları olan, erişime açık bilgi ve belgelere sahip (i)Avrupa kıtasından İngiltere, Hollanda ve Fransa; (ii) Kuzey Amerika'dan ABD ve Kanada; (iii)Asya kıtasından Çin, (iv); Okyanusya kıtasından Avustralya'nın ve Türkiye'nin koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına yaklaşımları

araştırılmış ve bu üç aşamalı inceleme sonucunda Türkiye'de 1930-80 aralığında yarışma yoluyla elde edilmiş uygulamaları modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirmek üzere bir "değerlendirme modeli" geliştirilmiştir.

İkinci aşamada; 2021'de ISC20C ve GCI iş birliği ile geliştirilen "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" başlıklı çalışma baz alınarak Türkiye'ye özgü temalar ve alt temalar belirlenmiş ve bu temalara göre Türkiye'de 1930-80 aralığında uygulanmış yarışma projeleri analiz edilmiştir.

Üçüncü aşamada; Temalar içinden alan çalışması için seçilen 29 yapıyı/yapı grubunu modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirmek için yapı analiz fişleri oluşturulmuştur. Bu fişler DOCOMOMO International'ın 1998 yılında NIS fişinin temel verileri üzerinden hazırladığı minimum fiş (minimum fiche), DOCOMOMO_Türkiye

Ulusal Çalışma Grubu'nun yapı/yerleşim tanıtım formu ve DOCOMOMO_US'nin kayıt formu baz alınarak geliştirilmiştir.

Dördüncü aşamada; alan çalışması için seçilen yapılar yerinde incelenmiş ve mevcut durumları belgelenmiştir. Oluşturulan fişlere göre alan çalışması için ele alınan yapıların modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirilmesi yapılmış ve koruma önceliklendirmesine göre dereceleri belirlenmiştir.

Beşinci aşama; sonuç ve öneriler aşamasıdır (Şekil 1.2).

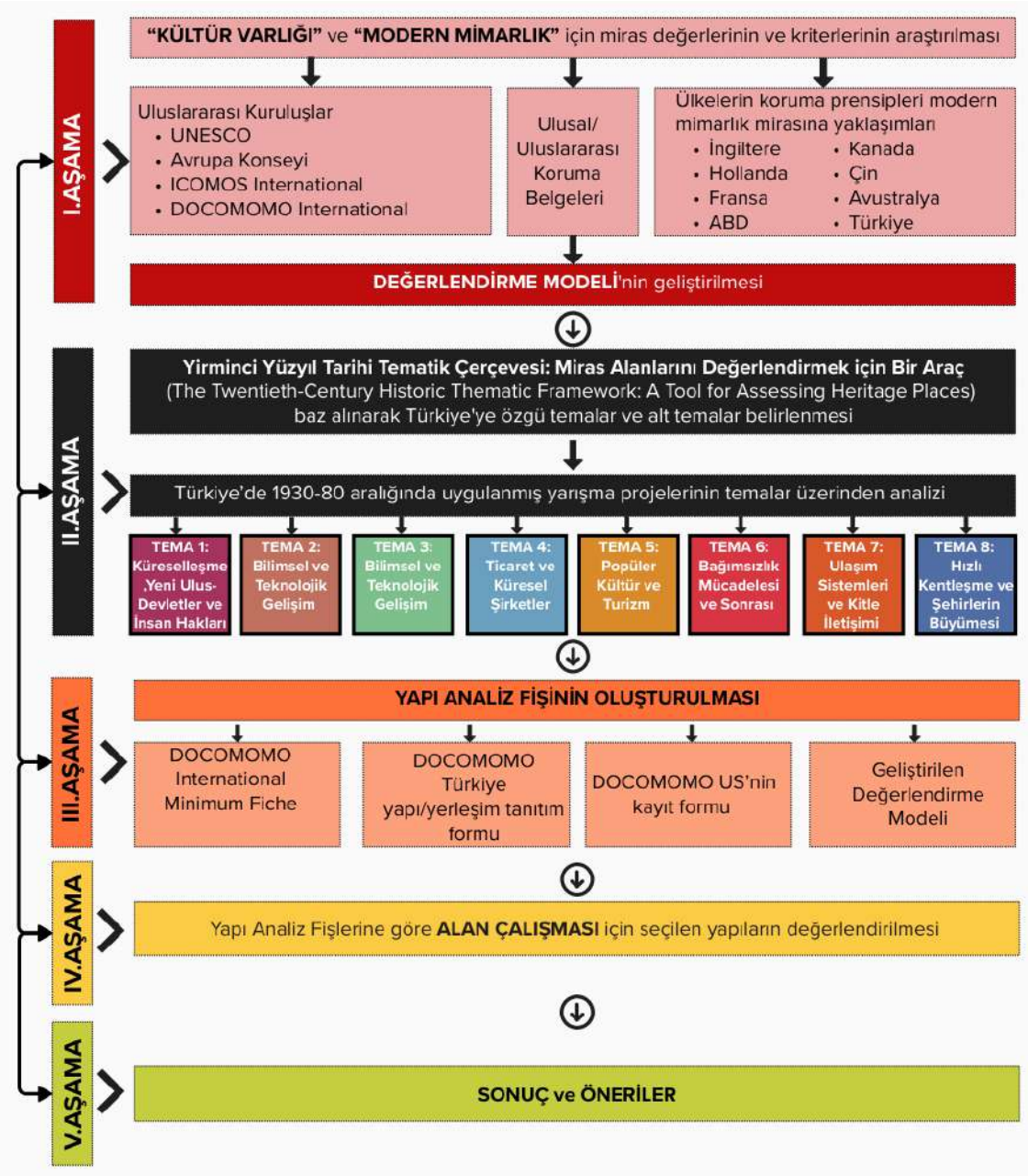

Şekil 1.2. Tez Yöntem Aşamaları Tablosu

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

"Modern" kelimesi etimolojik olarak ele alındığında üç temel anlam düzeyi tespit edilmiştir. İlk ve en eski anlamıyla modern; daha evvelki, geçmiş olan mevhumunun karşıtı olan şimdiki ya da güncel anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla modern terimi Orta Çağ'dan itibaren kullanılmıştır. Modernin ikinci anlamı ise eskinin karşıtı olarak yenidir. Burada sözcük önceki dönemlerden farklı, kendine has özellikleri olan bir dönem olarak deneyimlenen şimdiki zaman için kullanılmıştır. 17. yüzyılda bu anlamda yaygınlaşmıştır. 19. yüzyıl sürecince ise sözcük üçüncü bir anlam düzeyi taşımaya başlamıştır. Modern kavramı anlık, gelip geçici olana dair yan anlamlar kazanmış; artık kesin olarak belirlenmiş bir geçmişi değil, daha çok belirsiz bir ebediyeti anlatmıştır. Güncel olan, yeni olan ve gelip geçici olan şeklindeki bu üç anlam düzeyi de modern kavramı içinde şimdiyi geçmişten farklı kılan ve ona geleceğe doğru giden yolu işaret eden özgün niteliği veren şeydir. Modern aynı zamanda gelenekten bir kopuşun ve geçmişin mirasçısı olan her şeyi reddedenin simgesi olarak da tanımlanmaktadır (Heynen, 2011).

"Modernizm" bir dönem olarak tarihselleştirilmeye ve kuramsallaştırılmaya ise 1950'ler ile birlikte başlamıştır. 20. yüzyıl deneme yazarlarından Jorge Luis Borges modernizmi "merkezi her yerde çevresi hiçbir yerde olan küre" olarak tanımlamış, benzer şekilde yazar Raymond Williams da melez bir kültür olduğunu teşhis etmiştir. Yazar Peter Bürger günümüzde geçerli olan tüm sanatların kendini modernizmle olan ilgisi üzerinden tanımladığını ifade etmiştir. Sanat tarihçisi Geeta Kapur ise modernizmin yerelliklerine vurgu yaparak modernizmlerimizi tanımlarken modernlik dönemlerini Batı'ya göre değil kendi deneyimlerimize göre yeniden belirlememiz gerektiğini savunmuştur (Artun, 2021). Tanyeli (2020) "modern" ve "modernizm"in yalın tanımlara indirgenebilen birer kavram olarak incelenemeyeceğini; sanatsal olmaktan çok, toplumbilimsel araştırmaların yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Tanyeli, 2020). Mimarlıkta modernizm kavramı ise neredeyse en başından beri malzemenin endüstriyel, üretimin ise ekonomik anlamda modernleştirilmesi olarak tanımlanmıştır (Everdell, 2018).

Modern mimarlık denildiğinde ise; temelde tarihselciliğe tepki olarak biçimsel arınmayı ve sadeleşmeyi savunan ancak süreç içinde birçok farklı yorumu, bakış açıları ve yerellikleri olan, dünyanın birçok ülkesinde kendine savunucu bulmuş bir mimarlık anlayışından bahsedilmektedir. Temelleri 18. yüzyıla dayanan; işlevselliği, yalınlığı ve geçiciliği ön planda tutan modern mimarlık akımının ortaya çıkışını tetikleyen sosyal,

ekonomik ve kültürel gelişmelerin başında ise; 1789 Fransız İhtilali, 1780-1800'lerde yaşanan Endüstri Devrimi, 1770-1840 döneminde demirin kullanımının yaygınlaşması ve mekanik üretime geçiş, 1880-1940 döneminde petrolün yaygınlaşması ve yan ürünlerde kullanımı gibi gelişmeler sayılabilir (Benevolo, 1971).

19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Art Nouveau akımı tarihselliğe verdiği tepki ile modern mimarlığın temellerini atarken bitkisel ve asimetrik formlara yönelik süslemeleri ile klasik anlayışı sürdürmüştür. Aynı dönemlerde ABD'de kurulan Chicago Okulu; dövme ve dökme çeliğin mimaride ilk kez kullanıldığı, ilk gökdelenlerin yapıldığı, okulun mimarlarından Louis Sullivan ile ilişkilendirilen "form follow funciton" (form fonksiyonu izler) sözü ile modern mimarlığın temel tasarım prensibinin ortaya koyulduğu dönemdir (Ragon, 2010). 1908 yılında Adolf Loos'un "ornament is crime" (süsleme suçtur) makalesi ise modernizmin manifestosu haline gelmiştir. Modernizmin dönüm noktalarından biri de temel geometrileri, ana renkleri, basit ve fonksiyonel olmayı savunan 1917-30 yılları arasında etkisini gösteren De Stijl akımıdır. Modernizmin bir diğer temel taşı; 1919-33 yılları arasında sadece 14 yıl etkin olan ancak tasarımcı-zanaatkar arasında kurduğu ilişki ile mimarlık ve sanat akımlarına derinden etki edecek Bauhaus Okulu'dur. Bu okulun müdürlerinden mimar Mies van der Rohe'un "less is more" (az çoktur) sözü modern mimarlığın oluşmasında çığır açmış; minimalist mimarinin mottosu haline gelmiştir (Jones, 2021). 1930'lu yıllarda adı koyulan Uluslararası Üslup (International Style) modernizme dair o güne kadar söylenenlerin genel bir ifadesi olarak Batı mimarisine egemen üslup haline gelmiş; 1950'lere kadar en popüler dönemini yaşamış; etkisi ve dünyanın farklı birçok ülkesine yayılması 1970'lere değin devam etmiştir. Modern mimarlığın etkisinin sona erişi 1970'lerle birlikte başlamış onun yerini modernizme tepki olarak doğan postmodernizm almıştır. 1977 yılında postmodernizm teorisyeni olarak ünlenen Charles Jencks modern mimarlığın "nihayet ve tamamen ortadan kalktığını" dile getirmiştir (Everdell, 2018). Nüktenin, süslemenin ve göndermenin geri dönüşü olarak nitelendirilen bu akımın önemli temsilcilerinden Robert Venturi ise modern mimarlığın yalınlığına karşı söylediği "less is bore" (az sıkıcıdır) sözüyle akımın tasarım yaklaşımını ortaya koymuştur. 1980 sonrası modern mimarlık popülerliğini yitirmiş; teknoloji ile birlikte yeni malzeme olanakları farklı tasarım yaklaşımlarını beraberinde getirmiştir (Şekil 2.1).

Türkiye özelinde modern mimarlığın gelişim süreci ele alındığında mimarlık alanında 1910-1930 yılları arasında Birinci Ulusal Mimarlık olarak anılan Osmanlı-İslâm referansları yerine Batılı teknolojiyi kullanarak klasik öğeler ve süslemelerle yüklü,

ulusalcı ve bir çeşit revivalist (canlandırmacı) bir mimarlık akımı üretilmiştir (Hasol, 2017). Ancak Modern Türk mimarisinin tarih yazımındaki en tartışmalı konularından biri, yeni rejimin kendisini Osmanlı'dan koparmaya çalıştığı bir dönemde, seküler ve Batı yönelimli bir Cumhuriyet tarafından Osmanlı mimarisinin yeniden canlandırmacı bir üslup olarak kullanılması olmuştur (Bozdoğan ve Akcan, 2012). 1920'lerin sonlarına doğru bu Osmanlı canlandırmacılığı Avrupa modernizmi lehine tamamen terk edilmiştir (Gül, 2017). Türk Mimarlığında dünyadaki modernizm paralelinde geçirdiği ilk dönem 1930-1940 yılları arasında görülmüş; 1940-1950 yılları arasında II. Ulusal Mimarlık akımı ile Modern Mimarlık ögelerinin yaygın olarak kullanıldığı, anıtsallık kavramının ön planda olduğu bir dönem olarak devam etmiştir. 1950-1970 yılları arası ise Uluslararası Üslup olarak nitelendirilen, yerden bağımsız, evrensel, sade, yalın, işlevin plana yansıdığı, planın ise yüzeyi ve kütleyi biçimlendirdiği yapıların inşa edildiği bir dönem olarak tanımlanabilir (Hasol, 2017). 1960'lar ve 1970'lerde yeni nesil mimarlar Uluslararası Üslubun bloğuna farklı alternatifler aramaya başlamışlar; "küçük ve çok parçalı yaklaşım" olarak bilinen parçalanmış blok, ortak bir formül haline gelmiştir (Bozdoğan ve Akcan, 2012). Ayrıca Frank Lloyd Wright'ın organik mimarisi ve Louis Kahn'ın brütalizmi Türk mimarları için iki önemli ilham kaynağı olmuştur (Gül, 2017). Bu dönemde mimarlık sektörü, gelişim sürecine ekonomik bunalımların etkisinde devam etmiş; yapı malzemesi anlamında çeşitlilikler artmıştır. Başta ofis yapıları ve oteller olmak üzere önemli yüksek katlı binalar 1970'lerle beraber yapılmaya başlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Mimarlık tarihçisi Atilla Yücel bu dönemi çoğulculuğun doğuşu olarak nitelendirmiştir (Bozdoğan ve Akcan, 2012).

1960 sonrasında artan profesyonellik ve büyüyen ekonomiye paralel olarak, artık daha fazla Türk mimar küresel ölçekte mimarlık tartışmalarını takip etme şansı bulmuş ve güncel mimari gelişmeleri projelerinde uygulamışlardır. Mesleki dergiler ortaya çıkmış ve mimari proje yarışmalarının sayısı geçmiş yıllara oranla artış göstermiştir (Gül, 2017). 1970'lerden sonra ise özellikle gelişen ve değişen yapı malzemeleri ve yapım teknolojileri ile farklı ve yeni biçim arayışlarının gündeme geldiği, Avrupa'da ve Amerika'da yayılmaya başlayan postmodernizm, Türkiye'de de etkisini hissettirmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda neoliberal ekonomiye geçiş ile birlikte ticarette serbestleşme başlamış, küreselleşmenin etkisinde yapılar büyümüş, uydukentler, gökdelenler, AVM'ler inşa edilmeye başlamıştır (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016). Bu dönem Türk mimarlığında arayış ve çeşitlilik dönemidir ve postmodernizmin etkisi 1990'lara kadar devam etmiştir (Şekil 2.1).

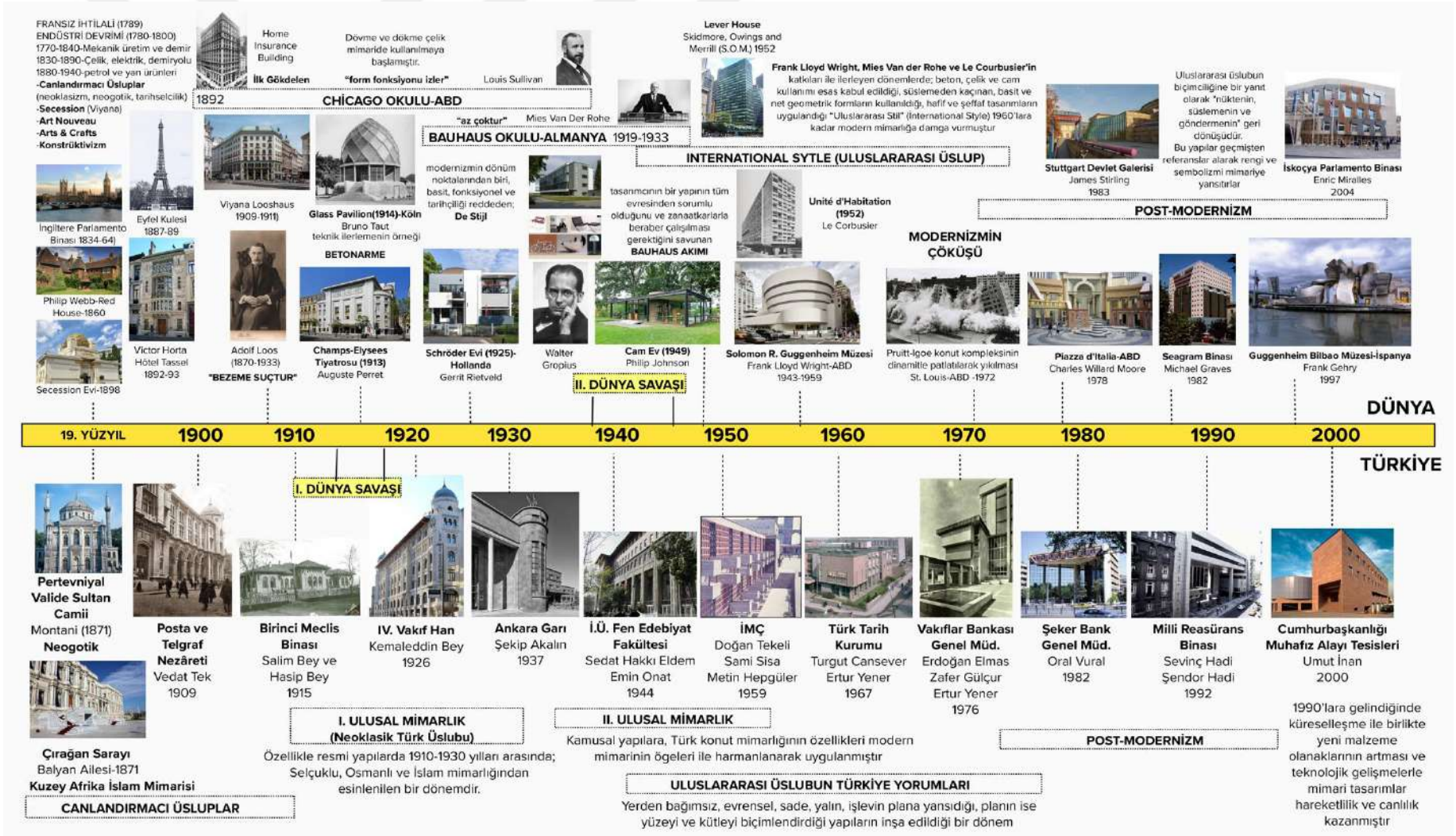

Şekil 2.1. Modern mimarlığın dünyada ve Türkiye'de gelişim süreci (Görseller https://www.kulturportali.gov.tr , https://en.wikipedia.org , https://ataturkansiklopedisi.gov.tr , https://www.arkitera.com , https://archives.saltresearch.org adreslerinden alınmıştır)

2.1. Modern Mimarlık Mirası

Modern mimarlık mirası UNESCO'nun 2003 yılında yayınladığı "Identification and Documentation of Modern Heritage" adlı belgeye göre; "19. ve 20. yüzyılların mimarisi, şehir planlaması ve peyzaj tasarımı" olarak tanımlanmıştır (Oers ve Haraguchi, 2003). DOCOMOMO ise bu tanımı daha sınırlı ancak esneklik payı da bırakarak "kabaca 1930-80 yılları arasında inşa edilmiş modern yapı, mahalle ve peyzaj olarak nitelendirilen yerler" olarak tanımlamıştır (DOCOMOMO_US, 2021).

"Modern mimarlık mirası" kavramının ortaya çıkışının ise modern mimarlığın etkisinin sona ermesiyle birlikte başladığını söylemek mümkündür. Amerikalı kültür teorisyeni ve mimarlık tarihçisi Charles Jencks (1987) modern mimarlığın sona erişini Amerika, St. Louis Missouri'de 5 Temmuz 1972'de Pruitt-Igoe konut kompleksinin dinamitle patlatılarak yıkılması ile ilişkilendirmekte, bu yıkımın mimarlık tarihi açısından bir dönemin kapanışını sembolize ettiğini belirtmektedir. Bu kapanış artık modern mimarlığa bakış açısını değiştirmeye başlamış; 1980'lerle birlikte özellikle Avrupa ülkeleri kentlerindeki modern mimarlık yapılarının bakımsızlık, ilgisizlik veya tanınamayacak kadar büyük değişimler geçirmesi sebebiyle zarar görerek hızla yok olmaya başladıklarını keşfetmeleriyle birlikte de koruma-onarım alanında "modern mimarlık mirası" tartışılmaya başlamıştır. 1990'larda kurumlaşmalara, yasal düzenlemelere ve pratiğe yansımasıyla korumanın kuram ve ölçütlerinde sınırlar değişmeye başlamıştır. İlk etapta ikonik örnekler üzerinden tartışılan Modern Mimarlık Mirası'nın bir bütün olarak ele alınması 1988'de kurulan DOCOMOMO International örgütünün kuruluş toplantısı olan 1990 Eindhoven Konferansı sonrası yayınladığı bildirge ile başlamıştır. Konferansa 20 ülkeden 140 uzman katılmış; bir yıl içinde DOCOMOMO Avrupa sınırlarını aşmış; 1991 yılında önce Arjantin ve Kanada, hemen ardından ABD ve Brezilya DOCOMOMO'ya katılmışlardır (Omay Polat, 2008: Omay Polat ve Can, 2008: Baturayoğlu Yöney, 2015). Günümüzde DOCOMOMO'nun Türkiye'de dahil 72 ülkede ulusal ve bölgesel çalışma grubu bulunmaktadır. Örgütün ana hedefleri Eindhoven Konferansı'nda belirlenmiş ve 2014'teki Seul Konferansı'nda güncellenmiş olup buna göre ana hedefler;

- *Modern Mimarlık mimarisinin önemini kamuoyunun, yetkililerin, profesyonellerin ve eğitimcilerin dikkatine sunmak,*
- *Modern Mimarlık eserlerinin araştırılmasını sağlamak ve teşvik etmek,*
- *Modern Mimarlık yapılarının ve alanlarının korunmasını ve yeniden kullanılmasını teşvik etmek,*

- *Önemli eserlerin yıkılmasına ve değiştirilmesine karşı önlem almak,*
- *Uygun koruma ve uyarlanabilir yeniden kullanım tekniklerinin ve yöntemlerinin geliştirilmesini teşvik etmek ve yayınlamak,*
- *Dokümantasyon, koruma ve yeniden kullanım için finansal kaynak temin etmek,*
- *Modern Mimarlık eserlerinin sürdürülebilir bir yapılı çevre içindeki geleceği için yeni fikirler keşfetmek ve geliştirmek* olarak belirlenmiştir[3].

Uluslararası anlamda ilk girişimlerden bir diğeri de kentsel ölçekte bir karar olarak; 1987 yılında, modern hareketin 20. yüzyıl mimarisi ve şehircilik ilkelerine uygun olarak şehir plancı Luigi Costa ve mimar Oscar Niemeyer tarafından tasarlanan ve 1956-1960 yılları arasında inşa edilen modern bir başkent olan Brasillia kentinin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kentsel alan ölçeğinden alınması olmuştur[4].

DOCOMOMO'nun kuruluşunun ardından 1991 yılında Avrupa Konseyi'nin 20. Yüzyıl Mimarlık Mirasının Korunması Hakkında Tavsiye Kararı ile tüm üye devletlerin dikkati 20. yüzyıl mirasına çekilmiş ve tehdit altında olan bu mirasın öneminin anlaşılmasına ve farklı bir kültür varlığı olarak ele alınması vurgulanmıştır[5].

1992 yılında DOCOMOMO, Uluslararası Uzman Komitesi (International Specialist Committees) olarak "Registers" komitesini kurmuştur. Günümüzde altı komiteden biri olan ISC/R öncelikle bu mirasın ikonik örneklerinden oluşan bir envanter hazırlamıştır. 1994'te komite seçme ölçütlerini belirlemek üzere 500 yapı ve sitten oluşturulan liste üzerinden üç aşamalı bir belgeleme fişi oluşturmuştur, fişlerde;

- Yerel ölçek (ulusal/bölgesel envanter)
- Uluslararası ölçek (DOCOMOMO International seçkisi)
- Küresel ölçek (Dünya Mirası Listesi) başlıkları mevcuttur.

Yine 1992 yılında İngiltere'de 1979 yılında kurulan ve savaş sonrası mimariyi yıkımdan korumak üzerine kampanya yürüten dernek The Thirties Society, adını Twentieth Century Society (C20) olarak değiştirmiştir. Kuruluşundan günümüze İngiltere'de tehdit altında olan modern mirası kurtarmak için ciddi çalışmalar ve kampanyalar yürütmeye devam eden bu dernek modern mimarlık mirası ile ilgili ulusal ölçekte çalışmalar yürüten özel kuruluşların ilk örneklerindendir.

[3] Detaylı bilgi için bkz: https://docomomo.com/organization/
[4] Detaylı bilgi için bkz: https://whc.unesco.org/en/list/445/

1995 yılında Chicago'da Tarihi Koruma Eğitim Vakfı (HPEF) ve National Park Services (NPS) tarafından ortaklaşa düzenlenen "Yakın Geçmişi Koruma" (Preserving the Recent Past) başlıklı konferans 20. yüzyıl mirasının değerlendirilmesi ve korunmasına yönelik ilk ulusal ölçekteki konferanstır. Yayına dönüştürülen bu önemli çalışmada 20. yüzyıl mirasını değerlendirme, koruma ve yeniden kullanım stratejileri hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir (Shiffer, 1995).

1995'te yapılan ICOMOS Helsinki Modern Mimarlık Mirası Semineri'nde 20. yüzyıl mirasının sadece mimari formlarına atıfla değil, bütünü oluşturan geniş ekolojik, sosyal, antropolojik, ekonomik ve kültürel çerçeveyi de dikkate alarak tanımlanması gerektiği üzerine vurgu yapılmıştır. Bu miras türüne ait mütevazi örnekler de dahil, kentsel ve kırsal alandaki konutların ve endüstriyel mirasın da önemli olduğu belirtilmiştir. Mevcut koruma ilkelerinin bu miras türü için de geçerli olduğu ve temel alınması gerektiği üzerinde durulmuştur.

1996'da gerçekleştirilen ICOMOS Meksika Modern Mimarlık Mirası Semineri 1995'teki seminerde sunulan çalışmaların zenginleştirilmesinde Amerika'nın bakış açılarını ve katkılarını araştırmak üzere toplanmıştır. Çalışmaların üslup, tipoloji, dönem ve bölge parametrelerine göre tanımlanması ve değerlenmesini sağlayan tematik çalışmaların yapılması önerisi getirilmiştir. Ayrıca mirasın analizinde ve değerlendirmesinde tek geçerli göstergenin bölgesel bir perspektifle yaklaşmak olduğu vurgusu yapılmıştır. Seçim sürecine dair ise; kaynakların azlığı göz önüne alınarak "toplum için önem"in diğer özelliklerden daha önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca seçim sürecinin yerel düzeyden başlayarak bölgesel, ulusal ve uluslararası alana doğru ilerlemesi gerektiği belirtilmiştir.

1997'de ICOMOS, DOCOMOMO'yu UNESCO WHL'ye modern mimarlık yapıları ve alanları ile ilgili rapor vermek üzere görevlendirmiştir. Bu raporda *"olağanüstü evrensel değere"* sahip olabilecek yapı/yapı grubu ve alandan oluşan dünya çapında 35 ülkeden oluşan bir seçki hazırlanmıştır. Seçkinin içinde Ronchamp'taki Notre Dame du Haut Şapeli, Chandigarh'daki kentsel planlama ve hükümet binaları, Le Havre kenti, Montreal'deki Habitat'67, Şikago'daki Lake Shore Drive yapısı gibi savaş sonrası önemli alanlar ile yine Chicago'daki Crown Hall, Torino'daki Turin Exhibition Palace, Tokyo'daki Nakagin Kapsül Kulesi ve Olimpiyat Salonları, Amsterdam'daki Amsterdam Orphanage, New York'taki Lever House, Los Angeles'taki Case Study House No. 8 ve PSFS Building ve Philadelphia'daki Richards Medical Araştırma Laboratuvarı gibi yapılar yer almıştır (Henket, 2023). Rapordan sonra WHL'ye 11 yapı alınmış; 2003

itibariyle Dünya Mirası Listesi'ndeki toplam 730 yapı ve alandan sadece 12'si modern mirası temsil etmiştir.

2000'de DOCOMO_US ve ICOMOS dünya çapındaki tüm ulusal ve uluslararası bilimsel komitelerinden 20. yüzyıl mimarlık mirasına dair kimliklerini ve yönetimlerini değerlendirmek üzere bir anket çalışması olan Montreal Eylem Planı 20 (MAP20)'yi başlatmış, anketin sonuçları 2002 yılında yayınlanmıştır. Türkiye'nin de dahil olduğu bu anketin sonucuna göre ülkelerin büyük bir çoğunluğu 20. yüzyıl mirasının listelenmesine dair belirli bir kriterleri olmadığı yanıtını vermiştir. Tanımlamalar için benimsenen yaklaşımın *"tarihsel, mimari, teknolojik, kültürel, sosyal veya ulusal önem"* temelli olduğu anlaşılmıştır. Ülkelerin çoğunda da listeleme ve koruma ile ilgili yasal bir düzenleme tanımlanmadığı sonucuna varılmıştır (Uskokovic, 2002). Yine 2000 yılında DOCOMOMO uluslararası yapılan bir anketin ardından oluşturduğu kayıtlar içinden "The Modern Movement in Architecture: Selections from the DOCOMOMO Registers" başlıklı bir seçki yayınlamıştır. Seçkinin içinde 32 ülkeden yaklaşık 800 yapıya ait bilgiler ve görseller bulunmaktadır (Sharp vd, 2000). Türkiye'den herhangi bir yapı seçki içinde yer almamıştır. Aynı yıl içinde HPEF ve NPS tarafından ilk çalışmanın tamamlayıcısı olarak "Yakın Geçmişi Koruma 2" (Preserving the Recent Past 2) adlı çalışma yayınlanmıştır (Slaton ve Faulks, 2000).

2001 yılında modern mimarlık mirası Türkiye'nin de ilk kez gündemine girmiş; Bursa Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Uluslararası XIII. Yapı ve Yaşam Kongresi'nin konusu "20. Yüzyıl Mimarlık Mirası" olarak belirlenmiştir. İlk farkındalığın ardından adımlar hızla atılmış, ertesi yıl 2002'de DOCOMOMO International'ın Paris Konferansı'nda Türkiye çalışma grubunun kuruluşu kabul edilmiş, aynı yıl 6 Mart 2002'de DOCOMOMO_Türkiye kurulmuştur. Böylelikle Türkiye'de modern mimarlık mirasının belgelenmesi ve korunması adına en önemli adımlardan biri atılmış; modern mimarlık ve koruma konusunda çalışan uzmanların bir araya gelmesi sağlanmıştır. 2004 yılından itibaren ise her yıl "Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları" başlığında Türkiye'nin farklı şehirlerinde poster sunuşları düzenlenmekte bu sunuşlarda ülkemizin birçok şehrinden farklı kategorilerinde yapılar/alanlar ile ilgili sunuşlar ve belgeleme çalışmaları yapılmaktadır.

2003 yılında UNESCO, ICOMOS ve DOCOMO iş birliği ile 19. ve 20. yüzyılın yapılı mirasının tanımlanması, belgelenmesi ve tanıtımı için ortak bir program başlatmış ve "Modern Mirasın Tanımlanması ve Belgelenmesi" (Identification and Documentation of Modern Heritage) başlıklı çalışma yayınlanmıştır (Oers ve Haraguchi, 2003). Ayrıca

2002-2005 yılları arasında yine aynı kuruluşların iş birliği ile modern miras üzerine beş bölgesel toplantı (Latin Amerika, Asya ve Pasifik, Sahra Altı Afrika, Kuzey Amerika, Akdeniz Havzası) düzenlemiştir[6].

2005 yılında ICOMOS, geleneksel mimari mirastan çok daha fazla risk altında olan 20. yüzyıl mirası hakkında tavsiyelerde bulunmak ve ilkeler geliştirmek için International Scientific Committee on 20th Century Heritage (ISC20C) komitesini kurmuştur.

2006'da DOCOMOMO International 9. Konferansını Türkiye'de gerçekleştirmiştir. Konferansın konusu "Öteki Modernizmler" (Other Modernisms) olarak belirlenmiş; farklı coğrafyalardaki modernizmin öznellikleri ve yerellikleri ile şimdiye kadar Modernizmin merkezleri olarak görülen Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın ötesine "Batı dışı" bağlamların nasıl genişlediği konuları tartışılmıştır[7].

Aynı yıl 2006'da UNESCO, ICOMOS, DOCOMOMO iş birliğinde "Risk Altındaki Miras: 20. Yüzyıl Mimarisinin ve Dünya Mirasının Korunması" (Heritage at Risk: Preservation of 20th Century Architecture and World Heritage) konulu konferans Moskova'da gerçekleştirilmiştir. Konferansta uluslararası anlamda Rus avangard mimarlığının yanı sıra 20. yüzyıl mimarisi için koruma uygulamaları gibi tematik konulara yer verilmiştir[8].

2011 yılında ISC20C, "Yirminci Yüzyıl Mimari Mirasının Korunmasına Yönelik Yaklaşımlar" (Approaches for the Conservation of Twentieth-Century Architectural Heritage) başlıklı Madrid Belgesi'ni hazırlamıştır. Belgede 20. yüzyıl mimari mirasının öneminin belirlenmesi ve değerlendirilmesi için kabul edilmiş miras kriterlerinin kullanılması gerektiği üzerinde durulmuş, mirasın korunmasına dair süreçler detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca belgede Komite, 20. yüzyıl mirasının tüm kültürel miras biçimlerini içerecek şekilde genişletilip genişletilmeyeceği konusunu gündeme getirmiştir (ISC20C Madrid Bildirgesi, 2011).

2011 yılında GCI, TICCIH, DOCOMOMO, ICOMOS, UIA ve WHC katılımıyla birlikte 20. yüzyıl için önemli tarihsel temaları belirlemek, tarihi tematik çerçeveler oluşturmak için bir taslak hazırlamak üzere "Yirminci Yüzyıl Kültürel Mirasının Önemini Değerlendirmek İçin Tarihi Bir Tematik Çerçeve Geliştirmek" (Developing an Historic Thematic Framework to Assess the Significance of Twentieth-Century Cultural Heritage)

[6] Toplantılar hakkında detaylı bilgi için bkz: https://whc.unesco.org/en/modernheritagemeetings/
[7] Konferans hakkında detaylı bilgi için bkz: https://docomomo.com/ankara-2006/
[8] Konferans hakkında detaylı bilgi için https://whc.unesco.org/en/events/297/

başlıklı bir kolokyum gerçekleştirmiştir. Grup, tarihi bir tematik çerçeve metodolojisi kullanılarak miras kaynaklarının tanımlanmasının koruma sürecinin ilk aşaması olduğu konusunda hemfikir olmuştur. Toplantıda 20. yüzyılda neredeyse evrensel olarak meydana gelen kitlesel göç, teknolojik gelişmeler gibi belirli olaylar olsa da her bir ülkede bu faktörlere bağlı sayısız şekilde farklı gelişmeler olduğu; bu gelişmelerin de her ülkenin kendi potansiyelleri doğrultusunda 20. yüzyıl yapılarını etkilediği sonucuna varılmış; 20. yüzyıl mirasının mimari stiller veya yapı tipolojileri gibi fiziksel temaları aşan; zaman ve mekan boyutuna uzanan daha geniş eğilimler olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır. Ayrıca bu tematik çerçevelerin yalnızca mimariye odaklanmaması; yapı grupları, kültürel peyzajlar, kentsel alanlar gibi diğer miras türlerini de içermesi gerektiği konusunda mutabık olmuşlardır. Değerlendirme yapılırken estetik, bilimsel, sosyal ve tarihsel özellikler gibi yaygın olarak uygulanan önem niteliklerinin yanı sıra kültürel çeşitlilik ile geliştirilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Grup ayrıca modernitenin başlangıcına ilişkin birçok tanım olduğunu kabul etmiş ve çoğu dönemleştirmenin büyük ölçüde keyfi olduğu konusunda hemfikir olmuştur (MacDonald ve Ostergren, 2011). Toplantı sonucunda altı tema belirlenmiş ve bu temalar kullanım türleri ve alt temalara ayrılmıştır. Bu kullanımları netleştirmek üzere WHL de dikkate alarak dünya çapında örnekler belirlenmiş ve WHL'de bulunan alanların hangi kriterler üzerinden girdiği analiz edilmiştir (EK-1).

Yine 2011 yılında endüstriyel mirasın belgelenmesi ve korunmasına yardımcı olmak için kullanılmak üzere "Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının Korunması İçin ICOMOS-TICCIH Ortak İlkeleri" (Joint ICOMOS-TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes, The Dublin Principles) yayınlanmıştır. Farkındalık, dokümantasyon eksikliği, değişen ekonomik eğilimler, olumsuz algılar, büyüklük ve karmaşıklık gibi sebeplerde savunmasız durumda olan endüstriyel miras alanlarının korunmasında özgün veya uyarlanabilir kullanımların en sürdürülebilir yol olduğu ve yeni kullanımlarda yapıların tüm bileşenlerine, iç mekan donatılarına saygı gösterilmesi gerektiği üzerine vurgu yapılmıştır (The Dublin Principles, 2011).

2012 yılında GCI; "Modern Mimariyi Koruma Girişimi" (Conserving Modern Architecture Initiative-CMAI) programını başlatmıştır. Amacı modern mimarlığın korunmasına odaklanan araştırmaların ve koruma çözümlerinin geliştirilmesi, eğitim

programları ve yayınlar aracılığıyla bilginin oluşturulması ve paylaşılması olarak belirlenmiştir[9].

2013 yılında GCI, 20. yüzyılın önemli yapılarının korunması için uluslararası bir hibe programı olan "Moderni Koruma" (Keeping it Modern) programını başlatmıştır. Günümüzde de aktif olan bu program sayesinde 77 yapının korunmasına katkı sağlanmış; modern malzemelere dair derinlemesine teknik araştırma, test ve analizler yapılmış ve bu raporların hepsi araştırmacılar için ücretsiz olarak yayınlanmıştır[10].

Aynı yıl 2013'te GCI, modern mimarlık mirasını koruma alanındaki uygulamaları ilerletmek ve eylemler geliştirmek amacıyla düzenlediği "Modern Mirası Koruma Uygulamasını Geliştirmek için Bir Kolokyum" (A Colloquium to Advance the Practice of Conserving Modern Heritage) başlıklı bilimsel toplantıda uygulayıcı ve uzmanları bir araya getirmiştir. Toplantı dört tema etrafında gelişmiş; (i) Felsefe ve Yaklaşım, (ii) Fiziksel Koruma Zorlukları, (iii) Eğitim ve Öğretim, (iv) Tanımlama, Değerlendirme ve Yorumlama temaları altında değerlendirmeler yapılmıştır[11]. Bu kolokyumun dördüncü başlığı tezin bilgi kaynakları açısından önem arz ettiği için detaylı olarak incelenmiştir. Buna göre; tipolojik/tematik yaklaşımların yapılı mirasla ilgili bilgi birikimi ve değerlendirme yöntemleriyle daha iyi uyum sağlayacağı; tematik yaklaşımların uluslararası karşılaştırmalı araştırmalar ve koruma konularıyla ilgili fikir alışverişinde oldukça faydalı olduğu sonucuna varılmıştır (Kuipers, 2013).

2017'de ICOMOS ISC20C; Madrid Belgesi'nin revizyonunu tamamlayarak "Madrid Yeni Delhi Belgesi: Yirminci Yüzyıl Kültürel Mirasının Korunmasına Yaklaşımlar" (The Madrid New Delhi Document: Approaches to the Conservation of Twentieth Century Cultural Heritage) başlıklı çalışmayı yayınlamıştır[12]. Bu belge ICOMOS'un tüm komiteleri tarafından bütün 20. yüzyıl miras alanlarının korunmasına rehberlik edecek temel bir uluslararası belge olarak kabul edilmiştir. Mirasın tanımlanması, koruma planlaması, teknik planlama, değişim baskılarının yönetimi, sürdürülebilirlik ve tanıtım başlıklarında detaylı tavsiyeler verilmiştir. Kültürel önemi tanımlamada somut nitelikler olarak fiziksel konum, görünüm, tasarım (örneğin, biçimsel ve mekansal ilişkiler, kültürel etkilenmeler, yapım sistemi, teknik malzeme ve estetik

[9] Program hakkında detaylı bilgi için bkz: https://www.getty.edu/conservation/our_projects/field_projects/cmai/cmai_overview.html
[10] Program hakkında detaylı bilgi için bkz: https://www.getty.edu/projects/keeping-it-modern/
[11] https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/colloquium_report.html
[12] https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Working_Groups/SDG/ICOMOS_2017_Madrid-Delhi_Document-_Conservation_of_20c_Heritage-_en-fr-es.pdf

nitelikler) soyut nitelikler olarak tarihi, sosyal, bilimsel, manevi değer ve yaratıcı dehanın bir ürünü olma özelliklerinin kullanılabileceği belirtilmiştir (The Madrid New Delhi Document, 2017).

Aynı yıl 2017'de UNESCO Dünya Miras Merkezi tarafından yayınlanan "World Heritage" dergisinin 85. sayısının konusu "Dünya Mirası ve Modern Miras" (World Heritage and Modern Heritage) olarak belirlenmiş; Sidney Opera Binası, İsveç Grimeton Radyo İstasyonu ve Brasilia şehri incelenmiş, Arabistan bölgesindeki modern mirasın tanımlanması ile ilgili konulara yer verilmiştir[13].

2018'de ICOMOS Almanya "Moderni Yeniden Düşünmek" (Moderne neu denken) başlıklı konferansı gerçekleştirmiştir. Konferansta uluslararası bağlamda tarihi analizlere ve tipolojik karşılaştırmalara yer verilmiştir (Deutsches Nationalkomitee von ICOMOS, 2019).

2019'da HPEF ve NPS tarafından diğer iki çalışmanın devamı olarak "Preserving the Recent Past 3" (Yakın Geçmişi Koruma 3) konferansı yapılmıştır. Konferansta II. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki önemli yapılar ve alanlar ile korumayla ilgili en güncel stratejiler tartışılmıştır[14].

2021'de ISC20C ve GCI iş birliği ile 2011'deki çalışmanın geliştirilmiş versiyonu olarak "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" (The Twentieth-Century Historic Thematic Framework: A Tool for Assessing Heritage Places) başlıklı çalışma yayınlanmıştır (Şekil 2.2). Çalışmada yapılı çevreyi şekillendiren küresel güçler, eğilimler ve olaylar vurgulanarak, 20. yüzyılın yapılarını, şehirlerini, endüstrilerini ve peyzajlarını şekillendiren başlıca sosyal, teknolojik, politik ve ekonomik itici güçler tanımlanmış ve analiz edilmiştir. Buna bağlı olarak miras alanlarını tanımlamak ve bunları bağlama yerleştirmeye yardımcı olmak için on tema belirlenmiştir. Çalışmada bu temalar alt temalar ve yapı türleriyle desteklenmiştir (Marsden ve Spearritt, 2021). Bu on tema küresel olarak yapılandırılmış olmasına rağmen, 20. yüzyıl bağlamındaki yerleri araştırmak ve değerlendirmek ve yerlerin karşılaştırmalı analizlerini yapmak için yerel olarak kullanılabilir olarak kurgulanmıştır (EK-2).

[13] Derginin sayısı için bkz: https://whc.unesco.org/en/review/85/
[14] Konferans ile ilgili detaylı bilgi için bkz: https://www.prp3.org

Şekil 2.2. Tarihi Tematik Çerçeve (Marsden ve Spearritt, 2021)

1972'de Pruitt-Igoe konutlarının patlatılarak çökmesi sonrasında dünyanın gündemine girmeye başlayan ve günümüzde halen tartışılan "modern mimarlık mirası" ile ilgili bu ulusal ve uluslararası ölçekte yaşanan önemli gelişmeler ve koruma kurumları tarafından yapılan çalışmalar tarihsel süreç içinde Şekil 2.3'de özetlenmiştir.

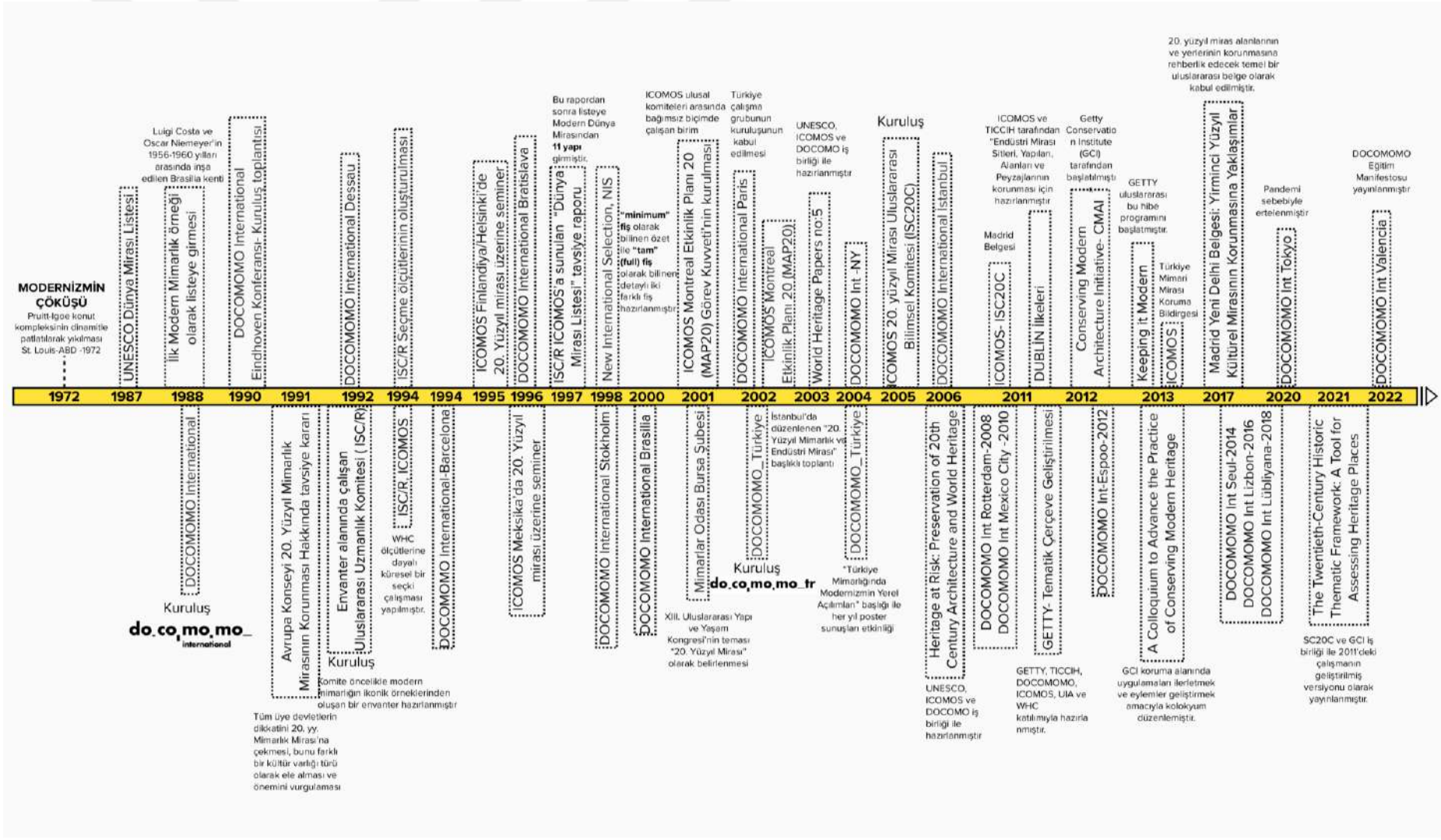

Şekil 2.3. Modern mimarlık mirası ile ilgili ulusal ve uluslararası ölçekte yapılan çalışmalar

Modern mimarlık mirasının korunmasında yaş-zaman boyutu ise yine güncel tartışmalardan bir başkasıdır. Yasal zeminde koruma altına alınacak yapılar ile ilgili zaman aralığını bazı ülkeler geriye dönük 50 ya da 30 yıla kadar indirgenirken bazıları 20. yüzyılın tamamı olarak ele almaktadır. Ancak miras kapsamında değerlendirilerek tescillenen kimi yapıların bu yasal sınırlamalar dışına çıkan tarihlere ait olması da sıklıkla karşılaşılan durumlardandır. Bu aralık tanımlaması; deneyim ve bilgi birikiminin artması ve ülkelerin yerel özellikleri bağlamında yaptığı değerlendirmelere göre değişime açık olacak bir konudur. Bu anlamda Carughi ve Visone (2017) tarafından hazırlanan çalışma üzerinden, kültür varlıklarının tescil/yasal koruma altına alınması için minimum yaş-zaman aralıklarının dünyanın farklı kıtalarından seçilen ülkelere göre değişimine bakıldığında bazı ülkelerde herhangi bir yaş-zaman sınırı getirilmemişken (Kanada, Avustralya, Fransa gibi) bazılarında yaş sınırlaması olduğu (İtalya 70 yaş, Rusya 40 yaş, İngiltere 30 yaş gibi) bazılarında da tarih ile sınırlandırıldığı (Hong Kong 1960, Romanya 1960 gibi) görülmektedir. Bu tabloda Türkiye ise tarih ile sınırlandıranlar kategorisine girmekte ve 1899 yılına kadar yapılmış olan yapıları kültür varlığı olarak tanımlamaktadır (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Kültür Varlıkları için minimum yaş-zaman aralıklarının bazı ülkelere göre değişimi (Carughi ve Visone, 2017)

	100 YAŞ	75 YAŞ	70 YAŞ	50 YAŞ	40 YAŞ	30 YAŞ	25 YAŞ	TARİH	SINIRLAMA YOK
Afrika								Gana (1900)	Cezayir, Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Mısır, Eritre, Etiyopya, Kenya, Fas, Mozambik, Nijerya, Senegal, Güney Afrika, Tanzanya, Tunus
Amerika				ABD				Ekvator (1940)	Arjantin, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Peru, Uruguay, Venezuela
Asya	Bangladeş	Pakistan		Bahreyn Filipinler Güney Kore	Birleşik Arap E.	Singapur	Makao	Umman (1920) Katar (1940) Hong Kong (1960)	Çin, Hindistan, Endonezya, İran, İsrail, Japonya, Ürdün, Kazakistan, Lübnan, Malezya, Tayland, Vietnam
Avusturalya									Avusturalya, Yeni Zelanda
Avrupa	İzlanda		İtalya	İtalya Letonya Litvanya Moldova San Marino	Belarus Rusya	Birleşik Krallık (İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya, Galler)		**Türkiye (1899)** Romanya (1960) Bosna Hersek (1990)	Arnavutluk, Andorra, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Kosova, Lihtenştayn, Lüksemburg, Makedonya, Malta, Karadağ, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsviçre, İsveç, Ukrayna, Vatikan

2.1.1. Dünyada Modern Mimarlık Mirası, Değerleri ve Kriterleri

Modern koruma anlayışı tarihsel süreç boyunca değerler sistemi üzerinde şekillenmiş; bu değerler ülkeye, kuruma, zamana, yapıya, ölçeğe, kültüre, kişiye vb. durumlara göre sürekli olarak değişmiştir. Bu durumda değerler sisteminin sabit değil değişken olduğunu ve konunun bağlamına göre çizilecek çerçevenin önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Modern mimarlık mirasının "kültür varlığı" olarak kabul edilmesinin ardından söz konusu mirası belgelemek ve korunmasını sağlamak üzere bir model geliştirmek için "değerler ve kriterler" araştırmak ve belirlemek çalışmanın başlangıç aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada bizim için bağlayıcı ve yönlendirici olan koruma ile ilgili uluslararası kurum ve kuruluşların görüşleri ve yayınladıkları belgelerdir. Ayrıca dünyanın farklı kıtalarından ülkelerin de koruma anlayışları ve modern mimarlık mirasına yaklaşımları çalışmaya yön vermesi adına araştırılmıştır.

UNESCO Dünya Miras Listesi

1972'de Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne göre oluşturulan ve Dünya Mirası Komitesi tarafından belirlenen Dünya Mirası Listesi'ne (World Heritage List) dahil olmak için, alanların olağanüstü evrensel değere sahip olması ve on seçim kriterinden en az birini karşılaması gerekir. Bu on kriterden altısı kültürel alanlarla dördü doğal alanlarla ilgilidir. Kültürel alanlarla ilgili kriterler şu şekildedir;

(i). İnsanın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmeli

(ii). Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemeli

(iii). Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik ünik veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmeli

(iv). İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olmalı

(v). Özellikle geri döndürülemez değişimin etkisi altında hassas hale geldiği zaman, bir kültürün (veya kültürlerin) veya insanın çevresiyle etkileşiminin temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, arazi kullanımının veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olmalı

(vi). İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile, veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilgili olmalı

2023 yılı itibariyle listede kültürel, doğal ve karma olmak üzere 1157 alan yer almaktadır. Listeye modern miras olarak nitelendirilebilecek 68 yapı/alan girmiş; bu kayıtlardan 2 tanesi, Dresden Elbe Vadisi ile Liverpool-Maritime Mercantile City, 2009 ve 2021 yıllarında listeden çıkarılmıştır. 2023 itibariyle listede aktif olarak 66 yapı/alan kayıtlıdır. Bu sayı da listenin yaklaşık %6'sına tekabül etmektedir. 21. yüzyılın girmesiyle birlikte listedeki modern miras sayısındaki artış dikkat çekicidir, 66 alanın 46'sı 2000 yılı sonrasında listeye girmiştir. Listeye dahil olan modern miras alanları çoğunlukla (ii) ve (iv) numaralı kriterler ile dahil olmuştur. Bu her iki kriter de yapıların ait oldukları "*dönemin özelliklerini yansıtması, döneminde yaşanan gelişmelerin bir örneğini sergilemesi"* üzerine olduğu görülmüştür. Modern miras olarak nitelendirilebilecek alanlar içinde şehir ölçeğinde alanlar, endüstri mirası alanlar, yapı grupları ve tekil yapılar bulunmaktadır (EK-3). Listede ayrıca mimar yapıları bazında da modern mimarlık akımının öncülerinden Le Corbusier'in 7 farklı ülkedeki 17 yapısı (2016) ve Frank Lloyd Wright'in 8 yapısı (2019) bulunmaktadır. Corbusier ve Wright'in listedeki yapıları modern mimarlığın ikonik eserleri arasındadır.

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne ilk modern miras alanı tarihin karanlık sayfalarıyla ilişkilendirilen, 1,5 milyon insanın sistematik olarak öldürüldüğü; Polonya'daki Auschwitz Birkenau Alman Nazi Toplama ve İmha Kampı 1979'da kaydedilmiştir (Şekil 2.4). Ardından 1984 yılında İspanya'da Art Nouveau akımının özgün yorumcusu Antoni Gauidi'nin eserleri (Şekil 2.5) listeye dahil edilmiştir. Modern Hareket ile doğrudan ilişkilendirilebilecek ilk alan ise listeye 1987 yılında dahil edilen Luigi Costa ve Oscar Niemeyer'in 1956-1960 yılları arasında tasarladıkları şehir planlama tarihinde bir dönüm noktası olan, konut ve idari bölgelerden oluşan Brasilia kentidir (Şekil 2.6). Listede yer alan en genç yapı ise; 2007 yılında 34 yaşındayken dahil edilen Sydney Opera Binası'dır.

Şekil 2.4. Auschwitz Birkenau Alman Nazi Toplama ve İmha Kampı (UNESCO, 2022a)

Şekil 2.5. Antoni Gaudi'nin Eserleri (UNESCO, 2022b)

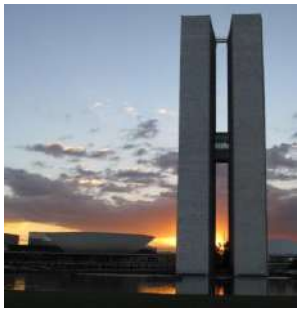

Şekil 2.6. Brasilia (UNESCO, 2022c)

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde (WHL) modern miras olarak kaydedilen 66 yapı/alan içinde yarışma projesi sonucu elde edilmiş iki yapı bulunmaktadır (EK-2). Bunlardan ilki listeye (ii) ve (iv) kriterleri üzerinden, 1994 yılında alınan İsveç'te 1917-20 yılları arasında yapılmış, İsveçli genç mimarlar Gunnar Asplund ve Sigurd Lewerentz tarafından tasarlanan Skogskyrkogården (Ormanlık Mezarlığı)'dır (Şekil 2.7). Alan içinde peyzaj düzenlemesi, mezarlıklar, şapeller ve hizmet binası bulunmaktadır. Tasarımın işleve uygun ve peyzaj ile rekabet etmeyen sadelikte oluşu modern mimarlığın doğal çevre ile bütünleşmiş başarılı bir örneği olmasını sağlamıştır (UNESCO, 2022d). WHL'deki yarışma projesi sonucu elde edilen diğer yapı ise Sydney Opera Binası'dır (Şekil 2.8). 1957 yılında açılan uluslararası bir yarışmada birinci olan Danimarkalı mimar Jørn Utzon tarafından tasarlanan yapı 1973'te kullanıma açılmıştır. Açılışından 34 yıl gibi kısa bir süre içinde (i) kriteri üzerinden WHL'ye alınmıştır.

Şekil 2.7. Skogskyrkogården (UNESCO, 2022d)

Şekil 2.8. Sydney Opera Binası (UNESCO, 2022e)

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi'nin karar alma organı olarak çalışan Bakanlar Komitesi; Avrupa toplumunun karşı karşıya olduğu sorunların tartışıldığı ve çözümler arandığı kolektif bir kurum olarak çalışmaktadır. Komite 1991 yılında üye devletlerin hükümetlerinin 20. yüzyıl mimarisinin tanımlanması, incelenmesi, korunması, restorasyonu ve kamuoyu bilinci oluşması için "No. R (91)13" başlıklı tavsiye kararını yayınlamıştır. 20. yüzyıl mimarisinin Avrupa'nın tarihi mirasının ayrılmaz bir parçası olduğu, en önemli unsurlarının korunmasının ve geliştirilmesinin mimari mirasın bir bütün olarak korunmasıyla mümkün olduğunu vurgulayan kararda bu miras türünün örneklerinin bol, geniş kapsamlı ve çeşitli karakterli olması nedeniyle, resmi kurumlar ve halk tarafından geleneksel mirastan daha az tanındığı üzerinde durulmuştur. Bu mirasın korunmasına yönelik özel bir ilgi eksikliğinin telafisi mümkün olmayan kayıplara yol açacağı ve gelecek nesillerin Avrupa'nın bu döneminden mahrum kalabileceği de vurgulanmıştır (Council of Europe, 1991).

Tavsiye Kararı'nda "Yirminci Yüzyılın Mimari Mirasının Korunması ve Geliştirilmesi İçin İlkeler" başlığı altında beş maddeden oluşan seçim kriterlerine yer verilmiştir:

- *Yirminci yüzyılın tüm üslup, tip ve yapım yöntemlerinden alınan önemli eserlerin değerini kabul etmek,*
- *Belirli bir dönemin veya mimari üslubun yalnızca en ünlü tasarımcılarının eserlerine değil, aynı zamanda dönemin mimarisi ve tarihi için önemi olan daha az bilinen örneklere de koruma sağlamak,*
- *Seçim faktörleri arasında sadece estetik yönlerin değil, aynı zamanda teknolojik, tarihi, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal gelişme açısından yapılan katkıları da dahil etmek,*
- *Korumayı, yalnızca tekil yapılar değil, tekrarlanan yapılar, planlı siteler, büyük yerleşkeler ve yeni şehirler, kamusal alanlar ve hizmetler de dahil olmak üzere yapılı çevrenin her bölümüne yaymak,*
- *Korumaya, mimariyle birlikte tasarlanan ve mimarın yaratıcı çalışmasına anlam veren iç ve dış dekoratif özellikleri, donatı ve mobilyaları dahil etmek* (Council of Europe, 1991).

ICOMOS International

ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) 1965 yılında kurulan, 151 ülkeden alanlarında uzman 10.489 üyesi bulunan, dünyadaki kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik çalışmalar yapan, korumaya dair teori, metodoloji ve bilimsel tekniklerin uygulanmasını teşvik eden küresel ölçekte hükümet dışı bir kuruluştur[15]. ICOMOS'un modern mimarlık mirası ile ilgili çalışmalarını 2005 yılından itibaren ISC20 Komitesi yürütmektedir. Ayrıca ICOMOS'un ülkelerdeki komiteleri ulusal ölçekte modern mimarlık mirasına dair çeşitli çalışmaları yürütmeye devam etmektedir[16].

[15] Detaylı bilgi için bkz: https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/mission-and-vision

[16] 1993 yılında ICOMOS Almanya, Berlin'de komünizm sonrası Doğu Avrupa'daki ikonoklazma ve modern mimarinin korunması ile ilgili bir toplantı düzenlemiştir. ICOMOS Fransa yakın geçmişteki mirasla ilişkili bir malzeme olan betonun korunmasına ilişkin özel bir teknik sempozyum düzenlemiştir. 2001'de ICOMOS Finlandiya, antik kent manzaralarındaki modern yapıların korunmasına ilişkin uluslararası bir sempozyum düzenlemiştir. Yine 2001'de ICOMOS Avustralya yıllık konferansını 20. yüzyıl mirası üzerine düzenlemiştir. Bu çalışmalar ICOMOS'un ülkelerdeki komitelerinin modern mimarlık mirasına dair çalışmalarına verilebilecek örneklerden bazılarıdır.

ICOMOS'un modern mimarlık mirası üzerine düzenlediği seminerler ve yayınladığı belgeler ise şu şekildedir;

- 1995- ICOMOS Helsinki Modern Mimarlık Mirası Semineri
- 1996- ICOMOS Meksika Modern Mimarlık Mirası Semineri
- 2011-ICOMOS Endüstriyel Miras Alanlarının, Yapıların, Alanların ve Peyzajların Korunması için TICCIH İlkeleri
- 2011- ICOMOS-ISC20 Yirminci Yüzyıl Mimari Mirasının Korunması için Yaklaşımlar (Madrid Belgesi)
- 2017- ICOMOS-ISC20 Yirminci Yüzyıl Kültürel Mirasının Korunmasına İlişkin Yaklaşımlar, Madrid-Yeni Delhi Belgesi

Bu belgelerin içerikleri bir üst başlıkta detaylı olarak ele alınmıştır. Belgelerden anlaşıldığı üzere ICOMOS, modern mimarlık mirasına özel değerlendirme kriterleri belirlememiş; kabul edilmiş miras kriterlerinin bu miras türü için de kullanılması gerektiği üzerine vurgu yapmıştır.

DOCOMOMO International

Modern mimarlığın yapılarının, alanlarının ve bölgelerinin belgelenmesi ve korunmasına yönelik olarak 1988 yılında kurulan DOCOMOMO, bir yapıyı veya alanı değerlendirmek için aşağıda verilen kriterleri sorgulamamızı önermektedir. Verilen bu altı kriter, modern mimarlığın bir temsili olabilecek bir yapıyı/alanı farklı bakış açılarıyla analiz etme imkanı vermektedir. Her yapının/alanın tüm kriterleri sağlaması beklenmez ancak ne kadar çok kriteri sağlarsa önemi de bir o kadar artacaktır. Kriterler şu şekildedir;

- ***Teknolojik Değer:*** *Yapıda strüktürel, estetik ve programa dair zorlukları çözmek için yenilikçi modern teknoloji kullanılmış mıdır?*
- ***Sosyal Değer:*** *Tasarım 20. yüzyıl yaşamının değişen sosyal dokusunu yansıtıyor mu? Tasarımcı çalışmanın form ve fonksiyonuyla yaşam ve çalışma şartlarını ya da insan davranışlarını geliştirmeye çalışıyor mu?*
- ***Sanatsal ve Estetik Değer:*** *Yapı kompozisyon, oran, ölçek, malzeme ve detayların işlenişinde özellik gösteriyor mu?*
- ***Kanonik Olma Değeri:*** *Yapı ve/veya mimar ünlü ya da etkili olmuş bir yapı ve/veya mimar mıdır? Örnek niteliğinde bir çalışma mıdır?*
- ***Referans Olma Değeri:*** *Yapı bir ya da daha fazla niteliğiyle sonraki tasarımcılara ilham kaynağı olmuş mudur?*

- ***Bütüncül Olma Değeri:*** *Özgün tasarım korunabilmiş midir? Yapı ya da yapı grubunun mimari bütünlüğünü bozacak malzeme değişikliği yapılmış mıdır?* (DOCOMOMO_US, 2021).

Ulusal ve Uluslararası Koruma Belgeleri

UNESCO, Avrupa Konseyi, ICOMOS, DOCOMOMO gibi uluslararası kuruluşların koruma kuramının gelişiminden bu yana yayınladıkları belgeler ve tüzükler üzerinden "kültür varlığı" olarak tanımlanan yapılara/alanlara atfedilen değerler ile 20. yüzyıl mimarlık mirası üzerine yayınlanan belgelerde bahsedilen değerler analiz edilmiş, bu değerlerin birbiriyle karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo.2.2 ve Tablo.2.3 detaylı olarak incelendiğinde kültür varlığına atfedilen değerlerin başında *"tarihi değer, kültürel değer, sanat değeri, estetik değer"* gelirken modern mimarlık mirası kapsamında yayınlanan belgelerde *"sosyal değer"* in en çok vurgulanan değer olduğu dikkat çekmektedir. Ardından *"teknolojik, manevi, ekonomik, siyasi"* değerlerin modern mimarlık mirası için daha çok ön planda olduğu; *"yaratıcı deha, tasarım değeri, kanonik değer*" in de modern mimarlık mirasına özgü olarak konu edildiği görülmüştür. Kültür varlığına atfedilen *"arkeolojik, enderlik/teklik, antropolojik, folklorik"* gibi değerler ise modern mimarlık mirasına atfedilen değerler arasında yer almamıştır. Buradan hareketle; modern mimarlık mirasında geleneksel mimari mirastan farklı olarak bazı değerlerin daha ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bu değerler **teknolojik değer, teknik değer, ekonomik değer** gibi bulunduğu çağa özgü olarak gelişen değerler olmakla beraber modern mimarlığın insan ve çevre ile kurduğu ilişkiye dayanan **sosyal değer, anı değeri, manevi değer** gibi değerleri de kapsamaktadır.

Tablo 2.2. Ulusal/Uluslararası koruma belgelerinde kültür varlığına atfedilen değerler

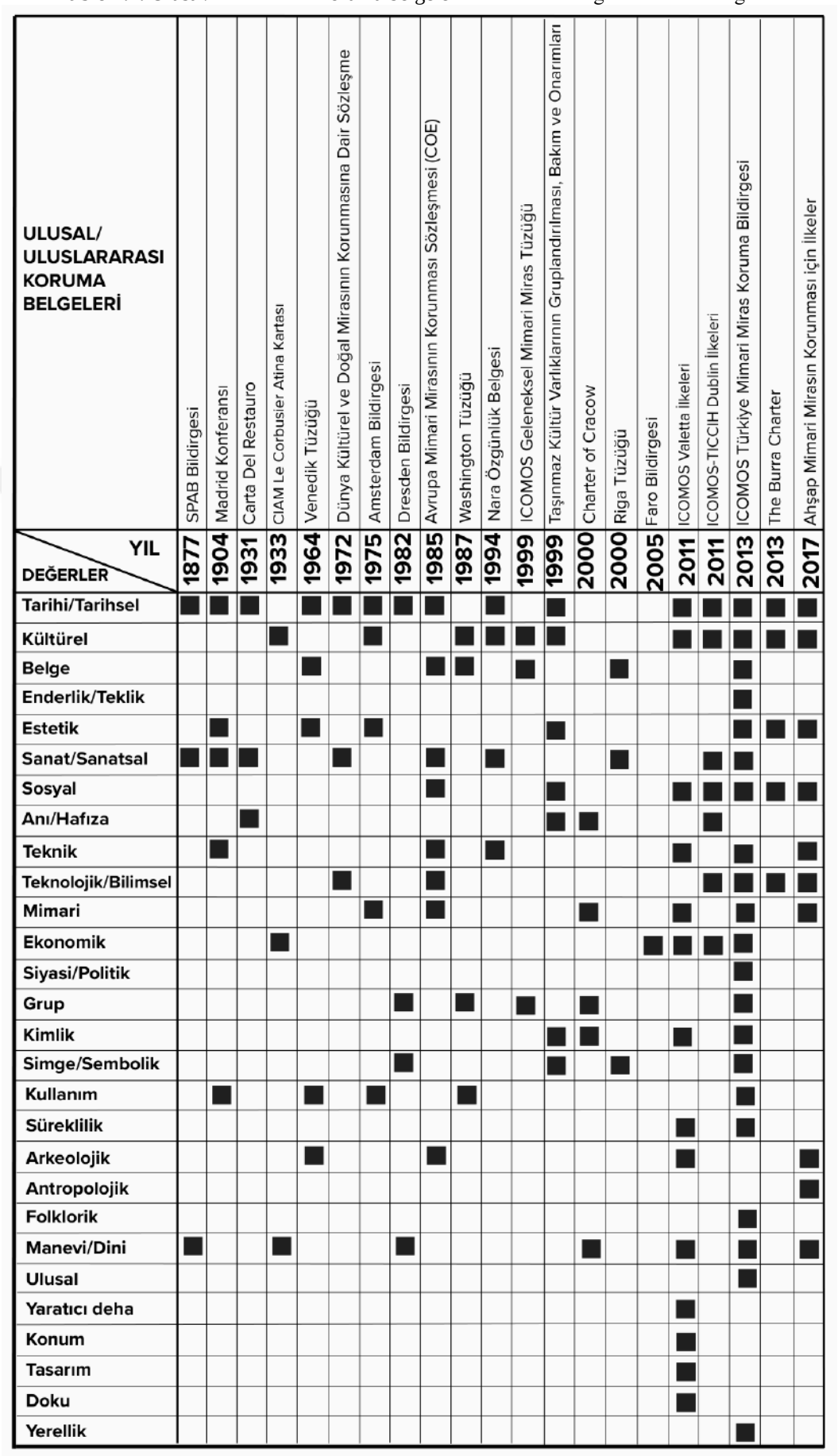

Tablo 2.3. 20. yüzyıl mimarlık mirası üzerine yayınlanan belgelerde yapılara/alanlara atfedilen değerler

20. YÜZYIL MİMARLIK MİRASI ÜZERİNE YAYINLANAN BELGELER	Docomomo: Eindhoven Belgesi	Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi	ICOMOS Helsinki Modern Mimarlık Mirası Semineri	ICOMOS Meksika Modern Mimarlık Mirası Semineri	ICOMOS Montreal Etkinlik Planı	ICOMOS ISC20C Madrid Belgesi	ICOMOS ISC20C Madrid Yeni Delhi Belgesi
YIL / DEĞERLER	1990	1991	1995	1996	2002	2011	2017
Tarihi/Tarihsel	■	■		■	■	■	■
Kültürel	■	■	■	■	■		
Belge	■						
Estetik	■	■				■	■
Sanat/Sanatsal							■
Sosyal	■	■	■	■	■	■	■
Anı/Hafıza				■			
Teknik						■	
Teknolojik/Bilimsel		■			■	■	■
Mimari		■	■	■	■		
Ekonomik		■	■				
Siyasi/Politik		■	■				
Grup		■					
Simge/Sembolik				■			
Kanonik		■					
Kullanım	■						■
Manevi/Dini						■	■
Ulusal					■		
Yaratıcı deha						■	■
Konum						■	
Tasarım						■	■
Doku						■	

Modern mimarlık mirası ile ilgili bir değerlendirme modeli önermek için değer ve kriterleri belirlemek adına dünyanın farklı kıtalarından kültürel mirası koruma ve modern mimarlık mirası alanında örnek teşkil edebilecek çalışmaları olan ve erişime açık bilgi ve belgelere sahip (i)Avrupa kıtasından İngiltere, Hollanda ve Fransa; (ii) Kuzey Amerika'dan ABD ve Kanada; (iii)Asya kıtasından Çin, (iv); Okyanusya kıtasından Avustralya ülkelerinin koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına yaklaşımları incelenmiştir. Ardından Türkiye'de korumanın gelişimi ve modern mimarlık mirası ile ilgili yapılan akademik çalışmalar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bölüm sonunda ise

incelenen tüm ülkelerin kültür varlıklarını koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına yaklaşımları Tablo 2.7'de özetlenmiştir.

İngiltere'de Modern Mimarlık Mirası

İngiltere'de koruma ile ilgili yasal düzenlemeler ve listeleme 1882 yılında İngiltere Ulusal Miras Listesi (The National Heritage List for England) veya kısa adıyla "The List" olarak başlamıştır. 1948 yılında yürürlüğe giren Şehir ve Ülke Planlama Yasaları (Town and Country Planning Acts) ile modern şehir ve ülke planlamasının temeli atılmış ve bu yasa ile özel mimari ve tarihi öneme sahip yapılar listelenmiştir. Savaş sonrası hasar gören yapıların yıkımdan korunması gerekip gerekmediğini belirlemek için "Kurtarma Listeleri" hazırlanmış; bir derecelendirme sistemi ile belirli kriterler oluşturulmuştur.

İngiltere'de koruma ile ilgili kurumların başında gelen English Heritage; İngiliz mirasını listelemek üzere yapılar öneren bir danışma organı olarak 1983 yılında kurulmuştur. Kuruluşunun ardından bir kılavuz yayınlanmış; listeleme için önerilen yapı türleri çeşitlendirilmiştir. Günümüzde bu listede anıtlardan peyzaj düzenlemelerine, savaş alanlarından arkeolojik alanlara kadar 500.000'den fazla alan yer almaktadır[17].

İngiltere'de "English Heritage" dışında modern mimarlık mirasıyla ilgilenen DOCOMOMO_UK ve Twentieth Century Society (C20) sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. 1914'ten itibaren faaliyet gösteren C20, 20. yüzyıl İngiltere'sini karakterize eden mimari mirasının korunması için kampanyalar yürüten bir kurumdur.

Modern mimarlık mirası ile ilgili ilk çalışmalar Sanat tarihçisi Nikolaus Pevsner 1969 yılında "The List"e dahil edilmesi için 50 Modern Hareket (Modern Movement) yapısı önermesiyle başlamış bu önerilen yapılar içinden 37'si listeye dahil edilmiştir. Ancak İngiltere'de 20. yüzyıl mirasına dair en büyük farkındalığı 1980 yılı itibariyle başlamıştır. 1928'te inşa edilen Art Deco mimarisinin bir örneği Firestone Lastik Fabrikası'nın (Firestone Factory) 1980'de listeye alınması beklenirken aniden yıkılması kamuoyunda büyük yankı uyandırmış ve tepki toplamıştır (Şekil 2.9). Bu olay sonrasında 1981 yılında Çevre Bakanlığı Tarihi Yapılar Komitesi (The Historic Buildings Committee of the Department of the Environment) listeye alınması için iki dünya savaşı arası yapılmış 150 yapı önermiştir. C20 bu olayı komitenin "ilk ciddi vakası" olarak adlandırmıştır (C20 Society, 2022a).

[17] Liste ile ilgili detaylı bilgi için bkz: https://historicengland.org.uk/listing/the-list/about-the-list/

1987 yılında Çevre Dairesi Genelgesi (Department of the Environment Circular 8/87) ile yapıların listelenmesi ile ilgili 1939 yılı barajı kaldırılarak "otuz yıl kuralı" (thirty year rule) getirilmiştir. Ayrıca tehdit altında ve olağanüstü değere sahip (Derece I veya Derece II'de) yapılar için "on yıl kuralı" (ten year rule) getirilerek 10 yaşın üzerindeki yapılara da listeye alınma imkanı sağlanmıştır. Bu yasa sonrası Londra'da 1955-59'da Sir Albert Richardson tarafından inşa edilen Bracken House yıkımdan kurtularak İngiltere'de listelenen ilk savaş sonrası yapısı olmuştur (Şekil 2.10). Ertesi yıl savaş sonrası 18 yapı daha listeye alınmıştır. 1991 yılında ise Ipswich'te 1972-75'te Foster Associates tarafından inşa edilen Willis Faber ve Dumas Binası, "on yıl kuralı" kapsamında listeye alınan ilk yapı olmuştur (Şekil 2.11). Ertesi yıl, 1992'de savaş sonrası (post-war) yapılarla ilgili tematik listelemeler başlamıştır[18]. Bu on ve otuz yıl kuralları ile de yapıların seçimi sabit bir tarihe bağlanmak yerine "yaş" a bağlanmıştır. Dolayısıyla yıllar ilerledikçe otomatik olarak daha genç yapıların listeye girmesi ile ilgili esneklik sağlanmıştır.

Şekil 2.9. Firestone Lastik Fabrikası (C20 Society, 2022b)

Şekil 2.10. Bracken House (C20 Society, 2022c)

Şekil.2.11. Willis Faber ve Dumas Binası (C20 Society, 2022d)

1995 yılında ise Post-War yapılarına ilişkin 189 yapıya dair envanter çalışması yapılmıştır. Ardından 1995-96'da 1945-65 yılları arasına (Post-War) ait yapılar için tescil önerileri yapılmış ve bir sergi açılmıştır. Bu tür sergiler düzenlemek envanter hazırlama sürecinin izlenebilir olmasını sağlamıştır. Diğer yandan ise konuyla ilgili kamuoyu oluşmasına ve bilinçlenmeye katkı sağlayarak toplumda böyle bir konunun ve sorunun varlığı gündeme getirilmiştir.

2011 yılında "İngiltere İçin Ulusal Miras Listesi" (The National Heritage List for England-NHLE) başlığında dijital bir veri tabanı oluşturulmuş ve herkes tarafından listede yer alan yapılar görülebilir ve incelenebilir hale gelmiştir[19]. Haziran 2016'dan itibaren ise İngiltere, bu listeyi zenginleştirmek amacıyla herkesi NHLE'deki

[18] İngiltere'deki listeleme tarihi hakkında detaylı bilgi için bkz: https://historicengland.org.uk/whats-new/features/conservation-listing-timeline/
[19] NHLE'ye ulaşmak için bkz: https://historicengland.org.uk/listing/the-list/

yapılar/alanlar hakkında bilgi ve fotoğraf paylaşmaya davet etmiştir. Ocak 2023 itibariyle NHLE'ye 20. yüzyıla tarihlenen 67.542 veri girişi yapılmıuştır. 20. yüzyıl yapıları ise tarihsel olarak 20. Yüzyıl Başları (1901-1932), Dünya Savaşı (1914-1918), 20. Yüzyıl Ortaları (1933-1966), Dünya Savaşı (1939-1945), 20. Yüzyıl Sonları (1967-2000) olarak beş döneme ayrılmıştır[20].

Günümüzde İngiltere'de listeleme kriterleri Dış İşleri Bakanlığı'na bağlı Dijital, Kültür, Medya ve Spor Departmanı (Department for Digital, Culture, Media & Sport) tarafından 2010 yılında yayınlanan ve son güncellemesi 2018'de yapılan "Listelenen Yapıların Seçim Kriterleri" (Principles of Selection for Listed Buildings) başlıklı belgede yer almaktadır. Bir yapının özel bir mimari veya tarihi öneme sahip olup olmadığını ve bu nedenle yasal listeye eklenmesi gerekip gerekmediğini değerlendirirken aşağıdaki kriterler baz alınmaktadır. Listeye alınmak için bu kriterlerden en az birini taşımak yeterlidir;

• ***Mimari Önem (Architectural Interest):*** *Bir yapının mimari öneme sahip olması için tasarımı, dekorasyonu veya işçiliği açısından önemli olması gerekir. Yapı tipi, teknikleri veya plan kurgusu açısından önemli örnekler, mühendislik ve teknoloji açısından önemli yapılar da buna dahildir. Özellikle daha genç yapılar için yapının işleyişi de dikkate alınmalıdır. Sanatsal ögeler de yapıların mimari önemi ile ilgili faktörlerden olabilir.*

• ***Tarihi Önem (Historic Interest):*** *Bir yapının tarihi önemi olması için, ülke tarihinin önemli yönlerini göstermesi ve/veya ulusal açıdan önemli kişiler, gruplar veya olaylarla yakından doğrulanmış tarihi ilişkileri olması gerekir; yapının kendisi de mevcut haliyle tarihin belli bir yönüyle güçlü bir bağ kurmalıdır.*

• ***Grup değeri (Group Value):*** *Yapının, bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte taşıdığı mimari veya tarihi önem grup değeri olarak adlandırılır. Bakanlık bu değeri yapıların önemli bir mimari veya tarihi alanın parçası olması veya iyi bir planlama örneği olması (meydanlar, sıra evler, örnek köyler gibi) veya yapılar arasında tarihi bir işlevsel ilişki olması durumunda dikkate alır. Bazı durumlarda grup değeri farklı tip ve tarihlerdeki çeşitli yapıların bir arada konumlanmasıyla da elde edilebilir.* (Principles of Selection for Listed Buildings, 2018).

Bu değer veya değerlere sahip olan yapılar arasında ise üç farklı derecelendirme yapılmıştır;

[20] Detaylı bilgi için bkz: https://historicengland.org.uk/listing/the-list/advanced-search/

- **Derece I (Grade I):** Olağanüstü öneme sahip yapılardır, listelenen binaların sadece %2,5'i Derece I' dir.
- **Derece II* (Grade II*):** Özel önemden daha fazlasına sahip olan; özellikle önemli yapılardır. Listelenen yapıların %5,8'i Derece II*'dir
- **Derece II (Grade II):** Özel öneme sahip yapılardır. Listelenen tüm binaların %91,7'si bu sınıftadır ve bir yaşanılan konut için en olası listeleme derecesidir[21].

Bu derecelendirme sistemi bir koruma hiyerarşisi önermemektedir. Bu derecelerden herhangi birine sahip bir yapıya ilişkin herhangi bir tasarrufta koruma ilkelerinin tamamı geçerlidir. Ancak yenileme ve restorasyon projelerinde yaşı daha genç olan yapılara derecesi ne olursa olsun daha fazla müdahale yapılabileceği de belirtilmiştir.

Bu belgede ayrıca listelemeye yardımcı olmak amacıyla altı maddede "Genel İlkeler" (General Principles) sıralanmıştır. Bu ilkelerden "Yaş ve Enderlik" ve "30 yaşından küçük yapılar" başlıklarında modern mimarlık yapılarına dair doğrudan tanımlamalar bulunmaktadır. İlkeler ise şu şekildedir;

Yaş ve Enderlik (Age and Rarity): *Bir yapı ne kadar eskiyse ve türünün hayatta kalan örnekleri ne kadar azsa, özel önem görme olasılığı o kadar yüksektir. Aşağıdaki kronoloji, değerlendirme için bir rehber niteliğindedir; tarihler olası önem dönemlerinin göstergeleridir ancak mutlak değildir. Yaş ve nadirlik ilişkisi, belirli yapı tipine göre değişebilir, çünkü bazı yapı tipleri için aşağıda belirtilen tarihler dışındaki tarihler de önemlidir. Ancak, kullanılan genel ilkeler şunlardır:*

- *1700'den önce, orijinal dokusunun önemli bir bölümünü koruyan tüm yapılara özel önem gösterilmesi muhtemeldir;*
- *1700'den 1850'ye kadar, orijinal dokusunun önemli bir bölümünü koruyan yapıların çoğu, bazen seçimleri gerektirse de muhtemelen özel önem seviyesindedir;*
- *1850'den 1945'e kadar, inşa edilen yapı sayısındaki büyük artış ve ayakta kalan çok daha fazla sayıdaki yapı nedeniyle, kademeli olarak seçilmesi gerekir;*
- *Mimarlık için başka bir dönüm noktası olan 1945 sonrası döneme ait yapılar için dikkatli seçim yapılması gerekir.*

30 yaşından küçük yapılar (Buildings less than 30 years old): *Bu tür yapılar normalde özel mimari veya tarihi öneme sahip olarak kabul edilmezler, çünkü henüz zamanın testinden geçmemişlerdir. Yine de nispeten yeni inşa edilmiş olmalarına rağmen bazı modern yapılar olağanüstü nitelikler sergiliyorlarsa (genellikle Derece I veya*

[21] Detaylı bilgi için bkz: https://historicengland.org.uk/listing/what-is-designation/listed-buildings/

Derece II eşdeğer olarak) listelenebilir. Dışişleri Bakanlığı, bir yapının yaşını ise inşaatının başladığı ilk günden hesaplar.*

***Estetik değerler (Aesthetic merits):** Bir yapının görünümü genellikle listelemede önemli bir husustur, ancak özel önem her zaman bariz şekilde dış mekan kalitesine yansımayabilir. Teknolojik veya yenilikçi malzeme kullanımı, mühendislik açısından, sosyal veya ekonomik açıdan tarihin belirli dönemini göstermesiyle önemli olan yapıların dış mekan kalitesi çok az olsa da özel öneme sahip olabilir.*

***Seçicilik (Selectivity):** Bir yapının öncelikle özel mimari öneminden dolayı listelenmeye hak kazandığı durumlarda, başka yerlerde benzer veya aynı kalitede başka yapıların olması gerçeği önemli bir husus değildir. Bununla birlikte bir yapı, aynı tipteki örneklerin korunmasını sağlamak amacıyla belirli bir tarihi tipi temsil ettiği için listelenebilir. Bu koşullarda yapılan listeleme, karşılaştırmalı bir çalışmayı ve benzer tip ve kalitede önemli sayıda yapının bulunduğu yerlerde seçici olmayı gerektirir. Bu gibi durumlarda, Dışişleri Bakanlığı'nın politikası genellikle türün yalnızca en iyi temsilini veya en önemli örneklerini listelemektir.*

***Ulusal Önem (National interest):** Bu maddedeki amaç, ulusal mimari veya tarihi öneme sahip tüm yapıların listeye dahil edilmesini sağlamaya yönelik seçimlerde tutarlılık oluşturmak için değil, en önemli veya ayırt edici yerel yapıların da listeye dahil edilmesini sağlamaktır. Yerel yapıların en iyi örnekleri, farklı yapı geleneklerinin önemini gösterdikleri için listeye alınabilir. Örneğin, Northamptonshire'da ayakkabıcılık veya Lancashire'da pamuk üretimi yapılan yapılar yerele özgü bir sektörü temsil ettikleri için listeye alınabilir.*

***Onarım durumu (State of repair):** Bir yapının özel mimari veya tarihi önem testini karşılayıp karşılamadığına karar verirken genellikle onarım ve bakım durumu dikkate alınmaz. Dışişleri Bakanlığı, onarım durumundan bağımsız olarak, yasal kriterleri karşıladığı için bir binayı listeleyebilir. Bununla birlikte, özel önem söz konusu olduğunda, orijinal dokunun kaybı da önemli bir husus olacaktır* (Principles of Selection for Listed Buildings, 2018).

İngiltere'de kültür varlıkları için yapılan bu "Listeleme" (Listing) mirasın korunmasında büyük rol oynasa da bildiğimiz anlamda bir tescil, koruma kararı gibi değil; bir yapının geleceğine karar verebilmek için istisnai bir mimari değer veya tarihi önem taşıdığına dair ilişkin bir "tanımlama" anlamına gelmektedir. Bu sebeple listeye alınmış bir yapı hükümetin planlama kararlarına göre değiştirilebilmekte, tadilat geçirebilmekte ve hatta yıkılabilmektedir.

Hollanda'da Modern Mimarlık Mirası

Hollanda'da modern koruma anlamında ilk çalışmalar hükümete bilimsel konularda tavsiyelerde bulunan bir kurum olan "Kraliyet Bilim Akademisi" (Royal Academy of Sciences) tarafından 1860 yılında, tarihi yapıları belgelemek üzere bir komisyon kurulması ile başlamıştır (Birra, 2017). Yapıların kültürel miras olarak daha geniş bir şekilde tanımlanması ve konuya ilginin artması ülkede koruma kavramının ilk isimlerinden biri olarak kabul edilen Victor de Stuers'ın 1873 yılında yayınladığı "Holland at its darest" isimli makalesiyle gerçekleşmiştir. Ardından 1899'da kültürel mirasın korunması odaklanan ilk ulusal kuruluş olarak Hollanda Arkeoloji Derneği (Nederlandsche Oudheidkundige Bond) açılmış, anıtların korunmasına ek olarak restorasyon ilkeleri üzerine çalışmalar yapmıştır. 1903'te hükümet 1850 öncesinde inşa edilmiş yapılar ve taşınır kültür varlıklarının envanterini hazırlamak üzere ilk ulusal komisyonu kurmuştur. 1911'de ise anıtların korunmasına yönelik en büyük ve en eski özel dernek olan "Bond Heemschut" kurulmuştur (RCE, 2014). 1918'de kurulan Anıtlar Koruma Dairesi ile de tarihi anıtların yıkılması veya dönüştürülmesi yasaklanmıştır (Birra, 2017).

1954 yılında UNESCO tarafından düzenlenen Lahey Sözleşmesi (Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlığın Korunması Sözleşmesi) Hollanda'da imzalanmıştır. 1961 yılına gelindiğinde ilk tam teşekkülü kanun olan "Anıtlar Yasası" (Monumentenwet) yürürlüğe girmiştir. Avrupa ile kıyaslandığında nispeten geç bir tarihte bu yasa çıkarılmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülke yeniden yapılanma sürecine girmiş ve acil konut ihtiyacına yönelik çözümler üretmiştir (Birra, 2017). Grebbelinie ve Rotterdam boyunca uzanan bölgelerde yeniden yapılanma 1940'taki Alman işgalinden hemen sonra başlamış ve bu dönem 1965'e kadar devam etmiştir. 1940-65 dönemi Hollanda için yeni malzemelerin denendiği, yeni modellerin üretildiği, yeterli yeşil alana sahip mahallelerin oluşturulduğu iyimserlik ve yenilenme dönemi olarak bilinmektedir. Hollanda Kültürel Miras Ajansı'nın (RCE) çalışmaları sonucu bu dönemle ilgili 200'e yakın ulusal anıt ve 30 ulusal öneme sahip alan belirlenmiş ve listeye alınmıştır[22].

1960'larda ise listelemenin de ilk aşaması tamamlanmış ve listede yaklaşık 40.000 yapı yer almıştır. Yıllar içinde envantere alınan yapıların 1850 öncesine ait olması sorun haline gelmeye başlamış ve 1987 yılında "Anıt Envanter Projesi" (Monumenten

[22] Detaylı bilgi için bkz: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/wederopbouw

Inventarisatie Project-MIP) başlatılmıştır. 1987-95 yılları arasında yürütülen bu projede 1850-1940 yılları arasında inşa edilen yapıların envanteri çıkarılmış ve 150.000'den fazla yapıyı içeren bir veri tabanıyla sonuçlandırılmıştır. MIP'yi yaklaşık 15.000 ulusal anıt olmaya aday listesinin hazırlandığı "Anıt Seçim Projesi" (Monumenten Selectie Project-MSP) izlemiştir.

1988 yılında korumaya yönelik çıkarılan yasada korunacak yapılar için asgari "50 yaş" sınırı getirilmiş ancak bu kural yapılan düzenleme ile 2012 yılında kaldırılmıştır. Yine aynı yıl 1988'de Hollanda'nın 20. yüzyıl mimarisine yönelik oluşan bu hassasiyeti Eindhoven'daki Teknik Üniversite'nin Mimarlık bölümünde DOCOMOMO'nun doğuşuna sebep olmuştur (Birra, 2017).

1990'larda modern mimarlık mirasına yönelik kriterler içeren kılavuzlar hazırlanmış ve miras kavramı fabrikalar, hidrolik yapılar gibi yeni kategorileri içerecek şekilde genişletilmiştir. 2000 yılında daha genç yapılar diyebileceğimiz 1940-65 dönemi mimarisinin envanteri çıkarılmış ve bu veriler "Wederopbouw Objecten Databank" dijital veritabanına[23] aktarılmıştır (RCE, 2014). 2007'de 1940-58 yılları arasında inşa edilen ve koruma altına alınan en önemli 100 yapının listesi oluşturulmuştur (Birra, 2017). 2009'da kurulan "Tanımlama Programı" (Aanwijzingsprogramma) ile de yeni miras temaları ele alınmakta ve belirli bir tema bazında mevcut stokun iyileştirilmeye ihtiyacı olup olmadığı incelenmektedir. Son dönemlerde yapılan bu programlardan bazıları ise 1940-1958 Dönemi ve 1959-1965 Dönemi'ne ait yapıları içermektedir[24].

Hollanda 1995'te WHL'ye üç farklı temadan oluşan adaylık için bir liste sunmuştur. Bu temalardan biri Hollanda Modern Hareketi'ne ayrılmıştır. Utrecht'teki Rietveld-Schröder Evi (Şekil 2.12) (G.T. Rietveld, 1924), Hilversum'daki Zonnestraal Sanatoryumu (Şekil 2.13) (J. Duiker ve B. Bijvoet, 1925-1927), Rotterdam'daki van Nelle Fabrikası (Şekil 2.14) (J.A. Brinkman, L.C. van der Vlugt ve M. Stam, 1926-1930) bu sunulan listede yer almıştır. Rietveld-Schröder Evi 2000 yılında Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Zonnestraal Sanatoryumu listeye alınmazken Van Nelle ise önce geçici listeye ardından 2014 yılında WHL'ye dahil edilmiştir.

[23] Veri tabanına ulaşmak için bkz: https://erfgoedstem.nl/wederopbouw-databank/
[24] Detaylı bilgi için bkz: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/monumenten-aanwijzen-en-afvoeren/beleid-aanwijzen-en-afvoeren

Şekil 2.12. Rietveld-Schröder Evi (UNESCO, 2022f)

Şekil 2.13. Zonnestraal Sanatoryumu (Ribapix, 2022)

Şekil 2.14. van Nelle Fabrikası (UNESCO, 2022fg)

Günümüzde Hollanda'da tarihi anıtların korunması, müzeler ve mevzuat ile ilgilenen kurum Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı'nın bir parçası olan ve 2009 yılında kurulan Hollanda Kültürel Miras Ajansı (De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed-RCE)'dır. RCE'nin 20. yüzyıl mirası ile ilgili çalışma grubu olan "20. Yüzyıl Mirası Programı" (Programma Erfgoed van de 20e eeuw) 20. yüzyıl mirası ile ilgili uzmanların, ve politikacıların sorularını cevaplamak üzere kurulmuştur[25].

Bunun dışında araştırma, envanter ve miras önerisi çalışmaları yapan ulusal ve yerel ölçekte kuruluşlar da mevcuttur. Bu kuruluşların başında DOCOMOMO_NL olmak üzere 19. ve 20. yüzyıl mirasına odaklanan Het Cuypersgenootschap, 1991'den beri aktif olan Erfgoedvereniging Heemschut, yel değirmenlerinin korunması yönelik çalışmalar yapan Vereniging De Hollandsche Molen, yerel düzeyde çalımalar yapan ve endüstriyel mirasa yönelen SIED (Stichting Industrieel Erfgoed Deventer) ve STIEL (Stichting Industrieel Erfgoed Leiden) dernekleri bulunmaktadır.

Ülkede kültür mirası; arkeolojik miras, yapılı miras, yeşil miras, kentsel miras, kültürel peyzaj mirası ve taşınabilir miras olarak altı kategoride ele alınmaktadır (RCE, 2014). Yapılı miras (gebouwd erfgoed) için değerlendirme kriteri olarak sabit bir metodoloji olmamasına karşın uzmanlar ve resmi kurumlar arasında geniş bir fikir birliğine varılan kriterler, MSP'deki değerlendirme kriterleridir. Buna göre yapıya değer kazandıran üç ana kriter vardır:

Kültürel-tarihsel değerler

- *kültürel, sosyoekonomik ve/veya manevi gelişmelerin özel bir ifadesi olarak yapının/kompleksin önemi;*
- *coğrafi, peyzaj ve/veya idari gelişmelerin özel bir ifadesi olarak yapının/kompleksin önemi;*

[25] Detaylı bilgi için bkz: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoed-van-de-moderne-tijd/programma-erfgoed-van-de-20e-eeuw

- *teknik ve/veya tipolojik gelişmenin özel bir ifadesi olarak yapının/kompleksin önemi;*
- *yenilikçi değeri veya öncü karakteri nedeniyle yapının/kompleksin önemi.*

Mimarlık tarihi değerleri

- *mimarlık tarihi ve/veya yapı teknolojisi nedeniyle yapının/kompleksin önemi;*
- *bir inşaat ustasının veya mimarın eseri olması nedeniyle yapının/kompleksin özel önemi;*
- *tasarımın yüksek estetik nitelikleri nedeniyle yapının/kompleksin önemi;*
- *malzemelerin özel kullanımı ve/veya süslemesi nedeniyle yapının/kompleksin önemi;*
- *dış ve iç (parçalar) arasındaki özel ilişki nedeniyle yapının/kompleksin önemi.*

Grup/topluluk değerleri

- *kültürel, tarihsel, mimari ve kentsel gelişim perspektifinden ulusal ve uluslararası öneme sahip daha büyük bir bütünün temel bir parçası olarak yapının/kompleksin önemi;*
- *bir bölgenin, şehrin, köyün veya mahallenin gelişmesi/genişlemesi ile bağlantılı olarak yapının/kompleksin özel önemi;*
- *yerleşim ve tesisleri sebebiyle kompleksin özel önemi;*
- *yapının/kompleksin bir bölgenin, şehrin, köyün veya semtin görünümü için özel önemi;*
- *yapıların yüksek kalitesi ve yeşil alanlar, yollar, sular ve/veya toprak ile kurduğu tarihi ve mekansal ilişki*

Bunlara ek olarak MSP'de belirleyici olan iki ek kriter daha bulunmaktadır:

Bütünlük

- *dış ve/veya iç mimarideki bütünlük nedeniyle yapının/kompleksin önemi;*
- *yapının/kompleksin bileşenlerinin (ana ve ek binalar, çit ve çevre düzenlemesi, vb.) yüksek mimari kalitesinden dolayı kompleksin önemi;*
- *yapının/kompleksin kent, köy veya çevre düzenlemesi içindeki yapısal ve/veya görsel bütünlüğü ile ilgili olarak taşıdığı önem.*

Enderlik

- *mimarlık tarihindeki, inşaat tekniğindeki, tipolojisindeki veya işlevindeki enderliği nedeniyle yapının/kompleksin önemi;*

- *yapının/kompleksin, yukarıda listelenen niteliklerden biri veya daha fazlası taşıması nedeniyle olağanüstü önemi* (RCE, 2014).

Günümüzde Hollanda'da yaklaşık 63.000 yapı/yapı grubu koruma altındadır. Tüm bu anıtların kaydına dijital veri tabanından erişilebilmektedir[26]. Anıtların belirlenmesinde ve seçilmesinde yapıların yaşı ile herhangi bir süre sınırlaması bulunmamaktadır. Koruma altına alınması düşünülen yapılar ile ilgili bakanlığa öneri göndermek yeterlidir. Bu önerileri kamu kurumlarında çalışan miras uzmanları yapabildiği gibi dernekler, danışmanlık firmaları veya "Gelders Genootschap" ve "het Oversticht" gibi ajanslar da yapabilmektedir (RCE, 2014).

Fransa'da Modern Mimarlık Mirası

Fransa'da mimari anlamda ulusal koruma politikaları Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. 1795 yılında açılan ilk ulusal müze Fransız Anıtları Müzesi (Musée des Monuments Français) "tarihi anıt" fikrinin ve envanter oluşturmanın temelini atmıştır. 1830 yılında dönemin İçişleri Bakanı François Guizot tarafından kurulan Tarihi Anıtlar Genel Müfettişliği (Inspection Générale des Monuments Historiques), Fransız mirasını ve özellikle tarihi anıtları ziyaret etmek ve izlemekle sorumlu kurum olarak miras bilincinin gelişmesine yol açmış; kültürel derneklerin katılımıyla da bu hareket desteklenmiştir. 1837 yılına gelindiğinde dönemin valisi tarihi anıtları listelemeye ve korumaya yönelik önem sırasına göre sınıflandırma ile ilgili genelbir ge yayınlanmış ve "sıralama" terimi ilk kez bu genelge ile ortaya çıkmıştır (Ministère de la Culture, 2022). Genelge sonrası yayınlanan ilk anıtlar listesi 1840 yılına aittir, 19. yüzyıl bitimine kadar başka listeler (1846, 1862, 1875, 1889 ve 1900) de yayınlanmıştır. 1843 yılında Tarihi Anıtlar Genel Müfettişliği'nin başına geçen arkeolog Prosper Mérimée; Fransa'da çok sayıda inceleme gezisi yapmış, korunacak birçok eser hakkında envanter oluşturmuş; Notre-Dame Katedrali gibi tehlike altındaki anıtların restorasyonunu mimar Eugène Viollet-le-Duc'e emanet etmiştir (d'Orgeix, 2017). 1887'de Paris'te kurulan Chaillot Okulu (école de Chaillot) ise anıtların tarihine ve korunmasına yönelik bir kamu yükseköğrenim kurumu olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

Koruma ile ilgili ilk mevzuat; 1837'de kurulan Tarihi Anıtlar Komisyonu (La Commission des monuments historiques) tarafından hazırlanmış ve 30 Mart 1887 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu ilk mevzuattaki bazı kısıtlamalar ve kusurlar 31 Aralık 1913

[26] Veri tabanına ulaşmak için bkz: https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/

yılındaki Kanun ile giderilmiştir. Fransız miras mevzuatının temelini oluşturan ve 2005 yılına dek çok az değişikliğe uğrayarak gelen 1913 yasası aynı zamanda koruma alanında dünyanın en eski yasalarından biri olarak kabul edilmektedir[27]. Bu yasa ile birlikte Fransa'da envanter ve sınıflandırma prosedürleri standartlaştırılmıştır (d'Orgeix, 2017). 1943 yılına gelindiğinde; 1913 yasasına yapılan bir değişiklik ile tarihi anıtların çevresinde bulunan yapılara da müdahale edilebileceği izninin verilmesi ile anıtlar ilk kez çevresi ile birlikte ele alınmıştır (Ministère de la Culture, 2022). Envanter çalışmalarının hızla geliştiği Fransa'da 1957 yılında Auguste Perret'in Champs-Elysees Tiyatrosu'nun (1913) "olağanüstü anıt" olarak ilan edilmesi ise modern mimarlık mirası anlamında oldukça erken tarihli bir farkındalık yaşanmıştır (Şekil 2.15).

1959 yılında günümüzde de ulusal müzeler ve tarihi anıtlardan sorumlu birim; Kültür Bakanlığı (Ministère de la Culture) kurulmuş ve aynı yıl kültür işlerinden sorumlu devlet bakanı olarak, André Malraux atanmıştır. 1969'a kadar bakanlık yapan ve listeleme ve korumaya yönelik daha rasyonel çözümler getiren Malraux, göreve geldikten sonra 4 Ağustos 1962 tarihinde kendi adıyla anılan "Kentsel Sit Alanlarının Korunması: Malraux Yasası"nı (Loi Malraux) yürürlüğe koymuş, böylelikle kültürel mirasının korunmasına ilişkin mevzuat genişletilmiştir. Paris kentinin korunmasında ve kentin günümüzdeki haline ulaşmasında Malraux Yasası'nın rolü oldukça fazladır. Malraux ayrıca 1964 yılında tarihi, kültürel veya bilimsel öneme sahip miras ögelerini incelemek, tanıtmak ve envanterini çıkarmak üzere girişimde bulunmuş ve "Kültürel Mirasın Genel Envanteri"ni (Inventaire général du patrimoine culturel) oluşturmuştur. Bu gelişmeler sayesinde 1960'lı yıllarda birçok modern yapı tescil altına alınmıştır. Yine Malraux döneminde kurulan ve bölgesel/yerel olarak çalışmaları yürüten birim olan Kültür İşleri Bölge Müdürlüğü (Direction régionale des Affaires culturelles-DRAC) miras yapıları ile ilgili tüm konularda uzman ve danışman rolünü üstlenmiştir. 1982 yılında kabul edilen adem-i merkeziyetçilik[28] Yasası (The law on decentralization) ile de yerel yönetimlerin yetki sınırları ve karar verme güçleri genişlemiştir (d'Orgeix, 2017).

1979 yılında ise modern mimarlık mirası olarak Le Corbusier'in Unité d'habitation (1953-66) yapısı tescil altına alınmıştır (Şekil 2.16). Bu yapı aynı zamanda 2016 yılında "Modern Akıma Olağanüstü Bir Katkı Olan Le Corbusier' in Mimari Çalışmaları" başlığı altında 7 farklı ülkedeki 13 yapıdan biri olarak WHL'ye alınmıştır.

[27] Yasa ile ilgili detaylı bilgi için bkz: https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Monuments-Sites/Monuments-historiques-sites-patrimoniaux/Un-peu-d-histoire/Centenaire-de-la-loi-de-1913
[28] Devlet merkezinin gücünü azaltarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasını savunan siyasi görüş

Ayrıca Fransa'nın Dünya Miras Listesi'nde 20. yüzyıl mirası olarak 2005 yılında listeye alınan, Auguste Perret tarafından tasarlanıp 1945-64 yılları arasında yeniden inşa edilen Le Havre kenti de bulunmaktadır **(Şekil 2.17).**

Şekil 2.15. Champs-Elysees Tiyatrosu (Wikipedia, 2024)

Şekil 2.16. Unité d'habitation (UNESCO, 2023a)

Şekil 2.17. Le Havre (UNESCO, 2023b)

Ülkede tarihi anıt olarak koruma altına alınmanın şartı *"50 yıldan önce inşa edilmiş olmak"* olarak belirtilmiştir. Ancak 50 yıldan genç yapılar için de "Olağanüstü Çağdaş Mimari" etiketi getirilmiştir (Ministère de la Culture, 2022). 7 Temmuz 2016'da yürürlüğe giren LCAP Yasası'nın 78. Maddesi'ne göre 1999 yılında oluşturulan "20. yüzyıl mirası" etiketinin yerini "Olağanüstü Çağdaş Mimari" etiketi almıştır. Etiketin amacı 20. ve 21. yüzyılın mimari başarıları olarak toplumun teknik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel açıdan maddi tanıkları olan yapıları ve kentsel alanları tespit etmek ve kamuoyunun dikkatine sunmak olarak belirtilmiştir. Bu etiket bölge valisinin görüşü alınarak verilmektedir[29]. Ayrıca etiket için bir logo tasarlanmış ve bu logo 20. yüzyıl yapılarının adını, yapım tarihlerini, mimarının kimliğini ve ayrıca Kültür ve İletişim Bakanlığı ibaresini taşıyan bir plaket ile gösterilmektedir. Bugüne kadar yaklaşık 2.300 yapı veya kentsel alan bu etiketi almıştır[30]. Bunun dışında bakanlığın hazırladığı 20. yüzyıl mirası ile ilgili yapıların tanıtımlarını içeren çeşitli kitapçıklar da yayınlanmıştır.

Günümüzde miras ile ilgili tüm birimler 2010 yılında kurulan, Kültür Bakanlığı'na bağlı bir müdürlük olan Miras ve Mimarlık Genel Müdürlüğü (Direction générale des Patrimoines et de l'Architecture) altında toplanmıştır.

Fransız yasalarına göre tarihi anıt; "*tarihi, sanatsal, mimari ve aynı zamanda teknik özellikleri nedeniyle korunması amaçlanan özel bir yasal statüye sahip olan bir yapı, alan (park, bahçe, mağara vb.) veya taşınabilir bir nesnedir"* şeklinde

[29] Olağanüstü Çağdaş Mimari etiketi hakkında detaylı bilgi için bkz: https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Architecture/Label-Architecture-contemporaine-remarquable

[30] Etiket alan yapılar ile ilgili detaylı bilgi için bkz: https://www.culture.gouv.fr/Regions/DAC-Martinique/Disciplines-et-secteurs/Architecture-et-Patrimoine/Diffusion-et-valorisation/Label-Patrimoine-du-XXe-siecle

tanımlanmıştır (Ministère de la Culture, 2023a). Tarihi anıt olarak koruma her türlü mimariyi (kırsal, endüstriyel, ticari vb.) ve herhangi bir döneme ait yapıları kapsamaktadır. Buna göre; 19. ve 20. yüzyılda inşa edilmiş endüstriyel, bilimsel ve teknik miras alanlarının (fabrikalar, demiryolu yapıları vb.) korunmasını da kapsamaktadır.

Tarihi anıtlar için tescil ve derecelendirme olarak iki koruma düzeyi bulunmaktadır. Tescil, korumanın ilk seviyesidir, derecelendirme ise en yüksek seviyesidir. Tescile bölgesel düzeyde, derecelendirmeye ise ulusal düzeyde karar verilmektedir. Her türlü yapı veya alan tamamen veya kısmen korunabilmektedir. Bazı durumlarda cephe ve çatılar, merdivenler, iç mekan bileşenleri, dekore edilmiş bir oda vb. gibi yalnızca en dikkat çekici kısımlar da korunabilmektedir. Koruma için belirleyici kriterler şu şekildedir:

- *Tarihi veya sanatsal değer*
- *Mimari veya sanatsal kalite*
- *Özgünlük*
- *Bütünlük*
- *Enderlik*
- *Belirli bir türün temsili olması* (Ministère de la Culture, 2023b).

Ülkede 20. yüzyıl mirası ile ilgili Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 9 Eylül 1991'de kabul edilen R (91) 13 sayılı Tavsiye Kararları'na uygun olarak 20. yüzyıl mirası ile ilgili seçim kriterleri oluşturulmuştur, bu kriterler şu şekildedir:

- *20. yüzyılın tüm üslup, tipoloji ve yapım yöntemlerinin önemli temsilleri olması*
- *20. yüzyıl mimarisinin yansıtan en ünlü tasarımcıların eserlerinin değil daha az bilinen ancak dönemin mimarisini ve tarihini yansıtan yapılar olması*
- *Bir tasarımın yalnızca estetik verilere değil teknik, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal verilere de katkısının olması*
- *Korumanın yalnızca bağımsız yapılarda değil toplu üretilen yapılar, toplu konutlar, büyük yerleşkeler, yeni kurulan kent merkezleri ve kamusal alanlar da dahil ederek yapılı çevrenin tamamını dikkate alacak şekilde genişletilmesi*
- *Yapı ile aynı zamanda tasarlanan ve yapıya değer katan mobilya ve dekorasyon ile birlikte ele alınması* (Ministère de la Culture, 2023c).

Fransa'da 1837'de Tarihi Anıtlar Komisyonu'nun (Commission des Monuments Historiques) kurulmasından bu yana 2022 itibariyle 45.991 yapı/yapı grubu tescil altına alınmıştır. Her yıl yaklaşık 300 yapı da kültür varlığı olarak koruma altına alınmaya

devam etmektedir (Ministère de la Culture, 2023d). Fransa koruma anlamında katı kuralları olan bir ülke olmasına rağmen 20. yüzyıl mirası ile ilgili birçok ülkede olduğu gibi henüz yeterli olgunlukta değildir. Erken tarihli olarak listeye alınan yapıları olsa da bu yapıların sayısı korunan tüm anıtlar içinde yalnızca %3'lük bir dilimi oluşturmaktadır (d'Orgeix, 2017). Bu dilim içinde de 20. yüzyılın ilk yarısına ait yapılar daha çoğunluktadır.

Fransız mirası ile ilgili 3 milyondan fazla eser (yapı, resim, heykel, moda, fotoğraf vs gibi) hakkında bilgi veren veri tabanı POP: Açık Miras (POP: la Plateforme Ouverte du Patrimoine) üzerinden envantere dahil edilen tüm yapılara erişilebilmektedir. 2019 yılında oluşturulan bu platformda 20. yüzyıl yapıları dört çeyreğe bölünerek ele alınmıştır. Ayrıca "Çağdaş Dönem" ve "Modern Zamanla"r gibi kategoriler de bulunmaktadır[31].

Fransa'da Kültür Bakanlığı dışında modern mimarlık mirası ile ilgilenen başta DOCOMOMO_France olmak üzere ICOMOS Fransa 20. Yüzyıl Mirası Çalışma Grubu ile Mimari, Kentsel ve Peyzaj Mirası için Koruma Bölgesi (ZPPAUP-Zone de Protection du Patrimoine Architectural, Urbain et Paysager) kuruluşunun yanı sıra daha çok yerel kültür varlıklarının korunması ile ilgili çalışan "Fransa'nın Yapı Mimarları (Architectes des Bâtiments de France) topluluğu bulunmaktadır.

ABD'de Modern Mimarlık Mirası

Resmi olarak bağımsızlığını 1776'da ilan eden Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın üçüncü büyük ülkesi olarak 50 eyaleti bulunan, başkanlık sistemiyle yönetilen Federal Cumhuriyettir. Amerika'da kültür varlıklarının korunması ve onarılmasına dair resmi adımlar, 19. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. 1850'lerde, Avrupa'daki restorasyon çalışmalarının etkisiyle Amerika'da da benzer bir farkındalık oluşmaya başlamış ancak modern anlamda koruma anlayışı için daha kapsamlı bir yaklaşım 20. yüzyılın başlarında gelişmeye başlamıştır.

19. yüzyılın son çeyreğinde, Mississippi Nehri'ne taşınan veya batısına ilerleyen Avrupalılar ve Avrupalı Amerikalılar, karşılaştıkları kalıntılara karşı ilgi göstermeye başlamış; federal hükümet veya özel olarak ilgilenen kişiler tarafından finanse edilen, koleksiyon oluşturmak amacıyla keşif gezileri başlamıştır. Bu süreçle birlikte bilgi kaybı ile ilgili endişeler başlamış ve hükümet bu alanları korumak üzere bir yasa hazırlamıştır.

[31] Veri tabanına erişmek için bkz: https://www.pop.culture.gouv.fr/

ABD'de kültürel ve doğal kaynakların yasal korunmasını sağlayan bu ilk yasa 1906 yılında çıkarılan "Eski Eserler Yasası" (Antiquities Act)'dır. Bu yasa ile ABD başkanına önemli alanları korumak üzere "ulusal anıt" ilan etme yetkisi verilmiş ve 1906'dan bu yana, ABD başkanları bu yasa kapsamında yaklaşık 300 yapıyı/alanı ulusal anıt ilan etmişlerdir (NPS, 2021a).

ABD'de tarihi çevre koruma ile ilgili en yetkili birim 1916 yılında kurulan; ABD İç İşleri Bakanlığı bünyesindeki ajans olan National Park Service (NPS)'dir. NPS; ülkedeki doğal ve kültürel milli parkların bakım, onarım ve işletilmesinden sorumludur. 1935 yılında kabul edilen Tarihi Alanlar Yasası (Historic Sites Act) ile NPS'ye tarihi alanları resmi olarak belgeleme, düzenleme ve bu alanları "Ulusal Tarihi Önem" (National Historic Landmark-NHL) olarak belirleme yetkisi verilmiştir. Amerika'da günümüzde listelenen 90.000'den fazla alan içinden yalnızca yaklaşık 2600'ü bu statüde yer almaktadır (NPS, 2021b).

1966 yılında yürürlüğe giren Ulusal Tarihi Koruma Yasası (National Historic Preservation Act) o güne kadar yürürlüğe giren en geniş kapsamlı koruma yasası olmuştur. Bu yasa ile NPS'ye; Amerikan tarihi, mimarisi, arkeolojisi, mühendisliği ve kültüründe ulusal ölçek, eyalet ölçeği ve yerel ölçekte öneme sahip bölgeleri, semtleri, alanları, yapıları ve nesneleri içeren bir liste hazırlama yetkisi vermiştir. Bu liste Ulusal Tarihi Alanlar Kaydı (National Register of Historic Place-NRHP) olarak adlandırılmış ve ülkenin tarihi koruma programının en önemli parçası haline gelmiştir. Bu listede yer almak veya bu listedeki bir alana yakın konumda bulunmak birçok vergi avantajı sağlamaktadır. Bu liste için adaylık forumunu tüm vatandaşlar doldurabilmektedir (NPS, 2021c). Aynı zamanda vatandaşlar incelenmede olan bir adaylık hakkında yorum yapabilmekte veya adaylığa itiraz edebilmektedir (Shull, 2017).

NPS, ülke tarihine ve mirasına katkıda bulunan tüm yapılar ve kişiler için geliştirilen; envanter listesine kayıt için Amerikan tarihinde, mimarisinde, arkeolojisinde, mühendisliğinde ve kültüründe eşit derecede önem arz eden dört kriter belirlemiştir. Yapının/alanın listeye alınmasında bu kriterlerden birini taşıması yeterlidir. Kriterler şu şekildedir:

Kriter A (Criterion A): *Amerikan tarihine önemli katkı sağlayan yapılardır. Bunlar, oldukça önemli tarihi olaylarla ilişkili yapılar da olabilir.*

Kriter B (Criterion B): *Amerikan tarihinde pek çok çalışma alanında istisnai derecede önemli olan kişilerin konutları veya bu kişilerin yaşamlarıyla ilişkili yapılardır.*

Kriter C (Criterion C): *Mimari ve teknik açıdan önemli özelliklere sahip yapılardır.*

Kriter D (Criterion D): *Tarih öncesi veya erken dönemler hakkında önemli bilgiler veren yapılardır* (National Register Bulletin, 1995).

Bunun dışında yapıların yaş kriteri ile ilgili olarak "50 Yıl Kuralı" (Fifty Year Rule) bulunmaktadır. Bir yapının miras değeri taşıması için 50 yaşından büyük olması gerekmektedir ancak bu kuralın esnetildiği durumlar da mevcuttur; 50 yaşından önce istisnai derecede önemli yapılar da listeye girmeye hak kazanabilmektedir (Shull, 2017). Bu yapılara listeye 2011 yılında alınan Michael Graves'in 1982 yılında tasarladığı Portland Belediye Binası (Şekil 2.18) ve listeye 2000 yılında alınan E. Fay Jones'un 1980'de tasarladığı Thorncrown Şapeli (Şekil 2.19) örnek olarak verilebilir.

Şekil 2.18. Portland Belediye Binası (Wikipedia, 2021a)

Şekil 2.19. Thorncrown Şapeli (Arcdaily, 2021)

Amerika'da Modern Hareket 1930'larla birlikte başlamış ve Uluslararası Üslup, De Stijl, Brütalizm, Ekspresyonizm gibi akımlar ile çeşitlenmiştir. Ülkede modern mimarlığın en iyi örnekleri ise 20. yüzyıl başlarında ve ortalarında verilmiş ancak yüzyıl sonuna kadar hem sivil hem kamu yapılarını etkilemeye devam etmiştir. Amerika'nın en ünlü modernist mimarları arasında Frank Lloyd Wright, Ludwig Mies van der Rohe, Philip Johnson ve Eero Saarinen'i saymak mümkündür. WHL'ye "The 20th-Century Architecture of Frank Lloyd Wright" adıyla giren; Wright'ın 20. yüzyılın ilk yarısında tasarladığı altı eyaletteki sekiz yapısı ise; Amerika'nın modern mimarlık mirası anlamında dünya çapında en bilinen yapılarıdır (Şekil 2.20). Bu yapılar Wright tarafından geliştirilen açık plan şeması, iç-dış mekan arasındaki sınırların şeffaflaşması, çelik ve betonun kullanımını içeren "Organik Mimarlık" akımını yansıtmasının yanı sıra Avrupa'da modern mimarlığın gelişimi üzerinde oldukça etkili olmuştur (UNESCO 2021).

a. Guggenheim Müzesi **b.** Unity Temple

c. Robie Evi **d.** Taliesin **e.** Hollyhock Evi

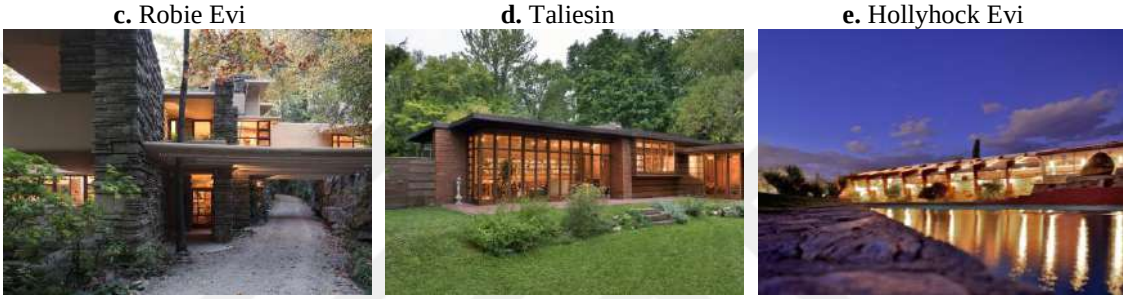

f. Şelale Evi **g.** Jacob Evi **h.** Taliesin West

Şekil 2.20. WHL'deki Frank Lloyd Wright'ın 20. Yüzyıl Mimarlığı (UNESCO 2021)

Amerika; diğer Avrupa ülkelerine göre daha "genç" bir ülke olmasının da etkisiyle 20. yüzyıl modern mimarlık yapıları hakkında daha bilinçli ve konuya daha ilgilidir. Modern mimarlığın korumasında ülkede en yetkili kuruluş yine National Park Service (NPS)'tir. NPS, ülke çapında ilgi uyandıran bu 20. yüzyıl yapılarının değerlendirilmesi ve korunmasına ilişkin konferanslar düzenlemekte ve yayınlar hazırlamaktadır. Ayrıca NPS'ye bağlı NHL programı da bu yapıların listeye alınmasını kolaylaştırmak adına bir dizi tema çalışması yayınlamıştır (Shull, 2017).

1979'da NPS tarafından yayınlanan "Son Elli Yılda Önem Kazanan Yapıların Değerlendirilmesi ve Adlandırılmasına İlişkin Kılavuz" (Guidelines for Evaluating and Nominating Properties that Have Achieved Significance within the Past Fifty Years) Bülteni II. Dünya Savaşı dönemine ait yapıların değerlendirilmesine rehberlik etmek üzere yayınlanmıştır. 1998 tarihli son düzenleme ile II. Dünya Savaşı sonrası dönemi de kapsamaktadır[32].

1995 yılında DOCOMOMO_US'in kurulmasıyla birlikte modern mimarlık mirası ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Günümüzde her eyalet için ayrı çalışma grupları

[32] Belge için bkz: https://www.nps.gov/subjects/nationalregister/upload/NRB22-Complete.pdf

bulunan DOCOMOMO US'nin en önemli etkinliklerinden biri her yıl düzenlediği "National Symposium" dur. İlk olarak 2010 yılında yönetim kurulunun yıllık "Face to Face" toplantılarının bir sonucu olarak gelişmiş ve 2013 yılından itibaren ise "National Symposium" adıyla yerel katılımcılara açık olarak yapılmaya başlamıştır. Sempozyumun amacı modern mimarlık mirasını tartışmak, paylaşmak, keşfetmek ve bu mirasın önemine dikkat çekmektir. Kurumun bir diğer etkinliği 2014 yılından itibaren düzenlediği "Tour Day" etkinliğidir. Bu türde yapılmış tek ulusal etkinlik olan Tour Day'de ülke çapında birçok kuruluşun da dahil olmasıyla birlikte modern mimarlık kutlamaları yapılmaktadır. Bu kapsamda her yıl farklı farklı şehirlerde ve belirlenen modern mimarlık yapılarında 20. yüzyıl mirasını tanıtan çeşitli birçok etkinlik düzenlenmektedir. Ayrıca yine 2014 yılında başlatılan ve her yıl verilmeye devam eden "Amerika'da Modernizm Ödülleri (Modernism in America Awards) ile modern mimarlığı korumada en iyi uygulamalar üç ayrı kategoride ödüllendirilmektedir. Bu yarışma moderni korumak ile ilgili yapılmış ilk ulusal yarışmadır. Bunlar dışında ayrıca her yıl bir tema belirlenmekte ve tema kapsamında çeşitli etkinlikler ve yayınlar yapılmaktadır. 2024 yılının teması "Corporate Campuses" olarak belirlenmiştir. DOCOMOMO US'in ana sayfasında ise ülkedeki önemli modern mimarlık yapılarının bir envanteri bulunmaktadır. Envanterde yapılar; mevcut durumu, konumu, üslubu, yapı türüne göre sınıflandırılmış ve yapılar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir[33].

Ülkede modern mimarlık mirası ile ilgilenen bir diğer kurum ise 1949 yılında kurulan National Trust for Historic Preservation'dır. Amerika'daki tarihi alanları korumaya/kurtarmaya yönelik çalışmalar yürüten kurum özel olarak finanse edilmekte ve kar amacı gütmemektedir. 1988 yılından beri yıllık olarak yayınladığı "Amerika'nın En Çok Tehlikede Olan 11 Tarihi Alanı" (America's 11 Most Endangered Historic Places List) listesi ile ulusal farkındalık oluşturarak tehdidin ortadan kaldırılmasına yönelik destek toplamakta ve çözümler üretmektedir. Bu listelerde 50 yaşından küçük olduğu için yasal korunmaya alınamamış modern mimarlık yapıları sıklıkla yer almaktadır.

Kanada'da Modern Mimarlık Mirası

Kanada'da korumayla ilgili ilk gelişmeler İngiltere ve ABD'de olduğu gibi 19. yüzyılda başlamıştır. Kanada'nın en eski topluluklarından olan ve 1869'da kurulan York Pioneer and Historical Society (YPHS) günümüzdeki adıyla Toronto'nun kültürel

[33] Veri tabanına ulaşmak için bkz: https://www.docomomo-us.org/explore-modern/explore-the-register

mirasının korunması amacıyla kurulmuş, topluluk Kanada tarihini anlatabilecekleri tarihi yapıları satın alarak restore etmiştir. Miras ile ilgili daha geniş çaplı gelişmeler ise 1967'deki Kanada'nın 100. yıl kutlamalarından sonra artmış; koruma yalnızca bir anma programı gibi değil potansiyel turizm malzemesi olarak görülmeye başlamıştır.

Kanada'da koruma ile ilgili kurum Kanada Miras Bakanlığı'na (Ministry of Canadian Heritage) bağlı Parks Canada'dır. Bakanlığın danışmanı olarak ise 1919 yılından bu yana Kanada Tarihi Alanlar ve Tarihi Anıtlar Kurulu (Historic Sites and Historic Monuments Board of Canada-HSMBC) faaliyet göstermektedir. Kültür varlıklarının tescil edilmesi bu kurumun tavsiyesi üzerine Parks Canada tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Kanada'daki federal binalarının korunması ile ilgili olarak 1982'de kurulan Federal Miras Yapıları İnceleme Ofisi (Federal Heritage Buildings Review Office-FHBRO) görev yapmaktadır. Federal binaları için ayrı bir ofisin olmasının sebebi ülkenin eyaletlerden oluşan bir konfederasyon temelinde kurulmuş olması ve federal hükümetin miras alanları üzerindeki yetkisinin sınırlı olmasıdır. Federal hükümet HSMBC aracılığıyla tarihi alanları aday gösterebilirken federal olarak sahip oldukları yapılar üzerindeki düzenlemeler için FHBRO'ya başvurmaktadırlar (McClelland, 2017).

Parks Canada 1994 yılında "Kılavuz İlkeler ve Operasyonel Uygulamalar" (Guiding Principles and Operational Policies) başlıklı belgeyi yayınlamıştır. Bu belgeye göre bir alanın ulusal tarihi öneme sahip olmak için aşağıdaki kriterleri taşıması gerekmektedir;

- *Kanada'nın tarihi üzerinde ulusal bir öneme sahip olmalı veya Kanada'daki insanlık tarihinin önemli bir örneği olmalı*
- *Teklik veya enderlik kendi başına ulusal tarihi öneme sahip olma kriteri değildir ancak (i) ile bağlantılı olarak kriter olarak kullanılabilir.*
- *Temsil niteliğindeki bir örnek Kanada'nın tarihinin önemli bir bölümünü simgelediğinden dolayı ulusal tarihi öneme sahip olduğu kabul edilebilir.*
- *Bir yerleşim yeri, yapı veya nesne Kanada tarihinin ulusal açıdan önemli bir yönüyle ilişkilendirilebilir ancak bu ilişki alanın ulusal tarihi öneme sahip olmasını gerektirir* (Guiding Principles and Operational Policies, 1994).

Parks Canada'nın belirlediği bu kriterler HSMBC tarafından geliştirilerek, 1998 yılında "Ulusal Tarihi Önem Kriterleri ve Genel İlkeler" (Criteria for National Historic Significance and General Guidelines) başlığı altında yayınlanmıştır. Bu kılavuza göre ulusal tarihi öneme sahip olması; (i) yer, (ii) kişi ve (iii) olay kriterleri altında ele

alınmıştır. Bir yapının tarihi öneme sahip olması için bu kriterlerden en az birini taşıması yeterlidir:

Ulusal Tarihi Önem Kriterleri;

Bir yer*, Kanada tarihinin önemli bir yönüyle doğrudan bir ilişkisi sebebiyle ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlenebilir. Ulusal tarihi öneme sahip bu yer; bir arkeolojik alan, yapı, yapı grubu, yerleşim yeri veya kültürel peyzaj olabilir:*

- *Yerin tasarımı veya konsepti teknoloji ve/veya planlamada istisnai bir yaratıcı başarıyı veya Kanada'nın gelişiminde önemli bir aşamayı göstermeli veya;*
- *Kanada'nın gelişiminde önemli olan bir kültürel geleneği, bir yaşam tarzını veya düşünceleri tamamen veya kısmen örneklemeli veya sembolize etmeli veya;*
- *Ulusal tarihi önemi olduğu kabul edilen kişilerle açık ve anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmeli veya tanımlanmalı veya;*
- *Ulusal tarihi önemi olduğu kabul edilen olaylarla açık ve anlamlı şekilde ilişkilendirilmeli veya tanımlanmalıdır.*

Bir kişi (veya kişiler), *bireysel veya bir grubun temsilcisi olarak Kanada tarihine olağanüstü ve kalıcı bir katkı yaptıysa, ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlenebilir.*

Bir olay, *Kanada tarihinde tanımlayıcı bir hareketi, olayı, akımı veya deneyimi temsil ediyorsa, ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlenebilir* (Parks Canada, 2022).

Kılavuz ayrıca ulusal tarihi önemin belirlemesinde; yer için 1975 yılına kadar yapılmış olmayı, kişi için ölümünün üzerinden en az 25 yıl geçmiş olmasını, olay için ise en az 40 yıl önce meydana gelmiş olmasını esas almaktadır (Criteria General Guidelines Specific Guidelines, 2008). Kanada Hükümeti 1919'dan 1999'a kadar bu kriterler doğrultusunda 800'den fazla alanı, 500 kişiyi ve 300 olayı ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlemiştir.

Kanada'daki federal binalarının korunması ile ilgilenen FHBRO'nun uluslararası koruma ilkelerine dayanan değerlendirme kriterleri puanlama sistemi üzerine olup (Tablo 2.4), federal binalar bu kriterler kullanılarak değerlendirilmektedir[34]. FHBRO, Parks Canada'dan farklı olarak yapıların 40 yaşında veya daha büyük olması şartını koymuştur.

[34] https://parks.canada.ca/culture/beefp-fhbro/evaluation

Tablo 2.4. FHBRO'nun puanlama sistemi

Tarihi İlişki (Historical Association) – 35 puan			
İçerik (Thematic): Yapı, Kanada tarihindeki önemli bir konuyu/temayı ne kadar iyi yansıtıyor?			
A. En iyi örneklerden biri (15)	B. Çok iyi örnek (8)	C. Uygun veya faydalı örnek (5)	D. Belirsiz örnek (0)
Kişi/Olay (Person/Event): Doğrudan ilişkili bir kişi veya olayın önem düzeyi nedir?			
A. Ulusal/ uluslararası (10)	B. Bölgesel (6)	C. Topluluk (4)	D. İlişkilendirme yok (0)
Yerel Gelişim (Local Development): Yapı, toplumun gelişimindeki önemli bir aşamayı veya toplumun tarihindeki büyük bir değişikliği veya dönüm noktasını ne kadar iyi yansıtıyor?			
A. En iyi örneklerden biri (10)	B. Çok iyi örnek (6)	C. Uygun veya faydalı örnek (4)	D. Belirsiz örnek (0)
Mimari (Architecture) – 55 puan			
Estetik tasarım (Aesthetic design): Bir mimari akım veya tipoloji bağlamında yapının görsel niteliği (oran, ölçek, detay) nedir?			
A. Mükemmel (25)	B. Çok İyi (13)	C. İyi (9)	D. Orta veya zayıf (0)
Fonksiyonel tasarım (Fonctional design): Mühendislik ve fonksiyonellik bağlamında binanın kalitesi (malzemelerin etkinliği, yerleşim planı ve yapım yöntemi) nedir?			
A. Mükemmel (15)	B. Çok İyi (8)	C. İyi (5)	D. Orta veya zayıf (0)
İşçilik ve Malzeme (Craftmanship and material): İşçilik kalitesi ve malzeme kullanımı nasıldır?			
A. Mükemmel (10)	B. Çok İyi (6)	C. İyi (4)	D. Orta veya zayıf (0)
Tasarımcı (Designer): Önemli bir tasarımcının çalışmasının bir örneği olarak bu yapının önemi nedir?			
A. En iyi örneklerden biri (5)	B. Çok iyi örnek (3)	C. Bilinen örnek (2)	D.Tasarımcı tanımlanmadı (0)
Çevre (Environment) – 45 puan			
Vaziyet (Site): Yapı ve peyzajı arasındaki tarihsel ilişkinin bütünlüğü ne durumdadır?			
A. Değişmedi (10)	B. Değiştirildi ancak niteliği korundu (6)	C. Değiştirildi ve niteliği büyük ölçüde farklılaştı (4)	D. Niteliği yok edildi (0)
Yerleşim (Setting): Yapının bulunduğu alanın mevcut karakteri üzerindeki etkisi nedir?			
A. Mevcut karakteri oluşturur (20)	B. Mevcut karakteri güçlendirir (11)	C. Mevcut karakterle uyumludur (8)	D. Olumsuz etkisi vardır (0)
Simge (Landmark): Yapının toplum içindeki kimliği nedir?			
A. Şehir/bölge sembolü (15)	B. Şehir/bölgede dikkat çekici veya bilinen (8)	C. Semtte/mahallede göze çarpan veya bilinen (5)	D. Dikkat çekici veya bilinen değil (0)

Puanlama sisteminin sonucuna göre yapılar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır;

- *135-75 puan arası-Birinci Seviye (Classified)*
- *74-50 puan arası-İkinci Seviye (Recognized)*
- *49-0 puan arası-miras sınıfında değildir* (The Federal Heritage Buildings Review Office, 2009).

Kanada modern mimarlığı Avrupa'da olduğu gibi Art Nouveau, Bauhaus akımlarıyla beraber değil savaş sonrası dönemde Uluslararası Üslup ile başlamıştır. Federal hükümet binalarının büyük bir kısmı da bu üslupta inşa edilmiştir. Kanadalı genç mimarların bu akımı özümsemesi ve yerel yorumlar katmasıyla birlikte 1960'lara kadar modern mimarlık popülaritesini devam ettirmiştir (Algie ve Ashby, 2007). Ayrıca ülkede inşa edilmiş yapıların çoğunun "genç" olması sebebiyle modern yapıların korunmasına

olan ilgi diğer ülkelere nazaran daha fazla olduğunu söylemek mümkündür (McClelland, 2017).

Kanada, modern mimarlık mirasını "Criteria General Guidelines Specific Guidelines" klavuzu içerisinde tanımlamıştır. Kılavuza göre; modern çağda inşa edilmiş bir yapı/yapı grubu/yerleşim; orijinal tasarımı, malzemeleri, işçiliği, işlevi ile bulunduğu dokunun bütünlüğüne katkı sağlaması ve dokunun önemli bir parçası olması halinde ulusal öneme sahip olarak kabul edilebilmektedir. Buna göre iki temel kriter belirlenmiştir.

Aşağıdaki üç kültürel olgudan en az birinin olağanüstü bir örneği veya en azından temsili olmalı veya;

- *değişen sosyal, politik ve/veya ekonomik koşullar;*
- *hızla gelişen teknoloji;*
- *yeni biçimsel yorumlamalar ve/veya talebe yönelik geliştirilen işlevler*

Kendinden sonra gelecek yapı, yapı grubu veya yerleşim üzerinde önemli bir etkiye sahip olmalıdır (Criteria General Guidelines Specific Guidelines, 2008).

Ülkede erken tarihli olarak listeye alınan yapılardan biri 1958 yılında açılan bir yarışma sonucunda inşa edilen Toronto Belediye Binası'dır (Şekil 2.21). Mimar Viljo Revell tarafından tasarlanan yapı 1961-65 yılları arasında inşa edilmiş ve 1976 yılında listeye alınmıştır (Finish Architecture, 2022) Bir diğer örnek ise; 1924 yılında açılan ve 1968'de büyük oranda yeniden inşa edilen kapalı spor salonu Montréal Forum Şekil 2.22) *"Kanada'nın ulusal kültüründe hokey kulübünün simgesi"* olarak 1997 yılında listeye alınmıştır (Parks Canada, 2023).

Şekil 2.21. Toronto Belediye Binası (Toronto City Hall), Toronto (Finish Architecture, 2022)

Şekil 2.22. Montréal Forum, Quebec (Parks Canada, 2023)

<u>Çin'de Modern Mimarlık Mirası</u>

Çin'de kültür varlıklarının korunması düşüncesi Avrupa'daki bakış açısından biraz farklıdır. Bu yaklaşım genel anlamda tüm Uzak Doğu için geçerlidir. Korumayı etkileyen ana faktörlerden biri yapı mimarisinde ahşabın oldukça yaygın kullanılması diğeri ise tarihi yapıların kentsel ve sosyal ölçekte nasıl algılandığı ile ilgilidir. Yapıların

özgün işlevini koruması özgünlük kavramıyla güçlü bir ilişki içindeyken malzemenin özgün kalması ise tam tersi bir durumdadır. Yaygın görüşe göre; yapının çürümüş veya bozulmalara uğramış bölümleri yenilenebilir hatta gerekli ise tamamen yeniden inşa edilebilir (Miccoli, 2017).

1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yapılan reformlar ve uygulanan şeffaflık politikası ile tarihi yapıların korunmasına ilişkin yasal sistem sürekli olarak iyileştirilmiş ve geliştirilmiştir (China Development Gateway, 2006). Korumaya yönelik modern yaklaşımlar ise 1980'lerde kabul görmüştür. Ülkede kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk yasa "Kültürel Kalıntıların Korunmasına İlişkin Çin Halk Cumhuriyeti Yasası" (Law of the People's Republic of China on the Protection of Cultural Relics) 1982 yılında yürürlüğe girmiş ve son olarak 2005 yılında revize edilmiştir[35]. 1993 yılında ICOMOS China kurulmuş ve kültürel mirasın korunması, araştırılması ve yönetilmesi ile ilgili çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Ülkede kültürel mirasın korunmasından ve müzelerden sorumlu olan kurum Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak 2003 yılında kurulan State Administration of Cultural Heritage-SACH (Guójiā Wénwù)' idari bürosudur. Günümüzde Çin'de koruma ve restorasyon uygulamalarında temel standartlar olarak ise ICOMOS China ve SACH iş birliğinde 2000 yılında yayınlanan "Çin İlkeleri" (China Principles) esas alınmaktadır. 2015 yılında GCI'nın katılımıyla tematik içeriği gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir. Bu belgeye göre kültür varlıkları aşağıdaki kategorilere ayrılmış ve *"Modern ve çağdaş sit alanları ve yapılar"* başlığı ile 20. yüzyıl mimarisi farklı bir başlık altında ele alınmıştır:

- *Mimari resimler (duvar resimleri, mağara resimleri)*
- *Heykeller*
- *Taş oymalar*
- *Arkeolojik sitler ve kalıntılar*
- *Modern ve çağdaş sit alanları ve yapılar*
- *Hatıra mekanları*
- *Kültürel peyzajlar, tarihi yollar ve kanallar*
- *Tarihsel ve kültürel olarak ünlü şehirler, kasabalar ve köyler* (ICOMOS China, 2015)

Çin İlkeleri'ne göre; bir alanın miras değerleri tarihi, sanatsal ve bilimsel değerlerinin yanı sıra sosyal ve kültürel değerleri ile ilişkilidir. Sosyal değer; anıları,

[35] Belge için bkz: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/13/content_1384015.htm

duyguları ve eğitimi; kültürel değer ise kültürel çeşitliliği, geleneklerin devamını ve somut olmayan kültürel mirasın temel bileşenlerini kapsamaktadır (ICOMOS China, 2015). Koruma ilkeleri ise şu şekildedir:

- ***Tarihsel durum (Historic condition):*** *Bir alanın tarihsel durumu, süreç boyunca gelişen haliyle değerlerini, özgünlüğünü ve bütünlüğünü temsil eder.*
- ***Özgünlük (Authenticity):*** *Özgünlük, bir yapının orijinal malzemelerinde, işçiliğinde ve tasarımında bulunabilir. Özgünlük aynı zamanda tarihi, kültürel ve sosyal özellikleri ve nitelikleri ile de ilişkilidir.*
- ***Bütünlük (Integrity):*** *Bütünlük, bir miras alanının fiziksel dokusu ve mekanlarında bulunanlar dahil olmak üzere tamamının eksiksiz bir şekilde korunmasını ifade eder. Ancak alanlar tarihsel süreç içinde değişim geçirir ve bir alanın farklı dönemlerine ait önemli özellikleri ve fiziksel kalıntılarına saygı gösterilmelidir.*
- ***Minimum müdahale (Minimal intervention):*** *Bir miras alanının korunmasını sağlamak için gerekli olan müdahale minimum ile sınırlandırılmalıdır. Müdahale ihtiyacını azaltmak için ise önleyici koruma tedbirleri alınmalıdır.*
- ***Kültürel gelenekler (Cultural traditions):*** *Bir miras alanının taşıdığı değerler, ilgili kültürel geleneklerin devamına bağlıysa, alanın kendisiyle birlikte bu geleneklerin de korunmasına önem verilmelidir.*
- ***Uygun teknoloji (Appropriate technology):*** *Uygun koruma teknolojisinin kullanımı, bir alanın uzun vadeli korunmasına faydalı olan denenmiş ve kanıtlanmış teknolojiyi ifade eder.*
- ***Afete hazırlık (Disaster preparedness):*** *Afete hazırlıklı olma ve afeti önleme, tehditlerin zamanında anlaşılmasını ve mümkünse ortadan kaldırılmasını sağlar. Bir alana yönelik tehditlerin kapsamlı değerlendirmesi yapılmalı ve bir afet meydana gelmesi durumunda zararı en aza indirmek için müdahale planları geliştirilmelidir* (ICOMOS China, 2015).

Kültür varlığı olarak yasal koruma altına alınma için yıl veya yaş sınırı bulunmayan Çin'de genel olarak, 50 yıllık bir geçmişe sahip yapılar korunacak kültür varlıkları listesine dahil edilebilmektedir.

Ülkede SACH ve ICOMOS dışında kültür varlıkları ile ilgili çalışmalar yürüten diğer bir kurum, 1950 yılında kurulan "Arkeoloji Enstitüsü Çin Sosyal Bilimler Akademisi" (Institute of Archeology Chinese Academy of Social Sciences-IA CASS)'dir. Bu enstitü, arkeoloji ve kültür mirası alanında araştırmalar yapmak, bilgi üretmek ve bu alanda

uzman yetiştirmek amacıyla faaliyet göstermektedir. “Çin Kültürel Miras Akademisi ve Çin Kültürel Mirası Koruma Vakfı” (Chinese Academy of Cultural Heritage ve China Foundation For Cultural Heritage Conservation) ise kültür mirası ile ilgili çalışmaları olan diğer kuruluşlardır.

Çin’in UNESCO Dünya Miras Listesi’nde 39’u kültürel, 14 doğal, 4’ü karma olmak üzere 57 kaydı bulunmaktadır. 2017 yılında bir ada yerleşimi olan “Kulangsu, Tarihi Uluslararası Yerleşimi (Kulangsu, a Historic International Settlement)” 20. yüzyılın başlarındaki modernizmin ve Art Deco’nun bir sentezi (Şekil 2.23) olarak yeni bir mimari hareket olarak bilinen Amoy Deco Stili’nin bir örneği niteliğinde listeye alınmıştır (UNESCO, 2023c).

Çin’de modern mimarlık mirası koruma anlamında ihmal edilmiş alanlardan biridir. SACH 2002-2012 yılları arasında 20. yüzyıl mimari mirası ile ilgili ilk envanterini oluşturmuştur. Bu dönemde 1977 yılında Pekin’de inşa edilen Başkan Mao Anıtı (Máo Zhǔxí Jìniàntáng) ve 1950-70 arasında inşa edilmiş bazı yapılar ulusal miras olarak kabul edilmiştir (Şekil 2.24). Son yıllarda, People’s Commune (rénmín gōngshè)’e ait bazı yapılar ve Halk Cumhuriyeti’nin (People's republic) bazı önemli liderlerinin ikamet ettiği yapılar gibi yerel tarih açısından önem taşıyan yapılar 20. yüzyıl mirası olarak koruma altına alınmıştır (Miccoli, 2017).

Şekil 2.23. Kulangsu, Xiamen (UNESCO, 2023c)

Şekil 2.24. Başkan Mao Anıtı (Wikipedia, 2021b)

Çin İlkeleri içinde “Koruma Önlemleri” başlığı altında modern mimarlığın korunması dair ise şu ifadelere yer verilmiştir;

Modern ve çağdaş mimariler ve alanlar (Modern and contemporary sites and architecture): *Modern ve çağdaş yapıların, endüstriyel, bilimsel ve teknolojik mirasın korunması orijinal malzemelerin ve tasarımın temel özellikleri ile yapının işlevine odaklanmalıdır. Herhangi bir müdahale mümkün olduğunca bu nitelikleri değiştirmemelidir. Bu miras türünde beton gibi modern yapı malzemeleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tür malzemeler kendi başına bir değer olup modern döneme ait özelliklerdir* (ICOMOS China, 2015).

Çin'e bağlı özel idari bölgesi olan Hong Kong şehrine ait olarak 2012'de kurulan DOCOMOMO_Hong Kong çalışma grubu modern mimarlık mirası ile ilgili çeşitli çalışmalar yürütmektedir. 2019 yılında "Nefret Etmeyi Sevdiğimiz Mimari" (Architecture We Love to Hate) başlıklı halka açık bir forum ve konferans düzenlemiştir. Hong Kong'ta 1950-80 aralığında inşa edilmiş ve tartışmalı modern yapıları ele almış ve bu yapılara farklı bir perspektiften bakarak kamuoyu bilinci artırılmaya çalışılmıştır[36]. Ayrıca çalışma grubunun sitesinde "Heritage in Danger" başlığı altında yıkım tehdidi altındaki yapılar hakkında duyurular yapılmaktadır.

Avustralya'da Modern Mimarlık Mirası

Avustralya; diğer ülkelerden farklı olarak Avrupalıların 16. yüzyılda keşfettikleri ve ardından göç ettikleri, Avrupalılardan önce yerli Aborjin halkının yaşadığı, çok kültürlü, hiçbir ülkeyle kara sınırı olmayan ve yüz ölçümü olarak dünyanın altıncı büyük ülkesidir. Kurulduğu günden itibaren liberal-demokratik politik sistemi benimseyen ülke altı eyalet ve üç iç federal bölgeden oluşmaktadır (Britannica, 2023).

Ülkede tarihi yapıların korunması ve listelenmesi ile ilgili çalışmalar ilk olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. 1948'de başkenti Sydney olan Yeni Güney Galler (NWS-New South Wales) eyaleti meclisinde tarihi yapıları korumak üzere 40 alan belirlenmiştir. Aynı dönemde 1895'de kurulan National Trust'ın[37] ve 1929'da kurulan Royal Australian Institute of Architects (RAIRA, günümüzde AIA) kurumlarında bulunan Yeni Güney Galler komiteleri tarihi yapı kayıtlarını derlemiştir. Bu listelerin her ikisi de 1850 öncesi yapılara odaklanmıştır. 1850 sonrası yapıların dikkate alınması 1960'lardan sonra başlamıştır. 1970'lere gelindiğinde National Trust ve RAIRA 20. yüzyıl mimarlığının tanımlanmasını RIRA'nın üstlenmesini kararlaştırmış ve National Trust daha çok 1788-1900 yılları arasındaki yapılara odaklanmıştır. 1973'te RIRA Yeni Güney Galler (NSW) Komitesi 1900-1950 yılları arasında inşa edilen, günümüzde sınırı 2003'e kadar uzatılan, "Önemli Yapılar Kaydı" (Register of Significant Buildings) listesini yayınlamıştır[38]. Ancak bu listeye dahil olmak koruma statüsü kazanması

[36] Konferans hakkında bilgi için bkz: https://www.uglybuildings.docomomo.hk

[37] National Trust; kamu yararına bir vakıf olarak 1895 yılında Octavia Hill'nin önderliğinde İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da mirasın korunması için kurulmuş bir yardım ve üyelik kuruluşudur. Detaylı bilgi için bkz: https://www.nationaltrust.org.uk

[38] Liste için bkz: https://www.architecture.com.au/wp-content/uploads/Australian-Institute-of-Architects-NSW-Register-of-Significant-Architecture_April-2020.pdf

anlamına gelmemektir. Günümüzde bu listede yıkılmış veya oldukça harabe duruma gelmiş yapılar da bulunmaktadır (Boyd, 2017).

Avustralya Federal Hükümeti'nde kültürel miras ile ilgilenen birim "İklim Değişikliği, Enerji, Çevre ve Su Dairesi Başkanlığı" (Department of Climate Change, Energy, the Environment and Water) departmanına bağlı "Parks and Heritage"tır. 1975 yılında "Avustralya Miras Komisyonu Yasası" (Australian Heritage Commission Act) yürürlüğe girmiş ve bu kapsamda 1976 yılında Avustralya'daki doğal ve kültürel miras alanlarını listelemek üzere "Register of the National Estate" adıyla miras kaydı oluşturulmaya başlanmış ve zaman içinde listeye 13.000 yapı/alan kaydedilmiştir. (Australian Heritage Commission Act, 1991). Listeye kayıt, herhangi bir kişi veya kurum tarafından adaylık formunun doldurulması ile sağlanmıştır. Bu listeye kayıt olmak için ise aşağıdaki kriterler belirlenmiştir:

Kriter A: *Avustralya'nın doğal ve kültürel tarihindeki önemi*

Kriter B: *Avustralya'nın doğal veya kültürel tarihinin sıra dışı, ender veya tehlike altındaki özelliklerine sahip olması*

Kriter C: *Avustralya'nın doğal veya kültürel tarihinin anlaşılmasına katkıda bulunacak bilgiye sahip olması*

Kriter D: *Avustralya'nın temel özelliklerini yapı/çevre olarak göstermesi*

Kriter E: *Bir topluluk veya kültürel grup tarafından değer verilen belirli estetik özelliklere sahip olması*

Kriter F: *Belirli bir dönemde oldukça yaratıcı veya teknik başarı göstermesi*

Kriter G: *Sosyal, kültürel veya manevi nedenlerle belirli bir topluluk veya kültürel grupla güçlü veya özel bağlara sahip olması*

Kriter H: *Avustralya'nın doğal veya kültürel tarihi açısından önem taşıyan bir kişinin veya bir grubun yaşamı veya eserleri ile olan özel ilişkisi* (Australian Heritage, 1991).

Bu listede yasal bir koruma statüsü vermese de listedeki yapılar/alanlar ile ilgili herhangi bir tasarruf düşünüldüğünde Avustralya Miras Konseyi'ne (The Australian Heritage Council) danışılması gerekmektedir. Ancak 19 Şubat 2007 tarihinden itibaren bu kayıtlar dondurulmuştur. 2004 yılında, 2003 tarihli Avustralya Miras Konseyi Yasası (Australian Heritage Council Act) uyarınca bu listenin koruma sorumluluğu Avustralya Miras Konseyi'ne geçmiştir. Avustralya Hükümetleri Konseyi (The Council of Australian Governments) mirasın korunmasının tek hükümet kademesinin sorumluluğunda olmasına karar vermiş; 1 Ocak 2024'te 1999'da yürürlüğüne giren

Federal Çevre Koruma ve Biyo-çeşitlilik Yasası (Federal Environmental Protection and Bio-diversity Act) kapsamında yeni bir ulusal miras sistemi kurulmuştur. Listedeki yapılar ise "Avustralya Ulusal Miras Listesi" (Australian National Heritage List) ve Commonwealth Miras Listesi'ne (Commonwealth Heritage List) aktarılmıştır.

Avustralya'da listeleme için ülke çapında standardize edilmiş kriterler bulunmamakla birlikte her eyalet kendi miras kaydını tutmakta ve yerel ölçekte çevre planlamaları yapılmaktadır. Yasal olarak devlet güvencesinde koruma statüsüne dahil yapıların listeleri ilk olarak 1977'de Yeni Güney Galler Eyaleti'nde yürürlüğe giren NSW Miras Yasası (NSW Heritage Act) ile sağlanmıştır. Diğer eyaletlerde; Northern Territory Federal Bölgesinde 1991'de, Queensland Eyaletinde 1992'de, Güney Avustralya Eyaletinde 1993'te, Batı Avustralya Eyaletinde 1990'da Tasmania eyaletinde 1995'te ve son olarak Avustralya Başkent Bölgesi'nde 2004'te yürürlüğe girmiştir (Boyd, 2017).

Avustralya'da modern mimarlık; öncelikle İngiltere modern mimarlığından etkilense de zaman içinde iki ülke arasındaki kıta, kültür ve iklim farklılıkları ile kendine özgü yerel tasarımlara evirilmiştir. Ülkede modern mimarlık alanında en etkin mimarların başında Robin Boyd, Harry Seidler ve Walter Burley Griffin gelmektedir. Harry Seidler tarafından 1948-50 yılları arasında tasarlanan Rose Seidler House yüzyıl ortası modern konutuna en iyi örnek olarak müzeye çevrilmiştir (Şekil 2.25). İlk olarak 1999'da NSW State Heritage Register'da listelenen bu yapı 2008 itibariyle de yasal koruma altına alınmıştır.

Avustralya'nın modern mimarlık mirası olarak dünyaca bilinen en ünlü yapısı ise Sydney Opera Binası'dır (Şekil 2.26). 2003 yılında NSW State Heritage Register'a, 2005 yılında Avustralya Ulusal Miras Listesi'ne alınan, ardından 2007 yılında ise Dünya Miras Listesi'ne (Boyd, 2017) en genç yapı olarak kaydedilmiştir. Bu yapı dışında WHL'de 19. yüzyıl sonunda inşa edilmiş, dünyayı Avustralya endüstrisi ve teknolojisiyle tanıştırmaya yardımcı olan uluslararası sergi mekanı olarak tasarlanmış "Kraliyet Sergi Binası ve Carlton Bahçeleri (Royal Exhibition Building and Carlton Gardens)" bulunmaktadır (Şekil 2.27). 2004 yılında WHL'ye alınan bu alan mimari üslup olarak Bizans, Romanesk, Lombardik ve İtalyan Rönesans tarzlarının birleşimi olsa da kullanım amacı ve yapım teknikleri de modernizmin ilkelerini yansıtmaktadır (UNESCO, 2023d).

Şekil 2.25. Rose Seidler House, New South Wales (MHNSW, 2023)

Şekil 2.26. Sydney Opera Binası (UNESCO, 2022e)

Şekil 2.27. Kraliyet Sergi Binası ve Carlton Bahçeleri (UNESCO, 2023d)

Avustralya'da modern mimarlık mirası ile ilgili en etkili kuruluşların başında DOCOMOMO_Australia gelmektedir. Resmi sitesinde "Building Register" başlığı altında ülkedeki modern mimarlık mirası yapılar türüne/tasarımcısına/konumuna göre listelenmiş, mimari özellikleri, yasal koruma durumları ve mevcut durumları belgelenmiştir[39].

1976 yılında ICOMOS'un ulusal bir komitesi olarak kurulan ICOMOS Australia ise ülkede kültürel mirasın korunmasında etkili olan bir diğer kuruluştur. Modern mimarlık mirası ile ilgili de çalışmalar yürüten kuruluş 2004 yılında "Yirminci Yüzyıl Miras Araştırması 1. Bölüm: İkinci Dünya Savaşı Sonrası (1946-59): Tarihe Genel Bakış (Twentieth-Century Heritage Survey Stage 1: Post Second World War (1946-59): Overview History) adlı belgeyi yayınlamıştır. Güney Avustralya eyaletindeki Çevre ve Miras Bakanlığı (Department of Environment and Heritage) için hazırlanan belgede II. Dünya Savaşı'ndan sonra eyaletin fiziksel, kültürel ve sosyal gelişimini karakterize eden olayların genel bir çerçevesi çizilmiş ve bu bağlamdaki miras yerleri belirlenmiştir (Marsden, 2005). 2008 yılında ise belgenin ikinci bölümü olarak "Yirminci Yüzyıl Miras Araştırması 2. Aşama: İkinci Dünya Savaşı Sonrası (1928-45), Cilt 2" (Twentieth-Century Heritage Survey Stage 2: Post Second World War (1928-45), Volume 2) yayınlanmıştır. Bu belge ise, 1928-45 tarihleri arasındaki Güney Avustralya eyaletindeki önemli miras alanları için yapılmış bir envanter çalışmadır. Yapılar/alanlar ile ilgili detaylı bilgiler verilmiş ve 1993 tarihli Miras Alanları Yasası (Heritage Places Act) kapsamındaki kriterler doğrultusunda bu alanların taşıdığı miras değerleri saptanmıştır (Bell vd., 2008).

2009 yılında ise ICOMOS Australia "(Un)loved Modern" başlıklı bir konferans düzenlemiş ve bu konferansın ardından 2013 yılında iki cilt olarak (Un)loved Modern 1 ve (Un)loved Modern 2 kitaplarını yayınlamıştır. 2019 yılında ise Hannah Lewi ve Philip

[39] Veri tabanına erişmek için bkz: https://docomomoaustralia.com.au/category/db_bld/

Goad'ın hazırladığı "Australia Modern:Architecture, Landscape & Design 1925–1975" adlı kitapta ülkedeki 100 önemli modern yapı/alan incelenmiş ve koruma anlamında karşılaşılan zorluklar ele alınmıştır (Lewi ve Goad, 2019).

2.1.2. Türkiye'de Koruma Kavramı ve Modern Mimarlık Mirası

Türkiye'de kültür mirasının korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme Osmanlı Devleti döneminde 1864 Asar-ı Atika Nizamnamesi ile başlamıştır. 1933 yılında anıtların ilk kapsamlı envanteri hazırlanmıştır. 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) hem ilke koyan hem de uygulamaya yönelik karar alan bir kurum olarak çalışmıştır. Ancak 1956 yılına dek tek yapı ölçeğinde kararlar almıştır. 1967 yılında GEEAYK, Venedik Tüzüğü'nü (1964) benimsemiştir. 1973 yılında çıkarılan "1710 sayılı Eski Eserler Kanunu" Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk koruma yasası olarak yürürlüğe girmiştir (Ahunbay, 2021).

ICOMOS'un 1965'te kurulmasının ardından Türkiye çalışma grubu 1968 yılında gayri resmi olarak Doğan Kuban önderliğinde kurulmuş ancak resmi olarak kuruluşu ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi adıyla 1974'te Kültür Bakanlığı tarafından gerçekleşmiştir. Türkiye'nin uluslararası koruma alanında varlık göstermesi ICOMOS Türkiye ile birlikte başlamıştır (Kuban, 2017). İlk etapta yarı resmi bir konsey olarak kurulan kurum 1992 sonrasında çıkarılan yönetmelik sonrasında özerk bir yapıya sahip olmuş; ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli toplantılar, kongreler ve sempozyumlar düzenlemiştir.

Türkiye, Avrupa Konseyi ve UNESCO'nun birçok kararını onaylamış; Venedik Tüzüğü'nün ardından 1972'de yayınlanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi, 1985'de yayınlanan Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi ve 1992'de yayınlanan Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi'ni kabul edip yasallaştırarak iç hukuk belgesi haline getirmiştir (ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013). 1983 yılında ise günümüzde de yürürlükte olan "2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası" çıkarılmıştır. Yasa; kültürel mirasa yönelik tanımların yanı sıra yapılacak müdahale ve faaliyetleri düzenlemeleri, konu ile ilgili kararları alacak kurumların görevlerinin tespit ve sorumluluklarını kapsamaktadır.

2004 yılında "5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu" ve 2005 yılında "5393 sayılı Belediye Kanunu" yürürlüğe girmiş; bu yasalar ile belediyelere kendi sınırları dahilinde bulunan kültürel ve doğal miras alanlarının korunması ile ilgili yetki verilmiştir.

Ayrıca kanuna göre belediyeler bu alanları korumak üzere kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini uygulama yetkisine de erişmiştir.

Belediyelerin yetki alanlarının genişlemesi ile 2863 sayılı Kanun'a eklenen madde ile 2005 yılında belediye bünyesinde olmak üzere, kültür varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütme ve denetim yapma yetkisine sahip olan "Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)"nın kurulmasına karar verilmiştir. Bu büroların koruma bölge kurullarının onayladığı bir projeyi uygun görmediği takdirde durdurma yetkisi vardır. Aynı şekilde koruma amaçlı imar planlarının uygulanması sürecinde plan hükümlerine aykırı uygulamaların belirlenmesi halinde durdurma yetkisine sahiptir.

Yine 2005 yılında çıkarılan "5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ile belediyelere tarihi yapılara benzeyen (!) yapılar yapma yetkisi verilmiştir. Bu yasa tamamen Türkiye'ye özgü olup benzeri Avrupa ülkelerinde görülmemiştir (Erder, 2017).

2012 yılında kabul edilen "6360 sayılı Kanun" ile de büyükşehir belediyelerinin sayıları arttırılmış ve sorumlu oldukları sınırlar genişlemiştir. Böylelikle kent merkezi dışında kalan kültürel miras alanları da sınırların genişlemesi ile belediyelerin yetkisine geçmiştir.

Türkiye'de bir yapının kültür varlığı olarak tespit ve ardından tescil edilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı, bakımından sorumlu kurum veya belediye, meslek odası, sivil toplum kuruluşu veya mülkün sahibi doğrudan Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na başvuru yapması gerekmektedir. Bu kurullar kültür varlıklarının envanterinin çıkarılmasından ve listelenmesinden sorumlu birimlerdir.

Yürürlükteki kanunda modern mimarlık mirasına dair bir tanım bulunmamaktadır. Kanunun 5226 sayılı Yasa ile değişik 3. maddesinde kültür varlıkları;

"tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır." şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre kültür varlığı için zamansal bir kısıtlama getirilmemiştir. Ancak, 6. maddede korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları tanımlanırken,

***" a)** Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,*

***b)** Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar"* şeklindeki bir

tanımlama ile zaman boyutuna bir kısıtlama getirilmiş, 19. yüzyıl sonrasındaki yapılar gerek görülürse yasa kapsamına alınması öngörülmüştür. Bu şekilde sabit bir tarihe dayalı yasa, yaşa bağlı gelişen esneklikleri sağlayamamaktadır.

Koruma önceliklendirmesi ve müdahale sınıflandırması için ise kültür varlıkları iki grupta ele alınmıştır. Bunlar 660 Nolu İlke Kararı'nda;

"1. Grup Yapılar: *Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.*

2. Grup Yapılar: *Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır"* şeklinde belirtilmiştir. 1. grupta yer alan yapılar genellikle anıtsal yapılar, 2. grupta yer alan yapılar ise genellikle sivil mimari yapılarıdır. Her iki grupta da yer alan yapılar için ise 1. ve 2. derece olmak üzere iki farklı tescil kararı alınabilmektedir. Bu derecelendirme ile kültür varlığına yapılacak müdahalenin boyutu da belirlenmiş olmaktadır. Ancak kültür varlığı olarak tescil edilmiş bir yapının tescil derecesi müdahalelere endeksli olduğunda yapıya daha rahat müdahale yapabilmek adına tescil derecelerinin kurul kararı ile düşürülmesi veya sivil mimarlık eseri yapılara daha kolay müdahale edilebilmesi gibi koruma anlamında sıkıntılı durumların oluşmasına sebep olmaktadır.

Ülkemizde taşınmaz kültür varlıkları tekil veya sit alanı olmak üzere iki şekilde tescil edilebilmektedir. Avrupa ülkelerinden verilen örneklerde de görüldüğü gibi bazı yapılar bulunduğu çevre/meydan ile birlikte değerli sayılmakta ve "grup değeri" olarak koruma altına alınmaktadır. Türkiye'de ise "sit alanı" adı altında tanımları ve sınırları çok net olmayan bir koruma anlayışı bulunmaktadır. Ancak son yıllarda "Koruma Alınan Sokaklar" başlığında sokak bazlı tescillerin de yapılmaya başlandığı görülmektedir.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2022 yıl sonu itibariyle Türkiye'deki tescilli taşınmaz kültür varlıklarının türü ve sayısı Tablo 2.5'deki gibidir. 2002 yılında toplam sayı 64.963 iken 20 yıl içinde yaklaşık iki katına çıkarak 122.144'e yükselmiştir.

Tablo 2.5. 2022 sonuna kadar Türkiye genelinde tescilli taşınmaz kültür varlıkları ve sayıları (KVMGM, 2023a)

Sivil Mimarlık Örneği	**75.663**	**İdari Yapılar**	**3360**
Kültürel Yapılar	14.797	**Askeri Yapılar**	1608
Dinsel Yapılar	11.168	**Anıt ve Abideler**	423
Mezarlıklar	6368	**Şehitlikler**	334
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	4947	**Korunmaya Alınan Sokaklar**	77
Kalıntılar	3399	**TOPLAM**	**122.144**

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2022 yıl sonu itibariyle Türkiye'de koruma altındaki sit alanlarının türü ve sayısı ise Tablo 2.6'deki gibidir. 2012 yılında sit alanları içlerindeki tüm arkeolojik değerler ile birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluğundan alınarak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na aktarılmıştır.

Tablo 2.6. 2022 sonuna kadar Türkiye genelinde sit alanları ve sayıları (KVMGM, 2023b)

Arkeolojik Sit Alanı	**22.898**	**Karma Sit Alanları**	**121**
Kentsel Sit Alanı	355	• Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı (63) • Arkeolojik ve Tarihi Sit Alanı (18) • Arkeolojik-Tarihi-Kentsel Sit Alanı (7) • Tarihi ve Kentsel Sit Alanı (33)	
Tarihi Sit Alanı	223		
Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	35		
		TOPLAM	**23.632**

Türkiye'de Cumhuriyet dönemi mimarlık ürünlerinin tescili 1970'lerle birlikte başlamıştır (Omay, 2008). 1997 tarihli ODTÜ Kampüsü ile ilgili yapılan tescil başvurusunda ilk kez Ankara kapsamında 20. yüzyıl mimari mirası terminolojisine yer verilmiştir. Ülkemizde 50 yaşını doldurmadan tescillenmiş ve 660 sayılı İlke Kararı'na uygun olarak restorasyon süreci geçirmiş en genç kültür varlıkları ise İstanbul'da 1963-65 yılları arasında inşa edilmiş ve Muhteşem Giray tarafından tasarlanmış Ataköy İlkokulu (Şekil 2.28) ve Ankara'da Turgut Cansever ve Ertur Yener tarafından tasarlanan ve 1951-67 yılları arasında inşa edilen Türk Tarih Kurumu (Şekil 2.29) binasıdır (Baturoğlu Yöney, 2015). İstanbul'da Sevinç ve Şandor Hadi tarafından 1985 yılında açılan bir yarışma projesi ile tasarlanan Milli Reasürans T.A.Ş. Genel Müdürlük Binası (Şekil 2.30) 1992 yılında tamamlanmış ve ardından 2011 yılında henüz 19 yaşında iken oldukça genç bir yaşta tescil altına alınmıştır. 1999 yılında Han Tümertekin tarafından tasarlanan ve 2004 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanan B2 Evi (Şekil 2.31) ise 2016 yılında tescillenmiş ve günümüzde tescillenen en genç yapı olarak kayıtlara geçmiştir.

Şekil 2.28. Ataköy İlkokulu (Omay Polat ve Yöney, 2022)

Şekil 2.29. Türk Tarih Kurumu (TTK, 2023)

Şekil 2.30. Milli Reasürans Binası (Saltresearch, 2022)

Şekil 2.31. B2 Evi (Arkitektuel, 2022)

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün resmi sitesinde tescile alınan yapı/yapı grubu sayısı bilgisi verilmiş olsa da bu yapıların hangileri olduğu bilgisine erişilememektedir. Sitede 2013 yılından itibaren alınan tüm tescil kararları yayınlanmıştır[40]. Ancak bu yayınlarda bir filtreleme seçeneği bulunmadığı için, her yapı için kent ve yıl bazında alınmış kararları tek tek incelemek gerekmektedir. EK-4'te akademik çalışmalar içinden tescil kararlarına ulaşılabilen modern mimarlık mirası yapıları listelenmiştir. Bu kararlar içinde modern mimarlık mirasını belirleyici ifadeler *"Cumhuriyet dönemi simge yapılarından biri olması, tasarımcısının ünlü bir mimar olması, kent tarihi açısından simgesel özelliği bulunması, yakın çevresiyle bütünlük oluşturması, bir yarışma projesi ile elde edilmiş olması"* olarak karşımıza çıkmaktadır.

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde ise Türkiye'nin 19'u kültürel, 2'si karma olmak üzere toplamda 21 miras alanı bulunmaktadır. Son olarak listeye 2023 yılında "Anadolu'nun Ortaçağ Dönemi Ahşap Hipostil Camiileri" alınmıştır. Geçici listede ise Türkiye'den 4'ü karma, 3'ü doğal ve 72'si kültürel olmak üzere toplam 79 adet kültür varlığı bulunmaktadır. Her iki liste içinde ise modern mimarlık mirası niteliğinde bir yapımız bulunmamaktadır.

Türkiye'de kültürel mirasın korunması ve yaşatma çabası özellikle 1990'lı yılların ardından STK'ların artmasıyla birlikte ivme kazanmıştır. Bu alanda çalışma yapan STK'lardan biri olan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) 1990 yılında ülkedeki doğal, tarihsel ve kültürel varlıkları koruma üzerine vakıf statüsünde kurulmuş; kuruluşundan bugüne koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması, eski mahallerde sağlıklaştırma çalışmaları, tarihi yapıların onarılması ve kent meydanlarının düzenlemesi gibi birçok çalışma yürütmüştür. Danışmanlık görevi de yürüten dernek koruma ile ilgili konularda eğitim programları düzenlemekte ve yayınlar yapmaktadır. Çalışma alanları arasında ise 20. yüzyıl mimarlığına dair Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası ve Endüstri Mirası gibi başlıklar da yer almaktadır.

Bir diğer STK olarak; 1998 yılında kültür varlıklarının korunması üzerine çalışan uzmanların mesleki, kültürel ve sosyal gereksinimlerini karşılamak, kültür varlıkları ile ilgili kamusal bilinci oluşturmak ve geliştirmek, gerekli olduğu durumlarda merkezi ve yerel yönetimleri uyarmak üzere "Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği" (KORDER) kurulmuştur. Günümüzde de aktif olarak çalışmalarına devam eden dernek; 2020 ve 2021 yıllarında DOCOMOMO Türkiye ile iş birliği içinde "Türkiye'nin Modern

[40] Tescil kararları için bkz: https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-76275/tasinmaz-kultur-varliklarinin-tesciline-iliskin-koruma-bolge-kurulu-kararlari.html

Miras Gündemi" başlıklı toplantıları düzenlemiştir. Bu alanda çalışmalar yapan diğer dernekler ise; 1998'de kurulan Tarihsel Çevre ve Yapı Korumacıları Derneği, 2000'de Tarihi Kentler Birliği (2001 yılında Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin 12. Üyesi olmuştur), 2003'te kurulan Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, 2005'te kurulan Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD), 2014 yılında kurulan Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD) olarak sayılabilir.

Türkiye'de modern mimarlık mirası ile ilgili olarak yapılan akademik çalışmalardan ilki ise; 2001 yılında Bursa Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Uluslararası XIII. Yapı ve Yaşam Kongresi'dir. Kongrenin ana teması "20. Yüzyıl Mimari Mirası" olarak belirlenmiştir. Bu sempozyumda ilk kez 20. yüzyıl mimari mirası koruma ölçütlerinin belirlenmesi ve bu yapıların nasıl korunması gerektiği konusu gündeme gelmiş ve çözüm arayışlarına gidilmiştir.

Bir diğer önemli gelişme de 2002 yılında DOCOMOMO_Türkiye çalışma grubunun kurulmasıdır. Kurulduğu yıl ICOMOS Türkiye Milli Komitesi ile birlikte 1900-1970 yılları arasını kapsayan "Türkiye'nin 20. Yüzyıl Mimarlığı Seçkisi" başlıklı poster hazırlanmıştır. Posterde her 10 yıl için dönemin en bilinen modern yapılarına örnekler verilmiştir[41]. DOCOMOMO Türkiye çalışma grubunun 2004 yılından itibaren her yıl farklı bir şehirde düzenlediği "Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları" başlıklı poster sunuşları ise Türkiye'deki 20. yüzyıl yapılarının belgelenmesi ve değerlendirilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Düzenli olarak yapılması ve büyük şehirler dışında Anadolu'nun birçok kentinden de yapıların sunulması ile envanter çalışmalarına altlık olabilecek seviyede bir arşiv elde edilmiştir. 2004-2022 yılları arasında 81 ilin 68'inden sunumlar yapılmış; yaklaşık 1376 yapı/yapı grubu belgelenmiştir. Bu yapılar ile ilgili bilgilere özet kitapçıklarından erişilebilmektedir. Ancak Avrupa ülkelerindeki çalışma gruplarının web sitelerinde olduğu gibi daha sistematik ve kolay erişilebilir şekilde bir envanter çalışmasının yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

18-19 Mayıs 2002 tarihleri arasında ICOMOS tarafından İstanbul'da "ICOMOS Uluslararası Sempozyumu: 20. Yüzyıl Mimari ve Endüstriyel Mirasının Korunması (Conservation of the 20th Century Architectural and Industrial Heritage International Symposium) başlıklı sempozyum gerçekleştirilmiş, sempozyumda Türkiye'den yapıların

[41] Poster için bkz: https://www.pressreader.com/turkey/betonart/20180328/282102047235187

yanı sıra çeşitli ülkelerden de örneklere ve koruma alanında uzmanların görüşlerine yer verilmiş ve sempozyumun kitabı 2006 yılında yayınlanmıştır.

2003 yılında Mimarlık Dergisi 311. sayısında dergi okurları arasında "Türkiye'de Çağdaş Mimarlığın (1923-2003) Önde Gelen 20 Eseri" anketi gerçekleştirmiş[42] ve sonuçlarını yayınlamıştır. Sonuçlara göre en çok oy verilen 20 yapının 7'sinin yarışma ile elde edilmiş yapılar olduğu görülmektedir (Şekil 2.32).

a. ODTÜ, Ankara

b. Sergievi, Ankara

c. Milli Reasürans, İstanbul

d.Anıt Kabir, Ankara

e. ODTÜ Mimarlık Fakültesi

f. İller Bankası, Ankara

g. Büyükada Anadolu Kulübü, İstanbul

Şekil 2.32. Türkiye'de Çağdaş Mimarlığın Önde Gelen 20 Eseri" anketi içinde yarışma ile elde edilmiş yapılar (Görseller; a,b,d,e,g: yazarın kişisel arşivi, 2023; f: Sözen, 1984, c: Saltresearch, 2022)

2006 yılında DOCOMOMO International, sonraki dönemde uluslararası konferansların bir parçası olacak öğrenci çalıştayının ilkini İstanbul Ataköy'de düzenlemiştir. 11 farklı üniversiteden yaklaşık 100 katılımcı ile düzenlenen "How to Preserve a Housing Utopia: The Documentation and Sustainability of Modern Heritage, Case Study: Ataköy-Istanbul" (Bir Konut Ütopyası Nasıl Korunur? Modern Mirasın Belgelenmesi ve Sürdürülebilirliği, Vaka Çalışması: Ataköy-İstanbul) başlıklı çalıştayın içeriği, metodolojisi ve sonuçları hakkında 2022 yılında Omay Polat ve Yöney bir makale yayınlamıştır (Omay Polat ve Yöney, 2022).

[42] İlk 20 yapı(yarışma projesi ile inşa edilenler koyu renkte verilmiştir): 1. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1967 **2. ODTÜ Kampüsü, Ankara, 1961-80 3. Sergievi, Ankara, 1934** 4. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu, İstanbul, 1970 **5. Milli Reasürans, İstanbul, 1987** 6.Ankara Garı, 1937 **7. Anıt Kabir, Ankara, 1953,** 8. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1937 9. Meclis Camii, Meydan ve İbadet Kitaplık Kompleksi, 1987 10. Hilton Oteli, İstanbul, 1954 **11. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 1963** 12. Florya Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkü, İstanbul, 1936 13. Eski İş Bankası Genel Müdürlük Binası (BDDK), Ankara, 1976 14. Türk Dil Kurumu, Ankara, 1978 **15. İller Bankası, Ankara, 1937** 16. İstanbul Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi, 1944 17. Emek İşhanı, Ankara, 1959, **18. Büyükada Anadolu Kulübü, İstanbul, 1959** 19. Demir Tatil Köyü, Bodrum, 1983 20. Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul, 1966

Aynı yıl 2006'da DOCOMOMO International 9. Konferansını grubun en genç çalışma grubu olan DOCOMOMO Türkiye ile Ankara'da gerçekleştirmiştir. Konferansın konusu "Other Modernisms" olarak belirlenmiş; birçok farklı ülkeden katılımcının dahil olduğu konferansta Türkiye'den katılımcılar; Cumhuriyetin ilk yıllarındaki modernleşme politikaları, erken Cumhuriyet dönemi mimarisi başlıklarının yanı sıra Diyarbakır, Lefkoşa, Boyabat gibi alan ölçeğinde inceleme çalışmaları ve Mecidiyeköy Likör ve Konyak Fabrikası üzerine yaptıkları çalışmaları sunmuşlardır.

Mimarlar Odası 2007 yılında modern mimarlık mirası gündemi ile ilgili kapsamlı bir çalışma olan "Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasının Belgelenmesi, Korunması ve Değerlendirilmesi Projesi"ni başlatmıştır. Çağrı metninde bu mirasa yönelik kuram, ilke, mevzuat konularında boşluklar olduğu ve mirasın niteliğinin yeterince irdelenmediği vurgulanmıştır. Proje kapsamında Mimarlık dergisinde de "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı" başlıklı bölüme yer verilmiştir (Kayın, 2007). Yine 2007 yılında Mimarlar Odası Kastamonu'da "Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının Korunması" konulu sempozyumda konu ile ilgili ilke oluşturmak ve mevcut durumu tespit etmek amaçlanmıştır. Miras olarak tanımlanabilmek için gereken ölçütler üzerinde tartışmalar aşağıdaki başlıklar etrafında gelişmiştir;

- Önemli bir mimara/mimarlara ait olma,
- Cumhuriyet döneminin önemli olaylarına tanıklık etme,
- Anı ve simge değerine sahip olma,
- Yapım tekniği ve malzeme kullanımı ile ilk olma,
- Yarışmalar sonucu elde edilmiş olma,
- Kentte önemli bir rol üstlenme.

Toplantıda ayrıca miras tanımına uygun yapıların belge değeri, kimlik değeri, teknolojik değer, varlık değeri, çevre değeri, işlevsel değer, ekonomik değer açısından ele alınmaları gerektiği üzerinde durulmuştur (TMMOB, 2009). Sempozyumdaki çalışmalar "Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının Korunması" (2009) başlıklı yayına çevrilmiştir.

2008 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Rusya Federasyonu'nda Türk Kültür Yılı etkinlikleri kapsamında Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı ve Mimarlar Derneği 1927 organizasyonu ile Moskova'da Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türk mimarlığını tanıtmak üzere "Türk Mimarlarının Moskova Buluşması: 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı" sergisi düzenlenmiştir. Türkiye-Rusya ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamak üzere düzenlenen sergide Türkiye'den 200'ün üzerinde yapı tanıtılmış; tanıtımın kitabı aynı yıl

Türkçe ve Rusça birlikte basılmıştır. Seçilen yapılar arasında yarışma yolu ile elde edilmiş yapılar da bulunmaktadır.

26-27 Şubat 2009 tarihleri arasında Mimarlar Odası "Cumhuriyetin Mimarlık Mirası Sempozyumu"nu düzenlenmiştir. Sempozyumda kuramsal çalışmaların yanı sıra Anadolu'nun farklı kentlerinde yer alan yerel "modern"ler ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Sempozyum 2011 yılında kitap olarak basılmıştır.

2013 yılında ICOMOS Türkiye tarafından "Türkiye Mimari Mirasın Korunması Bildirgesi" yayınlanmıştır. Ulusal bir tüzük olarak yayınlanan belgede mimari mirasa yönelik tanımlar, değer tanımları, korumanın süreçleri, koruma eğitimi ve politikaları, korumanın topluma entegre edilmesi konuları ele alınmıştır. Tüzükte modern mimarlık mirası ise "*Türkiye'de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş, gerek uluslararası, gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmeler"* olarak tanımlanmıştır.

2017-2021 yılları arasında Başkent Üniversitesi ve Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) ortaklığı ile T. Elvan Altan, Nuray Bayraktar ve Umut Şumnu yürütücülüğünde "Ankara'da İz Bırakan Mimarlar" projesi gerçekleştirilmiş; proje kapsamında 20. yüzyılda Ankara için tasarladıkları konut, kamu ve sivil mimarlık yapıları ile önem taşıyan ve yeterince araştırma/yayın yapılmamış mimarlar tanıtılmış; yapılarına dair araştırma ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Seçilen mimarlar ile ilgili toplamda on dört ayrı panel düzenlenmiş; bu panellerin sonucunda altı adet e-kitap yayınlanmıştır.

2018 yılında İstanbul'daki AKM binasının yıkımının ardından Mimar.ist Dergisi 62. sayısında dosya konusu olarak "İstanbul'un Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Mirası" başlığını belirlemiş ve dosyada modern mimarlık yapılarının korunamamasındaki çelişki ve açmazlar gündeme taşınmış, mirasla ilgili farkındalık oluşturmaya çalışılmıştır[43].

2019 yılında TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin ilk sayısını 2006 yılında yayınladığı Dosya Dergisinin 43. sayısında başlık "modern mimarlık mirası" olarak belirlenmiş; sayıda DOCOMOMO Türkiye'nin belgeleme çalışmaları ile güncel akademik araştırmalar derlenmiş; modern kentleri şekillendiren kamusal, ticari, üretim, konut, eğlence gibi değişik işlevlerdeki birçok yapı üzerinden bir seçki oluşturulmuştur.

[43] 62. Sayı için bkz: http://www.mimarist.org/wp-content/uploads/yayinlar/mimarist/pdf/62.pdf

2019 yılında Umut Şumnu, Deniz Hasırcı ve Zeynep Tuna Ultav'ın girişimiyle DOCOMOMO Türkiye'nin çalışma grubu "İç Mekân Komitesi" kurulmuş ve ilk çalışma olarak 2019 poster sunuşlarında iç mekana odaklanan bir oturum gerçekleşmiştir. 2020 yılında "Türkiye'de Modern İç Mekânlar Sempozyumu 1" Özyeğin Üniversitesi ev sahipliğinde online olarak yapılmış; sempozyumda Kamusal Mekânlar, Konut, Plastik Sanatlar, Edebiyat ve Sinema ile Araştırma Yöntemleri ana başlıklarında oturumlar gerçekleştirilmiştir. Sempozyumun ikincisi ise 2022 yılında Yaşar Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda 1920-80 aralığında üretilmiş ve daha önce belgelenmemiş modern iç mekanlar tanıtılmıştır.

DOCOMOMO Türkiye'nin her yıl düzenlemeyi hedeflediği etkinliklerden biri olarak; "Açık Kapı" etkinliği ilk olarak 2020 yılındaki mimarlık festivalinde gerçekleştirilmiştir. Etkinlik kapsamında normal şartlarda kamuoyuna açık olmayan veya kolay erişilemeyen yapıların video sunuşlar ile tanıtımları yapılmıştır. En son 2022 yılında yapılan etkinlikte Ortaklar Köy Enstitüsü (Aydın), MKEK Pil Fabrikası Yerleşkesi (Antalya) ve Heybeliada Sanatoryumu ile ilgili sunumlar gerçekleştirilmiştir. Yine 2020 yılında DOCOMOMO Türkiye'nin Eğitim ve Kuram Komitesi "Bilanço" etkinliklerine başlamış; bu kapsamda Türkiye modern mimarlık mirasının korunmasında bir önceki yılın öne çıkan konuları ve sorunları konunun uzmanları tarafından katılımcılara açık olarak tartışılmıştır.

Mimarlar Derneği 1927, 2020 yılında başlattığı ve sonrasında her yıl düzenlediği "Modern Mimarlık Araştırmaları Destek Programı" ile Türkiye'de modern mimarlık mirasını belgelemeyi, korumayı ve kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda başvuru yapan projeler arasından seçilenlere projelere danışmanlık hizmeti sunmakta ve projelerini geliştirmeleri için maddi desteğin yanı sıra tanıtım, sunum ve yayın aşamasında yardımcı olmaktadır.

2023 yılında Cumhuriyet'in 100. Yılı kutlamaları kapsamında DOCOMOMO Türkiye ve İstanbul Kültür Üniversitesi iş birliği ile şimdiye kadar yapılmış poster sunuşları arasından bir seçki hazırlanmış ve 24-26 Kasım tarihleri arasında sergi düzenlenmiş ve online erişime açılmıştır[44].

Yine 2023 yılında Cumhuriyetin 100. Yılı sebebiyle MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü "Cumhuriyetin Mimarlığından Akademili Portreler" başlıklı seri kapsamında Türkiye'nin "modern" mimarlarından Muhlis Türkmen, Arif Hikmet Holtay,

[44] Sergi için bkz: https://drive.google.com/file/d/19CNw2ioBuOwLSDeK9mAAMvn__Vxxkczu/view

Hamdi Şensoy, Orhan Şahinler, Nazimi Yaver Yenal, Halit Femir, Muammer Onat, Esad Suher ile ilgili sekiz ayrı sempozyum düzenlenmiş; bu mimarların tasarım çizgileri ve yapıları hakkında sunumlar yapılmıştır.

Türkiye'de 20. yüzyıl mirası yapıların büyük bir çoğunluğu kentsel dönüşüm çalışmaları esnasında hızla ve topluca yıkılmakta veya yıkım tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Temeldeki en büyük sıkıntı ise bütünleşik bir koruma metodolojisinin olmaması; bölge kurulları ve koruma planları arasındaki ikilemlerin oluşmasıdır. Özellikle 2005'te yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediye Kanunu[45], 2012'de yayınlanan 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun[46] ve 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun[47] ile tarihi yerlerin ve yapıların kontrolsüz yıkımı ve dönüşümünü mümkün olabilmektedir.

DOCOMOMO başta olmak üzere TMMOB Mimarlar Odası ve STK'lar hukuki dayanaklar kullanarak yıkımları durdurmaya çalışmakta, sosyal medya ve basın aracılığıyla koruma konusundaki tartışmaları toplumla paylaşarak bilinçlendirme çalışmaları yapmaktadır.

Türkiye'nin de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi modern mimarlık mirası yapılar için yasal düzeyde bir tanımlamaya ihtiyacı vardır. Öncelikli olarak tarihe dayalı koruma anlayışından (19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış olması maddesi) vazgeçilmesi; onun yerine yapının/yapı grubunun taşıdığı değerlerin göz önüne alındığı bir koruma anlayışına geçilmesi modern mimarlık yapılarının tescilinde esneklik ve kolaylık sağlayacak adımlardan biridir.

Tüm bunlardan yola çıkarak; çalışma kapsamında incelenen bütün ülkelerin ve Türkiye'nin kültür varlıklarını koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına yaklaşımları Tablo 2.7'de özetlenmiştir.

[45] Kanun metni için bkz: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf
[46] Kanun metni için bkz: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm
[47] Kanun metni için bkz: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf

Tablo 2.7. İngiltere, Hollanda, Fransa, ABD, Kanada, Çin, Avustralya ve Türkiye'nin koruma prensiplerini ve modern mimarlık mirasına yaklaşımlarını gösteren özet tablo

	İNGİLTERE	HOLLANDA	FRANSA	ABD	KANADA	ÇİN	AVUSTRALYA	TÜRKİYE
İLGİLİ KURUM ve YASA/İLKE	**English Heritage** Principles of Selection for Listed Buildings	De **Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)** Monumenten Selectie Project (MSP)	**Ministère de la Culture/ Direction générale des Patrimoines et de l'Architecture** LCAP Yasası	**National Park Service (NPS)** National Historic Preservation Act National Register of Historic Place-NRHP	**Parks Canada/Ministry of Canadian Heritage** **HSMBC (Bakanlığın danışmanı)** **FHBRO (Federal binalarından sorumlu)** Criteria General Guidelines Specific Guidelines	**State Administration of Cultural Heritage-SACH (Guójiā Wénwù)** China Principles	**Department of Climate Change, Energy, the Environment and Water/Parks and Heritage** Australian Heritage Commission Act	**Kültür ve Turizm Bakanlığı** 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası
KRİTERLER/İLKELER	**Kriterler:** • Mimari Önem • Tarihi Önem • Grup Değeri **Genel İlkeler:** • Yaş ve Enderlik • 30 Yaşından küçük yapılar • Seçicilik • Ulusal Önem • Onarım durumu *Bu kriterlerin açılımları tezin ikinci bölümünde detaylı olarak verilmiştir	**Ana kriterler:** • **K**ültürel-tarihsel değerler • Mimarlık tarihi değerleri • Grup/topluluk değerleri **Ek kriter :** • Bütünlük • Enderlik *Bu kriterlerin açılımları tezin ikinci bölümünde detaylı olarak verilmiştir	**Kriterler:** • Tarihi veya sanatsal değer • Mimari veya sanatsal kalite • Özgünlük • Bütünlük • Enderlik • Belirli bir türün temsili olması • Bir yapının tek başına kendine özgü özelliklerinden değil, dikkate değer kentsel alan (kasaba, köy veya ilçe) ile uyumlu olması *Bu kriterlerin açılımları tezin ikinci bölümünde detaylı olarak verilmiştir	**Kriter A (Criterion A):** Amerikan tarihine önemli katkı sağlayan yapılardır. Bunlar, oldukça önemli tarihi olaylarla ilişkili yapılar da olabilir. **Kriter B (Criterion B):** Amerikan tarihinde pek çok çalışma alanında istisnai derecede önemli olan kişilerin konutları veya bu kişilerin yaşamlarıyla ilişkili yapılardır. **Kriter C (Criterion C):** Mimari ve teknik açıdan önemli özelliklere sahip yapılardır. **Kriter D (Criterion D):** Tarih öncesi veya erken dönemler hakkında önemli bilgiler veren yapılardır.	**Kriterler:** **Bir yer**, Kanada tarihinin önemli bir yönüyle doğrudan bir ilişkisi sebebiyle ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlenebilir. Ulusal tarihi öneme sahip bu yer; bir arkeolojik alan, yapı, yapı grubu, yerleşim yeri veya kültürel peyzaj olabilir **Bir olay,** Kanada tarihinde tanımlayıcı bir hareketi, olayı, akımı veya deneyimi temsil ediyorsa, ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlenebilir **Bir kişi (veya kişiler),** bireysel veya bir grubun temsilcisi olarak Kanada tarihine olağanüstü ve kalıcı bir katkı yaptıysa, ulusal tarihi öneme sahip olarak belirlenebilir.	"China Principles" (Çin İlkeleri)'e göre; bir alanın miras değerleri; **tarihi, sanatsal ve bilimsel değerlerinin** yanı sıra s**osyal ve kültürel** değerleridir. Sosyal değer; anıları, duyguları ve eğitimi; kültürel değer ise kültürel çeşitliliği, geleneklerin devamını ve somut olmayan kültürel mirasın temel bileşenlerini kapsamaktadır.	**Kriter A:** Avustralya'nın doğal ve kültürel tarihindeki önemi **Kriter B:** Avustralya'nın doğal veya kültürel tarihinin sıra dışı, ender veya tehlike altındaki özelliklerine sahip olması **Kriter C:** Avustralya'nın doğal veya kültürel tarihinin anlaşılmasına katkıda bulunacak bilgiye sahip olması **Kriter D:** Avustralya'nın temel özelliklerini yapı/çevre olarak göstermesi **Kriter E:** Bir topluluk veya kültürel grup tarafından değer verilen belirli estetik özelliklere sahip olması **Kriter F:** Belirli bir dönemde oldukça yaratıcı veya teknik başarı göstermesi **Kriter G:** Sosyal, kültürel veya manevi nedenlerle belirli bir topluluk veya kültürel grupla güçlü veya özel bağlara sahip olması **Kriter H:** Avustralya'nın doğal veya kültürel tarihi açısından önem taşıyan bir kişinin veya bir grubun yaşamı veya eserleri ile olan özel ilişkisi	Kriter yerine tanımlama yapılmıştır buna göre kültür varlığında aranan özellikler; • tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunmak • tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşımak
DERECELENDİRME	• **Derece II (Grade II):** Özel öneme sahip yapılardır. • **Derece I (Grade I):** Olağanüstü öneme sahip yapılardır • **Derece II* (Grade II*):** Özel önemden daha fazlasına sahip olan; özellikle önemli yapılardır.		Tarihi anıtlar için iki koruma düzeyi vardır: • tescil • derecelendirme Tescil, korumanın ilk seviyesidir, derecelendirme ise en yüksek seviyedir.	National Register of Historic Place-NRHP listesinde yer almak veya bu listedeki bir alana yakın konumda bulunmak birçok vergi avantajı sağlamaktadır	Puanlama Sistemi: • 135-75 puan arası-Birinci Seviye • 74-50 puan arası-İkinci Seviye • 49-0 puan arası-miras sınıfında değildir			**1. Grup Yapılar:** Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır. **2. Grup Yapılar:** Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır
MİNİMUM YAŞ/ZAMAN	• 10 Yıl Kuralı • 30 Yıl Kuralı	• Anıtların belirlenmesinde ve seçilmesinde ülkede yapının yaşı ile herhangi bir süre sınırlaması bulunmamaktadır	• 50 Yaş Şartı • 50 yıldan genç yapılar için "Olağanüstü Çağdaş Mimari" etiketi	50 Yıl Kuralı	• Yer için 1975 yılına kadar yapılmış olmayı; • Kişi için ölümünün üzerinden en az 25 yıl geçmiş olmasını; • olay için ise en az 40 yıl önce meydana gelmiş olması	Kültür varlığı olarak tanımlama için yıl veya yaş sınırı bulunmayan Çin'de genel olarak, 50 yıllık bir geçmişe sahip yapılar korunacak kültür varlıkları listesine dahil edilebilmektedir.	• Anıtların belirlenmesinde ve seçilmesinde ülkede yapının yaşı ile herhangi bir süre sınırlaması bulunmamaktadır	19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar
MODERN MİMARLIK MİRASI İLE İLGİLENEN KURULUŞLAR	Twentieth Century Society (C20) DOCOMOMO-UK	Programma Erfgoed van de 20e eeuw DOCOMOMO-NL Het Cuypersgenootschap Erfgoedvereniging Heemschut Vereniging De Hollandsche Molen SIED STIEL	Zone de Protection du Patrimoine Architectural, Urbain et Paysager Architectes des Bâtiments de France (ZPPAUP) DOCOMOMO_France	DOCOMOMO_Us National Trust for Historic Preservation	DOCOMOMO-Québec DOCOMOMO-Toronto	ICOMOS China DOCOMOMO Hong Kong	DOCOMOMO-Australia ICOMOS Australia Heritage 21	ICOMOS Türkiye DOCOMOMO Türkiye ÇEKÜL KORDER
KORUMA ALTINDAKİ MODERN MİMARLIK ÖRNEĞİ	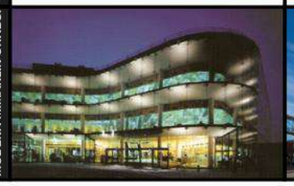							

2.2. Mimari Proje Yarışmaları

Mimarlıkta yarışma kültürünün erken örneklerine baktığımızda ilk yarışma olarak M.Ö. 448'de Atina halkının oylaması sonucu seçilen Akropolis Savaş Anıtı karşımıza çıkmaktadır. 15. yüzyıla gelindiğinde ise 1401 yılında İtalya, Floransa'da Rönesans'ın simgesi olarak kabul edilen Floransa (Santa Maria del Fiore) Katedrali'nin kapısının, 1419 yılında da kubbesinin yarışma projesi ile yapıldığı bilinmektedir (Haan ve Haagsma, 1988; Akcan, 1993). Daha sonrasında Roma'da "İspanyol Merdivenleri'nin yapımı için 1723 yılında yarışma açıldığı bilinmektedir (Watkin, 2005; Sirel ve Sirel, 2021:13).

Sudjic'e göre modern anlamda mimarlık yarışmalarının Thomas Jefferson'un Washington Capitol'ün tasarımı için yarışma yapılmasını önerdiği 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Sudjic, 2006).

18. ve 19. yüzyıllarda Fransa, İngiltere ve Amerika'da yarışma yolu ile proje üretimine sıklıkla yer verilmiştir. Günümüzün en bilinen yapıları arasında sayabileceğimiz Washington Beyaz Saray (1792-1830), Londra Parlamentosu (1836-1870) ve Eiffel Kulesi (1886-1889) yarışma yolu ile elde edilmiş yapılardır (Haan ve Haagsma, 1988; Akcan, 1993).

Amerikan Mimarlar Enstitüsü (AIA) yarışmalar ile ilgili oldukça erken bir tarihte, 1870'de yarışma sürecinde adil bir şekilde seçim yapılmasına ve süreç tanımlamalarına yönelik olarak "Schedule of Terms" başlıklı kılavuzu yayınlanmıştır. Ardından 1988'de ilk baskısı yayınlanan "The Handbook of Architectural Design Competitions" son olarak 2019 yılında güncellenmiştir (AIA, 2019).

II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa kentleri harap olmuş şehirleri tekrar canlandırmak için yarışmaları ideal bir yöntem olarak görmüştür. Özellikle Fransa yarışmaları kamu yararı olarak tanımlamış; yarışmaları düzenlemek ve teşvik etmek için yasalar çıkartmıştır. Almanya, Hollanda ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinde ise kamu ihalelerindeki yolsuzlukları önlemek için yarışma projeleri zorunlu tutulmuştur (Sudjic, 2006).

Yarışma projeleri ile kentleri inşa eden ülkelerin başında gelen Almanya'da tüm kamu yapılarının yarışma projesi ile elde edilmesi 1867 yılından itibaren zorunlu hale getirilmiş ve buna bağlı olarak yıllık açılan yarışma projesi 700'ü aşmıştır. 1980'li yıllarda ise bu sayı 350 civarındadır (Sudjic, 2006). Almanya'da yayınlanan ve 1971 yılından günümüze dek yayını devam eden "Wettbewerbe Aktuell" uluslararası anlamda yarışmalara ilgi duyan tüm ofisler tarafından takip edilen, güncel yarışma projeleri üzerine bir dergidir. Ayrıca Almanya'nın yarışmalar ile ilgili "GRW- Alman Fiziksel

Planlama Şehircilik ve Mimarlık Alanlarında Geçerli Yarışma İlke ve Yönergeleri" bulunmaktadır.

Diğer Avrupa ülkelerinde de durum benzer şekildedir. İspanya, Barselona'da Franco rejiminden sonra (1975 sonrası) 20 yılık dönüşüm süreci yarışma projeleri ile başlamıştır (Sudjic, 2006). Yarışma kurumu ayrıca Avrupa için eğitim, araştırma ve atılım aracı olarak da görülmektedir. Örneğin Finlandiya Mimarlık Müzesi'nde mimarlık yarışmalarının 130. Yılı kutlaması kapsamında 10'ar yıllık dönemlere ayrılarak düzenlenen panolarda başlangıcından günümüze yaklaşık 2000 mimarlık yarışması ve sonuçları sergilenmekte ve mimarlık eğilimleri de bu sergiler üzerinden izlenebilmektedir (Tuna, 2007).

Uluslararası anlamda mimari yarışmalar ile ilgili düzenleme yapan kurumlardan biri UNESCO'dur. 1956 yılında kabul edilen "UNESCO Uluslararası Mimarlık ve Şehircilik Yarışmalarına İlişkin Tavsiye Kararları" 1978 yılında yeniden revize edilmiştir. Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) de bu tavsiye kararlarını baz alarak "UIA Competition Guide" kılavuzunu yayınlamış, son güncellemesi ise 2020 yılında yapılmıştır.[48] Yarışmalar konusunda belge yayınlayan diğer bir kurum ise Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE) 'dir. 2010 yılında yayınlanan "Architectural Design Contest, Introduction to the Master Document for an Architectural Design Competition by the ACE" kılavuzda[49] yarışmalarda dikkat edilmesi gereken temel ilkelere değinirken uygulamaya yönelik de bir şablon paylaşmıştır.

Günümüzde Avrupa kentlerinde simge niteliği taşıyan yapılara baktığımızda bunların bir bölümünün yarışma yolu ile inşa edildiği tespit edilmiştir. 15. yüzyıldan günümüze dek gelen bu "ikonik" örnekler Şekil 2.33'de özetlenmiştir. Bu yapılar arasında 20. yüzyıl mimarlığında en ses getiren yarışmalardan ikisi Paris'teki Pompidou Merkezi ve Avusturalya'daki Sydney Opera Binası'dır. Bu iki yapı da döneminde gündem oluşturmuş, birçok tartışmanın konusu olmuş ve yapıldıkları dönemde mimari akımların belirleyici örnekleri arasına girmişlerdir. Günümüzde artık bu yapılar yapıldıkları kentlerin simgesi ve en karakteristik yapıları haline de gelmiştir. Bu yarışmaların bir diğer özellikleri ise her iki yarışmanın da kazananlarının o güne kadar hiç tanınmamış mimarlar olmasıdır. Dünya çapında birçok ünlü mimarın katıldığı bu

[48]Klavuz için bkz: https://www.uia-architectes.org/wp-content/uploads/2022/02/2_UIA_competition_guide_2020.pdf

[49] Klavuz için bkz: https://www.ace-cae.eu/fileadmin/New_Upload/5._Policies/Policies_EN/Area_2/2010/ADC_Master_Docrev_17112014.pdf

yarışmalarda henüz o güne kadar adı duyulmamış Jorn Utzon, Renzo Piano ve Richard Rogers birincilik kazanmıştır. Bu açıdan bakıldığında günümüzde dünya çapında ünlenmiş mimarların ortak bir geçmişinin "yarışmalar" olduğu da dikkat çekicidir. Genelleme yapmak mümkün olmasa da neredeyse çoğu tanınmış mimarın uluslararası bir yarışmada birinciliği veya ödül almışlığı bulunmaktadır. Özellikle 20. yüzyıl mimarlığında yarışmaların mimarların dünyaya açılmasında ve popülarite kazanmasına katkısı oldukça büyüktür.

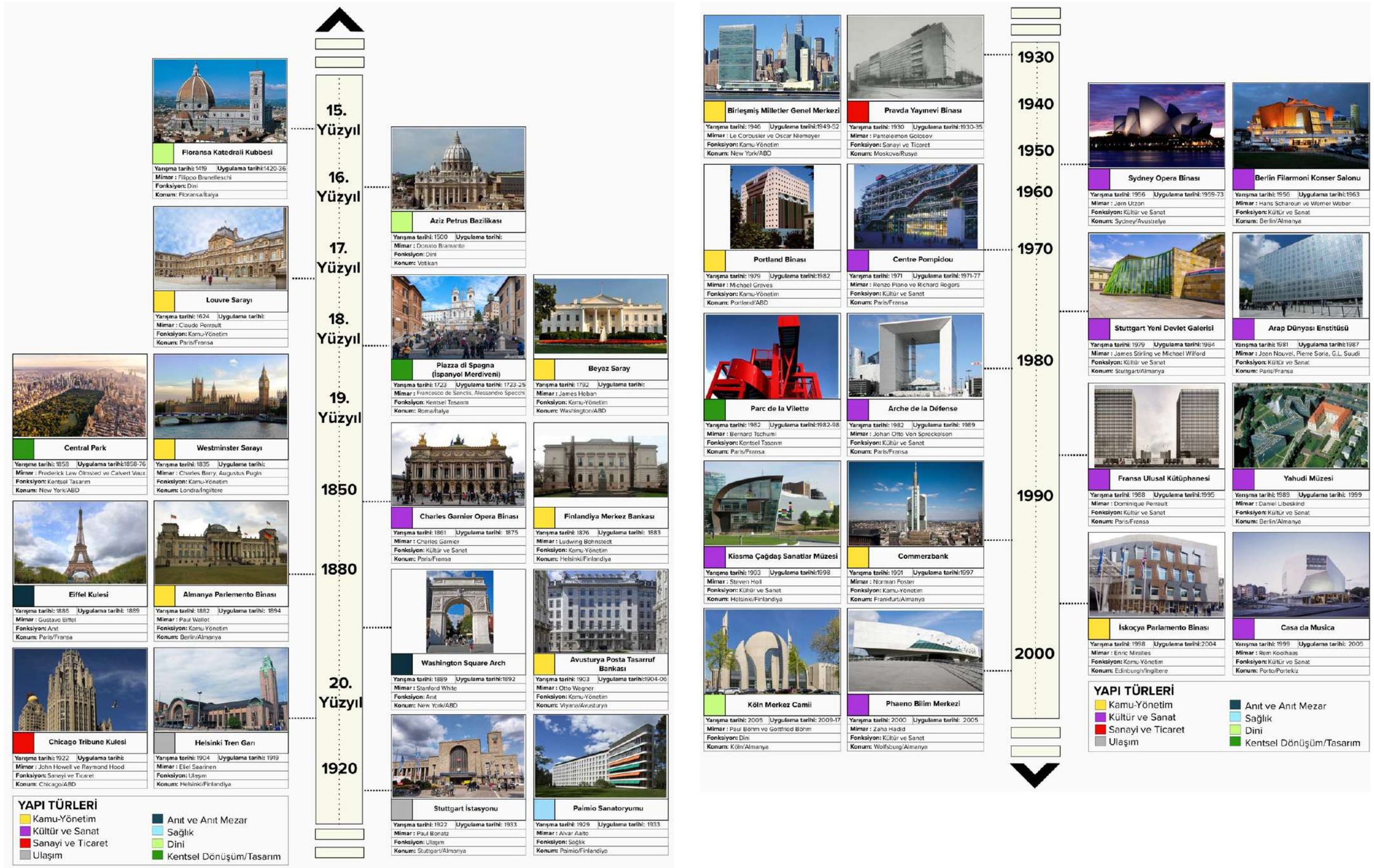

Şekil 2.33. 15. yüzyılın başından 2000'lere kadar dünyanın farklı kentlerinde yarışma projesi ile elde edilmiş ikonik yapılar (Görseller https://en.wikipedia.org adresinden alınmıştır)

2.2.1. Türkiye'de Mimari Proje Yarışmaları

Yarışmalar Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan kültürel atılımların uygulanması noktasında çok ciddiye alınan bir araç olarak görülmüştür. Yarışma ile yapı elde etmenin bir batılı yöntem olarak görülmesi de yarışmaların benimsenmesindeki en önemli faktörlerden biridir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında mimari proje yarışmaları yalnızca bir proje elde etmenin bir yolu olmayıp, aynı zamanda Anadolu kentlerinde modern mimarlık söyleminin ve üretiminin yaygınlaştırılmasında ve benimsenmesinde etkili rol oynamıştır. Bu yarışmalar Anadolu kentlerinde modern mimarlık kimliğinin oluşmasına katkı sağlamış; Türkiye'nin 20. yüzyıl modern mimarlık mirasının da önemli bir kısmını oluşturmuştur.

Yeni eğilimlerin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında, tasarım yeteneklerinin sergileme imkânı bulmasında da yarışmalar önemli bir yere sahiptir. Yarışmalar sayesinde akademisyen mimarlar teorik olarak hakim oldukları bir konuyu pratiğe dökme şansı bulurken; özel sektörde çalışan mimarlar da yatırımcı baskısı olmadan özgürce fikirlerini yansıtma şansını elde edebilmektedir. Aslında burada pratiğin teoriyi beslediği, teorinin de pratiğe yön verdiğini ve karşılıklı olarak fayda sağlandığını söylemek mümkündür.

Mesleğe yeni atılmış genç mimarlar için ise yarışma projeleri sektörde görünür olmak, prestij kazanmak, yeni işler almak için gereken imkanları sağlayan bir araç olarak görülebilir. Birinci olarak seçilmenin veya dereceye girmenin getirilerinin yanı sıra sadece katılımcı olmak dahi mimarların fikir geliştirme, tasarım gücünü kuvvetlendirme, farklı disiplinler (yatırımcı, politikacı, planlamacı, mühendis vs) ile bir arada çalışma gibi kazanımlar sağlamaktadır. Gençlere sağladığı tüm bu fırsatların yanı sıra yarışmalar öğretici, geliştirici ve heyecan vericidir.

Türkiye'de 2000'li yıllara kadar mimarlık yarışmaları bir mimarın kariyer ve isim yapabilmek için başvurduğu tek kestirme yol olmuştur (Başbuğ, 2010). Günümüzde Türkiye'de mimarlık mesleği ve tarihi açısından önemli isimler olarak saydığımız; Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat, Turgut Cansever, Behruz Çinici, Hayati Tabanlıoğlu, Doğan Tekeli, Sami Sisa, Merih Karaarslan, Şaziment-Neşet Arolat, Erdoğan Elmas gibi mimarlar kariyerlerine mimarlık yarışmaları ile başlamış ve popülaritelerini yarışmalar sayesinde kazanmışlardır. Behruz Çinici'nin oğlu mimar Can Çinici bir yazısında; *"En küçük bir yapı yapma işinin bile mimarca icra edilebilmesi için olağanüstü cambazlık gerektiren bir ülkede, yarışmalar, mesleki özellikli mimarlara baştan tanındığı kurtarılmış bölgelerden birini oluşturmaktadır"* sözünü dile getirmiştir (Yakut, 2007).

Mimarlık yarışmaları aynı zamanda söylem üretmenin ortamı ve aracı olarak da görülebilir (Çağlar, 2013). Yarışmalar sayesinde döneme dair mimari okumalar yapmak mümkündür. Dönemin mimari eğilimleri, malzeme tercihleri, detay çözümleri, plan kurguları gibi birçok başlık altında analiz edebileceğimiz veriler sağlaması onu zengin bir bilgi birikimi, tecrübe ve kaynak haline getirmektedir. Ayrıca yarışmaları sadece projelerden ibaret düşünmemek de gerekir. Projelerin mimari çizimleri dışında üç boyutlu görseller, maketler, ihtiyaç programları, jüri raporları da bize farklı argümanlar sunmaktadır. Çağlar'a (2013) göre yarışmalar üzerinden mimarlığa dair birden fazla kuramsal değerlendirme yapılabilir. Mimari yarışmaları ile ilgili haritalandırma (kartografik) üzerinden yapılan bir çalışmaların oldukça çeşitli bilgiler üretebilme potansiyeli vardır. Nitekim bu çalışmada da haritalandırma yöntemi kullanılmış ve bu geniş çalışma alanı belirli sınırlılıklar içerisinde ele alınarak çeşitli sonuçlar elde edilmiştir.

Yarışma projelerinin her ne kadar demokratik ve fırsat eşitliğine imkân veren yönleri olsa da sübjektif davrandığı noktaların olması da kaçınılmazdır. Projenin değerlendirme kriterleri, bulunduğu coğrafya kaynaklı kültürel beklentiler, yarışmayı açan kurumun beklentileri ve hatta jüri üyelerinin mimari eğilimleri yarışma projelerinin sübjektif yanlarını oluşturmaktadır. Hatta yarışmaların başladığı günden bu yana mimarlık camiasında mesleki açıdan en sorunlu alanlardan biri olarak görüldüğü de bir gerçektir. Ancak tüm bu tartışmalar aslında bir anlamda çeşitliliğe ve gelişime katkı sağlayan faktörlerdendir.

Türkiye'de mimari proje yarışmalarının başlangıcıyla ilgili çeşitli kaynaklarda farklı tarihler verilmiştir. Cezar'a göre Türkiye'deki ilk yarışma 1867'de Tarabya'da İngiliz Büyükelçiliği Yazlık Konutu için düzenlenmiştir. O dönem ülkedeki olumsuz şartlar sebebiyle yarışmanın İngiltere'de düzenlendiğini ancak uygulandığına dair bilgi olmadığını belirtir (Cezar, 1991). Özkan'a (1975) göre ilk yarışma 1916 yılında düzenlenen Türk-Alman Dostluk Vakfı yarışmasıdır. Uygulama aşamasına geçemeyen bu yarışmaya katılanlar arasında Paul Bonatz, Teodor Fisher, Hans Poelzig, Bruno Taut gibi isimler yer almaktadır. Batur'a (1984) göre Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk yarışma 1927'de yapılan Ankara Kent Planı (Sınırlı) yarışmasıdır. Mimar Dergisi'ne göre ise resmi olarak yayınlanan ilk ulusal mimarlık yarışması 1930 tarihli Bursa Belediyesi Hal Binası yarışmasıdır. Yarışmaya katılan dört proje arasından Mimar H. Hüsnü Bey'in projesi birinci seçilmiştir. Uygulama imkânı bulamayan bu yarışmanın ardından 1931 tarihli Elazığ (Elaziz) Belediyesi Sinema Salonu yarışması açılmıştır. Birinciliğini

Mimar Şevki Eşref'in kazandığı yarışmanın uygulama aşamasında Belediye, projenin mimarına danışmadan saçak, kemer vs. gibi eklemeler yapmış; bu durumdan haberdar olan Mimar Şevki Bey 1932 tarihli Arkitekt dergisinde bir eleştiri yazısı kaleme almıştır. Aslında günümüzün de yarışma projeleri ile ilgili en sıkıntılı durum olan uygulama sürecinde projeye sadık kalınmaması mevzusu o günlerden itibaren tartışılmaya başlamıştır.

Yarışmalara dair ilk kılavuz da bu dönemde; 1933 yılında Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi tarafından yazılmış ve 1933 tarihli Mimar dergisinde "Mimari Müsabakalarının Sureti İcrası İçin Esasat" başlığında yayınlanmıştır (Mimar, 1933). Ancak bu yönetmeliğin resmi olarak kabul edildiğine dair belge bulunamamıştır.

1930-45 döneminde yapılan yarışmaların büyük bir çoğunluğu başkentteki idari merkezler için veya Anadolu kentlerinde siyasi ideolojiyi ve ulusal kimliği temsil eden kamusal yapılar için açılmıştır. Bu dönem yarışmalarda Türk mimarların sahneye çıkmasıyla birlikte, ideolojiyi de yansıtan modern üsluptaki yapıların tercih edildiği görülmektedir. Bu modern üslup yarışmaların şartnamelerinde dahi yer almıştır. 1933 yılında açılan ve Şevki Balmumcu'nun kazandığı Ankara Sergievi yarışmasının şartnamesine "Yapının modern mimari üslupta olması" isteği dile getirilmiştir. Bu dönem açılan Zonguldak Halk Evi, Kadıköy Halkevi, Yalova Termal Otel, İller (Belediyeler) Bankası, Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti Binası ve İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu yarışmalarında bu modern üslup kendini net bir şekilde hissettirmektedir. Yapılarda yatay cephe vurgusu, kütle hareketleri, modern malzeme kullanımı, teras çatı, yuvarlatılmış köşeler, metal korkuluklar ile modernist estetiğe eğilim görülmektedir. Ancak bu dönemde II. Ulusal Mimarlık üslubu da tamamen terk edilmiş değildir; Adana Adalet Sarayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anıtkabir, Ankara Polis ve Jandarma Mektebi, İstanbul Radyo Evi gibi yarışmalarda II. Ulusal Mimarlığın etkisi yapıların cephelerinde taş kaplama kullanımı, anıtsallık, simetri ve cephe oranlarıyla kendini hissettirmektedir.

1950'li yıllara kadar yarışmalar yönetim tarafından modernleşmeye yönelik bir kültür politikasının parçası olarak görülmüşken (Kahvecioğlu, 2010), 1960 sonrasında artan profesyonellik ve büyüyen ekonomiye paralel olarak, artık daha fazla Türk mimar küresel boyutta mimarlık tartışmalarını takip etme fırsatı bulmuş (Gül, 2017); Uluslararası Üslubun tek parça yatay monoblok kütlesi bu dönemde küçük ve çok parçalı yaklaşım ve parçalanmış bloklar şeklinde ele alınan ortak bir form haline gelmeye başlamıştır (Bozdoğan ve Akcan, 2012). 1960'larla birlikte Mimarlar Odası'nın örgütlenmesi ve yarışmalar alanını ciddi anlamda kontrole almasıyla birlikte yarışmalar

farklı bir boyuta evrilmiştir. Bu yıllardaki yarışma sayılarındaki ciddi artışın en önemli sebeplerinden biri de budur.

1945-60 döneminde II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle yarışma sayılarında azalma dikkat çekmektir. Bu dönem açılan yarışmalar arasında 1949'da Sedad Hakkı Eldem ve Emin Onat'ın kazandığı İstanbul Adalet Sarayı ve 1953'te Nevzat Erol'un kazandığı İstanbul Belediye Sarayı yarışması oldukça önem arz etmektedir. İstanbul Adalet Sarayı ile birlikte uluslararası bir modernizme doğru geçişin izleri okunurken; İstanbul Belediye Sarayı'nın tasarımı Uluslararası Üslubun kabul ve takdir görmeye başladığının bir göstergesi olmuştur. Prizmatik yüksek katlı ana kütle ve ona eklemlenen daha düşük kotlu ikinci kütleden oluşan şema ve cephe kurgusu bu yapıdan sonra inşa edilen birçok kamu yapısının tasarımını etkilemiştir. Sakarya Hükümet Konağı (1955), Adıyaman Hükümet Konağı (1958), Kırşehir Hükümet Konağı (1958), İnhisarlar Genel Müdürlüğü (1958), Ankara Cebeci PTT Santral Binası (1958), Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (1958), Türk Standartları Enstitüsü Merkez Binası ve Laboratuvarları (1960) yarışmaları Uluslararası Üslup etkisine örnek yapılar olarak verilebilir. Bu yıllarda Bayındırlık Bakanlığı ise yarışma camiasında en büyük işveren konumundadır.

İlk resmi yarışma yönetmeliği de bu dönemde, 1952 yılında Bayındırlık Bakanlığı tarafından "Mimarlık ve Şehircilik Yarışmalarına Ait Yönetmelik" adıyla yayınlanmıştır. Mimarlar Odası ile ortaklaşa hazırlanan bu yönetmelik 1970'li yıllara kadar geçerliliğini korumuştur (Meltem, 2010).

1960'lı yıllara kadar mimar tanımı günümüzdeki gibi akademisyen mimar, uygulamacı mimar, yarışmacı mimar" gibi tariflemeler olmadan tek bünyede toplanmıştır (Kahvecioğlu, 2010). Özellikle 1950'li ve 1960'li yıllarda üniversitelerdeki akademisyenler yarışmalara aktif olarak katılmış; bazen yarışmacı, bazen jüri üyesi, bazen yönetmelik hazırlayan bazen de danışman olarak bulunmuşlardır. Örneğin dönemin yarışmalarına giren Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat, Seyfi Arkan gibi mimarlar hem akademisyen hem yarışmalara katılan hem de mimarlık piyasasında yer edinen mimarlardır. Ancak zamanla üniversite ve oda arasındaki ilişkiler politik sebeplerle zayıflamış; 1990'larda bu durum bir miktar düzelse de eski ilişkiler kurulamamıştır. Günümüzde üniversiteler yarışmalara büyük oranda sadece jüri üyesi olarak katılım göstermektedirler.

1970 yılında Bayındırlık Bakanlığı yeni bir yönetmelik daha çıkararak yürürlüğe koymuştur. "Mühendislik ve Mimarlık Proje Yarışmalarına Ait Yönetmelik" adından da

anlaşıldığı üzere şehircilik kapsamı çıkarılarak mühendislik eklenmiştir. Böylelikle şehircilik yarışmaları 1970 yılından itibaren boşlukta kalmıştır.

1960'ların sonunda Mimarlar Odası, Bayındırlık Bakanlığı'nın düzenlediği bazı yarışmaları boykot kararı almıştır. Bu boykot kararları Oda ve Bayındırlık Bakanlığı arasındaki ilişkileri bir miktar zedelemiş ve 1980'lere kadar yarışma sayılarında hatırı sayılır bir düşüş yaşanmıştır (İdil, 2010). Bu dönemde, 1980 yılında yönetmelikte yapılan bir değişiklik ile jürilerde Mimarlar Odası'nın bulunması gerekliliği kaldırılmış ve jüri seçimleri idarelerin kendi inisiyatifine bırakılmıştır (Yakut, 2007).

1960-80 arası dönem; yarışma sayılarının ciddi oranda arttığı, bununla beraber düşük maliyetli ve ekonomik çözümlerin talep gördüğü bir dönemdir. Yarışma şartnamelerinde çatıların kiremit, pencerelerin ahşap, zeminlerin dökme mozaik, olukların çinko olması gibi ifadelerin yer alması ise bu dönemin tasarımlarını ve uygulamaları kısıtlayan faktörlerden biridir. Ancak bu dönemde artık tekdüzeliğe ve prizmatik kütleye karşı yeni arayışlar başlamış, prizma parçalanmıştır. Uluslararası üslubun etkisi devam ederken brütalizm ve yerel yorumlar tasarımlara dahil edilmiştir. Bu dönemde yarışmalarda sağlık ve eğitim yapıları kamu/yönetim yapılarından daha ön plandadır. Özellikle Anadolu'daki kent merkezlerine inşa edilen yüksek katlı ve çok bloklu hastaneleri ve Anadolu'nun farklı kentlerine açılmış yeni üniversitelerin kampüsleri yarışma projeleri ile elde edilmiştir. 1961 yılında açılan Ortadoğu Teknik Üniversitesi brütalizmin en iyi örneklerinden biri olarak kendinden sonraki birçok yapıya referans olmuştur. Yine bu dönemde açılan İstanbul Manifaturacılar Çarşısı yerel ve moderni birlikte yorumlayan örneklerin başında gelmektedir. Bu dönem yarışmalarının diğer dönemlerden farklı ise özellikle kent merkezilerinde açılan yarışma projelerinde çevre ölçeği ve tarihi dokuya duyarlılık konularını jürinin gündeme alması ve değerlendirme kriterlerinden biri olarak vurgulamasıdır.

1960-80 aralığına yarışmaların mimarlık alanı içinde bir "uzmanlık alanı" olarak ayrıştığı, pratik ve pragmatik temeller üzerinde kendi bilgi alanının oluştuğu bir dönem de denilebilir (Kahvecioğlu, 2010).

Yarışmalar ile ilgili en önemli kırılma noktası ise 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun çıkarıldığı 1983 yılıdır. Bu kanuna göre yarışma bir "ihale yöntemi" olarak sayılmış ve yarışmaların özgün koşullarına uygun bir düzenleme yapılmamıştır. Bu da yarışmaları fiilen yapılamaz konumuna getirmiştir. Yarışmacılardan teminat mektubu istenmesi, jüri yerine ihale komisyonu kurulması gibi yarışma projeleri ile ciddi çelişen durumları ortaya çıkarmıştır. Bu çıkmazdan kurtulmanın yolu ise her yarışma için "İhale

Kanunu kapsamı dışındadır" denilerek Bakanlar Kurulu Kararı çıkarılması ile bulunmuştur. Her yarışmanın bu şekilde Bakanlar Kurulu'na gelmesi de o yıllarda yarışma sayılarındaki düşüşü açıklar niteliktedir (Yakut, 2007). Ancak 1982-1985 yılları arasında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nda Yapı İşleri Genel Müdür Yardımcısı ve Genel Müdür Vekili olarak görev yapan Orhan Dinç; 90'a yakın yarışmaya katılan ve yarışma kültürünü çok iyi bilen bir mimar olarak bakanlığın o dönem açtığı yarışma sayılarının artmasında etkin rol oynadığı söylenebilir (Başbuğ, 2010).

1980'li yıllar sürekli kendini tekrar eden yapı tipolojilerinin ve plan çözümlerinin kırılıp yeni bir çıkışın arandığı, Batılı eğilimlerle yerli sentezlerin ortaya çıktığı dönemdir. Önceki döneme göre daha hareketli ve heyecan verici bir dönem olsa da bu dönem de aynı ivmeyi sürdürememiş ve süreç içinde kendini tekrar eden yeni kalıplara dönüşmüştür (Kahvecioğlu, 2010).

1984'te imar planı yetkilerinin belediyelere devredilmesiyle sonuçlanan süreçte mimarlık yarışmaları da ciddi bir krizle karşılaşmıştır. Bayındırlık Bakanlığı jüri oluşturma yetkisini tamamen devralarak yarışma süreçlerini meslek odalarına kapatmış, böylelikle yarışmalar geçmiş yıllardaki meşruiyetini kaybetmiştir (Aygün, 2004).

Mimarlar Odası bu süreçteki sıkıntıları aşmak için 1988 yılında "Mimarlık Mühendislik Şehircilik ve Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları Yönetmeliği"ni yürürlüğe koymuştur. Eczacılar Birliği, KOSGEB, Noterler Birliği gibi kurumlar bu yönetmelik ile yarışmalar açmış ancak odanın yasal konumundan kaynaklı bütün kamu kuruluşları bu yönetmeliği uygulayamamıştır (Yakut, 2007). Yarışmalar ile ilgili bu sancılı süreç 2002 yılında çıkarılan Kamu İhale Kanunu ile son bulmuştur. Bu kanunda da yarışmalar ihale yöntemi olarak ele alınmış ancak yarışmaların kendi kuralları ile düzenlenebileceği ikincil bir mevzuatın yolu açılmıştır.

Türkiye'de yarışmalar ile ilgili güncel yönetmelik; 24.12.2002 tarihinde yürürlüğe giren ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu (KİK)'na tabi olan "Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği"[50] dir. Bu yönetmelik kamu kurumları için açılan yarışmalarda geçerlidir. Kamu kurumlarından dışında bir kurum (şirket, dernek vb.) yarışma açmak

[50] Yönetmeliğe göre yarışma *"Mimarlık, peyzaj mimarlığı, mühendislik, kentsel tasarım projeleri, şehir ve bölge planlama ve güzel sanat eserleri ile ilgili bir konunun gerçekleştirilmesi için gerekli fikrin, tasarının, projenin, planın veya eserin bu Yönetmelik kurallarına göre çoklu katılıma açık ve oluşturulacak bir jüri tarafından seçilmesi amacıyla yapılacak organizasyon"* olarak tanımlanmıştır (Yarışma Yönetmeliği, 2002).

isterse "TMMOB Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği"ne tabi olmaktadır. Bu yönetmelik KİK'nin yönetmeliğine göre daha esnek ve geniş kullanım imkânlıdır.

Bunun dışında Mimarlar Odası İzmir Şubesi; İdareler, Jüri Üyeleri, Rapörtörler için Yarışmalar Kılavuzu" hazırlamıştır[51]. Kılavuzun amacı yarışma sürecinin daha verimli geçmesi için başvurulabilecek kapsamlı metinleri sunmaktır.

1930'lardan 2000'li yıllara kadar geçen 70 yıllık bir süreçte yarışma yolu ile elde edilmiş projelerin Türkiye'deki genel yapılaşmayı oranladığımızda çok kısıtlı bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Yarışmalar ile ilgili en temel sorunların başında yarışma sayısının azlığı ve buna bağlı olarak da yapı elde etme aracı olarak yarışma kültürünün yeterince benimsenememesi gelmektedir.

2000'li yıllar ile birlikte yarışmalardaki katılımcı profili değişmiş ve genç mimarların sayısı artmıştır. Bu dönem yeni ve genç kuşaklar önceki dönemlere göre en üst düzeyde katılım gerçekleştirmiştir. Ancak bu dönemde de genç mimarlar kazanacak şemayı keşfetmeyi tercih ederek alışıldık yaklaşımların çağdaş temsillerini ve sunumlarını sergilemişlerdir (Kahvecioğlu, 2010).

2000'ler ile başlayan dijitalleşme süreci özellikle 2010'lardan sonra hız kazanmış; üç boyutlu programlarda alınan görseller ile yarışma projeleri üretilmiştir. Sunumlarda gayet etkileyici olan bu görseller gerçekçilikten uzak ve aynı elden çıkmış algısı vermektedir. Yarışma projeleriyle bilinen mimarlar arasında olan Özbay (2013), günümüz yarışmalarını değerlendirirken artık "imge"nin oldukça önem kazandığını, geçmiş yıllarda plan çözümüne ve şemaya takılı kalma anlayışının değiştiğinden bahsetmektedir.

Türkiye'de mimarlık alanında yapılmış yarışmaların sayısı tüm yapı üretim sayılarıyla kıyaslandığında oldukça kısıtlı kalsa da yarışmaların mimarlık alanına sunduğu tartışma ortamı açısından değerlendirdiğimizde ise bunun tam tersi olarak kendine geniş yer bulduğu görülmektedir.

Mimari proje yarışmalarının tartışma ve inceleme konusu olarak ele alındığı ilk sempozyum 2007 yılında Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin düzenlediği Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu'dur. Her dönem tekrarlanması planlanan bu sempozyumun ikincisi 2009 yılında düzenlenmiş ve sonrasında ara verilmiştir. 2012 yılında ise Arkitera Mimarlık Merkezi "Yarışmayla Yap" projesini başlatmıştır. Türkiye'de mimarlık ve tasarım dallarında açılan proje ve fikir yarışmalarının sayısının ve niteliğinin

[51] Klavuz için bkz: https://www.yarismo.org/pdf/kilavuz.pdf

artırılmasını, aynı zamanda kamuoyunda kentsel çevre ve mimarlık kültürü oluşturmayı amaçlayan bu projede 2013, 2014 ve 2016 yıllarında "Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumları" düzenlemiş ve kitap olarak da basılmıştır. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında ise "Yarışmayla Yapanlar Buluşuyor" etkinlikleri düzenlenmiştir. Ancak maalesef 1 Nisan 2017 tarihinde "Yarışmayla Yap" ekibi faaliyetlerini durdurmuştur. Bir diğer çalışma ise 2017 yılında düzenlenen 28. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi'dir. Ana temasını "Yarışmaları Okumak" olarak belirlemiştir.

Yarışmalarla ilgili bu çalışmalarda; yarışma projelerinin gelişim süreci, geçmişi ve geleceği tartışılmış, yarışma projelerinde yer alan mimarlara konuşmacı olarak yer verilmiş ve 20. yüzyılda Türkiye'deki mimarlık ve yarışma ortamı değerlendirilmiştir.

Yarışma projelerinin arşivlenmesi ile ilgili en önemli çalışmaların başında ise Mimarlar Odası Genel Merkezi ile Ankara Şubesi'nin ortak yayını olan Yarışmalar Dizini (1930-2004)[52] gelmektedir. Ancak burada da bazı yarışmalar ile ilgili bilgi eksikleri bulunmaktadır. Yarışmaların hızlı bir şekilde yayına dönüştürülememesi de bilginin ve deneyimin paylaşılması noktasında gecikmeleri meydana getirmektedir.

2.3. Mimari Proje Yarışmalarının Miras Değerlendirmesindeki Rolü

Tez kapsamında koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına bakış açıları incelenen ülkelerde (İngiltere, Hollanda, Fransa, ABD, Kanada, Çin, Avustralya) bir yapının/alanın yarışma projesi ile elde edilmiş olmasının onun modern mimarlık mirası olarak korunması için bir öncelik veya kriter olup olmadığı; bununla ilgili ülkelerin kanun ve yönetmeliklerinde bir madde olup olmadığı araştırılmış ve ülkelerin kültür ve miras ile ilgili bakanlıkları ile iletişime geçilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bahsi geçen ülkelerin hiç birinde "yarışma projesi ile elde edilmiş olmanın" koruma için bir kriter olarak belirtilmediği tespit edilmiştir.

Kanada'nın miras ile ilgilenen birimi Parks Canada'dan gelen cevaba göre ise;

"Bir yapı yarışma projesi ile elde edilmişse bu değerlendirmenin bir parçası olarak dikkate alınır ancak kendi başına bir kriter veya öncelik olmadığı anlamına da gelir" denilmektedir.

Türkiye'de ise yarışma projeleri ile ilgili 1988 yılında alınan ve 1996 yılında iptal edilerek yürürlükten kaldırılan bir ilke kararı bulunmaktadır. 28.6.1988-23 Nolu İlke kararı *"Resmi Kuruluşlarca Kullanılan Taşınmaz Kültür Varlığı Yapılar ile Uluslararası*

[52] Yarışmalar dizini için bkz: http://www.mimarlarodasiankara.org/yarismalardizini/

ve Ulusal Yarışmalar ile Kazanılmış Projelerin Uygulanması Sonucunda Gerçekleştirilen Yapıların Yıkılmaması hakkında İlke Kararı" başlığındadır. Karara göre yarışma projesi ile inşa edilen yapılar yıkılamamaktadır. Ancak bu İlke Kararı yürürlükte uzun süre kalamamış ve 19.04.1996 tarihinde 415 Nolu İlke Kararı'nın iptali ile yürürlükten kaldırılmıştır (Şekil 2.34).

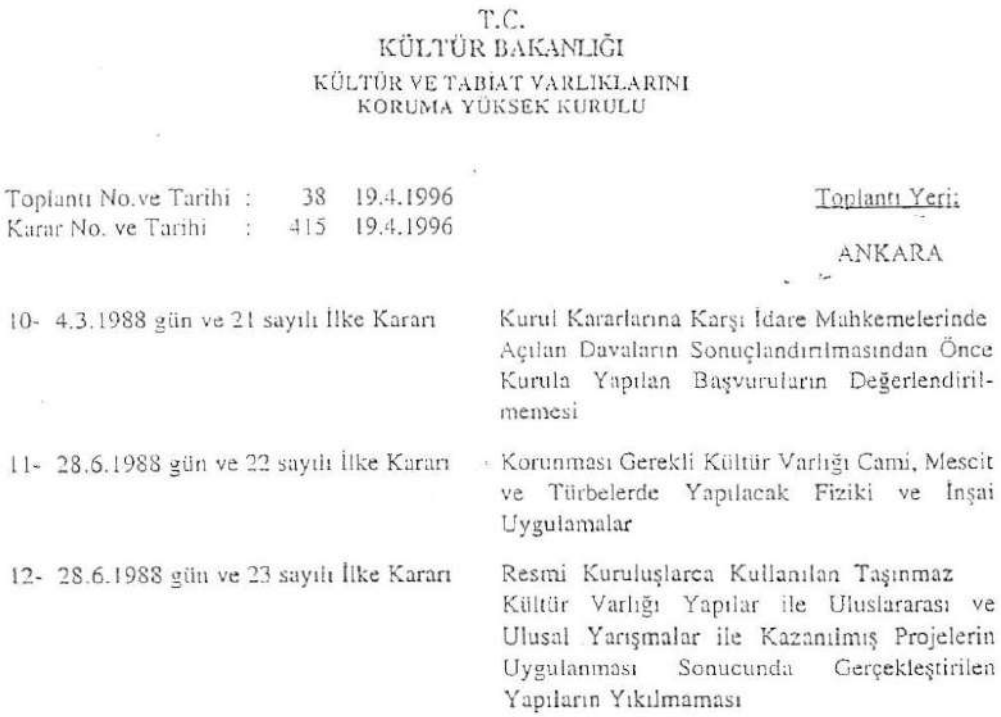

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı No.ve Tarihi : 38 19.4.1996
Karar No. ve Tarihi : 415 19.4.1996

Toplantı Yeri:
ANKARA

10- 4.3.1988 gün ve 21 sayılı İlke Kararı	Kurul Kararlarına Karşı İdare Mahkemelerinde Açılan Davaların Sonuçlandırılmasından Önce Kurula Yapılan Başvuruların Değerlendirilmemesi
11- 28.6.1988 gün ve 22 sayılı İlke Kararı	Korunması Gerekli Kültür Varlığı Cami, Mescit ve Türbelerde Yapılacak Fiziki ve İnşai Uygulamalar
12- 28.6.1988 gün ve 23 sayılı İlke Kararı	Resmi Kuruluşlarca Kullanılan Taşınmaz Kültür Varlığı Yapılar ile Uluslararası ve Ulusal Yarışmalar ile Kazanılmış Projelerin Uygulanması Sonucunda Gerçekleştirilen Yapıların Yıkılmaması

Şekil 2.34. 28.6.1988-23 Nolu İlke Kararı'nın iptal kararı

Bu ilke kararı dışında Türkiye'de modern mimarlık mirası kapsamında yapılan akademik çalışmalar içinde yarışma projeleri ile elde edilmiş yapıları ele alan çalışmalar incelenmiştir.

- Mimarlar Odası; bir kısmı yarışma projeleri ile elde edilmiş köy enstitüleri binalarının kültür varlığı olarak tescil edilmesi adına köy enstitüsü binaları için yapılmış bir doktora tezini veri kabul ederek Kültür Bakanlığı'na başvuruda bulunmuş ve başvuru kabul edilmiştir. Köy Enstitüsü binaları 2000 yılında tescil edilmiştir (Ekinci, 2001). 17 farklı yerde olan bu köy enstitülerinin çoğunluğu mimari proje yarışması ile elde edilmiştir (Ekinci, 2011).
- 1961'de Behruz Çinici ve Altuğ Çinici'nin birinci olduğu mimari proje yarışması ile uygulanmış olan ODTÜ Yerleşkesindeki binaların 1997 yılında tescil başvurusundaki gerekçeler arasında "ulusal bir mimari yarışma sonucunda inşa edilmesi" ve "Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne sahip olması" gerekçelerine yer verilmiştir (Elmas, 2005).

- 2001 yılında Bursa Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Uluslararası XIII. Yapı ve Yaşam Kongresi'nde, Zengel ve Karatosun "20. Yüzyıl Mimari Mirası Koruma Ölçütlerinin Belirlenmesinde Analitik Yaklaşım" başlıklı çalışmasında 5 ana başlığa ayırdığı 20. yüzyıl mimarlığına ait değerlendirme parametreleri arasında *"Uluslararası veya ulusal yarışmalarda ödül almış yapılar"* başlığına yer vermiştir (Zenger, Karatosun, 2001:61).
- 2004 yılında "Ulus Tarihi Kent Projesi" kapsamında Hal binası, taş bina ve Anafartalar Caddesi ile Hal'in arasında kalan çarşıların yıkılacağının açıklanması üzerine Mimarlar Odası'ndan Kemal Nalbant'ın hazırladığı itiraz yazısında *"bu yapıların yarışma projesi ile elde edilmiş olmalarından kaynaklı taşıdığı değerlere"* vurgu yapmıştır (Nalbant, 2004).
- 2005 yılında İMÇ'nin yıkılarak yerine konut projesi yapılması ile ilgili belediyenin imar planı kararına karşı İMÇ Kooperatif yetkililerinin açtıkları davada gerekçeler arasında *"yarışma sonucunda elde edilmiş olmaları, yapıların Cumhuriyet Dönemi Mimari kimliği nedeniyle tescilinin önerilmiş olması"* maddeleri yer almıştır (Omay Polat, 2008).
- Nimet Elmas 2005 yılında yaptığı tez çalışmasında 1970'lerin başından 1997 yılına kadar tescillenen 20. yüzyıl mimarlık mirası yapılarının tescil kararlarını incelemiş; öne çıkan koruma değerlerini 15 başlıkta sıralamış bunlardan birini *"Mimari yarışma sonucunda elde edilmiş olmak"* (Elmas, 2005) şeklinde belirlemiştir.
- 2021 yılında Ulus 100. Yıl Çarşısı'nın yıkım kararı ile ilgili DOCOMOMO Türkiye Grubu'nun görüşünde "yarışma projesi ile uygulanmış olması" vurgusu yer almıştır.
- 2021 yılında tüm itirazlara rağmen yıkılan ve yine bir yarışma projesi ile elde edilmiş olan Cebeci İnönü Stadyumu'nun yıkım kararı ile ilgili DOCOMOMO Türkiye Grubu'nun görüşünde *"yarışma projesi ile uygulanmış olması"* vurgusu yapılmıştır.
- Bunlara ek olarak Modern mimarlık mirasının korunması kapsamında yapılan akademik çalışmaların çoğunluğunda alan çalışması olarak seçilen Ankara Opera Binası (Sunay Özdemir, 2001), SSK Zeyrek Tesisleri (Porsuk, 2008), İMÇ (Kök, 2016), ODTÜ Kampüsü (Yılmaz, 2018), Anafartalar Çarşısı (Kısaer, 2019), Ankara Sümerbank Binası (Şen, 2020), Sultanahmet Adalet Sarayı (Kaya, 2020) gibi yapıların yarışma projesi sonucu uygulanmış projeler olduğu görülmektedir.

2.4. Yarışma Yoluyla Elde Edilmiş Uygulamaların Modern Mimarlık Mirası Kapsamında Değerlendirilmesi Yönelik Bir Model Önerisi

UNESCO, Avrupa Konseyi, ICOMOS, DOCOMOMO gibi uluslararası koruma kuruluşlarının modern mimarlık mirasına yaklaşımları, uluslararası belgelerde kültür varlığı ve modern mimarlık mirasına atfedilen değerler ve İngiltere, Fransa, Hollanda, ABD, Kanada Çin, Avustralya ve Türkiye'nin koruma prensipleri ile modern mimarlık mirasına bakış açıları üzerine yapılan araştırmalar sonucunda modern mimarlık yapılarını miras kapsamında değerlendirmek için kullanılabilecek kriterler ve bu kriterlerle ilişkili değerler belirlenmiştir. Kriterlerin belirlenmesinde uluslararası koruma kuruluşları ve ülkelerin koruma prensipleri daha etkili olurken değerlerin belirlenmesinde uluslararası koruma belgeleri öncelik olmuştur. Ancak bu belgelerde bahsi geçen değerlerden bazıları aynı değeri farklı biçimlerde ifade eden benzer anlamlı kullanımlar veya birbirini kapsayan tanımlar şeklindedir. Örneğin "teknik değer", "bilimsel değer" ve "teknolojik değer" denildiğinde aslında birbirine çok yakın ve birbirini kapsayan tanımlamalardan bahsedilmektedir. Bu karışıklığı gidermek ve tanımlamaları sadeleştirmek adına bu değer tanımlamalarından benzer durumları ifade edenler gruplandırılarak tek değer tanımı altında verilmiştir. Buna göre EK-5'te değer tanımlamaları yapılmış ve bu değerlere atıfta bulunan belgeler listelenmiştir. Bir yapının/yapı grubunun belirlenen kriterlerden herhangi birini taşıdığı düşünüldüğünde kriter ile ilişkili olan değerlerden de hangilerini taşıdığına bakılmakta, böylelikle bir kriter farklı açılardan değerlendirmeleri de sunmuş olmaktadır. Bunun yanı sıra bir değer birden fazla kriterin içinde yer alabilmekte ve bağlamına göre farklı değerlendirme imkanı sağlamaktadır. Örneğin bir yapı tasarım değerini Kriter-I'de 20. yüzyıl modern mimarlığını yansıtması sebebi taşıyabilirken Kriter-IV'de ünlü bir mimarın yapısı veya yarışma projesi olması sebebiyle taşıyabilmektedir. Belirlenen kriterler ve değerleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

KRİTER-I: Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması

Bu kriter bir yapının/yapı grubunun modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirilmeye alınması için ön koşul niteliğindeki ilk kriterdir. Miras değerlendirmesi için yapının herhangi bir türde, bir üslupta veya akımda ya da yapım yönteminde temsil niteliği taşıması ve bununla beraber kendi döneminin özelliklerini yansıtması beklenir. Bu kriteri taşıyan yapılarda aşağıdaki değerler aranır;

- ***tasarım değeri, teknik değer, belge değeri, kanonik değer, tarihi değer***

KRİTER-II: Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması

Bu kriter yapının/yapı grubunun kent içinde dikkat çekici, simgesel nitelikleri olmasını, buluşma/odak noktası olmasını veya ait olduğu yapı grubuyla bir bütün olarak önemli olmasını ifade eder. Bu kriteri taşıyan yapılarda aşağıdaki değerler aranır;

- ***anı değeri, grup değeri, simge değeri, sosyal değer***

KRİTER-III: Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması

Bu kriter bir yapının/yapı grubunun tasarımında özgün yapısal veya işlevsel malzemelerin kullanıldığını veya iç mekanlarında yapıya özgü dekorasyonların veya mobilyaların yapıldığını ifade eder. Bu kriteri taşıyan yapılarda aşağıdaki değerler aranır;

- ***özgünlük, bütünlük, tasarım değeri, referans değeri, teknik değer***

KRİTER-IV: Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması

Bu kriter bir yapının/yapı grubunun Türkiye mimarlığında tanınmış ya da kendi alanında yaptığı çalışmalarla bilinen bir mimar/tasarımcı tarafından tasarlanmış olmasını veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir mimari proje yarışması sonucunda uygulanmış olmasını ifade eder. Bu kriteri taşıyan yapılarda aşağıdaki değerler aranır;

- ***kanonik değer, referans değeri, tasarım değeri, simge değeri***

KRİTER-V: Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı/yapı grubu olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi

Bu kriter bir yapının/yapı grubunun belirli bir dönemde, bilinen bir olay, tanınmış bir kişi (siyasetçi, sanatçı, bilim insanı gibi) veya bir kurum tarafından etkileyici veya anlamlı bir biçimde kullanılmasını veya inşa edildiği dönemin özelliklerine atıfta bulunarak kentin tarihinde bir aşamayı temsil etmesini ifade eder. Bu temsil, mimari, kültürel veya sosyal değişimlere tanıklık etmiş bir yapı/yapı grubu olarak kentin geçmişini yansıtması anlamına da gelir. Bu kriteri taşıyan yapılarda aşağıdaki değerler aranır;

- ***tarihi değer, siyasi değer, anı değeri, belge değeri***

KRİTER-VI: Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması

Bu kriter bir yapının/yapı grubunun orijinal olarak tasarlandığı ve kullanıldığı amaç veya fonksiyonunu sürdürmesini ve özgün tasarımını, özelliklerini ve yapısal bütünlüğünü muhafaza etmesini ifade eder. Bu kriteri taşıyan yapılarda aşağıdaki değerler aranır;

- ***kullanım değeri, özgünlük, bütünlük***

"Özgünlük" ve "Bütünlük" bir değer olarak değil durum olarak ele alınmış; yapının iç mekan bileşenlerinin incelendiği Kriter-III'te ve genel durumunun sorgulandığı Kriter-VI'da yer almıştır. Özgünlük ve bütünlüğün bu şekilde ele alınmasında UNESCO Dünya Miras Listesi'nin değerlendirme sistemi referans alınmıştır.

Bu kriterler üzerinden koruma önceliklendirmesi yapmak adına ise üç farklı derece oluşturulmuştur:

III. Derece-Tipik: Yalnızca Kriter-I'i taşıyan yapı/yapı gruplarını kapsamaktadır. Bu derece; yapının/yapı grubunun belirli bir üslubu, dönemi veya mimari özellikleri yansıtan standart bir temsilci olduğunu ifade etmektedir. Bu derecede sınıflandırılan yapılar koruma önceliklendirmesinde son sırada yer almaktadır.

II. Derece-Temsiliyet: Kriter-I'i taşımak ön koşul olmak şartıyla Kriter-II, Kriter-III, Kriter-IV, Kriter-V ve Kriter-VI içinden en az birini taşıyan yapıları/yapı gruplarını kapsamaktadır. Bu derece; yapının/yapı grubunun ait olduğu üslubun/dönemin karakteristik özelliklerini en iyi şekilde taşıdığını, üslubu/dönemi net bir şekilde yansıtan mimari ögelere sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu derecede sınıflandırılan yapılar koruma önceliklendirmesinde ikinci sırada yer almaktadır.

I. Derece-İkonik: Altı kriterin tamamını da taşıyan yapıları/yapı gruplarını kapsamaktadır. Bu derece; yapının/yapı grubunun ait olduğu üslubun/dönemin sembolik/simgesel, en tanınmış ve en belirgin örneği oluşunu ifade etmektedir. Bu derecede sınıflandırılan yapılar koruma önceliklendirmesinde ilk sırada yer almaktadır.

Tüm bunların özeti olarak geliştirilen Değerlendirme Modeli Şekil 2.35'te gösterilmiştir.

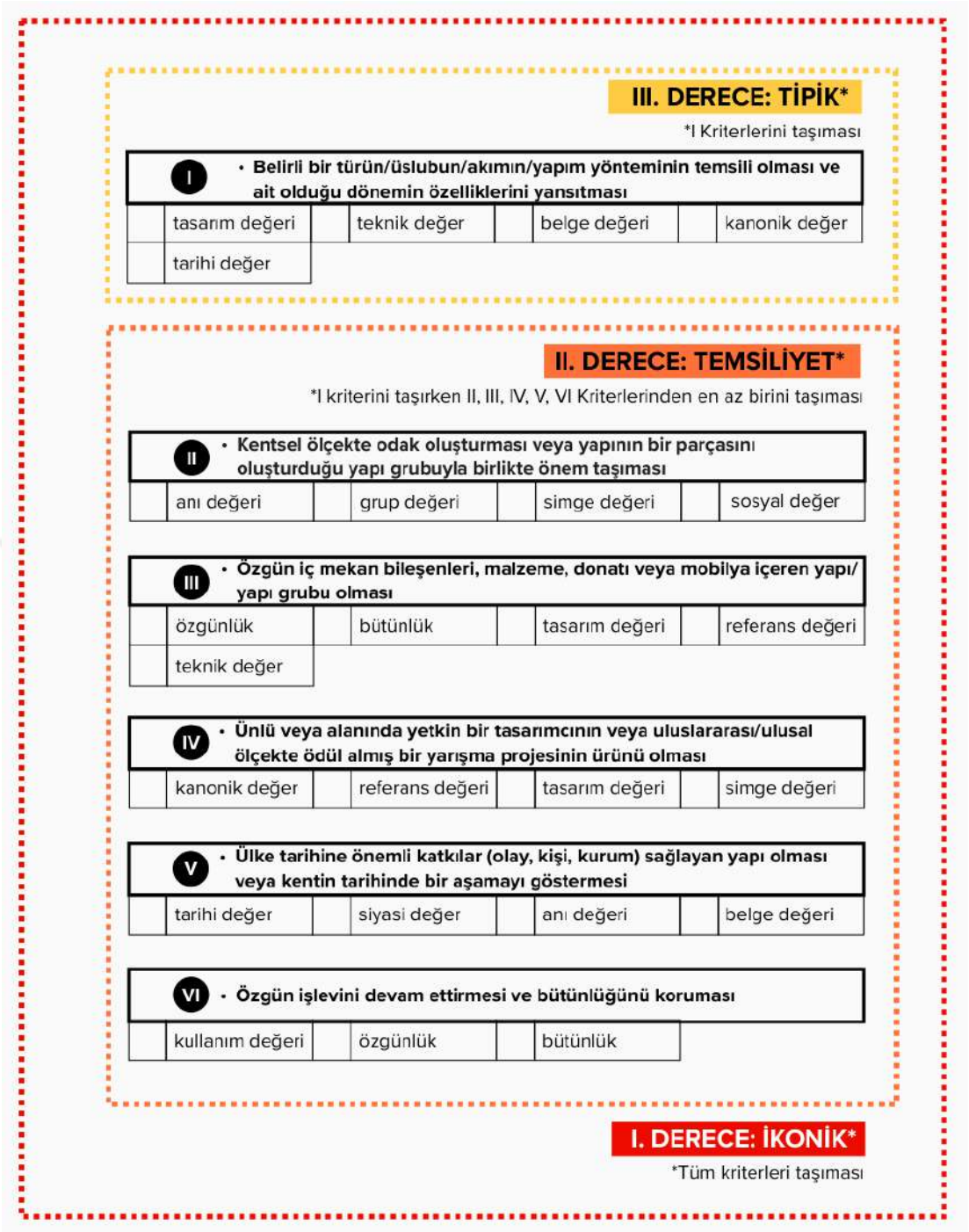

Şekil 2.35. Değerlendirme Modeli Önerisi

3. TÜRKİYE'DE 1930-80 ARALIĞINDA YARIŞMA YOLUYLA ELDE EDİLMİŞ UYGULAMALAR

Türkiye'de 1930-80 aralığında açılan mimari proje yarışmalarının sonucunda elde edilen yapıların analizi ve değerlendirilmesi 2021'de ISC20C ve GCI iş birliği ile geliştirilen "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" başlıklı çalışma (Şekil 2.2) baz alınarak yapılmıştır. Çalışmada miras alanlarını/yapılarını tanımlama ve bağlama oturtmaya yönelik oluşturulan 10 ana tema ile buna bağlı alt temalar ve yapı türleri belirlenmiştir. Bu temalardan "Mekanize ve Sanayileşmiş Tarım" (Mechanized and Industrialized Agriculture)" ve "Doğal Çevreyi, Yapıları ve Peyzajları Koruma" (Conserving The Natural Environment, Buildings, and Landscapes) başlıklı temalar yarışma ile elde edilen yapıların kapsamı dışında olduğu için dahil edilmemiştir. Kalan sekiz tema, bu çalışma için esas alınmış ve Türkiye'ye özgü gelişmeler ile yerellikler göz önünde tutularak alt tema ve yapı türleri belirlenmiştir (Tablo 3.1).

- **Tema 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları**

Alt Temalar: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler, Uluslararası hukukun gelişimi, Uluslararası STK'ların kurulması, Yeni ulus devletlerin kutlama ve spor alanları

Yapı Türleri: Siyasi ideolojiyi veya ulusal kimliği ifade eden kamusal yapılar, Başkentteki idari merkezler, Anıt ve anıt mezar, Elçilik binası, STK binası, Stadyum

- **Tema 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim**

Alt Temalar: Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler, Araştırmaların ürün ve hizmet geliştirilmesine uygulanması, İnsan davranışı ve ruh sağlığı ile ilgili gelişmeler

Yapı Türleri: Sanatoryum, Hastane, Tıp Fakültesi, Araştırma ve geliştirme tesisleri, Akıl sağlığı tesisleri

- **Tema 3: Din, Eğitim ve Kültür Kurumları**

Alt Temalar: Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim kurumları, Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik, Dinin değişen mekanları

Yapı Türleri: Öğrenci Yurdu ve Yemekhane, Üniversite/Enstitü, Lise/Kolej, Teknik Okul, Müze, Kütüphane, Cami

- **Tema 4: Ticaret ve Küresel Şirketler**

Alt Temalar: Dünya ekonomilerinin genişlemesi, Ticaret ve imalatın artması

Yapı Türleri: Kurumsal genel merkez/ofis binası, Ticaret merkezi/çarşı

- **Tema 5: Popüler Kültür ve Turizm**

Alt Temalar: Uluslararası fuarların yaygınlaşması, Turizmin büyümesi ve tanıtımı, Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım, Eğlenceye erişimin artması

Yapı Türleri: Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri, Konaklama yapısı, Spor tesisi, Sinema ve tiyatro

- **Tema 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası**

Alt Temalar: Savaş ve çatışmanın hatıraları

Yapı Türleri: Anıt ve abide

- **Tema 7: Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi**

Alt Temalar: Uzun mesafeli mal ve insan taşımacılığının genişletilmesi, Kitle iletişiminin geliştirilmesi

Yapı Türleri: Otobüs terminali, TV ve radyo yayın istasyonları, ağları ve tesisleri

- **Tema 8: Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi**

Alt Temalar: Büyüyen kent, artan nüfus ve yoğunluk

Yapı Türleri: Konut

Bu temalar üzerinden çoklu okuma ve değerlendirme yapabilme imkanı vermek adına yarışmalar üç ayrı döneme (1930-45, 1945-60, 1960-80) ayrılmış ve bu dönemler de kendi içinde yarışmayı açan kuruma göre ikiye (kamu, özel) ayrılmıştır. Yarışmaların dönemlere ayrılmasında belirleyici olaylar/faktörler ise aşağıdaki gibidir;

- **1930-45 Dönemi:** Yarışmaların başlangıç yılı olan 1930'dan 1945'e kadar olan süreci kapsar. 1945 yılı dünya için II. Dünya Savaşı'nın bitişi, Türkiye için tek partili siyasal yaşamın biterek çok partili siyasal yaşama geçişin yaşandığı yıldır. Bu dönem yarışmalar için de karar vericilerin net olduğu, yöneticilerin mimarlığı modernleşmeye yönelik bir kültür politikası olarak gördüğü dönemdir. Yarışmalarda modern Türk kimliği modern mimarlığın süslemeden uzak, yalın dili kullanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır.
- **1945-60 Dönemi:** Türkiye'nin çok partili siyasi yaşama adım attığı 1945 yılından 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar olan süreci kapsar. Mimari eğilimler anlamında Uluslararası Üslup yolunda rasyonalist örneklerin sergilendiği dönemdir. Bu dönem Bayındırlık Bakanlığı, açtığı mimari proje yarışmalarıyla mimarlık piyasasında en büyük işveren konumunda olmuştur. Ayrıca yarışma projeleri ile ilgili ilk resmi yönetmelik de bu dönemde yayınlanmıştır.
- **1960-80 Dönemi:** İki askeri müdahale arasında (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980) geçen dönemdir. 1960'lar ve 1970'ler mimari eğilimler anlamında tek düzeliğe

karşı arayışların olduğu, “küpün parçalandığı” dönemdir. 1960’lar 1954 yılında kurulan Mimarlar Odası’nın örgütlendiği ve yarışmaları ciddi şekilde kontrol altına aldığı yıllardır. En çok yarışma projesinin açıldığı dönemdir. Bu dönemi sonlandıran, 1980 yılı itibariyle yarışma yönetmeliğinde yapılan değişiklik ile jürilerde Mimarlar Odası’nın bulunması gerekliliğinin kaldırılması ve jüri seçimlerinin idarelerin kendi inisiyatifine bırakılması olmuştur.

Yarışmalar; yarışmayı açan kurumlar açısından da kamu ve özel olarak iki ayrı kategoriye ayrılarak değerlendirilmiştir, Bunlar;

- **Kamu** (Bayındırlık Bakanlığı, belediyeler, valilikler, bakanlıklar ve onlara bağlı müdürlükler, devlet üniversiteleri, devlet bankaları vs.)
- **Özel** (Meslek Odaları, Dernekler, kulüpler, özel bankalar, özel üniversiteler vs.)

Değerlendirme aşamasında her temanın altında o temaya ait uygulanmış yarışma projeleri hakkında; mimarları, uygulanma tarihleri, mimari özellikleri, taşıdıkları değerler ve mevcut durumları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Her temanın sonunda ise o tema altında uygulanmış yarışma projelerinin görsellerinden ve yapıya ait bilgilerinden oluşan tablolar hazırlanmıştır. Bu tablolarda; yapıya ait mevcut durum görseli veya yıkılmış bir yapı ise yıkım tarihi ile birlikte yıkımdan önceki görseli, görselin kaynağı, yarışma projesinin adı, günümüzdeki kullanım şekli ile adı, yarışmanın yapıldığı tarih, yarışmanın uygulandığı tarih, yarışmayı açan kurum bilgisi, yapının mimarı/tasarımcısı, yapının alt temalar altında belirlenenlere göre ait olduğu türü ve konum bilgisi bilgilerine erişilebilmektedir.

Tablo 3.1. Yarışma projelerini değerlendirmek için geliştirilen 20. yüzyıl temaları, alt temaları ve bunları örnekleyen yapı türleri

TEMA	ALT TEMA	YAPI TÜRÜ
TEMA 1: KÜRESELLEŞME, YENİ ULUS-DEVLETLER VE İNSAN HAKLARI	Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	Siyasi ideolojiyi veya ulusal kimliği ifade eden kamusal yapılar
		Başkentteki idari merkezler
		Anıt ve anıt mezar
	Uluslararası hukukun gelişimi	Elçilik binası
	Uluslararası STK'ların kurulması	STK binası
	Yeni ulus devletlerin kutlama ve spor alanları	Stadyum
TEMA 2: BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞİM	Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler	Sanatoryum
		Hastane
		Tıp Fakültesi
	Araştırmaların ürün ve hizmet geliştirilmesine uygulanması	Araştırma ve geliştirme tesisleri
	İnsan davranışı ve ruh sağlığı ile ilgili gelişmeler	Akıl sağlığı tesisleri
TEMA 3: DİN, EĞİTİM VE KÜLTÜR KURUMLARI	Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim kurumları	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane
		Üniversite/Enstitü
		Lise/Kolej
		Teknik Okul
	Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik	Müze
		Kütüphane
	Dinin değişen mekanları	Cami
TEMA 4: TİCARET VE KÜRESEL ŞİRKETLER	Dünya ekonomilerinin genişlemesi	Kurumsal genel merkez/ofis binası
	Ticaret ve imalatın artması	Ticaret merkezi/çarşı
TEMA 5: POPÜLER KÜLTÜR VE TURİZM	Uluslararası fuarların yaygınlaşması	Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri
	Turizmin büyümesi ve tanıtımı	Konaklama yapısı
	Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım	Spor tesisi
	Eğlenceye erişimin artması	Sinema ve tiyatro
TEMA 6: BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ VE SONRASI	Savaş ve çatışmanın hatıraları	Anıt ve abide
TEMA 7: ULAŞIM SİSTEMLERİ VE KİTLE İLETİŞİMİ	Uzun mesafeli mal ve insan taşımacılığının genişletilmesi	Otobüs terminali/Yolcu Salonu
	Kitle iletişiminin geliştirilmesi	TV ve radyo yayın istasyonları, ağları ve tesisleri
TEMA 8: HIZLI KENTLEŞME VE ŞEHİRLERİN BÜYÜMESİ	Büyüyen kent, artan nüfus ve yoğunluk	Konut

3.1. TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları

20. yüzyıl; en hızlı değişimlerin yaşandığı, dünyanın büyük bir bölümünü etkileyen; çatışma yolu veya barışçıl yollarla gerçekleşen siyasi, sosyal ve ekonomik devrimler yüzyılıdır. Hükümetler yeni ortaya çıkan ve gelişen ideolojilere dayalı olarak yeniden şekillenmiş, imparatorluklar gerilemiş, buna bağlı sömürgecilikten kurtulan ülkeler bağımsız ulus devletlerini kurmuşlardır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerin sayısı 1900 yılında yaklaşık 10 iken, 2000 yılında neredeyse bu sayı 100'e çıkmıştır (Roser, 2019). Her iki dünya savaşı ve Soğuk Savaş'ın ardından bir dizi yeni demokratik devletler kurulmuştur (Marsden ve Spearritt, 2021). 20. yüzyılda kurulan bu ulus devletlerden biri de Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Bağımsız ulus devletlerin sayısındaki bu artışla birlikte 20. yüzyılda daha önce görülmemiş kadar çok sayıda da yeni başkent kurulmuştur. 1900 yılında başkenti olan yaklaşık 40 ulus devlet varken 2000 yılı itibariyle 200'den fazla başkenti olan ulus devlet vardır (Gordon, 2006; Marsden ve Spearritt, 2021). Bu yeni başkentlerin çoğu mevcut şehirlerden kurulurken bir kısmı ise yeni planlanan ve baştan inşa edilen başkentler olmuştur. Tarihsel süreç içinde bazı kentler olgunlaşan bir meyve ya da ağaç gibi düzenli ve doğal bir şekilde büyürken bazıları da tamamen "insan ürünü" olarak her bir köşesi baştan inşa edilmiştir. Washington, Canberra, St. Petersburg, Ankara, Çandigar ve Brasilia bu kentlerden bazılarıdır (Ragon, 2010).

Türkiye de Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan başkent İstanbul'un yerine o dönemde Anadolu'nun ortasında küçük bir kasaba olan Ankara'nın başkent olarak belirlemesinde Anadolu'nun iç kısımlarında stratejik bir konumda oluşu, ülkenin iç bölgelerine daha kolay erişim sağlıyor olması, savunma durumunda daha güvenli bir bölgede oluşu, İstanbul'a kıyasla daha az gelişmiş olmasının yönetim merkezi olarak gelişme potansiyelini arttırması gibi sebepler önemli rol oynamıştır.

Ankara, başkent olmasından itibaren yeniden inşa edilmiş ve yoğun mimarlık uygulamalarına sahne olmuştur. Alman mimar ve şehir plancısı Hermann Jansen Ankara Nazım İmar Planı için görevlendirilmiştir. Başkentin ihtiyacı olan, siyasi ideolojiyi ve ulusal kimliği yansıtması beklenen kamu yapılarının bazıları için de mimari proje yarışmaları açılmıştır. Bu anlamda o dönemde Ankara en çok yarışma projesinin açıldığı ve uygulandığı şehirdir. Anadolu'nun diğer şehirlerinde de yeni kurulan ulus devletin ideolojisini ve bu ideolojinin benimsediği modernizmi yansıtacak kamu yapıları için mimari proje yarışmaları açılmıştır. Genellikle hükümet konakları, merkez bankası

şubeleri, belediyeler, adliye sarayları için bu yarışmalar açılmış ve büyük bir çoğunluğu da uygulanmıştır (Tablo 3.2).

Kamusal yapılar dışında bağımsızlığın ve Cumhuriyet'in sembolü olarak başta Ankara'da olmak üzere Anadolu'nun tüm şehirlerinde Atatürk Anıtları ve bağımsızlık savaşını sembolize eden anıtlar da ulusal kimliğin ikonları olarak şehir merkezlerinde yerini almış; zamanla bu ikonlar şehrin toplanma, kutlama ve nirengi noktaları haline gelmiştir. Bu anıtlardan bazıları için de yarışma projeleri açılmış ve en önemli anıt olarak "Anıtkabir" de uluslararası bir yarışma projesi sonucu elde edilmiştir (Tablo 3.3).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk; kentlerde Kurtuluş Savaşı'nı ve kahramanlıkları konu alan anıtlar yapılmasını istemiş, ilk yıllarda yurtdışından gelen yabancı heykeltıraşlar tarafından yapılan bu anıtlar 1940'lardan itibaren ilk kuşak Türk heykeltıraşların ve Türk mimarların yetişmesiyle yerini onların yaptıkları anıtlara/eserlere bırakmıştır. Türkiye'nin ikinci kuşak heykeltıraşlarından Yavuz Görey, İstanbul Teknik Üniversitesi mimarlık bölümünde yıllarca dersler vermiş ve birçok önemli çalışmaya imza atmıştır. Bunlardan en bilinenleri İstanbul Manifaturacılar Çarşısı içinde yer alan dekoratif mermer çeşme çalışması ile İstanbul Üniversitesi'nin bahçesine yarışma projesi sonucunda elde edilen Atatürk ve Gençlik Anıtı'dır (Özyıldıran, 2020). Yarışma projesi ile yapılan bu anıtların çevre ile kurduğu ilişki, kullandığı yalın dil ile anıt mimarisine yön verici nitelikte olmuştur.

Ulus devlet yapılanmasının bir diğer mimari tezahürü dünyanın dört bir yanındaki başkentlerde ortaya çıkan büyükelçilik binalarıdır. Elçilik binaları ulusal kimliği ve mimari yetkinlikleri ifade etmenin bir yolu olarak görülmüştür (Vale, 1992; Marsden ve Spearritt, 2021). Türkiye bu konuda dünyada en fazla diplomatik temsilciliğe sahip beşinci ülke konumundadır. 1924 yılı itibariyle 39 temsilciliği olan Türkiye'nin temsilcilik sayısı günümüz itibariyle 257'ye ulaşmıştır[53]. Temsilcilik binaları için 1960'lı yıllarda arka arkaya 11 mimari proje yarışması açılmış, bunlardan 5'i uygulanmıştır (Tablo 3.4).

Çok yönlü modernleşmenin kentlerdeki kamusal alanlara bir başka etkisi ise stadyum yapılarıdır. Çoğunlukla kentlerin imar planları içinde ayrılan spor tesisi alanlarına inşa edilen stadyumlar; sağlıklı bireylerin yetişmesine katkısının yanı sıra topluma modern yaşamın benimsetilmesinin, ortak faaliyet içindeki bireylerin bağlılık ve aidiyet duygularını pekiştirmesinin, Cumhuriyet'in değerlerine sahip bireylerin

[53] Detaylı bilgi için bkz: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa

yetiştirilmesinin ve iktidarın mesajlarının topluma direk aktarılabilmesinin sağlandığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Korkmaz, 2021). Bu stadyumlar futbol maçlarının yanı sıra farklı spor kulüplerinin de eğitim alanları olarak kullanılmış; 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı gibi resmi bayramlarda tüm halkın katılımına açık olarak düzenlenen törenlere sahne olmuş, kentlinin hafızasında anı değeri oluşturulmuştur. Özellikle 1950 sonrasında birçok Anadolu kentinde futbol müsabakalarına uygun şekilde stadyumlar inşa edilmeye başlamıştır. Bunlardan bazıları ise yarışma projesi ile elde edilmiştir.

Alt Tema: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler

Bu alt tema altında yarışmalar üç yapı türüne ayrılarak incelenmiştir. **"Siyasi ideolojiyi veya ulusal kimliği ifade eden kamusal yapılar"** türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Adana Adalet Sarayı Binası: 1944 yılında açılan yarışmayı Abidin Mortaş, Nizamettin Doğu ve Feyyaz Tüzüner'in projesi kazanmış, yapı 1946-48 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapı anıtsal görünümü, yüksek kotlu ve kolonatlı girişi, simetrik, ritmik ve süslemeden arınmış cephe düzeni, kesme taş cephe kaplaması, keskin dikdörtgen formlarındaki pencereleri ve plan şeması ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.1). Yapı plan kurgusu olarak, 1942'de yayınlanan ve Türkçeye çevirisi yapılan "Architettura" dergisinin 1-2. sayısında yer alan yarışma sonucu elde edilmiş Milano Adalet Sarayı ile oldukça benzerlik göstermektedir (Uzun, 2009). 1973 yılında mevcut binanın kuzeyine aynı yükseklikte yeni bir blok eklenmiş ve yapı U formunda kapalı avlulu forma dönüşmüştür. Avludan D bloğa betonarme bir geçit ile bağlanılmıştır (Durukan Kopuz, 1999). Yapı 15.07.1992 tarihinde kültür varlığı olarak tescillenmiş, 2000'lerin başında ise kapsamlı bir restorasyon geçirmiştir. Günümüzde "Adana Bölge İdare Mahkemesi" olarak kullanılmaktadır.

Zonguldak Halk Evi: 1933 yılında açılan yarışmayı Türkiye modern mimarlık tarihinin önemli isimlerinden Abidin Mortaş ve Zeki Sayar kazanmıştır. Aynı yıl inşaatı tamamlanarak hizmete açılan yapıda sinema salonu ve fuayesi, tiyatro salonu, derslikler ve ticari birimler bulunmaktadır. Yapı yatay cephe vurgusu, modern malzeme kullanımı, kütle hareketleri ile yalın modernist estetiğe sahiptir. Ayrıca yuvarlatılmış köşeleriyle de Art Deco akımının bir yorumu olan "Streamline Moderne" tarzını yansıtmaktadır (Şekil 3.2). 1933-51 yılları arasında halkevi işlevindeki yapı, günümüzde "Zonguldak Belediyesi Kültür Sarayı" olarak kullanılmaktadır. 2017 yılında kültür varlığı olarak

tescillenen yapı, zaman içinde birçok değişim ve tadilat geçirse de kent için simgesel değerini sürdürmektedir (Tekin, 2017).

Bursa Halkevi: 1937'de halkevlerinin kuruluşunun beşinci yılında, açılan yarışmayı Cumhuriyet'in ilk kadın mimarlarından Münevver Belen kazanmıştır. 1938-40 yılları arasında uygulanan proje avlulu plan şemasına sahip olup, zemin katta sinema salonu ve derslikler, birinci katta idari birimler ve son katta ise Mustafa Kemal Atatürk'e ayrılan mekanlar bulunmaktadır (Bursa Ansiklopedisi, 2002). Modern mimarlığın yalın çizgilerini taşıyan yapıda avlu ve revak gibi yerel tasarım ögelerine de yer verilmiştir. 1951 yılından sonra hükümet konağı, 1957'den sonra ise Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu olarak kullanılmıştır. Günümüzde de aynı işlevi sürdürmektedir (Şekil 3.3). Zaman içinde birçok tadilat geçirse de mimari bütünlüğünü ve kent için tarihsel değerini korumaktadır.

Kadıköy Halkevi: 1938 yılında açılan yarışmayı Rüknettin Güney kazanmıştır. 1939-43 yılları arasında uygulanan yapı teras çatısı, kütle hareketleri, yatay pencereleri, metal korkulukları ile modern mimarlığın özelliklerini taşırken; yuvarlak köşeleri ve yuvarlak pencereleri ile de Streamline Moderne tarzını yansıtmaktadır. 1991 ve 2004 yıllarında onarım geçiren yapı 19 Haziran 1981 tarihinde tescillenmiştir. 1951 sonrasında bir dönem Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kullanılan yapı sonrasında Kadıköy Halk Eğitim Merkezi olmuştur (Şekil 3.4). 2023 yılında depreme karşı riskli olduğu belirlenerek güçlendirme çalışmaları yapılmak üzere boşaltılmıştır.

Şekil 3.1. Adana Adalet Sarayı Binası
(Kulturportali, 2023d)

Şekil 3.2. Zonguldak Halk Evi
(Mimarlar Odası Ankara, 2023)

Şekil 3.3. Bursa Halkevi
(Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.4. Kadıköy Halkevi
(Yazarın kişisel arşivi, 2023)

1945-60 Dönemi

İstanbul Adalet Sarayı: 1949 yılında açılan yarışmayı Türkiye mimarlığının en önemli isimlerinden Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat kazanmıştır. Ulusal mimarinin en önemli savunucularından olan bu iki mimar; bu yapıyla birlikte uluslararası bir dile doğru geçiş yapmıştır. 1951-55 yılları arasında tamamlanan yapı, dikdörtgen bir kütleye takılı üç bloktan oluşmaktadır. Yalınlığın ve fonksiyonelliğin ön planda olduğu tasarımda uluslararası bir modernizme doğru geçişin izleri okunmaktadır. Süreç içinde birçok tadilat ve onarım geçiren yapı günümüzde İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.5).

Merkez Bankası İzmir Şubesi: 1950 yılında açılan yarışmayı Orhan Bolak kazanmış, 1955 yılında yapının inşası tamamlanmıştır. Yapı; prizmatik kütlesi, cephe karakteri, teras çatısı ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Yapı; 1974'te ikinci kez açılan merkez bankası yarışmasının inşa edilmesinden sonra 1985 yılında boşaltılarak E. Özgörkey Şirketler Grubu'na satılmıştır. Bu tarihten sonra yapı kapsamlı bir dönüşüm geçirmiş; orijinal cephe karakterine sadık kalınarak düzenlemeler yapılmış ve Key Hotel olarak 2011 yılında kullanıma açılmıştır. Günümüzde de aynı işlevdedir (Şekil 3.6).

İstanbul Belediye Sarayı: 1953 yılında Türkiye modern mimarlığının dönüm noktası niteliği taşıyan yapılarından birini ortaya çıkaran yarışmayı Nevzat Erol kazanmıştır. Uluslararası Üslubun kabul ve takdir görmeye başladığının bir göstergesi olan bu yapı, prizmatik ana kütle ve ona eklemlenen daha düşük kotlu ikinci kütleden oluşmaktadır. Kütlelerin teras çatılarına eklenen eğrisel formlar da Le Corbusier ve Oscar Niemeyer'in tasarımlarını anımsatmaktadır. Bu kurgu daha sonra inşa edilecek olan birçok kamu yapısının tasarımını etkilemiştir. 1960 yılında hizmete açılan yapıda 1999 depremi sonrasında başlanan güçlendirme çalışmaları 2002'de tamamlanmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nca tescil edilen yapı ile ilgili kurula 2019 yılında yüksek katlı bloğun kütüphane olarak dönüştürülmesi ile ilgili başvuru yapılmış; 2021 yılında proje onaylanmıştır. Ancak günümüzde halen belediye binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.7).

Sakarya Hükümet Konağı: 1955 yılında açılan yarışmayı Enis Kortan, Harutun Vapurciyan, Nişan Yaubyan ve Avyerinos Andonyadis'in projesi kazanmış ve yarışma 1962 yılında uygulanmıştır. Uluslararası Üslubun Anadolu'daki en önemli örneklerinden biri olan yapı Le Corbusier'in kütle, cephe ve tasarım anlayışlarıyla benzerlik

göstermektedir (Şekil 3.8). 1999 Gölcük Depreminde hasar alan yapı 2005 yılında yıkılmış yerine yeraltı otoparklı bir meydan yapılmıştır.

Konya Belediye Binası: 1957 yılında açılan yarışmayı Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in projesi kazanmış, 1961-64 yılları arasında uygulanmıştır. Konya kentinin modernleşme sürecinde önemli bir noktada yer alan bu yapı, Konya'da yarışma yoluyla üretilmiş ilk yapı olup Uluslararası Üslubun tasarım ilkelerini yansıtmaktadır. 1986 yılına kadar belediye binası olarak kullanılan yapı; yeni belediye binası inşasının tamamlanmasının ardından Türkiye İş Bankası'na devredilmiştir. 1986'da yapının tadilatı esnasında cepheye monte edilen prefabrik beton kaplamaların ağırlığı sebebiyle cephesinde kısmi olarak çökme yaşanmıştır. Ardından yapı tekrar onarılmış ve günümüzde halen Türkiye İş Bankası Konya Şubesi olarak kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 3.9). Cephe karakterinde ve iç mekanlarında birçok değişikliğe maruz kalan yapı özgün tasarımını büyük oranda yitirmiştir (Bülbül Bahtiyar ve Yaldız, 2023a).

Adıyaman Hükümet Konağı: 1958 yılında açılan yarışmayı da yine aynı isimler Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler kazanmış; yapı 1968-71 yılları arasında uygulanmıştır. Bu yapı Bakanlık tarafından tip proje sayılmış ve aynı yıl açılan Kırşehir Hükümet Konağı yarışmasında da bu proje uygulanmıştır. Zemin katın şeffaf yüzeyler ile geri çekilmesiyle taşıyıcı sistemin vurgulandığı tasarım, prizmatik kütlesi ve cephe karakteri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.10). 49 yıl hükümet konağı olarak kullanılan yapıya depreme dayanıksız raporu verilmesinin ardından 2020 yılında yıkılmıştır. Yıkımın ardından yerine Sakarya Hükümet Konağı'nda olduğu gibi yeraltı otoparklı bir meydan yapılmıştır.

Kırşehir Hükümet Konağı: Adıyaman Hükümet Konağı ile aynı proje üzerinden uygulanan yapı 1963-65 yılları arasında inşa edilmiştir (Şekil 3.11). 48 yıl aynı işlev ile kullanılmasının ardından 2012 yılında boşaltılan yapı ile ilgili Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü 2013'te bir teknik rapor hazırlamış; bu raporda 2007 Deprem Yönetmeliği'ne göre yapının onarım maliyetinin yeniden yapım maliyetinin %52'sine tekabül ettiği belirtilmiştir. Valilik onarımın ekonomik ve kalıcı çözüm olmayacağını belirterek yıkımına karar vermiştir. Bu aşamada yapının 20. yüzyıl modern mimarlığının özgün bir yapısı olması gündeme dahi gelmemiş; 2015 yılında yıkılmıştır.

Urfa Hükümet Konağı: 1958 yılında açılan yarışmayı Kadri Kalaycıoğlu kazanmış, yapı 1963-70 yılları arasında uygulanmıştır. İstanbul Belediye Sarayı'na benzer şekilde üç ayrı kütleden oluşan tasarım 1950'li yılların modern üslubunu yansıtmaktadır. Yapının orijinalde teras çatı ile çözülen çatısı uygulama aşamasında iklim

kaynaklı sebeplerle kırma çatı olarak çözülmüştür (Şekil 3.12). Şanlıurfa'nın Cumhuriyet sonrası modernleşmesinde önemli yeri olan bu yapı yaklaşık 40 yılın ardından değişen imar politikaları sonucunda 2000'li yıllarda, korunması gündeme dahi gelmeden yıkılmış ve yerine kent meydanı yapılmıştır (Engin, 2019).

İnhisarlar Genel Müdürlüğü: 1958 yılında açılan yarışmayı Kızılay Emek İşhanı'nın mimarı İlhan Tayman kazanmıştır. Yapının cephesi o dönem yapılan ilk giydirme cam cephelerdendir. 1950'lerin modern mimarlığının en iyi örneklerinden biri olan yapı 2001 yılında Tekel'in özelleştirilmesinin ardından 2008 yılında boşaltılmış ve 2010 yılında 49 yıllığına Medipol Grup'a kiralanmıştır. 2009 yılında tescillenen yapıya ciddi eleştiriler alabilecek boyutta birçok değişiklik yapılmış (Hasol, 2007); özgün cephesi yenilenmiş, teras katına ek yapılmış ve iç mekanlarda tadilat yapılmıştır. Yapı, günümüzde Medipol Hastanesi Haliç Yerleşkesi binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.5. İstanbul Adalet Sarayı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.6. Merkez Bankası İzmir Şubesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.7. İstanbul Belediye Sarayı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.8. Sakarya Hükümet Konağı (Sözen, 1984)

Şekil 3.9. Konya Belediye Binası (Yazarın kişisel arşivi, 2022)

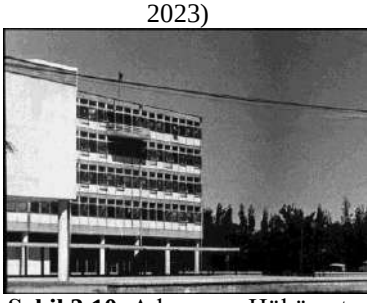

Şekil 3.10. Adıyaman Hükümet Konağı (Saltresearch, 2023p)

Şekil 3.11. Kırşehir Hükümet Konağı (Saltresearch, 2023r)

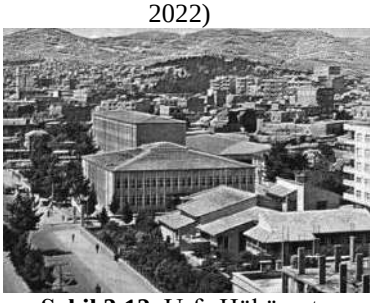

Şekil 3.12. Urfa Hükümet Konağı (Kürkçüoğlu, 2011)

Şekil 3.13. İnhisarlar Genel Müdürlüğü (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

1960-80 Dönemi

Edirne Hükümet Konağı: 1964 yılında açılan yarışmayı Suat Taftalı ve Yılmaz Çakılcı kazanmış, ardından proje uygulanmıştır. Tarihi doku içinde tasarlanan bu yapı, cephelerindeki yatay bantlar, modern malzeme kullanımı, bezemeden arınmış yüzeyler, geometrik ve parçalı kütleler, teras çatı kullanımı, kolonatlı girişi gibi özellikleri (Şekil 3.14) ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır (Bülbül Bahtiyar ve Yaldız, 2021). Günümüzde Edirne Valiliği olarak kullanılan yapı, 2015 yılında tadilata girmiş ve yakın çevresinde yer alan köşklere "öykünerek" önce yeşil renkte ardından toprak renginde giydirme cephe ile kaplanmış ve yapının özgün cephe karakteri tamamen yok edilmiştir.

T.C. Merkez Bankası Kayseri Şubesi: 1964'te açılan yarışmayı Türkiye modern mimarlığının önemli isimlerinden Vedat Dalokay kazanmıştır. 1968'te hizmete açılan yapı; prizmatik kütlesi, işlevsel plan şeması, beton ve cam cephe cepheleri, zemin katın boşaltılarak taşıyıcıların vurgulanması ile Uluslararası Üslubun bir yorumu niteliğindedir (Şekil 3.15). Orijinal cephesinde betonarme duvar olarak dolu olan yüzeyler 2007 yılında yapılan bir tadilat ile mavi renkli mozaik ile kaplanmış, (Sönmez, 2021) özgün cephe karakteri zedelenmiştir. Kentin modern kimliğini oluşturan yapılarından biri olarak günümüzde aynı işlevde kullanımı devam etmektedir.

İzmir Belediye Sarayı: 1966 yılında yarışmayı Özdemir Arnas, Altan Akı ve Erhan Demirok kazanmış ve yapı 1968-80 yılları arasında inşa edilmiştir. Plan şeması dönemin yaygın olarak kullanılan kare planlı ve iç avlulu tipolojisinin bir örneğidir. Zemin katının kolonlar ile yükseltilmesi ve saydam bırakılması sayesinde deniz, Konak meydanı ve iç avlu arasında görsel ilişki kurulmuştur (Hasol, 2017). Yapı; mimari dili ile Uluslararası Üslup ve Brütalizmin İzmir'e özel bir temsilidir (Şekil 3.16). Ancak 30 Ekim 2020 İzmir depremi sonrasında verilen hasar raporu gerekçesiyle yapı boşaltılmış ve yıkılmasına karar verilmiştir. Karar sonrasında TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi yapıyı yıkımdan kurtarmak ve yeniden değerlendirmek adına "Yapısal Boşluğun Kentle Diyaloğu" başlıklı bir ulusal öğrenci mimari fikir yarışması düzenlemiştir. İzmir Mimarlar Odası, DOCOCOMO Türkiye ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kurduğu Danışma Kurulu yapının yıkılmaması gerektiği yönündeki görüşlerini bildirmiş; İstanbul Teknik Üniversitesi de yapının güçlendirme yapılarak kullanılabileceği raporunu vermiştir. Ancak tüm girişimlere rağmen kent belleğinde oldukça önemli yere sahip bu yapının 2022 yılında yıkılmasına engel olunamamıştır.

Artvin Hükümet Konağı: 1968 yılında açılan yarışmayı Mustafa Aslan Aslaner, Erkal Güngören ve Sümer Gürel kazanmış; yapı 5 Ocak 1974 yılında hizmete açılmıştır

(Güler ve Bilge, 2016). Yatay bant şeklinde tasarlanan pencereler, giriş bölümünün kütle boyunca şeffaf tutulması, valilik girişinin masif kütlesi ve taşıyıcı sisteminin vurgulaması ile Uluslararası Üslup ve Brütalizm akımının özelliklerini yansıtmaktadır (Bülbül Bahtiyar ve Yaldız, 2021b). Günümüzde kullanımı devam eden yapı üzerinde son dönem yapılan tadilat ile valilik girişindeki brüt beton cepheye ve arka giriş cephesine Selçuklu motifleri, ana cephesine de kemerli cam yüzeyler eklenmiş; yapının özgünlüğü zedelenerek eklektik bir hale getirilmiştir (Şekil 3.17).

İstanbul Ticaret Odası: 1963 yılında açılan yarışmayı Orhan Şahinler kazanmış ve 1971 yılında proje uygulanmıştır. Haliç kıyısında, Süleymaniye Camii'nin siluetinin hâkim olduğu tarihi yarımadada inşa edilen yapı iki ana kütleden oluşmaktadır. Yalın ve net çizgilerdeki yapının kütle oranları, ritmik bir düzendeki prekast düşey cephe elemanları, çıplak beton yüzeyleri, doğal taş kaplamaları ve bakır çatı örtüsü en belirgin özelliklerindendir. Brütalist yaklaşımın yanı sıra içinde bulunduğu bağlam ile ilişki kurması açısından Türkiye Modern mimarlık mirasının özgün örneklerinden biridir (Şekil 3.18). Aynı zamanda hem dış hem iç mekanlarında bulunan sanatçı çalışmaları ile mimarlık ve sanat arasında kurulan birlikteliğin bir örneğini oluşturmaktadır. Yapının ilk olarak 1986 yılında tadilat projesi hazırlanmış, 2001 yılında da büyük bir müdahaleler geçirerek İstanbul Ticaret Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. Bu işlevde 15 yıl hizmet vermesinin ardından yapı, üniversitenin yalnızca zemin katını kullandığı Bilgiyi Ticaretleştirme Merkezi (BTM) olarak kullanılmıştır. Yapının diğer katları boşaltılmış, pencereleri sökülmüş ve ana kütlenin cepheleri tabelalar ile kapatılmıştır (Kılınç ve Gülen, 2018). Yapının âtıl bırakılması yıpranma sürecini hızlandırılmış ardından da yapılan tüm itirazlara rağmen depreme dayanıksızlığı gerekçesiyle yeniden yapılmak üzere (!) 2021 yılında yıkılmıştır.

Kars Hükümet Konağı: 1969 yılında açılan yarışmayı Vedat Özsan ve Umut İnan'ın projesi kazanmıştır. 1970 yılında tamamlanan yapı 1960'ta Le Corbusier'in brütalist üslupta inşa ettiği Fransa'daki La Tourette Manastırı ile başlayan tipolojinin Türkiye yorumlarından biridir. Le Tourette'in ardından yapıya öykünen en bilinen örnek 1963'te yapılan Boston Belediye binasıdır. Türkiye'de bu tasarım ve cephe karakterindeki ilk örnek ise Kars Hükümet Konağı'dır. Ardından bu tipoloji birçok kamu binasında ve yarışma projelerinde tekrar edilmiştir. Dikdörtgen avlulu plan şemasına sahip yapıda brüt beton yüzeyler, cephede kat boyunca devam eden çıkmalar, küçük ve sık pencere boşlukları, güneş kırıcılar ve zemin katta oluşturulan geri çekmeler bulunmaktadır (Şekil 3.19). Yapıldığı dönemde binanın Kars iklimine uygun bir tasarım

olmadığı yönünde eleştiriler yapılmıştır. Günümüzde kullanımı devam eden yapının zemin kattaki gölgelikleri cam yüzeyler ile kapatılmıştır.

Şekil 3.14. Edirne Hükümet Konağı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.15. T.C. Merkez Bankası Kayseri Şubesi (TCMB Kayseri Şube arşivi, 1991; Sönmez, 2021)

Şekil 3.16. İzmir Belediye Sarayı(Yazarın kişisel arşivi, 2021)

Şekil 3.17. Artvin Hükümet Konağı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.18. İstanbul Ticaret Odası (Sözen, 1984)

Şekil 3.19. Kars Hükümet Konağı (Mimarlık, 1987)

T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi: 1970 yılında açılan yarışmayı Coşkun Erkal ve Filiz Erkal kazanmış; yapı 1971-74 yılları arasında inşa edilmiştir. Brütalist bir yaklaşımla inşa edilen yapının plan şeması ve cephe düzenlemesi modüler olup, cephelerinde traverten kaplamalar ve brüt yüzeyler bir arada kullanılmıştır (Yaldız ve Sayar, 2016). Zemin katında oluşturulan geri çekme ile kütleye hareket katılmıştır. 2003 yılında tescillenmiş olan yapı Konya'nın kent belleğinde önemli yere sahiptir. Günümüzde aynı işlevde kullanılmaya devam etmekte ve özgünlüğünü korumaktadır (Şekil 3.20).

Samsun Belediye Binası ve Genel Hizmet Tesisleri: 1971'de açılan yarışmayı Orhan Dinç kazanmış; yarışmanın ardından istimlak edilen alanda yer alan ve yıkılması planlanan eski belediye binasının Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tarihi eser olduğu tespit edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Bu gelişme sonucunda birinci olan projede çeşitli revizyonlara gidilmiş, üç katlı tasarım altı kata çıkarılmış, orijinal projede U formunda olan yapı L formuna dönüştürülmüş ve eski belediye binasına bir köprü ile bağlanmıştır (Samsun Belediye Yıllığı, 1977). Yapının inşasına 1973'te başlanmış ve yapı 1976 yılında hizmete açılmıştır. 1973-76 yıllarında inşa edilen yapı revizyon sonrası ölçek ve gabari anlamında büyümüştür (Şekil 3.21). Traverten kaplamalı, birbirini tekrar

eden cephe düzenine sahip yapı 2010'ların başında cephe tadilatı geçirmiştir. 2023 yılında ise yerine ticaret merkezi yapılmak üzere yıkılmıştır.

Gümüşhane Hükümet Konağı: 1971'de açılan yarışmada Umut İnan'ın projesi birinci olmuştur. 1971-73 yılları arasında ufak değişiklikler yapılarak uygulanan proje eğimli arazi üzerinde yer almaktadır. L bir kütle ve onun devamında dikdörtgen bir kütle ile meydan oluşturularak tasarlanan proje işlevsel bir plan şemasına sahiptir. Cephe karakteri anlamında döneminin yarışma projesi ile elde edilmiş hükümet konakları ile oldukça benzerlik göstermektedir (Şekil 3.22). Zemin ve birinci kat geri çekilerek taşıyıcılar vurgulanmıştır. Beş katlı yapının son katı ise daha küçük ve kütleden geride yapılmış, eğimli çatı kullanılmıştır. 2022 yılında bu yapı ve çevresindeki yapılar ile ilgili millet bahçesi yapılmak üzere yıkım kararı alınmıştır. Ancak henüz yıkım gerçekleşmemiştir.

Kocaeli Hükümet Konağı: 1972 yılında açılan yarışmayı Alpay Aşkun, Emin N. Uzman, Işık Aydemir ve P. İlgi Yüce kazanmış, proje 1974 yılında uygulanmıştır. Yarışma şartlarında yapının üç kattan fazla yapılamayacağı, zemin suyu nedeniyle de bodrum istenmediği belirtilmiştir. Ayrıca tasarımın yakınında bulunan Mimar Sinan eseri Yeni Cuma (Pertev Mehmet Paşa) Camii ile kurduğu ilişki önemsenmiştir. Tüm bu kısıtlamalar sonunda birinci olan proje üç katlı ve avlulu bir plan çözümüne dönüşecek şekilde revize edilmiş, bodrumda olması gereken birimler ise avluya ayrı bir kütle olarak eklemiştir (Şekil 3.23). Ayrıca tek düze bir cephe yerine cumba benzeri çıkmalar yapması yapıya hareket kazandırmıştır. Bu yapıda kullanılan plan şeması daha sonrasında birçok kamu yapısına örnek teşkil etmiştir. Ancak 2015 yılında "kent meydanı" yapılması gerekçesiyle yıkılmış ve günümüzde alan boş bir beton meydan olarak bırakılmıştır.

İzmir Hükümet Konağı: 1972'de açılan yarışmayı, yarışmacı kimlikleri ile tanınan mimarlar Neşet Arolat ve Şaziment Arolat kazanmış, yapı 1987 yılında tamamlanmıştır. 1970 yılında çıkan bir yangında kullanılmaz hale gelen eski İzmir Hükümet Konağı rekonstrüksiyon ile yeniden yapılmış ve yapının arkasına yarışma projesiyle tasarlanan farklı yüksekliklerdeki bu bloklar inşa edilmiştir (Şekil 3.24). Katı geometrinin kullanıldığı, taşıyıcıların vurgulandığı ve yatay bant pencerelerin cepheyi karakterize ettiği projede zemin kat yükseltilerek meydan ve Kemeraltı ilişkisi kurulmak istenmiş ancak güvenlik sebebiyle bu geçiş uygulama sonrasında kullanılamamıştır. Konak Kaymakamlığı olarak kullanılmaya devam eden yapı 30 Ekim 2020 İzmir depremi sonrasında aldığı hasar gerekçesiyle boşaltılmış ve 2023 yılında yıkılmıştır.

Hatay Hükümet Konağı: 1972'de açılan yarışmayı Türkiye'de mimarlık mesleğine büyük katkıları olan Alpay Aşkun, Emin Necip Uzman ve Işık Aydemir'in projesi kazanmış ve proje 1973-75 yılları arasında uygulanmıştır. Proje için verilen alanda 1928 tarihli Hatay Valilik Binası bulunmaktadır. Tarihi yapıya ek yapı konseptinde düzenlenen yarışmada yeni yapı modern üslupta tasarlanmış, eski yapının belli mesafe gerisinde planlanmış ve arkasında bir fon oluşturmuştur. Eski yapının dolaşım aksları yeni yapıya aktarılmış ve o noktalardan bağlantı sağlanmıştır (Bülbül Bahtiyar ve Yaldız, 2021b). Yapının plan şeması ise çekirdeğin ve ıslak hacimlerin ortada kurgulandığı çift koridorlu düzendedir. Yarışma sonrasında bu şema birçok kamu binasında uygulanmaya başlamıştır (Mimarlık, 1989). Bir dönem Tapu Dairesi olarak kullanılan yapı Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depremine kadar Nüfus Müdürlüğü olarak kullanılmıştır (Şekil 3.25). Depremde büyük hasar alan yapının yıkımına karar verilmiştir.

Şekil 3.20. T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.21. Samsun Belediye Binası ve Genel Hizmet Tesisleri (Wowturkey, 2022)

Şekil 3.22. Gümüşhane Hükümet Konağı (Gumushane, 2023)

Şekil 3.23. Kocaeli Hükümet Konağı (Kocaeli, 2023)

Şekil 3.24. İzmir Hükümet Konağı (Mimarlık, 2001)

Şekil 3.25. Hatay Hükümet Konağı (Yazarın kişisel arşivi, 2021)

T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları: 1973 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Orhan Dinç'in projesi kazanmıştır. 1978'de inşaatı tamamlanan yapı o dönem Van'da yarışma projesiyle elde edilen tek yapıdır. Yapının yalın mimarisi, işlevsel plan şeması, nitelikli iç mekanları, iç mekanda kullandığı kot farkları ve hareketli cephe düzeni (Gülen, 2020) ile modern mimarlığın ve modern malzeme kullanımının en iyi örneklerinden biridir (Şekil 3.26). Yapı 2011 Van Depremi sonrasında küçük çaplı tadilatlar geçirmiştir. Büyük oranda özgünlüğünü koruyan yapı ile ilgili 2018 yılında

kentsel dönüşüm kapsamında kent meydanı yapılmak üzere yıkım kararı alınmıştır. Günümüzde halen ayakta, yıkılacağı günü beklemektedir.

Antalya Hükümet Konağı: Aynı yıl 1973'te açılan yarışmayı Merih Karaaslan, Mahmut Tuna ve Önen Aktürk'ün projesi kazanmış ve proje uygulanmıştır. İlerleyen dönemde yarışmalar ile ün kazanacak olan Merih Karaaslan'ın ilk birinciliğini aldığı yarışmadır. Karaaslan, Mimarlık Dergisi'ndeki yazısında bu yapı ile ilgili olarak *"kente simgesel bir yapıdan ziyade daha kırsal bir yapı tasarladıklarını"* ifade ederek kendi projesini eleştirmiştir (Mimarlık, 1984). L formunda, kademeli olarak kot farkı oluşturulan eğimli çatılı yapıda cepheler yatay bant pencereler ile karakterize edilmiştir (Şekil 3.27). Ancak yapı erken bir tarihte, 2007 yılında Büyükşehir Belediyesi'nin yürüttüğü kentsel dönüşüm projesi kapsamında günümüzdeki Cumhuriyet Meydanı'nın yapılmasının ardından yıkılmıştır.

Sinop Hükümet Konağı: 1973'te açılan yarışmayı Yüksel Erdemir ve Edip Önder Us'un projesi kazanmıştır. İnşası 1986 yılında tamamlanan yapı U formunda ve farklı çatı kotlarında tasarlanmış, komşuluğunda bulunan eski Hükümet Konağı ile bütünleşen bir iç avlu oluşturulmuştur (Şekil 3.28). Keskin geometrisi, zemin boşaltmaları, taşıyıcı vurgusu ve yatay bant pencereleri ile modern üslubu sergileyen yapı ile ilgili 2016 yılında alınmış bir yıkım kararı bulunmakta ancak halen kullanımı devam etmektedir. Yıkımın ardından alan yine meydan projesine dönüştürülecektir.

Şekil 3.26. T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.27. Antalya Hükümet Konağı (Karaaslan ve Öztekin, 2001)

Şekil 3.28. Sinop Hükümet Konağı (Karaaslan ve Erkmen, 1995)

Sivas Hükümet Konağı: 1973'te açılan yarışmayı Affan Yatman, Uğur Yüksel, Nesrin Erdem ve Ahsen Mocan'ın projesi kazanmıştır. Bu yarışmanın diğerlerinden en önemli farkı mevcutta bulunan I. Ulusal Mimarlık üslubundaki hükümet konağı ile birlikte işleyecek bir çözümün istenmesidir. Yarışma sonucu elde edilen proje bağlam ile bütünleşik olacak bir tasarım anlayışı benimsemiş, tarihi yapının gerisinde ve onun gabarisini aşmayacak şekilde kurgulanmıştır. Tarihi yapıya bir geçit ile bağlanma fikri de o dönem için yenilikçi bir yaklaşım sayılmaktadır. Yapı ayrıca yatay bant pencereleri,

bezemeden arınmış geometrik ve kademeli kütleleri, eğimli çatısı ile modern bir üslup sergilemektedir (Şekil 3.29). Ancak yine benzer bir senaryo ile, belediyenin meydan düzenlemesi yapılması sonucunda 2014'te yıkılmıştır. Günümüzde bu alanda işlevi belirsiz beton bir meydan bulunmaktadır.

T.C. Merkez Bankası İzmir Şubesi: 1974 yılında açılan yarışmayı yarışmacı kimlikleriyle tanınan Ertur Yener ve Erdoğan Elmas'ın projesi kazanmış, yapı 1983 yılında açılmıştır. Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne aday gösterilen yapı; yükseltilmiş zemin katı, prekast cephe elemanları ve ritmik cephe düzeni ile kendi döneminde yapılan modern mimarlık yapılarıyla benzerlik göstermesinin yanı sıra 1970'lerin Türkiye modern mimarlığını yansıtan en iyi örneklerden biridir. Konak Meydanı'nın önemli yapılarından biri olarak günümüzde aynı işleviyle kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 3.30).

Bingöl Hükümet Konağı: 1975 yılında açılan yarışmayı Zafer Aldemir ve yardımcıları Nükhet Ünsal, Osman Türker, Mehmet Avcı, Bahattin Oğuztüzün kazanmıştır. 1980'lerin başında inşası tamamlanan yapının L formu Hükümet Caddesi'ne bakan bir meydan oluşturmuştur. Yapı; taşıyıcı sistem vurgusu, cephedeki çıkmaları ve Valilik girişinde yaptığı kütle hareketi ile modern mimarlık üslubunu yansıtırken eğimli çatısı ise yapıldığı döneme ait kamu binalarından aşina olduğumuz bir yerel yorum olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3.31). Bingöl'de yarışma ile elde edilen tek yapı olmasının yanı sıra yıllarca kentlinin belleğinde yer eden, buluşma noktası haline gelen bu yapı da yerine kent meydanı yapılması adına, herhangi bir hasar veya kullanıma engel bir durum olmamasına rağmen 2022'de yıkılmıştır.

Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri: 1977 yılında açılan yarışmayı Mahmut Tuna'nın projesi kazanmıştır. Tuna'nın tek başına kazandığı ilk yarışmadır. 1979 yılında uygulanmasına başlanan proje 28.000 m² olup, içinde idari tesisler, misafirhane, lojmanlar, sosyal tesisler ve konferans salonu bulundurmaktadır. Etap olarak başlanan inşatta öncelikle lojmanlar yapılmış, tüm yapıların tamamlanması 1987 yılında gerçekleşmiştir (Özbay, 1987). Kare formunun farklı ölçeklerde kullanılmasıyla ve avlu ilişkilerinin kurulmasıyla oluşturulan yapıda zemin boşaltmaları ve cephe karakteri modern üsluptadır. Özellikle konferans salonunun diğer yapılardan farklı üçgen formu, eğimli yüzeyleri ve taşıyıcı sistem vurgusu ile dikkat çekmektedir. Yapı günümüzde aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 3.32).

İstanbul Emniyet Müdürlüğü: 1979 yılında açılan yarışmayı Beate Oğuz, Yalçın Oğuz ve İlker İzgi kazanmıştır. 1994 yılında tamamlanan yerleşke; sekiz katlı

yönetim bloğu, yedi katlı asayiş bloğu, sekiz katlı siyasal blok, iki katlı yemekhane ve üç katlı poliklinikten oluşmaktadır. Yüksek katlı bloklar birbirine köprüler ile bağlanmıştır. Yatay bant pencereleri, yapı köşelerinin sağır bırakılması, brüt beton yüzeyleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini taşıyan binanın katı ve ağır kütlesi ise kamusallığını vurgulamaktadır. Renkli prekast elemanlarla kaplı cephesi ile kendine özgü bir tasarımı olan yapı 2013 yılında geçirdiği cephe tadilatı ile bambaşka bir cephe karakterine bürünmüş, özgün tasarımından uzaklaşmıştır (Şekil 3.33). 2021 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü için yeni bir yapı inşa edileceği haberi yayınlanmış, 2023'te de yerleşkenin taşınacağı bilgisi paylaşılmıştır. Günümüzde yerleşkenin kullanımı devam etse de kısa bir süre içinde boşaltılacaktır, sonrasında ise bu yapılara ne olacağı belirsizdir.

Trabzon Hükümet Konağı: 1979 yılında 1970'li yılların son hükümet konağı yarışması olarak açılan yarışmayı Mahmut Tuna kazanmıştır. 1982 yılında yapımına başlanan yapı 1985'te tamamlanmıştır. Rasyonel plan çözümü, yaya ulaşımı ve meydan çözümleri, cephe karakteri ve kütle hareketleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.34). 2022 yılında eski Vilayet Konağı'nın restorasyonunun tamamlanmasıyla Valilik birimleri taşınmış ancak yapının devlet kurumları tarafından kullanımı halen devam etmektedir. İki ayrı kütleden oluşan tasarımda ana kütleye son yıllarda yapılan cephe müdahaleleri özgünlüğünü zedelemiştir. Adliye birimi olarak tasarlanan diğer kütleye yapılan giydirme cephe ise tamamen yapıyı özgün tasarımından koparmıştır.

Şekil 3.29. Sivas Hükümet Konağı (Mimarlık, 1984)

Şekil 3.30. T.C. Merkez Bankası İzmir Şubesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.31. Bingöl Hükümet Konağı (Bingolnethaber, 2022)

Şekil 3.32. Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.33. İstanbul Emniyet Müdürlüğü (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.34. Trabzon Hükümet Konağı (Tunainsaat, 2022)

Bu alt tema başlığındaki ikinci yapı türü **"başkentteki idari merkezler"** olarak belirlenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti Binası: 1934 yılında açılan yarışmayı Cumhuriyet'in en önemli mimarlarından Sedat Hakkı Eldem'in projesi kazanmış ve yapı birtakım revizyonlar geçirdikten sonra 1937-38 yılları arasında uygulanmıştır. Uluslararası katılıma açık yarışmayı bir Türk mimarın kazanması o dönem için büyük ses getirmiştir. Yapı; kütle oranları, cephe kurgusu, betonarme iskeleti ile Türkiye'nin ilk modern yapıları arasında sayılmaktadır (Şekil 3.35). Yapının içindeki mobilyaların bir kısmı da özel olarak tasarlanmıştır. Günümüzde halen ayakta olan yapı 2018 yılında Adalet Bakanlığı'na devredilmiş, başkanlık katının ise müze olması planlanmıştır.

İller (Belediyeler) Bankası: 1935 yılında açılan uluslararası katılımlı yarışmaya iki ayrı öneri ile katılan Modern Türk mimarlığının en önemli isimlerinden Seyfi Arkan kazanmıştır. 1935-37 yıllarında uygulanan yapı, yalın ifadesi, rasyonel çözümleri, yatay pencereleri, teras çatısı ve bezemesiz cephesi ile modern üsluptadır (Şekil 3.36). Cumhuriyet'in başkenti Ankara'nın modern kent aksındaki en önemli yapılardan biridir. 2014 yılında tescili kaldırılan yapı, 2017'de kentsel planlama gerekçesiyle yıkılmıştır. Yıkımın ardından geçen iki yıl sonunda Koruma Kurulu'na açılan dava sonuçlanmış ve yıkım ile ilgili iptal kararı (!) verilmiştir.

Çocuk Esirgeme Kurumu Apartman, Sinema, Havuz, Gazino ve Garaj Binası: 1936 yılında açılan yarışmaya 13 proje katılmış; iki projeye birincilik ödülü verilmiş, Abidin Mortaş'ın projesi uygulanmıştır. 1937 yılında tamamlanan proje farklı kotlara kademeli oturan A-B-C olarak adlandırılmış üç bloktan oluşmaktadır. Anafartalar Caddesi'ne bakan ana cephede yer alan A bloğu apartman; Denizciler Caddesi'ne bakan arka cephede yer alan C bloğu gazino ve garaj binası; iki blok arasında yer alan B bloğu ise sinema ve yüzme havuzu binasıdır (Kınataş, 2020). Cephesinde şaşırtmalı olarak kurgulanmış köşegenli çıkma balkonlar yapıya hareket katmış ve karakteristik özelliği halini almıştır (Şekil 3.37). Günümüzde Ankara Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi olarak kullanılan binanın yapısal sorunlar ve bozulmalar kaynaklı bakım ve onarıma ihtiyacı vardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi: 1939 yılında uluslararası katılıma açık olan yarışmaya 14 proje katılmış; jüri üç projeye birincilik ödülü vermiştir. Atatürk'ün de beğenisini kazanan Clemens Holzmeister'in projesinin uygulanmasına karar verilmiş ve

ardından uzun bir inşaat süreci başlamıştır. 1948'de Holzmeister'in ülkesine dönüşünün ardından yardımcısı Ziya Payzın tarafından proje devam ettirilmiş ve 1961 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır (Şekil 3.38). Anıtsallığı, simetrisi ve kullanılan malzemeleri ile II. Ulusal Mimarlık üslubunun özelliklerini taşıyan yapı dönemin kısıtlı imkanlarına rağmen Cumhuriyet'in ideallerinin simgesi bir anıt niteliğindedir (Özdemir vd., 2007). Günümüzde ülkenin siyasi merkezi ve Ankara'nın sembol yapısıdır.

Şekil 3.35. Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti Binası (Sözen, 1984)

Şekil 3.36. İller (Belediyeler) Bankası (Sözen, 1984)

Şekil 3.37. Çocuk Esirgeme Kurumu Apartman, Sinema, Havuz, Gazino ve Garaj Binası (Kınataş, 2020)

Şekil 3.38. Türkiye Büyük Millet Meclisi (Sözen, 1984)

1945-60 Dönemi:

Türk Dil Kurumu: 1956 yılında açılan yarışmada Orhan Dinç'in projesi birinci olmuştur. Yatay bant pencereli prizmatik yapı günümüzde aynı kurum tarafından kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 3.39). Ancak giriş cephesindeki saçağı kaldırılmış, orijinal doğramalar pvc pencereler ile değiştirilmiş ve dış cephesi boyanmıştır. Bu hali ile orijinal tasarımından oldukça uzaklaşmıştır. Bu yapının hemen yanına günümüzde Türk Dil Kurumu ana binası olarak kullanılan, 1974-78 yılları arasında inşa edilmiş, Cengiz Bektaş'ın beton, ahşap ve cam malzeme kullanılarak tasarladığı ve 1988 yılında Ulusal Mimarlık Ödülü'ne layık görülen Türk Dil Kurumu binası bulunmaktadır. Yükseklik olarak daha az katlı olan ilk binanın yanına daha yüksek ve dikey cephe kurgusu olan ikinci yapı inşa edilmiştir. İki modern yapının bir araya gelişi ise tamamen rastlantısal görünmektedir.

Ankara Cebeci PTT Santral Binası: 1958 yılında açılan yarışmayı Vedat Dalokay'ın projesi kazanmıştır. Giydirme cephe uygulaması yapılan yapı; prizmatik

kütlesi, zemin kat boşaltması, yatay cephe kurgusu ile Uluslararası Üslup özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.40). Ancak günümüzde İstikbal Mağazası olarak kullanılan yapının cephesi tamamen değiştirilmiş ve özgün cephe karakteri yitirilmiştir.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü: 1958 yılında açılan "Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü" yarışmasını Enver Tokay, Behruz Çinici ve Teoman Doruk'un projesi kazanmış ve 1959-70 yılları arasında proje uygulanmıştır. Kentin önemli hafıza mekanlarından biri olan yapı Türkiye'nin 1950'li yıllardaki mimari eğilimlerini en iyi yansıtan yapılardan biridir (Şekil 3.41). Tasarım dikdörtgen yüksek katlı blok ve onun yanındaki alçak katlı oditoryumdan oluşmaktadır. Tasarımın prizmatik kütlesi, cephesi ve strüktür sistemi Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır (Hasol, 2017). Ancak yapı 2022 yılında yerine daha yüksek katlı bir yapı yapılmak üzere alınan yıkım kararı ile gündeme gelmiş; bu süreçte Mimarlar Odası tarafından Koruma Kurulu'na tescil başvurusu yapılmış olsa da yıkılmasına engel olunamamıştır.

Şekil 3.39. Türk Dil Kurumu (Dinç, 2001)

Şekil 3.40. Ankara Cebeci PTT Santral Binası (Arkitekt, 1991)

Şekil 3.41. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (Hasol, 2017)

1960-80 Dönemi

Milli Eğitim Bakanlığı: 1962 yılında açılan yarışmayı Yılmaz Tuncer, Yılmaz Sanlı, Vedat Özsan ve Güner Acar'ın projesi kazanmış ve 1962-66 yılları arasında proje uygulanmıştır. Yapı Atatürk Bulvarı üzerinde Bakanlıklar Bölgesi ve Güvenpark'ın kesiştiği oldukça merkezi bir konumda yer almaktadır. 1960'larla birlikte başlayan parçalı kütle tasarımına örnek olan yapı; üç parçalı yüksek katlı blok ve ona köprü ile bağlanan az katlı bloktan oluşmaktadır (Şekil 3.42). Tasarımın cephelerinde prekast yatay ve düşey elemanlar ve güneş kırıcılar kurgulanmış ancak uygulama esnasında bu detaylar değiştirilmiştir (Günhan, 2023). Yapıldığı dönemde brüt beton yüzeyleri ve gri tonlarının hakim olduğu yapının cepheleri bir dönem maviye günümüzde ise açık pembe ve gri renklerinde boyanmıştır. 1960'ların kamu yapılarına en iyi örneklerden biri olan yapı aynı işlevinde kullanılmaya devam etmektedir.

Ankara Devlet Arşivi Sitesi: 1971 yılında açılan yarışmayı Vesile Gönül Aslaner ve Mustafa Aslan Aslaner'in projesi kazanmış, yapının inşası 1974-77 yılları arasında tamamlanmıştır. Bu proje için bakanlık tarafından yarışma öncesinde on yıla yakın bir hazırlık çalışması yürütülmüş; yurtdışındaki benzer örnekler incelenerek ihtiyaç programı oluşturulmuştur (Binark, 1977). İnşa edildiği dönemde ülkenin ekonomik şartlarından kaynaklı olarak uygun fiyatlı giydirme cephe malzemesi kullanılmış; yapının yalıtımlarına, tesisatlarına ve koruma önlemlerine öncelik tanınmıştır. Fonksiyonu gereği tasarımda sağır cepheler çoğunluktadır (Aslaner ve Aslaner, 1977). Çok parçalı kütle tasarımına en iyi örneklerden biri olan yapı kendi içinde farklı kotları ve parçaları olan dört bloktan oluşmaktadır. Bu bloklar bir çarpının dört köşesine yerleştirilmiş şekildedir ve tamamı birbiriyle bağlantılıdır (Şekil 3.43). Günümüzde aynı işlevi sürdüren yapı; eğimli çatıları, kütle oranları ve cephe tasarımıyla modern mimarlığın yerel yorumu niteliğindedir.

Ankara Adliye Sarayı: 1973 yılında açılan yarışmayı Umut İnan, Yüksel Erdemir, Edip Önder Us ve Can Aynagöz'ün projesi kazanmış ve proje 1978-89 yılları arasında uygulanmıştır. Ankara'nın Cumhuriyet sonrası kimliğini oluşturan Atatürk Bulvarı üzerinde, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin karşısında yer alan yapı, inşa edildiği dönemde Ankara'da meclisten sonraki en büyük yapısıdır. Beş bloktan oluşan yapı bir avlu etrafında şekillenmiştir. Yapının cephe karakteristiği anıtsal ve ritmik düzendedir. Zemin katlarda yükseltilmiş kolonlar ile avlu arasında geçirgenlik sağlanmıştır. Tasarım aşamasında avludan dağılan bir yaklaşım sergilenirken uygulamada yapılan bazı farklılıklar sonucu avlu, ulaşım ve dolaşım alanı özelliğini yitirmiştir. Yapının cephe kaplamasında Ankara taşının mucuru kullanılarak sıva yapılmış, klasik bir görüntü verilmek istenmiştir (Şekil 3.44). Yapının tasarımında fonksiyonellik ön planda tutulmuş, günde 20-30 bin kişinin sirkülasyonu göz önüne alınarak koridorlar, merdivenler ve holler geniş tutulmuştur. Yapı içinde 173 duruşma salonu, 450 kişilik konferans salonu, 1350 kişilik yemekhane ve toplam uzunluğu 14,5 kilometreyi bulan koridorlar yer almaktadır (Aydın, 2020). Tescilli olan yapı günümüzde aynı işleviyle kullanılmaya devam etmektedir.

T.C. Merkez Bankası İdare Merkezi: 1973 yılında açılan yarışmayı Umut İnan kazanmış ve yapının inşaatı 1989 yılında tamamlanmıştır. Yapı Ankara, İstiklal Caddesi üzerinde, Gençlik Parkı'na bakan cephede, Stad Otel'in (Radisson Blu Hotel) yan tarafında bulunmaktadır. Merkez Bankası; diğer kamu yapılarından farklı olarak altın, döviz, banknot ve bozuk para rezervleri barındırması ve kıymetli evrakların bulunması

sebebiyle güvenlik önemlerinin üst seviyelerde olması gereken bir yapıdır. Yoğun bir ihtiyaç programı olan yapı, zeminde geniş bir baza kütlesi üzerine yükselen yüksek katlı bloktan oluşmaktadır. Bu bloğun ağır etkisini kırmak için baza üzerine inen kolonlar ile yüksek blok alt kütleden koparılmak istenmiştir (Şekil 3.45). Ancak uygulama esnasında bu boşluk teknik hacimler ile kısmen doldurulmuştur (İnan, 1989). Günümüzde aynı işlevi devam eden yapı yüksek katlı oluşu ve Uluslararası Üslup özellikleriyle caddenin modern kimliğini oluşturan yapılardan biridir.

Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü: 1978 yılında açılan yarışmayı Ertur Yener, Erdoğan Elmas ve Zafer Gülçur'un projesi kazanmış ve proje 1979-87 yılları arasında uygulanmıştır. Ankara'nın Ayrancı semtinde Dikmen Caddesi üzerinde bulunan kompleks birbiriyle ilişkili genel müdürlük ve büroların olduğu yüksek katlı üç blok ve az katlı poliklinik bloğundan oluşmaktadır. Plan çözümünde dönemin kamu yapıları yarışmalarında en çok kullanılan; beşer metrelik aks sistemi, çift koridorlu ve ortada çekirdeğin bulunduğu şema tercih edilmiştir. Kullanışlılık ve uygulanabilirlik bu proje için ön şartlardan birini oluşturmuştur. Bloklar taşıyıcı akslarının dış cepheye yansıtıldığı standart cephe düzenindedir (Şekil 3.46). Cephelerde bir çerçeve gibi dolaşan brüt beton yüzeyler yer almaktadır. Aynı işlevini sürdüren yapıda son dönemde yapılan cephe tadilatında brüt yüzeyler boyanmıştır.

Şekil 3.42. Milli Eğitim Bakanlığı (Sözen, 1984)

Şekil 3.43. Ankara Devlet Arşivi Sitesi (Librarysector, 2023)

Şekil 3.44. Ankara Adliye Sarayı (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.45. T.C. Merkez Bankası İdare Merkezi (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.46. Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü (Memurlarnet, 2023)

Bu alt tema başlığındaki üçüncü yapı türü **"anıt ve anıt mezar"** olarak belirlenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Anıtkabir: 1941 yılında uluslararası katılıma açık olarak açılan yarışmayı Emin Onat ve Orhan Arda'nın projesi kazanmış ve 1944 yılında başlanan Anıtkabir inşaatı ülkenin ekonomik ve siyasi koşulları sebebiyle 1953'te tamamlanmıştır. Anıttepe'de inşa edilen yapı kompleksi Barış Parkı ve Anıt Bloğu olarak yaklaşık 750 bin m² boyutunda bir alanı kaplamaktadır. Anıtkabir yapısı, dikdörtgen bir prizmanın etrafını çevreleyen kolonlardan oluşmaktadır (Şekil 3.47). Yapı; anıtsal görünümü, simetrisi ve malzeme kullanımı ile II. Ulusal Mimarlık akımın özelliklerini taşımaktadır (Boran, 2011). Yapıda Anadolu'nun antik köklerine gönderme yapan birçok mimari ögenin yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı motiflerinden taş süslemelere de yer verilmiştir. Süreç içinde eklemeler, onarımlar ve restorasyonlar geçiren Anıtkabir, kentin ve ülkenin simge yapılarından biri olup Türk milletinin ulu önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün ebedi istirahat yeridir.

Taksim İnönü Abidesi Kaidesi: 1943 yılında açılan yarışmayı Feridun Akkozan ve Mehmet Ali Handan kazanmıştır. Anıt 7,5 metre yüksekliğinde, iki yüzünde yazıları olan sade taş bir kaide ve üzerindeki heykelden oluşmaktadır (Şekil 3.48). Heykel kısmı 1940 yılında heykeltraş Rudolf Belling tarafından yapılmıştır. İlk etapta Taksim'e koyulan heykel siyasi sebeplerle birçok tartışmanın konusu olmuş (Kızılkaya, 2019), ardından kaldırılarak yıllarca belediyenin deposunda bekletilmiştir. İsmet İnönü'nün vefatından sonra tekrar gündeme gelen anıt 1982'de İnönü'nün evinin önündeki Taşlık Parkı'na kaidesi ve heykeli ile birlikte tekrar koyulmuştur[54]. Günümüzde halen aynı yerindedir.

Şekil 3.47. Anıtkabir (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.48. Taksim İnönü Abidesi Kaidesi (Ismetinonu, 2023)

[54] Detaylı bilgi için bkz: https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-anit-ve-heykelleri/

1945-60 Dönemi

Mithat Paşa Anıt Mezarı: 1951 yılında açılan yarışmayı Muhlis Türkmen, Ekrem Bahtoğlu, Turhan Ökeren ve Muhteşem Giray'ın projesi kazanmış ve proje 1952 yılında uygulanmıştır. Osmanlı Devleti'nde devlet adamı olan Mithat Paşa; Tanzimat reformlarının önde gelen isimlerinden biri olup ilk Osmanlı anayasası olan Kânûn-ı Esâsî'yi hazırlayan kurulun başkanıdır. Tasarım yalın bir üslupta; karşılıklı iki duvar ve ortada koyu renkli şeridin üstünde yer alan koyu renkli taş yükseltiden oluşmaktadır (Şekil 3.49). Taş duvarların üzerinde Mithat Paşa'ya dair kabartmalar yer almaktadır. Tasarım anlamında bir Osmanlı paşası için yapılan geleneksel türbe mantığından farklı olarak anıt mimarisinde modern bir yaklaşım sergilenmiştir. Günümüzde halen ayakta olan yapı ziyaretçilere açıktır.

Bursa Süleyman Çelebi Kabri: 1949 yılında açılan yarışmayı İbrahim Süzen ve Nurettin Özselam'ın projesi kazanmış ve kabrin inşaat süreci ekonomik sebeplerden ötürü 1952 yılında tamamlanmıştır. Süleyman Çelebi; 15. yüzyılda Bursa'da yaşamış Müslüman Türk şairdir. Peygamber sevgisinin dile getirildiği, Türkçe olarak yazılan ve yüzyıllardır farklı dillere çevrilerek de okunan Mevlüd'ü kaleme alan şairdir. Yarışma açılmadan önce gazetelerde *"Mevlüd'ü yazan Süleyman Çelebi türbesini nasıl görmek istersiniz?"* başlıklı bir anket yapılmıştır. Birinci olan tasarım; simetrik düzende, sekiz ayaklı, ortasında mermer sandukası olan kırma çatı ile örtülü baldaken tarzında yarı açık mekandan oluşmaktadır (Şekil 3.50). Küfeki taşı kullanılarak inşa edilen türbede ayaklar arasındaki açıklıklar Bursa Kemeri ve sivri kemer ile geçilmiştir. Ayakların dört tarafında bulunan sütunçeler ve içteki kemerlere uzanan pilasterlar ile nispeten sade olan tasarıma hareket katılmıştır. Yapının üslubu II. Ulusal Mimarlık dönemi ile geleneksel Türk-İslam mimarisinin bir birleşimi ve yorumlaması olarak ele alınabilir (Yelseli, 2023). Ayrıca türbeye yazılacak üç kitabe için de bir müsabaka düzenlemiş ve Yeni İstanbul Gazetesi'nde duyurulmuştur. Ahmet Hamdi Tanpınar ve Reşat Nuri Güntekin'in de jüri üyesi olduğu yarışmaya 25 öneri gönderilmiş, birinciliği ise Bursa'dan Rıza İlova kazanmıştır (Kara, 2019). Türbe günümüzde halen ayakta ve ziyaretçilere açıktır.

İstanbul Üniversitesi Atatürk ve Gençlik Anıtı: 1952 yılında İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kampüsü içinde yapılmak üzere açılan anıt yarışmasında birincilik ödülüne değer proje bulunamamış; ikincilik ödülü verilen Yavuz Görey ve Hakkı Atamulu'nun tasarımı 1955 yılında uygulanmıştır. Rektörlük binasının önünde yer alan anıt; üç basamaklı kaide ve onun üzerinde ortada sol kolunu havaya kaldırmış şekilde betimlenen Atatürk, sağ yanında eli meşale tutan genç kadın, sol yanında bayrak taşıyan

genç erkek olmak üzere yaklaşık dört metre yükseklikteki üç bronz heykelden oluşmaktadır (Özyıldıran, 2020). 2015 yılında aslına uygun olarak restorasyon geçiren anıt, günümüzde İstanbul Üniversitesi'nin sembollerinden biri haline gelmiştir (Şekil 3.51).

Balıkesir Atatürk Anıtı: 1958 yılında açılan yarışmayı Ümit Asutay, Esat Süher ve Aslan Karaali'nin projesi kazanmış ve proje 1963 yılında uygulanmıştır. Anıt; modern kimliğin ve çağdaşlaşmanın sembolü niteliğinde, kentin kamusal mekanlarından birinde yer almaktadır. Dikdörtgen bir tören alanı içine kente yönelmiş şekilde konumlanan anıt; altı basamak ile çıkılan bir platform üzerine yerleştirilmiş bir kaide üzerinde ayakta duran bronz Atatürk heykeli, heykelin hemen arkasında yer alan uzun taş blok, onun arkasında üç parçaya bölünmüş, rölyefler ve yazıların yer aldığı duvar bloklarından oluşmaktadır (Birol ve Şat, 2018). 1986 yılında kültür varlığı olarak tescillenen anıt günümüzde halen ayakta ve ziyaretçilere açıktır (Şekil 3.52).

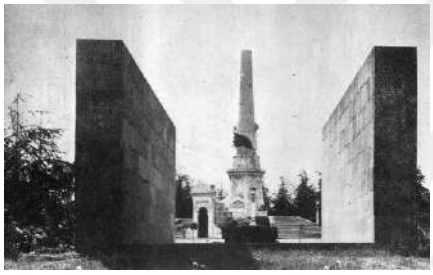

Şekil 3.49. Mithat Paşa Anıt Mezarı (Arkitekt, 1964)

Şekil 3.50. Bursa Süleyman Çelebi Kabri (Kulturportali, 2023b)

Şekil 3.51. İstanbul Üniversitesi Atatürk ve Gençlik Anıtı (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.52. Balıkesir Atatürk Anıtı (Yazarın kişisel arşivi,2023)

1960-80 Dönemi

Emin Onat Kabri: 1964'te açılan yarışmayı Doğan Tekeli kazanmış ve proje 1966 yılında uygulanmıştır. Doğan Tekeli'nin hocası olan Emin Onat; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ve önde gelen mimarlarından olup İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin kurucusu ve Anıtkabir'in de mimarıdır. Mezar klasik anlayıştan farklı olarak; kaba yontulmuş iki parça beyaz traverten taşın zemine yatay olarak yerleştirilmesinden oluşmaktadır (Şekil 3.53). Onat'ın yapılarında severek kullandığı traverten taşı Tekeli'nin tasarımına ilham olmuştur. Taşlara hafifletme etkisi vermek için

zeminden bir miktar yükseltilmiştir. Taşın yan yüzeyinde kabartma blok harfler ile yazılar yazılmıştır. Mezar günümüzde Şişli Zincirlikuyu Mezarlığı içindedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk Anıtı: 1965'te açılan anıt yarışmasını heykeltıraş Sadi Çalık ve Ercüment Tarcan'ın tasarımı kazanmış ve tasarım 1966 yılında uygulanmıştır. Beton üzerine bronz giydirme tekniği ile yapılan anıt, Türkiye'de soyut tasarım ile figüratif anlatımı bir arada yorumlayan, mekan ve heykel birlikteliğiyle kamusal alana yapılan ilk çağdaş eser olarak kabul edilmektedir (Şekil 3.54). Ayrıca Atatürk anıtları için alışılagelmiş kaide üzeri heykel geleneği de bu tasarım ile kırılmıştır. Fizik Kimya Amfisinin önünde, Fizik çimleri olarak anılan alanda yer alan anıtın tasarımı, mekanla kurduğu ilişkisi, kullanılan oranlar ve ışığın etkisi ile dönemin heykel anlayışına farklı bakış açısı kazandırmıştır (Okumuş, 2021). Günümüzde kampüsün simgelerinden biri olmasının yanı sıra öğrenciler için toplanma, buluşma ve dinlenme noktalarından biridir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk Anıtı (II. Ödül): Aynı yarışmada ikinci olan Tamer Başoğlu ve Mimar Ersen Gürsel'in tasarımı da yarışma şartnamesinde belirtilmemesine rağmen o dönemki Rektör Kemal Kurdaş ve ekibinin çok beğenmesi üzerine kampüs girişine, 1966 yılında inşa edilmiştir. Figüratif ögelerden arındırılmış olarak, hayat ağacı motifinin bir yorumlaması olan anıtın gövdesinde yükselen altı temel dalın uçları Atatürk devrimlerini simgelemektedir (Şekil 3.55). İlk kez betonarme olarak üretilen bir anıt olması da teknik anlamda dönemine yenilik getirmiştir (Okumuş, 2021). Günümüzde bu anıt da ODTÜ kampüsünün simgelerinden biri olup "Bilim Ağacı" adıyla tanınmaktadır.

TBMM Atatürk Anıtı: 1979'da açılan bu yarışmayı heykeltıraş Hüseyin Gezer ve mimar İmran Gezer'in tasarımı kazanmış ve tasarım 1981 yılında tamamlanmıştır. Anıt figüratif ancak modern bir biçimde tasarlanmış; bağımsızlık bayrak, özgürlük ise meşale ile temsil edilmiştir. Atatürk figürü ile bir kadın ve bir erkek figüründen oluşan anıta dinamizm katmak için formlarda diyagonal ve eğik hatlar kullanılmış, figürler stilize edilmiş kumaş elamanı ile birbirine bağlanmıştır (Şekil 3.56). Bronzdan yapılmış anıtın yüksekliği kaidesi ile birlikte 9 metredir (TBMM, 1984). Günümüzde TBMM'nin bahçesi içinde yer almaktadır.

Denizli Atatürk Anıtı: 1965'te açılan yarışmayı dekoratör Reşat Sevinçsoy'un tasarımı kazanmış ve anıt 1968 yılında tamamlanmıştır. Anıt; 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra Atatürk Heykeli olmayan illerde heykel yapılması seferberliği ile Anıt Yaptırma Derneği'nin öncülüğünde inşa edilmiştir. Klasik Atatürk anıtlarından

farklı olarak Atatürk ve devrimlerini sivil bir anlayış ile ele alan tasarım altı metre uzunluğundaki konsol üzerine yerleştirilen figürlerden oluşmaktadır (Şekil 3.57). Bu konsolun taşıyıcı hesaplamaları için İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden destek alınmıştır (Candoğan, 2012). Günümüzde Gazi Mustafa Kemal Bulvarı üzerinde, Denizli Hükümet Konağı'nın önündeki meydanda yer almaktadır.

Şekil 3.53. Emin Onat Kabri (Saltresearch, 2023n)

Şekil 3.54. ODTÜ Atatürk Anıtı (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.55. ODTÜ Atatürk Anıtı-II. Ödül (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.56. TBMM Atatürk Anıtı (Wikipedia, 2023c)

Şekil 3.57. Denizli Atatürk Anıtı (Kulturportali, 2023a)

Alt Tema: Uluslararası hukukun gelişimi

Bu alt tema altında yarışmalar **"Büyükelçilik binası"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1960-80 Dönemi

T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği: 1962'de açılan yarışmayı yarışmacı mimarlardan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in projesi kazanmış ve yapı 1979-83 yılları arasında inşa edilmiştir. Hindistan'ın Yeni Delhi şehrinde Shantipath adı verilen ana cadde aksı üzerinde yer alan yerleşkenin çevresinde diğer ülkelerin elçilik yapıları bulunmaktadır. Yerleşke; (i)Büyükelçi evi ve kançılarya ve ilgili servisler, (ii)üç farklı tipte Büyükelçilik memurlarının oturacağı konutlar ve (iii) yerli işçilerin oturacağı konutlar olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Yapıların sıcak iklimde yer alan bölgeye özel olarak güney cepheleri geniş portikler ve saçaklar gibi tedbirlerle korunmuş, çatı plâkları çift kat ve arası boşluklu betonarme döşeme ile yapılmıştır (Tekeli vd., 1994). Keskin hatlara sahip geometrik kütleleri, açıkta bırakılan taşıyıcı sistemi, brüt beton

yüzeyleri, düşey cephe elemanları, güneş kırıcıları, teras çatısı, pencere üstlerinde iklimsel kaygılarla yapılan saçakları ile brütalizmin özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.58). Günümüzde mevcut işlevi ile kullanılmaya devam etmektedir.

T.C. Bonn Büyükelçiliği: 1963'te Almanya'nın eski başkenti Bonn'da yapılmak üzere açılan elçilik yarışmasını Oral Vural, Cengiz Bektaş ve Vedat Özsan'ın tasarımı kazanmıştır. Sanatçı Bedri Rahmi Eyüboğlu Yapının iç mekanına beton ve cam vitraydan oluşan büyük boyutlarda bir eser tasarlamıştır. Ayrıca Ferruh Başağa, Adnan Turani ve İlhan Koman da bu yapı için eserler tasarlamışlardır (Günhan, 2023). Avlu etrafında dizilen az katlı ve farklı kotlarda teras çatıları ile kurgulanan yapılar net geometrik formlara sahiptir (Şekil 3.59). Cephede kullanılan brüt beton yüzeylerin yanı sıra mimaride ve iç mekan düzenlemelerinde Türk motiflerine yer verilmiştir. 1990'da Doğu ile Batı Almanya'nın birleşmesiyle Almanya'nın yeni başkenti Berlin olmuş ve kamusal yapılar Berlin'e taşınmıştır. Bu süreçte elçilik binası da ilk etapta kültür merkezi olarak kullanılmak istense de başarılı olunamamış, yapı yıkılmıştır. Cengiz Bektaş'ın kendi deyimiyle "yaşarken yıkılan ilk yapısı"dır (Kaplan, 2020). Eyüboğlu'nun yapı içindeki eseri ise yıkımdan önce Berlin'e taşınmıştır.

T.C. Lizbon Büyükelçiliği: 1963 yılında Portekiz'in başkenti Lizbon'da yapılmak üzere açılan elçilik binası yarışmasını Orhan Şahinler, Hamdi Şensoy ve Muhlis Türkmen'in projesi kazanmış ve yapının inşası 1974 yılında tamamlanmıştır. Günümüzde de aynı işlevini sürdüren yapı az katlı ve parçalı kütle tasarımı ile ön plana çıkarken cephelerde kullanılan dikey elemanlar, güneş kırıcılar ve teraslamalar ile cepheye hareketlilik katılmıştır (Şekil 3.60). Bu yapıda da sanatçı-mimar iş birliğinde Türk sanatçıların eserlerine yer verilmiştir. Giriş bahçesinde Hüseyin Gezer'in bronz heykeli, kançılaryada Sadi Çalık'ın taş kabartması, Elçi evi katında Sabri Berkel'in seramik panosu, avluda ise Devrim Erbil'in büyük İstanbul panosu bulunmaktadır (Türkmen vd., 1975).

T.C. Beyrut Büyükelçiliği:1968'te Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta yapılmak üzere açılan yarışmayı Sedad Hakkı Eldem, Sungu Sadık ve Hamdi Şensoy'un projesi kazanmış ve yapı 1973'te tamamlanmıştır. Biri ofis diğeri konut olan iki yapıdan oluşan elçilik binasında dış cephede prekast elemanlar kullanılmıştır. Plan çözümünde kabul mekanı (resepsiyon) üç eyvanlı bir divanhane olarak kurgulanmış, cephelerde de cumbalara yer verilmiştir (Tanju ve Tanyeli, 2009). Yapının tasarımı yerel ögeler ile batı kökenli üslupların bir arada yorumlanması olarak nitelendirilebilir (Şekil 3.61). Bir Hasan semtinde yer alan yapı, elçilik binası olarak 1975-82 yıllarında kullanılmış, sonrasında

elçilik Baabda semtine taşınmıştır. Günümüzde yapının ayakta olup olmadığı veya hangi işlevde kullanıldığı ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

T.C. Sofya Büyükelçiliği: 1968'te Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da yapılmak üzere sınırlı katılımcılı olarak açılan elçilik binası yarışmasını Metin Hepgüler ve Tamay Sütmen'in projesi kazanmıştır. Bu elçilik binası diğerlerinden farklı olarak bitişik nizam parselde tek yapı ölçeğinde inşa edilmiştir (Şekil 3.62). Beş katlı olarak planlanan yapıda zemin katta arka bahçeyi değerlendirmek adına bir avlu tasarlanmış, üst katlarda da geri çekmeler ile balkon ve teraslar elde edilmiştir. Yapının strüktürü ve iç mekan kurgusu ana cepheye yansıtılmıştır (Arkitekt, 1968a). Günümüzde halen ayakta olan yapı aynı işlevle kullanılmaktadır.

Şekil 3.58. T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği (Tekeli vd, 1994)

Şekil 3.59. T.C. Bonn Büyükelçiliği (Saltresearch, 2023h)

Şekil 3.60. T.C. Lizbon Büyükelçiliği (Türkmen vd, 1980)

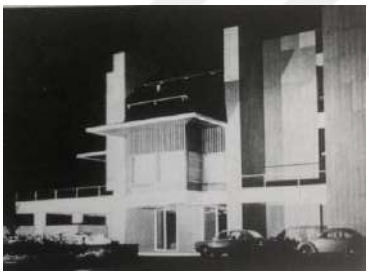

Şekil 3.61. T.C. Beyrut Büyükelçiliği (Bozdoğan vd, 1987)

Şekil 3.62. T.C. Sofya Büyükelçiliği (Googlemaps, 2022)

<u>Alt Tema: Uluslararası STK'ların kurulması</u>

Bu alt tema altında yarışmalar **"STK binası"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışmalar içerisinden uygulanan yalnızca bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı ile ilgili bilgiler ise şu şekildedir:

<u>1960-80 Dönemi</u>

Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi: 1964'te açılan yarışmayı Mehmet Ali Aközenler'in projesi kazanmıştır. Yapı fonksiyon olarak lisans öğretimi, üye faaliyetleri, halka açık faaliyetler ve hizmet kısımları şeklinde dört bölüme ayrılmıştır. Yapının tasarımı; yatay mimarisi, geniş zemin kütlesi, giriş saçakları, prizmatik kütlesi, taşıyıcıları cepheye yansıtması ve rasyonel plan çözümleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini

yansıtmaktadır (Şekil 3.63). Yapı günümüzde "MEB Özel İzmir Türk Amerikan Derneği Dil Kursu" olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.63. Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Alt Tema: Yeni ulus devletlerin kutlama ve spor alanları

Bu alt tema altında yarışmalar "**stadyumlar"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Milli Stat: Türkiye'de spor faaliyetleri için yapılan ilk çalışmalara bakıldığında; 1932 yılında açılan "Ankara İmar Planı" yarışmasının sonucu uygulamaya koyulan Herman Jansen Planı sınırları içinde belirlenen alana yapılmak üzere uluslararası bir hipodrom ve stadyum yarışması karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası katılımcılı olarak açılan "Milli Stad" yarışmasını İtalyan mimar Paolo Vietti-Violi kazanmıştır. 25.000 kişilik stadyum 1934-36 yılları arasında uygulanmış; 1938 yılına dek hipodrom, velodrom, jimnastik salonu, atış poligonu, spor kulüpleri ve antrenman salonlarının bulunduğu diğer kısımlar tamamlanmıştır (Şekil 3.64). Yapıldığı dönemde ülkenin en büyük açık spor alanı ve ilk stadyumu olmuştur (Örmecioğlu, 2015). 19 Mayıs Stadyumu olarak bilinen alan; fonksiyonel olmasının yanı sıra taşıdığı sosyokültürel değerler ve Cumhuriyet'in sembol mekanlarından biri olması bir kenara bırakılarak, yapılan tüm itirazlara rağmen çürük raporu alınması sonucu 2018 yılında yıkılmıştır. Yerine yeni bir stadyum yapılacağı açıklanmış olsa da henüz yapının inşaatına başlanmamıştır.

Yozgat Spor Alanı: 1943 yılında açılan stadyum yarışmasını Kemal Ahmet Aru ve Orhan Safa'nın projesi kazanmış, inşaata 1959 yılında başlanmış ancak o dönem ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kısıtlılıklar nedeniyle tamamlanması 1976 yılını bulmuştur (Şekil 3.65). Kent merkezinde yer alan stadyum; kentlinin spor etkinliklerinde, kutlamalarda, festivallerde, bayramlarda vs. bir araya gelmesini sağlayan Cumhuriyet ideolojisinin mekanlarından biridir. Uzun yıllar kentsel bellekte yer edinmiş, "Bozok Stadyumu" olarak bilinen alan yenileme amacıyla 2021 yılında yıkılmıştır. Yeni stadyumun inşası ise halen tamamlanamamıştır.

1945-60 Dönemi

Malatya Spor Alanı: 1945'te açılan stadyum yarışmasında Muhittin Binan'ın projesi birinci olmuş; stadyumun temeli 1947 yılında atılmış ve müsabakaların başlaması 1955 yılında gerçekleşmiştir. 1973'te vefat eden ve Malatyalı olan İsmet İnönü'nün anısına stadın adı "Malatya İnönü Stadyumu" olarak değiştirilmiştir. Stadyumlar mekânsal anlamda büyüklüklerinin yanı sıra kent için taşıdıkları değerler sebebiyle kenti sosyal, fiziksel, kültürel açılardan etkilemekte ve kentlinin gündelik yaşamında odak oluşturabilecek potansiyeller taşımaktadır (Kızılkaya, 2017). İnönü Stadyumu da 62 yıl boyunca kentin odak noktalarından biri olmuş, sayısız müsabakalara, törenlere, gösterilere ev sahipliği yapmış ve kent hafızasında önemli yer edinmiştir (Şekil 3.66). Ancak bu stadyum da diğerleri gibi 2018 yılında yerine "Millet Bahçesi" yapılmak üzere yıkılmıştır.

Mersin Spor Alanı: 1945'te açılan stadyum yarışmasını Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının önemli isimlerinden Nezih Eldem'in projesi kazanmıştır. Kent merkezindeki stadyumun inşasına 1946 yılında başlamış ve stadyum 1951 yılında hizmete açılmıştır. Sonrasında "Tevfik Sırrı Gür Stadyumu" adını almıştır (Şekil 3.67). 2011 yılında kapsamlı bir onarım geçiren stadyum 63 yıl boyunca Mersin İdmanyurdu'nun sayısız müsabakalarına tanıklık etmiş, kentlinin anılarında hem futbol müsabakalarıyla hem kutlamalar ve etkinlikler ile yer edinmiş stadyum 2013'te Akdeniz Oyunları kapsamında yeni stadın inşa edilmesinden sonra kullanılmamaya başlamış ve 2014'te tamamen kapatılmıştır. Uzun süre boş olarak bekletildikten sonra 2018 yılında "Millet Bahçesi" yapılması kararıyla yıkılmıştır.

Şekil 3.64. Milli Stat (Tekeli,2006

Şekil 3.65. Yozgat Spor Alanı (Wikipedia, 2023d)

Şekil 3.66. Malatya Spor Alanı (Wikipedia, 2023e)

Şekil 3.67. Mersin Spor Alanı (Haberler, 2023)

Tablo 3.2. Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları-1

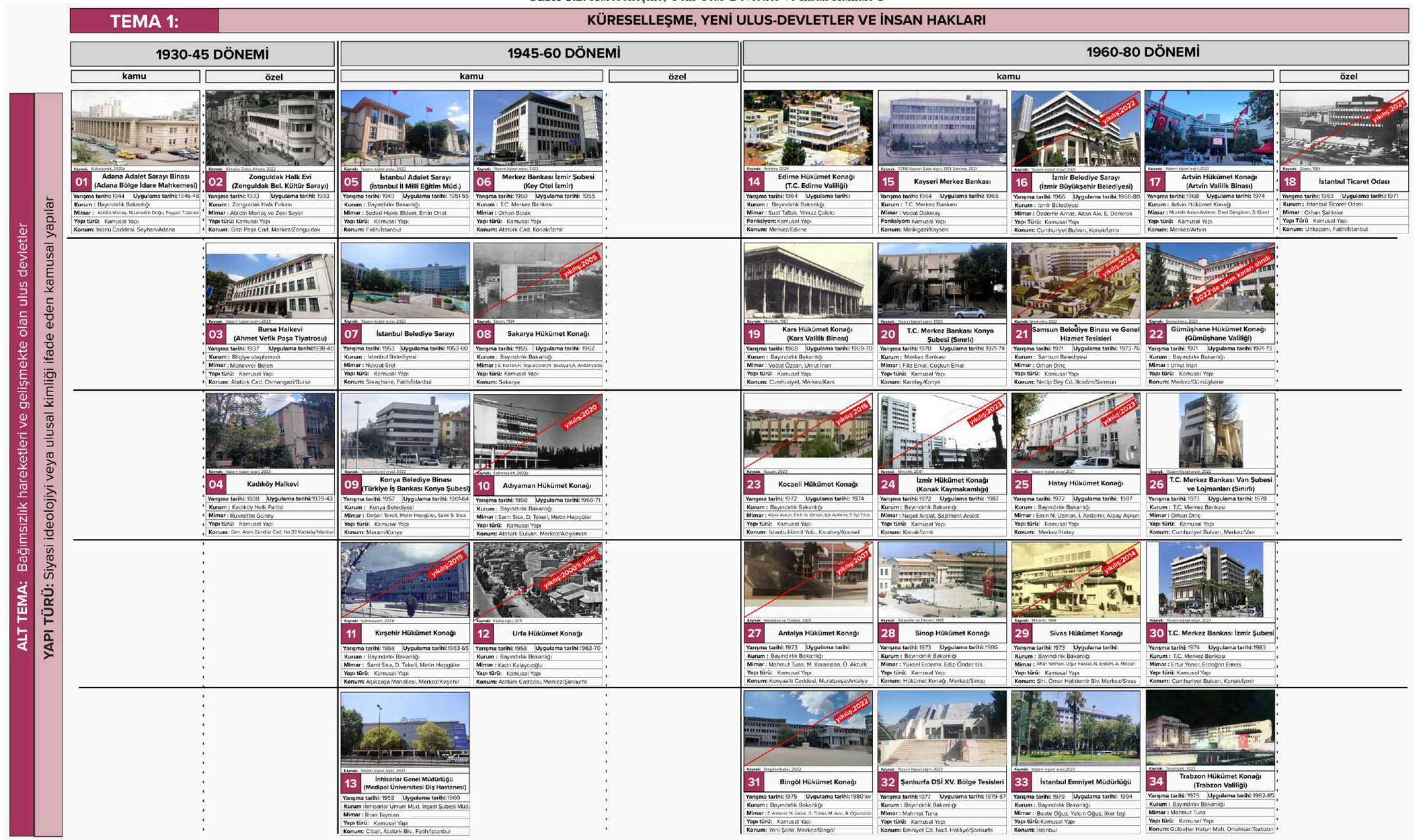

Tablo 3.3. Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları-2

TEMA 1: KÜRESELLEŞME, YENİ ULUS-DEVLETLER VE İNSAN HAKLARI

1930-45 DÖNEMİ

ALT TEMA: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler — YAPI TÜRÜ: Başkentteki idari merkezler

kamu

Kaynak: Sözen, 1984

01 Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti (Başbakanlık) Binası

Yarışma tarihi: 1934 **Uygulama tarihi:** 1937-38
Kurum : Maliye Vekaleti
Mimar : Sedat Hakkı Eldem
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Vekaletler Caddesi, Kızılay/Ankara

Kaynak: Sözen, 1984

02 İller (Belediyeler) Bankası

Yarışma tarihi: 1935 **Uygulama tarihi:** 1935-37
Kurum : Ankara Belediyeler Bankası
Mimar : Şeyfi Arkan
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Çankaya/Ankara

Kaynak: Kırıtsa, 2020

03 Çocuk Esirgeme Kurumu Apartman, Sinema, Havuz, Gazino ve Garaj Binası

Yarışma tarihi: 1936 **Uygulama tarihi:** 1937
Kurum : Çocuk Esirgeme Kurumu
Mimar : Abidin Mortaş
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Anafartalar Cad. Altındağ/Ankara

Kaynak: Sözen, 1984

04 Türkiye Büyük Millet Meclisi

Yarışma tarihi: 1939 **Uygulama tarihi:** 1939-61
Kurum : Çocuk Esirgeme Kurumu
Mimar : Clemens Holzmeister
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Atatürk Bulvarı No:153, Çankaya/Ankara

özel

ALT TEMA: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler — YAPI TÜRÜ: Anıt ve anıt mezar

kamu

Kaynak: Tüzün kişisel arşivi, 2025

01 Anıtkabir

Yarışma tarihi: 1941 **Uygulama tarihi:** 1944-53
Kurum : TBMM Anıtkabir Komisyonu
Mimar : Emin Onat, Orhan Arda
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Akdeniz Cad. Çankaya/Ankara

Kaynak: İstanbulsu, 2023

02 Taksim İnönü Abidesi Kaidesi

Yarışma tarihi: 1943 **Uygulama tarihi:** 1982
Kurum : İstanbul Belediyesi
Mimar : Feridun Akkozan, Mehmet Ali Handan
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Maçka Demokrasi Parkı, Beşiktaş/İstanbul

özel

1945-60 DÖNEMİ

ALT TEMA: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler — YAPI TÜRÜ: Başkentteki idari merkezler

kamu

Kaynak: Oluç, 2001

05 Türk Dil Kurumu (İlk Bina)

Yarışma tarihi: 1956 **Uygulama tarihi:**
Kurum : Türk Dil Kurumu
Mimar : Orhan Dinç
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Atatürk Bulvarı, Çankaya/Ankara

Kaynak: Akalesi, 1991

06 Ankara Cebeci PTT Santral Binası (İstikbal Mağazası)

Yarışma tarihi: 1958 **Uygulama tarihi:** ?
Kurum : ?
Mimar : Vedat Dalokay
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Mamak Cad. No:1 Mamak/Ankara

Kaynak: Havzi, 2017

07 Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Yarışma tarihi: 1958 **Uygulama tarihi:** 1959-70
Kurum : Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
Mimar : Enver Tokay, Behruz Çinici, Teoman Doruk
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Ankara

özel

ALT TEMA: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler — YAPI TÜRÜ: Anıt ve anıt mezar

kamu

Kaynak: Akalesi, 1984

03 Mithatpaşa Anıt Mezarı

Yarışma tarihi: 1951 **Uygulama tarihi:** 1952
Kurum : T.C. Ziraat Bankası
Mimar : M.Türkmen, E.Bahtoğlu, T.Okerem, M.Giray
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Çağlayan Adliye Parkı, Şişli/İstanbul

özel

1960-80 DÖNEMİ

ALT TEMA: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler — YAPI TÜRÜ: Başkentteki idari merkezler

kamu

Kaynak: Sözen, 1984

08 Milli Eğitim Bakanlığı

Yarışma tarihi: 1962 **Uygulama tarihi:** 1962-66
Kurum : Bayındırlık Bakanlığı
Mimar : Y. Tuncer, Y. Sanlı, V. Özsan, G. Acar
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Atatürk Blv No:98 Çankaya/Ankara

Kaynak: Libanpasa.co, 2023

09 Ankara Devlet Arşivi Sitesi (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü)

Yarışma tarihi: 1971 **Uygulama tarihi:** 1974-77
Kurum : Bayındırlık Bakanlığı
Mimar : Veslie G. Aslaner, Mustafa A. Aslaner
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Gayret Meh. 95. Sok. No:3 Yenimahalle/Ankara

Kaynak: Tüzün kişisel arşivi, 2023

10 Ankara Adliye Sarayı

Yarışma tarihi: 1973 **Uygulama tarihi:** 1978-89
Kurum : Bayındırlık Bakanlığı
Mimar : U. İnan, Y. Erdemir, E.O. Us, C. Aynagöz
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Atatürk Bulvarı No:52 Altındağ/Ankara

Kaynak: Tüzün kişisel arşivi, 2023

11 T.C. Merkez Bankası İdare Merkezi

Yarışma tarihi: 1973 **Uygulama tarihi:** 1989
Kurum : T.C. Merkez Bankası
Mimar : Ümut İnan
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: İstiklal Cd. No:10, Altındağ/Ankara

Kaynak: Mansurmet, 2023

12 Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü

Yarışma tarihi: 1978 **Uygulama tarihi:** 1979-87
Kurum : Bayındırlık Bakanlığı
Mimar : Ertur Yener, Erdoğan Elmas, Z. Gülçur
Yapı türü: Başkentteki idari merkezler
Konum: Ayrancı, Dikmen Cd No:11, Çankaya/Ankara

özel

ALT TEMA: Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler — YAPI TÜRÜ: Anıt ve anıt mezar

kamu

Kaynak: Kütüpanesi, 2023

04 Bursa Süleyman Çelebi Kabri

Yarışma tarihi: 1949 **Uygulama tarihi:** 1952
Kurum : Bursa Eski Eserleri Severler Kurumu
Mimar : İbrahim Süzen, Nurettin Özselam
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Çekirge Cad. Osmangazi/Bursa

Kaynak: Tüzün kişisel arşivi, 2023

05 İstanbul Üniversitesi Atatürk ve Gençlik Anıtı

Yarışma tarihi: 1952 **Uygulama tarihi:** 1955
Kurum : Milli Türk Talebe Birliği
Tasarım: Yavuz Görey, Hakkı Atamulu
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: İstanbul Üniv. Beyazıt Kampüsü/İstanbul

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

06 Balıkesir Atatürk Anıtı

Yarışma tarihi: 1958 **Uygulama tarihi:** 1963
Kurum : Anıt Yaptırma Derneği
Mimar : Ümit Asutay, Esat Süher, Aslan Karaali
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Stadyum Cad. Merkez/Balıkesir

Kaynak: Nahkoskorti, 2023

07 Emin Onat Kabri

Yarışma tarihi: 1964 **Uygulama tarihi:** 1966
Kurum : İstanbul Teknik Üni, Mimarlık Fakültesi
Mimar : Doğan Tekeli
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Zincilikuyu Mezarlığı, Şişli/İstanbul

Kaynak: Wikipedia, 2023

10 TBMM Atatürk Anıtı

Yarışma tarihi: 1979 **Uygulama tarihi:** 1981
Kurum : TBMM Anıtlar Komitesi
Tasarım: Hüseyin Gezer, İmran Gezer
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Atatürk Bulvarı No:153 Çankaya/Ankara

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

08 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk Anıtı

Yarışma tarihi: 1965 **Uygulama tarihi:** 1966
Kurum : Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Tasarım : Sedi Çalık, Ercüment Tarcan
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Fizik Çimleri, ODTÜ Kampüsü, Çankaya/Ankara

Kaynak: Tüzün kişisel arşivi,2023

09 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk Anıtı (Bilim Ağacı-II. Ödül)

Yarışma tarihi: 1965 **Uygulama tarihi:** 1966
Kurum : Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Mimar : Tamer Başoğlu, Mimar Ersen Gürsel
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: ODTÜ Kampüsü, Çankaya/Ankara

Kaynak: Kutunmetci, 2023a

11 Denizli Atatürk Anıtı

Yarışma tarihi: 1965 **Uygulama tarihi:** 1968
Tasarım: Reşat Sevinçsoy
Yapı türü: Anıt ve Anıt Mezar
Konum: Gazi Mustafa Kemal Blv. Pamukkale/Denizli

Tablo 3.4. Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları-3

TEMA 1: KÜRESELLEŞME, YENİ ULUS-DEVLETLER VE İNSAN HAKLARI

	1930-45 DÖNEMİ		1945-60 DÖNEMİ		1960-80 DÖNEMİ	
	kamu	özel	kamu	özel	kamu	özel
Alt Tema: Uluslararası hukukun gelişimi **YAPI TÜRÜ:** Büyükelçilik binası					 Kaynak: Tekeli vd, 1994 **01 T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği** **Yarışma tarihi:** 1962 **Uygulama tarihi:**1979-83 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :** Doğan Tekeli,Sami Sisa, Metin Hepgüler **Yapı türü:** Büyükelçilik binası **Konum:** Yeni Delhi/Hindistan yıkılış:1990 Kaynak: Saltresearch, 2022b **02 T.C. Bonn Büyükelçiliği** **Yarışma tarihi:** 1963 **Uygulama tarihi:** **Mimar :** Oral Vural, Cengiz Bektaş, Vedat Özsan **Yapı türü:** Büyükelçilik binası **Konum:** Bonn/Almanya Kaynak: Tekeman vd, 1990 **03 T.C. Lizbon Büyükelçiliği** **Yarışma tarihi:** 1963 **Uygulama tarihi:**1974 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :**Orhan Şahinler, Hamdi Şensoy, Muhlis Türkmen **Yapı türü:** Büyükelçilik binası **Konum:** Lizbon/Portekiz Kaynak: Bozoğlan vd, 1987 **04 T.C. Beyrut Büyükelçiliği** **Yarışma tarihi:** 1968 **Uygulama tarihi:** 1973 **Kurum :** Dış İşleri Bakanlığı **Mimar :** Sedad H. Eldem, S. Sedik, H. Şensoy **Yapı türü:** Büyükelçilik binası **Konum:** Beyrut/Lübnan Kaynak: Google maps, 2022 **05 T.C. Sofya Büyükelçiliği (Sınırlı)** **Yarışma tarihi:** 1968 **Uygulama tarihi:** **Kurum :** Dış İşleri Bakanlığı **Mimar :** Metin Hepgüler, Tamay Sütmen **Yapı türü:** Büyükelçilik binası **Konum:** Vasil Levski Blvd 80, Sofya, Bulgaristan	
Alt Tema: Uluslararası STK'ların kurulması **YAPI TÜRÜ:** STK Binası					 Kaynak: Yazıcı-Köşkeroğlu, 2023 **01 Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi** **Yarışma tarihi:** 1964 **Uygulama tarihi:** **Kurum :** ? **Mimar :** M. Ali Akozenler **Yapı türü:** STK Binası **Konum:** Konak/İzmir	
Alt Tema: Yeni ulus devletlerin kutlama ve spor alanları **YAPI TÜRÜ:** Stadyum	 yıkılış:2018 Kaynak: Tekel,2006 **01 Milli Stat (Uluslararası) (19 Mayıs Stadyumu)** **Yarışma tarihi:** 1932 **Uygulama tarihi:**1934-38 **Kurum :** Gençlik ve Spor Bakanlığı **Mimar :** Paolo Vietti-Violi **Yapı türü:** Spor Tesisi **Konum:** Anafartalar, Cumhuriyet Cd, Altındağ/Ankara yıkılış:2021 Kaynak: Wikipedia, 2023a **02 Yozgat Spor Alanı (Bozok Stadyumu)** **Yarışma tarihi:** 1943 **Uygulama tarihi:**1959-76 **Kurum :** Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü **Mimar :** Kemal Ahmet Aru, Orhan Safa **Yapı türü:** Spor Tesisi **Konum:** Yeni Cami, Merkez/Yozgat	 yıkılış:2018 Kaynak: Wikipedia, 2023c **03 Malatya Spor Alanı (Malatya İnönü Stadyumu)** **Yarışma tarihi:** 1945 **Uygulama tarihi:**1947-55 **Kurum :** Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü **Mimar :** Muhittin Binan **Yapı türü:** Spor Tesisi **Konum:** Üçbağlar, Battalgazi/Malatya yıkılış:2018 Kaynak: Haberler, 2023 **04 Mersin Spor Alanı (Tevfik Sırrı Gür Stadyumu)** **Yarışma tarihi:** 1945 **Uygulama tarihi:**1946-51 **Kurum :** Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü **Mimar :** Nezih Eldem **Yapı türü:** Spor Tesisi **Konum:** Pirireis, 1905. Sk. Yenişehir/Mersin			

3.2. TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim

20. yüzyıl boyunca bilimsel araştırma ve teknolojideki gelişmeler hız kesmeden devam etmiş; insanlık artık uzayı keşfetmeye başlamıştır. Bilimde ve teknolojide yaşanan bu hızlı gelişmenin en büyük sebeplerinden biri ise dünya savaşlarıdır ve savaşların belki de tek yapıcı yanının bu olduğunu söylemek mümkündür. Savaş esnasında geliştirilen teknolojiler barış zamanında sivil amaçlar için kullanılmaya başlamıştır.

Sağlık alanında insan ömrünü ve yaşam kalitesini büyük oranda etkileyen gelişmeler ise özellikle 1945-60 aralığında gelişmiş ülkelerde "bebek patlaması"nın; gelişmekte olan ülkelerde ise "nüfus patlaması"nın temelini oluşturmuştur. 20. yüzyıl başında 1,6 milyar olan küresel nüfus, yüzyıl sonunda 6 milyarın üzerine çıkmıştır (Overy, 2005; Marsden ve Spearritt, 2021). Tek başına bu demografik büyüme bile her türden yapının niceliği ve tipolojisi üzerine etki etmiştir. Sağlık alanındaki yeni gelişmeler farklı mekansal ihtiyaçları da beraberinde getirmiş; hastaneler, sanatoryumlar gibi tıbbi tesislerin tasarımları değişmiş ve yeni yapı türleri ortaya çıkmıştır. Röntgen, ameliyat teknikleri ve diğer tıbbi yeniliklerin etkisiyle, hastanelerin altyapısı ve düzenlemeleri güncellenmiştir. Ayrıca hasta konforu da sağlık yapılarının tasarımında belirleyici rol oynamış; doğal ışık kullanımı, hasta odalarındaki konfor şartlarının ve genel atmosferin iyileştirilmesi bu dönemde önem kazanmıştır. Bu anlamda Avrupa'da modern hastane tarihinin başyapıtlarından biri olarak nitelendirilen, 1933-39 yıllar arasında inşa edilmiş Alvar Aalto'nun tasarımı olan Paimio Sanatoryumu (Billur ve Billur, 2020) bir yarışma projesi olmasının yanı sıra, kendinden sonra yapılan birçok sanatoryum ve hastane yapısı için referans olmuştur.

Sanatoryum mimarisi 20. yüzyılda tüm dünyayı etkileyen önce kolera sonra tüberküloz salgınları ile birlikte gelişim göstermiş, yüzyılın ortalarında antibiyotik ile tedavinin sağlanmasına kadar tüberküloz hastalığının tedavi kurumu olma özelliğini korumuştur (Erol, 2022).

20. yüzyılda sağlık sektöründe ortaya çıkan bir diğer tipoloji de üniversitelere bağlı tıp fakültesi binalarıdır. Özellikle yüzyılın ikinci yarısında eğitim ve teknolojideki gelişmelerin etkisiyle tıp fakülteleri de büyük bir dönüşüm geçirmiş; laboratuvar ve araştırma olanaklarının genişlemesi, öğrencilere gerçek hasta bakımı ve klinik uygulama deneyimleri sağlanması ve bilgisayar teknolojisinin eğitime ve tedaviye entegre edilmesi ile yeni mekansal ihtiyaçlar doğrultusunda tıp fakülteleri tasarlanmaya başlamıştır.

Genellikle şirketler, hükümetler veya üniversiteler tarafından işletilen; bilimsel araştırma ile ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi arasındaki bağlantıyı kuran AR-GE

(araştırma ve geliştirme) çalışmaları için ortaya çıkan yeni mekansal ihtiyaçları karşılamak üzere AR-GE binaları tasarlanmaya başlamış ve yeni bir yapı türü olarak 20. yüzyıl mimarlığı içinde yerini almıştır. AR-GE binaları fizik, kimya, biyoloji veya mühendislik gibi alanlarda çalışan araştırmacıların ihtiyaçlarına yönelik olarak tasarlanan oldukça karmaşık yapılar iken; değişen ihtiyaçlara cevap verebilmek adına esnek ve modüler tasarım prensiplerine uygun olarak inşa edilmeye başlamıştır. Ayrıca bu tarz yapılarda kontrollü erişim, hijyen standartları ve güvenlik konuları da giderek önem kazanmıştır.

Bilimsel ve teknolojik gelişime Türkiye açısından baktığımızda öncelikle sağlık alanındaki devrimlerin 1960'lar ile birlikte başladığı görülmektedir. 1950 sonrasında Sağlık Bakanlığı tedavi hizmetlerini üstlenmiş, 1954 yılında 6314 Sayılı Kanun ile il özel idareleri, belediyeler ve vakıflara bağlı hastaneler Sağlık Bakanlığı'na devredilmiş, kamuya ait hastaneler SSK, Milli Savunma Bakanlığı ve Üniversite Hastaneleri dışında tek kurumda toplanmıştır. 1961 yılından itibaren ise köylere kadar sağlık hizmetlerinin ulaşabilmesi için sağlık ocakları kurulmuştur. SSK ise sigortalı çalışanlarının tedavilerini üstlenerek birçok kentte bir kısmı yarışma projesiyle elde edilmiş SSK Hastaneleri inşa edilmiştir. 1962'de kabul edilen Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun ilkeleri esas kabul edilerek (Kökcü, 2014; Gökarslan, 2023) özellikle kent merkezlerinde sağlık hizmetlerini daha geniş kitlelere ulaştıracak kompleks hastaneler yapılmaya başlamıştır. 1980'ler ile birlikte ise özel hastanelerin ve farklı uzmanlık alanlarına odaklanmış hastanelerin (Göğüs Hastalıkları Hastanesi, Kadın-Doğum Hastanesi gibi) sayısında artış meydana gelmiştir.

1960-80 aralığında 47 hastane projesi yarışması düzenlenmiştir. Bu hastanelerden 23'ü orta ve büyük ölçekli (400 yatak üzeri), 16'sı küçük ölçekli (400 yataktan az) hastane , 8 tanesi ise Tıp Fakültesi hastanesidir (Gökaraslan, 2023). 1960'lı yıllarda açılan 163 yarışmanın 30'u sağlık sektörü ile ilgilidir. Bu alanla ile ilgili ilk mimari proje yarışması ise 1960 yılında gerçekleştirilmiştir (Tablo 3.5).

Yarışma projeleri içinde araştırma-geliştirme tesisleri üzerine olanlara baktığımızda sağlık sektörüne benzer şekilde 1960'larda ortaya çıktığı ve sonrasında devam etmediği görülmüştür. 1960'larda bu anlamda uygulanmış dört proje dikkat çekmektedir (Tablo 3.6).

Alt Tema: Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler

Bu alt tema altında yarışmalar **"hastane", "sanatoryum"** ve **tıp Fakültesi"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1945-60 Dönemi

Vakıf Guraba Hastanesi: 1960 yılında açılan yarışmayı Uğur Gündeş, Hüseyin Baban, Vahit Erhan ve Orhan Demirarslan'ın projesi kazanmış; yapı uzun ve sancılı bir inşaat sürecinin ardından 1992 yılında hizmete açılmıştır. Yapı geniş bir baza üzerine yükselen uzun bir bloğa takılı üç koldan oluşmaktadır. Hasta odalarının bulunduğu uzun bir bloğun Vatan Caddesi'ne dik yerleştirilmesi ile hasta odalarının güneş alması sağlanmıştır (Arkitekt, 1963a). Yapı; uzun blok şeklindeki prizmatik kütlesi, zemin kat bazası, teras çatı kullanımı ve cephe kurgusuyla Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.68). 1950'lerin sonunda açılan Vatan Caddesi ile birlikte hastanenin konumu daha da önem kazanırken günümüzde yakın çevresindeki tarihi ve kamusal yapılar ile birlikte caddeye kimlik kazandıran yapılardan ve kentsel ölçekte odak noktalarından biridir. Valide Sultan Vakfı'na ait olan hastane 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kurulan Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi'ne devredilmiş ve "Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi" ismini almıştır. Bu tarihten sonra yapı ciddi bir tadilat-onarım geçirmiş, acil servis bloğu yeniden düzenlenmiş ve bazı kısımlarına giydirme cepheler uygulanmıştır.

1960-80 Dönemi

Bursa İşçi Hastanesi: 1961'de açılan yarışmayı Ergun Unaran ve Güngör Kaftancı'nın projesi kazanmış ve proje 1970 yılında uygulanmıştır. Hastanenin programında Çekirge'nin termal sularından faydalanmak üzere hidroterapiye ağırlık verilmiştir. Eğimli bir arazide tasarlanan proje ağır bir kütle yerine çevreye saygılı ve topoğrafya ile uyumlu şekilde parçalı bloklar olarak çözülmüştür (Kaftancı, 2001). Az katlı ve çok katlı bloklardan oluşan tasarımda yüksek katlı bloğun güneydoğu cephesinde sık tekrarlı güneş kırıcılar bulunmaktadır. Ön cephede iki aks boyunca tekrarlanan konsol şeklindeki balkonların cephesine eklenen paneller ile cepheye brütalist etki verilmiştir (Şekil 3.69). Sonrasında Çekirge Devlet Hastanesi olarak bilinen hastane günümüzde halen kullanımdadır.

Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi: 1962 yılında Ankara'da yapılmak üzere açılan yarışmayı Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer ve Güner Acar'ın projesi kazanmış ve yapı 1971 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. GATA olarak bilinen hastane

yapıldığı dönemde Türkiye'nin en büyük hastanesi niteliğindedir. Bir, iki, üç, yedi ve on üç katlı olarak tasarlanan proje otuz bloktan oluşmaktadır. 1000 yataklı projenin toplam inşaat alanı 76.000 m²'dir. Akademiye giriş kuzey yönde brüt beton bir saçak ve traverten kaplı merdivenler ile sağlanmıştır. Hasta odalarının ve öğretim üyelerinin odalarının bulunduğu on üç katlı yapı 140 metre uzunluğunda bir cepheye sahiptir. Poliklinikler tek katlı bloklar şeklinde bir iç bahçe etrafında konumlandırılmıştır (Özdemir, 2007). Uluslararası üslubun etkisinin görüldüğü tasarımda malzeme çeşitliliğinden uzak durulmuş, rasyonel plan çözümlerine önem verilmiştir (Şekil 3.70). GATA; açıldığı günden bu yana verdiği birçok mezunun yanı sıra günde binlerce hastanın ziyaret ettiği, sadece Ankara için değil Türkiye'nin birçok kenti için büyük bir sağlık merkezi konumundadır. Hastane içindeki tüm bloklar 2007-2008 yılları arasında kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Günümüzde halen kullanılan hastanenin adı 2016 yılında "Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi" olarak değiştirilmiştir.

Süreyya Paşa Sanatoryumu: 1962'de açılan yarışmayı Ergün Ersöz, Tevfik Atıl, Bilge Kıray ve Erol Türkgenç'in projesi kazanmış ve projenin uygulanması 1976 yılında tamamlanmıştır. Hastaneye ismini veren Süreyya İlmen Paşa (1874-1955) Türk askeri, siyasetçi ve iş insanıdır. İlmen, 1950 yılında Maltepe'de yer alan yaklaşık 1800 dönüm büyüklüğündeki arazisini hastane yapılması için Sosyal Sigortalar Kurumu'na vakfetmiştir. Arazi içinde yer alan ve Süreyya Paşa'nın yaşadığı haremlik ve selamlık köşkleri ile Süreyya Paşa Gözlem Kulesi günümüzde atıl vaziyettedir. Ayrıca Süreyya Paşa'nın mezarı da alan içindeki türbededir. Alana ilk hastane binası 1951 yılında inşa edilmiştir[55]. Yarışma ile elde edilen yapılar B ve C Blokları olarak bilinen yapılardır. Göğüs hastalıkları hastanesi olması sebebiyle hastaların maksimum oksijen alması üzerine kurgulanan mimaride hasta odalarının tamamında cephe boyunca uzanan teraslar bulunmaktadır. Yedi katlı yapının ilk iki katı baza olarak kullanılmış diğer beş kat çıkma yaparak eklenmiştir (Şekil 3.71). Yapı bu anlamda Alvar Aalto'nun Paimio Sanatoryumu ile de benzerlik göstermektedir. Yemyeşil bir alan içinde yer alan hastane birçok Yeşilçam filminde set olarak kullanılmıştır. 2011 yılında depreme dayanıksız olduğu tespit edilen hastanenin A bloğu 2017 yılında, D bloğu ise 2020 yılında yıkılmıştır (Yalçınkaya, 2020). B ve C Blokları da 2023 yılında depreme dayanıksız olduğu ile gündeme gelmiş; yıkım ya da güçlendirme seçenekleri henüz netleştirilmemiştir.

[55] Detaylı bilgi için bkz: https://sureyyapasaeah.saglik.gov.tr/TR-101543/tarihce.html#

SSK Antalya Hastanesi: 1963'te düzenlenen yarışmayı Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı'nın projesi kazanmış ve hastane 1966-68 yılları arasında inşa edilmiştir. On üç katlı merkezi plan şemalı blok ile dört katlı ve iki katlı parçalı bloklardan oluşan tasarımda cephe kurgusu taşıyıcı sisteme göre şekillenmiş, pencerelerde standart ölçüler kullanılmış ve cephe boyu devam eden söveler ile belirginleştirilmiştir (Şekil 3.72). 2005 yılında Sağlık Bakanlığı'na devredilen hastane Antalya Atatürk Devlet Hastanesi adını almıştır. Bloklar günümüzde birbirinden farklı renklere boyanmış ve tasarımın bütünlük algısı zedelenmiştir. 55 yıldır kente hizmet eden ve kentsel bellekte yer edinen yapı hakkında 2020 yılında yıkılıp yerine yenisinin yapılacağı açıklamaları yapılmıştır. Ancak aradan geçen üç yıla rağmen hastane halen kullanımdadır.

• **Beyoğlu İşçi Hastanesi:** 1963 yılında açılan yarışmayı Gültekin Aydoğan, Osep Saraf, Nişan Yaubyan, M. Gülmezoğlu, M. Eram ve M. Hekimagapoğlu'nun projesi kazanmış ve 1971 yılında projenin uygulaması tamamlanmıştır. Tasarım dokuz katlı uzun bir bloğa takılan az katlı bloklardan oluşmaktadır. Uzun kütlenin etkisi cephede düşey sirkülasyonun vurgulanmasıyla kırılmaya çalışılmıştır. İnşa edildiği dönemde brüt beton olarak bırakılan dış cepheler sonrasında farklı renklere boyanmıştır. Günümüzde "Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi" adını alan yapı, yeni inşa edilen hastane ile birlikte halen kullanımdadır. Ancak yeni yapı hem üslup hem de gabari olarak mevcut yapıyı yok sayan hatta ezen niteliktedir (Şekil 3.73).

Şekil 3.68. Vakıf Guraba Hastanesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.69. Bursa İşçi Hastanesi (Kaftancı, 2001)

Şekil 3.70. Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi (Özdemir vd, 2007)

Şekil 3.71. Süreyya Paşa Sanatoryumu (Hastanebilgim, 2023)

Şekil 3.72. SSK Antalya Hastanesi (UMO, 2023)

Şekil 3.73. Beyoğlu İşçi Hastanesi (Eriş, 2020)

İşçi Sigortaları Kurumu Göztepe Hastanesi: 1963'de düzenlenen yarışmayı Adnan Taşçıoğlu ve Hasan Öncüoğlu'nun projesi kazanmış ve proje 1967-71 yılları arasında uygulanmıştır. Sekiz katlı uzun bir bloğa takılan az katlı kütlelerden oluşan tasarım dönemin hastane yapıları ile oldukça benzerlik göstermektedir. Planlamada ana yaklaşım bakım ünitelerini güneye, servisleri kuzeye konumlandırmak ve ana girişi yan yola almak olmuştur (Mimarlık, 1971a). Cephe tasarımında taşıyıcı aksları belirleyici olmuş ayrıca düşeydeki sirkülasyon hatları çerçeve içine alınmıştır (Şekil 3.74). Yarım asır boyunca kente hizmet eden, kentin bellek mekanlarından biri olan ve SSK Göztepe Hastanesi olarak anılan hastanenin yan parseline ölçek ve gabari olarak mevcut yapıdan oldukça farklılaşan yeni hastanenin inşa edilmesinden sonra hastane 2021 yılında yıkılmıştır.

Zonguldak İşçi Hastanesi: 1963 yılında açılan yarışmayı Şaziment Arolat ve Neşet Arolat'ın projesi kazanmış ve proje 1966-71 yılları arasında uygulanmıştır. Tasarım Çok dik ve eğimli bir sırt üzerinde yer alan arazide tek düz olan alanın olanaklarından faydalanmak ve batı yönünün sakıncalarından kurtulmak üzere proje kurgulanmış ve yapının formu buna bağlı ortaya çıkmıştır (Mimarlık, 1971b). Geniş zemin bazası üzerinde yükselen uzun ve yüksek katlı blok ortadan kırılarak hafif açılı şekilde yerleştirilmiş ve batıya bakan odaların cephelerine güneye yönlenecek şekilde pah verilmiştir (Şekil 3.75). Günümüzde Atatürk Devlet Hastanesi olarak kullanılmaya devam eden hastanenin yan parseline yeni bir hastane daha inşa edilmiştir.

İzmir Alsancak SSK Hastanesi: Açılış tarihi tam olarak bilinmeyen sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı kazanan Güngör Kaftancı'nın projesinin uygulanması 1965 yılında tamamlanmıştır. 1963'te belediyenin projenin olduğu bölgenin imar planında kat yüksekliğini arttırmasının ardından kurum projeyi revize ederek bir kat daha eklemiştir (Kaftancı, 2001). Köşe parselde beş katlı olarak inşa edilen hastanenin doğu cephesi Zonguldak İşçi Hastanesi'nin cephesine benzer şekilde, kırıklı açılarla elde edilmiştir. Kütle dolu-boş oranları, büyük cam cepheleri ve giriş saçağı ile modern mimarlığın özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.76). Süreç içinde farklı renklere boyanan yapı günümüzde İzmir Alsancak Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

İstanbul Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi: 1965'te düzenlenen yarışmayı Yılmaz Tuncer, Yılmaz Sanlı ve Güner Acar'ın projesi kazanmış ve 1972 yılında yapının inşaatı tamamlanmıştır. Oldukça yoğun bir bölgede yer alan yapının tasarımı, baza üzerine yükselen blok şeklindedir. Cephede vurgulanan düşey sirkülasyon kulesi ve giriş

cephesindeki güneş kırıcılar yapının en belirgin özellikleridir (Şekil 3.77). Orijinal cephe rengi zaman içinde değiştirilmiş ve yapının dıştan algısı zedelenmiştir. Uzun yıllar kente hizmet eden, kent merkezinde ulaşımı kolay bir konumda yer alan Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi yerine daha büyük bir hastane yapılacak olması gerekçesiyle 2015 yılında yıkılmıştır.

SSK Elazığ Hastanesi: 1965 yılında açılan yarışmada birinci Vedat Dalokay'ın projesi olmuş ve hastane 1969 yılında hizmete açılmıştır. Birbirine paralel yerleştirilmiş dört bloktan oluşan tasarımda en arkada kalan blok beş katlı, diğerleri iki ve dört katlıdır. Yapı; geniş açıklıklı pencereleri, dolu boş oranları, yükseltilmiş sirkülasyon kulesi ile Dalokay'ın mimari çizgisini yansıtmaktadır (Şekil 3.78). 1993 yılında hastaneye ek bina yapılmış, 2005 sonrasında ise Harput Devlet Hastanesi adını almıştır. Poliklinik bloğuna 2014 yılında giydirme cephe tadilatı yapılmış, yapı bambaşka bir kimliğe bürünmüştür. Dalokay'ın Elazığ kentindeki önemli bir yapısı olan hastane yaklaşık 57 yıl kente hizmet etmiş ancak şehir hastanesinin inşasının ardından 2022 yılında, yerine ne yapılacağı kararlaştırılmadan yıkılmıştır.

SSK Ankara Çocuk Hastanesi: 1966'da düzenlenen yarışmayı Yüksel Erdemir'in projesi kazanmış ve uygulama 1968-73 yılları arasında tamamlanmıştır. Beş katlı ana bloğa takılan az katlı iki bloktan oluşan tasarım; kütle oranları, teras çatısı, geniş pencere açıklıkları, cephe elemanları ile oldukça karakteristik bir yapıdadır (Şekil 3.79). Dışkapı Çocuk Hastanesi olarak bilinen hastane 2010 yılında Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi adını almıştır. Kentin erişilebilir merkezi bir noktasında yer alan, mimari anlamda özgün plan şeması ve cephe karakterine sahip, 45 yıldır çocuk sağlığı ve hastalıkları üzerine hizmet veren hastanenin 2019 yılına gelindiğinde yine benzer bir senaryo ile Bilkent Şehir Hastanesi'ne taşınmasına karar verilmiştir. Konu ile ilgili itiraz olarak "Hastanemi Kapatma Ankara Platformu" tarafından 23 Ağustos 2019 tarihinde hastane önünde basın açıklaması yapılmıştır[56]. Ancak hastanenin kapatılmasına engel olunamamıştır. Yıkım ihalesi Nisan 2023'te yapılan hastane boşaltılmış bir şekilde yıkılacağı günü beklemektedir.

[56]Açıklama için bkz: https://www.imo.org.tr/TR,46986/diskapi-cocuk-hastanesi-olarak-da-bilinen-ankara-cocuk-sagligi-ve-hastaliklari-hematoloji-onkoloji-egitim-ve-arastirma-hastanesinin-tasinmasiyla-ilgili-basin-aciklamasi-yapildi.html

Şekil 3.74. İşçi Sigortaları Kurumu Göztepe Hastanesi (Mimarlık, 1971a)

Şekil 3.75. Zonguldak İşçi Hastanesi (Mimarlık, 1971b)

Şekil 3.76. İzmir Alsancak SSK Hastanesi (Kaftancı, 2001)

Şekil 3.77. İstanbul Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi (Yeniakit, 2023)

Şekil 3.78. SSK Elazığ Hastanesi (Bilimteknikmedikal, 2023)

Şekil 3.79. SSK Ankara Çocuk Hastanesi (Karaaslan ve Erkmen, 1995)

İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi: 1966'da açılan yarışmayı Şaziment Arolat ve Neşet Arolat'ın projesi kazanmış ve proje 1968-85 yılları arasında uygulanmıştır. Türkiye'nin ilk çocuk hastanesi olan Şişli Etfal (Çocuklar) Hastanesi'nin geçmişi oldukça eskidir; 1899 yılında Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'in emriyle kurulmuştur. Almanya ve Fransa'da bulunan çocuk hastaneleri örnek alınarak, pavyon sistemiyle inşa edilen tek katlı on binadan oluşan ilk hastaneden günümüze kalan yapılar 1907 yılında eklenen mescit ve saat kulesidir. Saat Kulesi İtalyan Mimar R. d'Aronco tarafından tasarlanmış, Mimar F. Pellini tarafından Mahmud Şükrü Bey'in değişiklik talebi doğrultusunda inşa edilmiştir (Altıntaş Selçuk ve Çolak, 2012). Pavyonlar 1968 yılında yarışma projesi ile birlikte tamamen yıkılmış yerine yarışma projesiyle yapılan hastane inşa edilmiştir. Günümüzde modern mimarlık mirası olarak korunması gerekli bir yapının inşasının miras değeri taşıyan başka yapıların yıkımına sebep olması da modern mimarlık mirasının en büyük handikaplarından biridir. Zeminde geniş bir baza kütlesinin üzerine ortada çekirdek bloğu olacak şekilde yükselen sekiz katlı üç bloktan oluşan plan şeması 1960'larda sıkça kullanılan plan şemalarına bir yenilik getirmiştir. Yapı ayrıca, inşa edildiği dönemde dünyanın ilk üç çocuk hastanesinden biri olmuştur (Şekil 3.80). Cephe kurgusunda taşıyıcılar ve düşey sirkülasyon belirleyici unsurlar olmuştur. 2018 yılında hastanenin farklı noktalara bölünerek taşınacağı ve Şişli'den kaldırılacağı gündeme gelmiş ve bunun üzerine İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ve Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi hastanenin yerinde

kalmasının gerekçelerini ve yıkıma gerek kalmadan güçlendirme ile kullanıma devam edilebileceğini detaylı olarak açıklayan bir bildiri yayınlamışlardır[57]. Günümüzde Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi adıyla kullanımı devam etmektedir.

İzmir Devlet Hastanesi: 1967'de düzenlenen yarışmayı Şişli Çocuk Hastanesi'nin mimarları Şaziment Arolat ve Neşet Arolat'ın projesi kazanmış, hastanenin inşaatı 1982'de tamamlanabilmiştir. On iki katlı merkezi planlı ve birbiriyle ilişkili üç bloktan oluşan tasarımda dışarı taşan balkonlar, pencere aksları boyunca düşeyde devam eden söveler ve sirkülasyon kulesi ile cepheye hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.81). Cephenin orijinal renkleri günümüzde değiştirilmiş; kamu yapılarında sıkça rastladığımız kiremit kırmızısı ve sarı rengine boyanmıştır. Alana 2006 ve 2007 yıllarında ek binalar yapılmıştır. Kent merkezindeki hastane günümüzde İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

• **Tokat Devlet Hastanesi Tevsii[58] :** 1967'de sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Adnan Taşçıoğlu'nun projesi kazanmış ve hastane 1968-71 yılları arasında inşa edilmiştir. Diğerlerinden farklı olarak bu yapı kentin ilk hastanesi olan (Tokat Memleket Hastanesi) ve 1936 yılında inşa edilen mevcut iki hastane bloğunun arasına ek bina olarak yapılmıştır (Mimarlık, 1971c). Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı olarak da değerlendirilebilecek olan yapı; zemine yayılan bir baza üzerinde yükselen dört katlı bir bloktan oluşmaktadır. Tek katlı olan kısmın teras çatısında ışıklıklar açılmıştır. Yapı, cephe ve kütle oranları ile oldukça karakteristik ve modern bir tasarıma sahiptir (Şekil 3.82). 2010 yılında yeni hastanenin inşasının ardından 2011'de depreme dayanıksız olduğu gerekçesiyle yıkılmıştır. Tescilli olan ilk hastane yapısı da yaklaşık dört yıl âtıl bir şekilde bekletilmiş, sonrasında yıkılması için Koruma Kurulu'na başvurularak tescili kaldırılmıştır. Böylelikle hem Cumhuriyet dönemi mirası hem de modern mimarlık mirası olma niteliği taşıyan hastane tamamen tarih olmuştur. Günümüzde aynı konumda yeni inşa edilen Tokat İl Sağlık Müdürlüğü binası bulunmaktadır.

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi: 1967'de sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı Teoman Doruk'un projesi kazanmış ancak süre ve ücret konusunda anlaşma sağlanamayınca yarışmada ikinci olan Affan Kırımlı, Turgut Övünç ve Süha Toner'in projesi uygulanmış ve yapı 1985 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. 1937 yılında kurulan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ankara'nın ilk, Türkiye'nin ise ikinci tıp fakültesidir. Kuruluşunun ardından iki Alman ve bir Fransız mimardan tıp fakültesi ile

[57] Bildiri için bkz: https://eski.imo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=24768&tipi=80&sube=0
[58] Genişletme, yayma

ilgili proje hazırlaması istenmiştir. Fransız mimar Jean Walter'in projesi uygulanmak üzere seçilmiştir (Arda, 1996). Bazı kaynaklar bunun bir yarışma projesi olduğunu söylense de resmi olarak yarışma kaydı bulunamamıştır. Fakültenin ilk yapısı olan Morfoloji Binası'nın (Morfoloji Yerleşkesi-Dekanlık) temeli 1945 yılında atılmış ve 1967 yılında tamamlanmıştır. Aynı yıl açılan yarışma projesi ile ihtiyaç olan diğer birimler inşa edilmiştir. Eğimli bir arazi üzerine tasarlanan proje az katlı ve zemine yayılan bloklar ve on altı katlı artı plan şemasına sahip ana bloktan oluşmaktadır. Yapının dış cephesi traverten kaplıdır. Cephe kurgusunda yatay bant pencerelerin yanı sıra güney, batı ve doğu cephesinde boydan boya devam eden pencerelerin önüne güneş kırıcılar tasarlanmıştır (Şekil 3.83). 2004 yılında üç bloktan oluşan akademik yerleşke bir tünel ile hastaneye bağlanmıştır. Ayrıca ihtiyaçlar doğrultusunda hastane sürekli olarak modernize edilmektedir, ancak genel kurgusu ve cephe özellikleri büyük oranda korunmuştur. Yapı günümüzde İbn-i Sina Öğretim Hastanesi adıyla hizmet vermektedir.

Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi: 1967 yılında açılan yarışmayı Özdemir Erverdi ve Harun Özer'in projesi kazanmıştır. Yapıların inşaatı 1970'de başlamış ve ihale usulü ile parça parça inşa edilerek 1980'de tamamlanmıştır. Proje tıp fakültesi, araştırma hastanesi (600 yataklı), asistan-hemşire lojmanları ve hemşire koleji yapılarından oluşmaktadır. Uygulamada kütüphane, dekanlık kütlesi ve 1 Nolu kampüs bloğu inşa edilmemiştir. Tıp Fakültesi ve Hastane; tasarımında strüktürün cepheye yansıtılması, parçalı kütle tasarımı, az katlı bloklarda tek yöne eğimli çatıları, fonksiyonel plan çözümleri ile Türkiye'de 1950-80 aralığındaki sağlık yapılarındaki modern mimari üslubunu yansıtmaktadır (Şekil 3.84). Eğitim ve sağlık anlamında ise kente değer katan yapılardan biridir. Yarışma ile yapılan bloklarından bir kısmı günümüzde farklı fakülteler tarafından kullanılmakta bir kısmı ise özgün işlevini devam ettirmektedir.

Isparta Eğirdir Kemik Hastalıkları Hastanesi: 1967 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer ve Güner Acar'ın projesi kazanmış ve 1983 yılında projenin uygulaması tamamlanmıştır. İlk olarak 1952 yılında kurulan hastanenin artan ihtiyaçları doğrultusunda yeni bir hastane yapılması kararı alınmıştır. Hastanenin plan şeması; geniş bir baza üzerinde yükselen az katlı bloklar ve üç kola ayrılmış yüksek katlı bloktan oluşmaktadır. Diğer hastanelerden farklı olarak hastaların tedavi sürelerinin daha uzun olması sebebiyle hasta odalarının manzaraya yönlendirilmesi tasarımın formunu etkileyen başlıca sebeplerden olmuştur. Arazinin eğimli olması sebebiyle de alt katlarda kademeli olarak teraslamalar yapılmış, bu teraslar hasta odaları

ile doğrudan ilişkilendirilmiştir (Arkitekt, 1967). Yalın bir cephe tasarımına sahip olan yapıda cephe elemanı olarak düşey söveler kullanılmıştır (Şekil 3.85). Yapıldığı dönemde hastane Türkiye'nin ilk kemik hastanesi olmuş, Eğirdir tüm Türkiye çapında bu hastane ile bilinir hale gelmiştir. Ardından İstanbul Baltalimanı, İzmir Urla ve Trabzon'da kemik hastaneleri yapılmış ancak 2022 yılına dek kullanılan sadece Eğirdir Kemik Hastalıkları Hastanesi olmuştur. Eğirdir'in simgelerinden biri olan hastane 2022 yılında yerine yenisi yapılmak üzere yıkılmıştır.

Şekil 3.80. İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi (Mimarlık, 2001)

Şekil 3.81. İzmir Devlet Hastanesi (Mimdap, 2023)

Şekil 3.82. Tokat Devlet Hastanesi Tevsii (Mimarlık, 1971c)

Şekil 3.83. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.84. Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.85. Isparta Eğirdir Kemik Hastalıkları Hastanesi (Ozaltin, 2023)

Muş Göğüs Hastalıkları Hastanesi: 1968'de düzenlenen yarışmayı yarışmacı kimliği ile tanınan mimarlar Sevinç Elmas ve Erdoğan Elmas kazanmıştır. Uygulama projesi esnasında revizyon geçiren tasarım Bakanlık tarafından doğu bölgesi koşullarına uygun bulunmuş, ardından aynı projenin Van, Elazığ ve Malatya'da da uygulanması kararı alınmıştır. Elmas'ın aktarımına göre yarışmada verilen arsanın eğiminin yanlış olduğu alana gidildiğinde fark edilmiş ve proje bu noktadan sonra bir revizyon daha geçirmiştir (Elmas, 2012). 1969 yılında yapımına başlanan hastane 18 yılda tamamlanmış, 1987'de açılmıştır. Günde binlerce kişinin ziyaret ettiği, kent merkezinde bulunan ve çevresindeki sosyal ve ticari mekanları canlı tutan hastane 2014 yılında yeni yerine taşınmasının ardından uzun bir süre atıl bir vaziyette beklemiş ve kent merkezindeki bu canlılık yitirilmiştir. Kamuoyunun şikayetleri doğrultusunda A blok restore edilerek bir süre Muş İli Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği hizmet binası

olarak kullanılmıştır. 2022 yılında ise yapı kent meydanı yapılmak üzere tamamen yıkılmıştır (Şekil 3.86).

Ordu Göğüs Hastalıkları Hastanesi: 1968 yılında açılan yarışmayı Yüksel Tür, Seyhan Süzer ve Yalçın İleri'nin projesi kazanmış, hastanenin inşası 1987'de tamamlanmıştır. Plan ve cephe anlamında aynı yıl açılan Muş Göğüs Hastalıkları Hastanesi ile oldukça benzerlik göstermektedir. Tasarım, geniş ve avlulu plan şeması ile oluşturulan baza üzerinde yükselen beş katlı uzun bloktan oluşmaktadır. Günümüzde A blok olarak adlandırılan uzun blok iki L kütlenin kaydırmalı olarak birleşiminden meydana gelmiştir. İki kütlenin birleşim noktasında ıslak hacim, düşey sirkülasyon ve kat holleri çözülmüştür. Cepheler sade ve yatay pencere düzeninden oluşmaktadır (Şekil 3.87). Hastanenin günümüzde kentin merkezinden uzak bir konumda oluşunun yapıyı yıkımdan koruyan sebeplerden biri olduğunu söylemek mümkündür. 2003 ve 2007 yıllarında alana eklenen yüksek katlı bloklar ile birlikte kullanımı devam etmektedir.

Trabzon Göğüs Hastalıkları Hastanesi: 1968'te sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı Yaşar Marulyalı ve Levent Aksüt'ün projesi kazanmış ve hastane 1970 yılında tamamlanarak hizmete açılmış, 1970-86 yılları arasında Tıp Fakültesi olarak kullanılmıştır. Eğimli bir arazi üzerinde yer alan hastane yüksek katlı T plan şemasına sahip blok ile onunla bağlantılı dikdörtgen formunda bir bloktan oluşmaktadır. Blokların yerleşiminde uygulama esnasında revizyonlar yapılmıştır. 2001-2007 yılları arasında kapsamlı bir onarım geçiren hastane bugünkü şeklini almıştır (Şekil 3.88). Günümüzde Ahi Evren Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak kullanılmaktadır.

Ankara Numune Hastanesi Tevsii: 1968 yılında açılan yarışmayı Özer Avşar'ın projesi kazanmış ve 1970'lerde projenin uygulaması tamamlanmıştır. Bugünkü A ve C bloklar yarışma yolu ile inşa edilenlerdir. Projenin plan verilerine ulaşılmamıştır. Ankara Numune Hastanesi'nin temelleri 1924'te atılmış; günümüzde B blok olarak anılan yapı 1928-33 yılları arasında Viyanalı mimar Robert Oerley tarafından tasarlanmış, Vehbi Koç tarafından da inşa ettirilmiştir. Yapıldığı dönemde Türkiye'nin en büyük hastanesi olan binanın planında Almanya'nın Mannheim kentinde yer alan Theresien Krankenhaus hastanesinden esinlenilmiştir (Girgin, 2004). 2019 yılında şehir hastanesine taşınması sonucu kapanan hastanenin tescillenmesi ile ilgili Mimarlar Odası Ankara Şubesi Koruma Kurulu'na başvuruda bulunmuş, tescil edilmesine gerek olmadığına ilişkin karar çıkmıştır. Bunun üzerine açılan dava sonucunda mahkeme; *"ülkenin sağlık politikalarını yansıtan bir yapı olması, hem kentli için hem kent dışından gelen hastalar için önemli bir*

hafıza mekanı olması" gerekçesiyle iptal kararını durdurmuş ve 4741 ada 1 parselde bulunan tüm bloklar ile birlikte (yarışma ile yapılanlar dahil) kültür varlığı olarak tescillenmiştir[59]. Günümüzde yapılar Sağlık Bakanlığı'nın hizmet birimleri olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.89).

Çorum Devlet Hastanesi: 1968 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan ve üç projenin katıldığı yarışmayı Eğirdir'deki hastaneyi ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ni tasarlayan ekip; Yılmaz Tuncer, Güner Acar ve Yılmaz Sanlı kazanmış ve 1973 yılında inşaat tamamlanmıştır. Yapının plan şeması L şeklinde geniş baza kütlesi üzerinde yükselen on bir katlı ve birbirine bağlı üç bloktan oluşmaktadır. Blokların bağlantı noktalarında çekirdek ve ıslak hacimler çözülmüştür. Yalın bir cephe düzenine sahiptir (Şekil 3.90). 1989 yılında yan parseldeki alana ek bina yapılmıştır. Hitit Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi adını alan hastane 2021 yılında depreme dayanıksız olduğu gerekçesiyle yıkılmıştır. Yeni hastane ise şehir merkezinden çok daha uzak bir konumda yer almaktadır.

Samsun Göğüs Hastalıkları Hastanesi: 1968'de sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Orhan Dinç'in projesi kazanmış ve 1978 yılında uygulama tamamlanmıştır. 1986 yılına kadar hastanenin içinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri eğitim almıştır. Yapı; diğer hastanelerden farklı olarak uzun bir ana bloğa zikzak şeklinde bağlanan bloklardan oluşmaktadır. Ayrıca daha az katlı ve parçalı kütleler olarak tasarlanmış, eğimli çatı tercih edilmiştir (Şekil 3.91). Hasta odalarının yer aldığı ve manzara yönü olan güneydoğu bloğunda cephe boyunca uzanan balkonlar bulunmaktadır. Bu kısmın ön tarafında ise içerisinde çay bahçesinin olduğu büyük bir yeşil alan yer almaktadır. Hastanenin diğer cephelerde yatay bant pencere düzeni tercih edilmiştir. Kent belleğinde yer edinen ve herkesin kolayca erişebileceği merkezi bir konumda yer alan yapı günümüzde Samsun Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Hastanesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.86. Muş Göğüs Hastalıkları Hastanesi (İlkha, 2023)

Şekil 3.87 Ordu Göğüs Hastalıkları Hastanesi (Youtube, 2023a)

Şekil 3.88. Trabzon Göğüs Hastalıkları Hastanesi (Youtube, 2023b)

[59] Açıklama için bkz: http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=12350

Şekil 3.89. Ankara Numune Hastanesi Tevsii (Youtube, 2023c)

Şekil 3.90. Çorum Devlet Hastanesi (Habercim, 2023)

Şekil 3.91. Samsun Göğüs Hastalıkları Hastanesi (Dinç, 2001)

Diyarbakır Devlet Hastanesi: 1968'de açılan yarışmayı Hasan Öncüoğlu'nun projesi kazanmış, projenin uygulaması 1982 yılında tamamlanmıştır. Projenin plan verilerine ulaşılamamıştır. Mevcut görseller üzerinden geniş bir baza kütlesi üzerinde yükselen on katlı bloklardan oluştuğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.92). Günümüzde Diyarbakır Selahaddin Eyyübi Devlet Hastanesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Mersin Devlet Hastanesi: 1971'de düzenlenen yarışmayı Osep Saraf, Nişan Yaubyan ve Güntekin Aydoğan'ın projesi kazanmış ve inşaat 1983 yılında tamamlanmıştır. Az katlı bloklar ve uzun cepheli T plan şemasındaki sekiz katlı yüksek bir bloktan oluşan tasarım, aynı ekibin tasarımı olan ve 1976 yılında temeli atılan Burdur Devlet Hastanesi ile büyük orana benzerlik göstermektedir. Yarım daire şeklindeki balkonları, düşeyde bir hat oluşturan pencereleri ve eğimli çatısı tasarımın en belirgin özelliklerindendir (Şekil 3.93). Süreç içinde özgün cephe rengi değiştirilmiş kiremit kırmızısı ve açık yeşil renklerine boyanmıştır. 2017 yılında kentin dış çeperine inşa edilen Mersin Şehir Hastanesi'nin açılmasının ardından hastane taşınmıştır. Yapı günümüzde Sağlık Bakanlığı'na ait kurumlar tarafından kullanılmaktadır.

Niğde Devlet Hastanesi: 1971 yılında açılan yarışmayı Osep Saraf, Nişan Yaubyan ve Güntekin Aydoğan'ın projesi kazanmış ve proje 1979'da uygulanmıştır (Şekil 3.94). Az katlı ve yüksek katlı bloklardan oluşan avlulu plan şemasındaki tasarımda cepheler düşey sövelerle vurgulanmıştır (Gökarslan, 2023). 2013 yılında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin tamamlanarak hizmete açılmasının ardından kent merkezindeki hastane "kent meydanı" yapılmak üzere 2017 yılında yıkılmıştır.

Erzurum Atatürk Üniversitesi 200 Kişilik Laborant ve Tıbbi Teknisyen Okulu ve Diş Hekimliği Fakültesi: 1972'de düzenlenen yarışmayı yine aynı ekip; Nişan Yaubyan, Osep Saraf ve Gültekin Aydoğan'ın projesi kazanmış ve proje 1975-79 yılları arasında uygulanmıştır. Tasarım; arazi topoğrafyasından yararlanılarak az katlı, eğimli

çatılı, parçalı kütleler olarak, birbiriyle ilişkili ve zemine yayılacak şekilde düzenlenmiştir (Mimarlık, 1972). Günümüzde halen üniversitenin Diş Hekimliği Fakültesi olarak kullanılan yapının yanına 1999 yılında artan ihtiyaçlar doğrultusunda altı katlı tonoz çatılı bir ek bina inşa edilmiştir (Şekil 3.95).

Bursa Tıp Fakültesi: 1972 yılında açılan yarışmayı Mine İnceoğlu, Necati İnceoğlu ve Çınar Şahenk'in projesi kazanmış ve 1985 yılında projenin uygulaması tamamlanarak fakülte eğitime açılmıştır. Bursa (Uludağ) Tıp Fakültesi, sağlık alanında büyük hamlelerin yapıldığı dönemde İstanbul Üniversitesi'nin bir bölümü olarak 1970'te kurulmuştur. İç içe geçen avlulardan oluşan tasarımda çekirdekler kütlelerden kopartılarak avlulun ortasında ve kütlelerin köşelerinde çözülmüştür. Dört katlı olarak tasarlanan projede kütleler birbirine ortak bir sirkülasyon aksı ile bağlıdır. Cepheler taşıyıcı sistem kurgusuna göre şekillenmiştir. Konsol şeklinde yapılan dekanlık girişi yapının en vurgulu kısmı olup, açıklık kaset döşeme ile geçilmiştir. Taşıyıcı sistem vurgusu, yatay bant pencereleri ve rasyonel plan çözümüyle tasarım Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.96). Günümüzde yapının zemin katı öğrenci derslikleri olarak, üst katlar ise öğretim üyesi odaları olarak kullanılmaktadır. Güneydeki blok Rektörlük işlevindedir. Kuzeyde yer alan ve içinde amfilerin bulunduğu blok ise Prof. Dr. Ayhan Kızıl Eğitim Birimleri adıyla Tıp Fakültesi öğrencilerinin derslikleri olarak kullanılmaktadır. Ancak genel anlamda yapının bakım ve onarıma ihtiyacı vardır.

Ankara Onkoloji Hastanesi: 1974'de düzenlenen yarışmayı Tülay Taşçıoğlu ve Adnan Taşçıoğlu'nun projesi kazanmış ve projenin uygulaması 1989'da tamamlanmıştır. On iki katlı avlulu plan şemasındaki bloğa takılan iki katlı L kütleden oluşan tasarımda çekirdek ve ıslak hacimler iki kütlenin birleşim noktasında çözülmüştür (Şekil 3.97). Açıldığı günden günümüze dek Türkiye'de kanser tedavisinde en önemli hastanelerden biri olmuştur. Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak bilinen hastane ile ilgili 2022 yılında kapatılacağı ve Etlik Şehir Hastanesi'ne taşınacağı yönünde haber yapılmıştır. Habere sosyal medya üzerinden gösterilen tepkiler sonucunda Sağlık Bakanı kapatılmayacağına dair açıklamada bulunmuştur. Ancak yapının yakın bir tarihte yıkımla tekrar karşı karşıya kalma ihtimali halen bulunmaktadır.

Şekil 3.92. Diyarbakır Devlet Hastanesi (Googlemaps, 2023c)

Şekil 3.93. Mersin Devlet Hastanesi (Yumuktepe, 2023)

Şekil 3.94. Niğde Devlet Hastanesi (Borhaber, 2023)

Şekil 3.95. Erzurum Atatürk Ünv. Diş Hekimliği Fak.(Atauni, 2023)

Şekil 3.96. Bursa Tıp Fakültesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.97. Ankara Onkoloji Hastanesi (Sisoft, 2023)

Kırşehir Devlet Hastanesi: 1974 yılında açılan yarışmayı Sinan Atasoy, Kutlu Alemdar, Erol Akpolat'ın projesi kazanmış, hastane 1984-85 yılları arasında inşa edilmiştir. T plan şemasındaki yüksek katlı blok ile ilişkili tek ve iki katlı avlulu plan şemasındaki bloklardan oluşan yapı, kırma çatılı olarak çözülmüştür (Şekil 3.98). Düşey sirkülasyon hatları ve taşıyıcılar yapının cephesinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. 2011 yılında mevcut hastanenin karşısında yer alan araziye yeni hastane binasının yapılmasından sonra 2018 yılında ihtiyaçlara cevap veremediği gerekçe gösterilerek yıkılmıştır. Yerine daha büyük bir hastane yapılması planlanırken araziye küçük ölçekli bir Aile Sağlığı Merkezi inşa edilmiştir. Ardından 2021 yılında şehrin dışındaki üniversite kampüsünün arazisine yeni bir hastane yapılmasının planlanması ile 2011 yılında yapılan hastane binası boşa çıkarılmıştır. Sonuç olarak modern mimarlık mirası olabilecek nitelikte bir yapı plansız ve programsız yapılan bu çalışmalar yüzünden kaybedilmiş ve devletin kaynakları etkin kullanılamamıştır.

Kütahya Devlet Hastanesi: 1975 yılında düzenlenen yarışmayı Adnan Taşçıoğlu, Tülay Taşçıoğlu, İ. Tahsin Karanis ve Temel Kökner'in projesi kazanmış ve hastane 1981 yılında tamamlanmıştır. Yapının plan çözümü aynı mimarların tasarladığı Ankara Onkoloji Hastanesi ile oldukça benzerdir, sadece ölçek olarak daha küçüktür. Avlulu blok altı katlı, ona eklenen L blok iki katlıdır, kırma çatılı çözüm yapılmıştır (Şekil 3.99). 1998-2008 yılları arasında ihtiyaç doğrultusunda alana yüksek katlı bloklar

eklenmiştir. Günümüzde yapı Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Aydın Devlet Hastanesi: 1978'de açılan yarışmayı Edip Önder Us ve yardımcıları Kazım Pehlivanlıoğlu, Yusuf Gürçınar, Sibel Kılıç, Davut Genç, Meral Doğan ve Behçet Komçuk'un projesi kazanmış ve 1985-91 yılları arasında uygulanmıştır. Uzun ve sekiz katlı bir bloğa takılan üç katlı avlulu plan şemasına sahip ve birbirine bağlı parçalı kütlelerden oluşmaktadır (Şekil 3.100). Cephe tasarımında yatay bant pencereler ve taşıyıcılar belirleyici olmuştur. Günümüzde aynı isimle kullanılmaya devam etse de Şehir Hastanesi inşasının tamamlanmasından sonra hastanenin akıbetinin ne olacağı belirsizdir.

Şekil 3.98. Kırşehir Devlet Hastanesi (Aysoy, 2023)

Şekil 3.99. Kütahya Devlet Hastanesi (Polomap, 2023)

Şekil 3.100. Aydın Devlet Hastanesi (Trhastane, 2023)

<u>Alt Tema: Araştırmaların ürün ve hizmet geliştirilmesine uygulanması</u>

Bu alt tema altında yarışmalar **"araştırma ve geliştirme tesisleri"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

<u>1945-60 Dönemi</u>

Türk Standartları Enstitüsü Merkez Binası ve Laboratuvarları: 1960 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Vedat Dalokay ve Nejat Tekelioğlu'nun projesi kazanmış ve 1961 yılında temeli atılan yapı 1964'te tamamlanmıştır. TSE; Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerinin standardizasyon çalışmalarına erişmek üzere ABD ortaklığında hareket ederek kurduğu bir enstitüdür. Yapı aynı zamanda 1960'lı yıllarda Ankara'da ABD kredisiyle yapılan kamu binalarının ilk örneklerindendir. Tasarım farklı fonksiyonlarda dört ayrı bloktan oluşmaktadır. Yönetim bloğu olarak tasarlanan A Blok dört katlı, kültürel faaliyetler için tasarlanan B Blok tek katlı, makine ve elektrik laboratuvarı olarak tasarlanan C Blok tek kat içinde asma katlı, kimya laboratuvarları, hayvansal ve bitkisel ürün laboratuvarları olarak tasarlan D Blok ise iki katlıdır. Cephelerinde beton ve cam malzemenin kullandığı yapılarda kare ve dikdörtgen bir formlar kullanılarak fonksiyonel çözümlere gidilmiştir

(Şekil 3.101). Tasarım modern mimarlık üslubunu yerel dinamikler ile harmanlayan Dalokay ve Tekelioğlu'nun mimari çizgisini yansıtmaktadır. Günümüzde B Blok dışında diğer bloklara kat eklemesi yapılmış, C Blok orta avlusu kapatılmış ve yeni bir blok daha eklenmiştir (Demirbaş Topcu, 2020). Bloklar aynı işlevinde kullanılmaya devam etmektedir.

1960-80 Dönemi

Ankara Test ve Araştırma Eğitsel Araçları Geliştirme Merkezleri: 1961'de düzenlenen yarışmada Yüksel Okan, Fikret Cankut, Güngör Gönendik ve İlhan Evren'in projesi birinci olmuş ve proje 1964 yılında uygulanmıştır (Şekil 3.102). Havuzlu bir kafeterya ile sonlanan ana aksın sağında ve solunda birbiriyle bağlantılı bloklardan oluşan tasarımda prizmatik kütleler teras çatılı olarak çözülmüş ve farklı kotlarda bitirilerek hareket katılmıştır (Okan vd., 1966). Günümüzde bu yapının mevcut durumu hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Ankara Atom Araştırma Merkezi: 1961'de açılan yarışmayı Vedat Dalokay'ın projesi kazanmıştır. Bir önceki yarışmada görülen üsluba benzer şekilde, iki katlı prizmatik kütleye takılan tek katlı kare formunda bir kütleden oluşan tasarımın cephelerinde pencere altlarında siyah çerçeveli parapetler yer almaktadır. Yapıya giriş iki blok arasındaki bağlantı noktasından verilmiş ve uzayan bir saçak ile giriş vurgulanmıştır (Şekil 3.103). Dönemin mimari üslubunu özgün bir şekilde yansıtan yapı günümüzde Ankara Üniversitesi Nükleer Bilimler Enstitüsü olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü: 1961 yılında sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı Doğan Tekeli,Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in projesi kazanmış ve üç ayrı bloktan oluşan enstitü 1962-65 yılları arasında inşa edilmiştir (Şekil 3.104). Tasarımda genel olarak ekonomik, rasyonel çözümler üretilmiş; özellikle sirkülasyon alanlarının yeterli minimum ölçüde olmasına dikkat edilmiştir (Sisa vd, 1968). Ankara Şeker Fabrikası'nın içinde yer alan bu yapılar 1960'lardan günümüze denk Ankara kenti için Şeker Fabrikası'nın kapladığı alanın tamamıyla birlikte kentsel odak oluşturmaktadır. İçerisinde çalışan ve ikamet eden insanların yanı sıra sosyal alanları ve çiftçilere verdiği eğitimler ile kenti hafızasında anı değerine sahiptir. Günümüzde aynı işlevi sürdüren yapıların iç mekanlarında değişen ihtiyaçlar doğrultusunda ufak düzenlemeler yapılmış, 2014 yılında tescillenmesi ile ciddi müdahalelere karşı korunmuştur.

Alt Tema: İnsan davranışı ve ruh sağlığı ile ilgili gelişmeler

Bu alt tema altında yarışmalar **"akıl sağlığı tesisleri"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1960-80 Dönemi

Adana Ruh Sağlığı Sitesi: 1969 yılında açılan yarışmayı Neşet Erolat, Şaziment Arolat ve Hamit Alan'ın projesi kazanmış ve projenin uygulaması 1984 yılında tamamlanmıştır. Proje normal hastanelerden farklı bir ihtiyaç programına sahip olması ve dünya çapında farklı bir anlayış ile gelişmeye başlayan psikiyatrik hastane mimarisini yansıtması sebebiyle tasarım ve plan kurgusu olarak diğerlerinden farklıdır. Hastaların normal yaşamları içinde yer alan mekanlarda bulunuyorlarmış gibi hissetmeleri için yapılar tek ve iki katlı, kırma çatılı olarak ve bir mahalle dokusunda tasarlanmıştır (Şekil 3.105). Hasta bakım üniteleri, rehabilitasyon merkezi, konutlar, teknik servisler ve sosyal merkez olarak beş bölgeleme yapılmış ve iç avlular oluşturulmuştur (Arkitekt, 1970). Yoğun bir ağaçlandırma ile hastaların doğa ile ilişki kurması sağlanmıştır. Orijinal halinde dış cepheleri beyaz olan yapılar süreç içinde farklı renklere boyanmıştır. Günümüzde aynı işlevini Dr. Ekrem Tok Ruh Sağlığı Hastanesi adıyla sürdürmektedir.

İstanbul Bakırköy Ruh Sağlığı Sitesi: 1971'de düzenlenen yarışmayı Filiz Erkal ve Coşkun Erkal'ın projesi kazanmış; yapı 1975-83 yılları arasında inşa edilmiştir. Kuruluşu 1924'e dayanan kurum, ilk etapta Reşadiye Kışlası'nın dönüştürülmesi ile hasta kabulüne başlamıştır. Kentin hızla artan nüfusuna karşı ihtiyaca cevap veremeyen kurum, 1950'li yıllarda modern psikiyatrik tedavi yöntemlerine de ayak uyduramayarak deformasyon yaşamıştır (Akkoyunlu, 2013). 1970'lerle birlikte kurumun yenilenme girişimleri mimari proje yarışmasının açılması ile birlikte hız kazanmıştır. Oldukça geniş bir alan üzerinde kurgulanan tasarım; T plan, L plan ve U plan şemasında az katlı ve kırma çatılı bloklardan oluşmaktadır (Şekil 3.106). Bloklar merkezde ortak alanlar ve kendi içlerinde avlular oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. 2000'li yıllarda yeni blokların eklendiği kurum günümüzde "İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi" olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.101. Türk Standartları Enstitüsü Merkez Binası ve Laboratuvarları (TSE, 2023)

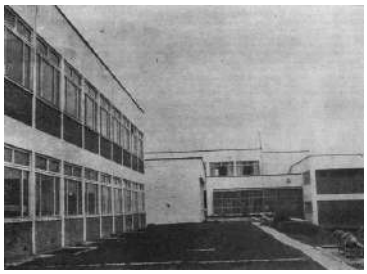

Şekil 3.102. Ankara Test ve Arş. Eğitsel Araçları Geliştirme Merkezleri (Okan vd, 1966)

Şekil 3.103. Ankara Atom Araştırma Merkezi (Çolak, 2020)

Şekil 3.104. Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü (Yazarın arşivi, 2023)

Şekil 3.105. Adana Ruh Sağlığı Sitesi (Mapio, 2023)

Şekil 3.106. İstanbul Bakırköy Ruh Sağlığı Sitesi (Yapi, 2023)

Tablo 3.5. Tema 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim-1

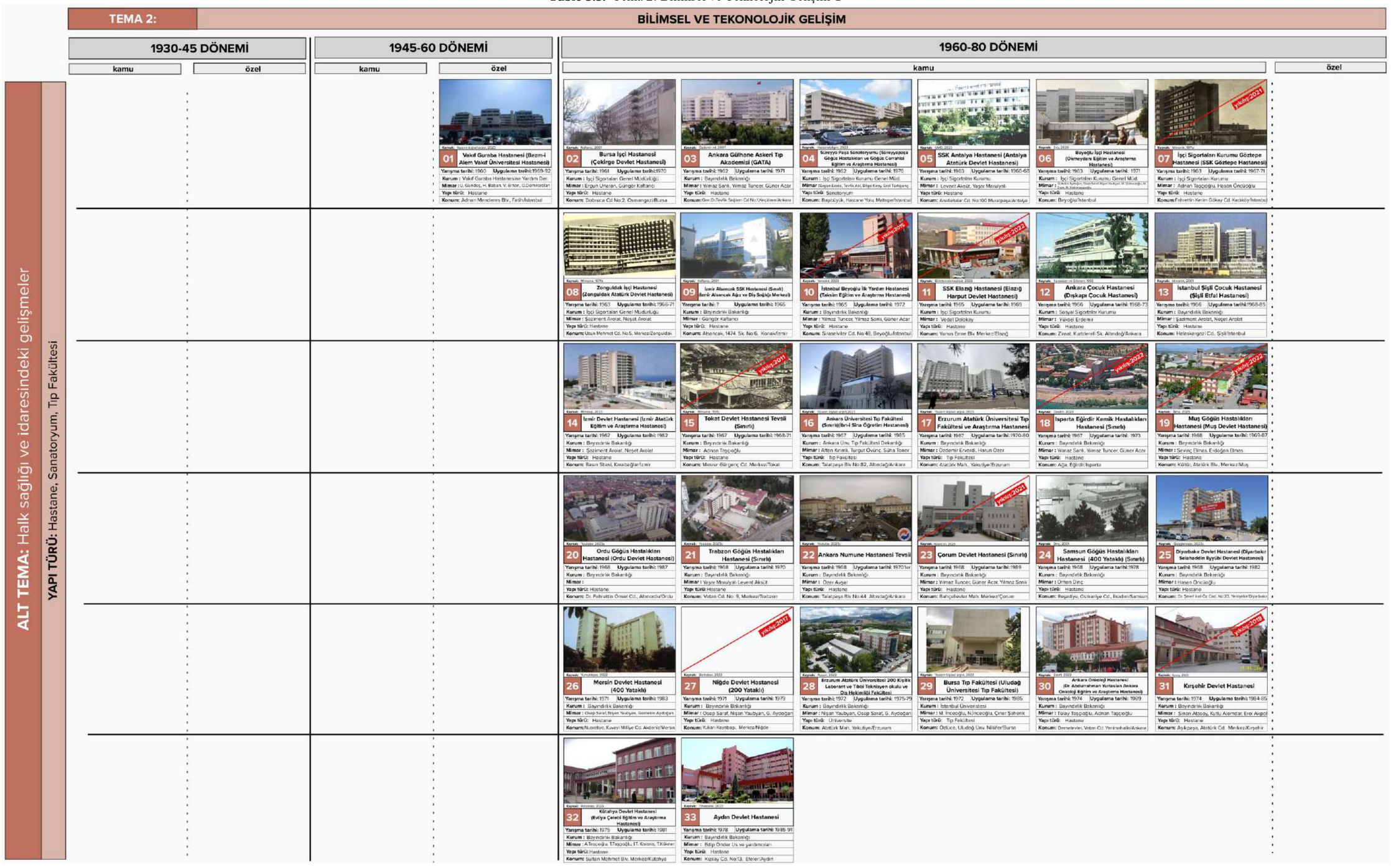

Tablo 3.6. Tema 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim-2

3.3. TEMA 3: Din, Eğitim ve Kültür Kurumları

20. yüzyıl dünya nüfusunun katlanarak arttığı; din, eğitim ve kültürel kurumların da hızla geliştiği bir dönemdir. Dini faaliyetler anlamında 20. yüzyıl ise bazı toplumların; özellikle ulus devletlerin laikliğe doğru olan eğilimi ve dini uygulamaları kısıtlaması ile birlikte resmi din kabullerinin kaldırıldığı bir dönem olmuştur. Büyük dinlerin kutsal mekanlarının tasarımında artık modernizm de rol oynarken bazen de geleneksel tarzların devam ettiği görülmüştür (Marsden ve Spearritt, 2021). Özellikle kilise mimarisi Le Corbusier ve Tadao Ando gibi mimarların modern yorumları ile farklı boyutlara taşınmıştır.

Türkiye'de 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 Anayasası'nda "Devletin dini İslam'dır." ibaresine yer verilirken, 1928'de bu cümle Anayasa'dan çıkarılmış ve 1937'de ise aynı yasa maddesinde Türkiye devletinin laik olduğu ibaresi eklenerek laiklik devlet tarafından benimsenmiştir. 1924'te halifeliğin kaldırılması, 1925'te tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması gibi devrimlerle desteklenmiştir. Modernizmi benimseyen Cumhuriyet, cami mimarisinde ilk dönemlerde geleneksel çizgisine devam etmiş; 1960'larla birlikte modern cami tasarımlarının ilk özgün örnekleri verilmeye başlamıştır. Sürece yarışmalar açısından baktığımızda ulusal ölçekte ilk cami projesi yarışması 1947'de açılan "Ankara'da Yapılacak Yenişehir Camii"dir. Birincilik ödülünün verilmediği bu yarışmada tüm katılımcılar klasik üslupta bir tasarım yaklaşımı benimsemiştir. Modern anlamda ilk yaklaşım ise 1957 yılında Ankara'da açılan "Kocatepe Cami" yarışmasında birincilik ödülü alan Vedat Dalokay ve Nejat Tekelioğlu'nun tasarladığı projede yer almaktadır. Birçok tartışmalara neden olan bu proje "fazla modern" bulunarak temeli atılmasına rağmen uygulamadan vazgeçilmiş, yerine klasik üslupta günümüzdeki cami inşa edilmiştir. 1969 yılına gelindiğinde Uluslararası İslamabad Camisi Proje Yarışması'nda Vedat Dalokay'ın projesi birinci seçilmiş; Kocatepe Cami'de yaşanılanların aksine, modern üslubu ile beğeni toplayan cami inşa edilmiş ve günümüzde hem kentin hem ülkenin sembol yapılarından biri haline gelmiştir. Aynı yıl Uluslararası Londra Merkez Cami Mimari Proje Yarışması'nda Yaşar Marulyalı ve Levent Aksüt'ün modern üsluptaki projesi de ikincilik ödülü kazanmıştır. Bir diğer modern örnek ise 1974 yılında açılan "Samsun Diyanet Sitesi" yarışmasında birinci olan Vedat İşbilir ve Sevinç Şahin'in tasarladığı cami projesidir (Tablo 3.7). Yarışma projesi dışında 1986-89 yılları arasında inşa edilen TBMM Cami ve 2013 yılında açılan Sancaklar Cami, Türkiye'nin çağdaş cami tasarımı konusunda örnek gösterilen ve tasarım ödülü alan projeleridir.

20. yüzyıl aynı zamanda hem resmi hem özel girişimler yoluyla halk eğitiminin büyük önem kazandığı bir yüzyıldır. Hükümetler eğitimin kapsamını genişlettikçe ilköğretim, ortaöğretim, lise, teknik okul, üniversite boyutunda önemli yenilikler yapılmıştır. Bu yüzyılda temel eğitimin yaygınlaşmaya başlaması okuryazarlık oranlarında da keskin artışlara sebep olmuştur. 1900lerde dünya nüfusunun yalnızca %2'si okuryazar iken bu oran 1950'lerde %56'ya, yüzyıl sonunda %82'ye yükselmiştir (Roser ve Ortiz-Ospina, 2019). Bu değişimler eğitim yapılarının sayı ve çeşitliliğinin artmasıyla birlikte yeni mekan ihtiyaçlarını da beraberinde getirmiştir (Marsden ve Spearritt, 2021).

Bu yüzyılda bağımsızlığını yeni kazanmış uluslar, ulusal kalkınma adına eğitime büyük yatırımlar yapmış ve birçoğu eğitimi zorunlu hale getirmiştir. Türkiye de benzer süreçlerden geçmiş; önemli gelişmelerden biri olarak 1961'de 5 yıllık ilkokul eğitimi zorunlu hale getirilmiştir.

Orta öğretim sonrası eğitim, özellikle yüzyılın son on yılında yerleşik kurumların tesislerini genişletmesi ve yüzlerce yeni kolej ve üniversitenin kurulmasıyla dünya çapında gelişmiştir. 20. yüzyıl öncesinde sınırlı bir kesimin erişebildiği üniversite eğitimi yüzyıl boyunca demokratikleşmiş ve daha erişilebilir hale gelmiştir. 1900'de, dünya çapında üniversite çağındaki gençlerin yaklaşık %1'i yüksek öğretim kurumlarına kayıtlı iken 2000 yılına kadar bu sayı yaklaşık % 20'ye yükselmiştir (Schofer ve Meyer, 2005; Marsden ve Spearritt, 2021).

Türkiye'de ise yıllara göre devlet ve vakıf üniversitesi sayıları 1933'te 1; 1955'te 5; 1980'de 19; 1991'de 29; 2005'te 77 ve 2019'da 207 olarak bilinmektedir. İlk sıçramanın 1955-80 arası dönemde olduğu; 2005 sonrasında ise ciddi bir artış olduğu görülmektedir. 1982 yılında kurulan Eskişehir Anadolu Üniversitesi 1998'de Dünya Bankası tarafından dünyanın en büyük üniversitesi olarak tanınmıştır (MacWilliams, 2000; Marsden ve Spearritt, 2021).

1955'e dek İstanbul'da İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi; Ankara'da Ankara Üniversitesi bulunurken İzmir'de 1955'te Ege Üniversitesi, Trabzon'da yine 1955'te Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1952 yılında Erzurum ise Atatürk Üniversitesi kurulmuştur (Atıcı ve Atıcı, 2013). 1950'lerden itibaren dünyada, Türkiye'de de özellikle 1960 sonrasında üniversite inşaatlarında bir patlama yaşanmış; yerleşkelerdeki yapılarda özellikle brütalist yaklaşımlar benimsenmiş, çelik ve camın yoğun kullanıldığı tasarımlar yaygınlaşmıştır.

Özellikle 1960'lardan sonra üniversite kampüsleri için açılan mimari proje yarışmaları, mevcut üniversitelerin yeni kampüslerinin oluşumunu büyük oranda etkilemiştir. 1970 yılında "Diyarbakır Ziya Gökalp (Dicle) Üniversitesi Kampüsü" için açılan yarışma sonucu birinci olan projenin kampüs tasarımında Uludağ Üniversitesi'nde olduğu gibi farklı birimler bir arada ve ızgara şeklinde tasarlanarak iç avlular oluşturulmuştur (Şekil 3.126). Bu tür bir mekânsal düzen daha çok Kanada'daki Simon Fraser Üniversitesi gibi savaş sonrası inşa edilen üniversite kampüslerini andırmaktadır. Ana ilke, farklı birimler arasında iç avlular oluşturarak birimler arası etkileşimi teşvik etmektir (Yaylalı ve Çil, 2021).

20. yüzyılda din ve eğitim dışında kültür kurumları da gelişim göstermiş, insanların entelektüel yaşamlarını destekleyen ve geliştiren fırsatların artması müze ve kütüphane gibi kültürel ve eğitsel kurumların ortaya çıkması ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu yüzyılda bağımsızlığını ilan eden yeni ulus devletlerde bu eğitim ve kültür kurumları özellikle ulusal kimlik oluşturmada önemli bir etken haline gelmiştir (Marsden ve Spearritt, 2021).

Müzelerin uluslararası düzeyde yaygınlaşması 1946'da kurulan Uluslararası Müzeler Konseyi ile birlikte başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, ulusal güveni ve gururu göstermenin bir yolu olarak birçok yeni müze kurulmuş; bu müzeler için yeni mekanlar tasarlanmıştır. Modern mimarlığın ikonik örneklerinden Frank Lloyd Wright tarafından tasarlanan Solomon R. Guggenheim Müzesi New York'ta 1959'da açılmıştır. Yüzyıl ilerledikçe müzeler travmatik olaylarla daha çok ilgilenmeye başlamıştır (Marsden ve Spearritt, 2021). Polonya'daki Auschwitz-Birkenau toplama ve imha kampının bir müze olarak açılma çabaları kampın 1945'te kapatılmasından yalnızca birkaç ay sonra başlamış, 1947'de müze olarak açılmıştır. 1979 yılında ise Dünya Miras Listesi'ne ilk modern mimarlık yapısı olarak girmiştir. 1945'te Japonya'nın Hiroşima kentine atılan atom bombasının ardından kurtarılan eşyaların sergilendiği Hiroşima Barış Anıtı Müzesi 1955'te açılmış, 1996'da da Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır.

Türkiye'de ise müze yapıları özellikle 1960-80 aralığında yapılmaya başlamıştır. 1960'larda arkeolojik kazıların artması, bağış ve satın alma yoluyla elde edilen eserlerin çoğalması sebebiyle yeni müze yapılarına ihtiyaç duyulmuş, bu ihtiyaca binaen "bölge müzeleri" kurulmuş ve Konya, Adana, Bursa, Afyon ve Antalya'da uygulanmıştır. Bu müzeler arasında Antalya Bölge Müzesi yarışma yolu ile elde edilmiştir. Bunun dışında bu dönemde müzelerin inşasının bir diğer sebebi de 1960'larla birlikte turizmin bir sektör olarak gelişmesi ve turizm amaçlı projelerin artmasıdır (Sade, 2005).

Müze yapıları; 1971 yılında Kültür Bakanlığı'nın kuruluşuna dek Bayındırlık ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği yöntemlerle (yarışma, ihale, tip proje, doğrudan iş verme) elde edilmiştir. 1971 sonrasında Kültür Bakanlığı bünyesindeki mimarlar tarafından projeler hazırlanmıştır (Gültaş, 2019). Nitekim yarışmalara baktığımızda da bu durum açık bir şekilde görülmekte (Tablo 3.7); 1970'lerden 2000'lere dek müze projesine rastlanmamaktadır. 2000'lerden 2018'e kadar ise 19 müze mimari proje yarışması düzenlenmiş bunlardan yalnızca ikisi (İstanbul Deniz Müzesi ve Troya Müzesi) uygulanmıştır.

Alt Tema: Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim kurumları

Bu alt tema altında yarışmalar **"öğrenci yurdu ve yemekhane", "lise/kolej", "teknik okul", "üniversite"** yapı türlerine göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Ankara Polis ve Jandarma Mektebi: 1933'te 17 projenin katıldığı yarışmada birinci gelen proje maliyeti yüksek bulunduğu için onaylanmamış, birinci ve ikinci olan projelerin mimarlarından bir araya gelerek ortak bir proje yapmaları istenmiştir. İki genç Türk mimar Reşat San ve Celâl Biçer'in hazırladıkları yeni proje, bugünkü Polis Enstitüsü binası olarak 1934-37 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapı simetrik plan kurgusu, süslemeden arındırılmış taş kaplama cephesi ve anıtsal görünümü ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.107). Yapı; inşa edildiği dönem itibariyle Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da genç Türk mimarların eseri olarak yapılan Sergi Evi ve İnhisarlar Vekâleti binasından sonraki üçüncü büyük yapıdır (Biçer ve San, 1938). Ayrıca Enstitü'nün, meslekî eğitim veren bir yüksekokul olarak kurulduğu dönemde Ankara'nın en köklü yüksek eğitim kurumlarından biri olmuştur. Günümüzde yapının bir yarısı Polis Akademisi Anıttepe Kampüsü olarak, diğer yarısı Anıttepe Jandarma birimi olarak kullanılmaktadır.

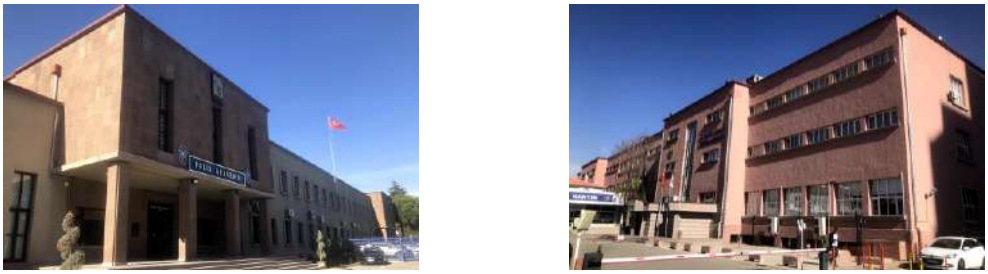

Şekil 3.107. Ankara Polis ve Jandarma Mektebi (Yazarın kişisel arşivi,2023)

1945-60 Dönemi

İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakültesi Ek Binaları: 1947'de açılan yarışmayı Bülent Serbes ve Süheyl Üryani'nin projesi kazanmış ve 1952 yılında yapının inşaatı tamamlanmıştır. Rektörlük binası ile bütünleşik bir tasarım sergileyen yapı; eski yapı ile birlikte U formunu oluşturacak şekilde konumlandırılmıştır. Tasarım; kesme taş kullanımı, anıtsal ifadesi, simetrik plan şeması, pencere oranları ile II. Ulusal Mimarlık akımının izlerini taşımaktadır (Şekil 3.108). Bulunduğu bağlam ile uyum sağlayarak İstanbul Üniversitesi'nin kimliğini oluşturan fakültelerden biri olup Beyazıt Kampüsü içindeki diğer yapılar ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmaktadır. 1977 yılında tescillenen yapıya yakın zamanda Koruma Kurulu onaylı cephe iyileştirilmesi yapılmıştır. Günümüzde aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ek Binası: 1955'te düzenlenen yarışmayı Enver Tokay'ın projesi kazanmıştır. Uygulama projelerinin hazırlanması aşamasında Ayhan Tayman ve Yılmaz Sanlı da ekibe dahil olmuştur. Ek yapılar mevcut Mülkiye bloğunun kuzeyine ve güneyine yerleştirilmiş ve mevcut kütle ile doğrudan ilişkili olarak kurgulanmıştır. Proje kapsamında kütüphane, yurt, amfi ve ana binada yapılmak üzere çeşitli mekânsal dönüşümler de tasarlanmıştır. Uygulamaların tamamlanması 1965 yılını bulmuştur. Tasarımda strüktürel ve işlevsel özellikler ön plandadır, cephelerde ise güneş kırıcıların farklı varyasyonları kullanılmış ve taşıyıcı aksları ön planda tutulmuştur (Şekil 3.109). Günümüzde halen kullanılan yapılardan kütüphanede özgün detayların bir kısmı kaybedilmiştir. Amfi binası ise büyük oranda özgünlüğünü korurken en büyük değişim iç mekanlarında yaşanmıştır (Yabacı vd., 2019). Bu yapılar mimari ifadeleri ve bağlam ile kurdukları ilişki ile modern mimarlığı temsil etmesinin yanı sıra üniversitenin kimlik değerlerine katkı sağlamaktadır.

Erzurum Atatürk Üniversitesi: 1955 yılında uluslararası katılıma açık olarak düzenlenen yarışmayı Enver Tokay, Hayati Tabanlıoğlu, Ayhan Tayman ve Behruz Çinici'nin tasarımı kazanmış ve yapılar 1957-70 yılları arasında inşa edilmiştir. Bu kampüs Türkiye'de planlı olarak kurulan ilk üniversite yerleşkesidir. 23 Temmuz 1957'de Erzurum Kongresi'nin yıl dönümünde kampüsün temeli atılmıştır. 1965 yılına dek Sosyal Bilimler Binası, Kimya Binası, 1. Yurt Binası ve lojmanların bir kısmı inşa edilmiştir (Kulözü ve Bulut, 2013). Kampüsün tasarımında, kent merkezindeki Cumhuriyet Meydanı baz alınmış, meydandan üniversiteye uzanan ana aksa göre genel vaziyet planı şekillenmiştir. Yapılar prizmatik, teras çatılı ve az katlı kütleler olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.110). Oditoryum ise diğerlerinden farklı olarak üzeri içbükey

betonarme bir kabuk ile örtülüdür (Tokay vd., 1965). Kampüs tasarım yarışmasının ardından üniversitenin diğer fakülteleri ve sosyal tesisler ile ilgili 1960'lı ve 1970'li yıllarda 10 mimari proje yarışması daha açılmış ve bunlardan 8'i uygulanmıştır (EK-6). Günümüzde Türkiye'deki üniversiteler arasında en büyük kampüsü olan ikinci üniversitedir.

İstanbul Moda Koleji: 1958'de açılan kolej yarışmasını Coşkun Erkal'ın tasarımı kazanmış ve 1968 yılında projenin uygulaması tamamlanmıştır. Zemini boşaltılmış prizmatik bir kütle üzerine geri çekilmiş bir teras katından oluşan tasarım, kütle etkisi ve cephe tasarımı ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.111). Maarif Koleji olarak da bilinen, 1975 yılı sonrasında Kadıköy Anadolu Lisesi adını alan okul yıllar içinde binlerce mezun vermiş ve Kadıköy'ün bellek mekanlarından biri olmuştur. 2017 yılında deprem dayanıksızlığı gerekçe gösterilerek okulun tüm binaları yenileme sürecine girmiş; yarışma projesi ile yapılan ve pansiyon binası olarak kullanılan yapı 2019 yılında yıkılmıştır. 2021 yılında ise okul tamamen boşaltılarak diğer yapılar da yıkılmış ve yerine yeni binalar inşa edilmiştir.

Samsun Koleji: 1959'da düzenlenen yarışmayı Coşkun Erkal, Ercan Evren ve Gökçetin Kanra'nın projesi kazanmış ve 1971 yılında Türkiye'nin en büyük yüzölçümüne sahip liselerinden biri olarak açılmıştır. Kolej, manzaralı bir tepe üzerindeki düz bir alana inşa edilmiştir. Tasarımda 800 yatılı öğrenciye hizmet etmek üzere kurgulanan sınıfların olduğu blok, yatakhane, yemekhane, spor salonu ve kütüphane ve bloklar arasında arkatlar yer almaktadır (Arkitekt, 1959). 1955'de ülke çapında yabancı dil ile eğitim yapacak Maarif Kolejleri kapsamında eğitime başlayan Samsun Koleji 1970'lerden itibaren yarışma yolu ile yapılmış bu yapılarda eğitim vermiştir. Yapıların tasarımı prizmatik kütleleri ve cephe tasarımları ile Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.112). Dairesel plan şemasına sahip spor salonu; yarım küre şeklinde betonarme kabuk olarak tasarlanan çatı örtüsü ile okulun simgelerinden biri olmuş; kentli tarafından "ufo" olarak anılmıştır. Süreç içinde yatakhane bloğu sınıf haline getirilmiş; ardından okulun blokları ikiye bölünmüş, bir kısmını Samsun Anadolu Lisesi bir kısmını ise Mareşal Çakmak Lisesi kullanmaya başlamıştır (Konaçoğlu, 2010). Ancak bakımsız bir şekilde kullanılmaya devam eden yapılardan kullanım ömrünü tamamladığı gerekçesiyle 2017 yılında sınıf bloğu, 2023 yılında da spor salonu yıkılmıştır.

2000 Kişilik Cebeci Yüksek Öğrenim Yurdu: 1955'de açılan yarışmayı Metin Hepgüler, Sami Sisa ve Doğan Tekeli'nin projesi kazanmıştır. 17.000 m² arsa üzerine inşa edilen yurt içinde barınma dışında beslenme, çalışma, okuma, eğlence, spor gibi

faaliyetler için mekanlar bulunmaktadır (Tekeli ve Sisa, 1974). Yapılar ortak bir avlu oluşturacak şekilde yerleştirilmiş, arazinin köşe noktaları ise yeşil alan ve spor alanları olarak değerlendirilmiştir. Ortak avluda ise dairesel planlı sosyal alan yer almaktadır. Barınma birimlerinde düşey sirkülasyon hattı ve okuma salonları kütleden koparılarak tasarıma hareket katılmıştır (Şekil 3.113). Spor salonu ve yemekhane dışında barınma birimleri yüksek katlıdır. Öğrenciye sağladığı imkanların yanı sıra mimari üslubu, 60 yıldır öğrenci yurdu olarak kullanılması, kente kattığı değerler ile oldukça önemli olan bu yerleşke 2020 yılında hızlıca alınan bir kararla yıkılmıştır.

Şekil 3.108. İstanbul Ünv. Hukuk ve Ekonomi Fakültesi Ek Binaları (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.109. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ek Binası (Yabacı vd., 2019)

Şekil 3.110. Erzurum Atatürk Üniversitesi (Saltresearch, 2023k)

Şekil 3.111. İstanbul Moda Koleji (Googlemaps, 2023a)

Şekil 3.112. Samsun Koleji (Konaçoğlu, 2010)

Şekil 3.113. 2000 Kişilik Cebeci Yüksek Öğrenim Yurdu (Tekeli vd, 1994)

1960-80 Dönemi

Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Öğrenci Kültür ve Dinlenme Merkezi: 1960 yılında düzenlenen yarışmayı Sami Sisa, Doğan Tekeli ve Metin Hepgüler'in projesi kazanmış ve yapı 1962-68 yılları arasında inşa edilmiştir. Toplam 1000 öğrenci için öğrenim, yatma, spor gibi tüm sosyal faaliyetleri bir arada yapabilecekleri mekanların tasarlandığı yerleşkede eğitim bölgesi ve barınma bölgesi arazinin iki ucunda gruplanmış ve ağaçlı bir iç yol ile birbirine bağlanmıştır (Şekil 3.114). Merkezde ise idare ve kütüphane bloğu yer almaktadır. Barınma bölgesinde birkaç farklı noktada kafeterya ve yemek mekanları yapılarak sosyal alanlarda çeşitlenme sağlanmıştır. Barınma birimleri Stad Otel'in plan şemasına benzer şekilde çözülmüştür. 1500 kişilik oditoryumun cephesi katlanmış plaklar ile çözülmüş olup oldukça

karakteristiktir. Peyzaj düzenlemesi olarak da yerleşke döneminin eğitim yapıları arasında özgün karaktere sahiptir. 2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu alana taşınmasına karar verilmiş ve o dönem alana yeni binaların eklenmesi yönünde imar planı değiştirilmiştir. Ankara Mimarlar Odası bu durumu yargıya taşıyarak kararı durdurmuş ve yakın çevresinde yer alan 3. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilen Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi gibi tescillenmesi yönünde başvuruda bulunmuştur[60]. Kullanımı devam eden yerleşke halen yıkım tehdidi altındadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi: 1956 yılında resmi olarak kurulan ODTÜ'nün kampüsü ile ilgili ilk olarak 1959'da uluslararası katılıma açık bir yarışma düzenlenmiş; Turgut Cansever, Ertürk Yener ve Mehmet Tataroğlu'nun projesi birinci olmuştur. Ancak yerleşkenin nereye kurulacağı netleşmediği için proje askıya alınmıştır. Ardından yerleşkenin Aşağı Balgat'ta kurulması kararlaştırılmıştır. Bu kez ulusal düzeyde 1961'de "Orta Doğu Teknik Üniversitesi" adıyla yeni bir yarışma daha açılmış ve yarışmayı Altuğ ve Behruz Çinici'nin tasarımı kazanmıştır. İlk etapta Mimarlık Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nin laboratuvarları, Rektörlük binası, kafeteryanın bir bölümü ve iki yurt binasının yapımına başlanmıştır. 30 Eylül 1963'te Mimarlık Fakültesi tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Diğer yapıların inşası "parçalı yapım" sistemine göre planlanmış, her yıl tahsis edilen bütçeye göre binalar tamamlanmış ve 1980'li yıllarda bugünkü şeklini almıştır. Yapıların önünde yer alan su elemanları, revak ve avlu gibi mimari ögeler görsel ve işitsel işlev görmesinin yanı sıra iç ve dış mekanlar arasında bir süreklilik ve akışkanlık sağlamış (Özdemir vd., 2007), yapıları insan ölçeğine getirmiştir. Tasarımlarda Uluslararası Üslup, Brütalizm ve bazı kütlelerinde kullanılan kabuk formları ile Ekspresyonizmin etkileri görülmektedir (Şekil 3.115). Temel geometrik formların hakim olduğu tasarımlarda taşıyıcı sistem cephelerden ve planlardan kolaylıkla okunabilmektedir. İç mekan çözümlerinde tanımsız koridorlar yerine galeriler ve iç içe geçmiş avlular kullanılmıştır. Yapılara girişler tek noktadan olmayıp çeşitlendirilmiş ve iç mekanda oluşturulan seviye farkları ile mekanlar daha tanımlı hale getirilmiştir. Ayrıca tasarımda geleneksel Türk mimarlığından da ögeler yer almaktadır. Çatılar teras çatı olarak çözülmüş; galerilerin üzerini kapatan çatı pencereleri ile iç mekana gün ışığı alınmıştır. Türkiye'nin ilk Cumhuriyet Dönemi üniversite kampüslerinden biri ve modern mirasın önemli bir temsilcisi olan ODTÜ Kampüsü (Erder vd., 2015) 2017 yılında GETTY Conservation Institute tarafından oluşturulan 20. yüzyıl yapılarının korunması

[60]Detaylı bilgi için bkz: http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=7998

için uluslararası bir hibe programı olan "Keeping it Modern" projesine Mimarlık Fakültesi ile kabul edilmiş ve uzun vadeli bakım ve koruma politikalarına rehberlik edecek bir koruma yönetim planı başlatılmıştır[61]. 2016 yılında ise Mekansal Strateji ve Tasarım Kılavuzu yayınlanmıştır. 1997 yılında tescillenen kampüs yapıları süreç içinde bakım ve onarım çalışmaları geçirmiş ve büyük oranda özgünlüğü korumuştur. Günümüzde tüm yapılar aynı işlevinde kullanılmaya devam etmektedir.

Elazığ Teknik Okulu: 1961'de düzenlenen yarışmayı Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı'nın projesi kazanmış ve proje 1961-64 yılları arasında uygulanmıştır. Yapıların tamamlanmasıyla birlikte 1967'de Elazığ'da yükseköğretim başlamıştır. Fakülteler parçalı kütleler şeklinde ve az katlı olarak tasarlanmış, kendi içlerinde avlular oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 3.116). Çeyrek daire şeklinde planlanmış kültür merkezi en karakteristik yapılardan biridir. Kentin eğitim merkezlerinden biri olup günümüzde Fırat Üniversitesi'nin Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi olarak kullanılmaktadır.

Malatya Erkek Teknik Tarım Okulu: 1961 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Kemal Ahmet Aru, Hande Suher, Tekin Aydın, Altay Erol ve Mehmet Ali Handan'ın projesi kazanmış ve 1963 yılında projenin uygulaması tamamlanmıştır. Türkiye'de ziraat ve tarım ile ilgili eğitim veren sayılı kurumlardan biri olan okul; öğrencilerin uygulama imkanı bulabilmesine yönelik geniş bir arazi üzerine yayılan tek katlı ve kırma çatılı bloklardan oluşmaktadır (Şekil 3.117). Cephe yenilenmesi yapılan eğitim blokları günümüzde Fırat Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin Ziraat Endüstriyel Ekmek Üretim Tesisi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi: 1962'de yılında açılan yarışmayı Mustafa Polatoğlu ve Nihat Güner'in projesi kazanmış ve 1963 yılında yapılar inşa edilmiştir. Kampüs alanı olarak sahile oldukça yakın konumda eğimli bir arazi verilmiştir. Fizik, Kimya, İnşaat ve Mimarlık Fakülteleri, merkez binası, yurtlar ve lojmanlardan oluşan tasarımda fakülteler manzara yönüne paralel olarak yerleştirilmiştir. Az katlı olarak tasarlanan fakültelerin plan çözümlerinde sirkülasyon hattı ile derslikler ve akademisyen odaları birbirinden koparılmış ve kütleye hareket katılmıştır. Tasarımda zemin katlar geri çekilmiş ve prizmatik kütle pilotiler üzerinde yükselmiştir. Teras çatı kullanımı, yatay bant pencereler ve zemin katın boşaltılması gibi özellikleri ile tasarım Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.118). Günümüzde kullanılmaya devam eden yapılardan Fizik ve Kimya bölümlerine kat eklemesi yapılmıştır. Bu yarışmanın ardından

[61]Projenin detayı için bkz: http://kimproject.arch.metu.edu.tr

üniversitenin diğer yapıları için de beş ayrı yarışma daha açılmış ve kazanan projeler uygulanmıştır.

Lefkoşe Türk Kız Lisesi: 1960 yılında sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı Ahmet Vural Bahaettin'in projesi kazanmış ve 1963 yılında uygulama tamamlanmıştır (Öksüzoğlu, 2008). Geniş bir alana tasarlanan lise, tarak plan şemasında üç katlı uzun cepheli bir blok ile onunla ilişkili ve paralel konumlanmış iki bloktan oluşmaktadır. Bloklar arasında oluşan avlular ile iç-dış ilişkisi kurulmuştur. Tasarımda taşıyıcı sistem cepheye yansıtılmış, kirişler cepheye diş yapacak şekilde taşırılmış; yatay ve dikey çizgiler teras çatı ile birleşerek keskin geometrik formunu oluşturmuştur (Şekil 3.119). Ayrıca cephelerdeki büyük açıklıklı pencereler ile doğal aydınlatmadan maksimum fayda sağlanmıştır (Iranfar, 2018). Tasarım genel ifadesi ile modern mimarlığın yerel bir yorumu olarak nitelendirilebilir. Yapı süreç içinde değişimler geçirse de özgün cephe karakteri korunmuştur. Kuruluşu 1862'ye dayanan lise günümüzde de aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.114. Ankara Erkek Tek. Yük. Öğretmen Okulu, Öğrenci Kültür ve Dinlenme Merkezi (Tekeli ve Sisa, 1974)

Şekil 3.115. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.116. Elazığ Teknik Okulu (Aksüt ve Marulyalı, 2001)

Şekil 3.117. Malatya Erkek Teknik Tarım Okulu (İTU, 2023)

Şekil 3.118. Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTU, 2023)

Şekil 3.119. Lefkoşe Türk Kız Lisesi (Lefkosaturklisesi, 2023)

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi: 1963'te açılan kampüs tasarımı yarışmasını Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in projesi kazanmış ve 1964-65 yılları arasında fakülte yapıları inşa edilmiştir. Üniversitenin Fen Fakültesi'ne ayrılan geniş alanına fakültenin yönetim, genel derslikler, temel birimler, fizik, kimya, tabii bilimler, matematik, astronomi enstitüleri ile müze ve kafeteryadan oluşan geniş bir programda

planlama ve tasarım yapılmıştır. Bütün bu farklı fonksiyonlar görsel bütünlük dikkate alınarak kendi iç çalışmalarına ve programlarına uygun olacak şekilde yerleştirilmiştir. Her yapının kendine özel alanı bulunmakla birlikte İzmir'in serinleten imbat rüzgarına açık ve ölçülü dış mekanlar kurgulanmıştır (Tekeli ve Lisa, 1974). Fakülte; yatay mimarisi ve az katlı oluşu, cephedeki bant pencereleri ve güneş kırıcıları, zemin kat boşaltmaları ile oluşturulan yarı açık mekanları, dış cephede kurgulanan merdivenleri ve rasyonel plan çözümleri ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır (Şekil 3.120). Günümüzde aynı işlevi sürdüren fakülte, mimarisi ile kendinden sonraki fakültelere referans olmasının yanı sıra üniversitenin kimliğini oluşturan yapılardan biridir.

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 1963 yılında düzenlenen yarışmayı sağlık yapıları yarışmalarından tanınan mimarlar Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer ve Güner Acar'ın tasarımı kazanmış ve uygulama 1969 yılında tamamlanmıştır. Dört ayrı eğitim bloğu, kütüphane, idare binası, kafeterya, kreş ve tatbikat evinden oluşan tasarımda eğitim bloklarının plan çözümünde derslikler, amfiler ve akademisyen odaları gruplandırılarak merkezi sirkülasyon alanına takılmıştır. Cephelerde pencere hizasında yatay bir hat üzerine takılmış düşey elemanlar ve giriş cephesinde küçük dikdörtgenlerden oluşan prekast güneş kırıcılar kullanılmıştır (Şekil 3.121). Orijinal cephe rengi bir dönem kiremit rengi ve kırık beyaza boyanmıştır. Günümüzde aynı işlevde kullanılan fakültenin cephe elemanları lacivert rengine düz yüzeyler açık gri renge boyanmıştır.

Ankara Tandoğan Silahlı Kuvvetler Öğrenci Yurdu: 1967'da sınırlı katılımcılı olarak açılan öğrenci yurdu yarışmasını Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu'nun tasarımı kazanmış ve 1968 yılında yapı inşa edilmiştir. Tandoğan Meydanı'na bakan, birbiriyle ilişkili üç blok olarak L biçimde tasarlanan yapı, zemin üzeri dokuz katlı ve 400 öğrenci kapasitelidir. Yapının yüksekliği; meydan ile birlikte yapıyı vurgulamak için mevcut yapıların yüksekliğinden üç kat daha fazla alınmıştır. Bodrum, zemin ve birinci kat ile sosyal alanlar olarak bir baza kütlesi oluşturulmuş ve bloklar bu baza üzerinde yükselmiştir. Yapının genel tasarım yaklaşımı döneminin yapılarından oldukça farklıdır. Duvar ve pencere dizisi alışılmışın dışında, asimetrik olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.122). Bloklardan ikisi erkek öğrenciler, biri kız öğrenciler için düşünülmüştür. Bu ikisinin arasında ise bir buçuk metreden az bir boşluk bırakılmıştır. Tasarım 1988 yılında TMMOB Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülü'nü Yapı Dalı'ndan almıştır. 1997 yılında yalıtım gerekçe gösterilerek yapının murç sıvalı cephesi boyanmış ve alüminyum doğramaları değiştirilerek aralara tuğla duvar örülmüştür. Bunun üzerine Vanlı, hukuki

yollara başvurarak bu onarımın yapının özgün kimliğini zedelediğini bildirmiştir. Beş yıl sonunda dava sonuçlanmış ve doğramalar sökülerek ısı korumalı tek parça alüminyum doğramalar takılmıştır. Cephe renginde orijinale dönülememiş ancak 2000'li yıllarda kazanılan bu telif hakkı mücadelesi modern mimarlık mirası yapıların korunmasında bir örnek teşkil etmiştir (Pekeren Tunçel, 2022). Yapı günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri Eğitim Vakfı olarak kullanılmaktadır.

Ankara Polis Eğitim Sitesi: 1967'de düzenlenen yarışmayı Metin Hepgüler'in tasarımı kazanmış ve yapı 1968-71 yılları arasında inşa edilmiştir. Tasarım; eğitim yapıları, yurtlar, lojmanlar, kafeterya, kütüphane, sinema, kütüphane, açık ve kapalı spor ve eğitim alanlarından oluşmaktadır (Arkitekt, 1968). Eğitim merkezi, yurtlar, sosyal merkez ve servisler şeklinde gruplanan yapılar geniş açılı U formunda ve rüzgar yönüne göre farklı açılar ile yerleştirilmiştir. Taşıyıcı akslar cephede ve tek yöne eğimli çatıda taşma yaparak yapının formunu oluşturmuştur (Şekil 3.123). Plan düzleminde eğitim birimlerinde her bir amfi; konaklama birimlerinde ise her bir oda birbirinden farklı açılarla veya çıkmalarla yerleştirilmiş ve yapıların karakteristik formları ortaya çıkmıştır. Günümüzde yapılar Polis Akademisi Başkanlığı Gölbaşı Yerleşkesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Makine ve Elektrik Fakülteleri: 1967 yılında açılan yarışmayı Doğan Tekeli, Sami S. Sisa ve Reyhan Koçhisarlıoğlu'nun tasarımı kazanmıştır. 1962 yılında açılan kampüs tasarım yarışmasındaki genel yerleşim planına göre bu fakülteler için ayrılan kuzeydoğu yönündeki denize doğru eğimli arsada yapılar 1968-72 yılları arasında inşa edilmiştir. Eğime dik olarak düzenlenen bir omurga üzerine idare ve akademik merkez birimleri, öğretim elemanları odaları, derslikler ve ortak çalışma alanlarının takılmasıyla plan şeması oluşturulmuştur. İki fakülte ise merkezi bir dış mekan ve ana aks dikkate alınarak yerleştirilmiş ve bu birleşim alanına öğrenci lokali yerleştirilmiştir (Tekeli ve Sisa, 1974). İki katı geçmeyen bloklar eğimli araziye de kademeli olarak yerleştirilmiş ve nitelikli dış mekanlar elde edilmiştir. Aynı işlevi devam eden fakülteler teras çatısı, yatay bant pencereleri ve kütle algısı ile Modern Hareketin özellikleri taşımaktadır (Şekil 3.124).

Karadeniz Teknik Üniversitesi Akademik Merkezi: 1968'de düzenlenen yarışmayı da Sami S. Sisa, Doğan Tekeli'nin projesi kazanmış ve yapı 1972-76 yılları arasında inşa edilmiştir. Rektörlük, 1500 kişilik oditoryum ve kütüphaneden oluşan tasarım kampüs yarışmasında belirtilen konuma inşa edilmiştir. Ana aks yönünde çok amaçlı bir meydan oluşturacak şekilde yerleştirilen bloklarda 6 m. x 6 m. modül elamanı

kullanılmış, malzeme ve strüktürde uyum yakalanmıştır (Tekeli ve Sisa, 1974). Rektörlük ve kütüphane kare plan şemasında; ortada bırakılan galeri boşluğuna takılan merdiven ve dört yüzeye yerleştirilen mekanlardan oluşmaktadır (Şekil 3.125). Galerinin üstü çatıda cam bırakılmış ve teras çatı çözümü yapılmıştır. Oditoryum planı farklı düzenlere imkan sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Taşıyıcı sistem cepheye yansıtılmış ve pencere kenarlarına dikey söveler eklenmiştir. Uluslararası Üslup özelliklerini yansıtan yapılar aynı işlevde kullanılmakta ve özgünlüğü büyük oranda korumaktadır.

Şekil 3.120. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.121. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.122. Ankara Tandoğan Silahlı Kuvvetler Öğrenci Yurdu (Sözen, 1984)

Şekil 3.123. Ankara Polis Eğitim Sitesi (Polisakademisi, 2023)

Şekil 3.124. KTÜ Makine ve Elektrik Fakülteleri (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

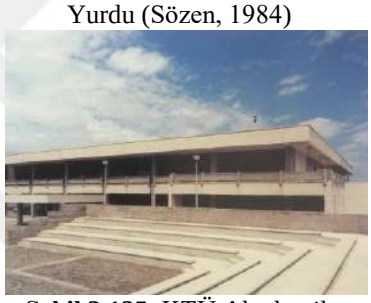

Şekil 3.125. KTÜ Akademik Merkezi (Tekeli vd, 1994)

Diyarbakır Ziya Gökalp (Dicle) Üniversitesi Kampüsü: 1970'de açılan yarışmayı Kemal Ahmet Aru, Yıldırım Sağlıkova, Emre Aru, Yalçın Sağlıkova ve Kadir Yörüker'in projesi kazanmış ve yapılar 1984 yılında tamamlanmıştır. Yerleşkedeki fakültelerin Tıp Fakültesi hariç tamamı avlulu kare plan şemasına sahip üç katlı bir modülün çoğaltılması ile oluşturulmuştur. Bu modüllerden ise Diş Hekimliği, Hukuk, Fen ve Eczacılık Fakülteleri inşa edilmiştir. Cephe karakterinde düşey güneş kırıcılar ve çatı seviyesinde cepheye taşan kirişler ile yapının köşeleri pahlı kare formu belirleyici olmuştur (Şekil 3.126). Günümüzde fakülteler aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Antalya Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi: 1974'te düzenlenen yarışmayı Zafer Aldemir, Nükhet Ünsal, Osman Türker ve Mehmet Avcı'nın projesi kazanmış ve yapı 1979-86 yılları arasında inşa edilmiştir. Eğitim, otel, restoran, servis gibi farklı işlevleri bir arada barındıran projede işlevler gruplandırılmış; birbirine bitişik fakat ayrı

girişleri olan kütleler farklı kot yüksekliklerinde ve tek eğimli çatılarla çözülmüştür. Oluşturulan iç avlu ile zeminde tüm birimlerin birbiriyle ilişkisi kurulmuştur. Özgün bir plan şemasına sahip yapıda cephelerde standart pencere düzeni takip edilmiştir (Şekil 3.127). Süreç içinde özgün dış cephe rengi değiştirilerek farklı renklere boyanmıştır. Konyaaltı plajına çok yakın konumda yer alan yapı günümüzde Falez Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Uygulama Oteli adıyla hem eğitim hem otel işlevini sürdürmektedir.

Erzurum Atatürk Üniversitesi Yemekhanesi: 1975 yılında açılan yarışmayı Tamay Sütmen, Yılmaz Koçak ve İhsan Özcan'ın projesi kazanmıştır. Dikdörtgen plan şemasına sahip kütle kuzey cephesinden iki, güney cephesinden tek katlıdır. Yapının en karakteristik özelliği beşik çatıya açılan çatı pencereleridir (Şekil 3.128). Bu sayede yemek salonu ferah bir mekan haline getirilmiştir. Rasyonel plan şemasına sahip yapıda cepheler oldukça sadedir. 2022 yılında bilinmeyen bir nedenden çıkan yangında binanın çatısı ve iç mekanları büyük zarar görmüştür. Yangın sonrasında tadilat edilen yapı günümüzde yemekhane ve Kariyer Planlama Merkezi işlevinde kullanılmaktadır.

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi: İstanbul Boğazı manzarasında, Hisarüstü sırtlarında yapılacak fakülte için 1976'da düzenlenen yarışmayı Merih Karaaslan'ın tasarımı kazanmış ve uygulama 1983 yılında tamamlanmıştır. 26 metre kot farkı olan oldukça eğimli arazide eğime dik bir omurga üzerine takılan derslikler, dekanlık, öğretim üyesi odaları, amfiler ve yemek salonu olarak altı koldan oluşan tasarım zemin üstü iki katlıdır (Şekil 3.129). Strüktürün cepheye yansıtıldığı, eğimli çatılı, yere özgü olarak tasarlanmış fakülte Günümüzde Boğaziçi Üniversitesi Hisar Kampüsü içinde Yönetim Bilimleri Fakültesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.126. Diyarbakır Ziya Gökalp (Dicle) Üniversitesi Kampüsü (Abcfuture, 2023)

Şekil 3.127. Antalya Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.128. Erzurum Atatürk Üniversitesi Yemekhanesi (Erzurumhaber, 2023)

Şekil 3.129. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi (Karaaslan ve Öztekin, 2001)

Alt Tema: Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik

Bu alt tema altında yarışmalar **"müze"** ve **"kütüphane"** yapı türlerine göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Ankara Sergievi Binası: Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1933'te uluslararası katılıma açık olarak düzenlenen sergievi yarışmasında iki proje birinci seçilmiş; Paolo Vietti Violi'nin projesi maliyeti yüksek bulunduğu için diğer birinci olan Şevket Balmumcu'nun tasarımının uygulanmasına karar verilmiştir (Arkitekt, 1933). 1934 yılında inşaatı tamamlanan yapı geometrik formu ve sade tasarımı ile modern mimarlık üslubunda olmasının yanı sıra dairesel kütlesi, üstü camekanlı saat kulesi ve pencere düzenleri de Art Deco ve Streamline Moderne akımlarının izlerini taşımaktadır. 1946 yılına kadar aynı işlevde kullanılan yapının Opera binasına dönüştürülmesi kararı alınmış ve dönüşüm Alman mimar Paul Bonatz tarafından II. Ulusal Mimarlığın etkilerinde yapılmıştır. 1948 yılında tekrar açılan yapıda kule kaldırılmış ve pencere oranları değiştirilmiştir (Şekil 3.130). Biçimsel ve işlevsel olarak değişimlere maruz kalmış olsa da yapı, bir Cumhuriyet dönemi yapısı olarak dönemin mimarisi, ekonomisi ve politikası hakkında bilgi vermektedir. Günümüzde Büyük Tiyatro/Opera olarak kullanılmaya devam etmektedir.

1960-80 Dönemi

Antalya Bölge Müzesi: 1964 yılında düzenlenen yarışmada Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı birinci olmuş ve müze 1968-71 yılları arasında inşa edilmiştir. Tasarım; açık, yarı açık ve kapalı mekan kurgusu ve iç avlular etrafında şekillenmiş; güneye geniş bir teşhir bahçesi ayrılmıştır. Kademeli ve parçalı kütlelerden oluşan tasarımda iç ve dış sirkülasyon kronolojik sıraya uygun yerleştirilmiş mekanlara göre oluşmuştur. 1980'lerde çözülemeyen izolasyon gerekçesiyle teras çatılar kırma çatı ile değiştirilmiş, yarı açık mekanlarından birinin kapatılması ile yapının özgün tasarımı zedelenmiştir (İncedemir vd., 2021) Falezler ve kıyı şeridinin birleştiği konumda yer alan günümüzdeki adıyla Antalya Arkeoloji Müzesi, süreç içinde yaşanan değişimlere rağmen yapıldığı dönemin mimari çizgisini yansıtmasının yanı sıra 1970'lerden bu yana kentte var oluşu ile kentsel bellekte yer edinmiş ve kendinden sonra yapılan müzelere referans olmuştur (Şekil 3.131).

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi: 1965'te açılan kütüphane yarışmasını Şandor Hadi ve Hüseyin Baştançelik'in projesi kazanmış ve kütüphane 1970-85 yılları arasında uzun bir inşa sürecinden sonra tamamlanmıştır. Yarışma projesinde yapının kuzey bölümünde yer alan mekanlar inşa edilmemiştir. Tasarım alanının üç tarafı Hasanpaşa Medresesi, Beyazıt Hamamı ve Beyazıt Medresesi gibi tarihi yapılar ile çevrilidir. Bu anlamda tasarım tarihi dokuda yeni yapıya örnek teşkil etmektedir. Beyazıt Hamamı'nın yüksekliği referans alınarak yapılan tasarımda hamamın pencere aksları betonarme modüle uyarlanmıştır. Okuma salonları dışında büyük bir oditoryum ve iki konferans salonu ve idari birimlerden oluşan yapının iç mekanlarında geniş galeriler yer almaktadır (Hadi, 1972). Cephe ve kütle kurgusunda modern mimarlığın ve brütalizmin izleri okunmaktadır (Şekil 3.132). Türkiye'nin ilk üniversite kütüphanesi olan yapının 2012 yılında yıkılarak yerine yenisinin yapılması gündeme gelmiş, 34 yıl boyunca kente hizmet eden ve kentsel bellekte yer edinen yapı 2019 yılında yıkılmıştır.

İstanbul Harbiye Askeri Müzesi: 1967 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmada Nezih Eldem'in projesi birinci seçilmiş ve uzun bir uygulama sürecinden sonra 1991 yılında tamamlanmıştır. Müze; eski Harbiye Mektebi yapı topluluğunun içinde, Vali Konağı Caddesi tarafındaki 1959 yılında yıkılan kolun oluşturduğu boşluğa inşa edilmiştir (Şekil 3.133). İki katlı olarak tasarlanan yeni yapının caddeye bakan cephesinde dışarıdan ahşap kafesli içeriden storlu pencere düzeni bulunmaktadır. Beton taşıyıcı elemanların vurgulandığı cephede üst kat hizası aralıklarla koyulan dikey pencereler dışında masif düşünülmüştür. İç mekânda merdivenlerin görselliği ön planda tutularak üç boyut etkisi verilmiştir. Müzede çok farklı tipte ve büyüklükte tarihi savaş nesneleri sergilenmektedir (Erkal, 2020). Yapı bütüncül tasarımı ile 1960-70'lerin müzecilik anlayışını yansıtan en iyi örneklerden biridir. Aynı zamanda eki olduğu yaklaşık 150 yıllık tarihi yapı ise Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyetin kurucularının eğitim aldığı binalardır. 2007 yılında modern müzecilik anlayışı doğrultusunda salonların konsepti dioramalar, haritalar, ışıklı panolar, heykel ve yağlı boya tablolar ile yeniden düzenlenmiştir. 2020 yılında da müzenin belli bölümleri tamir ve bakıma alınmıştır.

Şekil 3.130. Ankara Sergievi Binası (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.131. Antalya Bölge Müzesi (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Şekil 3.132. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (Hasol, 2017)

Şekil 3.133. İstanbul Harbiye Askeri Müzesi (Yazarın kişisel arşivi,2023)

Alt Tema: Dinin değişen mekanları

Bu alt tema altında yarışmalar **"cami"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1960-80 Dönemi

İslamabad Faisal Camii: 1969'da Pakistan'ın İslamabad kentinde yapılmak üzere uluslararası katılımlı olarak açılan camii yarışmasında Türk mimar Vedat Dalokay'ın projesi birinci olmuş, camii 1976-86 yılları arasında inşa edilmiştir. Tasarımda; ibadet mekanı dışında kütüphane, konferans salonu, müze, kafe, park alanı, cenaze alanı, yansıma havuzları ve turistik alışveriş mekanları bulunmaktadır (Naz, 2005). Proje; Dalokay'ın Ankara'da Kocatepe Camii yarışmasında birinci seçilen ancak uygulanmayan projesi ile tasarım yaklaşımı anlamında benzerlik göstermektedir. Kapasitesi ve tasarımıyla dünyanın en büyük ve en beğenilen camilerinden biridir. Sıra dışı bir tasarım olarak sekiz köşeli çatı örtüsüne sahip caminin tasarımında Bedevi çadırından ve caminin konumlandığı bölgedeki sivri tepelerden oluşan Margalla Tepeleri'nden esinlenilmiştir. Çatıyı oluşturan sekiz adet üçgen beton plakanın aralarında daralan üçgenlerden oluşan cam yüzeyler bulunmaktadır (Nasim 2008). Cami; kubbeye getirdiği modern yorumla, temel geometrik formları kullanarak elde ettiği kütlesiyle, sade ve yalın cephesi ve iç mekanlarıyla modern mimarlığın dini yapılardaki en iyi örneklerinden biridir (Şekil 3.134). Yapıldığı günden günümüze kapsamlı bir onarım geçirmeyen cami ile ilgili 2022'de CDA (Sermaye Geliştirme Kurumu) tarafından bütçe ayrılmış ve kapsamlı bir restorasyon yapılmasına karar verilmiştir.

Samsun Diyanet Sitesi: Yarışma 1973 yılında açılmış ve yarışmayı Vedat İşbilir ve Sevinç Şahin'in projesi kazanmış ve yapı 1976-85 yılları arasında inşa edilmiştir. Geleneksel biçimin dışında ele alınan tasarım; büyük boyutlardaki betonarme kabuk kubbenin oturduğu dört ayaktan oluşmaktadır. Kemerlerin altında kalan yüzeyler camla kapatılarak iç mekanın ışık alması sağlanmıştır (Akar ve Pilehvarian, 2019). Ayrıca iç mekanlarındaki süslemeler sanatçılar tarafından yapılmıştır. 2002 yılında yapı kapsamlı bir onarım çalışması geçirmiştir. Modern tasarımı ve kullandığı teknoloji açısından cami tipolojisinde klasik üsluptan çıkan ve Türkiye modern mimarlığında oldukça önemli yeri olan bu yapı aynı zamanda kentin bellek mekanlarından biridir (Şekil 3.135). Cami işlevinin yanı sıra altında yer alan ticari mekanlar merkezin hareketliliğine katkı sağlamaktadır. Bu mekanlardan biri olan çay ocağı ise yıllardır üniversiteli gençlerin sosyalleşme mekanı olmuştur. Ancak 2021 yılında Cumhuriyet Meydanı dönüşüm projesi kapsamında yıkılması gündeme gelmiş ve Mimarlar Odası Samsun Şubesi koruma ve tescil başvurusunda bulunmuştur. 2022 yılında tescil başvurusu reddedilmesi sonunca karar yargıya taşınmıştır. Caminin gelecekte ne olacağı ise şimdilik belirsizdir.

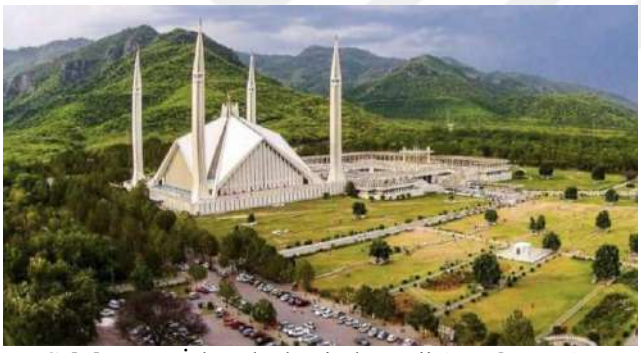

Şekil 3.134. İslamabad Faisal Camii (Jamil, 2017)

Şekil 3.135. Samsun Diyanet Sitesi (Wikipedia, 2023a)

Tablo 3.7. Tema 3: Din, Eğitim ve Kültür Kurumları

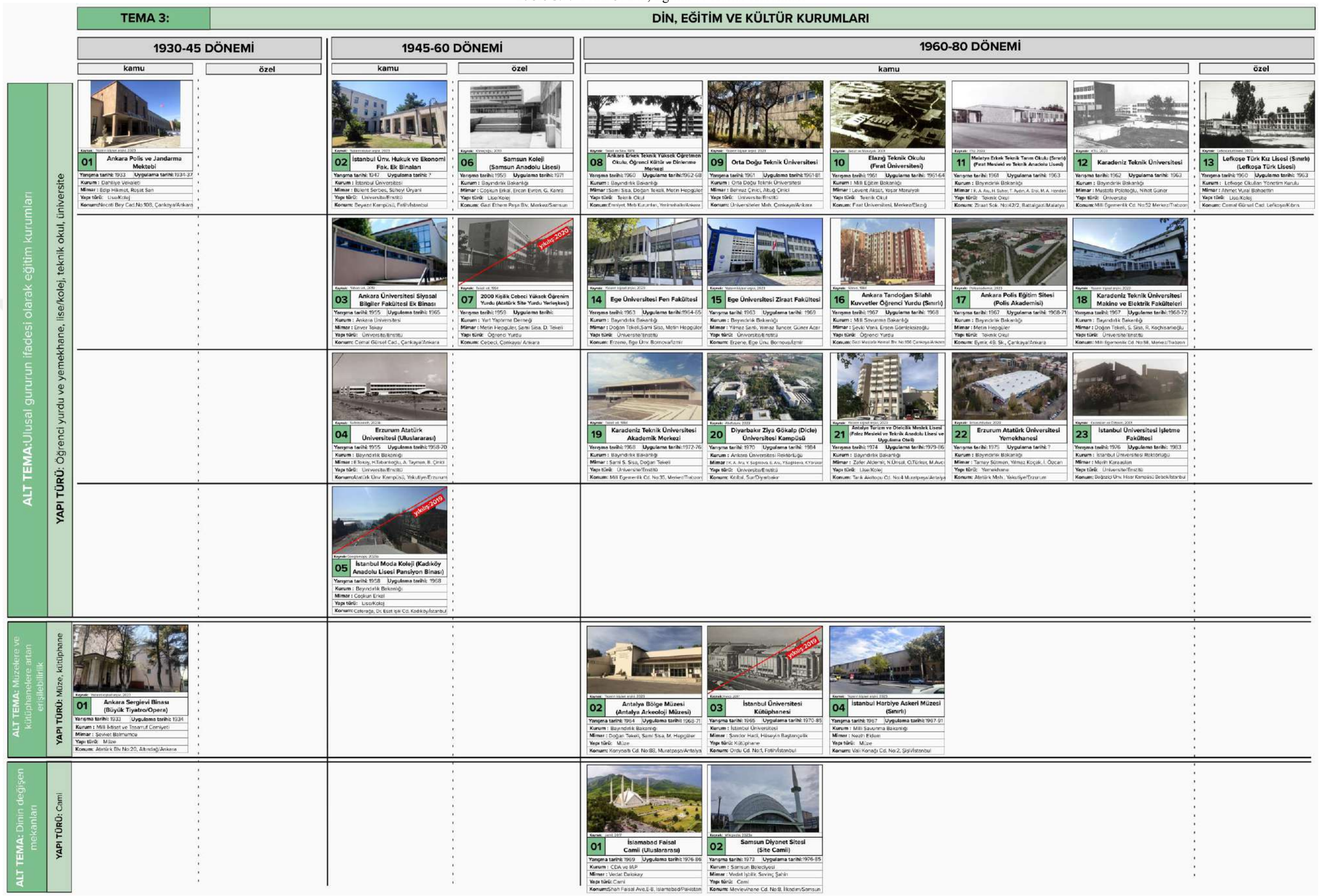

3.4. TEMA 4: Ticaret ve Küresel Şirketler

20. yüzyıl ile birlikte ticaretin küreselleşmesi tüm dünyada önemli değişikliklere sebep olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesinde İngiltere, Almanya, ABD gibi ülkeler sömürgecilik faaliyetlerini sürdürürken savaş sonrası tüm dengeler değişmiş ve birçok sömürge ülkesi de bağımsızlığını ilan etmiştir. II. Dünya Savaşı ise tüm kalıpları kökten değiştirmiş; dünyanın en büyük dördü olan İngiltere, Almanya, Japonya ve SSCB'nin ekonomileri savaş nedeniyle adeta felç olmuş; ticaret de sekteye uğramıştır. Uluslararası ticaret ilişkileri özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Asya ülkelerinin ekonomik yükselişiyle beraber hızla gelişmiştir. Çok uluslu şirketlerin yükselişi ve yaygınlaşması ticari ilişkileri güçlendirirken deniz yolu taşımacılığını da tetiklemiş; liman kentlerinin gelişmesine ve bununla ilişkili yapıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Marsden ve Spearritt, 2021).

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından verilen ulusal mücadele sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti ilk yıllarda liberal ekonomik yaklaşımı benimsemiştir. Ardından 1929'da başlayan ve tüm dünyayı etkileyen Büyük Buhran ile devletçilik politikasına geçiş yapmış ve sistematik bir kalkınma planı ile ilerlerken II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte içe kapanık bir sürece girmiştir. Savaşın bitişinin ardından ABD ve müttefiklerinin yanında yer alan Türkiye, çok partili siyasal yaşama geçmiş; Demokrat Partili yıllar ile serbest piyasa ivme kazanmıştır. Ancak bu süreç de kalıcı çözüm olmamış; 1960 askeri müdahalesiyle planlı kalkınmaya dönülmüştür. Belli bir süreliğine bu planlardan olumlu sonuç alınsa da ülke içindeki siyasal çatışmalar ve tüm dünyayı etkiyen petrol krizi bu olumlu gidişatı engellemiş; 1980'lere değin ithal ikameci bir ekonomik kalkınma sağlanmaya çalışılmıştır. 1980 sonrasında ise ihracat odaklı bir ekonomi anlayışı benimsenmiş; tarıma dayalı bir ekonomiden sanayinin ön planda olduğu serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir (Memiş, 2020).

1945 sonrasından 1960'lara değin Türkiye'nin Amerika ile olan ilişkilerinin artması ve ağırlıklı olarak özel sektörü destekleyen politikaların benimsenmesi kentlerin de çehresini değiştirmiş; kent merkezlerinde ticaret odaklı yapılar inşa edilmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra bu dönem yapılarında yeni teknolojiler ve malzemeler denenmiş; Avrupa ve Amerika'da etkili olan Uluslararası Üslubun yerel yorumları üretilmeye başlamıştır.

İzlenen ekonomik politikalardaki değişime bağlı özel bankacılığın geliştiği yıllar olarak 1945-60 döneminde Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955)

gibi bankaların kurulduğu bilinmektedir (Yetiz, 2016). Bu dönemde mevcutta var olan bankalar da şube sayılarını arttırmış ve ekonomik büyümeyle orantılı olarak etki alanlarını genişletmişlerdir. Yarışmalar açısından bu sürece baktığımızda; kurumsal genel merkez ve ofis binaları başlığı altında özel bankaların şubeleri için açılan yarışmalar dikkat çekmektedir. Merkez bankası şubeleri dışında özel ve devlet bankalarının şubeleri için açılan yarışmalar 1950 sonrasına denk gelmektedir. Bu yarışmaları açan bankalar yıllara göre; Garanti Bankası (1950), Ziraat Bankası (1951), Türkiye Halk Bankası (1965), Türkiye İş Bankası (1955, 1957), Türk Ticaret Bankası (1951, 1955), Pamukbank (1967), T.C. Vakıflar Bankası (1972), Yapı Kredi Bankası (1979) şeklindedir.

Türkiye'nin en büyük özel bankası olan ve 1924'te kurulan Türkiye İş Bankası'nın İstanbul, Galatasaray (1955) ve Kadıköy (1957) şubeleri için yarışma projeleri uygulananlar arasındadır (Tablo 3.8). Bunun dışında bankanın ülkenin birçok kentinde yer alan binaları da başlı başına ayrı bir çalışma konusu olarak ele alınacak kadar çok sayıda olup, karakteristik özelliklere sahiptir.

Alt Tema: Dünya ekonomilerinin genişlemesi

Bu alt tema altında yarışmalar **"kurumsal genel merkez/ofis binası"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1945-60 Dönemi

İstanbul Vakıf İşhanı: 1949 yılında düzenlenen yarışmaya 77 proje katılmıştır. O yıllar için rekor bir katılımın gerçekleştiği yarışmayı Fasih Metingil, Demirtaş Kamçıl ve Nihat Ziya Ülken'in projesi kazanmıştır. Mısır Çarşısı karşısında Haseki Hamamı arsası ve eski Şemsiyeciler Çarşısı'nın bulunduğu alana yapılan projenin jüri raporunda yapıya köşeden girilmesi, cephelerinin yalın oluşu ve bulunduğu çevre ile uyumu başarılı bulunmuştur (Mimarlık, 1949). Yapı taş kaplama cephesi, pencere oranları, anıtsal görünümü, zemin kattaki arkatları ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.136). Cephe anlamında özgünlüğünü koruyan yapı günümüzde Vakıf Bank İstanbul Şubesi olarak kullanılmaktadır.

Alemdar Kardeşler Büro Binası: 1947 yılında düzenlenen bu yarışma Türkiye'de resmi olmayan bir yapı için açılmış ilk yarışmadır. Yarışmada birinci olan proje, bitişiğindeki Giulio Mongeri'nin tasarımı Karaköy Palas ile üslup açısından benzerlik göstermektedir (Arkitekt, 1947b). Maliyeti yüksek bulunan bu proje yerine ikinci olan Orhan Safa ve Kemal Ahmet Aru'nun projesi uygulanmıştır. İkinci olan proje ile ilgili yazılan raporda yapının araziden en iyi şekilde faydalandığı ancak mimari açıdan

bitişiğinde bulunan Karaköy Palas'a oldukça yabancı kaldığı belirtilmiştir. Yapının bitişiğinde yer alan Karaköy Palas'ın kat hizalarına uyularak çizilmiş projeye uygulama esnasında sadık kalınmamış ve kat yükseklikleri düşürülmüştür. Son halinde yapıda kat sayısı değişmediği halde kot olarak Karaköy Palas'ın aşağısında kalmıştır. Yapı Alman ekspresyonist mimar Erich Mendelsohn'un yapılarında sıkça kullandığı eğrisel yüzeyler ile benzerlik göstermektedir (Bilgen, 2020). Günümüzde Şeref Hanı olarak bilinen yapı cephe tadilatı geçirmiş olsa da özgün tasarımını kısmen yansıtmaktadır (Şekil 3.137).

Türk Ticaret Bankası İzmir Şube Binası: Türkiye'de özel sektörün ilk kurduğu banka olan Türkiye Ticaret Bankası'nın 1951 yılında açtığı yarışmayı Enver Tokay, Ali Kızıltan ve Lütfi Zeren'in projesi kazanmıştır. Yarışmanın jüri raporunda fonksiyonel plan çözümü ve iç-dış mimarinin birbiriyle uyumu başarılı bulunmuştur (Arkitekt, 1952). Cumhuriyet Bulvarı üzerinde yer alan yapı bitişik nizamda binaların bulunduğu cadde üzerinde, yüksek bir zemin kat üzeri üç kattan oluşmaktadır. Tasarımda cepheye hafif bir eğrisellik verilmiş ve taşıyıcılar cepheye yansıtılmıştır (Şekil 3.138). Yapı II. Ulusal Mimarlık etkisinin azaldığı ve modern mimarlığın benimsenmeye başladığı dönemde yapılmıştır. Galerili iç mekanda tavandan ışık alınmış ve dekorasyonlarda ahşap, mermer ve pirinç ağırlıklı malzemeler kullanılmıştır. Ancak uzun yıllardır boş ve âtıl vaziyette olan yapı günümüzde harabe haldedir ve cephesinde satılık ilanı asılıdır.

Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi: 1955 yılında açılan yarışmayı Muhlis Türkmen kazanmış ve proje aynı yıl uygulanmıştır. Yarışma diğerlerinden farklı olarak; Taksim, İstiklal Caddesi üzerinde Atlas Sineması yanında bulunan Beler Otel'in yıkılması ile yerine yapılan büro binasının zemin kat düzenlemesi için açılmıştır. Mevcut büro yapısı, dar cepheli ve arkaya doğru uzayan bir parselde yer almaktadır. 55 metre derinliği olan bankaya bir rüzgarlıktan girilmiş, bu bölümde vitrin ve oturma grupları, ardından ise müdür odası ve bekleme bölümleri yer almıştır. Zemin kat cephesinde aralıkları sık dikey elemanlar kullanılmıştır. Günümüzde aynı işlevde kullanılan yapının cephesi tamamen değiştirilmiştir (Şekil 3.139).

Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi: 1955 yılında açılan yarışmayı Nuran Aksis, Muhlis Türkmen ve Atıf Ceylan'ın projesi kazanmıştır. Galerili giriş katının üstüne üç katlı olarak tasarlanan proje, zemin üstü teras katlar da dahil sekiz katlı olarak uygulanmıştır. Adana'nın kent merkezinde yer alan yapı, kütle ve gabari anlamında çevresindeki tarihi dokudan oldukça farklılaşmıştır. Prizmatik ve katı kütlesi, teras çatısı ve yatay pencereleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtan tasarım

kent merkezindeki simge yapılardan biridir (Şekil 3.140). Günümüzde Adana Vergi Dairesi Başkanlığı olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Türkiye İş Bankası Kadıköy Şube Binası: 1957 yılında açılan yarışmayı Türkiye'nin ilk kadın mimarlarından Perran Doğan kazanmıştır. Kadıköy rıhtımda, köşe parselde dairesel formda yer alan yapı Mondrian tablolarını andıran cephe karakteriyle ve kütle oranlarıyla modern mimarlığın özgün örneklerinden biridir (Şekil 3.141). Ancak bu değerli ve özgün yapı 1999 depremi sonrasında hasar gördüğü gerekçesiyle güçlendirme yapmak yerine yıkımına karar verilerek kaybedilmiştir (Bülbül Bahtiyar ve Yaldız, 2023b).

Şekil 3.136. İstanbul Vakıf İşhanı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.137. Alemdar Kardeşler Büro Binası (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.138. Türk Ticaret Bankası İzmir Şube Binası (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.139. Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.140. Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi (Pinterest, 2023b)

Şekil 3.141. Türkiye İş Bankası Kadıköy Şube Binası (Mimdap, 2021)

1960-80 Dönemi

T.C. Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü: 1972 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı yarışmacı mimarlar; Ertur Yener, Erdoğan Elmas ve Zafer Gülçur'un projesi kazanmış ve projenin uygulaması 1976 yılında tamamlanmıştır. Ankara'nın önemli kamusal yapılarının bulunduğu Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan yapı üç bloktan oluşmakta olup ana cepheye bakan genel müdürlük ve merkez şube bloğu az katlı, ana ofis bloğu ise yüksek katlı olarak tasarlanmıştır. Yoğun yapılaşmayı çözmek adına merkezi bir iç avlu oluşturulmuştur. Yapının prestij unsuru olması sebebiyle inşaatında dönemin yüksek kalitesindeki malzemeler kullanılmış; dış duvarlarda emaye mozaik ve traverten cephe kaplaması yapılmıştır. Ofis bloğu kütlesinde kullanılan yatay pencereler, taşıyıcı sistemi vurgulayan cephe tasarımı, temel geometrik biçimlerle çözüm

arayışına gidilmesi, işlevin plana yansıması gibi özellikleriyle yapı Uluslararası Üslubun yerel yorumu olarak değerlendirilebilir (Şekil 3.142). Günümüzde aynı işlevde kullanımı devam eden yapının ofis bloğuna 1987 yılında "mekân yetersizliği" sebebiyle iki kat ilave edilmiştir.

Pamukbank Galatasaray Şubesi: 1967 yılında sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı Doğan Tekeli ve Sami Sisa'nın projesi kazanmış ve yapı 1971-72 yılları arasında inşa edilmiştir. Taksim İstiklal Caddesi'nde Galatasaray Lisesi'nin bahçesine bakan köşede yer alan yapı, arkaya doğru daralan bir parseldedir. Plan çözümünde en dar kısma düşey sirkülasyon elemanları yerleştirilmiştir. İlk üç kat merkez şube için, diğer katlar yan sokaktan verilen ayrı giriş ile genel müdürlük birimleri için tasarlanmıştır. Cephelerde İstiklal Caddesi'nin karakteri ile uyumlu bir ölçü düzeni kullanılmış ve modern bir dil yakalanmıştır (Tekeli vd., 1994). Özgün cephesi koyu kiremit rengi prizmatik prekast cephe elemanları olan yapı günümüzde açık renge boyanmıştır. Zemin ve birinci kat cephesinde giydirme cephe uygulaması yapılmıştır. Günümüzde restoran işlevinde kullanılmaktadır. Öncesinde Finansbank tarafından kullanılan üst katlar günümüzde boşaltılmıştır (Şekil 3.143).

İstanbul Reklam Sitesi:1968 yılında açılan yarışmayı Günay Çilingiroğlu ve Muhlis Tunca'nın projesi kazanmış ve 1972 yılında uygulama tamamlanmıştır. Yarışma, diğerlerinden farklı olarak tarihi çevrede yeni yapıya getirdiği yaklaşım ile dikkat çekicidir. Cağaloğlu'nda tarihi referanslar ile dolu bir alanda yer alan proje arazisinin içinde 19. yüzyıl eseri Mahmut Nedim Türbesi yer almaktadır. Yapı, türbeyi saran formu ve zemindeki geri çekmeleri ile tarihi yapıya saygılı ve bağlam ile bütünleşik bir tasarım yaklaşımı sergilemiştir (Şekil 3.144). Tasarımın brüt beton yüzeyleri ve cephe karakteri ise modern mimarlık üslubundadır. Özgün cephe karakterini büyük oranda koruyan yapı günümüzde zemin katları ticari işlevde üst katları ise Anadolubank Şubesi olarak kullanılmaktadır.

Güven Sigorta Genel Müdürlük Binası: 1971 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Sami Sisa ve Doğan Tekeli'nin projesi kazanmış ve proje aynı yıl uygulanmıştır. İstanbul'un Bankalar Caddesi'nde eğimli bir arazide yer alan yapının alt katları ticari işlevde üst katları müdürlük işlevindedir. Yapının modern üsluptaki cephesi modüler olarak kurgulanmış ve taşıyıcı sisteme göre şekillenmiştir (Şekil 3.145). Uzun yıllar aynı işlevde kullanılan yapı günümüzde Beyoğlu İmar ve Şehircilik Müdürlüğü tarafından tadilata alınmıştır. Sonrasında hangi işlevde kullanılacağı hakkında bilgiye erişilememiştir.

Petkim Genel Müdürlük Binası: 1975 yılında sınırlı katılımcılı olarak düzenlenen yarışmayı Yüksel Erdemir ve Edip Önder Us'un projesi kazanmıştır. Yarışma şartnamesinde 30.000 m² olarak verilen programın uygulamada 12.000 m²lik kısmı yapılmıştır. Ana bir hol üzerine takılan genel müdürlük, bürolar ve sosyal tesis birimlerinden oluşan tasarımda müdürlük birimleri yüksek katlı blok, diğer iki birim az katlı bloklar olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.146). Dış cephede traverten kaplama ve alüminyum doğrama kullanılmıştır. Yapının uzayan brüt beton giriş saçağı, düşey cephe elemanları ve kütlesel algısı modern mimarlık üslubunu yansıtmaktadır (Erdemir ve Us, 1977). Yapının inşası 1977 yılında tamamlandıktan sonra yapı Enerji Bakanlığı'na devredilmiştir. Günümüzde Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Tesisleri: 1979'da açılan yarışmayı Tanju Kaptanoğlu'nun projesi kazanmış ve yapı 1986-90 tarihleri arasında inşa edilebilmiştir. Uluslararası üslupta cephe düzeninde ve dikdörtgen plan şemasındaki yapı yirmi katlı olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.147). Yarışmanın jüri raporu ve plan verilerine ulaşılamamıştır. Günümüzde aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi: 1979 yılında açılan yarışmayı Şaziment Arolat, Neşet Arolat ve Emre Arolat kazanmış; proje 1979-81 yılları arasında uygulanmıştır. 1970'lerin sonuna denk gelen yapı, Şişli'nin Rumeli ve Halaskargazi Caddelerinin birleştiği köşe parselde yer almaktadır. Sekiz katlı olarak tasarlanan yapının plan şemasında zemin ve asma katlarda banka şubesi, üst katlarda vakfa ait bürolar yer almaktadır (Hasol, 2017). Yivli ve çıplak beton kolonlar ile yansıtıcı yüzeyli camların düşey kompozisyonundan oluşan yapının cephesi brütalist bir tavrın yanı sıra Antik Yunan mimarisini andıran kolonları ile postmodernizmin erken örneklerinden biridir (Şekil 3.148). Bu yapı Arolatların 1980 sonrasındaki daha cesur yapılarına giden sürecin bir kırılma noktası olarak kabul edilmektedir (Mimarlık, 2001). Özgün cephe karakterini büyük oranda koruyan yapıda günümüzde üst katlar diş klinikleri, özel muayenehane ve ticari ofisler, zemin kat ise banka şubesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.142. T.C. Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.143. Pamukbank Galatasaray Şubesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.144. İstanbul Reklam Sitesi Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.145. Güven Sigorta Genel Müdürlük Binası (Tekeli vd, 1994)

Şekil 3.146. Petkim Genel Müdürlük Binası (Erdemir ve Us, 1977)

Şekil 3.147. Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Tesisleri (Wikipedia, 2022)

Şekil 3.148. Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (Yazarın arşivi, 2023)

Alt Tema: Ticaret ve imalatın artması

Bu alt tema altında yarışmalar **"ticaret merkezi/çarşı"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1945-60 Dönemi

Ankara Belediyesi Ticaret Evi: 1947'de açılan yarışmayı Nezih Eldem kazanmış ve proje aynı yıl uygulanmıştır. Bu yapı Nezih Eldem'in uygulanan ilk projesidir (Osmanağaoğlu İlmen, 2007). Yapı, cephede kullanılan yerel Ankara taşı, geniş saçakları, simetrisi, çıkmaları ve pencere oranları ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.149). 2022 yılına kadar belediye hizmet binası olarak kullanılan yapı yaklaşık 75 yıl boyunca kentli hafızasında yer edinmiştir. Günümüzde Ankara Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'nin kullanımındadır.

Ulus Meydanı İşhanı: 1953'te düzenlenen yarışmayı Orhan Bozkurt, Orhan Bolak ve Gazanfer Beken'in projesi kazanmış ve avlulara bakan az katlı bloklar 1960'ta, yüksek katlı ofis bloğu ise 1963'te tamamlanmıştır. Ofis bloğu yapıldığı dönemde Ankara'da inşa edilmiş en yüksek yapıdır. Kentin simge yapılarından biri olmasının yanı sıra büyük cam yüzeyleri, prizmatik kütlesi ve plan çözümlemesi ile Uluslararası Üslubun Türkiye'deki erken örneklerindendir (Şekil 3.150). İşhanı önce 2004'te ardından da 2017

yılında yıkım haberleri ile gündeme gelmiş ancak yapılan itirazlar doğrultusunda 2019'da yıkım kararı iptal edilmiştir. Günümüzde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından tadilat ve onarım çalışmaları yürütülmektedir.

Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı ve İşhanı: 1955'te açılan yarılmayı yarışmayı Ayhan Tayman, Ayten Seçkin ve Behruz Çinici'nin projesi kazanmıştır. Az katlı dikdörtgen baza kütlesi üzerinde yükselen bloktan oluşan tasarımda alt katlarda ticari birimler dış çepere yerleştirilmiş, sirkülasyon holünde galeri bırakılmış ve iç mekanlar ferahlatılmıştır (Arkitekt, 1956). Yapı; teras çatısı, yatay bant pencereleri ve temel geometrik formları kullanması ile Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır (Şekil 3.151). YİBA Çarşısı olarak bilinen yapı da 12 Mayıs 1978'de çıkan yangında birçok kişi hayatını kaybetmiş, ardından da kullanılamaz hale gelerek yıkılmıştır.

Anafartalar Çarşısı: 1958 veya 1959 yılında açılan[62] yarışmada Ferzan Baydar, Affan Kırımlı ve Tayfur Şahbaz'ın projesi kazanmış ve proje 1965 yılında uygulanmıştır. 1960'lar ile birlikte kamusal mekanlarda sanatı toplum ile etkileşime sunmayı amaçlayan kamusal sanat akımının etkisi ile yapının iç mekanlarında dönemin önde gelen sanatçılarının çalışmalarına yer verilmiştir. Ankara'nın ilk alışveriş yapılarından olan çarşı; işlevi, mimarisi ve kentsel bellekteki yeri ile Türkiye modernleşmesinin kentsel mekanlara yansımış halidir (Akdoğan, 2018). Ayrıca çarşıda yapıldığı dönem için yeni bir teknoloji olan giydirme cephe uygulaması yapılmıştır (Şekil 3.152). Çarşı, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından planlanan 'Ulus Tarihi Kent Meydanı' projesi kapsamında yıkılması ile gündeme gelmiş ve açılan dava sonucunda 2017 yılında proje iptal edilerek yıkım durdurulmuştur. Günümüzde yapı ile ilgili yenileme ve tadilat çalışmaları devam etmektedir.

Emek İşhanı: Emekli Sandığı'na gelir sağlamak ve Kızılay'ın çehresini değiştirmek amacıyla 1959 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Enver Tokay ve İlhan Tayman'ın projesi kazanmış ve proje 1965 yılında tamamlanmıştır. 24 katlı ve 76 metre yükseklikteki yapı Türkiye'nin ilk gökdelenidir. Uluslararası Üslubun ilkeleriyle tasarlanan yapı modüler olarak oluşturulmuş geniş cam cephelere sahiptir. Tasarımda 1940'lı yılların taş kaplı ve ağır görünüşlü yapılarına göre saydamlık ve hafiflik ön plandadır (Özdemir vd., 2007). Yapı 2006 yılında özelleştirilmiş ve cephe

[62] Yarışmanın tam tarihi konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Elif Miray Kısaer'in Anafartalar Çarşısı üzerine yapmış olduğu yüksek lisans tezine göre (2019) farklı kaynaklardan alınan bilgiler sonucunda yarışmanın tahmini tarihi 1958 veya 1959 olarak verilmiştir.

tadilatıyla özgün karakterini büyük oranda kaybetmiştir. 2015 yılında Kahramanlar İş Merkezi adını almıştır (Şekil 1.53).

Modern Çarşı: 1957 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Rıza Aşkan'ın projesi kazanmış ve uygulama 1967 yılında tamamlanmıştır. Teras çatı kullanımı, gridal cephe düzeni ve yatay bant pencereleri ile Uluslararası Üslubun bir örneği olarak tasarlanan çarşı; dört katlı alışveriş merkezinin üzerinde prizmatik yatay bloktan oluşmaktadır (Şekil 3.154). Galerili iç mekan çözümü yapılmış çarşı Ankara'nın ilk "yürüyen merdivenli" alışveriş merkezidir. Yapıldığı dönemde Ankara'da ticaretin lokomotifi konumda olan yapı; kentli için odak noktalarından biri haline gelmiştir (Özbek, 2016). Ancak bu çarşı da YIBA Çarşısı ile benzer bir kaderi paylaşmış; 24 Aralık 2003'te çıkan bir yangın sonrasında kullanılamaz hale gelerek yıkılmıştır.

İstanbul Manifaturacılar Çarşısı: Ankara dışında İstanbul'da ticari işlevde yarışma projesi ile inşa edilen en önemli yapı 1960 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan İstanbul Manifaturacılar Çarşısı'dır. Yarışmayı Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler'in projesi kazanmış ve proje 1961-67 yılları arasında uygulanmıştır. Yapı; tarihi dokuya karşı saygılı tutumu, avlulu ve sokak dokusuna uygun tasarımı, ticari mekanlara getirdiğini yeni yorumları, geleneksel ve moderni birlikte yorumlaması gibi özellikleri ile Türkiye'nin modern mimarlık mirası içinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Şekil 3.155). Çarşı, 2005 yılında yıkım kararı ile gündeme gelmiş ancak karara yapılan itirazlar neticesinde Danıştay; Cumhuriyet Dönemi'nin yarışmalarla elde edilmiş, özgün modern mimarlık anlayışıyla tasarlanmış olmasıyla beraber yakın çevresinin verileriyle birlikte bütünlük oluşturması, ekonomik ve işlevsel ömrünü sürdürmesi gerekçeleriyle yıkım kararını durdurmuştur (Kök, 2016). Özgün cephe karakteri zedelenerek günümüze ulaşan yapı halen aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.149. Ankara Belediyesi Ticaret Evi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.150. Ulus Meydanı İşhanı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.151. Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı ve İşhanı (Twitter, 2023b)

Şekil 3.152. Anafartalar Çarşısı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.153. Emek İşhanı (Yazarın arşivi, 2023)

Şekil 3.154. Modern Çarşı (Özbek, 2016)

Şekil 3.155. İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

1960-80 Dönemi

SSK İzmir Konak Tesisleri: SSK Blokları olarak da bilenen yapı Orhan Dinç'in tasarımı olup 1966 yılında açılan yarışma sonucu elde edilmiştir. 1970'de inşası tamamlanan tesis İzmir'in en önemli kamusal merkezlerinden biri olan Konak Meydanı'nda yer almaktadır. Tasarımda zeminde çözülen ticari birimler ve aralarında oluşturulan geçitlerle Konak Meydanı Kemeraltı Bölgesi'ne bağlanmıştır. Tasarım rasyonel çözümleri, yalın mimarisi ve her türlü mimari biçim ve konstrüktif zorluklardan arındırılmış olması ile jürinin beğenisini toplamıştır. Kentsel sit alanı içinde yer alan bloklar 2020 yılında yaşanan İzmir depremi sonrasında yıkım tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Konu ile ilgili 2022 yılında Mimarlar Derneği 1927 tarafından organize edilen, İdil Ece Şener ve Hikmet Eldek Güner'in hazırlayıp sunduğu "Birincilikten Yıkıma: İzmir SSK Blokları" adlı söyleşide yapının mimari ve kentsel ölçekte önemine dikkat çekilmiştir. Kentlinin belleğinde yer etmiş olan bu blokların alt katlarda ticari kullanımlar yoğun bir şekilde devam ederken, üst katlardaki ofisler SSK'nın kullanımındadır (Şekil 3.156).

Ankara Ulus Meydanı Çarşı ve Büro Binaları: 1967'de düzenlenen yarışmada Semra Dikel ve Orhan Dikel'in projesi kazanmış ve uygulama 1981 yılında tamamlanmıştır. Yapının açılışı Atatürk'ün doğumunun 100. yılında gerçekleştiği için çarşı "Yüzüncü Yıl Çarşısı" adını almıştır. Anafartalar Çarşısı ve Ulus İşhanı ile birlikte Ulus Meydanı'nı çevreleyen üçüncü çarşı-ofis yapısıdır (Şekil 3.157). Çarşı; kentlinin sosyal ve kültürel yaşamında yer edinmesinin yanı sıra kentin modernleşme sürecinin de sembol yapılarından biridir. (Ayhan Koçyiğit vd., 2020). Yapı 2017'de kentsel dönüşüm adı altında başlatılan çalışmalar ile yıkılmak istenmiş ancak yıkım kararı 2019'da iptal edilmiştir. 2022 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan "Ulus Yüzüncü Yıl Çarşısı ve Çevresi Fikir Projesi Yarışması" ile son dönemde bakımsız kalan ve terkedilen yapının yeniden canlandırılması amaçlanmış; yarışmaya 64 grup katılmış ve

katılanlar arasında 54'ü çarşının yıkılmadan dönüşümü ile ilgili projeler üretmiştir. Bu olumlu adımlar sonrasında belediye yapının yıkılması veya korunması üzerine Başkent Mobil üzerinden bir anket çalışması yapmış; ankete katılan 28.765 oyun %69'u *"Çarşının yıkılmasını ve Ulus'a kentsel bir meydan yapılmasını tercih ediyorum"* cevabını vermiştir[63]. Tüm bu gelişmeler sonrasında belediye yıkım yönünde karar almış ve yapı Nisan 2023'te yıkım gerçekleşmiştir.

• **Sosyal Sigortalar Kurumu Kızılay Tesisleri:** 1973 yılında "rant tesisi" olmak üzere açılan yarışmayı Orhan Dinç'in projesi kazanmış ve uygulama 1983'te tamamlanmıştır. Üç yönde yoğun trafiğin olduğu ve kentin merkezinde yer alan parselde iki yüksek katlı blok ve bunları birleştiren çarşıdan oluşan tasarımda yayalar için içe dönük bir şema tercih edilmiştir. İç mekanda her katta farklı kademelerle yapılan çıkmalar zengin bir üç boyut etkisi kazandırmıştır. Brüt beton olarak tasarlanan yapıda yakın çevresindeki yüksek katlı yapılar referans alınmıştır (Şekil 3.158). Yapıldığı dönemde ilk katlar gıda ürünlerine yönelik ticari işlevde; üst katlar ise konfeksiyon, kafe, lokal, belediyenin ve kamu kurumlarının bazı ofisleri olarak kullanılmıştır. Zamanla çarşının üst katları sadece eğlence mekanları olarak kullanılmaya başlamıştır (Alptekin, 2011). SSK İşhanı olarak bilinen bu yapı birçok işlevin bir arada yürütüldüğü, kentlinin sosyal, kültürel ve ticari işlevde kullandığı bir mekan olarak kentin hafızasında yer edinmiştir. Ancak 2010 yılında Çankaya Belediyesi yapıyı satın alarak yerine daha yüksek katlı bir belediye hizmet binası ve meydan yapmak istemiş sonrasında proje iptal edilmiştir. Yapı bir süre atıl vaziyette bekledikten sonra yenileme çalışmaları yapılarak 2013 yılında Çankaya Belediyesi Hizmet Binası olarak tekrar hizmete açılmıştır.

Şekil 3.156. SSK İzmir Konak Tesisleri (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.157. Ankara Ulus Meydanı Çarşı ve Büro Binaları (Sözen, 1984)

Şekil 3.158. Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı ve İşhanı (Vanlı, 2006)

[63] Anket için bkz: https://www.ankara.bel.tr/haberler/vatandas-meydan-olsun-dedi-ulus-meydani-ve-100-yil-carsisi-anketi-sonuclandi-15805

Tablo 3.8. Tema 4: Ticaret ve Küresel Şirketler

TEMA 4: TİCARET VE KÜRESEL ŞİRKETLER

ALT TEMA: Dünya ekonomilerinin genişlemesi
YAPI TÜRÜ: Organizasyonel genel merkez/ofis binası

1930-45 DÖNEMİ		1945-60 DÖNEMİ		1960-80 DÖNEMİ	
kamu	özel	kamu	özel	kamu	özel
		01 İstanbul Vakıf İşhanı (VakıfBank İstanbul Şubesi) Yarışma tarihi: 1949 Uygulama tarihi: ? Kurum : Vakıflar Genel Müdürlüğü Mimar : Fesih Mutingil, Demirtaş Kompi, Nihat Ziya Ülken Yapı türü: Genel merkez/ Konum: Yeni Cami Cd. No:28, Fatih/İstanbul	02 Alemdar Kardeşler Büro Binası (Şeref Hanı) Yarışma tarihi: 1947 Uygulama tarihi: ? Kurum : Türk Yüksek Mimarlar Birliği İstanbul Şubesi Mimar : Orhan Safa ve Kemal Ahmet Aru Yapı türü: Genel merkez/ Konum: Necatibey Cd. 1A, Beyoğlu/İSTANBUL	03 Türk Ticaret Bankası İzmir Şube Binası Yarışma tarihi: 1951 Uygulama tarihi: ? Kurum : Türk Ticaret Bankası Mimar : Enver Tokay, Ali Kızıltan, Lütfi Zeren Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Cumhuriyet Bulvarı No:60, Konak/İzmir	07 T.C. Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1972 Uygulama tarihi: 1976 Kurum : T.C. Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü Mimar : Ertur Yener, Erdoğan Elmas, Z. Gülçur Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Atatürk Bulvarı Çankaya/Ankara	08 Pamukbank Galatasaray Şubesi (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1967 Uygulama tarihi: 1971-72 Kurum : Pamukbank Mimar : Doğan Tekeli, Sami S. Sisa Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: İstiklal Cd. No:157 Beyoğlu/İstanbul	09 İstanbul Reklam Sitesi (Anadolubank) Yarışma tarihi: 1968 Uygulama tarihi: 1972 Kurum : İstanbul Reklam Şirketi Mimar : Günay Çilingiroğlu, Muhlis Tunca Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Bab-ı Ali Cd. No:98, Fatih/İstanbul
			04 Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi Yarışma tarihi: 1955 Uygulama tarihi: ? Kurum : Türkiye İş Bankası Mimar : Muhlis Türkmen Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Taksim, Beyoğlu/İstanbul	05 Türk Ticaret Bankası Emekli San. Adana Şubesi (Adana Vergi Dairesi Başkanlığı) Yarışma tarihi: 1955 Uygulama tarihi: Kurum : Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Mimar : Nuran Aksüs, Muhlis Türkmen, Atıf Ceylan Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: 5 Ocak Meydanı No:5 Seyhan/Adana		10 Güven Sigorta Genel Müdürlük Binası (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1971 Uygulama tarihi: 1971 Kurum : Güven Sigorta A.Ş. Mimar : Sami S. Sisa, Doğan Tekeli Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Bankalar Cd. Beyoğlu/İstanbul	11 Petkim Genel Müdürlük Binası (Sınırlı) (Maden ve Petrol İşleri Genel Müd.) Yarışma tarihi: 1975 Uygulama tarihi: 1977 Kurum : Petkim Mimar : Yüksel Erdemir, Edip Önder Uz Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Mevlana Bulvarı No:76, Yenimahalle/Ankara
		06 Türkiye İş Bankası Kadıköy Şube Binası Yarışma tarihi: 1957 Uygulama tarihi: Kurum : Türkiye İş Bankası Mimar : Perran Doğancı Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Rıhtım, Kadıköy/İstanbul				12 Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Tesisleri Yarışma tarihi: 1979 Uygulama tarihi:1986-90 Kurum :Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlüğü Mimar : Tanju Kaptanoğlu Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Söğütözü Mah. Çankaya/ Ankara	13 Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1979 Uygulama tarihi: 1979-81 Kurum : Yapı Kredi Bankası Mimar : Sezimert Arolat, Neşet Arolat, E. Arolat Yapı türü: Genel merkez/ofis Konum: Halaskargazi Cad. Şişli/İstanbul

ALT TEMA: Ticaret ve imalatın artması
YAPI TÜRÜ: Ticaret merkezi/çarşı

1930-45 DÖNEMİ		1945-60 DÖNEMİ		1960-80 DÖNEMİ	
kamu	özel	kamu	özel	kamu	özel
		01 Ankara Bel. Ticaret Evi (Eski Belediye Binası) Yarışma tarihi: 1947 Uygulama tarihi: 1947 Kurum : Ankara Belediyesi Mimar : Nezih Eldem Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Ankara	02 Ulus Meydanı İşhanı Yarışma tarihi: 1953 Uygulama tarihi: 1963 Kurum : T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Mimar : Orhan Bozkurt, O. Bolak, G. Beken Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Atatürk Bulvarı, Altındağ/Ankara	03 Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı ve İşhanı Yarışma tarihi: 1955 Uygulama tarihi: ? Kurum : Ankara Esnafları Yapı Kooperatifi Mimar : Ayhan Taymen, Ayten Seçkin, Behruz Çinici Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Ulus, Altındağ/Ankara	04 Anafartalar Çarşısı Yarışma tarihi: 1958-59 Uygulama tarihi: 1965 Kurum : Ankara İmar ve Emlak İşletmesi T.A.Ş. Mimar : Ferzan Baydar, Affan Kırımlı, T. Şahbaz Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Anafartalar Cad. Altındağ/Ankara	08 SSK İzmir Konak Tesisleri Yarışma tarihi: 1966 Uygulama tarihi: 1970 Kurum : Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd. Mimar : Orhan Dinç Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Cumhuriyet Blv. No:11 Konak/İzmir	09 Ankara Ulus Meydanı Çarşı ve Büro Binaları (100. Yıl Çarşısı) Yarışma tarihi: 1967 Uygulama tarihi: 1981 Kurum : Ankara Valiliği Mimar : Semra Dikel, Orhan Dikel Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Doğanbey Mah. Altındağ/Ankara
		05 Emek İşhanı (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1959 Uygulama tarihi: 1965 Kurum : Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Mimar : Enver Tokay, İlhan Tayman Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Kızılay, Ziya Gökalp Cd. Çankaya/Ankara	06 Modern Çarşı (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1957 Uygulama tarihi: 1967 Kurum : Ankara Valiliği ve Serbest Ticaretler Anonim Ort. Mimar : Rıza Aşkan Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Ulus, Altındağ/Ankara	07 İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (Sınırlı) Yarışma tarihi: 1960 Uygulama tarihi: 1961-67 Kurum : İstanbul Manifatura ve Kumaşçılar Koop. Mimar : Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Zeyrek, Atatürk Blv. Fatih/İstanbul	10 Sosyal Sigortalar Kurumu Kızılay Tesisleri (Çankaya Belediyesi) Yarışma tarihi: 1973 Uygulama tarihi: 1983 Kurum : Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd. Mimar : Orhan Dinç Yapı türü: Ticaret merkezi/çarşı Konum: Ziya Gökalp Cad. No: 11 Çankaya/Ankara	

3.5. TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm

20. yüzyıl boyunca eğitim ve sağlık alanındaki gelişmelerle birlikte giderek artan yaşam standartları; insanların kişisel boş zamanlarının artmasını sağlamış, eğlenceye ve kültürel aktivitelere ayrılan zamanı ve maddi imkanları da arttırmıştır. "Boş zaman" dediğimiz vakitler insanların hayatlarının giderek önemli bir parçası haline gelmiş ve bu zamanı değerlendirmek için geliştiren seçeneklerin çoğalması da yeni "ticari eğlence" türlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Küreselleşme ile artan etkileşim ise bu yeni eğlence türlerinin, imajların veya metaların daha hızlı yaygınlaşmasını ve çekiciliğini etkilemiştir. Bu yüzyıl aynı zamanda ulaşım imkanlarının artarak yerel ölçeklerin ötesine geçtiğini bir dönemdir. Önceleri uzun mesafeli seyahatler demiryolu ve yolcu gemisi ile yapılırken II. Dünya Savaşı sonrasında bu toplu taşıma biçimleri değişmiş; otomobil ve hava yolculuğu ile seyahat daha fazla insan tarafından erişilebilir duruma gelmiştir. Bu gelişmeler turizm sektörünü doğrudan etkilemiş; turist sayısındaki en büyük artış savaş sonrasındaki yıllarda yaşanmıştır. Bu da konaklama tesislerinin artmasına ve çeşitlenmesine sebep olmuştur (Marsden ve Spearritt, 2021).

Tüm bu gelişmelere Türkiye açısından bakıldığında benzer süreçlerin yaşandığı görülmektedir. Türkiye'de turizm sektörünün canlanması 1950-60 döneminde hükümetin ekonomik politikalarının da etkisiyle başlamış; 1980 sonrasında ise büyük bir ivme kazanmıştır. Amerika'nın tüm dünya ekonomisini ve kültürünü etkilediği yıllar olan 1950'lerde Amerika'dan deniz aşırı ülkelere yayılan zincir oteller ortaya çıkmış ve bu oteller mimari anlamda Uluslararası Üslubun çizgisinde inşa edilmiştir. Hilton Oteller zinciri bunlardan biri olup Amerikan tarzını hem politik hem kültürel hem de mimari anlamda yayılmasını sağlamıştır (Çetin vd., 2019). Türkiye'nin de ilk modern otel ile tanışması SOM (Skidmore, Owing & Merrill) ve Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanan İstanbul Hilton Oteli ile başlamıştır. Yüksek katlı otel yapısının ilk başarılı örneği olan bu otelin yapımını üstlenen Alman Şirket, Türkiye'ye ileri teknolojileri getirmiştir (Ödekan, 2020). Hilton Otel aynı zamanda Avrupa'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra tamamen yeniden inşa edilen ilk modern otel ve Türkiye'de açılan ilk zincir otel uygulamasıdır. Yapıldığı dönemde mimarisi ile ön plana çıkmasının yanı sıra Modern Türk turizminin başlamasına da öncülük etmiştir (Altun ve İnceoğlu, 2006). Hilton Otel'in ardından benzer üslupta inşa edilen Çınar Otel (1958), Büyük Efes Oteli (1965), Büyük Tarabya Oteli (1966) gibi otellerin yanı sıra yarışma projesi ile inşa edilen Anadolu Kulübü Büyükada Oteli (1952), Eskişehir Porsuk Oteli (1956), Taksim Turistik Otel (1959), İzmir Ticaret Odası Oteli (1963), İstanbul Maçka Oteli (1966), İstanbul

Harbiye Orduevi Sitesi (1967) Türkiye'de Uluslararası Üslupta inşa edilen otel yapılarının en önemli örnekleri olmuştur. Bu yapıların tasarım anlamında ortak noktası pilotiler üzerinde yükselmesi, teras çatı kullanımı, dikdörtgen bir prizmanın gridal olarak bölünmesiyle elde edilen cephe düzeni olarak sayılabilir. Bu ortak tasarım yaklaşımlarının ilerleyen dönemde kamu binalarında da görülmeye başlaması standartlaşma konusunda eleştirilerin de hedefi olmuştur.

Yoğun bir gündemi olan 20. yüzyılda insanlar yaşanan iki dünya savaşına, bağımsızlık mücadelelerine, salgın hastalıklara, ekonomik bunalımlara katlanma yöntemi olarak popüler kültüre de ilgi göstermişlerdir. Spor müsabakaları, sinemalar, eğlence parkları, müzik festivalleri gibi toplu yapılan aktivitelerin yanı sıra evlere giren radyo ve plakçalarlar ardından televizyon ile (Marsden ve Spearritt, 2021) "modern" insanın eğlence anlayışı, ilgisi ve kültürü farklı noktalara taşınmıştır.

20. yüzyılın Türkiye'sinde popüler kültür ve eğlence anlayışı ise, zamanla değişen toplumsal, ekonomik ve siyasi faktörlere bağlı olarak çeşitlilik göstermiştir. Yüzyıl ortasından itibaren sinema ve televizyon endüstrisi gelişmiş; Yeşilçam olarak adlandırılan Türk sineması, televizyonların yaygın olarak evlere girmesinden önce en önemli eğlence aracı olmuş; sinema salonları ve Açıkhava sinemaları insanların en önemli sosyalleşme mekanlarından biri haline gelmiştir. Müzik piyasasında ise 1970'lerle birlikte Türk Pop Müziği yükselişe geçmiş ve birçok popüler sanatçı ortaya çıkarak Anadolu'nun birçok kentinde büyük çaplı konserler vermiştir. Bu unsurlar, 20. yüzyılda Türkiye'nin popüler kültür ve eğlence anlayışının genel hatlarını oluşturmuştur.

20. yüzyılda dünya genelinde organize sporlar hızla yayılmış; futbol, kriket, basketbol, tenis gibi sporlar dünya çapında popüler hale gelmiş hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından parklarda, bahçelerde, yerel liglerde, ilkokulda, lisede ve üniversite seviyelerinde oynanmıştır. Bunun yanı sıra bu sporlar profesyonel olarak da oynanmaya başlamış; kitlesel izleyiciler bizzat sahaların dışında radyo yayınlarından, yüzyılın ortasında hayatımıza giren televizyon yayınlarından bu müsabakaları ilgi ile takip etmiştir. Spora olan ilgi artması onu uluslararası bir endüstri haline gelmiş; müsabakaların yapılması için yeni tesisler ve spor merkezleri inşa edilmiştir. Özellikle 1896 yılında başlayan 1964'te dünya çapında yayınlanan Olimpiyat Oyunları; spor aktivitelerinin popülaritesini farklı boyutlara taşımış, ev sahibi ülke etkinlikler için uluslararası boyutta tesisler ve turistik konaklama mekanları inşa etmiştir (Marsden ve Spearritt, 2021). Organize spor alanında Türkiye'de ise futbol oldukça yoğun bir ilgi görerek popüler

olmuş, lig maçları ve spor eğitimleri için kentlerde stadyumlar ve spor salonları inşa edilmeye başlamıştır.

Türkiye'de spor mekanları anlamında ilk olarak 1930'larda Ankara'da 19 Mayıs Stadyumu'nun inşa edildiği bilinmektedir. Bundan kısa bir süre sonra İstanbul'da da yeni spor mekanları yapılmaya başlamıştır. 1932'de Fenerbahçe (Kadıköy, Şükrü Saracoğlu), 1945'te Galatasaray (Mecidiyeköy, Ali Sami Yen Stadyumu) ve 1947'de Beşiktaş (Beşiktaş, İnönü Stadyumu) futbol kulüpleri yeni stadyumlarını inşa etmişlerdir. Bu gelişmeleri 1949 yılında hizmete açılan; Paolo Vietti-Violi, Şinasi Şahingiray ile Fazıl Aysu'nun tasarımı olan İstanbul Spor ve Sergi Sarayı takip etmiştir. Bugünkü adıyla İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı inşa edildiği dönemde uluslararası etkinliklerde kullanılabilecek tek mekan haline gelmiştir (Örmecioğlu, 2015).

20. yüzyılda dünya fuarları ise; kültürel alışverişi teşvik etmek, mimari ve teknolojik yenilikleri sergilemek ve ülkeler arasındaki etkileşimi arttırmak amacıyla düzenlenen büyük etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fuarlar, dünya çapında büyük ilgi görmüş ve çeşitli ülkelerin farklı kentlerinde düzenlenmiştir. 20. yüzyılda düzenlenen önemli dünya fuarlarını New York Dünya Fuarı (1939 ve 1964), Brüksel Dünya Fuarı (1958), Osaka Dünya Fuarı (1970) olarak saymak mümkündür. Bu fuarlar, mimari ve teknolojik açıdan önemli yapıların inşa edilmesine ve dünya çapında tanınmalarına olanak sağlamıştır. Türkiye de bu dünya fuarlarına katılım sağlamış; 1939 New York dünya fuarında Sedat Hakkı Eldem'in tasarımı Türkiye Pavyonu büyük ilgi görmüş, Türkiye'de II. Ulusal Mimarlık döneminin başlangıcına bir işaret olarak yorumlanmıştır. Brüksel (1958) ve Osaka (1970) dünya fuarlarında sergilenecek Türkiye Pavyonu için ise yarışma projeleri düzenlenmiş ve uygulanmıştır (Tablo 3.9).

Alt Tema: Uluslararası fuarların yaygınlaşması

Bu alt tema altında yarışmalar **"dünya fuarı ve dünya sergisi siteleri"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu: Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeniden kalkınma planına yönelik İzmir'in bir ticaret merkezine dönüşmesi amacıyla Kültürpark'ta 1930'lardan itibaren fuarlar düzenlenmiştir. O yıl altıncısı düzenlenen İzmir Fuarı'na her yıl değişiklik imkanı verecek bir yapının inşa edilmesi amacıyla 1936 yılında açılan yarışmayı Emin Necib Uzman'ın projesi kazanmış ve uygulanmıştır. Modern mimarlığın geometrik biçimsel çizgilerini taşıyan, yatay bant pencereli, kolonatlı ve cam kuleli bu

yapının (Şekil 3.159) 1950'li yıllarda mevcut olduğu bilinse de hangi yılda yıkıldığına dair bilgiye ulaşılamamıştır.

1945-60 Dönemi

Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu: 1956 yılında II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan ilk dünya fuarı olan ve Brüksel'de düzenlenen Expo'58 için 1956 yılında açılan yarışmayı Utarit İzgi, Muhlis Türkmen, Hamdi Şensoy ve İlhan Türegün'ün projesi kazanmış ve proje 1958 yılında uygulanmıştır. Tasarım; Uluslararası Üslubun çizgilerini taşımasının yanı sıra yerel ögeleri ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun mozaik uygulamalarını içinde barındırmaktadır (Şekil 3.160). Fuarın bitiminin ardından prefabrik olarak tasarlanan yapının parçaları yeniden inşa edilmek üzere Ankara'ya gönderilmiş, ancak Türkiye'nin o dönem içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik şartlardan dolayı tekrar inşa edilememiştir (Kan Ülkü, 2019).

Expo'70 Japonya-Osaka Dünya Sergisi Türkiye Pavyonu: 1970'de Japonya'da düzenlenecek fuarda yer almak üzere 1969'da açılan yarışmayı Ragıp Buluç ve Orhan Peker'in tasarımı kazanmıştır (Şekil 3.161). Cengiz Bektaş'ın sergi ile ilgili izlenimlerini anlattığı yazısında iç mekanlarında sekizgen planlı sergi mekanlarının oluşu ve dış cephesinin brüt beton oluşu (Bektaş, 1970) dışında proje ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

İzmir Fuarı Odalar Birliği Pavyonu: 1960 yılında İzmir Fuarı'nda yapılmak üzere İzmirli mimarlar arasında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Güngör Kaftancı ve Ergun Onaran'ın projesi kazanmış ve proje 1960 yılında uygulanmıştır. Ters piramitlerden oluşan üç ayrı kütlenin birlikteliğinden oluşan tasarımın önünde heykeltıraş Turgut Pura'nın modern heykeline yer verilmiştir (Şekil 3.162). 20 yıl boyunca ayakta kalan pavyon 1980'de yıkılmıştır (Kaftancı, 2001).

Şekil 3.159. İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu (Bozdoğan, 2008)

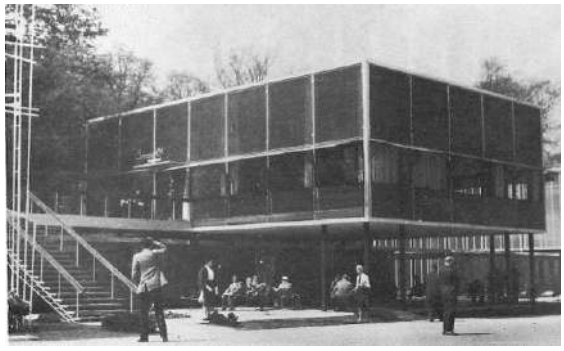

Şekil 3.160. Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu (Sözen, 1984)

Şekil 3.161. Expo'70 Japonya-Osaka Dünya Sergisi Türkiye Pavyonu (Docplayer, 2023)

Şekil 3.162. İzmir Fuarı Odalar Birliği Pavyonu (Kaftancı, 2001)

Alt Tema: Turizmin büyümesi ve tanıtımı

Bu alt tema altında yarışmalar **"konaklama yapısı"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

Yalova Termal Otel: 1934 yılında açılan yarışmayı Sedat Hakkı Eldem'in projesi kazanmış ve uygulama 1934-37 yılları arasında tamamlanmıştır. O dönem için sayfiye alanı olarak görülen Yalova'da, ağaçlık bir alanda betonarme olarak inşa edilen yapı T biçimlidir. Zemin üstü iki kattan oluşan tasarımda balkonlar ve balkonlardaki strüktürel elemanlar ritmik olarak tekrar etmektedir (Şekil 3.163). Yapının iç mekan düzenlemeleri de Sedat Hakkı Eldem tarafından yapılmıştır. Eldem bu yapıyı *"milli mimari hareketin ilk ürünü"* olarak nitelendirmiş; Türk evi ve geleneksel sivil mimarlık ögeleri ilk kez kamusal bir yapıda denenmiştir (Tanju ve Tanyeli, 2009). Ancak maalesef yapı 1984 yılında "korozyon" gerekçe gösterilerek yıkılmıştır.

1945-60 Dönemi

Eskişehir Porsuk Oteli: 1956 yılında düzenlenen yarışmayı Türkiye modern mimarlığının önemli isimlerinden Vedat Dalokay kazanmış ve uygulama 1956-59 yıllarında tamamlanmıştır. Zemin üstü yedi kat olarak tasarlanan yapı caddeye paralel olacak şekilde yerleştirilmiş prizmatik bir kütleye sahiptir. Otele giriş; yapının köşesine yerleştirilmiş, kubbe tarzı çatı örtüsü olan tek katlı kütlenin altından verilmiştir. Yapının en karakteristik parçası V kolonların taşıdığı bu kütledir (Koca ve Karasözen, 2010). İstanbul'da 1954'te inşa edilen Hilton Otel ile benzerlik gösteren yapı; prizmatik kütlesi, rasyonel plan çözümleri, modüler cephe sistemi ile Uluslararası Üslubun etkisindedir (Şekil 3.164). 1959'da hizmete açılan yapı 1960 askeri müdahalesinin ardından 1961'de Milli Savunma Bakanlığı tarafından satın alınmış ve Eskişehir Orduevi olarak

kullanımını sürdürmüştür. Yapıya 2003 yılında bakım-onarım ve güçlendirme çalışması, 2014 yılında ise kapsamlı bir iç mekan tadilatı yapılmıştır. Günümüzde yapı kentin simgelerinden biri olarak kalmaya ve kullanılmaya devam etmektedir.

Taksim Turistik Otel: 1959 yılında uluslararası ve sınırlı katılımcılı olarak açılan otel yarışmasını Tekin Aydın, Hande Çağlar, Yalçın Emiroğlu, Altay Erol, Mehmet Ali Handan ve Kemal Ahmet Aru'nun projesi kazanmıştır. İnşaat ekonomik ve siyasi sebeplerden ötürü 1968'te başlamış ve tamamen yerli sermaye ve malzeme kullanılarak 1974'te tamamlanmış ardından Sheraton Otel adıyla açılmıştır. Yapının formu manzara yönüne göre şekillenmiş; merkezi çekirdek etrafındaki açılı kollara odalar yerleştirilmiştir (Arû vd., 1967). Geniş bir baza kütlesi üzerine yerleşen yüksek katlı bloktan oluşan yapı, Uluslararası Üslup ve brütalizmin özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.165). Türkiye'nin 1960'lı yıllarda tasarlanmış en önemli yapılarından biri olan otel 1995 yılında kapsamlı bir dönüşüm geçirmiştir. Günümüzde Intercontinental Otel adıyla kullanımdadır.

Eskişehir Emek Oteli ve Otogarı: 1960 yılında düzenlenen yarışmayı Kemal Ahmet Aru, Mehmet Ali Handan, Aydın Tekin, Hande Çağlar, Yalçın Emiroğlu, Altay Erol (AHE Grubu) kazanmış ve 1964 yılında uygulama tamamlanmıştır. Otel ve otogardan oluşan kompleks kentin en hareketli ticari bölgesindedir. Prizmatik kütlesi, ızgara sistemli taşıyıcı ve cephe düzeni ile döneminin mimari üslubunu yansıtmaktadır (Şekil 3.166). Kentsel bellekte yer edinmiş simgesel yapılardan biri olan kompleks 2006 yılında Sarar Holding tarafından satın alınmış, yerine alışveriş merkezi ve otel içeren büyük bir kompleksin yapılacağı açıklanmıştır. 2009 yılında yıkılmak üzere boşaltılmış; yıllar boyu atıl vaziyette bırakılmıştır (Demirel Etli ve Kurt, 2014). 2022 yılında ise yıkım gerçekleşmiş ve kentin simge yapılarından biri kaybedilmiştir.

Anadolu Kulübü Büyükada Oteli: İlk olarak Atatürk'ün isteği üzerine kurulan, merkezi Ankara'da bulunan Anadolu Kulübü'nün 1937 yılında Büyükada Şubesi açılmıştır. Artan ihtiyaçlar neticesinde yeni bir yapı yapılmak üzere 1952 yılında yarışma düzenlenmiş ve yarışmayı Turgut Cansever ve Abdurrahman Hancı'nın projesi kazanmıştır. 1953-57 yılları arasında uygulanan yapının beyaz dış cephesi, teras çatılı prizmatik kütlesi Le Corbusier'in modern mimarlık ilkeleri ile örtüşmektedir (Şekil 3.167). Tasarımda aynı zamanda kafes gibi geleneksel mimari ögelere de yer verilmiştir (Üstün vd., 2019). 1957'de Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne layık görülen yapı Büyükada'nın da en ikonik yapılarından biri olup aynı işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.163. Yalova Termal Otel (Kulturenvanteri, 2023b)

Şekil 3.164. Eskişehir Porsuk Oteli (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.165. Taksim Turistik Otel (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.166. Eskişehir Emek Oteli ve Otogarı (Demirel Etli ve Kurt, 2014)

Şekil 3.167. Anadolu Kulübü Büyükada Oteli (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

1960-80 Dönemi

T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri: Ankara'nın simge yapılarından biri olan Stad Otel, 1964 yılında açılan bir yarışma sonucunda Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı olarak 1966-70 yılları arasında uygulanmıştır. Tasarım zeminde birbiriyle ilişkili ancak kütle olarak ayrı dört bloktan oluşmaktadır. Kütlenin asimetrik formu ile her cepheden farklı bir görünüm elde edilmiştir. Yapı çıplak beton kullanımı, strüktürünü açıkça sergilemesi, cephe düzenindeki hareketler, çatısındaki brüt beton kirişler ile Ankara'da brütalist mimarinin ilk ve önemli örneklerinden biridir (Şekil 3.168). 1980'li yıllarda yapının en belirgin ve özgün olan özelliği brüt beton cepheleri boyanmıştır (Balcı Öztürk, 2021). 2000'li yılların başına kadar Emekli Sandığı tarafından işletilen otel, uluslararası otel işletmecisi olan Radisson Blu'ya devredilmesinden sonra iç mekanlarında yapılan kapsamlı dönüşüm ve tadilat çalışmalarının ardından 2004'te yeniden hizmete açılmıştır.

T.C. Emekli Sandığı İstanbul Maçka Oteli: Emekli Sandığı'nın İstanbul'da yaptırdığı üçüncü otel olan (Özdemir, 2013) bu yapı 1966 yılında açılan yarışmada birinci olan Yılmaz Sanlı'nın tasarımı üzerine 1972 yılında inşa edilmiştir. Yapıda strüktürel elemanlar cepheye yansıtılmış ve parçalı kütleler ile cephede hareket sağlanmıştır (Şekil 3.169). Yıllarca Nişantaşı'nın simge yapısı olan ve 1960'ların mimarisini yansıtan otel 2002 yılında müellifi Yılmaz Sanlı'ya bilgi dahi verilmeden yıkılmıştır. Yapının yerinde günümüzde Emre Arolat'ın tasarladığı The St. Regis Oteli yer almaktadır.

İstanbul Harbiye Orduevi Sitesi: 1967 yılında açılan orduevi yarışmasını Metin Hepgüler'in projesi kazanmış ve uygulama 1971-74 yılları arasında tamamlanmıştır. Türkiye'nin en büyük orduevi olan bu yapı 21 katlı olup İstanbul'un ilk yüksek yapıları arasındadır (Şekil 3.170). Bu yapı ve Beyoğlu-Harbiye aksına inşa edilen diğer yüksek katlı yapılar kentin siluetinde bir dönüşümün başlangıcı olmuştur (Şevkin ve Gül, 2022). Yapının plan şeması Stad Otel ile benzerlik göstermekte; merkezi sirkülasyon etrafında iki yönde kademeli olarak yerleştirilmiş on iki odadan oluşmaktadır. Özgün tasarımını büyük oranda koruyan yapı günümüzde Harbiye Orduevi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

İzmir Ticaret Odası Oteli: 1963 yılında açılan otel yarışması için verilen parselde 1948 yılında inşa edilen Tüccar Kulübü bulunmakta olup yarışmada bu yapının da tasarıma dahil edilmesi istenmiştir (Arkitekt, 1963b). Yarışma sonucunda Harbi Hotan'ın projesi birinci olmuş ve otel 1966 yılında tamamlanmıştır. Hotan'ın tasarımında mevcut binanın strüktürü korunmuş ve yeniden işlevlendirilerek tüccar kulübü, yönetim ve servis mekanlarına; yeni yapı ise otel odalarına ayrılmıştır. İki farklı döneme ait yapıda dil birliğini sağlamak adına mevcut yapıya güneş kırıcı niteliğinde petek dokulu giydirme cephe yapılmıştır (Gökmen, 1999). Yapı; dönemin modern mimarlığının bir temsili ve kentin simgelerinden biri olması, kendine özgü cephe ve detaylara sahip olması ile miras değeri taşımasının yanı sıra tarihi bir yapıya ek yapı anlamında da örnek teşkil etmesi açısından oldukça önemlidir (Şekil 3.171). Ancak bu yapının da değeri yeteri kadar anlaşılamamış ve İzmir Ticaret Odası tarafından yerine daha yüksek katlı yeni bir yapı yapılmak üzere 2015 yılında yıkılmıştır.

Şekil 3.168. Stad Otel (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.169. İstanbul Maçka Oteli (Sözen ve Tapan, 1973)

Şekil 3.170. Harbiye Orduevi Sitesi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.171. İzmir Ticaret Odası Oteli (Hotan, 1966)

<u>Alt Tema: Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım</u>

Bu alt tema altında yarışmalar **"spor tesisi"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1945-60 Dönemi

Ankara Kapalı Spor Salonu: 1947'de açılan yarışmayı Mesut Evren ve Nihat Hasekioğlu'nun projesi kazanmıştır. Yapı; 57 metre açıklığa sahip çelik konstrüksiyon olarak tasarlanmıştır. Ancak o yıllarda çeliğin yurtdışından temin edilmesi kaynaklı maliyetin yükselmesi nedeniyle açıklık 40 metreye düşürülmüş ve strüktür betonarme kabuğa çevrilmiştir. 1954'te yapımına başlanan, 1957 yılında da tamamlanan bu spor salonu ülkemizde büyük açıklıklı kabuk yapı örneğinin ilki olma özelliği taşımaktadır (Şekil 3.172). Ancak yapı hizmete açıldıktan kısa bir süre sonra 1958 yılında, seyircinin olmadığı bir gecede, betonarme kabuğun çökmesi sonucu yıkılmıştır (Bayülke, 2009). Bu talihsiz olay ve aynı yıllarda yaşanan benzer yıkımlar[64] Türk mimar ve mühendisleri oldukça tedirgin etmiş ve tartışmalara sebep olmuştur. Ankara Kapalı Spor salonu ise yıkımın ardından 1969 yılında kırma çatılı yeni tasarımıyla yeniden inşa edilmiştir.

1960-80 Dönemi

Bursa Kapalı Spor Salonu: 1961 yılında düzenlenen yarışmada Muhlis Türkmen, Hamdi Şensoy, Orhan Şahinler'in projesi birinci olmuş ve uygulama 1972 yılında tamamlanmıştır (Şekil 3.173). 1950 yılında inşa edilen Bursa Atatürk Stadyumu'nun yanına inşa edilen bu yapı 2007 yılında stadyum ve çevresindeki yapılar ile birlikte 3. Derece Doğal Sit Alanı olarak tanımlanmış olmasına rağmen 2019 yılında "Millet Bahçesi" yapılmasına karar verilerek yıkılmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020 yılında bu alan ile ilgili "Bursa Atatürk Spor Salonu Ulusal Mimari Proje Yarışması" bir yarışma da düzenlemiştir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri: 1968'de açılan yarışmayı Akgündüz Eronat ve Erkut Şahinbaş kazanmış, proje 1975 yılında uygulanmıştır. Proje; eğimli arazi üzerinde, 1500 kişilik kapalı spor salonu, öğrenci lokali ve alışveriş merkezinden oluşmaktadır (Şahinbaş, 1998). Spor salonun çatısında yer alan ışıklıklarla kuzey ışığı içeriye alınmış; işleve uygun olarak yönsüz bir ışığın tayin edilmesini sağlamıştır. Ayrıca eğimli çatısı da açık hava seyirci tribünü işlevi görmektedir. Yapının mimarisi ve strüktürü bu anlamda benzersiz ve özgündür (Şekil 3.174). Spor salonu günümüzde Hasan Polat Beden Eğitimi ve Spor Merkezi adıyla Beden Eğitimi Bölümü'nün kullanımındadır. Öğrenci lokali bir dönem medikal ve sosyal

[64] Küçükyalı'da bir sinema binası, İstanbul Üniversitesi inşaatındaki istinat duvarı, Çorum Çimento Fabrikası'nda bir silo, Şişli Sineması, Ataköy Plaj Gazinosu'nun çatısının çökmesi aynı yıllarda meydana gelmiştir (Turgan, 1959; Örmecioğlu, 2015)

merkez olarak kullanılmış günümüzde KTÜ Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi; alışveriş merkezi ise sosyal tesis olarak kullanılmaya devam etmektedir.

İstanbul Zeytinburnu 12.500 Kişilik Kapalı Spor Salonu: 1975 yılında açılan yarışmayı Ragıp Bulguç, M. Ziya Tanalı ve Ercan Yener'in projesi kazanmıştır. Uygulama 1979'da başlamış ve uzun süren bir inşaat sürecinin ardından 1989'da açılmıştır. Abdi İpekçi Spor Salonu ismini alan salon, yapıldığı dönemde Türkiye'nin en büyük üçüncü etkinlik salonu olmuştur. Salonda Avrupa kupalarındaki maçlar ve milli basketbol takımının maçları yapılmış, konserler verilmiş, 2004 yılında ise Eurovision Şarkı Yarışması'na ev sahipliği yapmıştır. Yapı; İnşaat Mühendisleri Odası'nın ülkemizde uygulanmış büyük inşaat projeleri arasından jüri ile seçtikleri, 2007 yılında yayınlanan "50 Yılda 50 Eser" listesinde yer almıştır (Şekil 3.175). Kentli hafızasındaki yerinin yanı sıra modern mimarlığın en iyi örneklerinden biri olan bu yapı 28 yıl hizmet verdikten sonra 2017'de kapanmış ve 2018'de yerine yeni tesis yapılmak üzere yıkılmıştır.

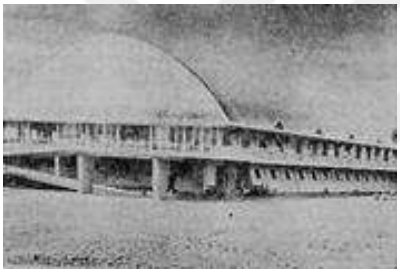

Şekil 3.172. Ankara Kapalı Spor Salonu (Örmecioğlu, 2015)

Şekil 3.173. Bursa Kapalı Spor Salonu (Sozcu, 2023)

Şekil 3.174. Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.175. İstanbul Zeytinburnu 12.500 Kişilik Kapalı Spor Salonu (Wikipedia, 2023f)

Alt Tema: Eğlenceye erişimin artması

Bu alt tema altında yarışmalar **"sinema ve tiyatro"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışmalar içerisinden uygulanan yalnızca bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı ile ilgili bilgiler ise şu şekildedir:

1945-60 Dönemi

İstanbul Açıkhava Tiyatrosu: Şehircilik uzmanı Henri Prost'un İstanbul planında yer verilen Taksim Gezi Parkı içine 1946-47 yılları arasında inşa edilen Harbiye Açıkhava Tiyatrosu 1946 yılında açılan yarışma sonucu birinci olan Nahit Uysal ve Nihat Yücel'in tasarımıdır. Günümüzde Kongre Vadisi olarak bilinen alanın en önemli yapılarındandır. Tiyatro; Antik Çağ'daki açık hava tiyatrolarının formlarından esinlenerek tasarlanmıştır. Yapıda görülen kesme taş kullanımı, simetri ve sadelik yapıldığı dönem itibariyle II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.176). Ayrıca sahnede kullanılan antik Yunan sütunları da Antik Çağ'dan bir esinlenme ve anıtsallık ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2005 yılında sahnenin üstü çelik strüktür üzeri sandviç panel ile kaplanmıştır (Yaşaroğlu, 2006). 2007 yılında tescillen yapı; 2008 yılında yapıldığı günden sonra en kapsamlı onarımı geçirmiştir. Günümüzde konserlerde, gösterilerde İstanbul'un en prestijli Açıkhava tiyatrosu olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 3.176. İstanbul Açıkhava Tiyatrosu (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Tablo 3.9. Tema 5: Popüler Kültür ve Turizm

TEMA 5: POPÜLER KÜLTÜR VE TURİZM

	1930-45 DÖNEMİ		1945-60 DÖNEMİ			1960-80 DÖNEMİ				
	kamu	özel	kamu		özel	kamu				özel
ALT TEMA: Uluslararası fuarların yaygınlaşması **YAPI TÜRÜ:** Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri	 Kaynak: Bozoğlan, 2000 **01 İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu** **Yarışma tarihi:** 1936 **Uygulama tarihi:** ? **Kurum :** İnhisarlar İdaresi **Mimar :** Emin Necib Uzman **Yapı türü:** Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri **Konum:** İzmir		 Kaynak: Sönen, 1954 **02 Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu** **Yarışma tarihi:** 1956 **Uygulama tarihi:** 1958 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :** Ü. İzgi, M. Türkmen, H. Şensoy, İ. Türegün **Yapı türü:** Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri **Konum:** Brüksel/Belçika	 Kaynak: Dosyalar, 2023 **03 Expo '70 Japonya-Osaka Dünya Sergisi Türkiye Pavyonu** **Yarışma tarihi:** 1969 **Uygulama tarihi:** 1970 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :** Raşip Buluç ve Orhan Peker **Yapı türü:** Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri **Konum:** Osaka/Japonya	 Kaynak: Kaftancı, 2001 **04 İzmir Fuarı Odalar Birliği Pavyonu (Sınırlı)** **Yarışma tarihi:** 1960 **Uygulama tarihi:** 1960 **Kurum :** ? **Mimar :** Güngör Kaftancı, Ergun Onaran **Yapı türü:** Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri **Konum:** İzmir		
ALT TEMA: Turizmin büyümesi ve tanıtımı **YAPI TÜRÜ:** Konaklama yapısı		 Kaynak: Kalkınmalarda, 2023b **01 Yalova Termal Otel** **Yarışma tarihi:** 1934 **Uygulama tarihi:** 1934-37 **Kurum :** Akay İdaresi **Mimar :** Sedat Hakkı Eldem **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Yalova	 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2023 **02 Eskişehir Porsuk Oteli (Eskişehir Ordu Evi)** **Yarışma tarihi:** 1956 **Uygulama tarihi:** 1956-59 **Kurum :** T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü **Mimar :** Vedat Dalokay **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Cumhuriye, Tepebaşı/Eskişehir	 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2023 **03 Taksim Turistik Otel (Uluslararası-Sınırlı) (Intercontinental Otel)** **Yarışma tarihi:** 1959 **Uygulama tarihi:** 1968-74 **Kurum :** Türkiye Vakıflar Bankası **Mimar :** AHE Mimarlık (Kemal A. Aru ve ekibi) **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Asker Ocağı Cd. No:1, Beyoğlu/İstanbul	 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2023 **05 Anadolu Kulübü Büyükada Oteli** **Yarışma tarihi:** 1952 **Uygulama tarihi:** 1953-57 **Kurum :** Büyükada Anadolu Kulübü **Mimar :** Turgut Cansever, Abdurrahman Hancı **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** 23 Nisan Cad. No:44 Büyükada/İstanbul	 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2023 **06 T.C. Emekli Sandığı Ankara Ştad Otel Sinema Tesisleri (Radisson Blu)** **Yarışma tarihi:** 1964 **Uygulama tarihi:** 1966-70 **Kurum :** Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü **Mimar :** Doğan Tekeli, Sami Sisa, M. Hepgüler **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** İstiklal Cad. No:20 Altındağ/Ankara	 Kaynak: Sönen ve Taşan, 1973 **07 T.C. Emekli Sandığı İstanbul Maçka Oteli** **Yarışma tarihi:** 1966 **Uygulama tarihi:** 1972 **Kurum :** T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü **Mimar :** Yılmaz Sanlı **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Mim Kemal Öke Cad. Nişantaşı, Şişli/İstanbul	 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2023 **08 İstanbul Harbiye Orduevi Sitesi** **Yarışma tarihi:** 1967 **Uygulama tarihi:** 1971-74 **Kurum :** Milli Savunma Bakanlığı **Mimar :** Metin Hepgüler **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Cumhuriyet Cad. Harbiye, Şişli/İstanbul	 Kaynak: Hotan, 1966 **09 İzmir Ticaret Odası Oteli** **Yarışma tarihi:** 1963 **Uygulama tarihi:** 1966 **Kurum :** İzmir Ticaret Odası **Mimar :** Harbi Hotan **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Atatürk Caddesi No:190, Konak/İzmir
		 Kaynak: Dekimin Bil ve Kült, 2018 **04 Eskişehir Emek Oteli** **Yarışma tarihi:** 1960 **Uygulama tarihi:** 1964 **Kurum :** T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü **Mimar :** Kemal Ahmet Aru ve ekibi **Yapı türü:** Konaklama yapısı **Konum:** Yunus Emre Cd. No:110, Odunpazarı/Eskişehir							
ALT TEMA: Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım **YAPI TÜRÜ:** Spor Tesisi			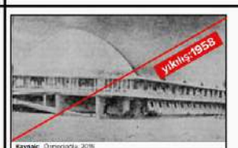 Kaynak: Osmanoğlu, 2016 **01 Ankara Kapalı Spor Salonu** **Yarışma tarihi:** 1947 **Uygulama tarihi:** 1954-57 **Kurum :** ? **Mimar :** Mesut Evren, Nihat Hasekioğlu **Yapı türü:** Spor tesisi **Konum:** Anafartalar, Altındağ/Ankara			 Kaynak: Sönen, 2021 **02 Bursa Kapalı Spor Salonu (Atatürk Spor Salonu)** **Yarışma tarihi:** 1961 **Uygulama tarihi:** 1972 **Kurum :** Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü **Mimar :** M. Türkmen, H. Şensoy, O. Şahinler **Yapı türü:** Spor tesisi **Konum:** Stadyum Cad. Osmangazi/Bursa	 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2023 **03 Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri** **Yarışma tarihi:** 1968 **Uygulama tarihi:** 1975 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :** Akgündüz Eronat, Erkut Şahinbaş **Yapı türü:** Spor tesisi **Konum:** KTÜ No:16 Ortahisar/Trabzon	 Kaynak: Wikipedia, 2023 **04 İstanbul Zeytinburnu 12.500 Kişilik Kapalı Spor Salonu (Abdi İpekçi Arena)** **Yarışma tarihi:** 1975 **Uygulama tarihi:** 1979-89 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :** Raşip Buluç, M. Z. Tanalı, Ercan Yener **Yapı türü:** Spor tesisi **Konum:** 10. Yıl Caddesi, Zeytinburnu/İstanbul	
ALT TEMA: Eğlenceye erişimin artması **YAPI TÜRÜ:** Sinema ve Tiyatro		 Kaynak: Yaşanın kişisel arşivi, 2022 **01 İstanbul Açıkhava Tiyatrosu** **Yarışma tarihi:** 1946 **Uygulama tarihi:** 1946-47 **Kurum :** İstanbul Belediyesi **Mimar :** Nahit Uysal, Nihat Yücel **Yapı türü:** Sinema ve Tiyatro **Konum:** Harbiye, Taşkışla Cd. No:8 Şişli/İstanbul							

3.6. TEMA 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası

Savaş, insanın varoluşundan bu yana süre gelen bir olay iken 20. yüzyıl ile birlikte savaşın da teknikleri ve etkileri değişmiştir. Savaşlar, dünya çapında büyük ölçeklere etki etmeye başlamış ve daha ölümcül yöntemleri kullanmıştır. 20. yüzyılın girmesiyle birlikte Dünya; I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, 1945'te ABD'nin Hiroşima ve Nagasaki'de atom bombası kullanması, Kore Savaşı (1950-53), Vietnam Savaşı (1955-75), Sovyet-Afgan Savaşı (1979-89), 1945-91 arası Soğuk Savaş, parçalanan ülkelerin bağımsızlık savaşları, sömürgecilikten kurtulan milletlerin çatışmaları, sayısız iç savaş yaşamış ve milyonlarca insan yaşamını yitirmiştir. 1970'lerden itibaren ise terörizm[65] hayatımıza girmiş, uluslararası düzeylerde yürütülen terör saldırıları sonucu binlerce sivil vatandaş hayatını kaybederken siyasi ve toplumsal çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Tüm bu savaşlar sonucu kitlesel göçler yaşanmış; Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında birçok ülkeden çok sayıda insan zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Marsden ve Spearritt, 2021).

Bu savaşların mimari açıdan en önemli sonuçlarından biri de ardında tahrip olan, özellikle tarihi merkezleri bombalanan harap ve yıkık şehirler bırakmasıdır. Barış zamanı geldiğinde savaşlarda yok edilen bu alanlar yeniden inşa edilmiş; kimi zaman tarihi yapıların replikaları yapılırken kimi zaman da modernizmin etkisiyle geçmişe bir sünger çekilerek yeni yapılar, yeni mekanlar ve yeni şehirler inşa edilmiştir. Bir diğer sonucu ise bu savaşlarda hayatını kaybedenleri anmak, geçmişi hatırlamak, yapılan fedakarlıkları unutmamak için inşa edilen anıtlar ve hatıra alanlarıdır. Bu alanlar, milletler için savaş sonrası toparlanmanın en temel göstergelerinden biri haline gelmiştir. Özellikle savaşın yaşandığı başkentlerde ya da önemli anların yaşandığı şehirlerde bu anıtlar yapılmıştır (Marsden ve Spearritt, 2021). Bunlara küresel ölçekte örnekler; Almanya'daki Berlin Duvarı Anıtı (1998), Polonya'daki Auschwitz Toplama Kampı (1940–45), Japonya'daki Hiroşima Barış Anıtı -Genbaku Dome- (1945), Cezayir'deki Şehitler Anıtı El Madania (1982), Moğolistan'daki Zaisan Anıtı, (1971) ve ülkemizde Çanakkale Gelibolu'daki Anzak Anıt Mezarlığı (1915) olarak verilebilir.

Bu temaya Türkiye açısından baktığımızda tarihimizdeki en önemli savaş; I. Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri tarafından işgali sonucunda ülkenin Misak-ı Milli sınırlarını ve bütünlüğünü korumak için verilen askeri ve siyasi mücadeleleri içeren Kurtuluş Savaşı (19 Mayıs 1919- 24 Temmuz

[65] İstenilen bir siyasi hedefe ulaşmak için korku veya şiddetin sistematik kullanımı

1923)'dır. Savaş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanmış, ardında ise binlerce gazi ve savaş şehidi bırakmıştır. Savaş sonrasında; savaşta yitirilenlerin anısına birçok kentte ve alanlarda anıtlar ve anıt parklar inşa edilmiş; savaşa tanıklık etmiş alanlar da "milli park" statüsüne getirilmiştir. "Bellek mekanı" dediğimiz bu alanların başında ise Gelibolu Yarımadası gelmektedir (Güzel ve Atabeyoğlu, 2021).

Alt Tema: Savaş ve çatışmanın hatıraları

Bu alt tema altında yarışmalar **"anıt ve abide"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir (Tablo 3.10):

1930-45 Dönemi

Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı: Çanakkale Şehitler Abidesi olarak da bilinen anıt, 1944 yılında açılan yarışma sonucunda elde edilmiştir. Anıtkabir'den sonra Türkiye'deki en önemli anıtlardan biridir. Çanakkale şehitlerini anmak ve anısını yaşatmak üzere açılan bu yarışmada Feridun Kip, İsmail Utkular ve Doğan Erginbaş'ın projesi birinci seçilmiştir. Tasarımda Roma mimarisinde kullanılan zafer takı formundan ilham alınmıştır. Anıta uzaktan bakıldığında ise Mehmetçik'in M harfi şekli görünmektedir. Yapı simetrisi, taş kaplamaları, yalın geometrisi ile II. Ulusal Mimarlığın izlerini taşımaktadır (Şekil 3.177). Temelleri 1954 yılında atılan 42 metre yükseklikteki anıtın ziyarete açılması ise 21 Ağustos 1960'ta gerçekleşmiş; 1973'te de "milli park" ilan edilmiştir. Hüzün turizmi mekanlarının başında gelen bu alanı her yıl iki milyonun üzerinde kişi ziyaret etmektedir.

1960-80 Dönemi

Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri: 1962 yılında açılan anıt yarışmasında Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı'nın projesi birinci seçilmiştir. 1968 yılında ziyaretçilere açılan anıt; Kurtuluş Savaşı'nın sonuçlandığı yer olan Dumlupınar'da savaşın bitişine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ithafen yapılmış farklı yüksekliklerde ve keskinliklerdeki üçgen bloklardan oluşmaktadır (Şekil 3.178). Bütünüyle dinamik bir etkideki anıta her yönden bakışta farklı görünümler elde edilmektedir. Üçgen formunun kullanılma sebebi ise üçgeninin dinamizmi desteklemesi ve kayalık arazi dokusu ile uyumun sağlanmak istenmesi olarak ifade edilmiştir (Kortan, 1997). 1981 yılında tescillenen anıt günümüzde Zafer Anıtı adıyla halen ziyaretçilere açıktır.

Dumlupınar Zafer Anıtı Alanı için Kentsel Alan Düzenleme Projesi: 1962 yılında aynı konu ile açılan yarışmayı Doğan Tekeli, Sami Sisa ve heykeltıraş Yavuz Görey'in tasarımı kazanmış ve uygulama 1964-72 yılları arasında tamamlanmıştır. Anıt;

Mustafa Kemal Atatürk'ün *"Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!"* emrini verdiği Başkomutan Meydan Muharebesi'ndeki karargâh yerinde inşa edilmiştir. Günümüzdeki adıyla İlk Hedef Anıtı; bronz Atatürk heykeli ve arkasındaki savaşı sembolize eden ve soyut olarak çalışılmış betonarme geometrik formlardaki arka fondan oluşmaktadır (Şekil 3.179). Günümüzde Kütahya'da İlk Hedef Anıtı adıyla halen ziyaretçilere açıktır.

Conkbayırı Mehmetçik Parkı Anıtı ve Parkı: 1970 yılında Gelibolu Yarımadası'nda yapılmak üzere açılan yarışmayı Ahmet Gülgönen'in tasarımı kazanmıştır. Mustafa Kemal komutanlığında tarihi direnişin yaşandığı Conkbayırı'nda şehit düşen askerler anısına yapılan anıt, beş dikilitaştan oluşmakta ve bir eli sembolize etmektedir (Şekil 3.180). Yapıldığı dönem itibariyle anıt tasarımına farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Kıbrıs Özgürlük Anıtı: 1976 yılında yakın tarihte yaşanan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın anısına bir yarışma düzenlenmiş; yarışmayı Yaşar Marulyalı, Levent Aksüt, Walter Machate, Dinçer Erimez, Nazlı Yiğit ve Hilda Dülgeroğlu'nun projesi kazanmıştır (Şekil 3.181). Brüt betondan iki farklı yükseklikte inşa edilen anıtta 30 metre boyundaki yüksek blok Türkiye'den gelen barış kuvvetlerini ve Türk ruhunu simgelerken; yüksekliği az olan blok ise Kıbrıs halkının anavatan ile kucaklaşmasını ve özgürleşmesini simgelemektedir (UMO, 2022).

Muş Malazgirt Zafer Anıtı: 1973 yılında ise diğerlerinden farklı olarak Türklerin Anadolu'ya girişi anlamına gelen Malazgirt Savaşı anısına bir yarışma açılmış; yarışmayı Vesile Gönül Aslaner, Mustafa Aslaner, Süheyla Aykut, Ertekin Aykut ve Hami Gürün'ün projesi kazanmıştır. 1989 yılında tamamlanan anıt 42 metre uzunluğunda iki sütundan oluşmaktadır (Şekil 3.182). Sütunlar Anadolu'nun kapısını, aralarındaki boşluk ise Türklerin bu kapıdan geçişini sembolize etmektedir (Malazgirt, 2023). Devasa boyutlardaki anıt 2021 yılında çevre düzenlemesiyle birlikte kapsamlı bir onarım geçirmiştir.

Şekil 3.177. Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.178. Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.179. Dumlupınar Zafer Anıtı Alanı için Kentsel Alan Düzenleme Projesi (Kulturenvanteri, 2023)

Şekil 3.180. Conkbayırı Mehmetçik Parkı Anıtı ve Parkı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Şekil 3.181. Kıbrıs Özgürlük Anıtı (Okray ve Şimşek, 2018)

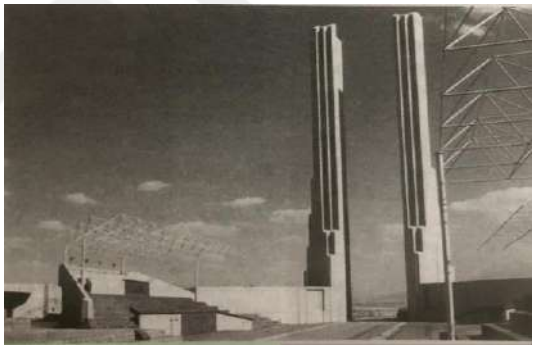

Şekil 3.182. Muş Malazgirt Zafer Anıtı (Vanlı, 2006)

Tablo 3.10. Tema 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası

TEMA 6: BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ VE SONRASI

ALT TEMA: Savaş ve çatışmanın hatıraları

YAPI TÜRÜ: Anıt ve abide

	1930-45 DÖNEMİ		1945-60 DÖNEMİ		1960-80 DÖNEMİ	
	kamu	özel	kamu	özel	kamu	özel
	 Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 **01 Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı** **Yarışma tarihi:** 1944 **Uygulama tarihi:** 1954-60 **Kurum :** Milli Savunma Bakanlığı **Mimar :** Feridun Kip, İsmail Utkular, Doğan Erginbaş **Yapı türü:** Anıt ve abide **Konum:** Seddülbahir/Eceabat/Çanakkale				 Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 **02 Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri** **Yarışma tarihi:** 1962 **Uygulama tarihi:** 1964-68 **Kurum :** Milli Savunma Bakanlığı **Mimar :** Levent Aksüt, Yaşar Marulyalı **Yapı türü:** Anıt ve abide **Konum:** Zafertepe-Çalköy/Kütahya	 Kaynak: Kültürenvanteri, 2022 **03 Dumlupınar Zafer Anıtı Alanı İçin Kentsel Alan Düzenleme Projesi (İlk Hedef Anıtı)** **Yarışma tarihi:** 1962 **Uygulama tarihi:** 1964-72 **Kurum :** Dumlupınar'da kurulan bir dernek **Tasarım :** Doğan Tekeli, Sami Sisa, Yavuz Görey **Yapı türü:** Anıt ve abide **Konum:** Zafer, Dumlupınar/Kütahya
					 Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 **04 Conkbayırı Mehmetçik Parkı Anıtı ve Parkı** **Yarışma tarihi:** 1970 **Uygulama tarihi:** 1980 **Kurum :** - **Mimar :** Ahmet Gülgönen **Yapı türü:** Anıt ve abide **Konum:** Kocadere/Eceabat/Çanakkale	 Kaynak: Okray ve Şimşek, 2018 **05 Kıbrıs Özgürlük Anıtı** **Yarışma tarihi:** 1976 **Uygulama tarihi:** 1978 **Kurum :** Kıbrıs Türk Federe Devleti Vakıflar İdaresi **Mimar :** Yaşar Mavitaş, Levent Aksüt, Walter Mocheti, Dinçer Emrez **Yapı türü:** Anıt ve abide **Konum:** Karaoğlanoğlu Cad, Girne/Kıbrıs
					 Kaynak: Yerli, 2006 **06 Muş Malazgirt Zafer Anıtı** **Yarışma tarihi:** 1973 **Uygulama tarihi:** 1985-89 **Kurum :** Bayındırlık Bakanlığı **Mimar :** V. G. Asiener, M. Asiener, S. Aykut, E. Aykut, H. Gürün **Yapı türü:** Anıt ve abide **Konum:** Ahlat Malazgirt Yolu, Malazgirt/Muş	

3.7. TEMA 7: Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi

20. yüzyılda ulaşım sistemlerin gelişmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte raylı sistemin yerini otomobiller, her türlü taşımacılıkta kullanılan büyük araçlar ve havayolu taşımacılığı almıştır. Raylı sistemden daha hızlı ve ekonomik olmaya başlayan bu ulaşım sistemleri beraberinde otobanlar, yakıt istasyonları, bakım ve onarım tesisleri, otobüs terminalleri, yolcu konaklama mekanları ve havaalanları gibi yeni mekanları ve yapı türlerini hayatımıza dahil etmiştir. Otobüsler ve kamyonlar ise ilk olarak 1890'larda ortaya çıkmış; kamyonlar daha ekonomik ve hızlı olması sebebiyle yük trenlerinin yerini alırken otobüsler de şehir içinde araca erişimi olmayanlar için toplu taşıma olarak kullanılmıştır. Şehirlerarası yolculuklarda ise otobüsler demiryolu hizmetinin ulaşamadığı yerlere, dağlık ve uzak bölgelere dahi ulaşım sağlayabilmesi ile tercih sebebi olmuştur (Marsden ve Spearritt, 2021).

Türkiye'de 1950'ler ile birlikte ulaşım ağının genişlemesi, Anadolu'nun tüm köy ve kentlerine yolların yapılmasıyla birlikte birçok kentte otobüs terminalleri inşa edilmiştir. Bu dönemde yapılan terminaller küçük ölçeklerde olup; 1980 sonrasında kentlerin hızla büyümesi sonucunda hem yetersiz kalmış hem de kent merkezine sıkışmıştır. Özellikle 2000 sonrasında birçok kentte eski otogarlar yıkılmış, yeni otogarlar ise kentin dış çeperlerine taşınmıştır. Ancak bu yıkımlarda kavuşma ve ayrılık gibi yoğun duygulara tanıklık eden mekanlar olan otogarların kentlinin belleğinde yeri hep göz ardı edilmiştir.

Türkiye'nin en önemli ve en büyük otogarlarından İstanbul Esenler Otogarı'nın temeli 1987'de atılmış, 1994'te hizmete açılmıştır. 2019'da onarıma giren otogarın kullanımı halen devam etmektedir. Ankara (Aşti) Otogarı 1985 yılında açılan bir yarışma projesi ile elde edilmiş ve 1995 yılında açılmıştır. Açıldığı günden bu yana aktif olarak kullanılan otogar; iki katlı mimarisi, fonksiyonelliği ve işleyişi ile Türkiye'nin en beğenilen otogarları arasındadır. İzmir Şehirlerarası Otobüs Terminali 1993'te belediyenin düzenlediği ihale sonucu Merih Karaaslan ile İlker Aksu tarafından tasarlanmış ve 1998'te hizmete girmiştir. Antalya Otogarı için de 1986 yılında bir yarışma projesi düzenlenmiş ve yarışmayı İlhami Özköse ve Yakup Hazan'ın projesi kazanmıştır. 1997 yılında hizmete giren otogarın tasarımında güneş ışığı ve gölge referans alınmıştır (Hazan Mimarlık, 2023). Otogarın taşınması için yapılan imar değişikliğine Antalya Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası'nın itirazları neticesinde 2019'da iptal kararı alınmıştır.

1960'ların ortalarına kadar uzun mesafeli yolculuklarda yolcu gemisi ile seyahat havayolundan daha ekonomik iken; II. Dünya Savaşı'nın sonunda başlayan jet çağı ile birlikte hava yolculuğunun maliyetleri düşmeye başlamıştır. İlk ticari uçuşa uygun Boeing 747'nin 1970'te piyasa sürülmesiyle birlikte hava yolculuğuna talep hızla artmış; 1980'lerden ABD, Avrupa ve Asya ülkelerindeki farklı şehirlerde havalimanları açılmaya başlamıştır. Özellikle 1990'ların sonuna doğru olimpiyatlar, dünya kupası ve hac ziyareti gibi mega etkinlikler uluslararası seyahat hızını daha da arttırmıştır (Marsden ve Spearritt, 2021).

Türkiye'de ulaşım yapılarından havalimanlarının ilkinin İstanbul'da 1912'de askeri amaçla yapıldığı bilinmektedir. 1933 itibariyle Ankara-İstanbul arasında hem askeri hem sivil amaçlarla hava ulaşımı başlamıştır (Taşlıgil, 1996). Ardından ise büyük kentlerde; 1953'te İstanbul Yeşilköy Havaalanı, 1955 yılında Ankara Esenboğa Havalimanı, 1987'de İzmir Adnan Menderes Havalimanı inşa edilmiştir. 1980 öncesinde yarışma ile elde edilmiş havalimanı bulunmamaktadır. 1977 yılında "Yeşilköy Hava Meydanı (Sınırlı)" yarışması açılmış ancak yarışma ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. 2000'lere kadar ise 1985 yılında Esenboğa Havalimanı'nın üst yapı tesisleri, 1991'de Antalya Havalimanı Dış Hatlar Terminali, 1996 yılında Atatürk Hava Limanı Yeni Dış Hatlar Terminali, 1998'de Ankara-Esenboğa Havalimanı Yeni İç-Dış Hatlar Terminal Binası ve Katlı Otoparkı, İzmir Adnan Menderes Havaalanı Yeni Dış Hatlar Terminal Binası ve Katlı Otoparkı, Muğla/Milas-Bodrum Hava Limanı Dış Hatlar Terminali, 1999'da Muğla-Dalaman Havalimanı mimari proje yarışmaları ile elde edilmiştir.

Otobüs terminali ve havalimanı tasarımında yarışma yoluna başvurulması ulaşım ağlarının genişlemesi ve teknolojilerin gelişmesi ile birlikte özellikle 1980 sonrasına rast gelmesi sebebiyle bu tema başlığı altında 1930-80 aralığında yarışma yolu ile inşa edilen yapılar oldukça sınırlıdır.

20. yüzyıl başında kitle iletişiminin büyük bir bölümü basılı materyaller ile sağlanırken teknolojisinin gelişmesiyle birlikte önce telefon, 1920'lerde radyo ve 1940'larda televizyon hayatımıza girmiş; iletişim ve bilgiye erişim artık bu telekomünikasyon biçimleriyle sağlanır olmuştur. Yüzyıl sonunda ise dijital teknolojiler ve internet kitle iletişimini bambaşka boyutlara taşımıştır. Tüm gelişmelerde olduğu gibi hayatımıza giren bu yeni teknolojiler de yeni mekanları getirmiştir. 19. ve 20. yüzyıla damgasını vuran postane yapılarının ardından basın yayın merkezleri, telefon kulübeleri, radyo ve televizyon yayın kuleleri, radyo evleri gibi yapılar inşa edilmiştir.

Türkiye'de postane binaları özellikle Osmanlı Devleti'nde haberleşme sistemlerindeki gelişmelere bağlı olarak inşa edilmeye başlamış; mimari programları ile modern kamusal mekanların ilk örnekleri olmuştur. İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun farklı şehirlerinde inşa edilen bu yapılardan günümüze otuzdan fazlası ulaşmıştır (Ekimci ve Küçükatalay, 2022). Üslup olarak genellikle Neoklasik, Art Nouveau veya I. Ulusal Mimarlık etkisinde tasarlandıkları söylenebilir.

Postane binası dışında kitle iletişim yapılarından biri ise radyoevleridir. Türkiye'de ilk radyoevi 1936'da Ankara'da İtalyan Marconi firması tarafından tasarlanmış ve 1938 yılında açılmıştır. Yalın ve kübik formları ile oldukça modern çizgideki yapının günümüzde kullanımı devam etmektedir. Bir diğer radyoevi ise İstanbul'da yarışma yolu ile 1949'da elde edilmiş İstanbul Radyoevi'dir (Tablo 3.11). 1980 öncesinde kitle iletişimi ile ilgili başka yarışma yapılmamıştır. 1982'de "Ankara TRT Sitesi" (TRT Genel Müdürlüğü, ORAN) yarışması düzenlenmiş, yarışmada Ertur Yener, Erdoğan Elmas ve Zafer Gülçur'un projesi birinci seçilmiş ancak uygulamanın tamamlanması 17 yıl sürmüştür. Uzun süren inşaat aşaması ve zamanla gelişen yeni ihtiyaçlar neticesinde yapı birçok revizyon geçirmiştir.

Alt Tema: Uzun mesafeli mal ve insan taşımacılığının genişletilmesi

Bu alt tema altında yarışmalar **"otobüs terminali"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

İstanbul Limanı Galata Yolcu Salonu (Garmaritim): 1936 yılında uluslararası katılımcılı olarak açılan yarışmada üç tane birincilik ödülü verilmiş, Rebii Gorbon'un projesi uygulanmak üzere seçilmiş ve yapı iki buçuk yıl süren inşaatın ardından 1940 yılında hizmete açılmıştır. Karaköy sahilinde yer alan yapının inşası esnasında denize dolgu yapılmış ve fore kazık temel uygulanmıştır. Türkiye'nin ilk modern deniz yolcusu uğurlama ve karşılama salonu olan yapı aynı zamanda Cumhuriyet'in millileştirme çalışmaları içinde sembolik bir öneme sahiptir. İstanbul'da modernist dilin simgelerinden biri olan Yolcu Salonu (Şekil 3.183) işleve dair ögeleri, özgün nitelikleri ve Yolcu Salonu kulesi gibi anıtsal biçimlenmeler barındırmaktadır (Omay Polat, 2017). Yapı 2014 yılına kadar aktif olarak aynı işlevinde kullanılmış, Karaköy'ün ve İstanbul boğaz siluetinin simge yapılarından biri haline gelmiştir (Kulturenvanteri, 2023c). 2002 yılında Koruma Kurulu tarafından tescil edilen yapı 2017 yılında Galataport projesi kapsamında yıkılmıştır.

1960-80 Dönemi:

Kayseri Belediyesi Şehirlerarası Otobüs Terminali: 1965 yılında açılan yarışmada Cevat Dayanıklı, Hayık Kaplanoğlu'nun iç içe geçen geometrik formlardan oluşan ve zemine yayılan projesi birinci olmuş; 1973 yılında tamamlanmış ve uzun yıllar Kayseri'de hizmet vermiştir (Şekil 3.184). Kent belleğinde yer edinen bu otogar yeni terminalin yapılacak olması sebebiyle 2007 yılında yıkılmıştır.

Alt Tema: Kitle iletişiminin geliştirilmesi

Bu alt tema altında yarışmalar **"TV ve radyo yayın istasyonları, ağları ve tesisleri"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içerisinden uygulanan yalnızca bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı ile ilgili bilgiler ise şu şekildedir:

1930-45 Dönemi

İstanbul Radyo Evi: 1945 yılında açılan yarışmayı Doğan Erginbaş, Ömer Güney ve İsmail Utkular'ın projesi kazanmış; yapı 1949 yılında hizmete açılmıştır. Tasarım; simetrik plan kurgusu, anıtsal cephesi, pencere oranları, kesme taş kullanımı ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 3.185). 2020 yılında güçlendirme çalışmaları sebebiyle boşaltılmış olan yapı 2021 yılında Radyoevi'nin otel olacağı iddiaları ile tekrar gündeme gelmiş ancak yetkililer bu durumu yalanlamıştır. Günümüzde halen boş olan yapının güçlendirme veya restorasyon çalışmalarının başlaması beklenmektedir.

Şekil 3.183. Karaköy Yolcu Salonu (Kulturenvanteri, 2023c)

Şekil 3.184. Kayseri Belediyesi Şehirlerarası Otobüs Terminali (Wowturkey, 2021)

Şekil 3.185. İstanbul Radyo Evi (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

3.8. TEMA 8: Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi

Dünya nüfusu 20. yüzyılın özellikle son 70 yılında tarihteki en fazla yükselişi göstermiş; buna bağlı olarak kentlerin nüfusu da hızla artmıştır. 20. yüzyıl başında dünyada nüfusu bir milyonun üzerinde olan yalnızca 17 şehir varken 21. yüzyılın başlamasıyla birlikte bu şehirlerin sayısı 387'ye yükselmiştir. 20. yüzyılda yoğun nüfus Avrupa'da yer alırken 21. yüzyılda kıta değiştirmiş ve en yoğun nüfuslu kentler Asya'da yer almıştır (Satterthwaite, 2005; Marsden ve Spearritt, 2021). Şehirler büyüdükçe

insanların barınma biçimleri de değişmiş; yüksek katlı bloklar, apartmanlar, toplu konutlar, banliyöler ortaya çıkmış ve bu durum yapılı çevrede çarpıcı değişikliklere yol açmıştır. Hızlı kentleşmeyi planlamak adına birçok kent merkezi hazırlanan imar planlarına göre yeniden şekillenmiştir.

Her iki dünya savaşından sonra Avrupa'da yıkılan konutların yerini alacak yeni konutlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu arayışların bir sonucu olarak 1919'da Almanya'da Bauhaus ekolü başlamış, yine Almanya'nın Stuttgart kentinde Ludwig Mies van der Rohe önderliğinde 1927'de gerçekleştirilen Weissenhofsiedlung Konut Sergisi'nde aralarında Le Corbusier, Walter Gropius gibi isimlerin bulunduğu 17 mimar ortak noktası modern, işlevsel, ekonomik ve sağlıklı olmak üzerine olan farklı tiplerde konutlar tasarlamıştır[66]. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere, İtalya, Fransa gibi ülkelerde düşük gelirli insanlar için sosyal konutlar inşa edilmiş; birçok şehir merkezi yeniden yapılanmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde ise kentlerde konut birimlerinin kamu birimleri ile birlikte kümelendiği "mikrorayon" modeli uygulanmış; "hruşçovka" olarak adlandırılan düşük maliyetli, betonarme 3-5 katlı apartmanlardan yüzlerce konut inşa edilmiştir. Bu, Sovyet kentleşme modeli egemenliği altındaki ülkeleri ve sonrasında Çin'i etkilemiş ve örnek alınmıştır (Zarecor, 2011; Snopek, 2015; Marsden ve Spearritt, 2021).

Türkiye'de kentleşme ise Cumhuriyet'in ilanından 1950'lere kadar durağan bir çizgide devam etse de özellikle 1950 sonrasında büyük bir değişim süreci başlamış; Marshall Yardımları ile de bu süreç ivme kazanmıştır. Tarımda makineleşme ve kentlerde sunulan imkanların cazibesi, eğitim fırsatları gibi etkenler kırsaldan kente doğru yoğun göçlerin artmasına ve şehirlerin kontrolsüz bir şekilde büyümesine sebep olmuştur. 1950'lerden sonra kentlerde apartmanlaşma yoğunlaşmış; yap-sat yöntemiyle birbirine benzeyen, mimari estetiği azalmış ve maliyeti düşük apartmanlar hızla inşa edilmiştir.

Türkiye'de kentleşme ve apartmanlaşma oldukça derin ve bilgi gerektiren konulardır, bu alanla ilgili yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışma kapsamında "hızlı kentleşme ve şehirlerin büyümesi" teması altında yalnızca yarışma yolu ile elde edilmiş konutlar incelenmiştir (Tablo 3.12). Bu inceleme kapsamında ise "tip projeler" hariç tutulmuştur.

Alt Tema: Büyüyen kent, artan nüfus ve yoğunluk

Bu alt tema altında yarışmalar **"konut"** yapı türüne göre incelenmiştir. Bu yapı türündeki yarışma projeleri içinden uygulanan yapılar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

[66] Detaylı bilgi için bkz: https://freunde-weissenhof.de

1930-45 Dönemi

Ankara'da Hususi Bir Apartman: 1934 yılında açılan apartman yarışmasını Bekir İhsan kazanmış; Soysal Apartmanı olarak bilinen yapı 1935 yılında uygulanmıştır. Kızılay meydanına bakan konumuyla, yapıldığı dönemde Ankara'nın en modern ve en gözde apartmanı olmuştur. Tasarım; yatay mimarisi, zemin katı boşaltması, teras kullanımı ve yalın cephesiyle modern mimarlığın tasarım ilkelerini içinde barındırmaktadır (Şekil 3.186). Ayrıca Ayşe Kulin'in "Adı Aylin" romanında da belirttiği gibi o yıllarda meşhur olan Süreyya Pavyonu, Ulus Sineması ve Madam Marga Dans Okulu bu apartmandadır. Kalorifer tesisatı, sıcak su, çamaşır kurutma alanı, havuzlu bahçe gibi o dönem için oldukça farklı ayrıcalıklara sahip bu yapı, günümüze dek ulaşamamış, oldukça erken bir tarihte 1966 yılında yıkılmıştır (Esen, 2023). Yapının yerinde günümüzde Soysal Çarşısı bulunmaktadır.

1945-60 Dönemi

Erzurum Devlet Demiryolları Müdürlüğü İşletme Toplantı Binaları ve Memur Evleri Mahallesi: 1945 yılında açılan jüri üyeleri arasında Paul Bonatz'ın da bulunduğu yarışmayı Mukbil Gökdoğan ve Eyüp Asım Kömürcüoğlu kazanmış; işletme binası, otel, toplantı evi ve sıralı evlerden oluşan projenin sadece bahçeli sıralı evleri inşa edilmiştir (Eyyupoğlu, 2018). 1955 yılında inşaatına başlanan sıra evlerin günümüzde de kullanımı devam etmedir. Sıralı evler 1940'larda Ankara'da inşa edilen Saracoğlu Mahallesi ile mimari üslup olarak benzerlik göstermektedir (Şekil 3.187).

Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı: 1972 yılında sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışmayı Doğan Tekeli ve Sami Sisa'nın projesi kazanmıştır. Bulunduğu konum itibariyle daha çok yüksek gelir grubu aileler için tasarlanan apartman 1972-75 yılları arasında uygulanmıştır. Vali Konağı Caddesi'nin bitiminde bulunan yapı, mimarisi ve 22 katlı oluşu ile dönemin en ikonik yapılarından biri haline gelmiştir. Giriş saçağı ve zemin katta yer alan baza kütlesiyle yapının ağır kütle etkisi kırılmaya çalışılmıştır. 25 metre eğimli arsada tasarlanan yapıda otopark, sinema, sauna, lokanta gibi ek işlevlere de yer verilmiştir. Yapı 2014 yılında Bilgili Holding tarafından satın alınmış ve yenileme projesi Tanju Özelgin tarafından yapılmıştır. 2015 yılında projelendirilen çalışmalar 2022 yılında tamamlanmıştır. Cephenin tamamen koyu renk ile kaplanması, girişe eklenen heykeller ve tamamen lüks bir rezidans konseptine geçmesi ile özgün niteliklerini büyük oranda kaybetmiştir (Şekil 3.188). Günümüzde uluslararası otel firması Ritz-Cartlon tarafından işletilmektedir.

Şekil 3.186. Ankara'da Hususi Bir Apartman (Pinterest, 2023a)

Şekil 3.187. Erzurum Devlet Demiryolları Müd. İşletme Toplantı Binaları ve Memur Evleri Mah. (Eyyupoğlu, 2018)

Şekil 3.188. Yapı Kredi Bankası Mensupları Yrd. ve Emekli San.Vakfı Apartmanı (Yazarın kişisel arşivi, 2023)

Tablo 3.11. Tema 7: Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi

Tablo 3.12. Tema 8: Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi

3.9. Değerlendirme

Bu çalışmada Türkiye'nin modern mimarlık mirası içerisinde önemli bir yer tutan yarışma projeleri ile yapılmış uygulamalar 2021'de ISC20C ve GCI iş birliği ile geliştirilen "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" başlıklı çalışma baz alınarak temalar çerçevesinde incelenmiştir. Bu temalar altında yapılı çevreye etki eden küresel olaylar, sosyal, politik, teknolojik ve ekonomik anlamda itici güçler tanımlanmış ve bu gelişmelerin Türkiye ölçeğinde nasıl ilerlediği, nelere etki ettiği, Türkiye'de de paralellik gösteren yanlarının olup olmadığı analiz edilmiştir. Bu sayede yarışma ile uygulanmış yapılar, tekil özelliklere vurgu yapılan ayrıştırıcı saptamalardan ziyade farklı parametrelere bağlı olarak çok yönlü bir şekilde analiz edilmiştir. Bu şekildeki bir yaklaşım ulusal ve uluslararası ölçekte karşılaştırma yapma imkanı sunarken belirlenen tema çerçevesindeki yapı türlerinin dönemsel olarak gelişimi/dönüşümü de net bir şekilde okunabilmiştir.

1930-80 aralığında toplam 432 mimari proje yarışması[67] açılmış; bunlardan 259'unun uygulandığı tespit edilmiş (EK-6) ve 189'una bu çalışma içerisinde yer verilmiştir. Projelerin uygulama oranı ise %60 olarak hesaplanmıştır. Bu oran bize her yarışma projesinin uygulama imkanı bulamadığını göstermektedir. Uygulanamama sebeplerinin başında ekonomik sebepler ve yetersiz bütçe gelse de bazı durumlarda siyasi sebeplerle (askeri müdahaleler, boykot kararları, yönetici değişikliği vs gibi), yarışmacılar ve yarışmayı açan kurum arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle veya diğer sebeplerle uygulanamamıştır. Uygulanan tüm yarışma projeleri arasından yıkıldığı tespit edilen yapı sayısı 2023 yılı sonuna dek 57 adettir. Bu da %22 oranına tekabül etmektedir (Tablo 3.13). Başka bir ifadeyle uygulanan her 5 yapıdan 1'i günümüzde yıkılmıştır.

Yapıların yıkım tarihlerine bakıldığında 2015'den sonra yıkımların hız kazandığı, toplamda yıkılan 57 yapıdan yaklaşık % 55'inin bu tarihten sonra yıkıldığı görülmektedir. 2015'den 2023 sonuna kadar 9 yıl içinde toplam 32 yapı yıkılmıştır. 2022 yılı ise 8 yapı ile en çok yapının yıkıldığı yıldır (Şekil 3.189).

[67] http://www.mimarlarodasiankara.org/yarismalardizini/ sayfası baz alınarak hesaplanmıştır. Fikir proje yarışması olan Baruşane Sitesi Fikir Proje Yarışması (1955), Ankara Kurtboğazı Barajı Dinlenme Tesisleri Peyzaj Mimarisi Fikir Proje Yarışması (1965) bu sayıya dahil edilmemiştir.

Tablo 3.13. 1930-80 aralığında açılan tüm yarışma projelerinin temalara ve yapı türlerine göre gruplanması, uygulanma-yıkım sayıları ve oranları

TEMA	ALT TEMA	YAPI TÜRÜ	AÇILAN YARIŞMA SAYISI	UYGULANAN YARIŞMA SAYISI	UYGULANMA ORANI	YIKILAN SAYISI (2024'e dek)	YIKIM ORANI
TEMA 1:	Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	Siyasi ideolojiyi/ulusal kimliği ifade eden kamusal yapılar	62	41	%66	15	%36
		Başkentteki idari merkezler	27	16	%59	2	%12
		Anıt ve anıt mezar	14	10	%71	0	%0
	Uluslararası hukukun gelişimi	Elçilik binası	11	7	%64	1	%14
	Uluslararası STK'ların kurulması	STK binası	2	1	%50	0	%0
	Yeni ulus devletlerin kutlama ve spor alanları	Stadyum	4	4	%100	4	%100
TEMA 2:	Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler	Sanatoryum	2	1	%50	0	%0
		Hastane	37	30	%81	10	%36
		Tıp Fakültesi	8	7	%88	0	%0
	Araştırmaların ürün ve hizmet geliştirilmesine uygulanması	Araştırma ve geliştirme tesisleri	8	5	%62	0	%0
	İnsan davranışı ve ruh sağlığı ile ilgili gelişmeler	Akıl sağlığı tesisleri	4	2	%50	0	%0
TEMA 3:	Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim kurumları	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	7	5	%71	1	%20
		Üniversite/Enstitü	33	22	%66	0	%0
		Lise/Kolej	11	7	%64	1	%14
		Teknik Okul	17	9	%53	0	%0
	Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik	Müze	3	2	%66	0	%0
		Kütüphane	2	1	%50	1	%100
	Dinin değişen mekanları	Cami	4	2	%50	0	%0
TEMA 4:	Dünya ekonomilerinin genişlemesi	Kurumsal genel merkez/ofis binası	18	12	%67	1	%8
	Ticaret ve imalatın artması	Ticaret merkezi/çarşı	32	13	%40	3	%23
TEMA 5:	Uluslararası fuarların yaygınlaşması	Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri	5	4	%80	4	%100
	Turizmin büyümesi ve tanıtımı	Konaklama yapısı	16	10	%63	4	%40
	Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım	Spor tesisi	7	4	%57	3	%75
	Eğlenceye erişimin artması	Sinema ve tiyatro	8	3	%38	1	%33
TEMA 6:	Savaş ve çatışmanın hatıraları	Anıt ve abide	10	6	%60	0	%0
TEMA 7:	Uzun mesafeli mal ve insan taşımacılığının genişletilmesi	Otobüs terminali/Yolcu Salonu	2	2	%100	2	%100
	Kitle iletişiminin geliştirilmesi	TV ve radyo yayın istasyonları, ağları ve tesisleri	3	1	%33	0	%0
TEMA 8:	Büyüyen kent, artan nüfus ve yoğunluk	Konut	8	6	%67	1	%16
DİĞER	(çalışma kapsamı dışında kalan yarışmalar)	İmar Planı, Çevre Düzenlemesi, tip projeler vd.	44	22	%50	3	%14
	temalarda uygulanmamış yapı türündeki yarışmalar		24	0	%0	0	%0
GENEL			432	259	%60	57	%22

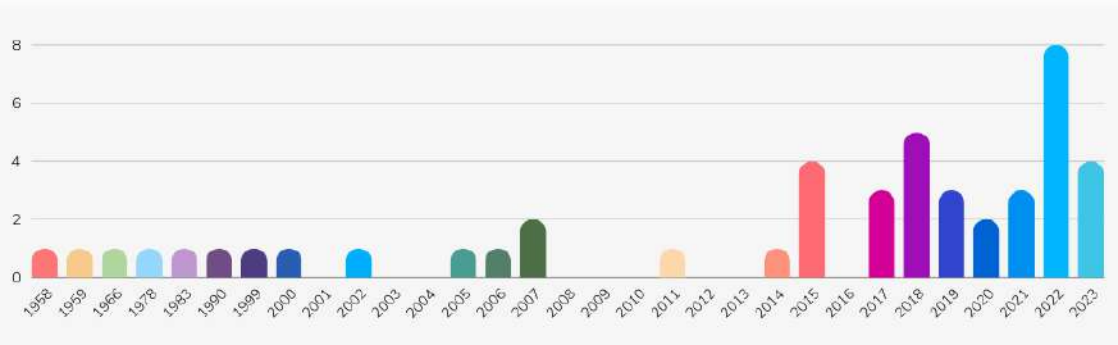

Şekil 3.189. Türkiye'de 1930-80 aralığında yarışma yoluyla elde edilmiş uygulamalar içinden yıkılanların yıllara göre dağılımı

1930-80 aralığında açılan yarışmaların illere göre dağılımı incelendiğinde ise Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde de mimari proje yarışmalarının açıldığı ve organik bir dağılım olduğu görülmektedir. İl bazında bakıldığında ise 81 ilden 53'ünde yarışma açıldığı; bunlardan Kırklareli, Manisa, Bolu, Çankırı, Bitlis, Mardin, Kastamonu, Çankırı illeri hariç 45 ilde açılan yarışmalar içinden uygulanmış örneklerin olduğu tespit edilmiştir. En çok yarışma açılan ve açılan yarışmalar içerisinden inşa edilen yapı sayılarına göre illeri sırasıyla; Ankara (114 yarışma/61 uygulama), İstanbul (76 yarışma/44 uygulama), İzmir (31 yarışma/18 uygulama), Erzurum (14 yarışma/11 uygulama), Adana (14 yarışma/5 uygulama), Trabzon (13 yarışma/9 uygulama) olarak saymak mümkündür. Buradan hareketle sadece büyük şehirlerde değil Anadolu'nun imarında yarışma projelerinin proje elde etme yöntemi olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.190).

Şekil 3.190. Türkiye'de 1930-80 aralığında açılan ve uygulanan mimari proje yarışmalarının illere göre dağılımı

Yarışma projeleri ile ilgili temalar üzerinden yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

•Temalar birinci sırada 120 yarışma ile Tema 1'de (Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları) yapıldığı; bunlar arasından da en çok 62 adet ile "siyasi ideolojiyi/ulusal kimliği ifade eden kamusal yapılar" yapı türünde mimari proje yarışmasının açıldığı görülmektedir. Bunun temel sebebi Cumhuriyet'in modernleşme ideolojisinin Anadolu kentlerine mimari ile yansıtılmak istenmesidir. En büyük işveren ise Bayındırlık Bakanlığı olmuştur. Bu türdeki yapılar özellikle 1960'larda sonra Anadolu kentlerinde inşa edilecek hükümet konakları için açılan yarışmalar ile birlikte artış göstermiştir. Ardından "başkentteki idari merkezler" yapı türünde 27 yarışmanın açıldığı dikkat çekmektedir. Bu yarışmaların tamamı Ankara'daki kamusal yapılar içindir. Türkiye genelinde açılan kamusal yapılar için yarışmalar ile kıyaslandığında Ankara'daki yarışmaların sayısı toplam sayının yaklaşık yarısı kadardır. Yani her iki kamusal yapı yarışmasından biri Ankara kenti için açılmıştır.

Bu tema altındaki yarışmaların büyük çoğunluğunun kamu kurumları özellikle de Bayındırlık Bakanlığı tarafından açıldığı görülmektedir. Özel kurumlar tarafından açılan örnekler 1930-45 döneminde halk fırkasının açtığı Zonguldak, Bursa ve Kadıköy halkevleri yarışmalarıdır.

Bu temada uygulanan yarışmaları mimari eğilimler açısından değerlendirildiğinde ise; 1930-45 ilk dönem yapılarında II. Ulusal Mimarlık döneminin izleri okunurken halkevlerinde Modern Hareket'in denemelerinin yapıldığı görülmektedir. 1945-60 döneminde 1949'da açılan İstanbul Adalet Sarayı ve 1953'te açılan İstanbul Belediye Sarayı mimari anlamda iki önemli kırılma noktası olmuştur. Bu yapılardan sonra Uluslararası Üslup eğilimde yapılar yarışmalarda ön plana çıkmaya başlamıştır. 1960-80 döneminde özellikle 1970 sonrasında ise brütalist cephe denemelerinin yanı sıra Uluslararası Üslubun etkilerinin halen devam ettiği görülmektedir. Ancak dikdörtgen prizmatik bloklar bu dönemde parçalı kütlelere dönüşmüştür.

Bu temadaki yarışma ile elde edilmiş 79 yapı içinden günümüze 57 yapı ulaşmış; 22 yapı ise yıkılmıştır. Yıkılma oranı yaklaşık %27'dir. Anıt/abide ile STK binalarından yıkılan olmamıştır. Ülkemizin yurtdışındaki temsil yapıları olan Elçilik binalarından ise bir tanesi yıkılmışken stadyum yapılarının tamamı yıkılmıştır. Yıkılanların 14'ünün kamusal yapı türündeki hükümet konağı olması ve yıkımların 7'sinin son 3 yıl içinde gerçekleşmesi endişe vericidir. Kent merkezindeki değerli arazilerde yer alan bu hükümet konakları (günümüz adı ile Valilik binaları) artan ihtiyaçlara cevap verememesi ve deprem dayanıksızlığı sebep gösterilerek hızla yıkılmaktadır. Yıkım sonrasında ise genellikle boş kalan alana tanımsız ve beton bir zeminden ibaret kent meydanları

yapılmıştır. Hükümet konaklarından ayakta kalanların çoğu ise giydirme cephe uygulamaları ile özgün kimliklerini kaybetmiştir. Yıkılan yapıların yerine inşa edilen veya henüz planlama aşamasındaki yeni hükümet konakları (valilik binaları) ise tamamen eklektik tarzda, Selçuklu ve Osmanlı motifleriyle karakterize edilmiş cephe kaplamaları ve simetrik katı kütleleri ile kent içindeki yerlerini almaktadır.

Şehir içi stadyumları da hükümet konakları ile benzer kaderi yaşamaktadır. 2018 yılı itibariyle kentlerde "Millet Bahçesi" yapılma kararının alınmasıyla birlikte birçok kent merkezinde çoğu Cumhuriyet'in simgesi olarak yapılmış modern stadyumlar için yıkım süreci başlamıştır. Bu sürecin başlamasını 2024 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda Türkiye'nin aday ülke olması da etkilemiş, bu kent merkezindeki "eski" stadyumlar yıkılarak kentin dış çeperlerine "yeni" stadyumlar inşa edilmiştir. Kentli hafızasında büyük öneme sahip bu yapılar ile ilgili sivil toplum kuruluşları itirazlarda bulunsa da yıkımların önüne geçilememiştir. Millet Bahçesi'ne dönüştürülmek üzere yıkılan stadyumlar; Adana 5 Ocak Stadyumu (1938), Giresun Atatürk Stadyumu (1941), Çorum Dr. Turhan Kılıççıoğlu Stadyumu (1949), Bursa Atatürk Stadyumu (1950), Konya Atatürk Stadı (1950), Antakya Atatürk Stadyumu (1950), Trabzon Hüseyin Avni Aker Stadyumu (1952), Eskişehir Atatürk Stadı (1952), Diyarbakır Atatürk Stadyumu (1960), Ordu 19 Eylül Stadyumu (1962), Antalya Atatürk Stadyumu (1965), Ankara Cebeci İnönü Stadyumu (1967), Muş Merkez Stadyumu (1968), Niğde 5 Şubat Stadyumu (1970), Samsun 19 Mayıs Stadyumu (1970), İzmit İsmetpaşa Stadyumu (1972), Gaziantep Kamil Ocak Stadyumu (1974), Sakarya Atatürk Stadyumu (1980), Sivas 4 Eylül Stadyumu (1984), Batman 16 Mayıs Şehir Stadyumu (1985), Çatalca Ziya Altınoğlu Stadyumu (1989), İstanbul Güngören Stadyumu (1999) olarak sayılabilir. Uşak 1 Eylül Stadı (1962) için de 2023'te yıkım kararı alınmıştır. Bunlar dışında Yozgat (1976), Malatya (1955) ve Mersin'de (1951) yıkılan stadyumlar ise yarışma projesi ile inşa edilenlerdir.

•Temalarda ikinci sırada 77 yarışma ile Tema 3'ün (Din, Eğitim ve Kültür Kurumları) geldiği görülmektedir. Bu tema altında "Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim kurumları" alt temasında en çok üniversite/enstitü yapı türünde yarışmanın açıldığı görülmektedir. 20. yüzyıl ile birlikte bütün dünya çapında artan okur yazarlık oranları beraberinde eğitim kurumlarının da çeşitlenmesine yol açmıştır. Türkiye'de ise özellikle üniversiteler 1955-80 arası dönemde büyük bir sıçrama yapmış, birçok kentte yeni üniversiteler kurulup kampüsler inşa edilmeye başlamıştır. 1945-60 döneminde yarışmalarda daha küçük ölçekli eğitim yapıları yapılmışken 1960 sonrasında üniversite sayılarının artmasıyla birlikte kampüs tasarım yarışmaları ve fakülte/enstitü bazlı

yarışmalar düzenlenmeye başlamıştır. Türkiye'nin ilk üniversitelerinden olan 1950'lerde açılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin kampüsleri de yine yarışma projeleri ile elde edilmiş ve kampüs tasarımında örnek projeler haline gelmiştir.

Uygulanan 22 üniversite/enstitü projesinden günümüzde yıkılan olmamıştır ve hepsi aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bu yapılarının yıkılmadan günümüze dek gelmesinde kent içinde rant oluşturan bölgelerde yer almaması, siyasi amaçlarla ideolojiyi yansıtma çabalarının olmaması ve idarelerinin ilgili üniversiteler tarafından yürütülmesinin etkisi büyüktür.

Üniversite/enstitü yapılarında genellikle üç veya dört katlı prizmatik teras çatılı kütleler yaygın olarak tercih edilmiş, cephelerde brütalist yaklaşımlar benimsenmiştir. Özellikle çelik ve camın yoğun olarak kullanıldığı tasarımlar yapılmıştır. Bu yaklaşımın benimsenmesinde 1961 yılında tasarlanan ODTÜ kampüsünün etkisi oldukça büyüktür. Brütalist üsluptaki tasarımıyla o dönem için yenilikçi bir bakış açısı geliştirmiştir. Özellikle yarışma projesinde böyle bir yapının beğeni toplaması, sonrasındaki eğitim yapılarında ve yarışmalarda benzer üslupların kullanılmasını teşvik etmiştir. Plan çözümleri anlamında ise birçok bölümü içeren, örneğin mühendislik veya fen fakülteleri gibi fakültelerde genellikle iç avlular oluşturularak birimler arası etkileşim arttırılarak öğrencinin sosyalleşmesi teşvik edilmiştir.

"Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik" alt temasında yapı üretimi sınırlı sayılarda kalmıştır. Bu alanda inşa edilen ilk örnek Ankara Sergievi binasıdır. Süreç içinde birtakım değişikliklere maruz kalmasına rağmen günümüzde Türkiye modern mimarlık tarihinin erken örnekleri arasında yer almaktadır. Diğer örneklerden 1964'te tasarlanan Antalya Bölge Müzesi Türkiye'nin müzecilik tarihinde önemli gelişmelerden biridir. Tarihi yapıların müze olarak kullanılması geleneğinin süregeldiği dönemde müze yapısı olarak tasarlanması ve iç mekan kurgusundaki başarı ile sonrasında tasarlanan müzelere referans olmuştur.

"Dinin değişen mekanları" alt temasında cami yapı türünde yarışma yoluyla yalnızca iki yapının tasarlandığı görülmektedir. Ancak bu yapılardan İslamabad kentinde inşa edilen Faisal Cami'nin geleneksel form yerine temel geometrik formlarla oluşturulan modern çatı örtüsü cami mimarisinde bir dönüm noktası olmuş ve kendinden sonra yapılan modern üsluptaki camilere referans olmuştur.

Bu tema başlığındaki yarışmaların çoğunluğu Bayındırlık Bakanlığı tarafından açılırken üniversite kampüs tasarım yarışmaları, ilgili üniversitenin rektörlüğü tarafından açılmıştır. Özel kurumların yarışmaları birkaç kolej yapısı ile sınırlı kalmıştır.

•Temalarda üçüncü sırada 59 yarışma ile Tema 2 (Bilimsel ve Teknolojik Gelişim) gelmektedir. Bu tema altında açılan yarışmaların çoğunluğu 35 adet ile hastane yapı türündedir. Hastane yarışmalarının ise %81 gibi yüksek bir uygulanma oranı bulunmaktadır. Dünya genelinde sağlık alanındaki gelişmeler II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945-60 döneminde hız kazanmış; özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfus patlamaları yaşanmıştır. Türkiye açısından bu duruma bakıldığında sağlık alanındaki devrimlerin 1960'lar ile birlikte başladığı görülmektedir. Nitekim hastane yarışma projelerinin başlaması da bu tarihlere denk gelmektedir. 1960-80 aralığında 47 hastane, sanatoryum ve tıp fakültesi yarışması düzenlenmiş bunlardan 37'si uygulanmıştır. Başka bir deyişle neredeyse her yıl iki adet sağlık yapısı yarışma yolu ile elde edilmiştir.

Günümüzde genellikle kent merkezinde yer alan bu hastaneler hasta ve çalışanlar için erişim kolaylığı sağlamasının yanı sıra kentin merkezini de ticari ve sosyal anlamda beslemektedir. Ancak bu hastanelerin çoğu şehir hastanelerinin inşa edilmesi sonucu işlevsiz kalmaları, yoğun kullanım kaynaklı olarak eskimeleri, güncel ihtiyaçlara cevap verememeleri ve kent merkezindeki değerli arazilerde bulunuyor olmaları sebebiyle kapatılma ve yıkım tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Nitekim günümüzde yarışma projesiyle uygulanmış 30 hastanenin 10'u yıkılmıştır. Yıkılan hastaneler ise 2005 yılında altyapısı oluşturulmaya başlanan ve son beş yıl içinde, özellikle Pandeminin de etkisiyle yapımı hız kazanan şehir hastanelerine taşınmaktadır. Kamu-özel ortaklığıyla inşa edilen şehir hastaneleri tek kurum altında tüm hizmetleri verme çabasından ötürü oldukça kompleks yapılar haline dönüşmüştür. Ayrıca kentin çeperlerine inşa edilmeleri de bu yapılara erişimi hasta ve hasta yakınları için oldukça zorlaştırmaktadır.

Tıp Fakültelerinde ise durum biraz farklıdır, açılan 8 yarışmadan 7'si uygulanmış ve günümüzde hepsinin aktif olarak kullanımı devam etmektedir. Bunun temel sebebi "özerk" bölge diyebileceğimiz üniversite bünyesindeki yapılar olması, yıkım yerine onarımların tercih edilmesidir. Bu tema altındaki diğer yapı türlerinde az sayıda yarışma açılmış olsa da uygulananların tamamı halen kullanımdadır.

Bu tema altındaki yarışmaların tamamı kamu kurumları tarafından açılmıştır. Çoğunluk Bayındırlık Bakanlığı olsa da İşçi Sigortaları Kurumu'nun açtığı hastane yarışmaları da ön plana çıkmaktadır.

Bu yarışmaları kazanan mimarlara bakıldığında ise benzer ekiplerin arka arkaya hastane yarışması kazandığı; kimi zaman yarışmacı olarak kimi zaman da jüri olarak süreçlere dahil oldukları görülmektedir. Sevinç-Erdoğan Elmas, Tülay-Adnan Taşçıoğlu, Şaziment-Neşet Arolat, Yaşar Marulyalı-Levent Aksüt, İlgi Yüce-Alpay Aşkun ve Osep Saraf-Nişan Yaubyan ikilileri bu yarışmalarda ön plana çıkan mimarlardır.

Hastanelerin genel mimari ifadelerine bakıldığında karmaşık fonksiyonlarından kaynaklı büyük alanlar kapladığı, parçalı ancak birbiriyle çekirdek bağlantıları üzerinden ilişkili kütlelerin tercih edildiği görülmüştür. Çoğunluğunda hasta odalarının bulunduğu yüksek katlı bir ana blok ve zemine yayılan az katlı poliklinik bloklarından oluşan bir planlama yapılmıştır. Tıp Fakültelerinde ise ana blok dışında derslikleri, akademisyen odalarını ve amfileri içeren eğitim bloğu da planlamaya dahil olmuştur. Cepheler ise aks sistemiyle oluşan hareketler ile sınırlı kalmıştır. 1970'ler ile birlikte Bayındırlık Bakanlığı inşaat esnasında oluşan sorunları çözemediği için teras çatı çözümlerini yasaklamış bunun yerine kiremit kaplı kırma veya beşik çatı yapılmasını istemiştir. 1970'ler sonrası hastane mimarisindeki çatıların çoğunun kiremit kaplı ve eğimli olmasının sebebi budur. Hastanelerin inşa süreçlerinin ise diğer projelere göre daha uzun olduğu görülmektedir. Bunda en önemli faktör karma işlevli ve büyük ölçekli yapılar olmasının yanı sıra ülkenin o dönem içinde bulunduğu ekonomik şartlardır.

•Temalarda dördüncü sırada 46 yarışma ile Tema 4 (Ticaret ve Küresel Şirketler) gelmektedir. 1945-60 döneminde Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerinin artması ve özel sektörü destekleyen politikaların benimsenmesi kentlerde kurumsal ve ticari merkezlerin artmasına sebep olmuştur. İki yapı türünün bulunduğu bu temada en çok yarışmanın 32 yarışma projesi ile ticaret/çarşı türünde olduğu görülmüştür. Bu yarışmalarda ise uygulanma oranının %40 ile oldukça düşük kalmasının temel sebepleri arasında yapıların ranta hizmet eden yapılar olarak algılanması ve yarışmaların özel kurumlar tarafından açılmış olması sayılabilir. Uygulanan 13 yapıdan 8'i ise Ankara Ulus bölgesinde açılan çarşılardır[68]. Ulus'taki bu çarşılar Türkiye'de ticari etkinliklerin artmasında önemli rol oynamış, tasarımları ve plan kurguları ile alışveriş kültürüne yenilikçi yaklaşımlar getirmiştir. İç mekanları galerili, içeriden ve dışarıdan erişimlerin sağlandığı birçok ticari birimden oluşan bu çarşılar AVM'lerin erken dönem örnekleridir. Günümüzde bu

[68] Ulus; Cumhuriyetin başkenti Ankara'nın ilk kamusal mekanıdır ve 1930'ların ortasına kadar bakanlık birimleri tarafından kullanılmıştır. Bakanlıkların Yenişehir'e taşınmasıyla kamusal ve siyasal dinamizmini kaybeden Ulus,1950'lerde iş merkezleriyle dolmaya başlamış; orta ve dar gelir gruplarının ticaret merkezi haline gelmiştir. Ulus'taki bu dönüşüm Türkiye modernleşmesinde kamusallığın yerine ticari etkinliğin yerleştirilmesine en iyi örneklerdendir (Akdoğan, 2018).

yapılardan üçü rant sebepleri ile yıkılmıştır ancak diğerleri kullanılmaya devam etmektedir.

Kurumsal genel merkez/ofis binası yapı türünde açılan 18 yarışmadan ise 12'i uygulanmıştır, bu anlamda %67 uygulama oranına sahiptir. Bu yapılardan üçü hariç diğerleri günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Yapıların geneli yüksek katlı olup ofis bloğu olarak çözülmüştür. Uluslararası Üslubunun etkisinin belirgin olduğu bu yapılarda dönemin yeni teknolojileri ve malzemeleri denenmiştir. Aktif olarak kullanımlarının devam etmesinde özel şirketlere ait olmaları büyük bir etkendir.

•Temalarda beşinci sırada 36 yarışma ile Tema 5 (Popüler Kültür ve Turizm) gelmektedir. Bu tema altındaki yapıların çoğunluğu kamu kurumları tarafından açılan yarışmalar ile elde edilmiştir. Devletin turizme ve spora desteğinin arttığı dönemlerde özellikle 1950 sonrasında, yarışmalarda da bu yönde yapıların inşa edildiği görülmektedir.

Dünya genelinde özellikle yüzyıl ortasından itibaren ulaşım imkanlarının artması ve çeşitlenmesi uzun mesafeli yolculukların bireysel otomobiller veya havayolu ile sağlanabilmesi ve daha fazla insanın erişebileceği duruma gelmesiyle birlikte turizm sektörü canlanmış; kentlerdeki konaklama yapıları farklı bir boyut kazanmıştır. Türkiye'de de turizm ile ilgili atılımlar 1950-60 döneminde başlamış; ilk etapta zincir otellerin Türkiye şubeleri ile başlayan süreç kent merkezlerinde uluslararası standartlarda otellerin yapılmasıyla devam etmiştir. Yarışmalar açısından bakıldığında ise bu tema altında en çok 16 yarışma ile konaklama yapısı yarışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Yarışmaları açan kurumlar arasında Bayındırlık Bakanlığı dışında T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü dikkat çekmektedir. Kurum, gelir elde etmek amacıyla farklı şehirlerde otel yapıları inşa etmiş bunların bazılarını da yarışma yolu ile elde etmiştir. Mimari üslupları ile kente kimlik kazandıran Eskişehir Porsuk Otel, Ankara Stat Otel, İstanbul Maçka Oteli bu kurumun açtığı yarışmalarla elde edilmiştir. Bu oteller Türkiye'de turizm sektörünün canlandığı 1950-60 döneminin en ikonik yapıları haline gelmiştir.

Otel yapılarının tasarımında 1950'lerde İstanbul'da inşa edilen Hilton Otel'in etkisi net bir şekilde hissedilmektedir. Yarışma yoluyla elde edilen Taksim Intercontinental Otel, Stad Otel ve Harbiye Ordu Evi ise diğerlerinden farklı olarak yüksek katlı otel yapılarının ilk örneklerinden olmuştur.

Bu tema altında yarışma yolu ile uygulanan 21 yapı tespit edilmiş; bunlardan ise günümüze yalnızca 9'u ulaşmıştır (Tablo 3.9). Uygulanan 9 otel yapısından ise 4'ü ise

Yalova Termal Oteli hariç yine rant sebebiyle yıkılmıştır. Kullanılmaya devam edenler ise günümüz otel standartlarına uyum sağlamak adına özellikle iç mekanlarında büyük değişimler geçirmiştir. Spor tesisleri yarışmalarına bakıldığında ise 4 yapıdan ayakta kalan tek yapı KTÜ içine inşa edilen spor salonu olduğu görülmüştür. Ayakta kalan yapının üniversite arazisi içinde yer alması ve üniversitenin idaresinde olması yıkımdan korunmasını sağlamıştır.

•Temalarda altıncı sırada 10 yarışma ile Tema 6 (Savaş ve Çatışmanın Hatıraları) gelmektedir. Bu tema altında anıt ve abide türünde uygulanan 6 yarışma bulunmaktadır. Yapıların tamamı hüznü, acıyı ve kayıpları soyutlanmış figürler ve geometrilerle ifade etmiş; ziyaretçiyi içine çeken ve anıtı mekansallaştıran tasarımları ile anıt mimarisine modern bir yaklaşım getirmişlerdir. Modern mimarlığın yalın dili ve brüt beton kullanımı anıtların tasarımını da etkilemiştir. Bu anıtların tamamının günümüze ulaşmasındaki en büyük etken taşıdıkları manevi değerden ve mekan kullanımı olmadan açık havada sergilenen yapılar olmasından kaynaklıdır.

•Temalarda yedinci sırada 8 yarışma ile Tema 8 (Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi) gelmektedir. Bu tema; kentlerde en fazla yapı stoku olan ve kentlerin çehrelerini değiştiren konut tipolojisi ile ilişkilidir ancak konut üretiminde yarışmalar, birkaç örnek dışında çok tercih edilen bir yöntem olmamıştır[69]. Tekil yapılar olması, bireysel beğenilerin ön planda olması ve özellikle apartman mimarisinde belli tipolojilerin mimara gerek dahi duymadan müteahhitler tarafından uygulanması bunun başlıca sebeplerindendir.

• Temalarda sekizinci sırada toplamda 5 yarışma ile Tema 7 (Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi) gelmektedir. Bu tema altındaki yapı türlerinin üretiminde yarışma, tercih edilen bir yöntem olmamıştır. Ulaşım sistemleriyle ilişkili olarak havalimanı yarışmalarının 1980 sonrasında açıldığı görülmektedir. Kitle iletişimi ile ilişkili olarak da 1945 yılında açılan yarışma ile elde edilen İstanbul Radyoevi dışında uygulanmış yarışma projesi bulunmamaktadır.

• "Diğer" olarak sınıflandırılan yarışmalar ise çalışma kapsamı dışında tutulmuş olan imar planı, kentsel tasarım ve çevre düzenlemesi ile tip proje yarışmalarıdır. Bu türlerde toplam 44 yarışma açılmış 22'si uygulanmıştır (Tablo 3.13). Uygulananlar arasında en çok 10 yarışma ile imar planları gelmektedir. Bu yarışmalar dışında temalara ait olup uygulanmış örneği bulunmayan yapı türündeki yarışmalar ise 24 adettir (EK-6).

[69] Tip projeler ile yapılan konutlar çalışmanın kapsamı dışındadır.

4. TÜRKİYE'DE YARIŞMA YOLUYLA ELDE EDİLMİŞ UYGULAMALARIN MİRAS DEĞERLERİNİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle; Türkiye'de yarışma yoluyla elde edilmiş yapılar kapsamında incelenen temalar içinden alan çalışması için seçilen 29 yapıyı/yapı grubunu modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirmek için yapı analiz fişleri oluşturulmuştur. Üç sayfadan oluşan bu fiş; DOCOMOMO International'ın 1998 yılında NIS (New International Selection) fişinin temel verileri üzerinden hazırladığı "minimum fiş" (Şekil 4.1), DOCOMOMO_Türkiye Ulusal Çalışma Grubu'nun yapı/yerleşim tanıtım formu (Şekil 4.2) ile DOCOMOMO_US'nin kayıt formu (Şekil 4.3) baz alınarak geliştirilmiştir. Ardından, seçilen yapıların tamamı yerinde incelenmiş ve mevcut durumları belgelenmiştir. Bu yapıların geliştirilen "değerlendirme modeli" üzerinden miras değerleri analiz edilmiştir. Yapı ile ilgili elde edilen tüm bilgiler yapı analiz fişlerine eklenmiş, yapıların modern mimarlık mirası kapsamında taşıdıkları değerler ortaya koyularak koruma önceliklendirmesine göre dereceleri belirlenmiştir.

NR & NEW INTERNATIONAL SELECTION DOCUMENTATION MINIMUM FICHE

for office use

composed by working party of: Turkey

DOCOMOMO TR identification number: 04

1 Identity of building/group of buildings/urban scheme/landscape/garden
1.1 current name of building
1.2 variant or former name
1.3 number & name of street
1.4 town
1.5 province
1.6 zip code
1.7 country
1.8 national grid reference
1.9 classification/typology
1.10 protection status & date

2 History of building
2.1 original brief/purpose
2.2 dates: commission/completion
2.3 architectural designers
2.4 others associated with building
2.5 significant alterations with dates
2.6 current use
2.7 current condition

3 Description
3.1 general description
3.2 construction
3.3 context

4 Evaluation
4.1 technical
4.2 social
4.3 cultural & aesthetic
4.4 historical
4.5 general assessment

5 Documentation
5.1 principal references
5.2 visual material attached
5.3 rapporteur/date

Şekil 4.1.DOCOMOMO İnternational'ın yapılar için hazırladığı minimum fiş[70]

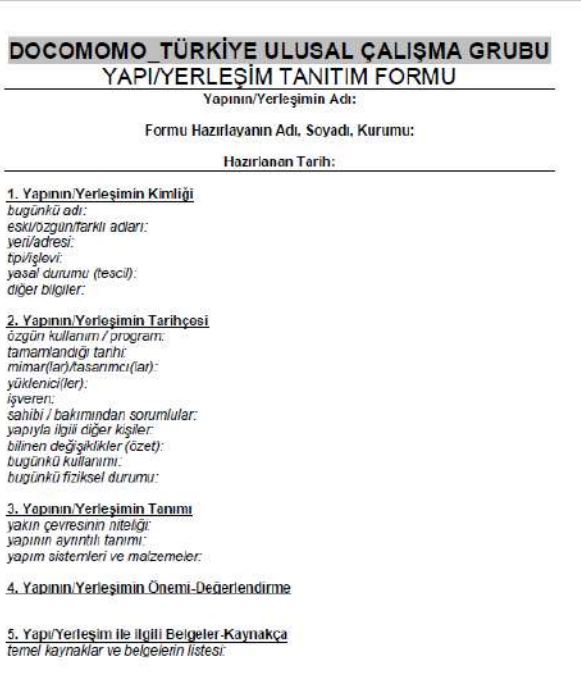

DOCOMOMO_TÜRKİYE ULUSAL ÇALIŞMA GRUBU
YAPI/YERLEŞİM TANITIM FORMU

Yapının/Yerleşimin Adı:

Formu Hazırlayanın Adı, Soyadı, Kurumu:

Hazırlanan Tarih:

1. Yapının/Yerleşimin Kimliği
bugünkü adı:
eski/özgün/farklı adları:
yeri/adresi:
tipi/işlevi:
yasal durumu (tescil):
diğer bilgiler:

2. Yapının/Yerleşimin Tarihçesi
özgün kullanım / program:
tamamlandığı tarihi:
mimar(lar)/tasarımcı(lar):
yüklenici(ler):
işveren:
sahibi / bakımından sorumlular:
yapıyla ilgili diğer kişiler:
bilinen değişiklikler (özet):
bugünkü kullanımı:
bugünkü fiziksel durumu:

3. Yapının/Yerleşimin Tanımı
yakın çevresinin niteliği:
yapının ayrıntılı tanımı:
yapım sistemleri ve malzemeler:

4. Yapının/Yerleşimin Önemi-Değerlendirme

5. Yapı/Yerleşim ile ilgili Belgeler-Kaynakça
temel kaynaklar ve belgelerin listesi:

Şekil 4.2. DOCOMOMO_Türkiye Ulusal Çalışma Grubu'nun yapı/yerleşim tanıtım formu[71]

[70] Minimum fiş için bkz: https://www.docomomo.pt/news/iscs/isc-registers-2
[71] Form için bkz: https://docs.google.com/document/d/1ijUSG65a-GQyvmUwA5tBsRcWR9Rbz7m2/edit

Şekil 4.3. DOCOMOMO_US'nin kayıt formu[72]

3 sayfadan oluşan yapı analiz fişinin ilk sayfasındaki başlıkta yapının hangi tema kapsamında değerlendirildiği; alt teması ve yapı türü yazılıdır. Ardından yarışmaya dair bilgiler (yarışmanın adı, yarışmayı açan kurum, yılı, jüri üyeleri, 1. Ödül, diğer ödüller, katılımcı sayısı), yapının kimliği ve tarihçesi (günümüzdeki adı, eski adları, konumu, tescil durumu/tarihi, uygulama tarihi, yükleniciler, tasarım-uygulama arasındaki ilişki, mevcut fiziksel durum) ve yapının tanımı (üslup, yapının ayrıntılı tanıtımı, yakın çevresinin niteliği, yapım sistemi ve malzeme, yapının geçirdiği tadilatlar) kısımları bulunmaktadır (Şekil 4.4).

Mevcut fiziksel durum başlığı altında verilen on bir başlığın açıklaması şu şekildedir:

- **Tehdit altında (threated):** Yapının strüktürel açıdan veya idare/yönetim tarafından yıkım tehdidi altında olduğunu ifade eder.
- **Restore edilmiş (restored):** Yapının yenileme, bakım-onarım çalışması geçirdiğini ifade eder.
- **Çok iyi durumda (excellent):** Yapının teknik (malzeme ve strüktür), işlevsel ve estetik açıdan oldukça iyi ve güvenli durumda olmasını ifade eder.
- **İyi durumda (good):** Yapının teknik (malzeme ve strüktür) işlevsel ve estetik açıdan iyi durumda olmasını ifade eder.
- **Orta durumda (fair):** Yapının strüktürel özelliklerini koruduğu ancak işlevsel ve estetik açıdan hasarları olduğu, malzeme sorunları oluşunu, bakım ve onarıma ihtiyacı olduğunu ifade eder.
- **Kötü durumda (deteriorated):** Yapının taşıyıcı sisteminde ciddi hasarlar olduğu, çökme tehlikesi bulunduğu, acil bakım-onarıma ihtiyacı olduğunu ifade eder.

[72] Kayıt formu için bkz: https://www.docomomo-us.org/explore-modern/explore-the-register

- **Değişiklik geçirmiş (altered):** Yapının teknik (malzeme ve strüktür), işlevsel ve estetik anlamda değişimler geçirdiğini, özgün özelliklerini kısmen kaybettiğini ifade eder.
- **Tadilat altında (underconstruction/repair):** Yapının mevcut durumunu iyileştirmek için bakım ve onarım çalışması altında olduğunu ifade eder.
- **Harabe durumda (ruins):** Yapının strüktürel problemler nedeniyle kullanılamaz durumda oluşunu ve bazı bölümlerinin yıkıldığını veya yıkılmak üzere olduğunu ifade eder.
- **Yıkılmış (demolished):** Yapının artık var olmadığını, yıkılmış olduğunu ifade eder.
- **Bilinmiyor (unknown/not entered):** Yapının mevcut durumu ile ilgili herhangi bir bilgiye erişilemediğini ifade eder.

Yapının üslubu başlığı; yapı hakkında genel bir fikir vermek ve dönemini ifade etmek için eklenmiştir, bir yapı burada belirtilenlerin tamamen dışında olabileceği gibi birden fazla üslubu temsil eden özelliklere de sahip olabilir. Başlık altında verilen üslupların kısaca tanımları ise şu şekildedir;

- **II. Ulusal Mimarlık:** Türkiye'de II. Dünya Savaşı başında, aydın çevrelerde ve sanatta büyük etkisi görülen milliyetçilik akımının sonucunda yeşeren ve 1939-50 yılları arasında çok yaygın hale gelen bir klasikçilik. Bu akım yerel ve ulusal mimarlık ögelerinin bulunup kullanılmasına dayanan üslup araştırması niteliğindedir (Hasol, 2010).
- **Modern Hareket (Modern Movement):** 20. yüzyılın başlarından itibaren tüm dünyada etkili olan, süslemeyi reddeden, modern malzemeyi kucaklayan akımdır. Malzemelerin olduğu gibi kullanılmasına ve süsten kaçınan bir işlevselliğe büyük önem verilir. Bu akım 1920'lerde ve 1930'larda asimetri, düz çatılar, büyük pencereler, metal, cam, beyaz kaplama ve açık plan iç mekanlarıyla tanınan Bauhaus ve Uluslararası Üslup ile zirveye ulaşmıştır (Hodge, 2021).
- **Yüzyıl Ortası Modern (Mid-Century Modern):** 1933'ten 1965'e kadar genellikle 20. yüzyıl ortası eğilimlerini tanımlayan mimari, iç mekan ve ürün tasarım stilini ifade etmektedir (DOCOMOMO_US, 2023).
- **Geç Modern (Late Modern):** Modern mimarlığın dikdörtgenler prizmasından oluşan tekdüzeliğine karşı 1970'lerde özellikle ABD'de silindirler, piramitler,

eğri yüzeyler, karmaşık geometrik strüktürlerle biçimlenen ve modern mimarlığın devamı sayılan akımdır (Hasol, 2010).

- **Uluslararası Üslup (International Style):** Genellikle Walter Gropius, Mies van der Rohe, Le Corbusier gibi ünlü mimarların 1930'larda ortaya koydukları, duygusal yönü olmayan, nesnel kurallara dayanan çağdaş mimarlık akımıdır. Uluslararası Üslubun dikkat çeken özellikleri; var olan kentsel dokuyu dikkate almama, süsten arınma, çıplak yüzeyler, dik açı, kübik biçimler, teras çatı, geniş yatay pencereler, beyaz dış cephe, betonarme iskelettir (Hasol, 2010).
- **Postmodernizm:** Modern mimarlığın tekdüzeliğine tepki olarak 1960'larda belirtileri görülen ve eski dönemlerin biçimlerini estetik ögeler olarak yeniden ön plana çıkararak 1970'lerde yaygınlaşmaya başlayan akımdır (Hasol, 2010).
- **Brütalizm:** 1954 yılında İngiliz mimarlar Alison ve Peter Smithson'ın ortaya attığı terimdir. Yapı ögelerinin kendilerine özgü nitelikleriyle belirtilmeleri yanında, çeşitli hacimlerin de karakterini plastik ögeler halinde iyice ortaya koymaları ve dışarıdan okunabilmeleri brütalizmin özellikleridir. Yapıda teknik mükemmellik yerine doğallık, kendi kendine olmuşluk, hamlık aranmıştır (Hasol, 2010).
- **Rasyonalizm:** 1900'lerde başlayıp 1928 yılında yapılan CIAM toplantısı ile daha da ağırlık kazanan mimarlık akımıdır. 19. yüzyılın taklitçi, seçmeci, eskiye dönük, abartılı dekoratif mimarlığına karşıt olarak sadeleşmeye ve arınmaya yönelmiştir (Hasol, 2010).
- **Yerel Yorumlar:** Yapının tasarımında uluslararası akımların yanı sıra yerele özgü ahşap kafes, cumba gibi tasarım ögelerinin veya yerele özgü malzemelerin kullanımından kaynaklı yapıya getirilen yorumlamaları ifade etmektedir.

Yapı analiz fişinin ikinci sayfasında yapıya ait görsellere yer verilmiştir (Şekil 4.5). Görseller yarışma projesi çizimleri, eski fotoğrafları ve mevcut durum fotoğrafları olarak sınıflandırılmıştır. Ardından yapı ile ilgili yayın dizinine yer verilmiştir.

Yapı analiz fişinin üçüncü sayfasında ise tez kapsamında geliştirilen değerlendirme modeli bulunmaktadır. Altı kriter ve altında yer alan değerler üzerinden yapının modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirilmesi yapılmış ve koruma önceliklendirmesine göre derecesi belirlenmiştir (Şekil 4.6).

Bu fişler sayesinde yapıları kayıt altına almak için asgari ve birincil öneme sahip bilgilerin yer aldığı bir belgeleme yapılmış ve taşıdığı değerler ortaya koyulmuş olacaktır.

Bu fişler aynı zamanda bu yapıların dijital veri tabanına kolaylıkla aktarılmasını sağlamasının yanı sıra tescil başvuruları için altlık oluşturacaktır.

TEMA NO: TEMA ADI	Alt Tema:	Yapı Türü:

Yarışmaya Dair Bilgiler	Yarışmanın Adı:	
	Yarışmayı Açan Kurum	
	Yıl	
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	Günümüzdeki Adı		
	Eski Ad(lar)ı		
	Konumu		
	Tescil Durumu/Tarihi		
	Uygulama Tarihi		
	Yüklenici(ler)		
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki		
	Mevcut Fiziksel Durum	☐Tehdit altında (threatened) ☐Restore edilmiş (restored) ☐Çok iyi durumda (excellent) ☐İyi durumda (good) ☐Orta durumda (fair) ☐Kötü durumda (Deteriorated)	☐Değişiklik geçirmiş (altered) ☐Tadilat altında (underconstraction) ☐Harabe durumunda (Ruins) ☐Yıkılmış (Demolished) ☐Bilinmiyor (Unknown/not entered)
	Mevcut İşlev	☐İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış veya atıl durumda	

Yapının Tanımı	Üslup	☐II. Ulusal Mimarlık ☐Modern Hareket (Modern Movement) ☐Yüzyıl Ortası Modern (Mid-Century modern) ☐Geç Modern (Late modern) ☐Uluslararası Üslup (International	☐Postmodern ☐Brütalist ☐Rayonalist ☐Yerel Yorumlar ☐Diğer
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Style)	
	Yakın Çevresinin Niteliği		
	Yapım Sistemi ve Malzeme		
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar		

Şekil 4.4. Yapı analiz fişi 1

Görseller	Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri			
		Kaynak:	Kaynak:	Kaynak:
	Yapının Eski Görselleri			
		Kaynak:	Kaynak:	Kaynak:
	Yapının Mevcut Durum Görselleri			
		Kaynak:	Kaynak:	Kaynak:

Yayın Dizini	

Şekil 4.5. Yapı analiz fişi 2

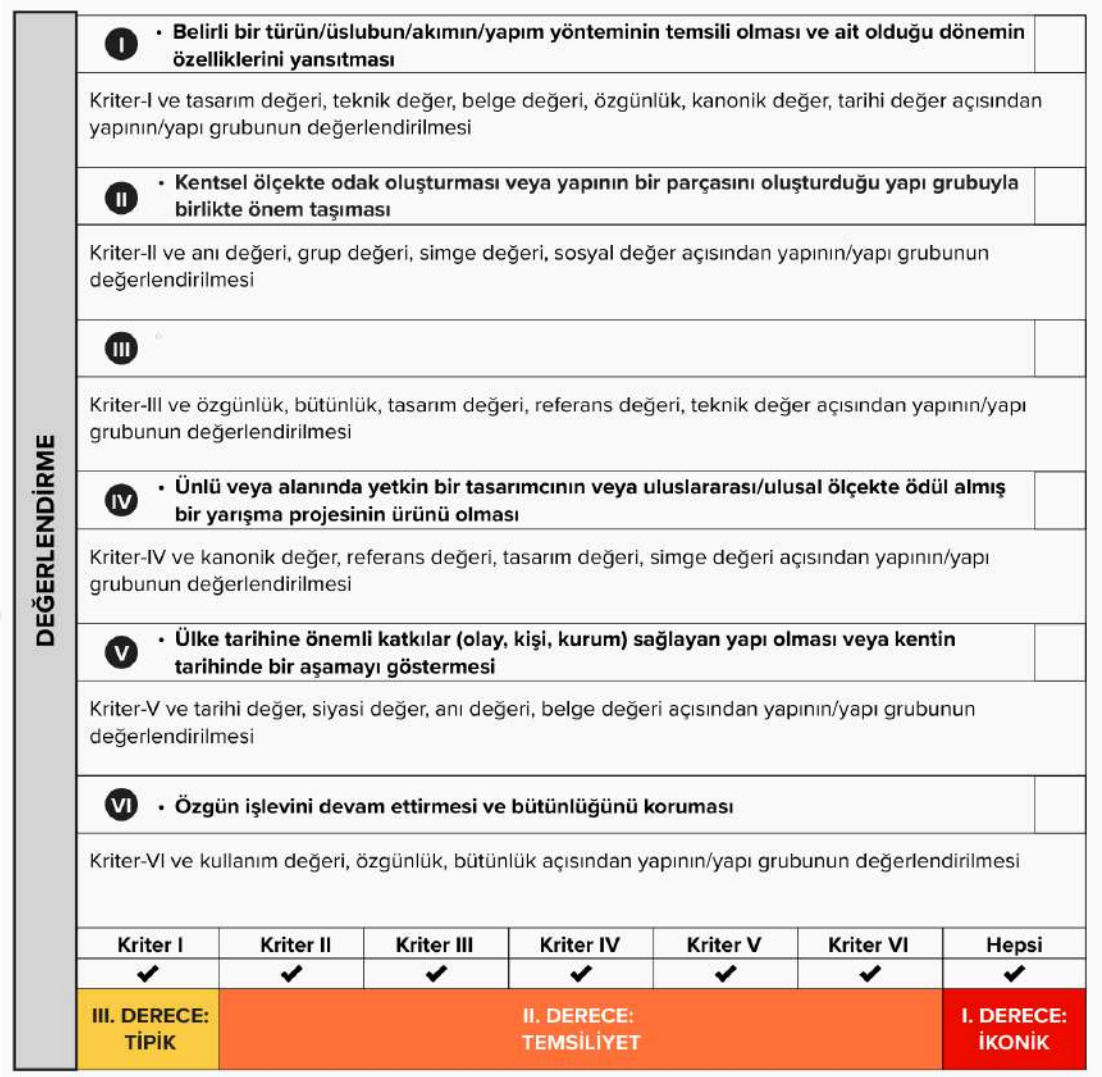

Şekil 4.6. Yapı analiz fişi 3

Alan çalışması için temalar üzerinden seçim yapılırken;

- Her bir tema ve alt tema başlığından en az bir yapı seçilmesine,
- 1930-45, 1945-60, 1960-80 dönem aralıklarına göre seçim yapılmasına,
- Türkiye'nin farklı illerinden yapıların seçilmesine,
- Günümüze kadar ulaşmış olmasına

dikkat edilmiştir (Tablo 4.1).

Buna göre seçilen yapılar aşağıdaki gibidir:

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları: Kadıköy Halkevi, İstanbul (1938), Anıtkabir, Ankara (1941), İstanbul Adalet Sarayı (1949), T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği, Hindistan (1962), Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (1964), T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi (1970), T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları (1973), Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri (1977)

TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim: Vakıf Guraba Hastanesi, İstanbul (1960), Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi (1967), Bursa Tıp Fakültesi (1972), Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü (1961)

TEMA 3: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim: Ankara Polis ve Jandarma Mektebi (1933), İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakültesi Ek Binaları (1947), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1961), Ege Üniversitesi Fen Fakültesi (1963), İstanbul Harbiye Askeri Müzesi (1967), İslamabad Faisal Camii (1969)

TEMA 4: Ticaret ve Küresel Şirketler: İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (1960), Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (1979), SSK İzmir Konak Tesisleri (1966)

TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm: Eskişehir Porsuk Oteli (1956), T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri (1964), Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri (1968), İstanbul Açıkhava Tiyatrosu (1946)

TEMA 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası: Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı (1944), Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri (1962)

TEMA 7: Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi: İstanbul Radyo Evi (1945)

TEMA 8: Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi: Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardımlaşma ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı (1972)

Alan çalışması için seçilen yapılar; İstanbul (9), Ankara (6), İzmir (3), Çanakkale (1), Bursa (1), Kütahya (1), Eskişehir (1), Konya (1), Şanlıurfa (1), Erzurum (1), Trabzon (1) ve Van (1) olmak üzere Türkiye'nin 12 farklı şehrinde yer almaktadır. Hindistan ve Pakistan ülkelerinde de Türkiye'de açılmış ulusal/uluslararası katılımcılı mimari proje yarışmaları sonucunda Türk mimarlar tarafından tasarlanmış iki yapıya yer verilmiştir (Şekil 4.7).

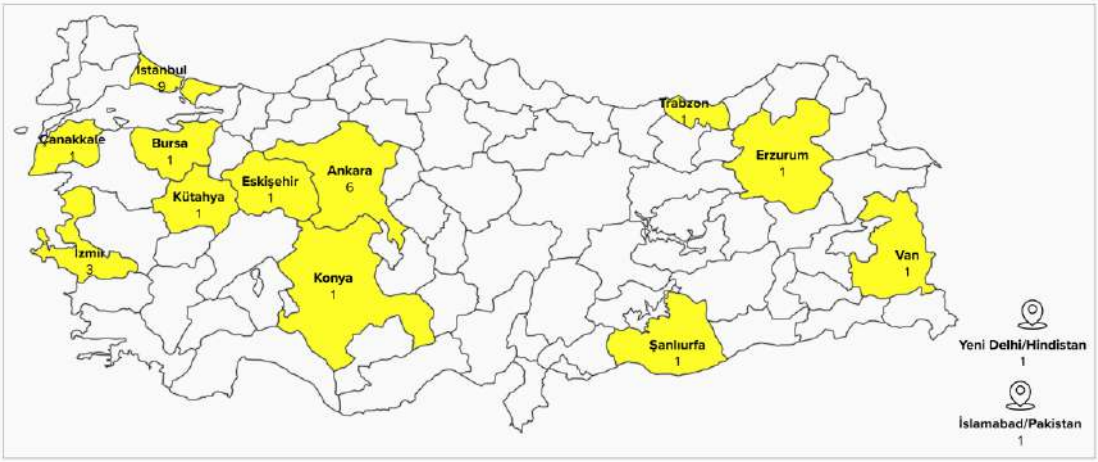

Şekil 4.7. Alan çalışması için seçilen yapıların illere göre dağılımı

Tablo 4.1. Alan çalışması için temalar üzerinden seçilen yapılar

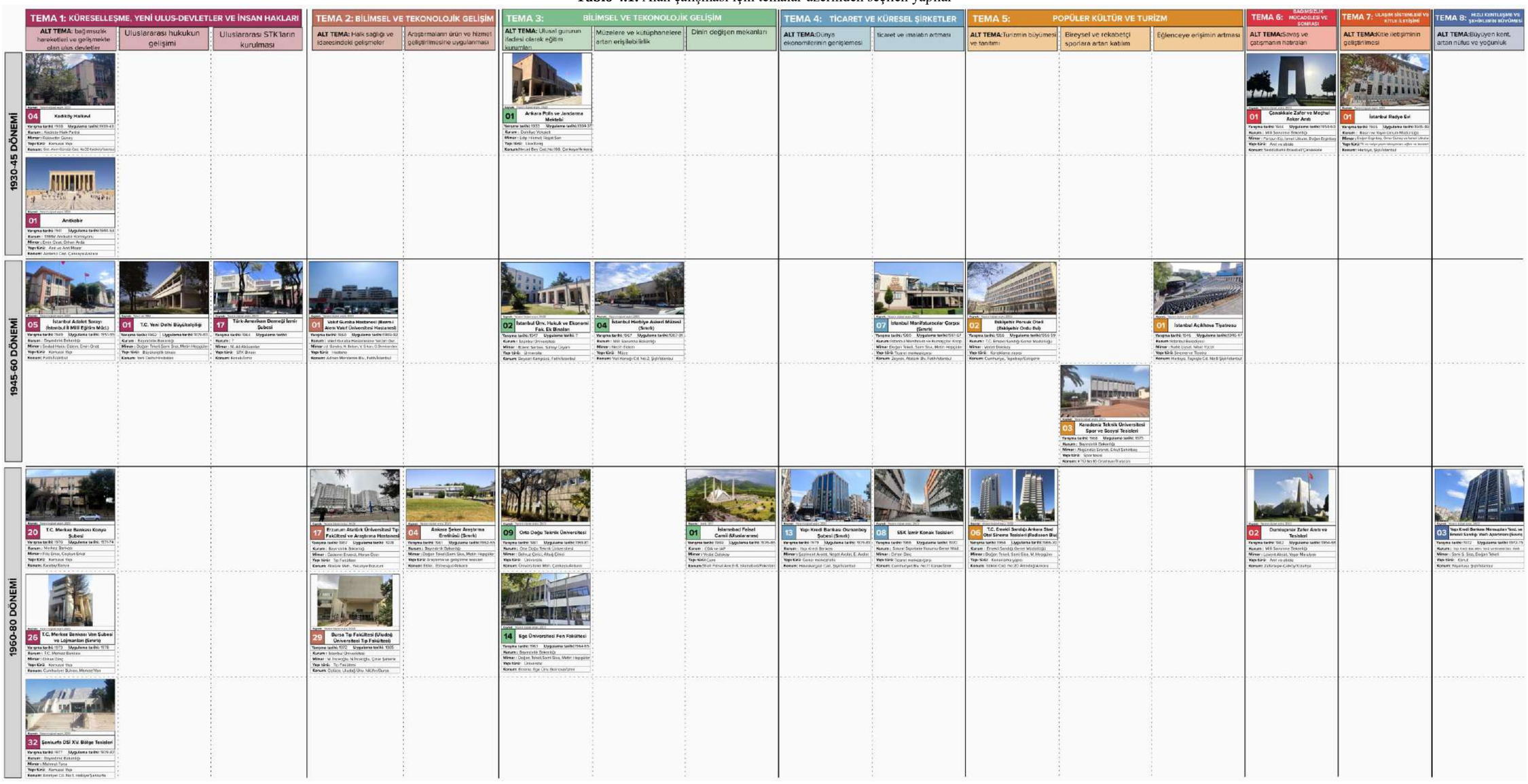

4.1. TEMA 1'den Seçilen Yapılar

4.1.1. Kadıköy Halkevi (1938)

1938 yılında açılan yarışma sonucu birinci olan Rüknettin Güney'in tasarımı Kadıköy Halkevi; Kadıköy sahiline paralel konumda, Kadıköy'ün kültürel ve sosyal anlamda oldukça hareketli olan Bahariye Caddesi'nde yer almaktadır.

Erken Cumhuriyet döneminde yabancı mimarların mimarlık ortamındaki baskınlığı düşünüldüğünde yapının tasarımının Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönem mimarlarından Rüknettin Güney'e ait olması oldukça önemli bir değerdir. Yapı bu anlamda **kanonik değer** ve **tasarım değeri** taşımaktadır.

Yapı; caddedeki bitişik nizam ve yüksek katlı apartmanlar arasında, ana caddeden geri çekilmesi ve caddeden az katlı görümü ile bulunduğu dokudan farklılık meydana getirmiş; bu farklılaşma caddede bir nefes alma noktası oluşturmuştur. 1943 yılından günümüze 80 yıldır ayakta kalan ve 2023'e kadar aktif olarak kullanılan yapı; Bahariye Caddesi'ndeki Süreyya Operası, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi ve Ayia Triada Rum Ortodoks Kilisesi ile birlikte caddenin hafızası olmuştur. Kent belleğinde önemli yere sahip olan bu yapı **simge değeri** taşımaktadır. Yapıda eğitim alan ve kültürel faaliyetlere katılan binlerce kişi dışında kentli hafızasında bir buluşma noktası olması sebebiyle yapı **anı değeri;** bulunduğu semte üretkenlik ve etkinlik anlamında katkısı, Türkiye'de ilk basketbol takımının kurulması, voleybolun yaygınlaşması, ilk üniversiteler ve yüksekokullar arası spor müsabakalarının yapılması şeklindeki faaliyetlere ev sahipliği yapmasıyla (Özkul, 2016) da **sosyal değer** taşımaktadır.

Kadıköy Halkevi; Cumhuriyet ile birlikte toplumsal anlamda modernleşme ideolojisinin ve politik söylemlerin destekçisi olarak mimarinin araç olarak kullanılmasının bir örneğidir. Halkevlerinin ilk görevlerinden biri topluma modern yaşamın öğretilmesidir. Kadıköy halkevi binası içinde yapılan faaliyetler inkılapların benimsenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda yapı **tarihi değer, siyasi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapı, erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin önde gelen temsillerinden biri olmasının yanı sıra modern mimarlık estetiğini de yansıtmaktadır. Temel geometrik formların kullanılması, dairesel formda kütle ve pencere detayları, süslemeden arındırılmış cephesi ile özgün özelliklere sahip başarılı bir temsil yapısıdır. Yapı işlevsel ve biçimsel özellikleri itibariyle **tasarım değeri, kanonik değer**, 20. yüzyıl modern mimarlığı hakkında bilgi vermesi sebebiyle **tarihi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır (EK-7).

4.1.2. Anıtkabir (1941)

1941'de açılan uluslararası yarışma sonucu birinci olan, Cumhuriyet'in önemli mimarlarından Emin Onat ve Orhan Arda'nın tasarımı Anıtkabir; öncesinde Rasattepe olarak bilinen çorak bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. Anıtkabir'in inşasının ardından binlerce ağaçla kaplanan tepenin en yüksek noktasında yer Anıtkabir, kentin birçok noktasından görülebilir niteliktedir. Anıtkabir kendi başına bulunduğu çevreye bağlam kazandırmış ve Ankara'nın simge yapıların biri olmuştur. Ayrıca Anıttepe olarak anılan bu alan kent içinde odak oluşturarak kentli için ve kenti ziyaret eden insanlar için yerin hafızasını oluşturmuştur. Anıtkabir kentli ile kurduğu bu bağ ile **sosyal değer** ve **anı değeri** taşımaktadır.

Anıtkabir'in tasarımında Emin Onat ulusal mimarlık anlayışını tasarıma kuvvetli bir şekilde yansıtırken Orhan Arda ise inşaat sürecinde her detay ile ilgilenmiştir. Bu sebeple yapı **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır. Yapı ayrıca eski Türk toplumlarına ve onların kültürlerine yaptığı atıflarla **referans değeri** taşımaktadır.

Anıtkabir; Tük ulusunun değerlerini ve Cumhuriyet'i temsil etmesinin yanı sıra Ankara'nın en önemli simge yapılarından biri olması, II. Ulusal Mimarlık akımın ikonik bir yapı olması sebebiyle **tarihi değer** ve **tasarım değeri;** döneminin mimari eğilimlerini ve teknolojisini yansıtması sebebiyle **belge değeri** ve **teknik değer** taşımaktadır.

Türk milletinin ulu önderi Atatürk'ün ebedi istirahat yeri olan Anıtkabir; yılda milyonlarca insanın ziyaret etmesinin yanı sıra Türk siyasi hayatının da merkezi konumundadır. Ulusal törenlerde, önemli günlerde programların düzenlendiği Anıtkabir Türkiye Cumhuriyeti'nin sembol yapısıdır. Tüm bunlardan ötürü Anıtkabir **tarihi değer, siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Sayısız Türk mühendisi, sanatçısı ve işçisinin emeği ile inşa edilen Anıtkabir'in her bir parçası kendine özgü olup, özenle tasarlanmış ve derin anlamları olan semboller ile donatılmıştır. Türkiye'nin farklı illerinden en kaliteli malzemeler kaplamalarda ve süslemelerde kullanılmıştır. Anıtkabir'in süslemelerine sanatsal bir bakış açısı kazandıran Nezih Eldem'in yanı sıra tüm heykeller ve kabartmalar da Türk sanatçılar tarafından tasarlanmıştır. Bu sebeple **tasarım değeri** ve **teknik değer** taşımaktadır.

Anıtkabir inşa edilişinden günümüze aynı işlevini sürdürmektedir, gelecekte de aynı işlevde kullanılacaktır. Zamanla içine müze, konferans salonu gibi yeni işlevler eklenmiş olsa da ana işlevi anıt mezar yapısı olmasıdır. **Bütünlüğünü** ve **özgünlüğü** tamamıyla korumakta ve **kullanım değeri** taşımaktadır (EK-8).

4.1.3. İstanbul Adalet Sarayı (1944)

1944'de açılan yarışma sonucu birinci olan, Türkiye mimarlığının en önemli isimlerinden Sedat Hakkı Eldem ve Anıtkabir'in mimarı Emin Onat'ın tasarımı İstanbul Adalet Sarayı; İstanbul'un en önemli meydanı Sultanahmet'te, Lausos ve Antiokhos Sarayları'nın bulunduğu alan üzerinde yer almaktadır (Kaya, 2020).

İstanbul Adalet Sarayı; inşa edildiği günden itibaren kamusal işlevde kullanımı ile kentsel ölçekte odak oluşturmuştur. Günlük binlerce vatandaşı ağırlayan yapı, kentli hafızasında yer edinmiştir. Ayrıca birçok filmde ve dizide set olarak kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir. Bu anlamda yapı; **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

İstanbul Adalet Sarayı; 20. yüzyıl Türkiye mimarlığında II. Ulusal Mimarlık döneminden Uluslararası Üsluba geçişi temsil eden, dönüm noktası niteliğinde bir tasarımdır. Fonksiyonelliğin ön planda olduğu tasarımda strüktürün cepheye yansıtılması, geniş cam yüzeyler ve işlevsel prizma içinde çözülen planları uluslararası bir modernizme doğru geçişin izleri olarak okunabilir. Geniş saçaklar, çatı ve pencere oranları ise II. Ulusal Mimarlık izleri olarak değerlendirilebilir. Yapı ayrıca; modern dönem öncesinde örneği olmayan bir tipolojide, ana omurgaya takılı bloklardan oluşan tasarımıyla kamusal yapı türüne yeni bir yaklaşım getirmiştir. Yapının inşası sürecinde ise Damat İbrahim Paşa Sarayı'nın büyük bir bölümün yıkılması ile tarihi alanlarda yapılaşma ile ilgili koruma pratiği açısından da birçok tartışmaya ve ardından farkındalıkların gelişmesine sebep olmuştur. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tarihi değer, tasarım değeri, kanonik değer, belge değeri** ve **siyasi değer** taşımaktadır.

Yapı aynı zamanda Sedat Hakkı Eldem'in mimari çizgisinde bir kırılma noktası olmuştur. Bu yapıdan sonra daha rasyonalist ve Uluslararası Üslup çizgisinde yapılar tasarlamıştır. Ayrıca yapı 1930-80 dönemi içinde açılan tüm yarışmalar içinde yalnızca iki adalet sarayı yarışmasından biridir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, simge değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Yapı 2014 yılından itibaren İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Hizmet Binası olarak kullanılmaktadır. Günümüzdeki özgün işlevinde olmasa da yönetim binası olarak yine kamusal işlevde kullanılmaya devam etmektedir. Bu anlamda yapı; **kullanım değeri** taşımaktadır. Yapıya yapılan müdahaleler sonucunda **özgün** karakteri zedelenmiş ancak tasarım prensipleri halen okunmakta ve yapı, **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-9).

4.1.4. Yeni Delhi Büyükelçiliği (1962)

1962'de açılan yarışma sonucu birinci olan, Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği, diplomatik ve oldukça kıymetli bir bölge içinde yer almaktadır. Hindistan'ın o dönemki ulusal lideri Jawaharlal Nehru, modernizme olan ilgilisiyle bilinmekte ve ülkesindeki kent planlamalarında ve kamu yapılarında Le Corbusier'in büyük izleri bulunmaktadır. Tekeli-Sisa'nın da büyükelçilik yerleşkesindeki tasarım prensipleri Nehru'nun ilgi duyduğu modernizmi desteklemektedir (Özkan, 2014). Tasarımda Türkiye yerel mimarlık biçemleri yerine işverenin modern tutumuna ve çağın mimarlığına uygun olarak modern bir tavır sergilenmiştir. Yarışmanın jüri raporunda "tasarımın şatafatlı olmayan fakat ürkek düzenden de kaçan ölçülü ve olgun bir kompozisyonu" (Arkitekt, 1962) olduğu ve bunun başarılı bulunduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'de 1962-66 yılları arasında Bayındırlık Bakanlığı'nca bir seri halinde büyükelçilik binası yarışmaları düzenlenmiştir. Bu yarışmalardan ilki Yeni Delhi Büyükelçiliği'dir. Bu yarışma daha sonrasında açılan Bonn, Lefkoşe, Lizbon, İslamabad, Brasilia Büyükelçilik binaları yarışmaları için referans olmuştur (Tekeli vd., 1994). Ayrıca yerleşkenin tasarımı yerel mimarlar tarafından da nitelikli bulunmuş ve takdir görmüştür. Tüm bunlardan dolayı yerleşke; **siyasi değer, referans değeri, tarihi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yerleşkedeki yapılar; temel geometrik formları kullanması, dolu-boş oranları, açıkta bırakılan taşıyıcı sistemi, brüt beton yüzeyleri, düşey cephe elemanları, teras çatısı ile modern mimarlığın ve brütalizmin en güzel örneklerinden biridir. Ayrıca tasarım; pencere üstlerinde yer alan saçaklar, güneş kırıcı elemanlar ve çatıda hava akımının serinletici etkisinden yararlanmak için arası boşluklu çift betonarme plak kullanımı gibi ögelerle iklimsel kaygıların mimariye nasıl yansıdığına dair iyi bir örnektir. Tüm bunlardan dolayı yerleşke; **tasarım değeri, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

Yerleşke; yakın çevresindeki diğer modern üslupta inşa edilmiş elçilik binaları, konsolosluklar ve konaklar ile birlikte kentin bu bölgesinin kimliğini oluşturması sebebiyle **grup değeri** taşımaktadır. Bulunduğu iklime ve bağlama uygun olarak tasarlanmış yerleşke yapıları günümüzde **özgün** işleviyle kullanılmaya devam etmesiyle **kullanım değeri** taşırken; **özgün tasarım** kararlarını halen yansıtmakta ve **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-10).

4.1.5. Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (1964)

1964'de sınırlı katılımcılı olarak açılan yarışma sonucu birinci olan Mehmet Ali Aközenler'in tasarımı Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi, Cumhuriyet Meydanı'nın bulunduğu sahile 500 metre mesafede Şehit Nevres Bulvarı ve Şevket Özçelik Sokak'ın kesiştiği köşe parselde yer almaktadır. Tarihi kent merkezinde yer alan yapının yakın çevresinde, doğusunda aynı ada içinde bulunduğu 19. yüzyıl yapısı Aziz Yuhanna Katolik Kilisesi ve İzmir Atatürk Lisesi; güneyinde Sevgi Yolu ve Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Hastanesi, batısında yüksek katlı apartmanlar bulunmaktadır.

Yapı fonksiyon olarak lisans öğretimi, üye faaliyetleri, halka açık faaliyetler ve hizmet kısımları olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Lisans öğretimi kısmı asma katlı bir zemin ve iki sınıf katından oluşmaktadır. Sınıf katlarında on sınıf, öğretmen odası ve wc bulunmaktadır. Yoğun öğrenci sirkülasyonunu rahatlatmak adına asma kata takılı merkezi konumdaki merdiven çapraz olarak kurgulanmıştır. Kütüphane de lisans öğretimi bölümü ile ilişkilendirilmiştir. Üye faaliyetleri bölümü zemin katta yer almaktadır. Bu bölüm portatif bir bölme ile ayrılarak bir bölümün sergi salonu olarak kullanılması sağlanmıştır. 300 kişilik oditoryum üye faaliyetlerinin yanında yer alıp dışarıdan girişi bulunmaktadır (Aközenler, 1964).

Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi; yapıldığı günden bu yana İzmir'de yaşayan Türkler ile Amerikalılar arasındaki ilişkileri geliştirmek, dil kursları ile eğitime katkı sunmak, sosyal ve kültürel faaliyetlere imkan sağlayan mekanlar ile sosyal ilişkileri pekiştirmeyi amaçlamıştır. Yıl içinde düzenlediği sergi, konferans, konser, müzikli söyleşi, film gösterimi, İngilizce konuşa kulübü, Türkçe kitap kulübü, yemek kulübü gibi etkinlikleri ile kentli için bir sosyalleşme mekanına dönüşmüştür. Bu anlamda kentin tarihinde ve kentlinin hafızasında yer edinmiş bir mekan haline gelmiştir. Tüm bunlardan ötürü yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Yapı; yatay mimarisi, geniş zemin baza kütlesi, giriş saçakları, kütle oranları, cephe karakteri, taşıyıcı sistemin cepheye yansıtılması, teras çatı kullanımı, rasyonel plan çözümleri gibi özellikleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca hem eğitim hem de sosyo-kültürel yapı olarak farklı bir tipolojide çözüm üretilmiştir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapı, inşa edildiği günden bu yana aynı işlevde kullanılmasından dolayı **kullanım değeri** taşımaktadır. Özgün tasarımını büyük oranda yansıtan yapı bütünlüğünü korumaktadır (EK-11).

4.1.6. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi (1970)

1970'de açılan yarışma sonucu birinci olan Coşkun Erkal ve Filiz Erkal'ın tasarımı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi; bulunduğu aks üzerindeki Selçuklu, Osmanlı ve modern dönem yapılar[73] ile birlikte Mevlana Türbesi'ne giden Konya'nın en önemli akslarından birinde yer almaktadır. 1970'lerden itibaren mevcut olan yapı kentsel hafızada yer edinmiş ve caddenin simge yapılarından biri olmuştur. Bu anlamda yapı **anı değeri, grup değeri ve simge değeri** taşımaktadır.

Yapı; iç mekanlardaki hacimsel etkisi, betonun estetik olarak kullanılışı, strüktürün cepheye yansıtılması, cephelerdeki dolu-boş oranları ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır. Bu anlamda **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır. Ayrıca yapıda banka ve lojman olarak iki ayrı işlev bir arada çözülmüştür. Bu anlamda yapının strüktürel kurgusu ve dubleks olarak çözülen lojmanın yapıya entegre edilmesi matematiksel bir zekanın ürünü olarak (Aydın, 2023) **teknik değer** taşımaktadır.

Coşkun ve Filiz Erkal çifti mimari deneyimleri ve birikimleri ile 20. yüzyıl Türkiye mimarlığına önemli katkıları olan iki isimdir. Kariyerleri boyunca birçok farklı işlevde yapı tasarlamalarının yanı sıra yarışmacı kimlikleri ile de öne çıkmışlardır. Bilinen 25 yarışmada dereceleri bulunan mimarlar Ankara Atatürk Kültür Merkezi tasarımları ile 1990 yılında Mimarlar Odası'nın yapı dalında Ulusal Mimarlık Ödülü'nü kazanmışlardır (Özbay, 1999; Aydın, 2023). Bağlam ile ilişki kuran, rasyonel çözüm arayışlarında yalın bir mimari dil kullanan mimarların tasarımı olan Merkez Bankası Konya Şubesi de yarışma projesi sonucu uygulanmıştır. Bu anlamda yapı **kanonik değer,** ve **tasarım değeri** taşımaktadır.

Yapının iç mekanlarında ve dış cephesinde kullanılan malzemeler, yapıya özgü olarak tasarlanan, girişte yer alan galerideki aydınlatmalar **özgünlüğünü** korumaktadır. Yapı; kendine özgü olarak tasarlanan iç mekan bileşenleri ile de **tasarım değeri** taşımaktadır.

İnşa edildiği günden günümüze dek özgün işlevinde kullanılan Konya Merkez Bankası, **kullanım değeri** taşımaktadır. 2003 yılında tescillenen yapı süreç içinde basit onarımlar dışında herhangi bir müdahale geçirmemiştir. İç mekanları ve cephesi **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-12).

---

[73] Cadde üzerindeki İnhisarlar İdare Binası (Depo No: 4 Konya Tekel Binası Müzesi), Konya Belediye Binası (Günümüzde Türkiye İş Bankası), Hayat Apartmanı (Konya'nın ilk apartmanı), Şahin Otel, Fatih Çarşısı ve Karatay Kaymakamlık Binası bu yapılara örnek olarak verilebilir.

4.1.7. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Van Şubesi (1973)

1973'de açılan yarışma sonucu birinci olan Orhan Dinç'in tasarımı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Van Şubesi; Van'ın İpekyolu ilçesi Şerefiye Mahallesi'ndeki en eski ve en yoğun caddelerinden Cumhuriyet Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Cadde üzerinde ticari yapıların yanı sıra birçok banka şubesi ve kamu yapısı da bulunmaktadır. Yapının ana girişi cadde üzerindeki anıtsal iki kolonun ortasında yer alan yüksek giriştendir. Cadde hizasından bir miktar geri çekilerek yapının girişinin davetkar olması sağlanmıştır. Zemin kat ve asma üzeri üç katlı ve bodrum kata sahip yapı 3300 m²'dir. Birinci katın bir kısmı ve diğer üst katlar lojman olarak kullanılırken geriye kalan kısımlar bankanın kullanımındadır (Gülen, 2018).

1970'lerden günümüzde yaklaşık 45 yıllık bir yapı olarak kent merkezinde yer alması ile kentli hafızasında yer edinen Merkez Bankası, Van şehrinde yarışma yoluyla uygulanmış tek yapı olmasının yanı sıra kent içinde modern mimarlık akımını temsil eden az sayıdaki örneklerden biridir. Yapının Cumhuriyet Caddesi üzerindeki konumu, anıtsal cephesi ve kentsel mekan ile kurduğu ilişki üzerinden ise bir odak noktası oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda yapı; **anı değeri, sosyal değer** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Yapı, farklı iki işlevin bir arada çözülmesi, köşeleri pahlı sekizgen formundaki sıra dışı geometrisi, nitelikli iç mekanları ve iç mekanda kullandığı kot farkları, hareketli cephe düzeni (Gülen, 2020) ile modern mimarlık akımının hem farklı hem de 1970 sonrasında tasarlanması ile geç örneklerinden biridir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Türkiye'nin modern mimarlık tarihine yarışmacı, uygulamacı, jüri üyesi, eğitimci olarak önemli katkıları olan Orhan Dinç'in tasarımı olan Merkez Bankası; rasyonel ve işlevsel çözüm odaklı olan mimarın sıra dışı formları kullandığı tasarımları arasından (Denizli Belediyesi, Adana kapalı yüzme havuzu, Ankara Adliye Sarayı gibi) uygulanma imkanı bulmuş nadir yapılarından biridir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Yapı, inşa edildiği günden bu yana aynı işlevde kullanılmasıyla **kullanım değeri** taşımaktadır. Deprem sonrasında küçük ölçekte onarımlar geçirse de özgün tasarımını büyük oranda yansıtan yapı **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-13).

4.1.8. Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri (1977)

1977'de açılan yarışma sonucu birinci olan Mahmut Tuna'nın tasarımı Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri; Diyarbakır Yolu üzerinde, Şanlıurfa'nın en yoğun akslarından biri olan Necmettin Cevheri Bulvarı ile Emniyet Caddesi'nin kesiştiği köşe parselde yer almaktadır. Tesisin kuzeyinde Harran Üniversitesi Yenişehir Yerleşkesi, güneyinde Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğü ve Polis Evi, batısında ise beş katlı konutlar ve Çamlık Parkı bulunmaktadır. Yerleşkenin içi ise ağaçlık alanlarla kaplı ve yemyeşildir. GAP 15. Bölge Müdürlüğü olarak kullanımda olan yapının iç mekanı kare bir galeri etrafında sıralanan ofislerden oluşmaktadır. Cepheleri ile standart pencere düzenindedir. Ancak konferans salonunun diğer yapılardan farklı olarak üçgensel formu, eğimli yüzeyleri ve taşıyıcı sistem vurgusu oldukça dikkat çekicidir.

1979 yılında inşaatına başlanan proje 28.000 m² olup, projenin içinde idari tesisler, misafirhane, lojmanlar, sosyal tesisler ve konferans salonu bulunmaktadır. Etap olarak başlanan inşatta öncelikle lojmanlar yapılmış, tüm yapıların tamamlanması 1987 yılını bulmuştur (Özbay, 1987).

Yerleşke; kare formunun farklı ölçeklerde kullanılmasıyla ve avlu ilişkilerinin kurulmasıyla oluşturulan yapı gruplarından oluşmaktadır. Açık renk cepheleri, teras çatı kullanımları, cephe düzenleri ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır. Konferans salonunun formu ve cephesi ise modern mimarlığın etkisinin giderek azaldığını ve postmodernizme doğru bir geçişin yaşandığı göstermektedir. Bu anlamda yerleşke **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

DSİ Yerleşkesi; 1968'den günümüze Türkiye'de ve yurtdışında aktif olarak mimari projeler gerçekleştiren Tuna Şirketler Grubu'nun kurucusu mimar Mahmut Tuna'nın tek başına kazandığı ilk yarışma sonucunda uygulanan projesidir. Bu anlamda yerleşke; **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Yerleşke inşa edildiği günden bu yana aynı işlevde kullanılmasıyla **kullanım değeri** taşımaktadır. 6 Şubat 2023'te yaşanan Şanlıurfa merkezli deprem sonrasında ayakta kalan ve bütünlüğünü koruyan tesis ile ilgili 8 Mayıs 2023'te deprem analizi yaptırılması ile ilgili ihale yapılmıştır. Çeşitli idari binalar, lojman binaları, ambar, atölye ve diğer tesisler için Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'ne uygun olarak depreme dayanıklılık analizleri ve güçlendirme amaçlı zemin incelemesi ile gerekmesi halinde zemin ıslahı ve/veya temel ve üst yapı taşıyıcı sisteminde güçlendirme yapılacaktır (EK-14).

4.2. TEMA 2'den Seçilen Yapılar

4.2.1. Vakıf Guraba Hastanesi (1960)

1960'da açılan yarışma sonucu birinci olan Uğur Gündeş, Hüseyin Baban, Vahit Erhan ve Orhan Demirarslan'ın tasarımı Vakıf Guraba Hastanesi; İstanbul'un Fatih ilçesi, Vatan Caddesi üzerindeki Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi yerleşkesinin içinde, kuzeybatı sınırında bulunmaktadır.

19. yüzyılın sonunda ilk yapının inşa edildiği yerleşkenin konumu 1950'lerin sonunda açılan Vatan Caddesi ile birlikte önem kazanırken günümüzde yakın çevresindeki tarihi ve kamusal yapılar ile birlikte hastane yapısı caddeye kimlik kazandıran yapılardan biri olmuş, kentsel ölçekte odak noktası oluşturmuştur. Ayrıca işlevi sebebiyle günde binlerce ziyaretçisi olan yapı sağlık merkezi olarak kentli hafızasında yer edinmiştir. Bu sebeple hastane yapısı; **anı değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

Yapının içinde bulunduğu yerleşkedeki ilk hastane; Sultan Abdülmecit'in annesi Bezm-i Âlem Valide Sultan tarafından yoksul kişileri ücretsiz tedavi etmek amacıyla kurulmuş ve Osmanlı Devleti'nde resmen hastane adını taşıyan ilk kurum, ilk yerel hastane ve ilk vakıf hastanesi olmuştur. 1960'ta tasarlanan ve 1993'te tamamlanan bu yeni bina, hastanenin günümüzde kullanılan yapısıdır. Aynı zamanda günümüze ilk ismiyle ulaşmayı başaran tek hastanedir. Yıllardır devam eden sürekliliğin yanı sıra çağın teknolojisine ve değişimine ayak uydurmayı başarabilmesi ile kentin tarihinde önemli bir aşamayı göstermektedir. Bu anlamda hastane yapısı; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Uzun prizmatik kütlesi, zemin katta kurguladığı geniş baza kütlesi, teras çatı kullanımı, yatay bant pencereleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini taşıyan hastane, Arka cephede zemin kat üzerine yapılan çıkma ile taşıyıcı kolonlar gizlenmiş pencere dizisinin sürekliliği sağlanmıştır. Kirişler cepheye dek uzatılarak aralarına güneş etkisini azaltan plaklar eklenmiştir. Bu sebeple yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapının 2010 yılı sonrasında geçirdiği tadilatlar ve ekler nedeniyle özgünlüğü zedelenmiş olsa da **bütünlüğünü** korunmaktadır. Özgün işlevinde kullanımının devam etmesiyle de **kullanım değeri** taşımaktadır (EK-15).

4.2.2. Erzurum Atatürk Üni. Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi (1967)

19670'de açılan yarışma sonucu birinci olan Özdemir Erverdi ve Harun Özer'in tasarımı Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi; Erzurum Atatürk Üniversitesi kampüsü içindedir. Kampüs Erzurum kent merkezine 1,5 km havaalanına 12 km mesafede, 42.000 dekar arazi üzerindedir (Kulözü ve Bulut, 2013). Proje (i) tıp fakültesi, (ii) araştırma hastanesi (600 yataklı), (iii) asistan-hemşire lojmanları ve (iv) hemşire koleji yapılarından oluşmaktadır.

Erzurum Atatürk Üniversitesi kampüsü Türkiye'de planlı olarak kurulan ilk üniversite yerleşkesidir (Kulözü ve Bulut, 2013). Kampüsün genel tasarımı 1955 yılında açılan uluslararası bir yarışma sonucunda elde edilmiştir. Ayrıca fakültelerin ve tesislerin elde edilmesi için 1960'lı ve 1970'li yıllarda 10 farklı mimari proje yarışması açılmış bunlardan da 8'i uygulanmıştır (Çakıcı ve Takva, 2023). Bu yarışmalardan biri de Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi yarışmasıdır. Türkiye'nin ikinci büyük kampüsü olarak fakültelerin ve tesislerin tamamlanması 20-30 yıl gibi bir sürede gerçekleşmiş; yapıların tamamı modern mimarlık üslubunda inşa edilmiştir. Tıp Fakültesi ve hastane blokları kampüsteki diğer yapılar ile birlikte üniversitenin kimliğini oluşturmaktadır. Ayrıca 1980'lerden itibaren birçok mezun veren fakültenin hastane bölümünü de günde binlerce hasta ziyaret etmektedir. Yalnızca Erzurum için değil yakın kentler ve Doğu Anadolu Bölgesi için büyük bir sağlık merkezi konumundadır. Bu anlamda fakülte ve yerleşke; **grup değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi'nin tasarımında strüktürün cepheye yansıtılması, parçalı kütle tasarımı, fonksiyonel plan çözümleri ile Türkiye'de 1950-80 aralığındaki sağlık yapılarındaki modern mimari üslubunu yansıtmaktadır. Bu anlamda yapı **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapının tasarımcıları Özdemir Erverdi ve Harun Özer kurduğu Sinan Mimarlık Bürosu Türkiye'de uzun yıllar aktif olarak projeler üretmiş ve bünyesinde birçok mimar yetiştirmiştir. Bu anlamda hastane ve fakülte **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi'nin yarışma ile yapılan bloklarından bir kısmı günümüzde farklı fakülteler tarafından kullanılmakta bir kısmı ise özgün işlevini devam ettirmektedir. Bu anlamda yapı **kullanım değeri** taşımaktadır. Süreç içinde cephe tadilatları ve iç mekan değişimleri geçiren bloklar **bütünlüğünü** korusa da özgün tasarımlarından belli oranda uzaklaşmıştır (EK-16).

4.2.3. Bursa Tıp Fakültesi (1972)

1972'de açılan yarışma sonucu birinci olan Mine İnceoğlu, Necati İnceoğlu ve Çınar Şahenk'in tasarımı Bursa Tıp Fakültesi; Bursa'nın batısında, İzmir yolunun 17. km'sinde yer alan Görükle Kampüsü içindedir. Fakülte binalarının doğusunda, kampüs içi yolunun diğer tarafında kalan alanda temelleri 1976 yılında atılan hastane blokları bulunmaktadır. Kuzeyinde Prof. Dr. M. Mete Cengiz Kültür Merkezi, batısında Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu yer almaktadır. Tıp Fakültesi binaları Uludağ Üniversitesi'nin ilk yapılarından biridir, ardından diğer fakülte binaları inşa edilmiştir. Fakültenin yakın çevresi, diğer eğitim binaları dışında, yeşil alanlar ile çevrilmiştir.

Günümüzde Türkiye'de 128 tıp fakültesi bulunurken, Uludağ Tıp Fakültesi 16. olarak açılmıştır. 38 yıldır eğitimine aynı yapıda devam etmektedir. Binlerce mezun vermesinin yanı sıra sağlık alanındaki gelişmelere katkı sunan bilim insanları yetiştirmiştir. Ayrıca ilk kurulan fakülte olmasıyla beraber Uludağ Üniversitesi'nin gelişiminde büyük rol oynamış; Bursa ve yakın çevresinde ikamet edenler için üniversite hastanesi ile birlikte önemli bir sağlık merkezi konumuna gelmiştir. Bu sebeple fakülte binası hafıza mekanlarına dönüşerek kentin tarihinde bir aşamayı belgelemekte, **anı değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

Taşıyıcı sistemin cepheye yansıtılması, teras çatı kullanımı, temel geometrik formların kullanılması ve rasyonel plan çözümüyle Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtan Tıp Fakültesi; eğitim ve sağlık yapısı işlevine uygun olarak plan çözümü geliştirilmesi ile kendinden sonraki tıp fakültesi yapılarına örnek teşkil etmiştir. Bu sebeple fakülte; **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Tıp Fakültesi; akademik kariyerleri ve mimarlığa dair yazdıkları kitapları ile tanınan mimarlar Mine İnceoğlu ve Necati İnceoğlu ikilisinin ve hem mimar hem karikatürist kimliği ile tanınan ve yurtdışında karikatür sergileri düzenleyen Çınar Şahenk'in tasarımı olması ve yarışma yoluyla uygulanması sebebiyle **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Yapıya günümüzde rektörlük olarak kullanılan kısmı dışında özgün işlevini devam ettirmekte ve **kullanım değeri** taşımaktadır. Fakülte, özgün tasarım şemasını yansıtmasına ve bütünlüğünü korumasına rağmen yapının iç ve dış mekanlarında ciddi tahribatlar ve bozulmalar mevcuttur (EK-17).

4.2.4. Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü (1961)

Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkılarıyla tanınan, modern üslupta yapılar tasarlayan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in 1961'de açılan yarışmada birinci olan tasarımları Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü; Ankara'nın Etimesgut ilçesinde, Ankara-Ayaş yolunun doğusunda, Şeker fabrikasının kuzeyinde yer almaktadır. Oldukça büyük bir endüstriyel alanın içinde yer alan enstitü binalarının yakınında Analiz Laboratuvarları, Enstitü Eğitim Dairesi, Şeker yetiştirme seraları, sosyal mekanlar ve lojmanlar yer almaktadır (Gültekin, 2016).

Enstitü yapıları; az katlı tasarımları, yatay mimarisi, rasyonel plan çözümleri, açık renk cepheleri, teras çatısı, çatıda kurguladığı servis mekanları ve peyzaj ile kurduğu ilişki ile Modern Hareketin izlerini taşımaktadır. Bir araştırma enstitüsü olması anlamında ise özgün plan şemasına sahiptir ve kendi yapı türündeki sayılı örneklerden biridir. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, kanonik değer, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır. Ayrıca yapının mimarlarının kendi tasarım çizgilerinin gelişmesinde bu yapı referans niteliği taşımaktadır.

Fabrika içindeki enstitü binaları; 1960'lardan günümüze denk Ankara kenti için Şeker Fabrikası'nın kapladığı alanın tamamıyla birlikte kentsel odak oluşturmaktadır. İçerisinde çalışan ve ikamet eden insanların yanı sıra sosyal alanları ile kenti hafızasında yer edinmiştir. Bu anlamda enstitü içinde bulunduğu fabrika ve diğer yapılar ile birlikte **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Enstitüde verilen eğitimler, çiftçiler için düzenlenen kurslar, tohum ıslah çalışmaları, yeni tarım tekniklerinin geliştirilmesi gibi çalışmalar ile modern tarım tekniklerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu anlamda ise enstitü; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Enstitü yapıları, fabrikanın diğer yapıları ile uyum içinde olup, yakın çevresindeki sosyal tesis alanları, enstitü referans alınarak az katlı yatay mimaride ve modern üslupta tasarlanmıştır. Ayrıca yerleşkenin tamamı; sosyal yapıları, üretim yapıları ve eğitim yapıları ile birlikte Türkiye'nin 1960'lı yıllardaki endüstriyel miras alanlarına en iyi örneklerden biridir. Bu anlamda yerleşke **grup değeri** taşımaktadır.

Enstitü özgün işlevinde kullanılmaya devam etmekte ve **kullanım değeri** taşımaktadır. Özgün tasarımını ve bütünlüğünü koruyan enstitünün 2014 yılında tescillenmesi ile birlikte yapılabilecek niteliksiz müdahalelerin önüne geçilmiştir (EK-18).

4.3. TEMA 3'ten Seçilen Yapılar

4.3.1. Ankara Polis ve Jandarma Mektebi (1933)

1933'de açılan yarışma sonucu birinci ve ikinci olan projelerin mimarları Reşat San ve Celâl Biçer'in bir araya gelerek tasarladıkları Ankara Polis ve Jandarma Mektebi; Dikmen Vadisi'nde yüksekçe bir tepe üzerinde, idari merkezlerin bulunduğu bürokratik açıdan oldukça yoğun bir bölgede yer almaktadır. Yerleşkenin doğusunda Paul Bonatz'ın tasarladığı Saraçoğlu Mahallesi (Ankara Memur Evleri), kuzeybatısında Anıtkabir yer almaktadır. Yakın çevresinde ise Eski Başbakanlık, Yargıtay, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı gibi Cumhuriyet'in idari binaları yer almaktadır.

Yapı; inşa edildiği dönem itibariyle Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da genç Türk mimarların eseri olarak yapılan Sergi Evi ve İnhisarlar Vekâleti binasından sonraki üçüncü büyük yapıdır (Biçer ve San, 1938). O dönem inkılabın temsili yapıların büyük bir kısmı yabancı mimarlar tarafından yapılmıştır. Bu yapının iki genç Türk mimar tarafından yapılması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Enstitü'nün, meslekî eğitim veren bir yüksekokul olarak kurulduğu dönemde, henüz Ankara'daki Hukuk Fakültesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin binaları inşa edilmemiştir. Bu sebeple Enstitü, Ankara'nın en köklü yüksek eğitim kurumlarından birisidir. Enstitüde yıllarca ilk, orta ve yüksek tahsil olmak üzere üç farklı kademede mesleki eğitimler verilmiştir. İlk tahsil kısmında polis memurları, orta tahsilde komiserler, yüksek tahsilde ise polis amirleri yetiştirilmiştir (Yiğit, 2021). Geçmişten günümüze polis ve jandarma eğitiminde binlerce mezun vermiş bir kurumdur. Tüm bunlardan yola çıkarak yapı; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Simetrik cephe ve plan özellikleri, anıtsal görünümü, kolonatlı girişi, cephe oranları ve taş kaplama dış cephesi ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtan yapı aynı zamanda Türkiye'nin ve Ankara'nın erken Cumhuriyet dönemi mimari kimliğini oluşturan ve Türk mimarlar tarafından tasarlanan simge yapılardan biridir. Bu sebeplerle yapı **tasarım değeri, kanonik değer, belge değeri**, **simge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

Yapı günümüzde bir kısmı Polis Akademisi bir kısmı da Jandarma birimi olarak kullanılmaya devam etmekte ve eğitim işlevini sürdürmektedir. Bu anlamda **kullanım değeri** taşıyan yapı **özgün** tasarımını halen yansıtmakta ve **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-19).

4.3.2. İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları (1947)

1947'de açılan yarışma sonucu birinci olan Bülent Serbes ve Süheyl Üryani'nin tasarımı İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları; İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kampüsü içinde yer almaktadır.

Yapı; Beyazıt Kampüsü içindeki diğer yapılar ve Beyazıt Meydanı ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmaktadır. Fakülteler ve kütüphane bloklarından oluşan yapı; bitişiğindeki 19. yüzyılda inşa edilmiş Eski Harbiye Nezareti (Rektörlük binası) binasının yanı sıra yakın çevresindeki Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından tasarlanan Fen ve Edebiyat Fakülteleri, Arif Hikmet Holtay tarafından çizilen Gözlemevi, Mimar Kemaleddin Bey tarafından tasarlanan Nadir Eserler Kütüphanesi ve diğer yapılar ile birlikte erken Cumhuriyet dönemi mimarisini temsil etmekte ve bulunduğu bağlam ile uyum sağlayarak İstanbul Üniversitesi'nin kimliğini/çehresini oluşturmaktadır. 1950'lerden günümüze dek binlerce öğrencinin eğitim gördüğü yapı olmasının yanı sıra Hukuk Fakültesi içinde yer alan amfisi özellikle ÖSYM tarafından yapılan sınavlarla ilgili televizyon haberlerinde, haber mekanı olarak sıkça kullanılmaktadır (Bozkurt, 2022). Bu anlamda ülke hafızasında da önemli bir yere sahiptir. Tüm bunlardan yola çıkarak kentsel ölçekte yapı; **anı değeri, sosyal değer, simge değeri** ve kampüsteki diğer yapılar ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

İstanbul Üniversitesi'nin Hukuk, İktisat ve Ekonomi bölümlerinin eğitim verdiği fakülte binalarında 1950'lerden itibaren günümüze dek aynı sınıfları, aynı sıraları paylaşan binlerce mezununun yanı sıra Türkiye siyasi tarihinde önemli rol oynayan birçok politikacı eğitim almıştır. Ayrıca ülke tarihi açısından önemli birçok sanatçı ve bilim insanı da bu fakültelerden mezun olmuş; üniversitede akademisyen olarak araştırma yapmış ve ders vermiştir. Ülke tarihine önemli katkıları anlamında ise yapı; **tarihi değer, siyasi değer** ve **anı değeri** taşımaktadır. Günümüzde de özgün işlevini devam ettiren fakülte **kullanım değeri** taşımakta, **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Fakülte mimari anlamda; anıtsal ifadesi, simetrik plan şeması, süslemeden arındırılmış cephesi ve pencere oranları, taş kaplama detayları, cephedeki pencere oranları ile II. Ulusal Mimarlık akımının son temsillerinden biridir. Ayrıca Rektörlük binası ile kurduğu ilişki anlamında tarihi çevrede yeni yapı tasarımına dair ilk örneklerin başında gelmektedir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır (EK-20).

4.3.3. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1965)

1965'te açılan yarışma sonucu birinci olan Türkiye'nin modernist mimarlarından Altuğ Çinici ve Behruz Çinici'nin tasarımı Orta Doğu Teknik Üniversitesi; Ankara kent merkezinden 20 km uzaklıkta, Ankara-Eskişehir yolu üzerinde yer almaktadır. ODTÜ Kampüsü; kuzeyden güneye doğru uzanan bir alle etrafında batıda akademik birimlerin doğuda ise idare ve sosyal hizmetlerin, yurtların ve diğer birimlerin yer aldığı oldukça büyük bir yerleşkedir. Yerleşkede ilk etapta Mimarlık Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nin laboratuvarları, Rektörlük binası, kafeteryanın bir bölümü ve iki yurt binasının yapımı başlamıştır. 30 Eylül 1963'te Mimarlık Fakültesi kullanıma açılmıştır. Diğer yapıların inşası "parçalı yapım" sistemine göre planlanmış, her yıl tahsis edilen bütçeye göre binalar tamamlanmış ve 1980'li yıllarda kampüs bugünkü şeklini almıştır (Özdemir vd., 2007).

ODTÜ Yerleşkesi; Cumhuriyet Dönemi üniversite kampüslerinin ilklerinden olmasının yanı sıra Ankara'nın öğrenci kenti olarak şekillenmesinde atılan ilk adımlardan biridir. Ayrıca uzun yıllar süren ağaçlandırma çalışmaları sonucunda oluşan ODTÜ Ormanı Ankara'nın en geniş yeşil alanıdır. 1963'te açılan Mimarlık Fakültesi Türkiye'de İstanbul dışında mimari eğitim veren ilk fakülte olmuştur. Fakültenin eğitime başlaması Türkiye mimarlığının gelişimi açısından oldukça önemlidir. ODTÜ yerleşkesinde eğitimin başlamasının ardından Türkiye tarihi açısından da birçok ilk yaşanmıştır. 1966 yılında Türkiye'de ilk kez merkezi bilgisayar sistemi kurulmuştur. 1967'de açılan kütüphanesi ile Türkiye'nin ilk çağdaş kütüphaneciliğini başlatmış; 1973 yılında "Bauen+Wohnen" isimli İsviçre dergisine kapak olmuştur. 1968 yılında kampüs içi kazı bulgularını sergilemek üzere ilk üniversite müzesi açılmıştır. 1993'te Ankara-Washington arasındaki hat ile ODTÜ'de Türkiye'nin ilk internet bağlantısı gerçekleştirilmiştir. 2001 yılında ise Türkiye'nin ilk yasal tekno-kenti kurulmuştur. Daha birçok alanda ilklerin yaşandığı; Türkiye'nin eğitim, bilim ve teknoloji merkezlerinden biri olan ODTÜ, verdiği binlerce mezunun yanı sıra hem yurtiçinde hem yurtdışında önemli başarılara imza atmış iş insanı, yönetici, siyasetçi, yazar ve akademisyen yetiştirmiştir. Tüm bunlardan yola çıkarak; ODTÜ kampüsü ülke tarihine katkıları bağlamında **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

ODTÜ kampüsü 45.000 dekarlık alanı; bu alan içindeki yapıları ve ormanı ile kentsel ölçekte önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu anlamda yerleşke hem kentli için hem öğrenciler için **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır. Yerleşke içindeki tüm yapılar bir bütünlük içinde tasarlanmış; tasarımında kullanılan dil kentin ve

Türkiye modern mimarlığının kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu sebeple yerleşke, tüm yapıları ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

ODTÜ Yerleşkesi tasarımıyla modern mimarlığın ve brütalist akımın Türkiye'deki en önemli temsillerinden biridir. Yerleşke aynı zamanda Türkiye mimarlık tarihinde gerçekleştirilen ilk planlı ve kapsamlı uygulamaların başında gelmektedir. Türkiye'de ilk brüt beton tekniğinin geliştirildiği yerleşkede ilk kez bütün altyapı hizmetleri de toprak altından verilmiştir. Tüm bunlardan dolayı yerleşke; **tasarım değeri, kanonik değer, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

ODTÜ Yerleşkesi 1995 yılında "'"Dikkate Değer Yenilikçi Konseptler Sunan Projeler" kategorisinde Aga Han Ödülü'nü almıştır. İç Anadolu bozkırında yeni bir flora ve fauna oluşmasını sağlaması ile diğer üniversite yerleşkelerine örnek olmuş ve kentsel-bölgesel planlama stratejisi olarak ilham kaynağı olmuştur. Bu anlamda yerleşke; **kanonik değer, referans değeri, tasarım değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Yerleşkede hem dış mekanlarda hem iç mekanlarda birçok sanatçının eserine, anıt ve heykellere yer verilmiştir. Mimarlık Fakültesi'nin girişinde 1968 yılında Gencay Kasapçı tarafından yapılmış bir seramik pano bunlardan biridir. 1965 yılında yarışma projesi ile elde edilmiş Atatürk Anıtı ve Bilim Ağacı anıtı dış mekan eserlerindendir. Devrim Stadyumu'nun önünde yer alan C Heykeli, Matematik Bölümü ile kütüphane arasındaki çimlerde yer alan Bilim Kızı Heykeli, Mimarlık Fakültesi önünde yer alan Ata Heykeli, Üçlü Amfi'de bulunan Soyut Heykel, Albert Einstein ve Mimar Sinan büstleri bunlardan bazılarıdır. Bu tasarımlar dönemin heykel anlayışına farklı bakış açısı kazandırmıştır. İç mekanlarda kullanılan oturma elemanları, avizeler, dolaplar gibi donatıların çoğu da projenin mimarları tarafından yapıların bir parçası olarak tasarlanmıştır. Bu anlamda yerleşke **tasarım değeri, teknik değer ve referans değeri** taşımaktadır.

ODTÜ Yerleşkesi; günümüzde özgün işlevini devam ettirmekte ve kullanım değeri taşımaktadır. 1997'de tescillenen yapılar büyük oranda özgün tasarımlarını, detaylarını ve bütünlüğünü korumaktadır (EK-21). Yapılar süreç içinde bakım ve onarım çalışmaları geçirmiş ve bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. GCI tarafından oluşturulan 20. yüzyılın önemli yapılarının korunması için uluslararası bir hibe programı olan "Keeping it Modern" projesine 2017 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi kabul edilmiş ve uzun vadeli bakım ve koruma politikalarına rehberlik edecek bir koruma yönetim planının başlatılması sağlanmıştır. 2016 yılında ise kampüs için Mekansal Strateji ve Tasarım Kılavuzu yayınlanmıştır.

4.3.4. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi (1963)

1963'te açılan yarışma sonucu birinci olan, Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları ile bilinen Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı Ege Üniversitesi Fen Fakültesi; Türkiye'nin sayılı büyük kampüslerinden biri olan Ege Üniversitesi Bornova kampüsü içinde yer almaktadır. Fakültenin kuzeyinde Ankara Caddesi, doğusunda yüksek katlı yurt blokları, güneyinde üniversitenin sosyal alanları, batısında ise rektörlük binası bulunmaktadır. Ayrıca kampüsün geneli yeşil alan bakımından oldukça zengindir.

1955 yılında Türkiye'nin dördüncü üniversitesi olarak kurulan Ege Üniversitesi'nin Tıp ve Ziraat Fakültelerinden sonra açılan üçüncü fakültesi olan Fen Fakültesi, Türkiye'de açılan üçüncü fen fakültesidir. Mimarisi ile kendinden sonraki fakültelere referans olmasının yanı sıra üniversitenin kimliğini oluşturan yapılardan biridir. Açıldığı günden günümüze dek binlerce mezun veren fakülte, 1965 yılından itibaren aynı binaları kullanmaktadır. Ayrıca fakülte; içinde bulunduğu kampüs ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmuştur. Yıllardır öğrencilerin hafızasında yer edinen bu yapı, içindeki müze ile birlikte kentli hafızasında da kendine yer bulmuştur. Bu anlamda fakülte; **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

Fakülte; altı bölüme ait derslikler ve odalar, müze ve kafeterya olmak üzere geniş bir programa sahiptir. Tasarımda bütün bu farklı fonksiyonlar görsel bütünlük dikkate alınarak ancak kendi iç çalışmalarına ve programlarına uygun olacak şekilde yerleştirilmesine dikkat edilmiştir. Bloklar; az katlı yatay mimarisi, cephedeki bant pencereleri, güneş kırıcıları, zemin kat boşaltmaları ile oluşturulan yarı açık mekanları, parçalı kütleleri ve rasyonel plan çözümleri ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır. Bloklar hem kendi içinde hem de bütünün parçaları olarak kurgulanmış ve yerleştirilmiştir. Her bloğun kendine özel alanı bulunmakla birlikte İzmir'in serinleten imbat rüzgarına açık ve ölçülü dış mekanlar kurgulanmıştır (Tekeli ve Lisa, 1974). Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi günümüzde özgün işlevinde kullanılmaya devam etmektedir. Cephelerde genel olarak iklim kaynaklı bozulmalar, sıva çatlakları, nemlenmeler ve dökülmeler mevcuttur. Bazı cephelerde taşıyıcılarda korozyon kaynaklı bozulmaların olduğu da görülmüştür. Fakültelerin özgün cephesi ve iç mekanları belli oranda yıpranmış ve değişmiş olsa da tasarım prensiplerini yansıtmaya devam etmekte ve **bütünlüğünü** korumaktadır. (EK-22).

4.3.5. İstanbul Harbiye Askeri Müzesi (1967)

1967'de açılan yarışma sonucu birinci olan Türkiye'nin önemli mimarlarından Nezih Eldem'in tasarımı İstanbul Harbiye Askeri Müzesi; Şişli semtinin en hareketli caddelerinden biri olan Vali Konağı Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Müze; 19. yüzyıldan itibaren var olan Harbiye Mektebi'nin bir parçası olarak kentsel ölçekte bir odak oluşturmasının yanı sıra kentli hafızasında da yer edinmiştir. Bu anlamda yapı **simge değeri** taşımaktadır. Yapıyı müze olarak ziyaret edenler dışında Kültür Sitesi'nde yapılan sanat sergileri ve birçok toplantıda müzenin mekan olarak kullanılması ile **sosyal değer;** Türk toplumunun savaş tarihi üzerine bir müze olması sebebiyle de **anı değeri** taşımaktadır. Tarihi yapıya ek uygulaması anlamında öncü örneklerden biri olarak yapı, eki olduğu Neoklasik üsluptaki yapıya saygılı bir yaklaşım içindedir. Modern üsluptaki cephe karakteri ile inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtırken eski yapı ile kütlesel ve hacimsel olarak uyum içindedir. Bu anlamda tasarım, eki olduğu tarihi yapı ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

Yapı aynı zamanda bütüncül tasarımı ile 1970'lerin müzecilik anlayışını yansıtan en iyi örneklerden biridir. Eki olduğu yaklaşık 150 yıllık tarihi yapı ise Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Cumhuriyetin kurucularının eğitim aldığı binadır. Müzenin konsepti ve tarihi yapı ülkemizin nasıl zor şartlardan geçerek bugünlere ulaştığını göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Ülke tarihine katkıları anlamında bu yapı; **siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapının mimarisi, Nezih Eldem'in stilistik kaygılardan arındırarak modern bir üslupta tasarladığı özgün detaylara sahiptir. Yeni ekin kurgulanmasında modern yapım teknikleri kullanılmış; çatıdaki geniş açıklıklarda çelik kafes uygulanmıştır. Yapı bu anlamda **tasarım değeri, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır. Yapının mimarı Nezih Eldem, akademik kimliği ile rasyonel mimarlığın malzeme ve detay bilgisine; İtalya geçmişi ile de deneysel ve eleştirel bakış açısına (Erkal, 2020) sahip öncü modernist tavırdaki mimarlardandır. Bu anlamda ise yapı **kanonik değer** taşımaktadır.

Müze içinde yer alan sergileme elemanların büyük bir çoğunluğu özgün tasarımın parçalarıdır. Türkiye mimarlık tarihi açısından ender olarak görülen bütüncül mimarlık anlayışındaki bu yapıda iç mekandaki kaplamalar, zeminler ve merdiven kaplamaları da özgünlüğünü korumaktadır. Eldem'in bu müze özelinde yaptığı ve günümüze de özgün olarak ve bütünlüğünü koruyarak ulaşan tüm bu iç mekan bileşenleri **tasarım değeri** taşımaktadır. Yapı, özgün işlevini günümüzde de devam ettirmesiyle ise kullanım değeri taşımaktadır (EK-23).

4.3.6. İslamabad Faisal Camii (1969)

Yapı; 1969 yılında uluslararası ölçekte İslam ülkelerinden mimarların katılımına açık olarak Central Development Authority (CDA) ve Institute of Architects Pakistan (IAP) tarafından ve International Union of Architects (UIA)'in himayesinde açılan yarışmada birinci olan Vedat Dalokay'ın projesi sonucunda uygulanmıştır. Cami; kentin kuzey ucunda, Himalayalar'ın en batısı olan Margalla Tepeleri'nin eteklerinde, yüksek bir arazide yer almaktadır (Jamil, 2017).

Faisal Cami; genç Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin ulusal camisi olarak düşünülmüş ve bu doğrultuda tasarlanmıştır. Cami; bulunduğu konum, mimarisi ve boyutları itibariyle kentin siluetine hem gece hem gündüz etki etmektedir. Açıldığı günden günümüze dek kentlinin ve ülkedeki diğer vatandaşların dini günler de dahil tüm zamanlarda ziyaret etmekten keyif aldığı ve gurur duyduğu yapı kentin de simgelerinden biri olmuştur (Kamil, 2017). Tüm bunlar dikkate alındığında kentsel ölçekte yapı**; anı değeri, siyasi değer, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

Dalokay'ın tasarımı Faisal Cami; her yıl yapılan "dünyanın en güzel yapıları" anketlerinde listeye girmesinin yanı sıra yerel ölçekte de Pakistanlı mimarların önünü açmış ve referans olmuştur. Bu anlamda yapı; **kanonik değer, referans değeri** ve **tasarım değeri** taşımaktadır.

Cami; kubbeye getirdiği modern yorumla, temel geometrik formları kullanarak elde ettiği kütlesiyle, sade ve yalın cephesi ve iç mekanlarıyla modern mimarlığın dini yapılardaki en iyi örneklerinden biridir. En temel formlar üzerinden İslam mimarisi yeniden yorumlanmıştır. Ayrıca caminin çatı örtüsünde kullanılan form, modern dönemde ortaya çıkan hiperbolik paraboloit biçimin gelişmiş bir örneğidir (Jamil, 2017). Bu sebeple yapı mimari anlamda; **tasarım değeri, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

Caminin iç mekanlarında yapının mimarı ve sanatçılar tarafından yapılmış yapıya özgü tasarımlar mevcuttur. Batı duvarındaki mozaik kaplı alanda Pakistanlı ünlü hat sanatçısı Sadequain tarafından yapılan Kur'an ayetleri yazılıdır (Jamil, 2017). Başka bir duvarda ise Türk grafik tasarımcı Mengü Ertel'in hat çalışmaları yer almaktadır. Mihrap ve minber Pakistanlı sanatçı Gulgee tarafından tasarlanmıştır (Naz, 2005). Bu sebeple yapı **tasarım değeri** taşımaktadır.

Yapıldığı günden günümüze kapsamlı bir onarım geçirmeyen camide çeşitli yıpranma ve bozulmalar olsa da **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-24).

4.4. TEMA 4'ten Seçilen Yapılar

4.4.1. Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (1979)

1979'da açılan yarışma sonucu birinci olan Şaziment Arolat, Neşet Arolat ve Emre Arolat'ın tasarımı Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi; Şişli ilçesinin Osmanbey semtinde, Rumeli ve Halaskargazi Caddelerinin birleştiği köşe parselde yer almaktadır. 1860'lardan 1940'lara kadar tarihi konakların bulunduğu bu iki cadde 1940'lar sonrasında hızlı bir apartmanlaşma sürecine girmiş ve 1960'larla birlikte çehresi tamamen değişmiştir. Günümüzde ise çok değerli parseller olarak kabul edilen bu caddelerdeki apartmanların zemin katları ticari olarak kullanılırken üst katları genellikle ticaret ve ofis kullanımındadır.

Yapı; inşa edildiği 1980'lerin başından günümüze dek hızla gelişen Osmanbey semtinin önemli referans noktalarından biri haline gelmiştir. Kentlinin hafızasında; ilk günkü gibi devam eden banka işlevi, köşe parseldeki konumu, yansıtıcı giydirme cam cephesi ve dikkat çekici yivli kolonları ile yer edinmiştir. Kentsel ölçekte yapı; **simge değeri** ve **anı değeri** taşımaktadır.

Yapı; Uluslararası Üslubun etkisinin giderek azaldığı, mimaride tarihsel referans arayışlarının farklı bir boyuta evrilerek postmodernizme karşı ilginin başladığı dönemde, antik Yunan sütunlarını andıran yivli kolonları ve canlı renkteki yansıtıcı cam yüzeyleri ile Türkiye'de postmodern mimarlığın ilk örneklerinden biri sayılmaktadır. Ayrıca yapının cephelerinde betonarme döşemenin önünden geçen alüminyum doğrama detayları ve cephedeki kolonların ortalarının boşaltılarak kablo kanalı geçirilmesi gibi detayları ile mimarlık ortamına teknik anlamda yenilikler getirmiştir. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tasarım değeri, teknik değer** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığına yarım asırdan fazla katkılarıyla tanınan, yarışmalarda birçok derece ve ödül alan ve "Arolatlar" olarak anılan mimarlar Şaziment Arolat, Neşet Arolat ve oğulları mimar Emre Arolat tarafından tasarlanan yapı, Arolatların modern çizgideki üsluplarının dışında yaptıkları ilk yapıdır. Arolatlar bu yapıdan sonra bir kırılma yaşayarak daha cesur denemeler ile postmodernist çizgide yapılar tasarlamaya başlamıştır. Bu bakış açısıyla yapı; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Günümüzde özgün işlevini devam ettiren yapının iç mekanlarında ticari kullanım kaynaklı tadilatlar ve düzenlemeler yapılsa da dış cephesiyle ve kütlesiyle tasarım prensiplerini halen yansıtmakta, **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-25).

4.4.2. İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (1960)

1960'da açılan yarışma sonucu birinci olan Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler'in tasarımı İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (İMÇ); Fatih ilçesinde, Unkapanı semtindeki Atatürk Bulvarı üzerinde yer almaktadır.

İçinde bulunduğu tarihi dokunun oranları referans alınarak tasarlanan İMÇ'de cumbalar, balkonlar, geri çekmeler, avlular ve parçalı kütleler ile ölçülü bir hareketlilik yakalanmıştır. Yere özgü olarak tasarlanan blokların yerleşim açılarında Süleymaniye Külliyesi referans alınmıştır. Tarihi dokuya saygılı tutumuyla eski ile yeni arasında bir köprü kurmuş ve kent kimliğine katkı sağlamıştır. Çarşı, bulvarın karşısında bulunan aynı dönem yapısı Zeyrek SSK binası ile birlikte kentsel ölçekte bir odak noktasıdır. Değişen tüketim ve alışveriş mekanlarına yeni bir tipoloji sunan İMÇ, 1980'lerden itibaren plakçılar çarşısı olarak anılmış ve müzik piyasalarının önemli merkezi haline gelerek popüler kültür içinde kendine yer bulmuştur. Bu sebeple kentsel ölçekte İMÇ; **sosyal değer, anı değeri, belge değeri simge değeri** ve çevresindeki yapılar ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

İMÇ'nin tasarımında brüt beton yüzeyler, yalın cepheler, teras çatı kullanımı, parçalı kütleler modern mimarlığın özelliklerini yansıtırken cephelerdeki cumbalar, balkonlar, kafesler ve avlulu plan şeması yerel mimari özellikleri yansıtmaktadır. Yapının inşaat aşamasında zeminin sıkıntılı olması sebebiyle temelde farklı uygulamalar geliştirilmiş ve bu çalışmaların dönemin inşaat teknolojileri üzerine geliştirici etkileri olmuştur (Kök, 2016). Ayrıca yapıldığı dönemde İstanbul'da tek seferde inşa edilen en büyük yapıların başında gelmektedir. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, kanonik değer belge değeri** ve **teknik değer** taşımaktadır.

İMÇ'nin iç ve dış mekanlarında 1960'ların kamu yapılarında sıkça rastlanan, mimarlık ile güzel sanatlar işbirliğinde modern Türk sanatının özgün örneklerine yer verilmiştir. Bloklar içinde Füreya Koral ve Sadi Diren'in seramik çalışması, Eren Eyüboğlu, B. Rahmi Eyüboğlu ve Nedim Günsür'ün mozaik panoları, Yavuz Görey'in dekoratif havuz plastiği, Kuzgun Acar ve Ali Teoman Germaner'in bas-reliefleri yer almaktadır (Tekeli vd, 1994). Günümüzde özgünlüğünü ve bütünlüğünü büyük oranda koruyan bu detaylar tasarım değeri ve referans değeri taşımaktadır.

İMÇ içinde satılan ürünler süreç içinde değişse de çarşı işlevi her dönem devam etmiştir. Günümüzde yapıda özgünlüğünü zedeleyen zaman ve kullanım kaynaklı birçok bozulma ve tahribat olsa da genel anlamda yapısal bütünlük korunmuştur (EK-26).

4.4.3. SSK İzmir Konak Tesisleri (1966)

1966'da açılan yarışma sonucu birinci olan Orhan Dinç'in tasarımı SSK İzmir Konak Tesisleri; İzmir'in ana merkezi olan ve simgesel birçok ögeyi içinde barındıran Konak Meydanı'nda, Cumhuriyet Bulvarı ve Milli Kütüphane Caddesi'nin arasında yer almaktadır. Yakın çevresinde kamusal yapıların yanı sıra ticari ve kültürel faaliyette yapılar yer almaktadır. Karma kullanıma hizmet eden yapı, açık ve kapalı mekanları ile dinamik bir sirkülasyona sahiptir. Tasarımda mevcut dokuya uyum sağlamayı amaçlayan parçalı kütleler tercih edilmiştir. Sahildeki tekil yüksek katlı blokların gerisinde yalın ve sakin bir arka fon/siluet elde edilmiştir.

Konak Meydanı ve yakın çevresi 18. yüzyıldan itibaren birçok değişim geçirmiş; 20. yüzyılda çehresini şekillendiren başlıca yapıların bir kısmı ise yarışma projesi ile elde edilmiştir. Bu yapılardan İzmir Büyükşehir Belediyesi 2022 yılında, Hükümet Konağı (Valilik binası) 2023 yılında deprem dayanımı ileri sürülerek yıkılmıştır. Yarışma yapısı olarak ayakta kalanlar İzmir Merkez Bankası'nın iki yapısı (günümüzdeki Merkez Bankası ve Key Otel) ve SSK Konak Tesisleri'dir.

SSK Blokları Konak Meydanı'nın önemli bileşenlerinden ve kent kimliğini etkileyen yapılardan biridir. Bloklardaki ticari dolaşım ve mekan kurgusu ile güçlü bir kullanıcı-ticari ilişkisi kurulmuştur. Sahil şeridini Kemeraltı'na bağlayan geçitler ile ticaret aksı devam ettirilmiştir. Ayrıca çarşı içinde yer alan sinema, tiyatro, kasetçiler, sahaf dükkanları ile kültür-sanat faaliyetleri canlı tutulmaktadır. 1970'lerden günümüze dek kullanımı devam eden SSK blokları, kentli için bir odak oluşturmuş ve buluşma noktası haline gelmiştir. Kentsel anlamda yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Açık plan şeması, parçalı kütle tasarımı ve yoğun kamusal kullanımı ile 1960'ların modern ve rasyonalist çizgisini yansıtan SSK Blokları Türkiye modern mimarlığının önemli isimlerinden Orhan Dinç'in İzmir'deki tek tasarımıdır. Avlulu ticari mekanları ile bundan sonraki tasarımlara referans olan yapının cephelerine Aziz Gorbon tarafından tasarlanan seramik panolar dönemin mimarlık ile güzel sanatlar iş birliğinin önemli örneklerindendir (Salman, 2023). Bu bağlamda yapı; **tarihi değer, belge değeri tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

1970'lerden günümüze dek SS Blokları, ticaret ve ofis bloklarından oluşan özgün işlevini devam ettirmektedir. Yapısal anlamda tadilat ve güçlendirmelere ihtiyaç duyan ve özgünlüğü zedelenen yapı, genel anlamda **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-27).

4.5. TEMA 5'ten Seçilen Yapılar

4.5.1. Eskişehir Porsuk Oteli (1956)

1956'da açılan yarışma sonucu birinci olan Vedat Dalokay'ın tasarımı Eskişehir Porsuk Oteli; Eskişehir'in kent merkezindeki Köprübaşı Meydanı'nda, trafiğin yoğun olduğu bir alanda, Porsuk Nehri'ne bakan, önünden tramvay geçen ve üç yönü yollar ile çevrilmiş bir parselde yer almaktadır. Yakın çevresinde yüksek katlı apartmanların yanı sıra 1930'da inşa edilen Cumhuriyet dönemi yapısı Büyük Porsuk Oteli, karşısında II. Ulusal Mimarlık dönemi yapılarından Eskişehir İl Sağlık Müdürlüğü binası (Eskişehir Memleket Hastanesi), yan parselinde 1951'de inşa edilmiş modern üsluptaki Halkbank binası bulunmaktadır.

Otel; İstanbul'daki Hilton Otel ile benzerliği ile halk arasında "Küçük Hilton" olarak anılmış ayrıca Türk Sinemasının ilk havacılık filmi olan 1963 yapımı Şafak Bekçileri filminde yer almasıyla dönemin en modern ve başarılı yapılarından biri olmuştur (Demirel Etli ve Kurt, 2014). Kent merkezinde yer almasıyla ve mimarisiyle Eskişehir'in simge yapılarından biri olarak kent kimliğine etki etmiştir. Kentli için bir buluşma ve nirengi noktasıdır, çarşının en kolay zihinde kalan ve en etkili mimariye sahip yapılarından biridir. Tipolojisi ile de Türkiye'de turizm sektörünün canlanması ile 1950-60 döneminde Anadolu kentlerinde inşa edilen otellerin en iyi örneklerinden biri olmuştur. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, anı değeri, belge değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

Yapı; 1950'ler ile birlikte Türkiye'de etkili olmaya başlayan Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımakta olup 1950'li yıllarda öncelikle otel yapılarında ardından da kamu binalarında kendini gösteren "Hilton etkisi" olarak adlandırılan tarzdadır. Yapının kubbeli çatılı ve V kolonlu giriş kütlesi tasarımın en özgün parçasıdır. Yapıldığı dönemin mimarisini, teknik ve teknolojisini (tesisat katı, asansör kullanımı gibi) yansıtan detaylara sahiptir. Bu yapı aynı zamanda Türkiye modern mimarlık tarihinin önemli isimlerinden biri olan ve yarışmacı kimliği ile ön plana çıkan Dalokay'ın kariyerinde dönüm noktası olmuştur.Tüm bunlardan dolayı yapı; **tasarım değeri, kanonik değer, teknik değer, belge değeri, referans değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır

Yapı özgün işlevi ile kullanılmaya devam etmektedir. Bütünlüğünü koruyan yapının özgün cephe karakteri balkonların kapatılmasıyla kısmen zedelenmiş olsa da tasarım prensiplerini ve döneminin mimari özelliklerini yansıtmaya devam etmektedir (EK-28).

4.5.2. T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri (1964)

1964'te açılan yarışma sonucu birinci olan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in tasarımı Stad Otel; Ankara'nın en önemli akslarından biri olan İstasyon-Ulus aksında; Gençlik Parkı'nın kuzey girişinin karşı köşesinde manzaraya hakim bir konumdadır. Yapının yakın çevresi erken Cumhuriyet dönemi ve modern mimarlık yapıları ile çevrilidir. Kuzeyinde Ankara Palas ve II. TBMM binası, doğusunda yine yarışma projesi ile elde edilmiş Merkez Bankası batısında Atatürk Spor Sarayı yer almaktadır.

1960'larda inşa edilen Büyük Ankara Oteli ile birlikte Stad Oteli yüksek katlı oluşu ve mimarisi ile Ankara'nın kent siluetini büyük oranda etkiyen yapılardan biridir. Kentli hafızasında simgesel özelliğiyle yer eden yapı 1970'ler ve 1980'ler Ankara'sı ile ilgili kartpostallarda kendine yer bulmuştur. Kentli için bir buluşma noktası ve özellikle lokantası ile sosyalleşme merkezi olmuştur. Yapı ayrıca; turizm sektörü açısından kent içi otellerin gelişiminde önemli örneklerden biri olmuştur. Tüm bunlardan yola çıkılarak yapı; **sosyal değer, tarihi değer, anı değeri, belge değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Stad Oteli (Radisson Blu); çıplak beton kullanımı, strüktürünü açıkça sergilemesi, cephe düzenindeki hareketler, çatısındaki bürüt beton kirişler ile Ankara'da brütalist mimarinin ilk ve önemli örneklerinden biridir. Bunun yanı sıra Ankara'daki ilk yüksek katlı yapıların da başında gelmektedir. Yapının inşaatı esnasında yeni teknolojiler denenmiş ve büyük oranda yerli malzeme kullanılmıştır. Kendinden sonra yapılan otel yapılarına plan şeması ve cephe tasarımı anlamında referans olmuştur. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, referans değeri, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır. Projenin iç mekanları yapının mimarlarından Metin Hepgüler ile birlikte Alev Hepgüler'in tasarımıdır. Lokanta kütlesinin iç mekanlarındaki ahşap mobilyalar yapıya özgü olarak tasarlanmıştır. Ancak günümüze özgün dekorasyonlar ulaşmamıştır.

Yapının işletmecileri değişmiş olsa da halen konaklama tesisi işlevini devam ettirmektedir. Dış cephesinin boyanması ve iç mekanlarının tadilat ve değişim geçirmesi ile yapının özgün kimliği kısmen zedelense de **bütünlüğü** korunmakta ve tasarım prensipleri halen okunabilmektedir (EK-29).

4.5.3. Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri (1968)

1968'de açılan yarışma sonucu birinci olan Akgündüz Eronat ve Erkut Şahinbaş'ın tasarımı Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri; Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) kampüsü içinde yer almaktadır. Yapının doğusunda Fen Fakültesi, güneyinde KYK Yurtları, batısında personel lojmanları bulunmaktadır.

KTÜ; 1963 yılında fakültelerinin temelleri atılan, Türkiye'nin üçüncü teknik üniversitedir. Kampüsün genel tasarımı ile ilgili ilk olarak 1960 yılında bir yarışma düzenlenmiş ancak uygulanmamıştır. 1962 yılında tekrar açılan yarışma sonucunda Mustafa Polatoğlu ve Nihat Güner'in projesi kazanmış ve 1963 yılında Fizik, Kimya, İnşaat ve Mimarlık Fakülteleri, merkez binası, yurtlar ve lojmanlardan oluşan yapılar uygulanmıştır. Bu yarışma sonrasında kampüsteki diğer fakülteler ve tesisler ile ilgili beş yarışma projesi daha açılmıştır ve bunların tamamı uygulanmıştır. Uygulananlardan biri de Spor ve Sosyal Tesis yapısıdır. Kampüsteki tüm yapılar genel olarak 1960 sonrası Türkiye modern mimarlığının ve Uluslararası Üslubun izlerini taşımaktadır. Bu anlamda Spor ve Sosyal Tesis yapısı kampüsteki diğer yapılar ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

1500 kişilik kapalı spor salonu, öğrenci lokali ve alışveriş merkezinden oluşan tasarımda spor salonu kütlesi; iç mekanda ve dış cephede brüt beton kullanımı, strüktürünü açıkça sergilemesi ile Türkiye'deki brütalist yapıların ilk örnekleri arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra geniş açıklıkların kolonsuz geçilmesi, spor salonu ve öğrenci lokali yapısında ışığın çatıdan kullanımı ile de yüksek teknoloji uygulamalarına yer verilmiştir. Spor salonunda 2.5 metre derinlikte, aralarında gün ışığını yansıtan ışıklıklar bulunan kirişler; öğrenci lokalinde ise kaset kiriş ve kare tepe ışıklıkları yapıların özgün niteliklerindendir. Bu anlamda yapı kompleksi; **tasarım değeri, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Spor ve Sosyal Tesis yapısı; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan, ışığı kullanımı ile özgün mimari eserler veren ve ışığın mimarı olarak anılan Erkut Şahinbaş ve Akgündüz Eronat'ın tasarımı olmasıyla da **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

Yapılar günümüzde öğrenci lokali binası dışında özgün işlevinde kullanılmaya devam etmektedir. Ancak yapıların **bütünlüğü** korunsa da dış cephelerinin boyanması, çatıdaki ışıklıkların kapatılması veya dönüştürülmesi ile yapıların özgünlüğü büyük oranda zedelenmiştir (EK-30).

4.5.4. İstanbul Açıkhava Tiyatrosu (1946)

1946'da açılan yarışma sonucu birinci olan Nahit Uysal ve Nihat Yücel'in tasarımı İstanbul Açıkhava Tiyatrosu; Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı, İstanbul Radyo Evi, Harbiye Askeri Müzesi, Hilton Otel, İstanbul Kongre Merkezi gibi modern İstanbul'un simgesi olan yapıların bulunduğu, kentin kültür sanat faaliyetlerinin merkezi olan Harbiye semtinde yer almaktadır.

Tasarım ve uygulama arasında oldukça büyük farkların olduğu Açıkhava Tiyatrosunda seyirci alanının açısı değiştirilerek sahneye yönelim arttırılmış, sahne altında kalması planlanan orkestra bölümü eklenmiştir. Sahne gerisindeki mekanların konumu ve açısı değiştirilmiştir. Sanatçılar için ayrılan oda sayısı arttırılmıştır. 5000 kişilik olarak tasarlanan tiyatro son düzenlemeler ile 4000 kişilik kurgulanmıştır (Arkitekt, 1948).

Açıkhava Tiyatrosu genç Türkiye Cumhuriyeti'nin modern ve seküler karakterini yansıtan ve Prost'un planına dahil olan gezi parkındaki en önemli yapılardan biridir. Toplumun kültür sanat faaliyetleri ile modern yaşama adapte olmasında önemli rol oynamıştır. Kentin tarihi bağlamında yapı; **tarihi değer** ve **anı değeri** taşımaktadır.

Her yıl birçok festival ve konsere ev sahipliği yapan Harbiye Açıkhava Tiyatrosu, İstanbul'un en önemli konser ve etkinlik mekanlarının başında gelmektedir. Seyircilere açık havada gösteri izleme ve sahne arkasından boğaz manzarasını seyretme imkanı veren tiyatro akustik açıdan da sanatçıların etkinliklerine uygun ortam sağlamaktadır. 1950'lerden günümüze dek İstanbul'un kültür sanat hayatının büyük bir kısmına tanıklık etmiş bir yapıdır. Kent ölçeğinde yakın çevresindeki Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmuş ve kentli hafızasında önemli bir yer edinmiştir. Bu sebeplerden ötürü Açıkhava Tiyatrosu; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Açıkhava Tiyatrosu 19. yüzyılda başlayan batılılaşma hareketlerinin devamı niteliğinde 20. yüzyılda modernizmin getirdiği yeni yapı tipolojilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra kesme taş kullanımı ve anıtsallığı ile II. Ulusal Mimarlık akımının da temsili bir yapıdır. Dolayısıyla bu anlamda yapı; t**arihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapı inşa edildiği günden günümüze dek aktif olarak aynı işlevinde kullanılmaya devam etmesiyle kullanım değeri taşımaktadır. Tasarım bütünlüğünü korurken özgün detaylarının bir kısmını 20. yüzyıl sonrasında yapılan tadilat ve onarımla birlikte kaybetmiştir (EK-31).

4.6. TEMA 6'dan Seçilen Yapılar

4.6.1. Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı (1944)

1944'te açılan yarışma sonucu birinci olan Feridun Kip, İsmail Utkular ve Doğan Erginbaş'ın tasarımı Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı; Eceabat sınırları içinde Morto Koyu'nun yukarısındaki Hisarlık Tepe üzerine inşa edilmiştir. Yakın çevresinde Çanakkale Muharebeleri ile ilgili diğer anıtlar ve şehitlikler yer almaktadır. Yarımada içerisinde ayrıca İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların, Avusturalyalıların ve Yeni Zelandalıların mezarlık ve abideleri bulunmaktadır.

Tasarım ile uygulanan proje arasında temel tasarım prensipleri olarak değişiklik olmasa da abidenin başlık kısmı kemer formundan düz forma dönüştürülerek yapımı kolaylaştırılmış ve günün mimarisine uyumu sağlanmıştır (Erginbaş ve Utkular, 1958). İlk projede kesme taş ve yığma sistemle inşa edilmesi düşünülen yapı uygulamada betonarme olarak inşa edilmiş ve granit kaplanmıştır (Yüksel, 1979; Atabay, 2016).

Anıt I. Dünya Savaşı esnasında Gelibolu'da yaşanan tarihin en kanlı savaşlarından birinde şehit düşen Türk askerleri için yapılmıştır. Türkiye tarihi ve dünya tarihi açısından bu savaş oldukça önemlidir ve tarih sahnesinde birçok şeyin değişmesine sebep olmuştur. Anıt; kent ölçeğinde, ülke ölçeğinde hatta global ölçekte oldukça simgesel ve manevi değerler taşıyan ve tüm dünya için hatırası olan bir yapıdır. Yerin hüzünlü ve bir o kadar da gururlu hafızasının yapıya bürünmüş halidir, Türk milleti ile aynı duyguları taşıyan bütün kalplerin birlikte attığı bir buluşma noktasıdır. Ayrıca bu anıt halktan ve resmi kuruluşlardan toplanan bağışlar ile inşa edilmiştir. O sebeple ne bir iktidarın ne de bir kurumun anıtıdır, Türk milletinin kendi eseridir. Bu bağlamda anıt; **tarihi değer, siyasi değer, sosyal değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Simetrisi, taş kaplamaları, yalın ifadeleri ile II. Ulusal Mimarlığın izlerini taşıyan anıt, betonarme sistemle inşa edilen ve yapıldığı dönemde Türkiye'de ilk defa bu hacimde yapılan ilk anıttır. Tasarımın mimarlarından Doğan Erginbaş abidenin, farklı memleketlerden gelen bütün şehitlerin göğe yükselişlerini temsil ettiğini söylemiştir. Anıtın formu Roma mimarisinin zafer takından ve tarih öncesi dolmenlerden ilham almıştır. Bu anlamda anıt; **tarihi değer, teknik değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Anıt yapıldığı günden günümüze aynı işlevdedir ve bu işlevi ile kalacaktır. **Özgün** tasarım özelliklerini ve **bütünlüğünü** korumaktadır (EK-32).

4.6.2. Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri (1962)

1962'te açılan yarışma sonucu birinci olan Levent Aksüt, Yaşar Marulyalı'nın tasarımı Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri; yerleşim bölgesinden uzakta, kayalık ve kurak bir tepede, Afyon'a 65 km, Kütahya'ya 75 km uzaklıktadır. Proje ile birlikte ağaçlandırma ve yol düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Anıtı tamamlayan tesisler olarak yakın çevresinde tören alanı ve tribünler, park alanları, gölgelikler ve oturma alanları, çeşme, kamp alanı, müze ve lojmanlar yapılmıştır (Aksüt ve Marulyalı, 1968). Ayrıca anıta çıkılan yolda açık alanda top arabaları ve uçak sergisi bulunmaktadır.

Anıt Kurtuluş Savaşı'nın sonlandıran Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin yapıldığı alana inşa edilmiş ve 30 Ağustos Zaferi'nin simgesi haline gelmiştir. Türk milletinin milli mücadelesinin temsili niteliğindeki anıt; **tarihi değer, siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır. Her yıl Zafer Bayramı kutlamalarının yapıldığı anıt, özgün tasarım özelliklerini ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Zafer Anıtı o güne dek yapılmış anıtlardan farklı olarak modern bir dil kullanmış ve zaferi, mücadeleyi engelleri soyutlayarak geometrik formlar ile ifade etmiştir. Anıtın mimarları; ters üçgenlerin engelleri, dış ve iç düşmanları simgelediğini; aynı yönde gittikçe yükselen üçgenlerin ise ulusal iradeyi, milli mücadeleyi ve beraberinde getirdiği "zafer"i simgelediği ifade etmişlerdir (Kortan, 1997). Aynı zamanda ziyaretçiyi de içine alan bir mekan kurgusu ile kişinin anıtla bütünleşmesini ve onu deneyimlemesini sağlamıştır. Tasarım; içinde yaşanabilen ve deneyimlenen mekanları olan modern anıt yaklaşımına öncü niteliğindedir. Bu sebeplerle anıt; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Türkiye modern mimarlık tarihinin önemli mimarlarından UMO Mimarlık'ın kurucuları Yaşar Marulyalı ve Levent Aksüt'ün tasarımı olan anıt; Modern üslubu ve tasarımı ile dikkat çekerek 1966 yılında Time Dergisi'ne konu olmuştur. Ayrıca bu yarışma sonrasında 1966 yılında Amerika'da Franklin Delano Roosvelt anıtı için yapılan yarışmada birinci olan Marcel Breuer'ın tasarımına üslubu ve formu ile referans olmuştur (Kortan, 1997). Bu bağlamda anıt; **tasarım değeri, referans değeri ve kanonik değer** taşımaktadır (EK-33).

4.7. TEMA 7'den Seçilen Yapılar

4.7.1. İstanbul Radyo Evi (1945)

1945'te açılan yarışma sonucu birinci olan İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, Ömer Güney'in tasarımı İstanbul Radyo Evi; Taksim'den Harbiye'ye doğru giden Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Yapı; İstanbul Radyosu'na özgü bir tasarım olması ile müzik camiasına kurumsallaşma ve canlılık kazandırmıştır. Müzik konusunda kendini geliştirmek isteyen sanatçılar için de bir staj veya kurs gibi geliştirici etkileri olmuştur. İstanbul Radyosu; 1960 sonrasında TRT'nin kurulmasıyla birlikte sadece İstanbul'da değil Türkiye'nin her yerinde dinlenebilen radyo konumuna geçmiştir. Böylelikle milyonlarca insana ulaşabilmeyi başarmıştır. Sadece müzik değil sanatın diğer dallarında yapılan programlar ile de radyonun önemi artmıştır. Tüm bunların yanı sıra Radyo Evi; Zeki Müren, Nida Tüfekçi, Mesut Cemil, Muzaffer Sarısözen gibi Türkiye'nin en önemli sanatçılarını ağırlayan hafıza mekanıdır. Kentin ve ülkenin tarihine katkıları bağlamında İstanbul Radyoevi; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Radyo Evi; bulunduğu konum itibariyle İstanbul'un en önemli Cumhuriyet dönemi yapılarının bulunduğu Taksim-Harbiye arasındaki aksta yer almaktadır. Şehrin kültür ve sanat çevrelerine oldukça yakın konumdadır; 1949'dan itibaren hem Radyo Evi'ne gelen sanatçılar için hem çalışanlar için ve hem de İstanbul halkı için hafızalarda yer edinen, anısı olan bir yapıdır. Bu sebeplerle yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

Yapı; simetrik ve anıtsal cephe düzeni, süslemeden arınmış detayları, pencere boyutları, çatı saçağı ve kesme taş kullanımı ile II. Ulusal Mimarlık akımının örneklerinden biri olup erken Cumhuriyet döneminin simgesel yapılarındandır. Ayrıca 20. yüzyıl ile birlikte kitle iletişim araçlarının gelişmesine bağlı olarak gelişen radyoculuk alanında TRT Ankara Radyo Evi'nden sonra radyo evi işlevi ile tasarlanan ikinci binadır. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, teknik değer, tasarım değeri, kanonik değer ve belge değeri** taşımaktadır.

Yapının mimarları İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, Ömer Güney İstanbul Teknik Üniversitesi'nde eğitim veren ve yarışmanın jürisinde de bulunan Paul Bonatz'ın öğrencileridir ve onun II. Ulusal Mimarlık ile ilgili fikirlerinden etkilenmişlerdir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır. Yapı 2020 yılında güçlendirme çalışmaları sebebiyle boşaltılmıştır (EK-34).

4.8. TEMA 8'den Seçilen Yapılar

4.8.1. Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı (1972)

1972'de açılan yarışma sonucu birinci olan Doğan Tekeli, Sami Sisa'nın tasarımı Yapı Kredi Bankası Vakıf Apartmanı; Harbiye-Nişantaşı aksı üzerinde, Vali Konağı Caddesi'nin bitiminde yer almaktadır. Eğimi ve konumu itibariyle boğaza ve manzaraya hakim bir konumdadır. Vali Konağı Caddesi; günümüzde İstanbul'un en hareketli caddelerinden biridir. Bitişik nizam yüksek katlı apartmanların bulunduğu dokuda İstanbul'un daha çok üst gelir grubu ikamet etmekte, apartmanların zemin katları ise genellikle mağaza, butik, kafe gibi ticari işlevlerde kullanılmaktadır. Yapı 6000 m² büyüklüğünde ve 25 metre eğime sahip bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Toplam inşaat alanı 23980 m²'dir. Manzara ve güneşlenme yönü baz alınarak yapı uzunlamasına dikdörtgen blok olarak kurgulanmıştır. Konut bloğu 65 metre yüksekliğinde ve 22 katlı olup 9 katı giriş kotunun altındadır.

Yapı; yüksek katlı oluşu ve kütlesel büyüklüğü ile Vali Konağı Caddesi'nin simge yapısı olmasının yanı sıra yakın çevresinden de kolaylıkla algılanmaktadır. Günümüzde oldukça yaygın olan rezidans şeklindeki konutların en erken örneklerindendir. Kendinden sonra yapılan rezidanslara referans olmuştur. Giriş kotunda oluşturduğu küçük çarşısı ve meydanı ile de bulunduğu caddede yaşayan veya uğrayan kentli için bir odak oluşturmuştur. 1970'lerden günümüze dek kentsel hafızada yer edinmiş bir yapıdır. Tüm bunlardan dolayı yapı kentsel ölçekte; **sosyal değer, referans değeri ve anı değeri** taşımaktadır.

Yapı tasarım prensipleri anlamında rasyonel ve esnek plan çözümleri, özgünde brüt beton cephesi, yüksek katlı konut yapısı olması, zemin katta oluşturulan bazası, kendi kendine yeten işlevsel fonksiyonları içinde barındırması ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca Le Corbusier'in Unité d'Habitation yapısı ile tasarım kurgusu anlamında benzerlik göstermektedir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

Yapı 2014 yılında yapılan değişim-dönüşüm sonrasında özgün karakterini büyük oranda yitirse de özgün işlevi olan konut işlevine devam etmektedir. Ancak konutun bağlamı tamamen değişmiş ve lüks rezidans olarak işletilmektedir. Yapıya yeni düzenlemeler ve ekler yapılsa da yapı genel anlamda bütünlüğünü korumaktadır (EK-35).

4.9. Değerlendirme

Çalışmada yarışma yolu ile elde edilmiş modern mimarlık mirası yapılarını değerlendirmek için; UNESCO, Avrupa Konseyi, ICOMOS, DOCOMOMO gibi uluslararası kuruluşların modern mimarlık mirasına yaklaşımları, ulusal ve uluslararası koruma belgelerinde kültür varlığı ve modern mimarlık mirasına atfedilen değerler ve ülkelerin (İngiltere, Hollanda, Fransa, ABD, Kanada, Çin, Avustralya, Türkiye) koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına yaklaşımları üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda altı kriter ve bu kriterler ile ilişkili değerlerden oluşan bir değerlendirme modeli geliştirilmiştir. Kriter belirleyerek mirası tanımlamak bu çalışmada incelenen ülkelerde de görüldüğü gibi daha sağlıklı sonuçlar verirken değerler ile ilişkilendirmek ise bu kriter tanımlamaları daha anlaşılır hale getirmektedir.

Geliştirilen bu değerlendirme modelinin de bir parçası olan yapı analiz fişleri sayesinde modern mimarlık mirası olabilecek nitelikte bir yapının/yapı grubunun tanımlanması, belgelenmesi, mevcut durumlarının tespiti ve taşıdığı değerler üzerinden analizi yapılabilmektedir. Temalar üzerinden seçilen toplam 29 yapı/yapı grubu için bu fişler doldurulmuş ve bundan sonra yapılacak envanter çalışmaları için temel bir altlık elde edilmiştir. Seçilen bu 29 yapının/yapı grubunun oluşturulan değerlendirme modeline göre analizleri yapıldığında (Tablo 4.2) büyük çoğunluğunun II. Derece: Temsiliyet yapısı olabilecek değerlere sahip olduğu; İstanbul Harbiye Askeri Müzesi, İstanbul Manifaturacılar Çarşısı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İslamabad Faisal Camii Anıtkabir ve Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı yapılarının ise I. Derece: İkonik yapılar olabilecek değerleri taşıdığı tespit edilmiştir. İkonik yapıların toplumun entelektüel kesimi dışında kamuoyu tarafından da bilinen, toplumsal bellekte yer edinmiş, kamuoyunun beğenisini kazanmış ve kentsel ölçekte simge yapılar olarak kabul edilen yapılar olduğu görülmektedir. Ayrıca bu yapıların tamamı kültür varlığı olarak tescillenmiş yapılardır. Temsiliyet derecesindeki yapıların ise kamuoyu tarafından daha çok bilinmeye, değerlerinin vurgulanmasına ve koruma altında olmayanların en kısa süre içinde tescil edilmesine ihtiyacı vardır. Alan çalışmasında ele alınan yapılar arasında III. Derece: Tipik yapı bulunmamaktadır. Bunda en önemli etken seçilen tüm yapıların belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olmasının ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtmasının yanı sıra yarışma projesi ile inşa edilmesi ve böylelikle asgari Kriter IV'ü sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.2. Alan çalışmasındaki yapıların değerlendirme modeline göre analizi

TEMALAR	YAPILAR	KRİTERLER I	II	III	IV	V	VI	DERECE III	II	I
TEMA 1:	Kadıköy Halkevi (1938)	✔	✔		✔	✔			✔	
	Anıtkabir (1941)	✔	✔	✔	✔	✔	✔			✔
	İstanbul Adalet Sarayı (1949)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
	T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği (1962)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
	Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (1964)	✔	✔		✔		✔		✔	
	T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi (1970)	✔	✔	✔	✔		✔		✔	
	T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları (1973)	✔	✔		✔		✔		✔	
	Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri (1977)	✔			✔		✔		✔	
TEMA 2:	Vakıf Guraba Hastanesi, İstanbul (1960)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
	Erzurum Atatürk Ünv. Tıp Fak. ve Arş. Hastanesi (1967)	✔	✔		✔		✔		✔	
	Bursa Tıp Fakültesi (1972)	✔			✔	✔	✔		✔	
	Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü (1961)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
TEMA 3:	Ankara Polis ve Jandarma Mektebi (1933)	✔			✔	✔	✔		✔	
	İstanbul Ünv. Hukuk ve Ekonomi Fak. Ek Binaları (1947)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1961)	✔	✔	✔	✔	✔	✔			✔
	Ege Üniversitesi Fen Fakültesi (1963)	✔	✔		✔		✔		✔	
	İstanbul Harbiye Askeri Müzesi (1967)	✔	✔	✔	✔	✔	✔			✔
	İslamabad Faisal Camii (1969)	✔	✔	✔	✔	✔	✔			✔
TEMA 4:	Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (1979)	✔	✔		✔		✔		✔	
	İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (1960)	✔	✔	✔	✔	✔	✔			✔
	SSK İzmir Konak Tesisleri (1966)	✔	✔		✔		✔		✔	
TEMA 5:	Eskişehir Porsuk Oteli (1956)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
	T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel (1964)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
	KATÜ Spor ve Sosyal Tesisleri (1968)	✔	✔		✔		✔		✔	
	İstanbul Açıkhava Tiyatrosu (1946)	✔	✔		✔	✔	✔		✔	
TEMA 6:	Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı (1944)	✔	✔	✔	✔	✔	✔			✔
	Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri (1962)	✔			✔	✔	✔		✔	
TEMA 7:	İstanbul Radyo Evi (1945)	✔	✔		✔	✔			✔	
TEMA 8:	Yapı Kredi Ban. Men. Yar. ve Emekli San. Vakfı Apt. (1972)	✔	✔		✔		✔		✔	

Alan çalışmasında ele alınan yapıların kent ile ilişkisi zayıf olanlar; Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri, Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi, Bursa Tıp Fakültesi ve kent ile bağlantısı bulunmayan Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri hariç *"Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması"* olarak belirlenen Kriter-II'yi taşıdıkları görülmüştür. Bu yapıların tamamı bulundukları kent ile güçlü ilişkiler kuran, kentlinin belleğinde yer edinmiş, simgesel olmasının yanı sıra buluşma noktası haline de gelmiş yapılardır.

Bir yapının "I. Derece: İkonik" olabilmesinde en belirleyici kriterin başında Kriter-III: *İç dekorasyon, özgün malzeme, donatı ve mobilyaları içeren yapı/yapı grubu*

olması" nın geldiği; iç mimarisini veya özgün malzemelerini de koruyabilen yapıların ait olduğu üslubun/dönemin simgesel ve en belirgin örneği niteliğinde olabileceği görülmektedir.

Alan çalışmasındaki yapıların tamamı yarışma yolu ile üretildiği için "*Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması"* olarak belirlenen Kriter-IV'ü taşımaktadır. Tasarımı yapan mimarların büyük çoğunluğu yarışmacı kimlikleriyle ön plana çıksa da içlerinde Türkiye 20. yüzyıl mimarlığının önemli isimlerinden olan Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat, Nezih Eldem, Vedat Dalokay, Rüknettin Güney, Doğan Tekeli, Sami Sisa, Orhan Dinç, Behruz Çinici, Doğan Erginbaş, Levent Aksüt, Yaşar Marulyalı, Erkut Şahinbaş, Filiz-Coşkun Erkal, Şaziment-Neşet Arolat yer almaktadır. Bu mimarların yapıları kanonik değer taşıması sebebiyle bile oldukça önemlidir, çoğunun modern mimarlığa karşı kendine has yorumları ve tasarımlarında belirgin çizgileri bulunmaktadır.

Yapının tarihsel bağlam ile kurduğu ilişki üzerinden oluşturulan **"***Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı/yapı grubu olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi"* olarak tanımlanan Kriter-IV'ü taşıyan yapılara baktığımızda örneğin;

- Kadıköy Halkevi'nin Cumhuriyet ile birlikte toplumsal anlamda modernleşme ideolojisinin ve politik söylemlerin destekçisi olarak mimarinin araç olarak kullanılmasına bir örnek olması,
- Anıtkabir'in Türk milletinin ulu önderi Atatürk'ün ebedi istirahat yeri olması,
- İstanbul Adalet Sarayı'nın 20. yüzyıl Türkiye mimarlığında II. Ulusal Mimarlık döneminden Uluslararası Üsluba doğru geçişi temsil eden dönüm noktası niteliğinde bir yapı olması, modern hayatın ve Cumhuriyetin getirilerinden biri olarak yeni bir tipolojide inşa edilmesi,
- Vakıf Guraba Hastanesi'nin Osmanlı döneminden günümüze dek sağlık alanında devam eden sürekliliğin yanı sıra çağın teknolojisine ve değişimine ayak uydurmayı başarabilmesi,
- İstanbul Harbiye Askeri Müzesi'nin 1960-70'lerin müzecilik anlayışını yansıtan en iyi örneklerinden biri olması, aynı zamanda eki olduğu yaklaşık 150 yıllık tarihi yapının ise Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyetin kurucularının eğitim aldığı bina olması

gibi özellikleri ile ülke tarihinde önemli gelişmelerin sembol yapıları olduğu görülmüş ve bu sebeplerle Kriter-IV'ü sağladıkları tespit edilmiştir.

Yapının kullanım ve mevcut fiziksel durumu üzerinden oluşturulan **"***Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması"* olarak tanımlanan Kriter-VI'yı günümüzde boşaltılmış durumda olan Kadıköy Halkevi ve İstanbul Radyoevi dışındaki diğer tüm yapıların taşıdığı görülmüştür. Bir yapının yasal koruma dışında "doğal" yollardan korunmasını sağlayan temel etkenlerden biri özgün işlevi ile kullanımının devam etmesidir. Özgün işlevi sürdürmek yapıya zarar verecek tadilat ve dönüşümlerin önüne geçerken kullanımının devam etmesi de onu metruk bir yapıya dönüşmekten korumakta ve "canlı" tutmaktadır.

Tablo 4.3'te ise alan çalışmasında ele alınan yapıların değerlendirme modeline göre taşıdıkları değerler analiz edilmiştir. Bu göre yapılarda en fazla öne çıkan değerler şu şekildedir;

- Tasarım değeri (Kriter-I ve Kriter-IV)
- Belge değeri (Kriter-I ve Kriter-V)
- Kanonik değer (Kriter-I ve Kriter-IV)
- Referans değeri (Kriter-IV)
- Anı değeri (Kriter-II ve Kriter-V)
- Sosyal değer (Kriter-II)
- Kullanım değeri (Kriter-VI)
- Bütünlük (Kriter-VI)

Görüldüğü gibi yapıların genel olarak; 20. yüzyıl modern mimarlığı yansıtmaları ve yarışma projeleri sonucu elde edilmeleriyle tasarım ve belge değeri; kentli hafızasında yer edinmeleri ve kentin/ülkenin tarihinde bir aşamayı göstermeleri ile anı değeri ve sosyal değer; 20. yüzyıl Türkiye mimarlığının önemli mimarları tarafından tasarlanmış olmaları veya yarışma projesiyle üretilmeleri ile kanonik değer ve referans değeri, günümüzde aktif olarak aynı işlevde kullanılmaları ile kullanım değeri taşıdıkları görülmüştür. Yapıların bütünlüklerini korudukları ancak bazılarının KATÜ Spor ve Sosyal Tesisleri ve Yapı Kredi Bankası Vakıf Apartmanı'nda görüldüğü gibi ciddi müdahaleler sonucu özgünlüklerinin zedelendiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.3. Alan çalışmasında ele alınan yapıların değerlendirme modeline göre taşıdıkları değerler

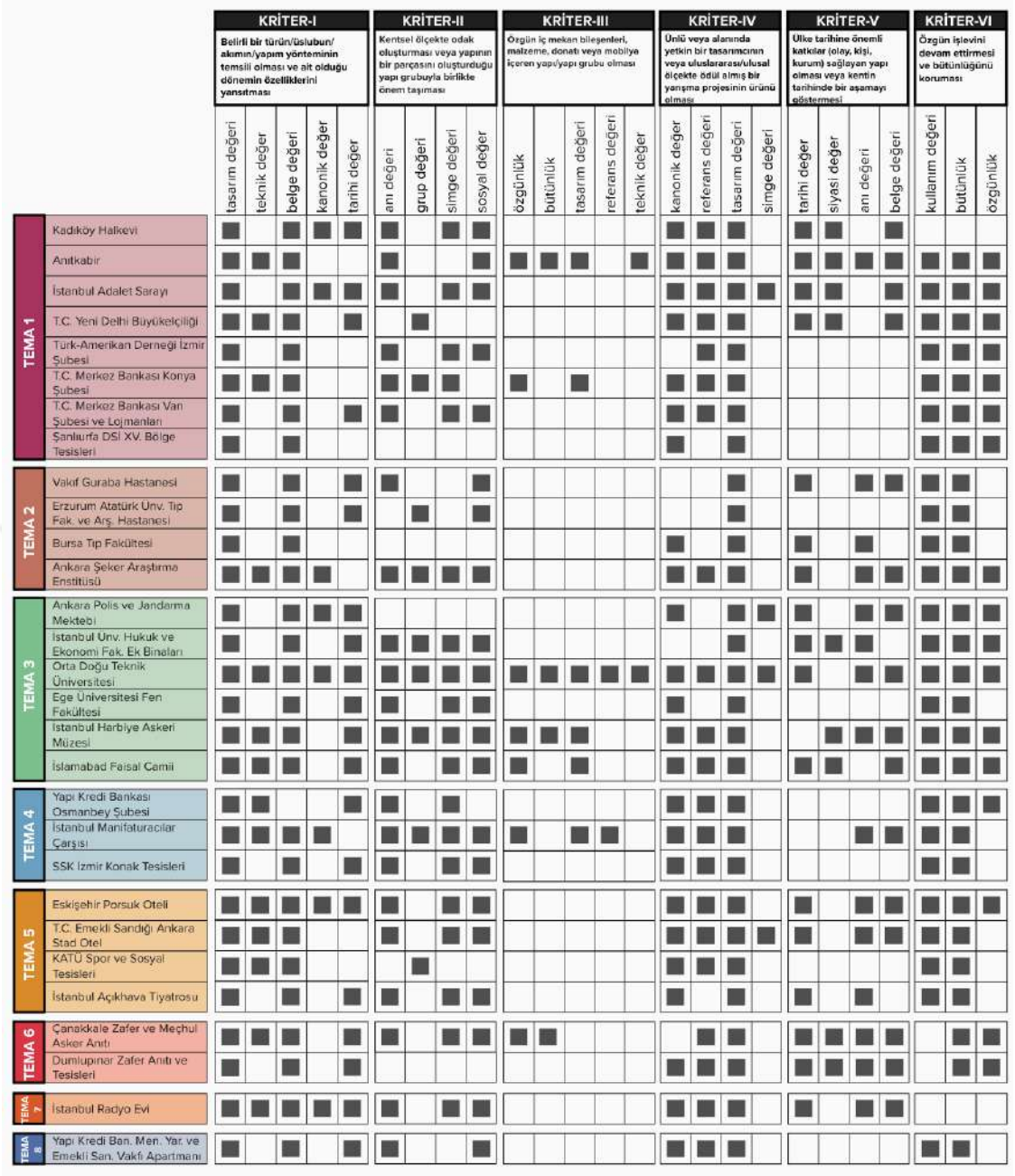

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye'de mimarlık tarihi ve koruma kuramı çerçevesinde modern mimarlık mirası ile ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla Türkiye'ye özgü değer ve kriterlerin belirlenmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Bu çalışma ile literatürdeki bu eksik giderilmeye çalışılmış; uluslararası koruma belgeleri ve dünyanın farklı bölgelerinden ülkeler referans alınarak ayrıca Türkiye'nin dinamikleri de göz önünde bulundurularak değerler ve kriterlerden oluşan bir değerlendirme modeli geliştirilmiştir. Alan çalışmasında belirlenen 29 yapı üzerinde geliştirilen bu model denenmiş ve elde edilen sonuçlara göre bu modelin yalnızca mimari proje yarışmaları özelinde değil, Türkiye'deki modern mimarlık mirası niteliğindeki yapıların taşıdığı değerlerin ortaya koyulmasında da altlık olarak kullanılabileceği anlaşılmıştır.

Çalışmadan elde edilen en temel sonuçlardan biri; modern mimarlık uygulamaları için yalnızca uluslararası koruma değerleri üzerinden yapılacak değerlendirmelerin sığ ve yetersiz kalacağı, ülkeye özgü yerel dinamiklerin belirlenmesinin mirasın korunmasında oldukça önemli olduğudur. Bu anlamda Türkiye'de kentlerin modernleşme sürecinde mimari proje yarışmaları yerel bir dinamik olarak oldukça önem arz etmektedir. Ülkede mimarlık mesleğinin gelişmesinde, uluslararası akımların yerele entegre edilmesinde ve kentlerin çehrelerinin değişmesinde mimari proje yarışmaları adeta lokomotif konumundadır. Yalnızca büyükşehirlerde değil Anadolu'nun birçok kentinde de kentin simgesel yapıları yarışma projeleri ile inşa edilmiştir. Bu anlamda Türkiye'de modern mimarlık mirasına dair bir kriter ve değer belirleme çalışmasında yarışma projesi ile elde edilmiş olmak tek başına bir kriter olarak ele alınmalıdır.

Çalışmadan elde edilen bir diğer önemli sonuç; yarışma yolu ile elde edilen yapıların korunmasında veya yıkılmasında en temel sebeplerin; işlev, konum ve yapının ait olduğu kurum kaynaklı oluşudur. Bu yapılar benzer değerleri (tarihi değer, belge değeri, tasarım değeri, kanonik değer, anı değeri, sosyal değer gibi) taşısa dahi bu üç sebepten herhangi biri onu ya korumaya ya da yıkıma götürebilmektedir. Örneğin anıt ve abide türündeki yapıların günümüze korunarak ulaşmasındaki en temel sebep "işlev"leridir. Hüzün, acı ve kayıplarla ilgili olarak manevi değerleri temsil eden bu yapıların tamamı günümüze dek ulaşabilmiştir. Hükümet Konakları ele alındığında bu sefer durumun "konum" ile ilişkili olduğu görülmektedir. Şehir merkezinde değerli arazilerde yer alan bu yapılar çoğunlukla rant kaynaklı olarak yıkımlara maruz kalmıştır. Sağlık yapılarına baktığımızda ise yapıların "ait oldukları kurum"la ilişkili olarak kullanımlarının devam ettiği veya yıkıldığı görülmüştür. Anadolu'nun birçok kentinde

1960'larla birlikte yapılan ve günümüzde Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan devlet hastaneleri, Şehir Hastanelerinin yapılmasıyla birlikte teker teker yıkılırken, üniversitelerin bünyesinde Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi olarak inşa edilenlerin tamamı günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Üniversiteler diğer devlet kurumlarına göre daha özerk bölge olarak kalmaktadır. Bir diğer "korunaklı bölge" ise Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait olan yapılardır. Yarışma yolu ile inşa edilen, farklı temalar ve yapı türlerinde ele alınan Eskişehir Porsuk Oteli, Ankara Polis ve Jandarma Mektebi ve İstanbul Harbiye Askeri Müzesi askeriyeye ait yapılar olması sebebiyle düzenli bakımları yapılan, işlevsel olarak kullanılan ve günümüze büyük değişimler geçirmeden özgünlükleri korunarak ulaşan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezin literatüre özgü bilgi olarak katkı koyduğu veriler ise şu şekildedir:

• Dünyanın farklı bölgelerinden ve koruma alanında örnek teşkil edebilecek çalışmaları olan ülkelerden İngiltere, Hollanda, Fransa, ABD, Kanada, Çin ve Avustralya'nın koruma prensipleri ve modern mimarlık mirasına yaklaşımlarının detaylı olarak ele alınmış ve tek çalışma altında kıyaslama imkanı verebilecek şekilde sunulmuştur. Bu bilgiler ışığında, diğer ülkelerde yapılan çalışmaların ülkemiz için de örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

• 2023 yılına dek, UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki Modern Miras alanlarının listesi oluşturulmuştur (EK-3). 2023 yılı itibariyle listeye modern miras olarak nitelendirilebilecek 66 yapı/alan kayıtlıdır. Bu sayı da listenin yaklaşık %6'sına tekabül etmektedir. 21. yüzyılın girmesiyle birlikte listedeki modern miras sayısındaki artış dikkat çekicidir, 66 alanın 46'sı 2000 yılı sonrasında listeye girmiştir. Listeye dahil olan modern miras alanları çoğunlukla (ii) ve (iv) numaralı kriterler ile dahil olmuştur. Bu her iki kriter de yapıların ait oldukları dönemin özelliklerini yansıtması, döneminde yaşanan gelişmelerin bir örneğini sergilemesi üzerinedir.

• 2021'de ISC20C ve GCI iş birliği ile geliştirilen "Yirminci Yüzyıl Tarihi Tematik Çerçevesi: Miras Alanlarını Değerlendirmek için Bir Araç" başlıklı çalışma baz alınarak Türkiye'ye özgü temalar ve alt temalar belirlenmiş ve bu temalara göre Türkiye'de 1930-80 aralığında uygulanmış yarışma projeleri analiz edilmiştir. Temalar üzerinden analizin sebebi; 20. yüzyıl mirasının yalnızca mimari stiller veya yapı tipolojileri baz alınarak yapılamayacağı gerçeğidir. 20. yüzyılı neredeyse global ölçekte etkileyen belirli olayların, teknolojik gelişmelerin vs. yanı sıra ülkelere özgü gelişmelerin de baz alınmasıyla yapılan bir değerlendirmenin daha verimli sonuçlar vereceği öngörülmüştür.

Bu anlamda Türkiye'de ilk defa bu şekilde bir çalışma yapılmıştır. Yarışmalar özelinde ele alınan bu çalışmanın daha kapsamlı ölçekler için de kullanılması beklenmektedir.

•Her tema başlığı altında o tema ile ilişkili dünya ve Türkiye'deki gelişmelere kısaca değinilmiş ve bu gelişmelerin mimariye yansımaları aktarılmıştır. Ardından belirlenen alt tema ve yapı tipolojilerine göre her tema altındaki uygulanmış yarışma projeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler arasında yapının mimarları, uygulanma tarihleri, mimari özellikleri ve mevcut durumları yer almıştır. Yarışma projeleri ile ilgili yapılan çalışmaların genelinde en büyük eksik uygulanma ve mevcut durumları hakkında bilgilerin verilmemesidir. Bu çalışmada 1930-80 aralığında incelenen tüm yarışma projelerinin uygulanma ve mevcut durumları tespit edilmiş; büyük çoğunluğu temalar bölümünde tek tek ele alınmışken geri kalan kısmı da (uygulanmayanlar ve hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamayanlar, yıkılanlar) EK-6'da liste olarak gösterilmiştir.

Yarışmaların tamamı ile ilgili çıkarılan özet tablonun (Tablo 3.13) genel toplamlarına bakıldığında "Diğer" başlığı altında sınıflandırılan yarışmalar dahil edilmediğinde toplamda uygulanmış 237 yapı/yapı grubu bulunmaktadır. Bunlardan yıkılanları çıkardığımızda geriye 177 yapı/yapı grubu kalmaktadır. Bu sayı 1930-80 aralığındaki tüm yarışmaları düşündüğümüzde oldukça düşük kalmaktadır. Uygulanan yapıların tamamı 20. yüzyıl Türkiye mimarlığının temsili niteliğindedir. Yapıldıkları döneme göre II. Ulusal Mimarlık, modern mimarlığın kendi içindeki yorumlarından Uluslararası Üslup, brütalizm, rasyonalizm gibi akımların özelliklerini taşıyan bu yapıların yıkımlarının önüne geçilmeli, "modern mimarlık mirası" olarak değerlendirilmeleri yapılmalı, koruma önceliklendirilmesi dikkate alınarak gerekli görülenler yasal olarak koruma altına alınmalıdır.

Öneriler

Türkiye de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi modern mimarlık mirası yapılar ile ilgili yasal düzeyde bir tanımlama yapmalıdır. Öncelikli olarak tarihe dayalı koruma anlayışından (19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış olması maddesi) vazgeçilmesi; onun yerine yapının/yapı grubunun taşıdığı değerlerin göz önüne alındığı bir koruma anlayışına geçilmesi modern mimarlık yapılarının korunmasında esneklik ve kolaylık sağlayacak adımların başında gelmektedir.

Modern mimarlık mirasının korunmasındaki en büyük eksiklerden biri yeterli seviyede tanıtılmaması ve kamuoyu bilincin düşük olmasıdır. Bu çalışma ile Türkiye modern mimarlık mirası içinde önemli bir yer kaplayan mimari proje yarışmaları hakkında kapsamlı bir dokümantasyon çalışması yapılmış; uygulanan tüm projeler tespit

edilmiş, mevcut durumları hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu yapılar ile ilgili acil olarak öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ardından ise DOCOMOMO Türkiye'nin resmi web sitelerinde envanter çalışmaları yapılmalı ve bu envanter herkesin erişimine açık olarak yayınlanmalıdır. Yapıların mevcut durumlarının tespiti de bu noktada oldukça önemlidir. Tehdit altında olanları güncel bir şekilde takip etmek, önlem almak ve konu ile ilgili kamuoyu oluşturmak oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

Abcfuture, 2023, *Dicle Üniversitesi galeri* [online], https://abcfuture.com.tr/tr/universities/dicle-university [Ziyaret Tarihi: 24 Aralık 2023].

Ahunbay, Z., 2021, Tarihi çevre koruma ve restorasyon, İstanbul: YEM Yayın.

AIA, 2019, *The handbook of architectural design competitions* [online], https://network.aia.org/viewdocument/the-handbook-of-architectural-design-competitions?CommunityKey=763701d9-813e-43f1-8f86-1cdab78c9b98&tab=librarydocuments [Ziyaret Tarihi: 18 Mart 2022].

Akar, M. ve Pilehvarian, N. K., 2019, Türkiye'de güncel cami mimarisi üzerine bir araştırma: İstanbul esenler ilçesi örneği, *Yakın Mimarlık Dergisi,* 2(2), 63-89.

Akcan, E., 1993, Yayın tanıtma, mimarlar yarışıyor, *Mimarlık Dergisi,* 251, 38-41.

Akça, A., 2020, Heyecan ve huzur içerisinde geçen 10 yıl, *Bezmialem Aktüel,* 27, 16-23.

Akdoğan, Ö. G., 2018, Kent, kimlik ve sanat: Anafartalar çarşısı ve kamusal sanat üzerine bir inceleme. *Moment Dergisi,* 5(2), 383-415.

Akkoyunlu, B., 2013, Ruh ve sinir hastalıkları hastaneleri tasarımında hasta, toplum ve hastane ilişkilerinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Aközenler, M.A., 1943, Türk -Amerikan derneği İzmir şube binası, *Mimarlık Dergisi,* 11, 30-31.

Akman, S., 2016, Conserving and managing modern campus heritage: "alley" as the spine of metu campus, Yüksek Lisans Tezi, *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Ankara.

Aksüt, L. ve Marulyalı, Y., 2001, UMO limited şirketi, *Mimarlık Dergisi,* 301, 13-21.

Algie, S. ve Ashby, J., 2007, Conserving the modern in Canada: buildings, ensembles, and sites, 1945-2005, *Conference Proceedings May 6-8, 2005,* Peterborough: Trent University,

Alptekin, A.H., 2011, Bilinmeyen Ankara: SSK İşhanı (SSK Kızılay Rant Tesisleri), *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten,* 86, 57-59.

Alsaç, Ü., 1984, İkinci ulusal mimarlık dönemi. R. Holod, A. Evin, S. Özkan (Eds.), *Modern Türk Mimarlığı.* Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

Altun, S. ve İnceoğlu, M., 2006, Tatil amaçlı konaklama tesislerinde zamana bağlı değişim, *İtüdergisi/a,* 5(2), 91-96.

Altan Ergut, E., 2009, Anıtkabir yapı kompleksi, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bina Kimlikleri Çalışma Grubu 4,* 1-23.

Altıntaş Selçuk, B. ve Çolak, C., 2012, Türkiye'nin ilk çocuk hastanesi; hamidiye etfal hastane-i âlisi, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 2(1), 11-14.

Anıtkabir Tarihçesi, 1994, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Aslaner, V. G. ve Aslaner, M.A., 1977, Devlet arşiv sitesi, *Mimarlık Dergisi,* 150, 65-68.

Arcdaily, 2021, *AD Classics: Thorncrown Chapel /E. Fay Jones* [online], https://www.archdaily.com/533664/ad-classics-thorncrown-chapel-e-fay-jones [Ziyaret Tarihi: 8 Mayıs 2021].

Arda, B., 1996, Atatürk Türkiyesi'nde ilk tıp fakültesinin kuruluşu: Ankara tıp fakültesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası,* 49(1), 1-6.

Arkitekt, 1933, Sergi binası müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 29, 131-153.

Arkitekt, 1938, Kadıköy halkevi proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 86, 43-56.

Arkitekt, 1944, Çanakkale zafer ve meçhul asker anıtı müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 147-148, 52-65.

Arkitekt, 1947a, İstanbul Üniversitesi hukuk ve ekonomi fakülteleri ek binaları proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 191-192, 255-273.

Arkitekt, 1947b, Karaköy'de yapılacak büro binası müsabakası, *Arkitekt Dergisi*, 187-188, 170-175.

Arkitekt, 1949, İstanbul adalet binası proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 211-212-213-214, 179-194.

Arkitekt, 1952, Türk ticaret bankası İzmir şube binası proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 241-242, 8-19.

Arkitekt, 1955, Türk ticaret bankası emeklilik sandığının Adana şubesi binası proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 281, 128-131.

Arkitekt, 1956, Ankara esnafları kooperatifi çarşı ve iş hanı proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 283, 34-44.

Arkitekt, 1959, Samsun koleji proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi,* 294, 18-24.

Arkitekt, 1963a, 575 yataklı vakıf gruba hastanesi mimari avam proje tekliflerine dair tetkik heyeti raporu, *Arkitekt Dergisi*, 310, 21-29.

Arkitekt, 1963b, İzmir ticaret odası oteli proje müsabakası, *Arkitekt Dergisi*, 310, 18-20.

Arkitekt, 1964, Mithat Paşa Anıt Mezarı, *Arkitekt Dergisi,* 316, 113-117

Arkitekt, 1967, Sınırlı Eğridir kemik hastalıkları hastanesi proje yarışması, *Arkitekt Dergisi,* 328, 161-167.

Arkitekt, 1968, Sofya Türk büyükelçilik binası mimarî proje yarışması, *Arkitekt Dergisi,* 330, 84-88.

Arkitekt, 1968b, Ankara polis eğitim sitesi mimarî proje yarışması, *Arkitekt Dergisi,* 329, 33-44.

Arkitekt, 1970, Adana ruh sağlığı hastanesi mimarî proje yarışması, *Arkitekt Dergisi,* 337, 37-39.

Arkitekt, 1974, Bursa tıp fakültesi mimari proje yarışması, *Arkitekt Dergisi,* 354, 89-96.

Arkitekt,1991, Ankara Cebeci PTT Santral Binası, *Arkitekt Dergisi,* 4, 55.

Arkitektuel, 2022, *B2 Evi* [online], https://www.arkitektuel.com/b2-evi/ [Ziyaret Tarihi: 4 Nisan 2022].

Arkitektuel, 2023, *Çanakkale Şehitleri Anıtı* [online], https://www.arkitektuel.com/canakkale-sehitleri-aniti/ [Ziyaret Tarihi: 4 Kasım 2023].

Arkitera, 2020, *Edirne Valiliği Yeşil Bir Tapınağa mı Dönüşüyor?* [online], https://www.arkitera.com/haber/edirne-valiligi-yesil-bir-tapinaga-mi-donusuyor/ [Ziyaret Tarihi: 12 Şubat 2020].

Arkitera, 2023, *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Konya Şubesi* [online], https://www.arkitera.com/proje/turkiye-cumhuriyeti-merkez-bankasi-konya-subesi/ [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2023].

Atauni, 2023, *Diş Hekimliği Fakültesi 50 yaşında* [online], https://atauni.edu.tr/tr/dis-hekimligi-fakultesi-50-yasinda [Ziyaret Tarihi: 25 Aralık 2023].

Artun, A., 2021, Modernizm kavramı ve Türkiye'de modernist sanatın doğuşu, İstanbul: İletişim.

Arû K. A., Aydın, T., Emiroğlu, Y., Erol, A., Handan, M.A. ve Suher H., 1967, Taksim oteli. *Mimarlık Dergisi,* 46, 26-27.

Atabay, M., 2016, Şehitlikleri imar cemiyeti arşiv belgelerine göre Çanakkale şehitler abidesi inşaatının tamamlanması ve açılış töreni, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı,* 14(21), 213-232.

Atabay, M., 2018, Çanakkale Şehitler Abidesi, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

Atıcı, T., Atıcı, E., 2013, Bursa tıp fakültesi'nden uludağ üniversitesi tıp fakültesi'ne: kuruluş öyküsü, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,* 39(1), 1-9.

Australian Heritage, 1991, *Australian Heritage Commission Criteria for the Register of the National Estate* [online], https://sparc.utas.edu.au/index.php/australian-heritage-commission-criteria-for-the-register-of-the-national-estate [Ziyaret Tarihi: 8 Ocak 2023].

Australian Heritage Commission Act, 1991, *Register of the National Estate* [online], https://en.unesco.org/sites/default/files/australia_act_n2_1975_eng_orof.pdf [Ziyaret Tarihi: 8 Mart 2023].

Aydın, D. 2023, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi, F. Sönmez, S. Arslan Selçuk (Eds.), *Anadolu'nun İmarında Yarışmalar: 1930-1990,* (s. 304-315). İdealkent.

Aydın, D. H., 2020, Mimarlık ve hukuk ilişkisi bağlamında Ankara adliyesi Balgat ek hizmet binası üzerine notlar, *Ankara Barosu Dergisi,* 78(2), 135-172.

Ayhan Koçyiğit, E. S., Etyemez Çıplak, L. ve Acar, Y., 2020, 100. yıl çarşısı koruma-yıkım tartışmaları ve ulus tarihî kent merkezine bütüncül yaklaşım önerisi, *Mimarlık Dergisi,* 415, 14-19.

Aygün M., 2004, Tarihsel dönemeçte proje yarışmaları, *Mimarlık Dergisi,* 320.

Aysoy, 2023, *Kırşehir 200 yataklı devlet hastanesi inşaatı* [online], http://www.aysoy.com.tr/p_kirsehir-200-yatakli-devlet-hastanesi-insaati [Ziyaret Tarihi: 20 Aralık 2023].

Bağatur, G., 2008, 20. yüzyıl yapılarının korunmasında ülkemizdeki düzenlemelerin, uluslararası kuruluşlar ve Hollanda, İngiltere, Macaristan'daki düzenlemelerle karşılaştırmalı analizi, Uzmanlık Tezi, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü,* Ankara.

Balcı Öztürk, Ö., 2021, Yeni brütalizm bağlamında ankara stad oteli, *Betonart Dergisi,* 71, 24-30.

Bancı, S., 2006, Şeker şirketi ve Ankara şeker fabrikası yerleşkesi. *TMMO Ankara Mimarlar Odası Bülteni-Endüstri Mirası,* 45 (03), 36-40.

Başbuğ, T., 2010, Açılış konuşmaları. *Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu 2,* TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve İzmir Şubesi, İzmir.

Batur, A., 1984, Cumhuriyet Döneminde Türk mimarlığı. M. Belge, B. Özüakın (Eds.), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* (s.1380-1920). İletişim Yayınları.

Baturayoğlu Yöney, N., 2015, Modern mimarlık mirasının kabulü ve korunması: uluslararası ölçüt ve ilkelere ilişkin bir değerlendirme. *KUDEB Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi,* 17, 62-75.

Bayülke, N., 2009, Ankara spor sarayı neden çöktü, *Türkiye Mühendislik Haberleri,* 59(1), 47-57.

Bektaş, C., 1970, Expo 70'den bir iki izlenim, *Mimarlık Dergisi,* 84, 37-41.

Bell, P., Cosgrove, C., Marsden, S. ve McCarthy, J., 2008, *Twentieth Century Heritage Survey, Stage Two 1928-1945* [online], https://cdn.environment.sa.gov.au/environment/docs/hergen-heritagesurvey2-1928-1945part2.pdf [Ziyaret Tarihi: 25 Ekim 2022].

Benevolo, L., 1977, History of modern architecture (Volume two). Massachusetts: MIT Press.

Biçer, C. ve San, R., 1938, Polis jandarma mektebi, *Arkitekt Dergisi*, 86, 33-39.

Bilgen, E., 2020, *Alemdar Kardeşler büro binası (Şeref Hanı)* [online], https://www.herumutortakarar.com/alemdar-kardesler-buro-binasi-seref-hani/ [Ziyaret Tarihi: 27 Haziran 2022].

Bilimteknikmedikal, 2023, *Elazığ Harput Devlet Hastanesi* [online], https://www.bilimteknikmedikal.com.tr/sayfa/referanslar/devlet-universite-hastaneleri-/elazig-harput-devlet-hastanesi/ [Ziyaret Tarihi: 16 Aralık 2023].

Billur, D. ve Billur, İ., 2020, COVID-19 pandemisi bağlamında sağlık mekânları üzerine bir değerlendirme, *Journal of Architectural Sciences and Applications,* 5(2), 269-292.

Binark, İ., 1977, Türk devlet arşivi ve devlet arşiv listes, *Türk Kütüphaneciliği,* 26(2), 74-82.

Bingolnethaber, 2022, *Bingöl Hükümet Konağı eski binası tarihten siliniyor,* [online], https://www.bingolnethaber.com/haber/bingol-hukumet-konagi-eski-binasi-tarihten-siliniyor-1034.html [Ziyaret Tarihi: 19 Mart 2022].

Britannica, 2023, *History of Australia* [online], https://www.britannica.com/place/Australia/History [Ziyaret Tarihi: 8 Temmuz 2023].

Birra, C., 2017, The Netherlands. U. Carughi, M. Visone (Eds.), *Time Frames: Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage* (s. 294-296). Taylor & Francis.

Birol, G., ve Şat, E., 2018, Balıkesir ve ilçelerindeki tören alanları ve atatürk anıtlarının değerlendirilmesi üzerine bir araştırma, *Journal Of International Social Research,* 11(59), 455-466.

Boran, T., 2011, Mekan ve siyaset ilişkisi bağlamında Anıtkabir (1938-1973), Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü,* Ankara.

Borhaber, 2023, *Niğde Eski Devlet hastanesi yıkılacak* [online], https://www.borhaber.net/nigde-eski-devlet-hastanesi-yikilacak [Ziyaret Tarihi: 27 Mart 2023].

Boyd, N., 2017, Australia. U. Carughi, M. Visone (Eds.), *Time Frames: Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage* (s.190-192). Taylor & Francis.

Bozdoğan, S.,Özkan, S. ve Yenal, E., 1987, Sedad Eldem architect in Turkey. ABD: A Mimar Book.

Bozdoğan, S., 2008, Modernizm ve ulusun inşası: erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde mimari kültür, İstanbul: Metis Yayınları.

Bozdoğan, S. ve Akcan, E., 2012, Turkey: modern architectures in history, Londra: Reaktion Books.

Bozkurt, T. S., 2022, Acoustic improvement proposal in historical building: the example of the main lecture hall at the beyazıt campus of İstanbul university, *Gazi University Journal of Science Part B: Art Humanities Design and Planning*, 10(1), 13-29.

Bursa Ansiklopedisi, 2002, Cilt 2, (s. 826-830); Cilt 4, (s.1618-1625), Bursa: Bursa Hakimiyet.

Bülbül, N., 2010, Çehresi değişen Alaeddin bulvarı, *Akademik Sayfalar Dergisi,* 10(24), 382-384.

Bülbül Bahtiyar, T. ve Yaldız, E., 2021, Loss of identity in buildings of modern architecture; the case of Edirne government house, *Global Journal of Arts Education.* 11(1), 102-116.

Bülbül Bahtiyar, T. ve Yaldız, E., 2021b, Tarihi dokuda yarışma yoluyla üretilmiş modern mimarlık ürünleri: hükümet konakları örneği (1965-1985), *METU Journal of The Faculty of Architecture,* 38, 2, 173-206.

Bülbül Bahtiyar, T. ve Yaldız, E., 2023a, Uluslararası üslubun Anadolu'daki yorumu: Konya Belediye Binası, F. Sönmez, S. Arslan Selçuk (Eds.), *Anadolu'nun İmarında Yarışmalar: 1930-1990,* (s. 126-137). İdealkent.

Bülbül Bahtiyar, T. ve Yaldız, E., 2023b, Türk sinemasının vazgeçilmez konutu: Muammer Karaca Evi ve mekansal analizi, U. Şumnu (Ed.), *Başrolde Mimarlık- Yeşilçam Filmlerinde Mekan ve Modernite,* (s. 35-63). Everest Yayınları.

C20 Society, 2022a, *History* [online], https://c20society.org.uk/about-us/history#timeline/close [Ziyaret Tarihi: 25 Ekim 2022].

C20 Society, 2022b, *100 Buildings 100 Years 1928: Firestone Factory, Brentfordy* [online], https://c20society.org.uk/100-buildings/1928-firestone-factory-brentford [Ziyaret Tarihi: 25 Ekim 2022].

C20 Society, 2022c, *40 Buildings Saved 27. Bracken House, City of London* [online], https://c20society.org.uk/40-buildings-saved/27-bracken-house-city-of-london [Ziyaret Tarihi: 27 Ekim 2022].

C20 Society, 2022d, *100 Buildings 100 Years 1975: Willis, Faber & Dumas building, Ipswich* [online], https://c20society.org.uk/100-buildings/1975-willis-faber-dumas-building-ipswich [Ziyaret Tarihi: 29 Ekim 2022].

Candoğan, E., 2012, *Belediye Başkanı, Atatürk Anıtı'na Neden Muhalefet Etti?* [online], https://www.denizlihaber.com/ozgun/kent-bellegi/belediye-baskani-denizli-ataturk-anitina-neden-muhalefet-etti/?site=desktop#comment-12412 [Ziyaret Tarihi: 25 Ekim 2023].

Carughi, U. ve Visone, M., 2017, Time frames: conservation policies for twentieth-century architectural heritage, New York: Routledge.

Criteria General Guidelines Specific Guidelines, 2008, General Guidelines [online], https://publications.gc.ca/collections/collection_2016/pc/R64-450-2008-eng.pdf [Ziyaret Tarihi: 12 Mayıs 2021].

Cezar, M., 1991, XIX. Yy Beyoğlusu, İstanbul: Ak Yayınları.

China Development Gateway, 2006, *Protection of cultural heritage in China. May 25, 2006* [online], http://www.china.org.cn/e-news/news060525-2.htm [Ziyaret Tarihi: 11 Ocak 2024].

Council of Europe, 1991, *Committee of Ministers. Recommmendation N. R (91) 13 of the Committee of Ministers to Member States on the protection of the twentieth-century architectural heritage* [online], https://rm.coe.int/native/09000016804fd763 [Ziyaret Tarihi: 29 Nisan 2022].

Criteria General Guidelines Specific Guidelines, 2008, *Historic Sites and Monuments Boards of Canada, Spring 2008* [online], https://publications.gc.ca/collections/collection_2016/pc/R64-450-2008-eng.pdf [Ziyaret Tarihi: 15 Ağustos 2023].

Çakıcı, F. Z. ve Takva, Ç., 2023, 1970'lerde düzenlenen yarışma projeleriyle elde edilen Atatürk Üniversitesi kampüs yapıları. F. Sönmez, S. Arslan Selçuk (Eds.), *Anadolu'nun imarında yarışmalar: 1930-1990,* (s. 350-360), Ankara: İdealkent.

Çağlar, N., 2013, Mimarlık yarışmaları iyi şeyler (mi) dir?, *Dosya*, 31, 4-9.

Çetin, H. A., Ultav, Z. T. ve Funda, U. Z., 2019, Reflections of the İstanbul hilton hotel on mid-century hotel buildings in Turkey. *Art-Sanat Dergisi*, (12), 57-88.

Çinici, A. ve Çinici, B., 1965, Orta doğu teknik üniversitesi, *Mimarlık Dergisi,* 15, 18-22.

Çinici, A. ve Çinici, B., 1967, Orta doğu teknik üniversitesi, *Mimarlık Dergisi,* 43, 14-18.

Çolak, G., 2020, Atom Enerjisi Araştırmaları Merkezi Fotoğrafları. N. Bayraktar (Ed.), *Ankara'da İz Bırakan Mimarlar Dizisi II: Vedat Dalokay-Nejat Tekelioğlu.* (s.195). VEKAM.

Dalokay, V., 1988, Kral Faisal camii, *Mimarlık Dergisi,* 229, 38-40.

Dinç, O., 2001, Orhan Dinç*, Mimarlık Dergisi,* 299, 16-30.

Demirbaş Topçu, E., 2020, Bir işlevselci-rasyonalist mimari örneği: Türk standartları enstitüsü. N. Bayraktar (Ed.), *Ankara'da İz Bırakan Mimarlar Dizisi II: Vedat Dalokay-Nejat Tekelioğlu.* (s. 47-60). VEKAM.

Demirel Etli, P. ve Kurt, Ö., 2014, Eskişehir Emek Oteli. *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları X, DOCOMOMO Atatürk Üniversitesi,* Özet Kitapçığı, Erzurum, 84.

Deutsches Nationalkomitee von ICOMOS, 2019, *Moderne neu denken: Architektur und Städtebau des 20. Jahrhunderts* [online], https://www.stalinbauten.de/wp-content/uploads/2020/01/ICOMOS-Moderne-neu-denken.pdf [Ziyaret Tarihi: 18 Mayıs 2022].

Docplayer, 2023, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü peyzaj yapıları dersi konu: fuar ve sergi alanları* [online], https://docplayer.biz.tr/47701679-Ankara-universitesi-ziraat-fakultesi-peyzaj-mimarligi-bolumu-peyzaj-yapilari-dersi-konu-fuar-ve-sergi-alanlari.html [Ziyaret Tarihi: 28 Mart 2023].

DOCOMOMO_US, 2021, *How to evaluate modern* [online], https://www.docomomo-us.org/explore-modern/explore-the-register/how-to-evaluate-modern [Ziyaret Tarihi: 29 Nisan 2021].

DOCOMOMO_US, 2023, *Mid-Century Modern* [online], https://www.docomomo-us.org/style/mid-century-modern [Ziyaret Tarihi: 30 Nisan 2023].

D'Orgeix, E., 2017, France. U. Carughi, M. Visone (Eds.), *Time Frames: Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage* (s.243-245). Taylor & Francis.

DSİ, 2023, *Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri* [online], https://bolge15.dsi.gov.tr/Galeri/ResimGaleriDetay/659 [Ziyaret Tarihi: 5 Ekim 2023].

Durukan Kopuz, A., 1999, Cumhuriyet döneminde mimarlık akımları ve Adana'daki yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Adana.

Ekimci, B. G. ve Küçükatalay, E., 2022, Osmanlı posta teşkilatı yapılarının kültürel miras değerleri bağlamında incelenmesi, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi,* (27), 1-27.

Elmas, N., 2005, An analysis of the conservation of the twentieth century architectural heritage in Turkey: the case of Ankara, Yüksek Lisans Tezi, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Ankara.

Elmas, E., 2012, Erdoğan Elmas mimarlık anıları 1962-2012, İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi

Engin, M., 2019, Cumhuriyet sonrasında Urfa'daki imar faaliyetleri ve Urfa hükümet konağı (valilik binası)'nın inşa süreci, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi,* 4(1), 1-10.

Erdemir, Y. ve Us, E. Ö., 1977, Petkim genel müdürlük binası, *Mimarlık Dergisi,* 152, 100-104.

Erder, C., 2017, ICOMOS'un kuruluşu ve uluslararası ilişkiler. B. Çelebioğlu, Y. Salman (Eds.), *ICOMOS'un kuruluşunun 50. yılı etkinlikleri: kuruluşundan günümüze ICOMOS Türkiye.* İstanbul: Ege Yayınları.

Erder, C., Bilgin Altınöz, A. G., Peker, E., Altan, T. E., Bertram, J. K., Akman, S. ve Baş Bütüner, F., 2015, Korumaya esas olarak ODTÜ Kampüsü'nün değerlerinin saptanması, *ODTÜ BAP 02.01.2014.001 Yükseköğretim Kurumları Destekli Proje.*

Erginbaş, D. ve Utkular, İ., 1958, Çanakkale abidesi, *Arkitekt Dergisi,* 293, 148-150.

Eriş, E., 2020, Mesleğe tutkun bir mimar: Nişan Yaubyan, *Yapı Dergisi,* 461, 28-37.

Erkal, C. ve Erkal, F., Merkez Bankası Konya şube binası, *Mimarlık Dergisi,* 147, 100-103.

Erkal, N., 2020, Nezih Eldem'in bütüncül mimarlığı: harbiye askerî müze ve kültür sitesi, *Mimarlık Dergisi,* 441, 41-47.

Erkol, İ., 2016, Türkiye Mimarlığı'nda modernizmin revizyonları (1960-1980), Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Erman, E., 2009, Mimarlıkta bilimsel araştırma yöntemleri ve tez yazım teknikleri, Ankara: Murat Kitabevi.

Erol, Ç., 2022, Modern mimarlık ve salgın hastalıklar: Tüberküloz özelinde Dünya'da ve Türkiye'de sanatoryum yapıları, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Esen, S. 2023, *'Adı' Aylin'in yaşadığı Soysal Apartmanı ve sonrası* [online], https://www.gercekedebiyat.com/yazi/adi-aylinin-yasadigi-soysal-apartmani-ve-sonrasi-10102.html [Ziyaret Tarihi: 23 Ağustos 2023].

Eskiturkiye, 2023, *Eskişehir / 1966* [online], http://www.eskiturkiye.net/2134/eskisehir-1966 [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2023].

Erzurumhaber, 2023, *Atatürk Üniversitesi'nde yüksek kalite standardına ulaşan merkezi yemekhane hizmetine devam ediyor* [online], https://www.erzurumhaber.com.tr/haber/13011299/ataturk-universitesinde-yuksek-kalite-standardina-ulasan-merkezi-yemekhane-hizmetine-devam-ediyor [Ziyaret Tarihi: 24 Aralık 2023].

Eskiistanbul, 2023, *Radyoevi/ Harbiye* [online], http://www.eskiistanbul.net/arama/radyoevi [Ziyaret Tarihi: 21 Ağustos 2023].

Eskiistanbul, 2023a, *Havadan Süleymaniye ve Beyazıt çevresi görünümü* [online], http://www.eskiistanbul.net/6369/havadan-suleymaniye-ve-beyazit-cevresi-gorunumu [Ziyaret Tarihi: 6 Ocak 2023].

Eskiistanbul, 2023b, Beyazıt Kulesi'nden Süleymaniye Othmar Pferschy fotoğrafı [online], http://www.eskiistanbul.net/1068/beyazit-kulesinden-suleymaniye-othmar-pferschy-fotografi [Ziyaret Tarihi: 6 Ocak 2023].

Everdell, W. R., 2018, İlk modernler: yirminci yüzyıl düşüncesinin kökenlerine ilişkin profiller, İstanbul: Yapı Kredi.

Eyyupoğlu, İ., 2018, Erzurum devlet demiryolları mahallesi proje yarışması (1945), *Atatürk Dergisi*, 7(1), 11-36.

Finish Architecture, 2022, *Toronto City Hall* [online], https://finnisharchitecture.fi/toronto-city-hall/ [Ziyaret Tarihi: 12 Nisan 2022].

Flickr, 2023, *Faisal Mosque*[online], www.flickr.com/photos/rhymereverie/4949104758 [Ziyaret Tarihi: 4 Nisan 2023].

Gazetekadikoy, 2023, *KAL binası yenileniyor* [online], https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/kal-binasi-yenileniyor [Ziyaret Tarihi: 15 Nisan 2023].

Girgin, O., 2004, 1924-2004 Ankara numune hastanesinin 80. isim yıldönümü, *Dirim*, 58-59.

Googlemaps, 2022, *Embassy of the Republic of Turkey* [online], https://www.google.com/maps/place/Embassy+of+the+Republic+of+Turkey/@42.6891203,23.3304639,15z/data=!4m2!3m1!1s0x0:0x7f3abd6bc8a11c6a?sa=X&ved=2ahUKEwi629Ci17WEAxU3QvEDHQM1CjwQ_BJ6BAgQEAA [Ziyaret Tarihi: 19 Nisan 2023].

Googlemaps, 2023a, *Kadıköy Anadolu Lisesi fotoğrafları* [online], https://www.google.com/maps?client=safari&rls=en&q=kadıköy+anadolu+lisesi&oe=UTF-8&um=1&ie=UTF-8 [Ziyaret Tarihi: 16 Nisan 2023].

Googlemaps, 2023b, *Şanlıurfa DSİ Misafirhane fotoğrafları* [online], https://www.google.com/maps/place/Şanlıurfa+DSİ+Misafirhane/@37.1732842,38.7990738,15z/data=!4m2!3m1!1s0x0:0x7ef214f57f9181bb?sa=X&ved=2ahUKEwiE6b3xk4aEAxVDAtsEHa6xCDkQ_BJ6BAgKEAA [Ziyaret Tarihi: 16 Nisan 2023].

Googlemaps, 2023c, *Diyarbakır Selahaddin Eyyübi Devlet Hastanesi* [online], https://www.google.com/maps/place/Diyarbakır+Selahaddin+Eyyübi+Devlet+Hastanesi/@37.9187369,40.2400058,15z/data=!4m6!3m5!1s0x4075203e061604db:0xf09981a2343547ac!8m2!3d37.9187369!4d40.2400058!16s%2Fg%2F1thcl7wz?entry=ttu [Ziyaret Tarihi: 21 Nisan 2023].

Googlemaps, 2023d, *Embassy of Turkey* [online], https://www.google.com/maps/place/Embassy+of+Turkey/@28.586105,77.1848402,17z/data=!4m6!3m5!1s0x390d1d65478c0277:0x402fa61008f64443!8m2!3d28.5855338!4d77.1836051!16s%2Fg%2F1tg6hygy?entry=ttu [Ziyaret Tarihi: 23 Nisan 2023].

Gordon, D., 2006, Planning Twentieth Century Capital Cities, London: Routledge.

Gökarslan, A. B., 2023, 1960 ile 1980 yılları arasındaki küçük ölçekli hastane projesi yarışması. F. Sönmez, S. Arslan Selçuk (Eds.), *Anadolu'nun imarında yarışmalar: 1930-1990,* (s. 212-223), Ankara: İdealkent.

Gökmen, H., 1999, Profil: Harbi Hotan ile söyleşi, *Ege Mimarlık,* 34, 7-9.

Guiding Principles and Operational Policies, 1994, *Guiding Principles* [online], http://parkscanadahistory.com/publications/principles-policies-e-1994.pdf [Ziyaret Tarihi: 8 Mayıs 2021].

Gumushane, 2023, *Tarihçe,* [online], http://www.gumushane.gov.tr/tarihce [Ziyaret Tarihi: 15 Ocak 2023].

Gül, M., 2017, Architecture and the Turkish city: An urban history of İstanbul since the Ottomans, New York: I.B. Tauris.

Gülen, M., 2018, Van T.C. merkez bankası şubesi ve lojmanları. *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XIV, DOCOMOMO Bülent Ecevit Üniversitesi,* Özet Kitapçığı, Zonguldak, 19.

Gülen, M., 2020, Yıkım kararının gölgesinde kentsel hafıza: Van merkez bankası ve lojmanları, *Mimarlık Dergisi,* 413, 69-73.

Güler, K. ve Bilge, A. C., 2016, Modern mimarlık mirası bağlamında Artvin hükümet konağı'nın (1974) değerlendirilmesi, *Megaron,* 11(1) 15-34.

Gültaş, İ., 2019, Türkiye'de müze yarışma projeleri uygulamaları: Deniz Müzesi'nin sergileme bağlamında değerlendirilmesi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* İstanbul.

Gültekin, N. T., 2016, Kültürel ve endüstriyel miras olarak Ankara şeker fabrikası, *İdealkent,* 7 (20), 906-935.

Günergun, F. ve Kadıoğlu, S., 2006, İstanbul Üniversitesi'nin yerleşim tarihçesi üzerine notlar, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 8(1), 135-163.

Günhan, A., 2023, Vedat Özsan'la geriye dönük bir sözlü tarih denemesi: milli eğitim bakanlığı yapısı ve 1950-1980 arası mimarlık pratiği, N. Bayraktar (Ed.), *Ankara'da İz Bırakan Mimarlar Dizisi VI Vedat Özsan* (s. 50-69). Ankara: VEKAM.

Güzel, M. ve Atabeyoğlu, Ö., 2021, Peyzaj mimarlığı açısından mekânsal bellek kavramı olarak hüzün turizmi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi,* 23(2), 477-492.

Haan, H.D. ve Haagsma, I., 1988, Architects in competition: international architectural competitions of the last 200 years, London: Thames & Hudson.

Habercim, 2023, *Eski hastanede yeni gelişme* [online], https://www.habercim19.com/saglik/eski-hastanede-yeni-gelisme-h67391.html [Ziyaret Tarihi: 1 Nisan 2023].

Haberler, 2023, *66 yıllık stat kent meydanı oluyor* [online], https://www.haberler.com/guncel/66-yillik-stat-kent-meydani-oluyor-10032448-haberi/ [Ziyaret Tarihi: 9 Aralık 2023].

Hadi, Ş., 1972, İstanbul Üniversitesi merkez kütüphanesi, *Arkitekt Dergisi,* 100, 32-40.

Hasol, D., 2010, Ansiklopedik mimarlık sözlüğü, İstanbul: YEM Yayınları.

Hasol, D., 2017, 20. yüzyıl Türkiye mimarlığı, İstanbul: YEM Yayınları.

Hastanebilgim, 2023, *Süreyyapaşa Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi E.A.H* [online], https://www.hastanebilgim.com/sureyyapasa-gogus-hastaliklari-ve-gogus-cerrahisi-e-a-h-telefon-numarasi-ve-adresi.html [Ziyaret Tarihi: 25 Aralık 2023].

Hazan Mimarlık, 2023, *Antalya Otobüs Terminali* [online], http://www.hazanmimarlik.com/tr/project/antalya-otobus-terminali [Ziyaret Tarihi: 12 Ocak 2023].

Henket, H. J., 2023, *The Modern Movement and the World Heritage List, The DOCOMOMO tentative list.* [online], https://whc.unesco.org/document/9399 [Ziyaret Tarihi: 18 Ocak 2023].

Heynen, H., 2011, Mimarlık ve modernite: bir eleştiri, İstanbul: Versus Kitap.

Hodge, S., 2021, Mimarlığın kısa öyküsü, İstanbul: Hep Kitap.

Hotan, H., 1966, İzmir ticaret odası oteli. *Arkitekt Dergisi,* 322, 61-64.

ICOMOS, 1996, ICOMOS *Seminar on 20th Heritage, 1996, Mexico City* [online], https://www.icomos.org/20th_heritage/mexico_1996.htm [Ziyaret Tarihi: 18 Haziran 2022].

ICOMOS China, 2015, Zhongguo wen wu gu ji bao hu zhun ze = Principles for the Conservation of Heritage Sites in China. Beijing Shi (Ed.), [online], http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/china_principles_2015 [Ziyaret Tarihi: 10 Şubat 2023].

ICOMOS Seminar on 20th Heritage in cooperation with UNESCO (WHC) and ICCROM, 1995, Helsinki, Finland. [online], https://www.icomos.org/20th_heritage/helsinki_1995.htm [Ziyaret Tarihi: 18 Haziran 2022].

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013, [online], http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf [Ziyaret Tarihi: 19 Haziran 2022].

ISC20C Madrid Bildirgesi, 2011, *Approaches For The Conservatıon Of Twentıeth-Century.* [online], https://openarchive.icomos.org/id/eprint/2669/ [Ziyaret Tarihi: 20 Haziran 2022].

Iranfar, M., 2018, The Presence of modernist architecture in government's educational buildings at Lefkosa, *Journal Of Contemporary Urban Affairs,* 2(1), 22-32.

İdil, B., 2010, Türkiye'de yarışma süreci: tarihsel açılım, *Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu 2,* TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve İzmir Şubesi.

İlkha, 2023, *Muş Devlet Hastanesi* [online], https://ilkha.com/gundem/mus-halki-eski-hastanenin-tum-bloklarinin-hizmete-acilmasini-istedi-42902 [Ziyaret Tarihi: 16 Aralık 2023].

İnan, U., 1989, TC merkez bankası idare merkezi binası, *Mimarlık Dergisi,* 237, 37-39.

İncedemir, Ş., Özünur Şahin, S.B. ve Şekerci Şenoğlu, A., 2021, Zamansal ve mekânsal bir bağlantı noktası: Antalya Müzesi. *Betonart,* 71, 62-68.

İsmetinonu, 2023, *İsmet İnönü Heykeli / İstanbul* [online], https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-anit-ve-heykelleri/ [Ziyaret Tarihi: 19 Nisan 2023].

İTU, 2023, *Prof. Kemal Ahmet Aru 1912-2005* [online], https://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/aru.pdf [Ziyaret Tarihi: 20 Aralık 2023].

İzmir-taa, 2023, *Sergiler* [online], https://www.izmir-taa.org.tr/sergiler [Ziyaret Tarihi: 4 Ekim 2023].

Jamil, R., 2017, Role of a dome-less mosque in conserving the religious and traditional values of muslims: an innovative architecture of Shah Faisal Mosque, Islamabad. *International Journal of Architecture, Engineering and Construction,* 6(2), 40-45.

Jones, D., 2021, Mimarlığın tüm öyküsü, İstanbul: Hayalperest Yayınları.

Kaftancı, G., 2001, Mimarlıkta yarım yüzyıl, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları.

Kahvecioğlu, H., 2010, Yarışmalar düzenine ilişkin yeni öneriler, *Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu 2,* TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve İzmir Şubesi.

Kan Ülkü, G., 2019, Mimarlık ve sanat iş birliği: Brüksel EXPO'58 Türkiye pavyonu, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi,* (5), 497-516.

Kaplan, Y., 2020, *Cengiz Bektaş ile mimari üretimleri üzerine söyleşi* [online], https://saltonline.org/media/files/cengiz_bektas_010620_scrd.pdf [Ziyaret Tarihi: 29 Nisan 2022].

Kara, M., 2019, Mevlid'in yazılışının 610. yılı münasebetiyle Süleyman Çelebi Türbesi'nin yeniden inşası, *Bursa Günlüğü,* 6, 34-41.

Karaaslan, M. ve Erkmen, A., 1995, Profil: Yüksel Erdemir, *Mimarlık Dergisi,* (265) 41-52.

Karaaslan M. ve Öztekin, S., 2001, Merih Karaaslan yapılar anılar 1, Ankara: Karaaslan Mimarlık Limited Şti.

Karpol, T., 2001, Açılış konuşması, *XIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi 20. Yüzyıl Mimari Mirası,* Bursa: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Kaya, A., 2020, Betonarme modern mimari miras örneği: Sultanahmet Adalet Sarayı'nın yapısal müdahale yönteminin tartışılması, Yüksek Lisans Tezi, *Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,* İstanbul.

Kılınç, M. ve Gülen, M., 2018, Orhan Şahinler'in Türkiye modern mimarlığı'na bıraktığı iki miras: İstanbul ticaret odası binası ve Üsküdar vapur iskelesi, *Mimarist Dergisi*, 62, 70-77.

Kınataş, N., 2020, Abidin Mortaş: bir mimari biyografi, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Kırılmaz, H. ve Ayparçası, F., 2016, Modernizm ve postmodernizm süreçlerinin tüketim kültürüne yansımaları. *İnsan ve İnsan,* 3(8), 32-58.

Kısaer, E. M., 2019, The conservation of "Anafartalar Çarşısı" as an example of modern architectural heritage in Ankara, Yüksek Lisans Tezi, *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Ankara.

Kızılkaya, M. 2019, *Talihsiz heykel* [online], https://www.haberturk.com/yazarlar/muhsin-kizilkaya-2291/2547309-talihsiz-heykel [Ziyaret Tarihi: 15 Mart 2023].

Kızılkaya, N., 2017, *İnönü (Şehir) Stadı'na Veda Ederken..*[online], https://malatyahaber.com/nezir-kizilkaya/inonu-sehir-stadina-veda-ederken [Ziyaret Tarihi: 12 Nisan 2023].

Kocaeli, 2023, *Hükümet Konağı Tarihçesi,* [online], http://kocaeli.gov.tr/hukumet-konagi-tarihcesi [Ziyaret Tarihi: 19 Ocak 2023].

Konaçoğlu, M., 2010, Samsun'da yarışma projesiyle yapılan binalar, *Mimarlar Odası Samsun Şubesi Mimarlık Bülteni,* 19, 7-11.

Korkmaz, S., 2021, Erken Cumhuriyet döneminde spor tesis ve alanları ile işlevlerine Ankara örneği üzerinden bakmak, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 23(3), 93-108.

Korkut, H. A., 2016, Modern Mimari'de doku-yapı tasarım yaklaşımı ve İstanbul Manifaturacılar Çarşısı. Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Kök, S., 2016, 20. yüzyıl modern mimarlık mirasının değerlendirilmesi: İMÇ örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Kökcü, A.T., 2014, Türkiye'de cumhuriyet dönemi sağlık politikaları. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics,* 22(3), 98-105.

Kösebay, Y., 2001, 20. yüzyıl yapılarının korunma sorunları, *Mimar-ist Dergisi,* 1, 48-54.

KTU, 2023, *Karadeniz Teknik Üniversitesi fotoğrafları* [online], https://www.ktu.edu.tr/mimarlik/fotograflar [Ziyaret Tarihi: 15 Aralık 2023].

Kuban, D., 2017, ICOMOS'un ilk yılları ve Türkiye'de koruma. B. Çelebioğlu, Y. Salman (Eds.), *ICOMOS'un kuruluşunun 50. yılı etkinlikleri: kuruluşundan günümüze ICOMOS Türkiye.* İstanbul: Ege Yayınları.

Kuipers, M. C. (2013). Modern heritage: identification, assessment and interpretation. *In colloquium to advance the practice of conserving modern heritage,* The Getty Center (s. 56-62). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.

Kulözü, N. ve Bulut, A.D., 2013, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kampüsü, *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları X, DOCOMOMO Atatürk Üniversitesi,* Özet Kitapçığı, Erzurum, 36.

Kulturenvanteri, 2023a, *Dumlupınar ilk hedef anıtı* [online], https://kulturenvanteri.com/tr/yer/dumlupinar-ilk-hedef-aniti/#17.5/38.854202/29.97897 [Ziyaret Tarihi: 18 Haziran 2023].

Kulturenvanteri, 2023b, *Termal Oteli, Yalova* [online], https://kulturenvanteri.com/tr/yer/termal-oteli-yalova/#17.1/40.603478/29.174067 [Ziyaret Tarihi: 19 Haziran 2023].

Kulturenvanteri, 2023c, *Galata Yolcu Salonu* [online], https://kulturenvanteri.com/tr/yer/galata-yolcu-salonu/#16.77/41.022716/28.97761 [Ziyaret Tarihi: 22 Haziran 2023].

Kulturportali, 2023d, *Adalet Sarayı-Adana* [online], https://kulturportali.gov.tr/turkiye/adana/kulturenvanteri/adalet-sarayi [Ziyaret Tarihi: 9 Aralık 2023].

Kürkçüoğlu C. 2011, Urfa: fotoğraflarla evvel zaman içinde, Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayını.

Kulturportali, 2023a, *Denizli Hükümet Konağı-Denizli* [online], https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/kulturenvanteri/denizli-hukumet-konagi [Ziyaret Tarihi: 27 Aralık 2023].

Kulturportali, 2023b, *Süleyman Çelebi Türbesi Anıtı-Bursa* [online], https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/kulturenvanteri/suleyman-celebi-turbesi-aniti [Ziyaret Tarihi: 8 Aralık 2023].

Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), 2023, *Anıtkabir* [online], https://www.ktb.gov.tr/TR-96392/anitkabir.html [Ziyaret Tarihi: 9 Şubat 2023].

KVMGM, 2023a, *Türkiye Geneli Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği* [online], https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44798/turkiye-geneli-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-istatistigi.html [Ziyaret Tarihi: 18 Şubat 2023].

KVMGM, 2023b, *Türkiye Geneli Sit Alanları İstatistikleri* [online], https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html [Ziyaret Tarihi: 18 Şubat 2023].

Lefkosaturklisesi, 2023, *Lefkoşe Türk Lisesi galeri* [online], https://lefkosaturklisesi.org/galeri/ [Ziyaret Tarihi: 15 Aralık 2023].

Lewi, H. ve Goad, P., 2019, Australia modern: architecture, landscape & design, London: Thames & Hudson.

Librarysector, 2023, *Resimler*, [online], https://librarysector.unak.org.tr/kutuphane/609/tc-cumhurbaskanligi-devlet-arsivleri-baskanligi [Ziyaret Tarihi: 26 Aralık 2023].

MacDonald, S., ve Ostergren, G., 2011, Developing an historic thematic framework to assess the significance of twentieth-century cultural heritage: an ınitiative of the ICOMOS International Scientific Committee on Twentieth-century Heritage. *An Expert Meeting Hosted by the Getty Conservation Institute,* Los Angeles, USA.

MacWilliams, B., 2000, Turkey's old-fashioned distance education draws the largest student body on earth, *Chronicle of Higher Education,* 47(4), 41-42.

Malazgirt, 2023, *Malazgirt Zafer Anıtı* [online], http://malazgirt.gov.tr/malazgirt-zafer-aniti [Ziyaret Tarihi: 15 Mart 2023].

Mapio, 2023, *Adana Dr. Ekrem Tok ruh ve sinir hastalıkları hastanesi* [online], https://mapio.net/pic/p-44912840/ [Ziyaret Tarihi: 20 Aralık 2023].

Marsden, S., 2005, Twentieth-century heritage survey stage 1: post second world war (1946-59): overview history. Adelaide: Department for Environment and Heritage.

Marsden, S. ve Spearritt, P., 2021, The twentieth-century historic thematic framework: a tool for assessing heritage places. Los Angeles: Getty Conservation Institute.

McClelland, M., 2017, Canada. U. Carughi, M. Visone (Eds.), *Time Frames: Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage* (s.86-88). Taylor & Francis.

Meltem, İ. A., 2010, 1930-2010 yılları arasında bir proje elde etme yöntemi olarak Türkiye'deki mimari tasarım yarışmalarının irdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Memiş, Ş., 2020, 20. yüzyıl Türkiye ekonomisi üzerine kısa bir analiz (1923-2000, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 66, 263-284.

Memurlarnet, 2023, *Resimler,* [online], https://www.memurlar.net/haber/889774/interpol-europol-daire-baskanligi-personel-alacak.html [Ziyaret Tarihi: 26 Aralık 2023].

MHNSW, 2023, *Rose Seidler House,* [online], https://mhnsw.au/visit-us/rose-seidler-house/ [Ziyaret Tarihi: 15 Kasım 2023].

Mimar, 1933, Güzel san'atların memleketimizde inkişafına dair proje ve kanun lâhiyaları esbabı mucibe raporu. *Mimar Dergisi,* 33-34, 322-329.

Mimarlar Odası Ankara, 2023, *Mimarların Zonguldak Halkevi Tescil Başvurusu Kabul Edildi* [online], http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=8903 [Ziyaret Tarihi: 12 Ocak 2023].

Mimarlık, 1949, İstanbul vakıf işhanı müsabakası, *Mimarlık Dergisi,* 3-4, 1-17.

Mimarlık, 1971a, SSK Göztepe hastanesi, *Mimarlık Dergisi,* 95, 65-66.

Mimarlık, 1971b, SSK Zonguldak hastanesi, *Mimarlık Dergisi,* 95, 63-64.

Mimarlık, 1971c, Tokat devlet hastanesi, *Mimarlık Dergisi,* 95, 51-52.

Mimarlık, 1972, Erzurum Atatürk üniversitesi diş hekimliği fakültesi ve laborant ve teknisyen okulu mimari proje yarışması, *Mimarlık Dergisi,* 102, 31-36.

Mimarlık, 1984, Söyleşi: Osmanlı'dan bugüne hükümet konakları, 203, 3-15.

Mimarlık, 1987, Safa Giray: "Mimarlığa konan birçok sınırlamayı kabul etmemeliyiz", 224, 33-38.

Mimarlık, 1989, Bir Mimar Alpay Aşkun, *Mimarlık Dergisi,* 233, 66-75.

Mimarlık, 2001, Arolatlar, *Mimarlık Dergisi,* 298, 18-27.

Mimdap, 2021, *Biz hep buradaydık* [online], http://mimdap.org/2007/10/biz-hep-buradaydyk/ [Ziyaret Tarihi: 9 Eylül 2021].

Mimdap, 2023, *İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi* [online], http://mimdap.org/2007/02/arolat-mimarlyk/ [Ziyaret Tarihi: 16 Aralık 2023].

Ministère de la Culture, 2022, *Les grandes dates des monuments historiques,* [online], https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Monuments-Sites/Monuments-historiques-sites-patrimoniaux/Un-peu-d-histoire/Les-grandes-dates-des-monuments-historiques [Ziyaret Tarihi: 15 Eylül 2022].

Ministère de la Culture, 2023a, *Les monuments historiques,* [online], https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Monuments-Sites/Monuments-historiques-sites-patrimoniaux/Les-monuments-historiques [Ziyaret Tarihi: 8 Ocak 2023].

Ministère de la Culture, 2023b, *Protéger des immeubles au titre des monuments historiques,* [online], https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Monuments-Sites/Interventions-demarches/Proteger-un-objet-un-immeuble-un-espace/Proteger-des-immeubles-au-titre-des-monuments-historiques [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2023].

Ministère de la Culture, 2023c, *Protection au titre des Monuments historiques,* [online], https://www.culture.gouv.fr/Aides-demarches/Protections-labels-et-appellations/Protection-au-titre-des-Monuments-historiques [Ziyaret Tarihi: 18 Ocak 2023].

Ministère de la Culture, 2023d, *Label Patrimoine du XXè siècle* [online], https://www.culture.gouv.fr/Regions/DAC-Martinique/Disciplines-et-secteurs/Architecture-et-Patrimoine/Diffusion-et-valorisation/Label-Patrimoine-du-XXe-siecle [Ziyaret Tarihi: 15 Ocak 2023].

Mosqpedia, 2023, *Faisal Mosque* [online], https://mosqpedia.org/en/mosque/304 [Ziyaret Tarihi: 5 Nisan 2023].

Nalbant, K. 2004, *ULUS "bir başka" güzelleşecek şimdi!* [online], http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=1454 [Ziyaret Tarihi: 17 Nisan 2023].

Nasim, S., 2008, Decorative elements of the Faisal Mosque, Islamabad, Doktora Tezi, *Lahore College for Women University*, Lahore, Pakistan.

Nasim, S., 2021, Abstraction and symbolism in Faisal mosque: as unusual architectural decoration in south Asia. *Journal of the Research Society of Pakistan,* 58(4), 1.

National Register Bulletin, 1995, *How to apply the national register criteria for evaluation* [online], https://www.nps.gov/subjects/nationalregister/upload/NRB-15_web508.pdf [Ziyaret Tarihi: 8 Mayıs 2021].

Naz, N., 2005, Contribution of Turkish architects to the national architecture of Pakistan: Vedat Dalokay, *METU JFA,* 22(2), 51-77.

NPS, 2021a, *Antiquities Act of 1906* [online], https://www.nps.gov/subjects/archeology/antiquities-act.htm [Ziyaret Tarihi: 18 Haziran 2021].

NPS, 2021b, *National Historic Landmarks Program* [online], https://www.nps.gov/orgs/1582/index.htm [Ziyaret Tarihi: 18 Haziran 2021].

NPS, 2021c, *Publications of the National Register of Historic Places* [online], https://www.nps.gov/subjects/nationalregister/publications.htm [Ziyaret Tarihi: 18 Haziran 2021].

Oers, R. V., ve Haraguchi, S., 2003, Identification and documentation of modern heritage, World heritage Paper: 5, France: UNESCO World Heritage Centre.

Okan, Y., Cankut, F., Gönendik, G., Evren, İ. ve Gönendik, S., 1966, Test araştırma eğitsel araçları geliştirme merkezleri milli eğitim bakanlığına ait araştırma binalar grubu, *Arkitekt Dergisi,* 321, 32-35.

Okray, Z. ve Şimşek, A. H., 2018, Anıtların göstergebilimsel analizi: KKTC öncesi ve sonrası, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(3), 7-20.

Omay Polat, E. E. ve Can, D., 2008, Modern mimarlık mirası kapsamı: tanım ve kapsam. *Megaron,* 3(2), 177-186.

Omay Polat, E., 2008, Modern mimarlık mirasını onaylamak: yasal süreç ve tescil kararlarına bakış, *Mimarlık Dergisi,* 340, 49-53.

Omay Polat, E. O. ve Yöney, N., 2022, Workshops as a tool for education in modern heritage conservation: 1st international DOCOMOMO workshop in Ataköy, İstanbul 2006, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi,* 25, 117-134.

Osmanağaoğlu İlmen, C., 2007, Tasarımları ve eğitimciliği ışığında Nezih Eldem'in mimarlık anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Okumuş, G., 2021, Kentsel arayüz-heykel kurgusu: Atatürk anıtları, Yüksek Lisans Tezi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Bursa.

Overy, R., 2005, Collins Atlas of 20th century history, London: Collins.

Ozaltin, 2023, *Eğirdir Kemik Eklem Hastalıkları Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi ve Lojmanları* [online], https://www.ozaltin.com.tr/insaat-ve-taahhut/ust-yapi/egirdir-kemik-eklem-hastaliklari-tedavi-ve-rehabilitasyon-hastanesi-ve-lojmanlari [Ziyaret Tarihi: 29 Mart 2023].

Öksüzoğlu, M., 2008, Rüştiye'den günümüze Lefkoşa Türk lisesi (1862-2002), Lefkoşa: Ajans Yayın.

Ödekan, A., 2020, Mimarlık ve sanat tarihi (1908-1980). C. Koçak, H. Özdemir, K. Boratav, S. Hilav, M. Katoğlu, A. Ödekan (Eds.), *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980.* (s. 523-602). Cem Yayınevi.

Örmecioğlu, H. T., 2015, Bir yapım ve yıkılma hikâyesi: Ankara spor ve sergi sarayı (1957-1958), *Mimarlık Dergisi,* 386.

Özbay, A., 1999, Türk mimarları 2000, Ankara: Türk Serbest Mimarlar Derneği.

Özbay, H., 1987, Bayındırlık ve iskân bakanlığınca yapılan, yapılmakta olan veya yapılamayan yapıların öyküleri. *Mimarlık Dergisi,* 224, 50-62.

Özbay, H., 2013, Yarışmalar tabii ki, ama nasıl?, *Dosya,* 31, 39-41.

Özbek, M., 2016, Ankara'nın ilk modern çarşısı. *Labsektör,* 1(1), 4-7.

Özer, H. ve Erverdi, Ö., 1980, Erzurum Atatürk üniversitesi tıp fakültesi ve araştırma hastanesi, *Arkitekt Dergisi,* 379, 114-116.

Özdemir, G., Alpat, İ., Barışeri, B., Böncü, A., Ergin, İ., Bildirici, A., Karaçöl Özgür, Ö. ve Çimen, C., 2007, 50. yılda 50 eser, Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası.

Özdemir, M., 2013, Türk turizminin temel taşlarından: Emekli sandığı otelleri, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 24, 266-275.

Özkan, S., 1975, Türk Alman dostluk yurdu öneri yarışması 1916, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi,* 1(2), 177-210.

Özkan, S., 2014, Temsiliyetin mimarlığı, *Betonart,* 40, 58-61.

Özyıldıran, G., 2020, Anıt heykel ve mimarlık: Yavuz Görey'in Burdur anıtları, *Akdeniz Sanat,* 15(27), 39-62.

Parks Canada, 2022, *Criteria for national historic significance* [online], https://parks.canada.ca/culture/designation/proposer-nominate/criteres-criteria [Ziyaret Tarihi: 8 Mayıs 2022].

Parks Canada, 2023, *Montréal Forum National Historic Site of Canada* [online], https://www.pc.gc.ca/apps/dfhd/page_nhs_eng.aspx?id=1817&i=77073 [Ziyaret Tarihi: 29 Nisan 2023].

Pekeren Tunçel, Ö., 2022, Milli Savunma Bakanlığı Tandoğan Öğrenci Yurdu, T. Elvan Altan (Ed.), *Ankara'da İz Bırakan Mimarlar Dizisi III: Şevki Vanlı.* Ankara: VEKAM.

Pinterest, 2023a, *1937-Kızılay Bahçesi'nden Soysal Apartmanı* [online], https://tr.pinterest.com/pin/545428204856781147/ [Ziyaret Tarihi: 27 Aralık 2023].

Pinterest, 2023b, *Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi* [online], https://tr.pinterest.com/pin/315533517646818078/ [Ziyaret Tarihi: 29 Aralık 2023].

Polisakademisi, 2022, *Tarihçe* [online], https://www.pa.edu.tr/tarihce [Ziyaret Tarihi: 17 Kasım 2022].

Polisakademisi, 2023, *Fotoğraf Galerisi* [online], https://www.pa.edu.tr/fotograf-galerisi [Ziyaret Tarihi: 24 Aralık 2023].

Polomap, 2023, *Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Ek Bina* [online], https://tr.polomap.com/kütahya/6635 [Ziyaret Tarihi: 3 Nisan 2023].

Principles of Selection for Listed Buildings, 2018, *Statutory criteria* [online], https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5beef3c9e5274a2b0b4267e0/Revised_Principles_of_Selection_2018.pdf [Ziyaret Tarihi: 8 Nisan 2023].

Ragon, M., 2010, Modern mimarlık ve şehircilik tarihi, Kabalcı Yayınevi.

RCE, 2014, *Eenheid en verscheidenheid* [online], https://www.cultureelerfgoed.nl/binaries/cultureelerfgoed/documenten/publicaties/2014/01/01/eenheid-en-verscheidenheid/eenheid-en-verscheidenheid-brochure.pdf [Ziyaret Tarihi: 18 Eylül 2022].

Ribapix, 2022, *Zonnestraal Sanatorium, Hilversum* [online], https://www.ribapix.com/zonnestraal-sanatorium-hilversum_riba93142# [Ziyaret Tarihi: 20 Eylül 2022].

Roser, M., 2019, *Age of democracies at the end of 2015* [online], https://ourworldindata.org/grapher/age-of-democracies [Ziyaret Tarihi: 26 Mayıs 2019].

Roser, M. ve Ortiz-Ospina, E., 2019, *Global Education* [online], https://ourworldindata.org/global-rise-of-education [Ziyaret Tarihi: 27 Mayıs 2019].

Sade, F., 2005, Türkiye'de tasarlanmış müze yapıları, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Salman, Y., 2023, Mirası Erişime Açmak: docomomo_tr Açık Kapı 2022, *Mimarlık Dergisi*, 429,

Saltresearch, 2022, Milli Reasürans Genel Müdürlük Binası [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/70041 [Ziyaret Tarihi: 30 Mart 2022].

Saltresearch, 2023a, *Adliye Sarayı - Palace of Justice* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/92097 [Ziyaret Tarihi: 30 Aralık 2023].

Saltresearch, 2023b, *Adliye Sarayı 1948, Sultanahmet, İstanbul: İstanbul İli Hakim ve C. Savcıları Albümü Adalet Sarayı kılavuzu* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/74482 [Ziyaret Tarihi: 8 Mayıs 2023].

Saltresearch, 2023c, *Sultan Ahmet Camii ve çevresinin havadan görünümü* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/209623 [Ziyaret Tarihi: 12 Nisan 2023].

Saltresearch, 2023d, *Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu ve Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/2628 [Ziyaret Tarihi: 9 Kasım 2023].

Saltresearch, 2023e, *Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nun İnşaatı Halinde* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/195674 [Ziyaret Tarihi: 7 Kasım 2023].

Saltresearch, 2023f). *Çanakkale Şehitleri Anıtı, Çanakkale Şehitler Abidesi* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/7003?locale=tr [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2023].

Saltresearch, 2023g, *Yapı Kredi Bankası mensupları yardım ve emekli sandığı vakfı apartmanı* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204760 [Ziyaret Tarihi: 1 Ocak 2023].

Saltresearch, 2023h, *Cengiz Bektaş tarafından tasarlanan T.C. Bonn Büyükelçiliği* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/196630 [Ziyaret Tarihi: 10 Eylül 2023].

Saltresearch, 2023i, *Türkiye Cumhuriyeti Yeni Delhi Büyükelçiliği* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204438 [Ziyaret Tarihi: 13 Ağustos 2023].

Saltresearch, 2023j, *Jandarma Meslek Mektebi'nin inşaatı* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208107 [Ziyaret Tarihi: 18 Mayıs 2023].

Saltresearch, 2023k, *Erzurum Atatürk Üniversitesi: inşaat fotoğrafları* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/215035 [Ziyaret Tarihi: 19 Mayıs 2023].

Saltresearch, 2023m, *Harbiye Askeri Müzesi Fotoğrafları* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/210948 [Ziyaret Tarihi: 22 Mayıs 2023].

Saltresearch, 2023n, *Emin Onat Kabri: Fotoğraflar* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204545 [Ziyaret Tarihi: 8 Aralık 2023].

Saltresearch, 2023p, *Adıyaman Hükümet Konağı* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204467 [Ziyaret Tarihi: 21 Aralık 2023].

Saltresearch, 2023r, *Kırşehir Hükümet Konağı* [online], https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204466 [Ziyaret Tarihi: 21 Aralık 2023].

Samsun Belediye Yıllığı, 1977.

Satterthwaite, D., 2005, The scale of urban change worldwide 1950-2000 and its underpinnings (No. 1), London: International Institute for Environment and Development.

Sayar, Z., 1943, Anıt-Kabir müsabakası projeleri, *Arkitekt Dergisi,* 135-136, 59-66.

Schofer, E. ve Meyer, J. W., 2005, The worldwide expansion of higher education in the twentieth century, *American Sociological Review 70,* 6, 899.

Sharp, D., Cooke, C. ve Henket, H. J., 2000, The modern movement in architecture: selections from the DOCOMOMO registers. DOCOMOMO International.

Shaw, I., 1989, Pakistan handbook, Londra: John Murray Publishers.

Shiffer, R. A., 1995, Preserving the recent past. D. Slaton (Ed.). Washington, DC: Historic Preservation Education Foundation.

Shull, C.D., 2017, United States Of America. U. Carughi, M. Visone (Eds.), *Time Frames: Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage* (s. 110-112). Taylor & Francis.

Sirel A. ve Sirel, O. Ü., 2021, İlham veren binalar ve mimari yarışma öyküleri. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.

Slaton, D., ve Faulks, W. G., 2000, Preserving the recent past 2, Washington, DC: Historic Preservation Education Foundation.

Sisoft, 2023, *Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji EAH* [online], http://www.sisoft.com.tr/haber/page?SYF=Detay&hb=1893#:~:text=Hastanemiz%2C%20ilk%20olarak%201956%20yılında,girmiş.%202007%20yılında%20Demetevler%20Urankent [Ziyaret Tarihi: 2 Nisan 2023].

Snopek, K., 2015, Belyayevo forever: a soviet microrayon on its way to the UNESCO list, Berlin: Dom Publishers; Moscow: Strelka Institute.

Sozcu, 2023, *Bursa Atatürk Spor Salonu'nun yıkımı başladı* [online], https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/bursa-ataturk-kapali-spor-salonunun-yikimi-basladi-6003257/ [Ziyaret Tarihi: 9 Aralık 2023].

Sönmez, F., 2021, Anadolu'da bir mimari proje yarışması: Vedat Dalokay ve Türkiye Cumhuriyet merkez bankası Kayseri şubesi, 1964-1968, *Online Journal of Art and Design,* 9(2), 38-55.

Sözen, M., 1984, Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı (1923-1983), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sudjic, D., 2006, Competitions: The pitfalls and the potential. C. Malmberg (Ed.), *The politics of design: Competitions for public projects* (s. 53-67). Policy Research Institute.

Şahinbaş, E., 1998, Erkut Şahinbaş 1968- 1998 mimarlık çalışmaları/ Erkut Şahinbaş 1968-1998 architectural works, Ankara: Meteksan.

Şener, E. ve Erdek Güner, H., 2021, Birincilikten yıkıma: İzmir SSK blokları, *Modern Mimarlık Araştırmaları Destek Programı 2021 Dönemi, Sunuş ve Söyleşi*. Ankara: Mimarlar Derneği 1927.

Şevkin, E. ve Gül, M., 2022, İstanbul silüetinde Dolmabahçe Sarayı imgesinin 1950 sonrası dönüşümü, *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi,* 22, 4-17.

Tanju, B. ve Tanyeli, U., 2009, Sedad Hakkı Eldem: bir katalog denemesi, B. Tanju (Ed.), *Sedad Hakkı Eldem II: retrospektif,* İstanbul: Osmanlı Bankası. (s. 29-318).

Tanyeli, U., 2020, Modernizmin sınırları ve mimarlık, E. Batur (Ed.), *Modernizmin Serüveni* (s. 65-72). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Tapan, M, 2007, Uluslararası üslup: mimaride liberalizm, R. Holod, A. Evin, S. Özkan (Eds.), *Modern Türk Mimarlığı.* Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

Taşlıgil, N., 1996, Türkiye'nin havaalanları, *Türk Coğrafya Dergisi,* 31, 259-281.

TBMM, 1984, *T.B.M.M. Atatürk Anıtı hakkında bilgiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu* [online], https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/2342e3ca-d422-4e4a-a1c2-dc9a653449ba [Ziyaret Tarihi: 27 Haziran 2023].

Tekeli, D., 2006, Cumhuriyetin binaları, *Türkiye Mühendislik Haberleri,* 442-443, 30-63.

Tekeli, D. ve Sisa, S., 1978, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. yardım ve emekli sandığı vakfı vali konağı sitesi, *Arkitekt Dergisi,* 371, 84-90.

Tekeli, D., Sisa, S., 1974, Doğan Tekeli-Sami Sisa: 1954-1974 projeler-uygulamalar, architectural Works. Apa Ofset.

Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U., 1994, Doğan Tekeli Sami Sisa projeler, yapılar 1954-1994. Yem Yayın.

Tekin, D., 2017, Toplumsal bellek ve mekân: Zonguldak halkevi binası, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Ankara.

The Dublin Principles, 2011, *Joint ICOMOS-TICCIH Principles for the conservation of industrial heritage sites, structures, areas and landscapes* [online],

https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/GA2011_ICOMOS_TICCIH_joint_principles_EN_FR_final_20120110.pdf [Ziyaret Tarihi: 17 Mayıs 2022].

The Federal Heritage Buildings Review Office, 2009, *evaluation criteria* [online], https://www.historicplaces.ca/media/7313/fhbro_manual_parks%20canada.pdf [Ziyaret Tarihi: 18 Mayıs 2022].

The Madrid New Delhi Document, 2017, *Approaches to The Conservation Of Twentieth-Century Cultural Heritage* [online], http://www.icomos-isc20c.org/pdf/madrid-new-delhi-document-2017.pdf [Ziyaret Tarihi: 21 Haziran 2022].

TMMOB, 2009, Cumhuriyet dönemi mimari mirasının korunması, Ankara: TMMOB

Tokay, E., Tabanlıoğlu, H., Tayman, A., Çinici, B., 1965, Erzurum Atatürk Üniversitesi, *Mimarlık Dergisi,* 15, 28-30.

Trhastane, 2023, Aydın Devlet Hastanesi [online], https://www.trhastane.com/aydin-devlet-hastanesi-807.html [Ziyaret Tarihi: 5 Ocak 2023].

TSE, 2023, *TSE'nin kuruluşu* [online], https://www.tse.org.tr/hakkimizda/ [Ziyaret Tarihi: 20 Aralık 2023].

TTK, 2023, Fotoğraflarla TTK, [online], https://www.ttk.gov.tr/belgelerle-tarih/fotograflarla-ttk/ [Ziyaret Tarihi: 20 Kasım 2023].

Tuna, B., 2007, Açılış konuşmaları, *Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu,* TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve İzmir Şubesi, İzmir.

Tunainsaat, 2022, *Trabzon Hükümet Konağı* [online], https://www.tunainsaat.com.tr/trabzon-hukumet-konagi.html [Ziyaret Tarihi: 9 Ağustos 2022].

Tunainsaat, 2023, *D.S.İ. Urfa Bölge Tesisleri* [online], https://www.tunainsaat.com.tr/dsi-utfa-bolge-tesisleri.html [Ziyaret Tarihi: 5 Ekim 2023].

Turgan, S., 1959, Yapılarımız Neden Yıkılıyor?, *Arkitekt Dergisi,* 295, 69-70.

Tüfekçi Sevinç, A., 2011, *İstanbul Radyo Evi Kapılarını Dinleyicilerine Açtı* [online], https://www.arkitera.com/haber/istanbul-radyo-evi-kapilarini-dinleyicilerine-acti/ [Ziyaret Tarihi: 21 Ağustos 2023].

Türkmen, M. ve Şensoy, H. ve Şahinler, O., 1975, Lizbon büyükelçilik binası, *Mimarlık Dergisi,* 137, 21-23.

Türkmen, M., Şensoy, H. ve Şahinler, O., 1980, T.C. Lizbon büyükelçilik binası, *Arkitekt Dergisi,* 380, 124-126.

Twitter, 2023a, *İstanbul Üniversitesi* [online], https://twitter.com/istanbuledutr/status/1333307869647790082 [Ziyaret Tarihi: 6 Ocak 2023].

Twitter, 2023b, *Antoloji Ankara* [online], https://twitter.com/AntolojiAnkara/status/1023804798989201408 [Ziyaret Tarihi: 6 Ocak 2023].

UMO, 2022, *Kıbrıs Özgürlük Anıtı* [online], http://www.umo.com.tr/tr/projeler.html [Ziyaret Tarihi: 15 Nisan 2022].

UMO, 2023, *Antalya SSK 150 Yataklı Hastanesi* [online], http://www.umo.com.tr/tr/projeler.html [Ziyaret Tarihi: 16 Aralık 2023].

UNESCO, 2005, *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO World Heritage Centre* [online], https://whc.unesco.org/archive/opguide05-en.pdf [Ziyaret Tarihi: 23 Nisan 2023].

UNESCO, 2021, *The 20th-Century Architecture of Frank Lloyd Wright* [online], https://whc.unesco.org/en/list/1496/ [Ziyaret Tarihi: 1 Ocak 2022].

UNESCO, 2022a, *Auschwitz Birkenau German Nazi Concentration and Extermination Camp (1940-1945)* [online], https://whc.unesco.org/en/list/31/gallery/ [Ziyaret Tarihi: 1 Ocak 2022].

UNESCO, 2022b, *Works of Antoni Gaudí* [online], https://whc.unesco.org/en/list/320/gallery/ [Ziyaret Tarihi: 2 Ocak 2022].

UNESCO, 2022c, *Brasilia* [online], https://whc.unesco.org/en/list/445/ [Ziyaret Tarihi: 2 Ocak 2022].

UNESCO, 2022d, *Skogskyrkogården* [online], https://whc.unesco.org/en/list/558/ [Ziyaret Tarihi: 5 Ocak 2022].

UNESCO, 2022e, *Sydney Opera House* [online], https://whc.unesco.org/en/list/166/ [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].

UNESCO, 2022f, *Rietveld Schröderhuis (Rietveld Schröder House)* [online], https://whc.unesco.org/en/list/965/ [Ziyaret Tarihi: 15 Ocak 2022].

UNESCO, 2022g, *Van Nellefabriek* [online], https://whc.unesco.org/en/list/1441/ [Ziyaret Tarihi: 17 Ocak 2022].

UNESCO, 2023a, *The Architectural Work of Le Corbusier, an Outstanding Contribution to the Modern Movement* [online], https://whc.unesco.org/en/list/1321/gallery/ [Ziyaret Tarihi: 4 Şubat 2023].

UNESCO, 2023b, *Le Havre, the City Rebuilt by Auguste Perret* [online], https://whc.unesco.org/en/list/1181/%20gallery/ [Ziyaret Tarihi: 4 Şubat 2023].

UNESCO, 2023c, *Kulangsu, a Historic International Settlement* [online], https://whc.unesco.org/en/list/1541 [Ziyaret Tarihi: 12 Şubat 2023].

UNESCO, 2023d, *Royal Exhibition Building and Carlton Gardens* [online], https://whc.unesco.org/en/list/1131/ [Ziyaret Tarihi: 15 Şubat 2023].

Uskokovic, S., 2002, ICOMOS action plan on the 20th Century Heritage / Survey. In: 13th ICOMOS General Assembly and Scientific Symposium, Madrid, 345-348.

Uzun, T., 2019, Osmanlı döneminden günümüze adliye kurumları tarihçesi, mimarisi ve bir örnek: Gaziantep eski hükmet konağı ve adliye binasının yeniden işlevlendirilmesi kültür ve sanat merkezine dönüşüm süreci, *Online Journal of Art and Design,* 7(5), 164-210.

Üstün, B., 1993, Sedat Hakkı Eldem'in mimarlık anlayışı ve eserleri üzerine bir inceleme, Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Eskişehir.

Üstün, B., Ulusoy, F., Şensoy, G. ve Kolsal, F., 2019, A desıgner in the intersection of Islamıc-Ottoman architecture: the architectural concept of Turgut Cansever (1920-2009), *Journal of Islamic Architecture,* 5(4), 229-242.

Vanlı, Ş., 2006, Mimariden konuşmak: bilinmek istenmeyen 20. yüzyıl mimarlığı-eleştirel bakış (3 Cilt), Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.

Yabacı, A. E., Altan, T. E. ve Şahin Güçhan, N., 2019, Mülkiye'nin bilinmeyen modern ekleri: kütüphane ve amfi yapıları, *Megaron Dergisi,* 14(1), 74-86.

Yakut, B., 2007, Açılış konuşmaları, *Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu,* TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve İzmir Şubesi, İzmir.

Yalçınkaya, İ., 2020, *Son mektup* [online], https://www.akademikakil.com/son-mektup/irfanyalcinkaya/ [Ziyaret Tarihi: 10 Aralık 2023].

Yaldız, E. ve Sayar, G., 2016, Modernizmin mimariye yansıması ve 20. yüzyıl Konya modern mimarlığı, *Online Journal of Art & Design,* 4(4), 63-89.

Yapi, 2023, *Bakırköy / dün, bugün, yarın* [online], http://www.yapi.com.tr/haberler/bakirkoy-dun-bugun-yarin_95893.html [Ziyaret Tarihi: 20 Aralık 2023].

Yarışma Yönetmeliği, 2002, *Mimarlık, peyzaj mimarlığı, mühendislik, kentsel tasarım projeleri, şehir ve bölge planlama ve güzel sanat eserleri yarışmaları yönetmeliği* [online],https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4716&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

Yaşaroğlu, K., 2006, Açıkhava tiyatrolarının akustik açıdan değerlendirilmesi: İstanbul Cemil Topuzlu açıkhava tiyatrosu örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul.

Yaylalı, B. ve Çil, E., 2021, Issues in the planning and design of university campuses in Turkey. *A/Z ITU Journal of the Faculty of Architecture,* 18(1), 99-114.

Yelseli, S., 2023, *Süleyman Çelebi Türbesi'nin inşa aşamaları, süsleme unsurları ve mimari özellikleri* [online], https://www.bursadanhabervar.com [Ziyaret Tarihi: 6 Aralık 2023].

Yeniakit, 2023, *Taksim İlkyardım Hastanesi ne zaman açılacak?* [online], https://www.yeniakit.com.tr/haber/taksim-ilkyardim-hastanesi-ne-zaman-acilacak-292713.html [Ziyaret Tarihi: 30 Mart 2023].

Yetiz, F., 2016, Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi*, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9(2), 107-117.

Yıldırım, N., 2013, Gureba Hastanesi'nden Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi'ne, İstanbul: Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi.

Yılmaz, Z. İ., 2018, Conservation of a modern heritage place: "Çarşı" the commercial core of Middle East Technical University (METU), Yüksek Lisans Tezi, *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Ankara.

Yiğit, Y., 2021, *Atatürk Dönemi polis teşkilatı,* [online], Atatürk Ansiklopedisi https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-polis-teskilati/ [Ziyaret Tarihi: 10 Aralık 2023].

Yumuktepe, 2023, *Mersin Devlet Hastanesi* [online], https://www.yumuktepe.com/mersin-devlet-hastanesi-36/ [Ziyaret Tarihi: 27 Aralık 2023].

Youtube, 2023a, *Ordu Devlet Hastanesi*, [online], https://www.youtube.com/watch?v=lsLMWCrNZ1A [Ziyaret Tarihi: 18 Aralık 2023].

Youtube, 2023b, *Trabzon ahi evren göğüs kalp ve damar cerrahisi eğitim ve araştırma hastanesi drone görüntüsü* [online], https://www.youtube.com/watch?v=8wp0d1kyqus [Ziyaret Tarihi: 18 Aralık 2023].

Youtube, 2023c, *Ankara numune eğitim ve araştırma hastanesi/ tanıtım sinevizyonu* [online], https://www.youtube.com/watch?v=6x1HeoNmMwI [Ziyaret Tarihi: 19 Aralık 2023].

Yüksel, C., 1979, Çanakkale Meçhul Asker Anıtı, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü,* İstanbul.

Zarecor, K. E., 2011, Manufacturing a socialist modernity: housing in Czechoslovakia, 1945-1960, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Watkin, D., 2005, A History of western architecture, London: Laurenge King Publishing.

Wikipedia, 2021a, *Portland Building* [online], https://en.wikipedia.org/wiki/Portland_Building [Ziyaret Tarihi: 29 Aralık 2021].

Wikipedia, 2021b, *Мавзолей Мао Цзедуна* [online], https://uk.wikipedia.org/wiki/Мавзолей_Мао_Цзедуна [Ziyaret Tarihi: 17 Mayıs 2021].

Wikipedia, 2022, *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı* [online], https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye_Petrolleri_Anonim_Ortaklığı [Ziyaret Tarihi: 9 Aralık 2023].

Wikipedia, 2023a, *Site Camii* [online], https://tr.wikipedia.org/wiki/Site_Camii [Ziyaret Tarihi: 26 Aralık 2023].

Wikipedia, 2023b, *Faisal Mosque* [online], https://en.wikipedia.org/wiki/Faisal_Mosque [Ziyaret Tarihi: 5 Ocak 2023].

Wikipedia, 2023c, *Dosya: Atatürk Anıtı-TBMM* [online], https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:AtatürkAnıtı-TBMM.jpg [Ziyaret Tarihi: 8 Aralık 2023].

Wikipedia, 2023d, *Bozok Stadyumu* [online], https://tr.wikipedia.org/wiki/Bozok_Stadyumu [Ziyaret Tarihi: 8 Aralık 2023].

Wikipedia, 2023e, *Malatya İnönü Stadyumu* [online], https://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_İnönü_Stadyumu [Ziyaret Tarihi: 9 Aralık 2023].

Wikipedia, 2023f, *Abdi İpekçi Arena* [online], https://tr.wikipedia.org/wiki/Abdi_İpekçi_Arena [Ziyaret Tarihi: 9 Aralık 2023].

Wikipedia, 2024, *Théâtre des Champs-Élysées* [online], https://en.wikipedia.org/wiki/Théâtre_des_Champs-Élysées [Ziyaret Tarihi: 4 Ocak 2024].

Wilson, C., 2015, Anıtkabir'in ötesi Atatürk'ün mezar mimarisi ulusal belleğin inşası ve sürdürülmesi, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Wowturkey, 2021, *Kayseri Otobüs Terminali Fotoğrafları* [online], http://wowturkey.com/t.php?p=/tr618/onurnazliaka_IMG_6955.jpg [Ziyaret Tarihi: 10 Aralık 2021].

Wowturkey, 2022, *Samsun Belediye Binası ve Genel Hizmet Tesisleri Fotoğrafları* [online], http://wowturkey.com/t.php?p=/tr284/Cetin_KOSAR_samsunbelediyePICT0781.jpg [Ziyaret Tarihi: 12 Ocak 2022].

EKLER

EK-1. Özet Belge: Yirminci Yüzyıl Mirasının Önemini Anlamak İçin Taslak Çerçeve (MacDonald, S., ve Ostergren, G., 2011)

Olaylar veya Temalar (politik, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel)	**Kullanımlar / Alt Temalar**	**Dünya çapında veya Ulusal ölçekte Örnekler**	**Dünya Mirası Kriterleri**
Teknolojik ve bilimsel gelişme	Sağlık	Salk Enstitüsü (ABD)	WHL'de yok
	Telekomünikasyon	Varberg Radyo İstasyonu (İsveç)	ii, iv
	Savunma	Bikini Atoll Nükleer Test Sahası (Marshall Adaları)	iv, vi
	Sanayi, madencilik ve imalat	Essen'deki (Almanya) Zollverein Kömür Madeni Sanayi Kompleksi Çernobil Nükleer Santrali (Ukrayna)	ii,iii WHL'de yok
	Enerji üretimi	Snowy Mountains Hidroelektrik Şeması (Avustralya)	WHL'de yok WHL'de yok
	Uzay	Kennedy Uzay Merkezi (ABD)	WHL'de yok
Devletin rolü ve yönetime yönelik değişen yaklaşımlar (büyük devlet, sömürgecilik, demokrasi, totaliterlik, komünizm, refah devleti)	Savaş ve savunma	Amsterdam Savunma Hattı (Hollanda) Hiroşima Barış Anıtı (Japonya) Auschwitz Birkenau Alman Nazi Konsantrasyon ve İmha Kampı (Polonya) Berlin Duvarı kalıntıları (Almanya) Manzanar Savaş Yer Değiştirme Merkezi (ABD) Changi II. Dünya Savaşı Esir kampı (Singapur)	ii, iv, v vi vi WHL'de yok WHL'de yok WHL'de yok
	Eğitim	Universidad Nacional Autónoma de México Central University City Kampüsü (Meksika) Hertfordshire ilçe okulları (İngiltere)	i, ii, iv WHL'de yok
	Halk Sağlığı	Paimio Sanatorium (Finlandiya) Zonnestraal Sanatorium (Hollanda) Alexander Fleming Laboratuvar Müzesi, St. Mary's Hastanesi (İngiltere)	WHL'de yok WHL'de yok WHL'de yok
	Toplu Konut	Berlin Modernizm Siteleri (Almanya) Unitè dhabitation (Fransa)	ii, iv WHL'de yok
	Belediye tesisleri	Stockholm Halk Kütüphanesi, (İsveç) Belediye binaları, bebek sağlığı merkezleri (İngiltere birleşik krallık ülkeleri)	WHL'de yok WHL'de yok
	Planlanan şehirler ve yeni kasabalar	Beyaz Şehir Tel Aviv (İsrail) Asmara (Eritre)	ii, iv WHL'de yok
	Yönetim • Sömürgecilik •Demokrasi	 Yeni Delhi (Hindistan) Brezilya (Brezilya) Chandigarh (Hindistan)	 WHL'de yok i, iv WHL'de yok

Olaylar veya Temalar (politik, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel)	**Kullanımlar / Alt Temalar**	**Dünya çapında veya Ulusal ölçekte Örnekler**	**Dünya Mirası Kriterleri**
Küreselleşme ve küyerelleşme[74]	Ulaşım (arabalar, hava, kanallar, limanlar, köprüler)	TWA Terminali, JFK havaalanı (ABD) Panama Kanalı (Panama)	WHL'de yok WHL'de yok
	Ticaret	Kraliyet Sergi Binası ve Carlton Bahçeleri (Avustralya) Dünya Fuarı siteleri (dünya çapında)	ii WHL'de yok
	Göç	Angel Adası Göçmenlik İstasyonu (ABD) Farnsworth Evi (ABD)	WHL'de yok WHL'de yok
	Uluslararası kurumlar	Birleşmiş Milletler Genel Merkezi (ABD) Dünya Bankası Genel Merkezi (ABD) Olimpiyat stadyumları (dünya çapında)	WHL'de yok WHL'de yok WHL'de yok
Artan değişkenlik	Altyapı/ulaşım ve iletişim	Chhatrapati Shivaji Terminus (Hindistan) Golden Gate Köprüsü (ABD) Lingotto Fiat Fabrikası (İtalya) Arroyo Seco Parkway (ABD)	ii, iv WHL'de yok WHL'de yok WHL'de yok
	Banliyö gelişimi	Letchworth Garden City (İngiltere)	WHL'de yok
Kültür ve toplum (yeni sosyal ve kültürel biçimler): Yaşamanın, çalışmanın ve dinlenmenin yeni yolları	Kültür kurumları ve müzeler	Sidney Opera Binası (Avustralya) Guggenheim Müzesi (ABD)	i WHL'de yok
	Spor ve eğlence	Wrocław'daki Centennial Hall (Polonya) Palazzetto dello Sport, Roma (İtalya)	i, ii, iv WHL'de yok
	Kentsel dönüşüm ve güzelleştirme	Baltimore sahilinin yeniden geliştirilmesi (ABD)	WHL'de yok
	Eğlence ve popüler kültür	Hollywood eğlence bölgesi (ABD) Disneyland (ABD)	WHL'de yok WHL'de yok
	Dini yerler ve anıtlar	Skogskyrkogården (İsveç) Notre Dame du Haut, Ronchamp (Fransa)	ii, iv WHL'de yok
	Turizm tesisleri	Ahwahnee Hotel, Yosemite Ulusal Parkı (ABD)	WHL'de yok
	Konut	Brno'da Tugendhat Villa (Çek Cumhuriyeti) Luis Barragán Evi ve Stüdyosu (Meksika) Barbican Centre (İngiltere)	ii, iv i, ii WHL'de yok
Artan sosyal ve çevresel aktivizm	Hatıra mekanları	Lincoln Anıtı (ABD)	WHL'de yok
	İnsan hakları/ medeni haklar mekanları	Robben Adası (Güney Afrika) Çin'in Uzun Yürüyüş siteleri (Çin) Little Rock Central Lisesi (ABD)	ii, vi WHL'de yok WHL'de yok
	Ulusal parklar	Büyük Kanyon Ulusal Parkı (ABD)	vii, viii, ix, x (doğal alan)

[74] Küreselleşme ve yerel kelimelerinin karışımı olan küyerelleşme, küresel etkilerin yerel koşullara uyarlanmasını ifade eder. Terim, sosyolog Roland Robertson tarafından popüler hale getirilmiştir.

EK-2. The Twentieth-Century Historic Thematic Framework: A Tool for Assessing Heritage Places' e göre Yirminci Yüzyıl Temaları, Alt Temaları ve Bunları Örnekleyen Yerler

TEMA	ALT TEMA	YAPI/ALAN TÜRÜ
Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi	•Kentsel alanlara kitlesel göç ve kırsal alanların azalması •Büyüyen kent, artan nüfus ve yoğunluk •Artan altyapı gereksinimleri •Yeni enerji kaynaklarının kullanılması •Toplu taşımada iyileştirmeler •Araçların etkisi •Sanayi kentlerinin ve bölgelerinin genişlemesi ve daralması •Yeni kentsel yaşam biçimlerinin oluşması: yoğunlaştırma ve banliyöleşme •Kentlerin gelişmesi ve yeniden inşa edilmesi	• Mülteci kampları • Su ve kanalizasyon sistemleri •Ölü yakma yerleri, türbeler ve mezarlıklar •Atık yönetimi ve geri dönüşüm tesisleri •Enerji santralleri ve altyapı •Yüksek yapılar ve gökdelenler •Kent içi toplu taşıma istasyonları ve altyapısı •Araçlar ile ilgili altyapı ve hizmetler •Fabrikalar ve sanayi bölgeleri •Banliyöler •Alışveriş merkezleri •Yeni kasabalar ve planlı kentler •Sosyal konut ve siteler •Gecekondu mahalleleri
Bilimsel ve Teknolojik Gelişim	•Bilimsel değişimin hızını ve ölçeğini artırmak •Yeni enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve taşınması •Yeni yapı malzemelerinin ve inşaat tekniklerinin geliştirilmesi •Mühendislikteki gelişmeler •Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler •Yeni tıbbi teknolojilerin geliştirilmesi •İnsan davranışı ve ruh sağlığı ile ilgili gelişmeler •Araştırmaların ürün ve hizmet geliştirilmesine uygulanması •Askeri teknolojinin sivil ve ticari kullanıma uyarlanması •Uzay araştırması ve keşfi	•Kentsel bahçeler ve halka açık parklar •Petrol Rafinerileri •Yenilenebilir enerji tesisleri ve enerji santralleri •Nükleer tesisler ve elektrik santralleri •Yeni yapı malzemeleriyle inşa edilen yapılar •Yapısal olarak yenilikçi binalar ve yapılar •Hastaneler ve tıbbi tesisler, sanatoryumlar, geriatrik bakım tesisleri ve akıl sağlığı tesisleri •Araştırma ve geliştirme tesisleri •Bilimsel laboratuvarlar •Uzay araştırma sahaları, fırlatma sahaları ve uydular
Mekanize ve Sanayileşmiş Tarım	•Değişen kırsal peyzajlar •Tarımda mekanizasyon •Tarımsal verimlilikte artış •Yoğun su kullanımı ve büyük ölçekli sulama •Tarımsal faaliyetlerin yeni biçimleri •Endüstriyel ölçekli çiftlik üretiminin yeni biçimleri ve toplu taşıma •Kurumsal çiftçiliğin büyümesi •Tarımın çevresel etkileri •Yeşil Devrim •Organik tarım ve Slow Food hareketi	•Sulama ve su yönetimi altyapısı •Hidroelektrik santraller ve kırsal elektrifikasyon planları •Büyük ölçekli tahıl depoları •Tarım makineleri üretim ve depolama tesisleri •Endüstriyel ölçekli et ve sebze üretim tesisleri •Endüstriyel ölçekli gıda işleme ve dağıtım tesisleri •Tarımsal sergi merkezleri ve gösteri alanları •Monokültür peyzajları •Hidroponik ve su ürünleri çiftlikleri •Rüzgar ve güneş çiftlikleri
Dünya Ticareti ve Küresel Şirketler	•Geçimlik tarımın devam etmesi •Ekonomik sömürgeciliğin gerilemesi •İkili ve çok taraflı ticaret bloklarının ve uluslararası ticaret anlaşmalarının yükselişi •Asya ekonomilerinin genişlemesi •Çok uluslu şirketlerin ve küresel bayiliklerin yükselişi •Değişen liman manzaraları ve konteynerleştirmenin etkisi •Ticaret ve imalatın küreselleşmesi •Enerji ithalat ve ihracatının genişletilmesi	•Devasa endüstriyel tesisler •Uluslararası üretim tesisleri ve dağıtım noktaları •Yedek üretim tesisleri ve ilgili taşıma sistemleri •Kurumsal ve organizasyonel genel merkez ve ofis binaları •Perakende, yemek ve otel gibi küresel franchise'lar •Eski limanlar dahil liman tesisleri •Konteyner limanları •Petrol çıkarma sistemleri ve rafinerileri •Enerji üretim ve depolama tesisleri

TEMA	ALT TEMA	YAPI/ALAN TÜRÜ
Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi	•Uzun mesafeli mal ve insan taşımacılığının genişletilmesi •Eski ulaşım türlerinin gelişimi •Kamyon ve otobüslerin gelişmesi •Hava yolculuğunun gelişmesi ve büyümesi •Daha önceki iletişim biçimlerinin genişletilmesi ve daraltılması •Kitle iletişiminin geliştirilmesi •Dijital teknolojinin yükselişi	•Demiryolları, tesisleri ve altyapısı •Köprüler •Otobüs istasyonları ve ağları •Yollar, otoyollar ve otobanlar •Yolcu nakliye terminalleri •Havaalanları ve ilgili tesisleri •Posta tesisleri •Telekomünikasyon ağları ve altyapısı •TV ve radyo yayın istasyonları, ağları ve tesisleri •Bilgisayar ve internetle ilgili mekanlar
Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	•Totalitarizm, komünizm ve demokrasinin evrimi •Emperyalizmin ve sömürgeciliğin evrimi •Dekolonizasyon •Postkolonyalizm, bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler •Uluslararası STK'ların kurulması •Afetlere küresel müdahale •Uluslararası hukukun gelişimi •İnsan haklarının tanınması ve tanınması için mücadele •Toplumsal hareketler ve bireysel hakların tanınması	•Yeni ulus devletlerinin kutlama alanları ve anıtları •Siyasi ideolojiyi veya ulusal kimliği ifade eden kamusal alanlar ve anıtlar •Amaca yönelik başkentler ve idari merkezler •Bağımsızlık anıtları ve abideler •Ulusal yeniden birleşmeyle ilgili mekanlar •Yeni ulus devletler tarafından geliştirilen altyapı •Uluslararası kuruluşlar ve gruplaşmalarla ilgili yerler •Doğal veya insan yapımı afetlerle ilgili mekanlar •İnsan hakları ihlalleriyle ilgili mekanlar •Toplumsal hareketlerle ilgili alanlar •Karşıt kültür alanları ve yerleşim yerleri
Doğal Çevreyi, Yapıları ve Manzaraları Koruma	•Devlet koruma mevzuatı ve düzenlemelerinin geliştirilmesi •Sivil toplum koruma kuruluşlarının büyümesi •Topluluk savunuculuğunun ve aktivizminin büyümesi •Doğal yerleri koruma •Artan çevre kirliliği ve çevre tahribatı •Kültürel mirasın korunması •Mirasın korunmasında profesyonelleşme •Tarihi yerlerin yeniden inşası •Korumada uluslararası iş birliği •Miras tanımının genişletilmesi •Sürdürülebilir kalkınma	•Ulusal parklar •Doğa Rezervleri •Deniz rezervleri •Çevresel tahribat alanları (doğal veya insan yapımı) •Korunan yapılı miras •Yeniden inşa edilmiş tarihi yerler ve semtler •Uyarlanabilir şekilde yeniden kullanılan eski yapılar, alanlar ve altyapı •Miras alanları ve doğal alanlardaki müzeler ve ziyaretçi merkezleri •Terk edilmiş yerleşimler ve harabeler •Acı verici anılar veya sosyal azınlıklarla ilişkili alanlar
Popüler Kültür ve Turizm	•Eğlenceye erişimin artması •Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım •Kitlesel spor izleyiciliği ve uluslararası spor müsabakalarının büyümesi •Filmlerin yapımı, dağıtımı ve gösterimi •TV ve radyo aracılığıyla ev tabanlı eğlencede büyüme •Popüler fotoğrafçılığın ortaya çıkışı •Eğlence ve tema parklarının ortaya çıkışı •Uluslararası fuarların genişletilmesi •Kumarın yasallaştırılması •Turizmin büyümesi ve tanıtımı •Ziyaretçi hizmet tesislerinin geliştirilmesi •Otomobil tabanlı seyahatin doğuşu	•Spor, eğlence ve dinlenme tesisleri •Olimpiyat stadyumları ve alanları •Sinemalar ve tiyatrolar •Televizyon ve film stüdyoları •Televizyon ve radyo yayın alanları •Eğlence parkları ve gösteri alanları •Dünya Fuarı ve Dünya Sergisi siteleri •Kumarhaneler •Yarış pistleri •Havaalanları, otobüs terminalleri ve tren istasyonları •Konaklama •Konferans ve kongre merkezleri •Restoranlar ve kafeler •Seyir kuleleri ve gözlem terasları •Yol kenarındaki ilgi çekici yerler ve dinlenme durakları

TEMA	ALT TEMA	YAPI/ALAN TÜRÜ
Dini, Eğitim ve Kültür Kurumları	•Büyük dinlerin büyümesi veya gerilemesi •İbadet alanlarının düzenlenmesinde teolojik gelişmelerin etkisi •Artan okuryazarlık oranları •Yaygın eğitimde hükümetlerin artan rolü •Halk eğitim, özel eğitim ve dini eğitimin tüm düzeylerinin genişletilmesi •Pedagojideki değişiklikler •Müzeler ve kütüphaneler aracılığıyla resmi olmayan eğitimlerin artması •Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik •Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim ve kültür kurumları	•İbadethaneler, manastırlar, türbeler ve diğer kutsal yerler •Resmi ve özel ilk ve orta okullar •Devlet liseleri, özel kolejler ve üniversiteler •Dini eğitim kurumları •Halka açık oyun alanları •Teknik okullar •Müzeler •Kütüphaneler •Kültür merkezleri
Savaş ve Sonrası	•Savaşın değişen doğası •Küresel ölçekte savaş: iki dünya savaşı •Savaş zamanında kadınların ve azınlıkların rollerinin genişletilmesi •Sivil savaşlar •Ulusal sınırların yeniden çizilmesi •Soykırım, etnik ve dini katliamlar •Zorunlu toplu göçler •Soğuk Savaş •Devrim ve karşı devrim •Dekolonizasyon ve bağımsızlık savaşları •Terörizmin büyümesi •Savaş ve çatışmanın hatıraları •Çatışma sonrası kurtarma ve yeniden yapılanma	•Savaş Alanları •Askeri yapılar ve tesisler •Füze tesisleri •Savaş çabalarına sivil katılımla ilgili alanlar •Savaş esiri kampları ve zorunlu çalışma kampları •Vahşet ve travma alanları •Toplama ve imha kampları •Batıklar ve diğer enkazlar •Nükleer test sahaları ve yer altı nükleer siloları •Sivil savunma alanları • Askeri mezarlıklar •Anıtlar ve abideler •Savaştan zarar gördükten sonra yeniden inşa edilen şehirler, kasabalar ve peyzajlar

EK-3. UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki Modern Miras Alanları (2023'e kadar)

Yapım Yılı	Listeye Girme Yılı	Ülke	Yapı-Alan	Kriterler
1942-1944	1979	Polonya	Auschwitz Birkenau Alman Nazi Toplama ve İmha Kampı (1940-1945)	iv
19.yy sonu 20.yy başı	1984, 2005	İspanya	Antoni Gaudí'nin eserleri	i, ii, iv
1956-60	1987	Brezilya	Brasilia	i, iv
1730-1916	1990, 1992, 1999	Almanya	Postdam ve Berlin'deki Bahçe ve Saraylar	ii, iv
1917-20	1994	İsveç	Skogskyrkogården	ii, iv
19.yy sonu 20.yy başı	1994	Almanya	Völklingen Demir Fabrikası	ii, iv
19.yy sonu 20.yy başı	1995	İtalya	Crespi d'Adda	iv, v
1872-1964	1996	Finlandiya	Verla Groundwood ve Board Mill	iv
1914	1996	Japonya	Hiroşima Barış Anıtı (Genbaku Dome)	iv
1815-1940	1996	Hollanda	Hollanda Su Savunma Hatları	ii, iv,v
1919	1996	Almanya	Bauhaus ve Weimar, Dessau ve Bernau'daki Siteleri	ii, iv, vi
20. yy başı	1997	İspanya	Palau de la Música Catalana ve Hospital de Sant Pau	i,ii,iv
19. yy-20.yy	1997	Meksika	Hospicio Cabañas, Guadalajara	i, ii, iii, iv
1848-54	1998	Avusturya	Semmering Demiryolu	ii, iv
19.yy sonu 20.yy başı	1998	Belçika	Canal du Centre ve Çevresindeki Dört Asansör, La Louvière ve Le Roeulx (Hainault)	iii, iv
1920	1998	Hollanda	İr. D.F. Woudagemaal (D.F. Wouda Buhar Pompalama İstasyonu	i, ii, iv
1824-1930	1999	Almanya	Museumsinsel	ii, iv
1891-1908	1999	Hindistan	Darjeeling Himalaya Demiryolu	ii, iv
17.yy- 20.yy	1999	Güney Afrika	Robben Adası	iii, iv
1940-60	2000	Venezuela	Ciudad Universitaria de Caracas	i, iv
19. yy	2000	Birleşik Krallık	Blaenavon Endüstriyel Manzarası	iii, iv
1924	2000	Hollanda	Rietveld Schröder Evi (Gerrit Thomas Rietveld)	i, ii,
19.yy sonu	2000	Belçika	Mimar Victor Horta'nın Büyük Kent Evleri	i, ii, iv
20.yy	2001	Almanya	Essen'deki Zollverein Kömür Madeni Sanayi Kompleksi	ii, iii
1929-30	2001	Çek Cumhuriyeti	Brno'da Tugendhat Villa (Mies van der Rohe)	i, ii, iv
18.yy- 19.yy	2001	Birleşik Krallık	Derwent Valley Mills	ii, iv
18.yy- 19.yy	2001	Birleşik Krallık	New Lanark	ii, iv, vi
19.yy ortaları	2001	Birleşik Krallık	Saltaire	ii, iv
1930-50	2003	İsrail	Beyaz Tel-Aviv Şehri - Modern Hareket	ii, iv
19.yy sonu 20.yy başı	2003	Şili	Valparaiso Liman Kentinin Tarihi Bölgesi	iii
1948	2004	Meksika	Luis Barragán Evi ve Stüdyosu	i, ii
1851-1915	2004	Avustralya	Kraliyet Sergi Binası ve Carlton Bahçeleri	ii, iv, vi
18.yy- 19.yy	2004	Almanya	~~Dresden Elbe Vadisi~~ (2009'da listeden çıkarıldı)	ii, iii, iv, v
1815-1844	2004	Almanya/Polonya	Muskauer Park / Park Muzakowski	i, iv

Yapım Yılı	Listeye Girme Yılı	Ülke	Yapı-Alan	Kriterler
1878-1888	2004	Hindistan	Chhatrapati Shivaji Terminus (eski adıyla Victoria Terminus)	ii, iv
1922-24	2004	İsveç	Varberg Radyo İstasyonu	ii, iv
18.yy- 19.yy	2004	Birleşik Krallık	~~Liverpool- Maritime Mercantile City~~ (2021'de listeden çıkarıldı)	ii, iii, iv
19. yy	2005	Küba	Cienfuegos Kent Tarihi Merkezi	ii, iv
1945- 64	2005	Fransa	Le Havre, Auguste Perret tarafından yeniden inşa edilen şehir	ii, iv
1911- 13	2006	Polonya	Wroclaw Centennial Salonu (Max Berg)	i, ii, iv
1952	2007	Meksika	Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM) Merkez Üniversite Şehir Kampüsü	i, ii, iv
1973	2007	Avustralya	Sidney Opera Binası	i
1910-33	2008	Almanya	Berlin Modernizmi Toplu Konutları	ii, iv
1904	2008	İtalya	Albula / Bernina Manzaralarında Rhaetian Demiryolu	ii, iv
1905-1911	2009	Belçika	Stoclet Evi	i, ii
1946	2010	Marshall Adaları	Bikini Atoll Nükleer Test Sahası	iv, vi
1910	2011	Almanya	Alfeld'deki Fagus Fabrikası	ii, iv
1912-30	2012	Marakeş	Rabat, Modern Başkent ve Tarihi Şehir: Ortak Bir Miras	ii, iv
1920	2014	Hollanda	Van Nellefabriek	ii, iv
1885-1967	2015	Almanya	Chilehaus ile Speicherstadt ve Kontorhaus Bölgesi	iv
1850-1910	2015	Japonya	Japonya'nın Meiji Sanayi Devrimi Alanları: Demir Çelik, Gemi Yapımı ve Kömür Madenciliği	ii, iv
20. yy. başı	2015	Norveç	Rjukan-Notodden Endüstriyel Miras Alanı	ii, iv
1865	2015	Uruguay	Fray Bentos Endüstriyel Peyzajı	ii, iv
1940	2016	Brezilya	Pampulha Modern Topluluğu (Brezilya)	i, ii, iv
20.yy	2016	Arjantin, Belçika, Fransa, Almanya, Hindistan, Japonya, İsviçre	Modern Akıma Olağanüstü Bir Katkı Olan Le Corbusier'in Mimari Çalışmaları	i, ii, vi
1893-1941	2017	Eritre	Asmara: Modernist Bir Afrika Şehri	ii, iv
1843- 1903	2017	Çin	Kulangsu, Tarihi Uluslararası Bir Yerleşim	ii, iv
19. ve 20. yy.	2018	Hindistan	Mumbai Viktorya Dönemi Gotik ve Art Deco Toplulukları	ii, iv
1930-60	2018	İtalya	Ivrea, 20. yüzyılın sanayi şehri	iv
20. yy ilk yarısı	2019	ABD	Frank Lloyd Wright'ın 20. Yüzyıl Mimarisi	ii
1949-60	2021	Brezilya	Sítio Roberto Burle Marx	ii, iv
1897-1914	2021	Almanya	Mathildenhöhe Darmstadt	ii, iv
1860-1920	2021	Ürdün	As-Salt - Hoşgörü ve Kentsel Misafirperverliğin Yeri	ii, iii
1914-45	2021	Slovenya	Jože Plečnik'in Ljubljana'daki eserleri- İnsan Merkezli Kentsel Tasarım	iv
1960	2021	Uruguay	Mühendis Eladio Dieste'nin çalışması: Atlántida Kilisesi	iv
1927-38	2021	İran	Trans-İran Demiryolu	ii, iv
1962-75	2023	Lübnan	Rachid Karami Uluslararası Fuarı-Tripoli	ii, iv

EK-4. Modern mimarlık yapıları ile ilgili tescil kararları

Yapı Adı	Mimarı	Yapım /Tescil Tarihi	Konum	Tescil Gerekçesi
Kuğulu Park		1950ler /1976	Ankara	Cumhuriyet'in başkenti Ankara'nın simge değerlerinden biri olması (Elmas, 2005)
Cenap And Evi	Emin Onat	1952/ 1977		Cumhuriyet döneminin değerli ve güzel yapılarından biri olması Mimarının uluslararası bir yarışma sonucunda Anıtkabir'i tasarlayan Emin Onat'ın tasarımlarından biri olması Yapının estetik, mimari, belge değeri olması (Elmas, 2005)
Suadiye'de bir konut	Seyfi Arkan	Tescil: 1977	İstanbul	Prof. Seyfi Arkan tarafından projelendirilen villanın İstanbul'da meydana getirilen ilk modern mimari örneklerinden olması nedeniyle aynen korunması gerekli sivil mimarlık örneklerinden olması (Kösebay, 2001)
Adnan Ötüken Kütüphanesi		1946/ 1978	Ankara	Yapının Cumhuriyet dönemi mimarisinin en güzel örneklerinden biri olması, Estetik ve belge değerlerinin olması (Elmas, 2005)
Radyoevi, Olgunlaşma ve Akşam Kız Sanat Enst., Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü, Sağlık ve Sosyal Yrd. Bakanlığı, Dil Tarih Coğrafya Fak. Binaları		Tescil: 1986	Atatürk Bulvarı/ Ankara	"II.A-2 olarak koruma gruplarının belirlenmesine, buna göre 'Gabarisini, dış mimari görüntüsünü ve dış cephe eleman ve malzemesini aynen korumak şartıyla, iç taşıyıcı elemanları, kat planları, iç malzeme ve iç mimarisi yenilenebilecek yapılardan' olduklarına" karar verilmiştir (Bağatur, 2008)
İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali		1913/1 991	Kâğıthane/ İstanbul	"…gerek mimarisi gerekse içindeki donanımlarla birlikte bir bütün oluşturduğundan tescillerine, bu alandaki yapılara endüstriyel müze olarak fonksiyon verilmesinin uygun olduğuna…karar verildi." (Bağatur, 2008)
ODTÜ	Behruz Çinici, Altuğ Çinici	1961/ 1997	Ankara	Tescil başvurusundaki gerekçeler arasında "ulusal bir mimari yarışma sonucunda inşa edilmesi" ve "Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne sahip olması" gerekçelerine yer verilmiştir (Elmas, 2005).
Hazık Ziyal Evi	Emin Onat	1940-41/ 1997	İstanbul	Modern mimarlık alanında öncelikli bir yere sahip olması (Kösebay, 2001)
Sıhhıye Orduevi	Clemens Holzmeis ter	1929-1933/ 1998	Ankara	Yapının Clemens Holzmeister tarafından tasarlanması Cumhuriyet mimarisinin ilk örneklerinden biri olması (Elmas, 2005)
Nallıhan Halkevi		Tescil: 2001		1940'lı yıllarda bir mimari yarışma sonucu elde edilen tip projelerden (tip proje) biridir. Bu yapının tescil kararlarında mimari yarışma ile elde edilmiş olması (iptal edilen ilke kararı gereği) ve tarihi değere sahip olması kriterdir. (Elmas, 2005)

Yapı Adı	Mimarı	Yapım /Tescil Tarihi	Konum	Tescil Gerekçesi
Karayolları Genel Müdürlüğü				Döneminin mimari anlayışını yansıtması ve gerek teknolojik açıdan gerek yüksek yapıların tarih açısından değerinin yanı sıra kentin yeni gelişen bölgesinde bir simge olarak değeri üzerinde durulmuştur "Teknik özellikleriyle öncü olma" ölçütünün ön planda tutulmuştur. Bu kompleks, proje müellifinin tescilli bir yapının restorasyonunu önerdiği ilk örnektir (Omay, 2008).
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası ve Lojmanları		1934-1970/ 2003		2863 sayılı yasa kapsamına giren özellikler taşıdığından dolayı tescil edilmiştir.
Lavuar (Kömür yıkama) Tesisi		Tescil: 2006	Zonguldak	"…söz konusu 'lavuar' (kömür yıkama) tesisinin Cumhuriyet dönemi ilk sanayi tesislerinden biri olduğuna, kentin bir dönem kültürünü belgelemesi ve geçmişin değerlerinin gelecek nesillere aktarılması sorumluluğuyla tesisin yeni işlevler ve tasarımlarla yaşatılması gerekli olduğuna ve nitelikli bir biçimde kent yaşamına kazandırılması gerektiğine, tesisin henüz yıkılmamış bulunan ünitelerinden olan; yer altındaki 'silo altı' olarak adlandırılan birimin korunarak kullanılabileceği görüşüyle taşınmaz kültür varlığı olarak tesciline, ayrıca kent tarihi açısından simgesel özelliği bulunan üç adet 'kulenin' taşınmaz kültür varlığı olarak tesciline, 'silo altı' biriminin girişinin batısında yer alan ve paftada işaretli binanın korunmasına ve tesciline, söz konusu yapıların 1. grup yapı olarak belirlenmesine…karar verildi." (Bağatur, 2008)

EK-5. Uluslararası belgelerde kültür varlığına atfedilen değerler ve tanımları

	Benzer değer	**Tanımı**	**Atıflar**
Tasarım değeri	Sanat değeri Estetik değer Mimari değer Yaratıcı deha	Bir yapının/ yapı grubunun mimari, sanatsal, estetik açıdan önemli özelliklere sahip olmasını ifade eder. Döneminin anlayışını, beğeni düzeyini ve niteliğini yansıtan özellikleri kapsar.	Madrid Konferansı, 1904 Carta Del Restauro, 1931 Venedik Tüzüğü, 1964 Amsterdam Bildirgesi, 1975 COE, 1985 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1991 DOCOMOMO International, 1993 660 Nolu İlke Kararı, 1999 Charter of Cracow, 2000 Mimari Mirasın Analizi, Koruması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler, 2003 ISC20 Madrid Belgesi, 2011 Valetta İlkeleri, 2011 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013 The Burra Charter, 2013 Avrupa Mimari Mirasın Korunması için İlkeler, 2017 ISC20 Madrid Yeni Delhi Belgesi, 2017
Tarihi değer		Bir yapının/ yapı grubunun kentin ve toplumun geçmişine, ait olduğu döneme veya tarihi olaylarla ilişkisine dair verdiği anlamlı bilgileri ifade eder. Yapının yaşı ve eskilik durumu tarihi değer tanımlamasında tek kriter değildir.	Madrid Konferansı, 1904 Venedik Tüzüğü, 1964 Amsterdam Bildirgesi, 1975 Dresden Bildirgesi, 1982 COE, 1985 DOCOMOMO: Eindhoven Konferansı, 1990 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1991 660 Nolu İlke Kararı, 1999 Mimari Mirasın Analizi, Koruması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler, 2003 ISC20 Madrid Belgesi, 2011 Valetta İlkeleri, 2011 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013 The Burra Charter, 2013 Avrupa Mimari Mirasın Korunması için İlkeler, 2017 ISC20 Madrid Yeni Delhi Belgesi, 2017
Teknik değer	Teknolojik değer Bilimsel değer	Bir yapının/ yapı grubunun ait olduğu dönemin teknik bilgi, beceri, yapım, malzeme ve işçiliğine ilişkin niteliklerinin tümünü ifade eder.	Madrid Konferansı, 1904 COE, 1985 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1991 DOCOMOMO International, 1993 ISC20 Madrid Belgesi, 2011 Valetta İlkeleri, 2011 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013 The Burra Charter, 2013 Avrupa Mimari Mirasın Korunması için İlkeler, 2017 ISC20 Madrid Yeni Delhi Belgesi, 2017

	Benzer değer	Tanımı	Atıflar
Belge değeri		Bir yapının/ yapı grubunun tarihi, kültürel, ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyal açıdan ait olduğu döneme ve topluma dair özellikleri ve taşıdığı bilgileri ifade eder.	Washington Tüzüğü, 1987 DOCOMOMO: Eindhoven Konferansı, 1990 Riga Tüzüğü, 2000 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013
Anı değeri	Hafıza değeri Manevi değer	Bir yapının/ yapı grubunun toplumsal bellekte taşıdığı özel anlamların yanı sıra sosyal ve kültürel yaşamda insanların yapı ile kurduğu bağları ifade eder.	Carta Del Restauro, 1931 CIAM Le Corbusier Atina Kartası, 1933 660 Nolu İlke Kararı, 1999 Dresden Bildirgesi, 1982 Charter of Cracow, 2000 ISC20 Madrid Belgesi, 2011 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013 Avrupa Mimari Mirasın Korunması için İlkeler, 2017 ISC20 Madrid Yeni Delhi Belgesi, 2017
Grup değeri	Doku değeri	Bir yapının/yapı grubunun bir parçasını oluşturduğu çevre yapılar ve mevcut doku ile birlikte yapısal ve anlamsal bağlamda bir arada bulunmalarından kaynaklanan değeri ifade eder.	ISC20 Madrid Belgesi, 2011
Simge değeri	Sembolik değer	Bir yapının/yapı grubunun kent ve toplum için özel ve sembolik anlam taşımasını ifade eder. Bu anlam kentin ve toplumun tarihi, kültürü, kimliği, inançları veya deneyimleri ile ilgili olabilir.	Dresden Bildirgesi, 1982 660 Nolu İlke Kararı, 1999 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013
Referans değeri		Bir yapının/ yapı grubunun taşıdığı nitelikleri ile kendinden sonraki tasarımlara ve tasarımcılara ilham kaynağı olmasını ifade eder.	DOCOMOMO International, 1993
Kanonik değer		Bir yapının/ yapı grubunun belirli bir akıma/üsluba, döneminin kabul görmüş standartlarına/beğenilerine uygunluğunu veya kendi alanında etkin bir mimar/tasarımcı tarafından örnek niteliğinde bir uygulama oluşunu ifade eder.	DOCOMOMO International, 1993
Siyasi değer	Politik değer	Bir yapının/ yapı grubunun toplumun siyasi geçmişi, ideolojisi, ulusal kimliği ile ilişkili taşıdığı değeri ifade eder.	Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1991 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013

	Benzer değer	Tanımı	Atıflar
Sosyal değer		Bir yapının/yapı grubunun 20. yüzyılın değişen sosyal dokusunu, yaşam ve çalışma şartlarını yansıtmasını ifade eder	COE, 1985 DOCOMOMO: Eindhoven Konferansı, 1990 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1991 DOCOMOMO International, 1993 ICOMOS Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, 1999 ISC20 Madrid Belgesi, 2011 Valetta İlkeleri, 2011 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013 The Burra Charter, 2013 Avrupa Mimari Mirasın Korunması için İlkeler, 2017 ISC20 Madrid Yeni Delhi Belgesi, 2017
Kullanım değeri	Ekonomik değer	Bir yapının/ yapı grubunun özgün kullanımının ya da toplumun onun için öngördüğü yeni kullanımın yapıya kattığı değeri ifade eder. Yapının kullanımının devam etmesi; topluma ekonomik katkısının yanı sıra kent içinde işlevsel ve yaşayan bir şekilde var olmasına da katkı sağlar.	CIAM Le Corbusier Atina Kartası, 1933 Amsterdam Bildirgesi, 1975 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1991 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013 ISC20 Madrid Yeni Delhi Belgesi, 2017 Valetta İlkeleri, 2011
Özgünlük		Bir yapının/ yapı grubunun hem somut hem de somut olmayan nitelikler ile birlikte onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan nitelikleri ifade eder. Bu nitelikler aşağıdaki başlıklar üzerinden olabilir; • form ve tasarım • malzeme ve bileşenler • kullanım ve fonksiyon • gelenekler, teknikler ve yönetim sistemleri • yer ve mekân • dil ve diğer soyut miras biçimleri • ruh ve duygu • diğer iç ve dış faktörler (UNESCO, 2005:21)	Dresden Bildirgesi, 1982 Nara Özgünlük Belgesi, 1994 Valetta İlkeleri, 2011 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,2013 Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, 2005
Bütünlük		Bir yapının/ yapı grubunun gelişim ve/veya ihmalin olumsuz etkilerine karşı (UNESCO, 2005) yapısal ve görsel bütünlüğünü büyük oranda korumasından oluşan değeri ifade eder.	DOCOMOMO International, 1993 Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, 2005 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013

EK-6. Türkiye'de 1930-80 aralığında açılan mimari proje yarışmalarının temalarını, yapı türlerini ve uygulanma durumlarını içeren liste

YIL	TEMA	YAPI TÜRÜ	YARIŞMANIN ADI	UYGULAMA DURUMU
1930	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Bursa Belediyesi Hal Binası	Uygulanmadı
1931	TEMA 5	Sinema ve Tiyatro	Elazığ (Elaziz) Belediyesi Sinema Salonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1931	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Ankara, Sanayi ve Maadin Bankası	Uygulanmadı
1932	DİĞER		Ankara İmar Planı	Uygulandı
1933	TEMA 3	Lise/Kolej	Ankara Polis ve Jandarma Mektebi	Uygulandı
1933	TEMA 5	Sinema ve Tiyatro	Ankara Sergievi Binası	Uygulandı
1933	DİĞER		Yıldız Sarayı Merasim Dairesinin Tefrişi	Bilgi yok
1933	TEMA 1	Kamusal yapılar	Zonguldak Halkevi Binası	Uygulandı
1934	TEMA 6	Anıt ve abide	İstanbul, 16 Mart Şehitleri Abidesi ve Konservatuvarı Binası	Uygulanmadı
1934	TEMA 8	Konut	Ankara'da Hususi Bir Apartman	Uygulandı/ Yıkıldı
1934	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Çocuk Esirgeme Kurumu Ankara Himaye-i Etfal Apartmanı	Uygulandı
1934	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti (Başbakanlık) Binası	Uygulandı
1934	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Ankara, Sümerbank	Uygulanmadı
1934	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Tokat Atatürk Heykeli	Uygulandı
1934	TEMA 5	Konaklama yapısı	Yalova Termal Oteli	Uygulandı/ Yıkıldı
1935	TEMA 8	Konut	Halkevi Trakya Göçmen Evleri	Uygulanmadı
1935	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, İller (Belediyeler) Bankası	Uygulandı/ Yıkıldı
1935	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul Adliye Binası	Uygulanmadı
1935	TEMA 5	Sinema ve tiyatro	İstanbul Konservatuar ve Tiyatro Binası (Uluslararası)	Uygulanmadı
1935	DİĞER		Köy Evleri Proje Yarışması	Bilgi yok
1935	TEMA 5	Konaklama yapısı	Yozgat Terzili Kaplıcası Oteli	Uygulanmadı
1935	TEMA 5		İstanbul, Yürükali Plajı	Uygulandı
1936	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Çocuk Esirgeme Kurumu Apartman, Sinema, Havuz, Gazino ve Garaj Binası	Uygulandı
1936	TEMA 7	Otobüs terminali/Yolcu Salonu	İstanbul Limanı Galata Yolcu Salonu (Garmaritim) (Uluslararası)	Uygulandı/ Yıkıldı
1936	TEMA 5	Dünya Fuarı ve Sergileri	İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1936	TEMA 1	Kamusal yapılar	Samsun Halkevi	Uygulanmadı
1937	TEMA 1	Kamusal yapılar	Bursa Halkevi	Uygulandı
1937	TEMA 5	Konaklama yapısı	İzmir Ağamemnun Kaplıcaları	Uygulanmadı
1937	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İzmir Hal Santrali	Uygulanmadı
1937	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Kayseri Mezbaha ve Pastırmahane	Bilgi yok
1937	TEMA 5	Sinema ve tiyatro	Lüleburgaz Belediyesi Sinema, Otel, Gazino	Bilgi yok
1938	TEMA 1	Kamusal yapılar	Akhisar Belediyesi Binası	Bilgi yok
1938	TEMA 1	Kamusal yapılar	Kadıköy Halkevi	Uygulandı
1938	TEMA 1	Kamusal yapılar	Sivas Halkevi	Uygulanmadı
1938	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası (Kamutay) (Uluslararası)	Uygulandı
1939	TEMA 1	Kamusal yapılar	Samsun Merkez Bankası	Uygulanmadı

1940	TEMA 3	Lise/Kolej	Ankara Polis Koleji	Uygulanmadı
1940	DİĞER		Köy Enstitüleri (tip proje)	Uygulandı
1940	DİĞER		Köy Okulları (tip proje)	Uygulandı
1941	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Anıtkabir	Uygulandı
1942	TEMA 3		Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü	Uygulandı
1942	DİĞER		Samsun Şehir Planı	Uygulanmadı
1943	TEMA 7	TV ve radyo istasyonları	Ankara Otomatik Telefon Santrali	Uygulanmadı
1943	TEMA 1	Kamusal yapılar	Çanakkale Halkevi	Bilgi yok
1943	TEMA 3		Ereğli İvriz Köy Enstitüsü	Uygulandı
1943	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Taksim İnönü Abidesi Kaidesi	Uygulandı
1943	TEMA 3		Sivas, Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü	Uygulandı
1943	TEMA 1	Stadyum	Yozgat Spor Alanı	Uygulandı/ Yıkıldı
1943	TEMA 5	Konaklama yapısı	Zonguldak Şehir Oteli	Uygulanmadı
1944	TEMA 1	Kamusal yapılar	Adana Belediye Sarayı	Uygulanmadı
1944	TEMA 8	Konut	Adana Numune Evleri	Uygulanmadı
1944	TEMA 5	Konaklama yapısı	Adana Şehir Oteli	Uygulanmadı
1944	TEMA 6	Anıt ve abide	Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı	Uygulandı
1944	DİĞER		Dinlenme Yurtları (Tip proje)	Bilgi yok
1944	DİĞER		İlköğretmen Evleri (tip proje)	Bilgi yok
1945	DİĞER		İzmir, Ödemiş Şehir Planı	Uygulandı
1945	TEMA 1	Kamusal yapılar	Adana Adalet Sarayı	Uygulandı
1945	TEMA 5	Sinema ve tiyatro	Ankara Sinema ve Gazino (Apartman Bloku) Binası	Bilgi yok
1945	TEMA 8	Konut	Erzurum Devlet Demiryolları Müdürlüğü İşletme Toplantı Binaları ve Memur Evleri Mahallesi	Uygulandı
1945	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası	Uygulandı/ Yıkıldı
1945	TEMA 5	Konaklama yapısı	Haymana Otel Termal ve Halk Hamamı	Uygulanmadı
1945	TEMA 7	TV ve radyo istasyonları	İstanbul Radyo Evi	Uygulandı
1945	TEMA 1	Stadyum	Malatya Spor Alanı	Uygulandı/ Yıkıldı
1945	TEMA 1	Stadyum	Mersin Spor Alanı	Uygulandı/ Yıkıldı
1945	TEMA 1	Kamusal yapılar	Orman Umum Müdürlüğü Binası	Bilgi yok
1946	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara Teknik Üniversitesi Fizik ve Kimya Fakülteleri	Bilgi yok
1946	TEMA 8	Konut	Ereğli Kömürleri İşletmesi İşçi Evleri	Uygulandı
1946	TEMA 7		Eskişehir Garı	Uygulanmadı
1946	TEMA 5	Sinema ve tiyatro	İstanbul Açıkhava Tiyatrosu	Uygulandı
1946	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Sivas Kongresi Anıtı	Uygulanmadı
1946	TEMA 5	Sinema ve tiyatro	Trabzon Sergievi	Uygulanmadı
1947	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	1550 Kişilik Öğrenci Yurdu	Bilgi yok
1947	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Belediyesi Ticaret Evi	Uygulandı
1947	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Alemdar Kardeşler Büro Binası	Uygulandı
1947	TEMA 5	Spor tesisi	Ankara Kapalı Spor Salonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1947	TEMA 3	Cami	Ankara'da Yapılacak Yenişehir Camii	Uygulanmadı
1947	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul Adalet Sarayı	Uygulanmadı
1947	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları	Uygulandı

1947	DİĞER		Ankara İller Kooperatifi Ev Projeleri (tip proje)	Bilgi yok
1948	TEMA 5		İstanbul Belediyesi Harbiye İki No'lu Park Gazinosu	Uygulanmadı
1948	TEMA 5	Konaklama yapısı	İzmit Belediye Binası ile Otel	Uygulanmadı
1948	DİĞER		Ulus Meydanı	Uygulanmadı
1949	DİĞER		Ankara Belediyesi Ucuz Evler	Bilgi yok
1949	DİĞER		Emlak Bankası Ucuz Evler	Bilgi yok
1949	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Bursa Süleyman Çelebi Kabri	Uygulandı
1949	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Gaziantep Ticaret Odası	Uygulanmadı
1949	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul Adalet Sarayı	Uygulandı
1949	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	İstanbul Vakıf İşhanı	Uygulandı
1950	TEMA 5	Konaklama yapısı	Antalya Şehir Oteli	Uygulanmadı
1950	TEMA 1	Kamusal yapılar	Ankara, Emekli Sandığı İdare Binası	Uygulanmadı
1950	DİĞER		Eskişehir Ucuz Ev Tipi (tip proje)	Bilgi yok
1950	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	İstanbul, Garanti Bankası Banka Binası	Uygulanmadı
1950	TEMA 1	Kamusal yapılar	Ankara, İşçi Sigortaları Genel Müdürlük Binası	Uygulanmadı
1950	TEMA 1	Kamusal yapılar	T.C. Merkez Bankası İzmir Şubesi	Uygulandı
1951	TEMA 6	Anıt ve abide	Dış Memleketlerde Yapılacak Şehitlikler Anıtı	Uygulanmadı
1951	TEMA 2	Hastane	Guraba Hastanesi Ortopedi ve Psikiyatri Pavyonları	Bilgi yok
1951	TEMA 3	Müze	İstanbul Askeri Müze	Uygulanmadı
1951	TEMA 3		İstanbul Belediyesi İlkokul	Uygulanmadı
1951	TEMA 2	Sanatoryum	İşçi Sigortaları Sanatoryumu	Bilgi yok
1951	DİĞER		İzmir Şehir İmar Planı (Uluslararası)	Uygulandı
1951	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Mithatpaşa Anıt Mezarı	Uygulandı
1951	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Sanatçı Cemal Nadir Güler Anıt Mezarı	Uygulanmadı
1951	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Türk Ticaret Bankası İzmir Şube Binası	Uygulandı
1951	DİĞER		Ziraat Bankası Şube ve Ajans Tip Planları Birinci Proje Yarışması	Uygulanmadı
1951	DİĞER		Ziraat Bankası Şube ve Ajans Tip Planları İkinci Proje Yarışması	Uygulanmadı
1952	TEMA 5	Konaklama yapısı	Anadolu Kulübü Büyükada Oteli	Uygulandı
1952	DİĞER		Eskişehir İmar Planı	Uygulandı
1952	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İstanbul Emniyet Hanı	Uygulanmadı
1952	TEMA 7		Yeşilköy Havameydanı Binası-tefrişat	Bilgi yok
1953	TEMA 2	Hastane	Eskişehir Devlet Hastanesi	Uygulanmadı
1953	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul Belediye Sarayı	Uygulandı
1953	TEMA 5	Spor tesisi	İzmir Kültürpark Spor ve Sergi Sarayı	Uygulanmadı
1953	DİĞER		Malatya İmar Planı	Uygulandı
1953	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ulus Meydanı İşhanı	Uygulandı
1955	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Belediyesi Mağaza Binası	Uygulanmadı
1955	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı ve İşhanı	Uygulandı
1955	DİĞER		Ankara Şehri İmar Planı (Uluslararası)	Uygulandı
1955	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ek Binası	Uygulandı
1955	DİĞER		Antalya İmar Planı	Uygulandı
1955	TEMA 1	Kamusal yapılar	Elazığ Hükümet Konağı	Uygulandı
1955	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üniversitesi (Uluslararası)	Uygulandı
1955	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İstanbul Kapalı Çarşı Tesisleri	Uygulanmadı

1955	DİĞER		İzmir Konak Sitesi (İmar Planı)	Uygulanmadı
1955	TEMA 7		İzmir PTT Binası	Uygulanmadı
1955	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Karayolları Genel Müdürlüğü	Uygulanmadı
1955	TEMA 1	Kamusal yapılar	Petrol Ofisi Genel Müdürlüğü	Uygulandı
1955	TEMA 1	Kamusal yapılar	Sakarya Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1955	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi	Uygulandı
1955	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Türkiye İş Bankası Anafartalar İşhanı (Banka, Otel ve Sinema Binası)	Uygulanmadı
1955	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi	Uygulandı
1956	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Kapalı Çarşı Sitesi	Bilgi yok
1956	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi	Uygulanmadı
1956	TEMA 5	Dünya Fuarı ve Sergileri	Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1956	TEMA 5	Konaklama yapısı	Eskişehir Porsuk Oteli	Uygulandı
1956	TEMA 8	Konut	Tarabya Yapı Kooperatifi	Uygulandı
1956	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Türk Dil Kurumu Binası	Uygulandı
1957	TEMA 1	Stadyum	Ankara, 25.000 Kişilik Cebeci Stadı	Uygulandı/ Yıkıldı
1957	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Türkiye İş Bankası Kadıköy Şube Binası	Uygulandı/ Yıkıldı
1957	DİĞER		Adapazarı İmar Planı	Uygulandı
1957	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Binası	Uygulandı
1957	TEMA 3	Lise/Kolej	Çankaya Okul Sitesi	Uygulanmadı
1957	TEMA 2	Hastane	Gaziantep Devlet Hastanesi (400 Yataklı)	Uygulanmadı
1957	TEMA 6	Anıt ve abide	Gaziantep Harp Anıtı ve Şehitler Abidesi	Uygulanmadı
1957	TEMA 3	Cami	Kocatepe Camii	Uygulanmadı
1957	TEMA 1	Kamusal yapılar	Konya Belediye Binası	Uygulandı
1957	TEMA 3	Lise/Kolej	Konya Koleji	Uygulandı
1957	TEMA 1	Kamusal yapılar	Kooperatifler Sarayı	Uygulanmadı
1957	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara, Modern Çarşı (Sınırlı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1957	DİĞER		Rumeli Hisarı Bahçe Düzenlemesi	Uygulandı
1957	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	T.C. Emekli Sandığı Unkapanı Tesisleri	Bilgi yok
1958	TEMA 2	Hastane	Adana Devlet Hastanesi (425 Yataklı)	Uygulanmadı
1958	TEMA 1	Kamusal yapılar	Adıyaman Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1958	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara Cebeci PTT Santral Binası	Uygulandı
1958	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Balıkesir Atatürk Anıtı	Uygulandı
1958	TEMA 1	Kamusal yapılar	Bitlis Hükümet Konağı	Uygulanmadı
1958	TEMA 3	Lise/Kolej	Diyarbakır Koleji	Uygulanmadı
1958	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul, İnhisarlar Genel Müdürlüğü	Uygulandı
1958	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İstanbul Manifatura ve Kumaşçılar Çarşısı	Uygulanmadı
1958	TEMA 3	Lise/Kolej	İstanbul Moda Koleji	Uygulandı/ Yıkıldı
1958	TEMA 1	Kamusal yapılar	Kırşehir Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1958	TEMA 1	Kamusal yapılar	Urfa Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı

1959	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	2000 Kişilik Cebeci Yüksek Öğrenim Yurdu	Uygulandı/ Yıkıldı
1959	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Kızılay Sitesi	Bilgi yok
1959	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ege Üniversitesi Kampüsü	Lojmanlar uygulandı
1959	DİĞER		İstanbul Harbiye Kışlası ve Civarının Tanzimi	Bilgi yok
1959	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Maliye Sitesi	Uygulanmadı
1959	TEMA 3	Lise/Kolej	Samsun Koleji	Uygulandı
1959	TEMA 5	Konaklama yapısı	Taksim Turistik Otel (Sınırlı)	Uygulandı
1960	TEMA 5	Dünya Fuarı ve Sergileri	İzmir Fuarı Odalar Birliği Pavyonu (Sınırlı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1960	TEMA 3	Teknik okul	Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Kültür ve Dinlenme Merkezi	Uygulandı
1960	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	Ankara Üniversitesi ve Yüksek Okullar Talebe Yurdu	Uygulandı
1960	TEMA 1	Kamusal yapılar	Aydın Hükümet Konağı	Uygulanmadı
1960	TEMA 5	Konaklama yapısı	Eskişehir Emek Oteli	Uygulandı/ Yıkıldı
1960	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Eminönü Çarşı, Büro ve Depo Tesisleri	Bilgi yok
1960	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (Sınırlı)	Uygulandı
1960	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Karadeniz Teknik Üniversitesi Kampüsü	Uygulanmadı
1960	TEMA 3	Lise/Kolej	Lefkoşe Türk Kız Lisesi (Sınırlı)	Uygulandı
1960	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Uluslararası)	Uygulanmadı
1960	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Ankara, Türk Standartları Enstitüsü Merkez Binası ve Laboratuvarları	Uygulandı
1960	TEMA 2	Hastane	Ankara, Vakıf Guraba Hastanesi (575 Yataklı)	Uygulandı
1961	TEMA 2	Hastane	Adana Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi (400 Yataklı)	Uygulanmadı
1961	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Adana Vakıf İşhanı ve Çarşı Binası	Uygulanmadı
1961	TEMA 3	Teknik okul	Ankara Atatürk İlköğretmen Okulu	Bilgi yok
1961	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Ankara Atom Araştırma Merkezi	Uygulandı
1961	TEMA 3	Teknik okul	Ankara Ev Ekonomisi ve Tarım Okulu (Sınırlı)	Uygulandı
1961	TEMA 6	Anıt ve abide	Ankara Kurtuluş Hürriyet Anıtı	Bilgi yok
1961	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Ankara Test ve Araştırma Eğitsel Araçları Geliştirme Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığına ait Araştırma Binaları Grubu	Uygulandı
1961	TEMA 1	Kamusal yapılar	Bursa D.S.İ. 1. Bölge Tesisleri (Sınırlı)	Uygulandı
1961	TEMA 2	Hastane	Bursa İşçi Hastanesi	Uygulandı
1961	TEMA 5	Spor tesisi	Bursa Kapalı Spor Salonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1961	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Hastanesi	Uygulandı
1961	TEMA 3	Teknik okul	Elazığ Teknik Okulu	Uygulandı
1961	TEMA 8	Konut	Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları Sitesi	Uygulandı
1961	TEMA 3	Teknik okul	Erzincan Erkek Teknik Tarım Okulu (Sınırlı)	Uygulandı
1961	TEMA 3	Teknik okul	Malatya Erkek Teknik Tarım Okulu (Sınırlı)	Uygulandı
1961	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Uygulandı
1961	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Binası	Uygulandı

1961	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Yalova Bağ-Bahçe Araştırma Enstitüsü (Sınırlı)	Uygulandı
1961	TEMA 2	Hastane	Adana Devlet Hastanesi (400 Yataklı)	Uygulanmadı
1962	TEMA 2	Hastane	Adana İşçi Hastanesi	Uygulandı
1962	TEMA 5	Spor tesisi	Adana Yüzme Havuzu	Uygulanmadı
1962	DİĞER		Ankara Belediyesi Çankaya (Botanik) Parkı Turistik Tesisleri	Bilgi yok
1962	TEMA 3	Teknik okul	Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu	Bilgi yok
1962	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi	Uygulandı
1962	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Kulübü Apartman, Çarşı, Sinema Tesisleri (Sınırlı)	Uygulanmadı
1962	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü (Sınırlı)	Uygulandı
1962	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ek Binası (Sınırlı)	Uygulandı
1962	TEMA 3	Teknik okul	Denizli Kız Öğrenci Ziraat ve Ev Ekonomisi Okulu (Sınırlı)	Uygulandı
1962	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	Uygulandı/ Yıkıldı
1962	TEMA 6	Anıt ve abide	Kütahya, Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri	Uygulandı
1962	TEMA 6	Anıt ve abide	Dumlupınar Zafer Anıtı Alanı için Kentsel Alan Düzenleme Projesi	Uygulandı
1962	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Uygulandı
1962	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Küçükçekmece Atom Araştırma Laboratuarı (Sınırlı)	Bilgi yok
1962	TEMA 3	Teknik okul	Mardin Teknik Bahçıvanlık Okulu (Sınırlı)	Uygulanmadı
1962	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Milli Eğitim Bakanlığı	Uygulandı
1962	TEMA 5	Dünya Fuarı ve Sergileri	New York Dünya Fuarı Türkiye Pavyonu	Uygulanmadı
1962	TEMA 2	Sanatoryum	İstanbul, Süreyya Paşa Sanatoryumu	Uygulandı
1962	TEMA 3	Teknik okul	Trabzon Teknik Bahçıvanlık Okulu (Sınırlı)	Bilgi yok
1962	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği	Uygulandı
1963	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara İmar ve Emlak İşletme A.Ş. Anafartalar Çarşı Sitesi Tefriş Projesi	Uygulandı
1963	TEMA 2	Hastane	Beyoğlu İşçi Hastanesi (560 Yataklı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1963	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ege Üniversitesi Fen Fakültesi	Uygulandı
1963	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Uygulandı
1963	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul Ticaret Odası	Uygulandı/ Yıkıldı
1963	TEMA 2	Hastane	İşçi Sigortaları Kurumu Göztepe Hastanesi (500 Yataklı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1963	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İzmir 27 Mayıs Meydanı Çarşı ve İşhanı Binaları	Bilgi yok
1963	TEMA 5	Konaklama yapısı	İzmir Ticaret Odası Oteli	Uygulandı/ Yıkıldı
1963	TEMA 3	Teknik okul	Milli Eğitim Bakanlığı İzmir Teknik Okulu	Uygulanmadı
1963	TEMA 1	Kamusal yapılar	Sivas Belediye Sitesi	Uygulandı
1963	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Bonn Büyükelçiliği	Uygulandı/ Yıkıldı
1963	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Kabil Büyükelçiliği	Değiştirilerek uygulandı
1963	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Lefkoşe Büyükelçiliği	Uygulanmadı
1963	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Lizbon Büyükelçiliği	Uygulandı

1963	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	Zeytinburnu Merkezefendi Öğrenci Yurdu	Uygulandı
1963	TEMA 2	Hastane	Zonguldak İşçi Hastanesi (450 Yataklı)	Uygulandı
1964	TEMA 3	Müze	Antalya Bölge Müzesi	Uygulandı
1964	TEMA 1	Kamusal yapılar	Edirne Hükümet Konağı	Uygulandı
1964	TEMA 3	Lise/Kolej	İstanbul Beykoz Ortaokulu	Bilgi yok
1964	TEMA 3	Teknik okul	İzmir Bornova Deneme ÖğretmenOkulu	Bilgi yok
1964	DİĞER		Mersin Şehrinde Mevzii İmar Planı	Uygulandı
1964	TEMA 1	STK Binası	Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (Sınırlı)	Uygulandı
1964	TEMA 5	Konaklama yapısı	T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri	Uygulandı
1964	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. İslamabad (Pakistan) Büyükelçiliği	Uygulandı
1964	TEMA 1	Kamusal yapılar	T.C. Merkez Bankası Kayseri Şubesi	Uygulandı
1965	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Denizli Atatürk Anıtı	Uygulandı
1965	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Emin Onat Kabri	Uygulandı
1965	DİĞER		Erzurum İmar Planı	Uygulandı
1965	TEMA 2	Hastane	İstanbul Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1965	TEMA 2	Hastane	İzmir Alsancak SSK Hastanesi	Uygulandı
1965	TEMA 3	Kütüphane	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi	Uygulandı Yıkıldı
1965	TEMA 7	Otobüs terminali/Yolcu Salonu	Kayseri Belediyesi Şehirlerarası Otobüs Terminali	Uygulandı/ Yıkıldı
1965	DİĞER		Konya İmar Planı	Uygulandı
1965	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk Anıtı	Uygulandı
1965	TEMA 1	Kamusal yapılar	Tokat Belediye Sitesi	Bilgi yok
1965	DİĞER		T.B.M.M. Bahçesi Peyzaj Düzenlemesi	Uygulandı
1965	TEMA 1	Kamusal yapılar	Ankara, Türkiye Halk Bankası Genel Müdürlüğü	Uygulanmadı
1966	DİĞER		Adana Kent İmar Planı	Uygulandı
1966	TEMA 1	Kamusal yapılar	Erzurum Yönetici Merkez Düzenlemesi ve Belediye Sitesi	Bilgi yok
1966	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	İmar İskan Bakanlığı Yapı Malzemesi Arş. Laboratuvarı ve Mesken Deneme İstasyonu	Uygulanmadı
1966	TEMA 2	Hastane	İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi	Uygulandı
1966	TEMA 2	Hastane	SSK Ankara Çocuk Hastanesi	Uygulandı
1966	TEMA 1	Kamusal yapılar	İzmir Belediye Sarayı	Uygulandı/ Yıkıldı
1966	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	SSK İzmir Konak Tesisleri (Sinema, Oda Tiyatrosu, Çarşı, Büro, Gazino, Lokanta, Kafeterya)	Uygulandı
1966	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Brezilya (Brasilia) Büyükelçiliği	Uygulanmadı
1966	TEMA 5	Konaklama yapısı	T.C. Emekli Sandığı İstanbul Maçka Oteli	Uygulandı/ Yıkıldı
1966	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Varşova Büyükelçiliği	Uygulanmadı
1966	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Unkapanı Çarşı, Antrepo, Büro Kompleksi (Sınırlı)	Uygulanmadı
1967	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Anafartalar Çarşısı	Uygulandı
1967	TEMA 3	Teknik okul	Ankara Polis Eğitim Sitesi	Uygulandı
1967	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü	Uygulanmadı
1967	TEMA 3	Lise/Kolej	Ankara Sivil Savunma Koleji İdare ve Eğitim Tesisleri	Uygulandı

1967	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	Ankara Tandoğan Silahlı Kuvvetler Öğrenci Yurdu (Sınırlı)	Uygulandı
1967	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Ankara Ulus Meydanı Çarşı ve Büro Binaları	Uygulandı/ Yıkıldı
1967	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi (İbn-i Sina) Öğretim Hastanesi	Uygulandı
1967	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Antakya Fuar ve Eğlence Sitesi	Bilgi yok
1967	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Başbakanlık İstanbul Bölge Binası	Uygulanmadı
1967	DİĞER		Edirne Selimiye Camii Çevre Düzenlemesi	Uygulandı
1967	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi	Uygulandı
1967	TEMA 2	Hastane	Erzurum Devlet Hastanesi Kadın-Doğum, Çocuk Servisleri Ek Binası	Uygulandı
1967	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	İstanbul, Fatih Anıtı	Uygulanmadı
1967	TEMA 2	Hastane	Isparta Eğirdir Kemik Hastalıkları Hastanesi	Uygulandı/ Yıkıldı
1967	TEMA 3	Teknik okul	İstanbul Ayazağa Harp Akademileri İkinci Etabı	Uygulandı
1967	TEMA 3	Müze	İstanbul Harbiye Askeri Müzesi	Uygulandı
1967	TEMA 5	Konaklama yapısı	İstanbul Harbiye Orduevi Sitesi	Uygulandı
1967	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul 1. Ordu Karargah Tesisleri	Bilgi yok
1967	DİĞER		İstanbul Vatan Caddesi Mevzii İmar Planı ve Kitle Etüdü	Bilgi yok
1967	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	İTÜ Kampüsü Zooloji Bahçeleri Rekreasyon Tesisleri ve Bir Yurt Binası	Uygulanmadı
1967	TEMA 2	Hastane	İzmir Devlet Hastanesi	Uygulandı
1967	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Karadeniz Teknik Üniversitesi Makine ve Elektrik Fakülteleri	Uygulandı
1967	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Pamukbank Galatasaray Şubesi (Sınırlı)	Uygulandı
1967	DİĞER		Sivas Ana İmar Planı	Uygulandı
1967	DİĞER		Tarım Meslek Okulları (tip proje)	Uygulandı
1967	TEMA 2	Hastane	Tokat Devlet Hastanesi Tevsii (Sınırlı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1967	TEMA 3	Teknik okul	Zonguldak Kız İlköğretmen Okulu	Uygulandı
1967	TEMA 3	Teknik okul	Zonguldak Teknik Okulu	Bilgi yok
1968	TEMA 2	Hastane	Ankara Numune Hastanesi Tevsii	Uygulandı
1968	TEMA 1	Kamusal yapılar	Artvin Hükümet Konağı	Uygulandı
1968	TEMA 2		Bakırköy İhtiyarlık Bakım Yurdu	Uygulandı
1968	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Başbakanlık Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı Sitesi	Bilgi yok
1968	TEMA 2	Hastane	Çorum Devlet Hastanesi	Uygulandı/ Yıkıldı
1968	TEMA 2	Hastane	Diyarbakır Devlet Hastanesi (500 Yataklı)	Uygulandı
1968	TEMA 5		İstanbul Kongre Binası	Uygulanmadı
1968	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	İstanbul Reklam Sitesi	Uygulandı
1968	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Karadeniz Teknik Üniversitesi Akademik Merkezi	Uygulandı
1968	TEMA 5	Spor tesisi	Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri	Uygulandı
1968	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Karadeniz Teknik Üniversitesi Yer Bilimleri ve Orman Fakültesi	Uygulandı
1968	TEMA 2	Hastane	Muş Göğüs Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulandı/ Yıkıldı

1968	TEMA 2	Hastane	Ordu Göğüs Hastalıkları Hastanesi	Uygulandı
1968	TEMA 2	Hastane	Samsun Göğüs Hastalıkları Hastanesi (Sınırlı)	Uygulandı
1968	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Sayıştay İlave Binası	Bilgi yok
1968	DİĞER		Side Turistik Yerleşme Planı (Uluslararası)	Uygulandı
1968	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Beyrut Büyükelçiliği	Uygulandı
1968	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Cakarta Büyükelçiliği (Sınırlı)	Bilgi yok
1968	TEMA 1	Elçilik binası	T.C. Sofya Büyükelçiliği (Sınırlı)	Uygulandı
1968	TEMA 2	Hastane	Trabzon Göğüs Hastalıkları Hastanesi (Sınırlı)	Uygulandı
1968	DİĞER		Trabzon İmar Planı	Uygulandı
1968	TEMA 3		Zonguldak Toplum Polisi Sitesi	Bilgi yok
1969	TEMA 2	Akıl sağlığı tesisleri	Adana Ruh Sağlığı Sitesi (500 Yataklı)	Uygulandı
1969	TEMA 5		Adana Kültür Sitesi	Uygulanmadı
1969	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara DGSA ve Devlet Konservatuarı	Uygulandı
1969	TEMA 3	Kütüphane	Ankara Milli Kütüphane Binası	Uygulanmadı
1969	TEMA 3		Ankara Ortopedik Sakat Çocuklar Okulu	Uygulanmadı
1969	TEMA 5		Bolu Kültür Sitesi	Uygulanmadı
1969	DİĞER		Edirne Kırkpınar Er Meydanı	Bilgi yok
1969	TEMA 5	Dünya Fuarı ve Sergileri	Expo ’70 Japonya-Osaka Dünya Sergisi Türkiye Pavyonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1969	TEMA 3	Cami	İslamabad Faisal Camii (Uluslararası)	Uygulandı
1969	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	İstanbul Eğitim Enstitüsü	Bilgi yok
1969	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	İzmir DGSA ve Konservatuarı	Bilgi yok
1969	TEMA 2		İzmir İhtiyarlar Bakım Yurdu	Uygulanmadı
1969	TEMA 2		İzmir Rehabilitasyon Merkezi	Bilgi yok
1969	TEMA 3	Teknik okul	İzmir Toplum Polisi Sitesi	Bilgi yok
1969	TEMA 1	Kamusal yapılar	Kars Hükümet Konağı	Uygulandı
1969	TEMA 2	Hastane	Kastamonu Göğüs Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulanmadı
1969	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Trabzon Eğitim Enstitüsü	Bilgi yok
1969	TEMA 1	STK Binası	Ankara, Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi	Bilgi yok
1969	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara Bahçelievler Kız Sanat Enstitüsü ve Ankara Kız Sanat Öğretmen Okulu	Bilgi yok
1970	TEMA 1	Kamusal yapılar	T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi	Uygulandı
1970	TEMA 5		Ankara Gençlik ve Kültür Merkezi (Sınırlı)	Bilgi yok
1970	TEMA 2	Akıl sağlığı tesisleri	Ankara Gölbaşı Ruh Sağlığı Sitesi	Uygulanmadı
1970	TEMA 7	TV ve radyo istasyonları	Ankara Telekomünikasyon Binası	Bilgi yok
1970	TEMA 3		Ankara 1000 Kişilik Toplum Polis Sitesi	Uygulanmadı
1970	TEMA 6	Anıt ve abide	Conkbayırı Mehmetçik Parkı Anıtı ve Parkı	Uygulandı
1970	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Diyarbakır Ziya Gökalp (Dicle) Üniversitesi Kampüsü	Uygulandı
1970	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İstanbul Demirciler Çarşısı (Sınırlı)	Uygulanmadı
1970	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	İstanbul Ticaret Sarayı	Uygulandı/ Yıkıldı
1970	DİĞER		İzmit İmar Planı	Uygulandı
1970	TEMA 2	Hastane	Niğde Devlet Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1971	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara Devlet Arşivi Sitesi	Uygulandı
1971	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ek Tesisleri	Bilgi yok
1971	TEMA 5		Ayvalık Cunda Tatil Köyü (Sınırlı)	Uygulanmadı

1971	TEMA 1	Kamusal yapılar	Edirne Kapıkule Sınır Kapısı Gümrük Tesisleri	Uygulandı/ Yıkıldı
1971	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üni. İşletme Fakültesi ve Temel Bilimler Yabancı Diller Yüksek Okulu	Uygulandı
1971	TEMA 1	Kamusal yapılar	Gümüşhane Hükümet Konağı	Uygulandı
1971	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Güven Sigorta Genel Müdürlük Binası (Sınırlı)	Uygulandı
1971	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	İstanbul Adli Tıp Enstitüsü	Bilgi yok
1971	TEMA 2	Akıl sağlığı tesisleri	İstanbul Bakırköy Ruh Sağlığı Sitesi (1170 Yataklı)	Uygulandı
1971	TEMA 2	Hastane	İstanbul Yedikule Sağlık Sitesi	Bilgi yok
1971	TEMA 2	Hastane	Mersin Devlet Hastanesi (400 Yataklı)	Uygulandı
1971	TEMA 1	Kamusal yapılar	Samsun Belediye Binası ve Genel Hizmet Tesisleri	Uygulandı
1972	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Ankara Üni. Tıp Fakültesi Cebeci Hastanesi Reorganizasyonu ve Merkez Polikliniği	Uygulandı
1972	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Bursa Tıp Fakültesi	Uygulandı
1972	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üni. 200 Kişilik Laborant ve Tıbbi Teknisyen Okulu ve Diş Hekimliği Fak.	Uygulandı
1972	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Yüksekokulu	Uygulandı
1972	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Teknolojisi ve Ev Ekonomisi Binası	Uygulandı
1972	TEMA 1	Kamusal yapılar	Hatay Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1972	TEMA 1	Kamusal yapılar	İçişleri Bakanlığı	Bilgi yok
1972	TEMA 2	Hastane	İstanbul Cevizli Onkoloji Hastanesi	Uygulandı/ Yıkıldı
1972	TEMA 1	Kamusal yapılar	İzmir Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1972	TEMA 1	Kamusal yapılar	Kocaeli Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1972	TEMA 2	Tıp Fakültesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi	Uygulandı
1972	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	T.C. Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü (Sınırlı)	Uygulandı
1972	TEMA 8	Konut	Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı (Sınırlı)	Uygulandı
1972	DİĞER		Zonguldak-Kozlu-Kilimli-Çatalağzı Metropoliten Alan Planlaması	Uygulandı
1973	DİĞER		Akşehir Nasrettin Hoca Türbesi ve Çevre Düzenlemesi	Uygulanmadı
1973	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara Adliye Sarayı	Uygulandı
1973	TEMA 2		Ankara Sarayköy Çocuk Bakım ve Yetiştirme Yurdu	Bilgi yok
1973	TEMA 1	Kamusal yapılar	Antalya Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1973	DİĞER		Bandırma (Rıhtım) Sahil Şeridi Turistik Düzenlemesi	Bilgi yok
1973	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Cumhurbaşkanlığı Resepsiyon Salonu (Sınırlı)	Uygulandı
1973	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üni. İslami İlimler Fakültesi	Uygulanmadı
1973	DİĞER		Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı	Uygulandı

1973	TEMA 5	Sinema ve Tiyatro	Kıbrıs Lefkoşe Türk Cemaat Meclisi ve Tiyatro Binası	Bilgi yok
1973	TEMA 1	Kamusal yapılar	Kütahya Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1973	TEMA 6	Anıt ve abide	Muş-Malazgirt Zafer Anıtı	Uygulandı
1973	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	Samsun 19 Mayıs Atatürk Anıtı	Bilgi yok
1973	TEMA 3	Cami	Samsun Diyanet Sitesi	Uygulandı
1973	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Samsun Subaşı Meydanı Yeraltı Çarşısı	Uygulanmadı
1973	TEMA 1	Kamusal yapılar	Sinop Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1973	TEMA 1	Kamusal yapılar	Sivas Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1973	TEMA 4	Ticaret merkezi/çarşı	Sosyal Sigortalar Kurumu Kızılay Tesisleri	Uygulandı
1973	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	T.C. Merkez Bankası İdare Merkezi	Uygulandı
1973	TEMA 1	Kamusal yapılar	T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları	Uygulandı
1974	TEMA 2	Hastane	Ankara Onkoloji Hastanesi (500 Yataklı)	Uygulandı
1974	TEMA 3	Lise/Kolej	Antalya Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi	Uygulandı
1974	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Ege Üniversitesi Rektörlüğü Akademik Merkez Sitesi	Uygulandı
1974	TEMA 1	Kamusal yapılar	Elazığ Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1974	TEMA 2	Hastane	Kırşehir Devlet Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulandı/ Yıkıldı
1974	DİĞER		Pamucak Mevkii Turistik Planlaması	Bilgi yok
1974	TEMA 2	Hastane	Trabzon Kemik Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulandı
1973	TEMA 1	Kamusal yapılar	T.C. Merkez Bankası İzmir Şubesi	Uygulandı
1974	TEMA 4		Türkiye Kömür İşletmeleri	Uygulanmadı
1975	TEMA 2	Akıl sağlığı tesisleri	Ankara Geri Zekalılar Bakım ve Eğitim Merkezi	Bilgi yok
1975	TEMA 1	Kamusal yapılar	Bingöl Hükümet Konağı	Uygulandı/ Yıkıldı
1974	TEMA 1	Kamusal yapılar	Çankırı Hükümet Konağı	Uygulanmadı
1975	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Çaykur Genel Müdürlüğü ve Sosyal Tesisleri	Bilgi yok
1975	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	Erzurum Atatürk Üniversitesi Akademik Merkezi	Uygulandı
1975	TEMA 5	Spor tesisi	Erzurum Atatürk Üniversitesi Spor Salonu ve Kapalı Yüzme Havuzu	Uygulanmadı
1975	TEMA 3	Öğrenci Yurdu ve Yemekhane	Atatürk Üniversitesi Yemekhanesi	Uygulandı
1975	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Hava Kuvvetleri Karargah Binası	Uygulanmadı
1975	TEMA 5	Spor tesisi	İstanbul Zeytinburnu 12.500 Kişilik Kapalı Spor Salonu	Uygulandı/ Yıkıldı
1975	TEMA 2	Hastane	Kütahya Devlet Hastanesi (200 Yataklı)	Uygulandı
1975	DİĞER		SSK Büyüyebilen Tip Hastane (tip proje)	Bilgi yok
1976	TEMA 3	Üniversite/Enstitü	İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi	Uygulandı
1976	TEMA 6	Anıt ve abide	Kıbrıs Özgürlük Anıtı	Uygulandı
1976	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlük Tesisleri	Uygulanmadı
1977	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara Belediyesi Sular İdaresi (Sınırlı)	Bilgi yok

1977	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	SSK Etlik Genel Müdürlük Tesisleri	Uygulanmadı
1977	TEMA 2	Araştırma ve geliştirme tesisi	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Ankara Etimesgut Eğitim Merkezi	Uygulanmadı
1977	TEMA 1	Kamusal yapılar	Urfa DSİ XV. Bölge Tesisleri	Uygulandı
1977	TEMA 7		Yeşilköy Hava Meydanı (Sınırlı)	Bilgi yok
1978	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü	Uygulandı
1978	TEMA 2	Hastane	Aydın Devlet Hastanesi	Uygulandı
1978	TEMA 1	Kamusal yapılar	Denizli Belediye Sarayı	Uygulanmadı
1978	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Türkiye Havayolları Anonim Ortaklığı Yönetim Binası	Bilgi yok
1978	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Ortaklığı Yönetim Binası	Uygulanmadı
1978	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı Sosyal Tesisleri (Sınırlı)	Bilgi yok
1979	TEMA 1	Kamusal yapılar	İstanbul Emniyet Müdürlüğü	Uygulandı
1979	TEMA 1	Anıt ve anıt mezar	T.B.M.M. Atatürk Anıtı	Uygulandı
1979	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	T.B.M.M. Binalarında Ek Cumhuriyet Senatosu Binası	Bilgi yok
1979	TEMA 1	Kamusal yapılar	Trabzon Hükümet Konağı	Uygulandı
1979	TEMA 1	Başkentteki idari merkezler	Ankara, Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Tesisleri	Uygulandı
1979	TEMA 4	Kurumsal genel merkez/ofis	Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi	Uygulandı

EK-7. Kadıköy Halkevi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	**Yapı Türü:** Kamusal yapı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Kadıköy Halkevi**
	Yarışmayı Açan Kurum	Kadıköy Halk Partisi
	Yıl	1938
	Jüri Üyeleri	Muhiddin Üstündağ, Salâh Cimcoz, Naci Âli Morali, Celâl Esat Arseven, Ziya Kicainan, Bruno Taut, Arif Hikmet Holtay
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Rüknettin Güney
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Ahmet Sabri, Emin Onat 3. Ödül: Leman Tomsu
	Katılımcı Sayısı	17

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Kadıköy Halk Eğitim Merkezi
	Eski Ad(lar)ı	Kadıköy Adliye Binası, Milli Eğitim Bakanlığı'nın birimi
	Konumu	Caferağa Mahallesi, General Asım Gündüz Caddesi, No:39 Kadıköy/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/19 Haziran 1981
	Uygulama Tarihi	10 Temmuz 1939 (Temel atma töreni)-21 Şubat 1943 (açılış günü)
	Yüklenici(ler)	Mühendis Ekrem Hakkı Ayverdi
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yapının inşa sürecinde proje ve arsanın boyutlarının tam olarak uymaması sebebiyle bitişiğinde bulunan Abdullah Paşa'ya ait olan arazinin bir kısmı istimlak edilerek alan genişletilmiştir. Binanın dairesel kısmına arazideki eğim sebebiyle ise ikinci ve üçüncü bodrum katları eklenmiştir (Özkul, 2016).
	Mevcut Fiziksel Durum	■Orta durumda
	Mevcut İşlev	☐İlk işlev ☐Farklı bir işlev ■ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Modern Hareket (Modern Movement)
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Proje için verilen 3500 m^2 alana sahip arazi Bahariye Caddesi üzerinde ve eğimlidir. Yapı ana caddeden bir miktar geri çekilerek etkinlikler için bir avlu oluşturulmuştur. Giriş cephesi şeffaf tutularak yapının davetkar olması sağlanmıştır. Yapıda sağdaki kütle idareye soldaki kütle sosyal alanlara ayrılmıştır. Rasyonel bir plan çözümüne sahiptir. Çok amaçlı salon kolonatlı avluya açılır. Yapıda ayrıca aydınlık bir spor salonu, kıraat salonu, resim ve heykel atölyeleri, gazino ve büfe bulunur. En üst katta yer alan misafir odası terasa açılır. Yapı teras çatısı, kütle hareketleri, yatay pencereleri, metal korkulukları ile modern hareketin çizgilerini taşır. Ayrıca yuvarlak kütle hareketi ve yuvarlak pencereleri ile de yapı Art Deco akımının bir yorumu olan "Streamline Moderne" tarzının da izlerini üzerinde taşır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Kadıköy sahiline paralel olan Bahariye Caddesi'nde yer alan yapı Kadıköy'ün kültürel ve sosyal anlamda oldukça hareketli bir semtindedir. Altıyol Kavşağı ve Moda semtini birbirine bağlayan nostaljik tramvay da bu caddenin ortasından geçer. Sinemalar semti olarak da anılan Bahariye gündüz olduğu kadar gece de hareketli olup kullanıcı yoğunluğu oldukça fazladır. Süreyya Operası'nın da bulunduğu cadde üzerinde genellikle 7-8 katlı bitişik nizam apartmanlar ve iş merkezleri yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Yapı betonarme sistemle inşa edilmiştir. Özgün duvar kalınlıkları 40, 25 ve 15 cm olan yapıda duvarlarda altı delikli tuğla kullanılmıştır. Özgün döşeme kaplaması olarak karo mozaik, ahşap parke ve düz ahşap kullanılmıştır. Merdivenler ise dökme mozaiktir. Doğramalar ince kesitli ve ahşaptır (Özkul, 2016).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	1944 yılında yalıtım problemleri nedeniyle akmaya başlayan çatıda sahne üstü kurşun, büyük salon ve büro kısımlarının üstü Eskişehir kiremidi ile kaplanmıştır. 1991-1992 yılları arasında Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılan yapıda detaylı bir bakım onarım çalışması yapılmış, tiyatro salonunun özgün döşemeleri tamamen değiştirilmiştir. 2004 yılında basit onarım geçiren yapıda yapılan en büyük değişiklik ön cephede giriş kapısının üzerinde yer alan demir doğramalı cam yüzeyin değiştirilmesidir. Bunun dışında 1950'li yıllardan günümüze kadar derslik ve çalışma alanlarında ek duvarlar yapılmıştır (Özkul, 2016).

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

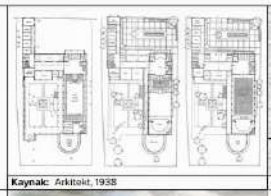
Kaynak: Arkitekt, 1938

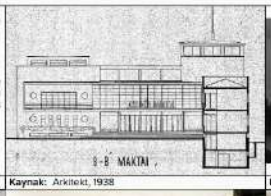
Kaynak: Arkitekt, 1938

Kaynak: Arkitekt, 1938

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Kaynak: Güney Ailesi Arşivi, 2016; Özkul, 2016)

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Anonim. (1938). Kadıköy Halkevi Proje Müsabakası. Arkitekt Dergisi, 86, 43-56.

Berber, Ö. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi modern mimarlık örneklerinden Kadıköy Halkevi Binası Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Malkoç, E., Şahin, A., Malhasyan, S., & Solgun, S. (2012). Kadıköy Halkevi Ve Faaliyetleri 1935-1951. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, (10), 105-165.

Özkul, C. (2016). Cumhuriyet Dönemi İstanbul mimarlığında Rüknettin Güney, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin önde gelen temsillerinden biri olmasının yanı sıra modern mimarlık estetiğini de yansıtmaktadır. Temel geometrik formların kullanılması, dairesel formda kütle ve pencere detayları, süslemeden arındırılmış cephesi ile özgün özelliklere sahip başarılı bir temsil yapısıdır. Yapı işlevsel ve biçimsel özellikleri itibariyle **tasarım değeri, kanonik değer,** 20. yüzyıl modern mimarlığı hakkında bilgi vermesi sebebiyle **tarihi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yapı; Bahariye Caddesi'ndeki bitişik nizam ve yüksek katlı apartmanlar arasında, ana caddeden geri çekilmesi ve caddeden az katlı görümü ile bulunduğu dokudan farklılık yaratır ancak bu farklılaşma sayesinde caddede bir nefes alma noktası oluşturmuştur. 1943 yılından günümüze 80 yıldır ayakta kalan ve 2023'e kadar aktif olarak kullanılan yapı; Bahariye Caddesi'ndeki Süreyya Operası, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi ve Ayia Triada Rum Ortodoks Kilisesi ile birlikte caddenin hafızası olmuştur. Bu anlamda **simge değeri** taşımaktadır. Yapıda eğitim alan ve kültürel faaliyetlere katılan binlerce kişi dışında kentli hafızasında bir buluşma noktası olması sebebiyle yapı **anı değeri;** bulunduğu semte üretkenlik ve etkinlik anlamında katkısı, Türkiye'de ilk basketbol takımının kurulması, voleybolun yaygınlaşması, ilk üniversiteler ve yüksekokullar arası spor müsabakalarının yapılması şeklindeki faaliyetlere ev sahipliği yapmasıyla (Özkul, 2016) ülkemizin spor alanındaki gelişimine önemli katkıları ile **sosyal değer** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı 1938 yılında açılan ulusal bir mimari proje yarışması ile elde edilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde yabancı mimarların mimarlık ortamındaki baskınlığını düşündüğümüzde halkevi yapısının tasarımının Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönem mimarlarından Rüknettin Güney'in tasarımı olması ve kendinden sonraki yapılara referans olması sebebiyle **kanonik değer, tasarım değeri** ve **referans değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Yapı; Cumhuriyet ile birlikte toplumsal anlamda modernleşme ideolojisinin ve politik söylemlerin destekçisi olarak mimarinin araç olarak kullanılmasının bir örneğidir. Halkevlerinin ilk görevlerinden biri topluma modern yaşamın öğretilmesidir. Kadıköy halkevi binası içinde yapılan faaliyetler inkılapların benimsenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda yapı **tarihi değer, siyasi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması**

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔		
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-8. Anıtkabir Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	**Yapı Türü:** Anıt ve Anıt Mezar

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Anıtkabir (Uluslararası)**
	Yarışmayı Açan Kurum	TBMM Anıtkabir Komisyonu
	Yıl	1941
	Jüri Üyeleri	Paul Bonatz, Hay Lingen, Ivar Tengböm, Arif Hikmet Holtay, Muhlis Sertel, Muammer Çavuşoğlu
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Emin Onat, Orhan Arda
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Arnoldo Foschini 3. Ödül: Juhanes Kruger
	Katılımcı Sayısı	47

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Anıtkabir
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Yücetepe, Akdeniz Cd. No:31, Çankaya/Ankara
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli
	Uygulama Tarihi	9 Ekim 1944 (temel atma)-1 Eylül 1953
	Yüklenici(ler)	İnşaat dört aşamalı olarak gerçekleşmiştir; Nurhayr Şirketi (I. Kısım), Rar Türk (II. Kısım), Amaç Ticaret (III. Kısım) Muzaffer Budak'a ait şirket (IV. Kısım)
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Ödül alan tasarım, mimarları tarafından iki kez yapılan değişiklikler sonucunda inşa edilmiştir. Anıt mezarın arazideki konumu değiştirişmiş, üstündeki kütle eki kaldırılmıştır. Yapının içinde ortada yer alan sembolik lahit doğu-kuzey yönüne açılan pencerenin önüne alınmıştır. Anıt mezarın içinde bulunan müze ve idari kısımlar dışarı alınmıştır. İki parçalı meydan tek parça olarak revize edilmiştir (Boran, 2011).
	Mevcut Fiziksel Durum	■İyi durumda
	Mevcut İşlev	■İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■II. Ulusal Mimarlık
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Anıtkabir yapı kompleksi Barış Parkı ve Anıt Bloğu olarak yaklaşık 750 bin metrekarelik bir alanı kaplar. Barış Parkı; farklı ülkelerden getirilen fidanlardan oluşur. Anıt Bloğu ise Aslanlı Yol, Tören Meydanı ve Anıtkabir yapısını içerir. Ayrıca alanda simetriye uygun olarak kareye yakın 12 x14 x7,20 m. boyutlarında on adet kule yapısı vardır. Anıtkabir yapısı dikdörtgen bir prizmanın etrafını çevreleyen kolonlardan oluşur. Yapı; anıtsal görünümü, simetrisi ve malzeme kullanımı ile II. Ulusal Mimarlık akımın özelliklerini taşır (Boran, 2011). Yapıda Anadolu'nun antik köklerine gönderme yapan birçok mimari ögenin yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı motiflerinden taş süslemelere de yer verilmiştir. Anıta 26 basamaklı merdivenden çıkılarak ulaşılır. Anıt mezarın Şeref Holü'ndeki sembolik lahitin altında Atatürk'ün aziz naaşının bulunduğu mezar odası yer alır. Mezar odası sekizgen planlıdır, odanın ortasında yer alan mermer sandukanın çevresi Türkiye'nin tüm illerinden ve Kıbrıs'tan gönderilen toprakların bulunduğu pirinç vazolar ile çevrilidir (KTB, 2023).
	Yakın Çevresinin Niteliği	Anıtkabir yapı topluluğu Rasattepe (Anıttepe)'de inşa edilmiştir. Rasattepe M.Ö. 8. yüzyıldan kalma Frig uygarlığına ait tümülüslerin bulunduğu bir alandır (Boran, 2011). İnşaat başlamadan önce yapılan arkeolojik kazılarda çıkarılan eserler Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Rasattepe'nin bir ucu Dikmen'i görürken diğer ucu ise Etlik mevkiini görür.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapı kompleksinin dışı kolay işlenebilen gözenekli, çeşitli renklerde traverten ile kaplıdır. Anıt mezarın Şeref Holü kapıları bronzdur. Girişin tam karşısında yer alan sembolik lahit tek parça kırmızı merrmerdir. Lahitin yer aldığı bölüm beyaz Afyon mermeri ile kaplıdır. Şeref holünün zemini Adana ve Hatay'dan, yan duvarları ise Afyon ve Bilecik'ten getirilen kırmızı, siyah, yeşil ve kaplan postu mermer ile kaplıdır. 27 kirişten oluşan tavan ve yan galerin tavanları mozaik ile süslüdür. 17 metre yüksekliğindeki bu alanın yan duvarlarında bronz meşaleler yer alır. Anıtın çatısı kurşun çatı ile örtülüdür. Sembolik lahitin altında yer alan mezar odasının zemini ve duvarları siyah, beyaz ve kırmızı mermer ile kaplıdır. Tören meydanının zemini siyah, kırmızı, sarı ve beyaz renklerde traverten taşlarla kaplıdır, bezemede halı ve kilim desenleri kullanılmıştır (KTB, 2023). Heykel gruplarında ise Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen beyaz travertenler kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	1977'de Şeref Holü'nün pencelerine cam takılmıştır. 1981'de Şeref Holü'nün girişindeki duvarlara Atatürk'ün son mesajı ve İsmet İnönü'nün taziye mesajı eklenmiştir. 1982'de onarım ve restorasyonlar için bir kurul kurulmuştur. Aynı yıl Mehmetçik ve Müdafaa-i Hukuk kulelerine cam ve kapı eklenmiş ve iç mekanları düzenlenmiştir. 1983-84 yılları arasında Muhafız Bölüğü binası inşa edilmiştir. 1984'te Anıtkabir'in rölöve projesi hazırlanmış ve bundan sonrasında onarımlar bu rölöveye göre yapılmıştır. 1983-86 yılları arasında Anıtkabir arazisini çevreleyen duvar inşa edilmiştir. 1986'da giriş nizamiyeleri yapılmış, 1988'de yeni aydınlatma sistemleri devreye girmiştir. 1993'te Misak-ı Millî Kulesi'nin altı konferans salonu olarak; 2000-2002 yılları arasında anıt mezarın altı müze olarak düzenlenmiştir. 2013 yılında ise zarar gördüğü tespit edilen bayrak direği değiştirilmiştir (Genelkurmay, 1994: Altan Ergut, 2009: Wilson, 2015)

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Yapının Eski Görselleri

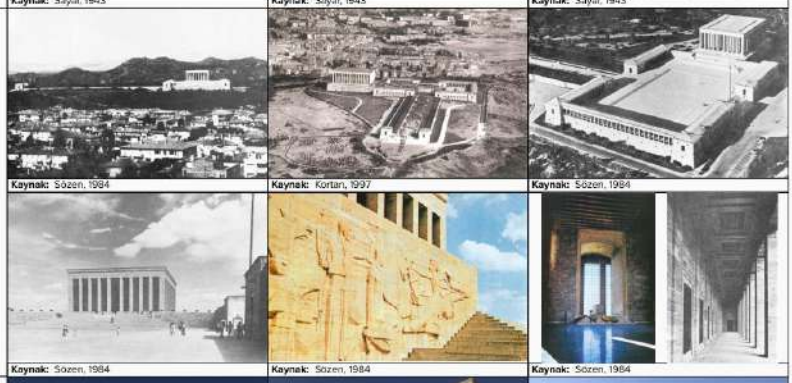

Yapının Mevcut Durum Görselleri

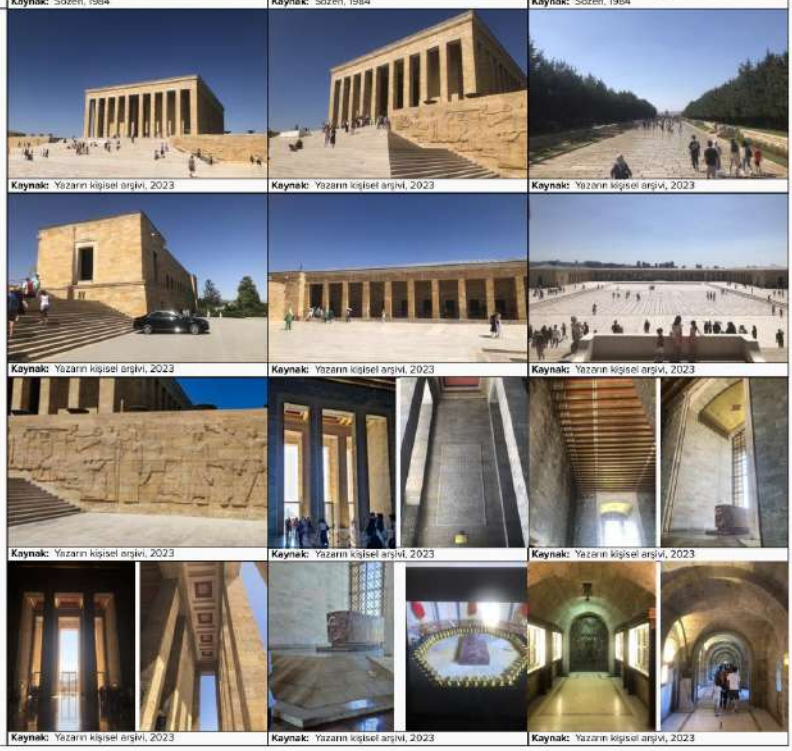

Yayın Dizini

Arda, O. (1961). Anıt Kabir, Mimarlık ve Sanat Dergisi, 4-5.
Atatürk Anıt-Kabir Proje Müsabakası Hakkında Jüri Raporu, Başvekalet Matbaası, Ankara, 1942.
Batur, A. 1997. "Anıtkabir Üslup-Ötesi ve Zaman Dışı Bir Tasarım veya Büyük Ölüm'ün Patetik Yontusu", Atatürk İçin Düşünmek İki Eser, Katafalk ve Anıtkabir İki Mimar, Bruno Taut ve Emin Onat, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü: 74-90
Boran, T. 2011. Mekan ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Anıtkabir (1938-1973), Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
Kortan, E. (2007). "Anıtkabir Projesi Üzerine Düşünceler ve Bir Öneri," Mimarlık Dergisi, Sayı: 335, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara.
Onat, E. (1944). "Anıt-Kabir," Güzel Sanatlar Dergisi,5.
Sayar, Z. (1943). Anıt-Kabir Müsabakası Münasebetiyle. Arkitekt Dergisi, 133-134, 1-21.
Sayar, Z. (1943). Anıt-Kabir Müsabakası Projeleri, Arkitekt Dergisi, 135-136, 59-66.
Wilson, C. 2015). Anıtkabir'in Ötesi Atatürk'ün Mezar Mimarisi Ulusal Belleğin İnşası ve Sürdürülmesi, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Anıtkabir; Tük ulusunun değerlerini ve Cumhuriyet'i temsil etmesinin yanı sıra Ankara'nın en önemli simge yapılarından biri olması, II. Ulusal Mimarlık akımın ikonik bir yapı olması sebebiyle **tarihi değer** ve **tasarım değeri;** döneminin mimari eğilimlerini ve teknolojisini yansıtması sebebiyle **belge değeri** ve **teknik değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Anıtkabir öncesinde Rasattepe olarak bilinen çorak bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. Anıtkabir'in inşasının ardından binlerce ağaçla kaplanan tepenin en yüksek noktasında yer Anıtkabir, kentin birçok noktasından görülebilir niteliktedir. Anıtkabir kendi başına bulunduğu çevreye bağlam kazandırmış ve Ankara'nın simge yapıların biri olmuştur. Ayrıca Anıttepe olarak anılan bu alan kent içinde odak oluşturarak kentli için ve kenti ziyaret eden insanlar için yerin hafızasını oluşturur. Anıtkabir kentli ile kurduğu bu bağ ile **sosyal değer** ve **anı değeri** taşımaktadır.

III ✔

Sayısız Türk mühendisi, sanatçısı ve işçisinin emeği ile inşa edilen Anıtkabir'in her bir parçası kendine özgü olup, özenle tasarlanmış ve derin anlamları olan semboller ile donatılmıştır. Türkiye'nin farklı illerinden en kaliteli malzemeler kaplamalarda ve süslemelerde kullanılmıştır. Anıtkabir'in süslemelerine sanatsal bir bakış açısı kazandıran Nezih Eldem'in yanı sıra tüm heykeller ve kabartmalar da Türk sanatçılar tarafından tasarlanmıştır. Bu sebeplerle **tasarım değeri** ve **teknik değer** taşıyan Anıtkabir'in tüm detayları günümüzde **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** koruyarak ulaşmıştır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Anıtkabir, Cumhuriyet'in önemli mimarlarından Emin Onat ve Orhan Arda'nın tasarımıdır, uluslararası yarışma sonucu inşa edilen yapıda Emin Onat ulusal mimarlık anlayışını tasarıma kuvvetli bir şekilde yansıtırken Orhan Arda da inşaat sürecinde her detay ile ilgilenmiştir. Bu sebeple yapı **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır. Yapı ayrıca eski Türk toplumlarına ve onların kültürlerine yaptığı atıflarla **referans değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Anıtkabir Türk milletinin ulu önderi Atatürk'ün ebedi istirahat yeridir. Yılda milyonlarca insanın ziyaret ettiği Anıtkabir aynı zamanda Türk siyasi hayatının da merkezi konumundadır. Ulusal törenlerde, önemli günlerde programların düzenlendiği Anıtkabir Türkiye Cumhuriyeti'nin sembol yapısıdır. Tüm bunlardan ötürü Anıtkabir **tarihi değer, siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Anıtkabir yapıldığı günden günümüze aynı işlevini sürdürür, gelecekte de aynı işlevde kullanılacaktır. Zamanla içine müze, konferans salonu gibi yeni işlevler eklenmiş olsa da ana işlevi anıt mezar yapısı olmasıdır. **Bütünlüğünü** ve **özgünlüğü** tamamıyla korumakta ve **kullanım değeri** taşımaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-9. İstanbul Adalet Sarayı Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	**Yapı Türü:** Kamusal yapı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**İstanbul Adalet Sarayı**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1949
	Jüri Üyeleri	Aziz Yeğer, Paul Bonatz, W. M. Dudok, Ivar Tengböm, Selahattin Onat, Sinan Mimaroğlu, Henri Prost, Hayri Kayadelen, Samim Oktay
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Nevzat Erol, Maruf Önal 3. Ödül: Rahmi Bediz, Demirtaş Kamçıl, Fasih Metigil, Nihat Ziya Ülken
	Katılımcı Sayısı	37

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	İstanbul Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü
	Eski Ad(lar)ı	Sultanahmet Adalet Sarayı
	Konumu	Binbirdirek Mahallesi M. İmran Öktem Cad. No:1 Fatih/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1951- 05.09.1955
	Yüklenici(ler)	Ömer Balaban
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	İnşaat esnasında alanda ortaya çıkan arkeolojik buluntular sebebiyle ana kütleye saplanan altı bloktan en sonuncusu olan büyük blok uygulanmamıştır. Yeniden düzenlenen projede kat ilavesi yapılmıştır. Yapının inşası sırasında Damat İbrahim Paşa sarayının büyük bölümü yıktırılmış ve önemli bir tarihi yapı gözden çıkarılmıştır. Ayrıca Roma döneminden kalma Hipodrom'a ait bazı kalıntılar da zarar görmüştür.
	Mevcut Fiziksel Durum	☐İlk işlev ■ Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda
	Mevcut İşlev	■İyi durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup ■II. Ulusal Mimarlık
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yapı İstanbul'un en önemli meydanı Sultanahmet'te, Lausos ve Antiokhos Sarayları'nın bulunduğu alan üzerinde yer almaktadır (Kaya, 2020). Yaklaşık 4000 m^2 alana inşa edilen yapı, bodrum üzerine dört katlıdır. Yapı uzun bir kütleye takılı ofis ve mahkeme salonlarının yer aldığı bloklardan oluşur. İbrahim Paşa Sarayı'ndan Divan Yolu'na doğru yer alan blokların en sonuncusu en büyüğüdür, büyük mahkeme salonları bu bloktadır. Betonarme taşıyıcı strüktür 92 metre uzunluğundaki cepheye yansıtılarak üslupsal bir yenilik gerçekleştirilmiştir. Fonksiyonelliğin ön planda olduğu tasarımda strüktürün cepheye yansıtılması, geniş cam yüzeyler ve işlevsel prizma içinde çözülen planları uluslararası bir modernizme doğru geçişin izleri olarak okunabilir. Geniş saçaklar, çatı ve pencere oranları ise II. Ulusal Mimarlık izleri olarak değerlendirilebilir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı Sultanahmet Meydanı'na bakan İbrahim Paşa Sarayı'nın arkasında yer almaktadır. Yakın çevresinde; doğusunda Sultanahmet Meydanı ve Camii ile Ayasofya, kuzeyinde Binbirdirek Sarnıcı batısında Şerefiye Sarnıcı, güneyinde Marmara Üniversitesi gibi oldukça önemli yapılar bulunmaktadır. I. Derecede sit alanı olan bölgede yer alan yapı ayrıca İstanbul'un turistik açıdan en çok ziyaret edilen ve en kalabalık bölgesi içindedir.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Yapı betonarme sistemle inşa edilmiştir. Dolgu duvarları farklı boyutlardaki Şiletaşı levhalarla kaplıdır. Merdivenler ve pencerelerin önünde ince taş kaplamalar bulunur (Bozdoğan vd, 1987). Çatısı köstekli bakır kaplamadır. Sirkülasyon alanlarında zemin kaplamaları karo mozaik, merdivenler mermer kaplamadır. Özgün ahşap kapılar günümüzde yeni ahşap kapılar ile değiştirilmiştir. Dış cephede odalardaki ahşap koridorlarda demir doğramalar ahşap ve alüminyum doğramalarla yenilenmiştir. Yapıdaki özgün demir döküm radyatörler de yenileri ile değiştirilmiştir (Kaya, 2020).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	2012'de Adliye'nin Çağlayan'a taşınmasının ardından yapı 2013 yılında basit onarım geçirmiş, 2014 yılında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Hizmet Binası olarak kullanılmaya başlamıştır. Basit onarım kapsamında çatı kaplaması tamamlaması, kapı kasası ve kanatlarının yenilenmesi, ahşap doğramaların boyanması, iç duvar ve tavanların boyanması, tuvaletlerin büyütülerek yenilenmesi, muhdes ahşap ve PVC döşemelerin sökülmesi, tesisat yenilemeleri işleri yapılmıştır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün kullanımı esnasında makam katında çeşitli düzenlemeler yapılmış, koridorlara kantin ve danışma gibi birimler eklenmiş, dış cephe boyanmış, özgün ahşap ve demir doğramaların tamamı yenilenerek (Kaya, 2020) yapının özgünlüğü zedelenmiştir. Özgün cephede taşıyıcılar açık renk diğer yüzeyler koyu renk iken günümüzde bu kontrastlık tam tersi olarak; taşıyıcılar koyu renk, diğer yüzeyler açık renk boyanmış ve yapının görsel ifadesi büyük oranda farklılaşmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Anonim, 1949

Kaynak: Bozdoğan vd, 1987

Kaynak: Bozdoğan vd, 1987

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Salt Research, 2023

Kaynak: Salt Research, 2023b

Kaynak: Salt Research, 2023c

Kaynak: Sözen, 1984

Kaynak: Bozdoğan vd, 1987

Kaynak: Bozdoğan vd, 1987

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Anonim (1949). İstanbul Adalet Binası Proje Müsabakası, Arkitekt Dergisi, 07-10, 179-194.

Bozdoğan, S.,Özkan, S. & Yenal, E., 1987. Sedad Eldem Arcitecth in Turkey. ABD: A Mimar Book.

Ergüler, M. (1996). *S*edad Hakkı Eldem binalarının analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Kaya, A. (2020). Betonarme Modern Mimari Miras Örneği: Sultanahmet Adalet Sarayı'nın Yapısal Müdahale Yönteminin Tartışılması, Kadir Has Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kömürcüoğlu, A. (1937). İstanbul Adalet Sarayı Arsa ve inşaatının içyüzü, Arbas Matbaası, Ankara.

Üstün, B. (1993). Sedat Hakkı Eldem'in mimarlık anlayışı ve eserleri üzerine bir inceleme, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; modern dönem öncesinde örneği olmayan bir tipolojide, ana omurgaya takılı bloklardan oluşan tasarımıyla kamusal yapı türüne yeni bir yaklaşım getirmiştir. Aynı zamanda her iki akımdan da izler taşıyan yapı; II. Ulusal Mimarlık eğiliminden Uluslararası Üsluba doğru geçişin temsili niteliğindedir. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tarihi değer, tasarım değeri, kanonik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yapı; kentin en önemli meydanı olan Sultanahmet Meydanı'nın yanında yer almasının yanı sıra yapıldığı günden itibaren kamusal işlevde kullanımı ile kentsel ölçekte odak oluşturmuştur. Yapı içinde çalışan kamu görevlilerinin dışında günlük binlerce vatandaşı ağırlayan yapı, kentli hafızasında da yer edinmiştir. Ayrıca birçok filmde ve dizide set olarak kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir. Bu anlamda yapı; **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

III

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı; Türkiye'nin en önemli mimarlarından Sedat Hakkı Eldem ve Anıtkabir'in mimarı Emin Onat tarafından 1949'da açılan bir yarışma sonucunda tasarlanmış, birincilik almış ve inşa edilmiştir. Yapı aynı zamanda Sedat Hakkı Eldem'in mimari çizgisinde bir dönüm noktasını oluşturur, bu yapıdan sonra daha rasyonalist ve Uluslararası Üslupta yapılar tasarlamıştır. Ayrıca yapı 1930-80 dönemi içinde açılan tüm yarışmalar içinde yalnızca iki adalet sarayı yarışmasından biridir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, simge değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

İstanbul Adalet Sarayı; 20. yüzyıl Türkiye mimarlığında II. Ulusal Mimarlık'tan Uluslararası Üsluba geçişi temsil eden, dönüm noktası niteliğinde bir yapıdır. Ayrıca modern hayatın ve Cumhuriyet'in getirilerinden biri olarak yeni bir tipolojide inşa edilmiştir. Tüm bunların yanı sıra yapının inşası sürecinde Damat İbrahim Paşa Sarayı'nın büyük bir bölümün yıkılması ile tarihi alanlarda yapılaşma ile ilgili koruma pratiği açısından birçok tartışmaya sebep olmuştur. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, belge değeri** ve **siyasi değer** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı 2014 yılından itibaren İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Hizmet Binası olarak kullanılmaktadır. Günümüzdeki kullanımı yapının özgün işlevi olmasa da yine bir yönetim binası olarak kamusal işlevde kullanılmaya devam etmektedir. Bu anlamda yapı; **kullanım değeri** taşımaktadır. Yapıya yapılan müdahaleler sonucunda **özgün** karakteri zedelenmiş olsa da tasarım prensipleri halen okunmakta ve yapı **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-10. Yeni Delhi Büyükelçiliği Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Uluslararası hukukun gelişimi	**Yapı Türü:** Elçilik binası

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Yeni Delhi Büyükelçiliği**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1962
	Jüri Üyeleri	Gündüz Özdeş, Ferzan Baydar, Adnan Kocaaslan, Vedat Dalokay
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Doğan Tekeli, Sami S. Sisa, Metin Hepgüler
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer, Güner Acar 3. Ödül: Birsen Doruk, Teoman Doruk, Erol Kulaksızoğlu
	Katılımcı Sayısı	40'ın üzerinde (net sayı belirtilmemiş)

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	50 N Nyaya Marg, Chanakyapuri, Yeni Delhi/Hindistan
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	Proje çizimleri bitişi: 1963 inşaat başlama-tamamlanma: 1979-83
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma projesinde olan büyükelçilik konutu uygulamada inşa edilmemiştir. Personel evlerinin sayısında değişikliğe gidilmiştir. Kabul salonları büyütülmüştür.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Brütalizm
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Hindistan'ın o dönemki ulusal lideri Jawaharlal Nehru modernizme olan ilgilisiyle bilinmekte ve ülkesindeki kent planlamalarında ve kamu yapılarında Le Corbusier'in büyük izleri bulunmaktadır. Tekeli-Sisa'nın da büyükelçilik yerleşkesindeki tasarım prensipleri Nehru'nun ilgi duyduğu modernizmi desteklemektedir (Özkan, 2014). Tasarımda Türkiye yerel mimarlık biçemleri yerine işverenin modern tutumuna ve çağın mimarlığına uygun olarak modern bir tavır sergilenmiştir. Projenin temel ilkesi ise iklim verileri olmuştur. Yapıların sıcak iklimde yer alan bölgeye özel güney, güneydoğu ve güneybatı cepheleri geniş portikler, saçaklar gibi tedbirlerle korunmuş, çatı plâkları çift kat ve arası boşluklu betonarme döşeme yapılarak sıcaktan korunma sağlanmıştır (Arkitekt, 1962). Böylelikle hava akımlarına açık, güneşten korunmuş, tropikal bir mimari sergilenmiştir (Tekeli vd., 1994). Yerleşke 120 m x 160 m boyutlarında köşe parselde yer alan hafif eğimli bir arazi üzerindedir. Yerleşke üç bölümden oluşmaktadır, bunlar: (i)-Büyükelçi evi, kançılarya ve ilgili servisler, (ii)-Üç farklı tipte (A, B ve C tipi) Büyükelçilik memurlarının oturacağı konutlar, (iii)-yerli işçilerin oturacağı konutlardır. Yerleşkeye giriş; büyükelçinin özel girişi ve kamusal giriş olarak iki ayrı yerden verilmiştir. Bahçe içinde araçların yapıların çok yakınına kadar gidebilmesi sağlanmış ancak araç yolları bahçeyi parçalamadan ve park yolu karakterinde yapılmıştır. Lojmanlar kuzey bölüme yerleştirilmiş ve kendilerine has bir bahçe etrafında beş parça olarak gruplandırılmıştır. İşçi lojmanları ise arka yol servisinde tertip edilerek bahçeden hiç görünmeyecek şekilde ele alınmıştır (Arkitekt, 1962). Yarışmanın jüri raporunda "tasarımın şatafatlı olmayan fakat ürkek düzenden de kaçan ölçülü ve olgun bir kompozisyonu" (Arkitekt, 1962) olduğu ve bunun başarılı bulunduğu ifade edilmiştir. Yeni Delhi Büyükelçilik Yerleşkesi; keskin geometrik kütleleri, açıkta bırakılan taşıyıcı sistemi, brüt beton yüzeyleri, düşey cephe elemanları, güneş kırıcıları, teras çatısı, pencere üstlerinde yer alan iklimsel kaygılarla yapılan saçakları ile modern mimarlığın ve brütalizmin en güzel örneklerinden biridir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yerleşke; "Chanakyapuri" adı verilen; merkezinde Nehru Park'ın yer aldığı diplomatik ve oldukça kıymetli bir bölge içinde yer almaktadır. Bölgenin ağaçlarla kaplı geniş caddelerinde modern konsolosluk binaları ve konaklar bulunmaktadır. Yerleşke bu bölgenin içinde "Shantipath" adı verilen ana cadde üzerinde ve köşe parseldedir. Yerleşkenin yakın çevresinde diğer ülkelerin elçilik yapıların bulunmaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme taşıyıcı sistemle inşa edilen yapıda cepheler brüt beton olarak bırakılmış ve iklimlendirme amaçlı prekeast cephe elemanları kullanılmıştır. Yapı malzemelerini genel olarak betonarme, tuğla, ahşap ve taştan oluşmaktadır. Döşeme kaplamalarında dökme mozaik, taş, mermer, kırmızı ve beyaz kum taşı kullanılmıştır. Çatıda bitümlü tecrit kullanılmıştır. Çatıda ayrıca hava akımının serinletici etkisinden yararlanmak için arası boşluklu çift betonarme plak kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yerleşke içindeki yapılar günümüzde de halen kullanımdadır, yapılan tadilatlar ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak mevcut durum fotoğraflarından anlaşıldığı üzere cephelerin brüt beton yüzeyleri açık renk ile boyanmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

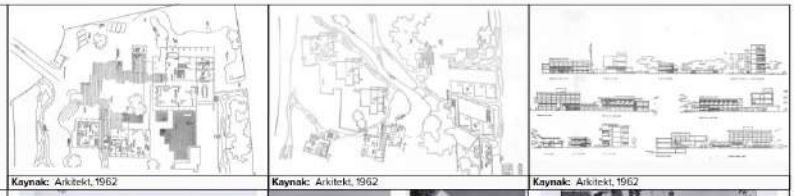

Kaynak: Arkitekt, 1962 | Kaynak: Arkitekt, 1962 | Kaynak: Arkitekt, 1962

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i

Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i

Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i

Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Tekeli vd., 1994

Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Tekeli vd., 1994 | Kaynak: Saltresearch, 2023i

Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i | Kaynak: Saltresearch, 2023i

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak:Googlemaps, 2023d | Kaynak: Googlemaps, 2023d | Kaynak: Googlemaps, 2023d

Yayın Dizini

Arkitekt (1962). Türkiye Cumhuriyeti Yeni-Delhi Büyükelçilik Binası Mimari Proje Müsabakası. Arkitekt Dergisi, 309, 163-172.

Özkan, S. (2014). Temsiliyetin Mimarlığı. Betonart, 40, 58-61.

Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U. (1994). Doğan Tekeli Sami Sisa Projeler, Yapılar 1954-1994. Yem Yayın.

Tekeli, D. (2012). Mimarlık: Zor Sanat. Yapı Kredi Yayınları.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yerleşkedeki yapılar; temel geometrik formları kullanması, dolu-boş oranları, açıkta bırakılan taşıyıcı sistemi, brüt beton yüzeyleri, düşey cephe elemanları, teras çatısı ile modern mimarlığın ve brütalizmin en güzel örneklerinden biridir. Ayrıca tasarım; pencere üstlerinde yer alan saçaklar, güneş kırıcı elemanlar ve çatıda hava akımının serinletici etkisinden yararlanmak için arası boşluklu çift betonarme plak kullanımı gibi ögelerle iklimsel kaygıların mimariye nasıl yansıdığına dair iyi bir örnektir. Tüm bunlardan dolayı yerleşke; **tasarım değeri, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yerleşke; yakın çevresindeki diğer modern üslupta inşa edilmiş elçilik binaları, konsolosluklar ve konaklar ile kentin diplomatik bölgesi olarak anılmaktadır. Yerleşke; yakın çevresindeki diğer yapılar ile birlikte kentin bu bölgesinin kimliğini oluşturması sebebiyle **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yerleşke; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan, Uluslararası Üslubun yanı sıra bu yapıdaki gibi brütalist üslupta da eserler veren Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in yarışma yolu ile inşa edilmiş tasarımıdır. Kendinden sonra yapılan brütalist yapılara referans olmuştur. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Elçiler ve elçilikler bir ülkeyi temsil ederken, elçilik yapıları da o ülkenin mimarisini temsil etmektedir (Özkan, 2014). Yeni Delhi Büyükelçiliği; modern mimarisi ve brüt beton cepheleri ile çağın mimarisini yansıtmasının yanı sıra cephelerde kullandığı kafeslerle de yerel mimari ögeleri yansıtmaktadır. Türkiye'de 1962-66 yılları arasında Bayındırlık Bakanlığı'nca bir seri halinde büyükelçilik binası yarışmaları düzenlenmiştir. Bu yarışmalardan ilki Yeni Delhi Büyükelçiliği'dir. Bu yarışma daha sonrasında açılan Bonn, Lefkoşe, Lizbon, İslamabad, Brasilia Büyükelçilik binaları yarışmaları için referans olmuştur (Tekeli vd., 1994). Ayrıca yerleşkenin tasarımı yerel mimarlar tarafından nitelikli bulunmuş ve takdir görmüştür. Tüm bunlardan dolayı yerleşke; **siyasi değer, tarihi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Bulunduğu iklime ve bağlama uygun olarak tasarlanmış yerleşke yapıları günümüzde **özgün** işleviyle kullanılmaya devam etmesiyle **kullanım değeri** taşırken; **özgün** tasarım prensiplerini halen yansıtmakta ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	

III. DERECE: TİPİK	II. DERECE: TEMSİLİYET	I. DERECE: İKONİK

EK-11. Türk Amerikan Derneği İzmir Şubesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Uluslararası STK'ların kurulması	**Yapı Türü:** STK binası

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	
	Yıl	1964
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Mehmet Ali Aközenler
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	7

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	MEB Özel İzmir Türk Amerikan Derneği Dil Kursu
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Alsancak, Şevket Özçelik Sk. No:39, Konak/İzmir
	Tescil Durumu/Tarihi	
	Uygulama Tarihi	
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Tasarımda sınıfların olduğu üç katlı blok uygulamada dört katlı olarak yapılmıştır. Ayrıca bu bloğun arka cephesindeki fuaye kısmında yer alan ıslak hacimlerin olduğu bölümün üzerine kat devam ettirilmiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■İyi durumda
	Mevcut İşlev	■İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Modern Hareket ■Uluslararası Üslup
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yapı fonksiyon olarak lisans öğretimi, üye faaliyetleri, halka açık faaliyetler ve hizmet kısımları olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Lisans öğretimi kısmı asma katlı bir zemin ve iki sınıf katından oluşmaktadır. Sınıf katlarında on sınıf, öğretmen odası ve wc bulunmaktadır. Yoğun öğrenci sirkülasyonunu rahatlatmak adına asma kata takılı merkezi konumdaki merdiven çapraz olarak kurgulanmıştır. Kütüphane de lisans öğretimi bölümü ile ilişkilendirilmiştir. Üye faaliyetleri bölümü zemin katta yer almaktadır. Bu bölüm portatif bir bölme ile ayrılarak bir bölümün sergi salonu olarak kullanılması sağlanmıştır. 300 kişilik oditoryum üye faaliyetlerinin yanında yer alıp dışarıdan girişi bulunmaktadır (Aközenler, 1964). Yapı yatay mimarisi, geniş zemin baza kütlesi, giriş saçakları ile modern hareketin izlerini taşımaktadır. Prizmatik kütlesi, taşıyıcıları cepheye yansıtması ve rasyonel plan çözümleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı, Cumhuriyet Meydanı'nın bulunduğu sahile 500 metre mesafede Şehit Nevres Bulvarı ve Şevket Özçelik Sokak'ın kesiştiği köşe parselde yer almaktadır. Yakın çevresinde, doğusunda aynı ada içinde bulunduğu 19. yüzyıl yapısı Aziz Yuhanna Katolik Kilisesi ve İzmir Atatürk Lisesi; güneyinde Sevgi Yolu ve Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Hastanesi, batısında yüksek katlı apartman blokları bulunmaktadır. Genel anlamda tarihi kent merkezi içindedir.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Yapı, betonarme sistemle inşa edilmiştir. Çatısı teras çatıdır. Oditoryumun fuaye kısmında çatıda açılan ışıklıklar ile iç mekanda doğal aydınlatma sağlanmıştır. Dış cephede ana giriş ve oditoryum girişinin olduğu zemin kattaki bölümler harman tuğlası kaplamadır. Cephede yüksek katlı bloğun güney cephesinde dikdörtgen desenli güneş kırıcılar mevcuttur. Cephenin diğer kısımları sıva üzerili açık renk boyalıdır. İç mekanda zeminler karo mozaiktir. Zemin kat duvarları dış cephede olduğu gibi harman tuğlası kaplıdır. Merdivenler kızıl renkte mozaik kaplamadır. Korkuluklar kare kesitli metaldir. Kapılar ve iç mekandaki doğramalar ahşaptır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapıda zemin katta Alternatif Bank olarak kullanılan kısımda çeşitli tadilatlar yapılmış, cephe kısmında giydirme cam cephe uygulaması yapılmıştır. Yapının yüksek katlı ana giriş holüne asma kat eklenerek yönetim birimleri bu kata alınmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Aközenler, 1964

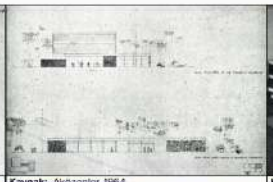
Kaynak: Aközenler, 1964

Kaynak: Aközenler, 1964

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: İzmir-taa, 2023

Kaynak: İzmir-taa, 2023

Kaynak: İzmir-taa, 2023

Kaynak: İzmir-taa, 2023

Kaynak: İzmir-taa, 2023

Kaynak: İzmir-taa, 2023

Yayın Dizini

Aközenler, M.A. (1964). Türk - Amerikan Derneği İzmir Şube Binası. Mimarlık Dergisi, 11, 30-31.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; kütle oranları, cephe karakteri, taşıyıcı sistemin cepheye yansıtılması, teras çatı kullanımı gibi özellikleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca hem eğitim hem de sosyo-kültürel yapı olarak farklı bir tipolojide çözüm üretilmiştir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi; yapıldığı günden bu yana İzmir'de yaşayan Türkler ile Amerikalılar arasındaki ilişkileri geliştirmek, dil kursları ile eğitime katkı sunmak, sosyal ve kültürel faaliyetlere imkan sağlayan mekanlar ile sosyal ilişkileri pekiştirmeyi amaçlamıştır. Yıl içinde düzenlediği sergi, konferans, konser, müzikli söyleşi, film gösterimi, İngilizce konuşa kulübü, Türkçe kitap kulübü, yemek kulübü gibi etkinlikleri ile kentli için bir sosyalleşme mekanına dönüşmüştür. Bu anlamda kentin tarihinde ve kentlinin hafızasında yer edinmiş bir mekan haline gelmiştir. Tüm bunlardan ötürü yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı 1964 yılında açılan sınırlı bir yarışma sonucunda mimar Mehmet Ali Aközenler'in tasarımı olarak inşa edilmiştir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri** ve **referans değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı, inşa edildiği günden bu yana aynı işlevde kullanılmasından dolayı **kullanım değeri** taşımaktadır. **Özgün** tasarımını büyük oranda yansıtan yapı **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	

III. DERECE: TİPİK	II. DERECE: TEMSİLİYET	I. DERECE: İKONİK

EK-12. T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	**Yapı Türü:** Kamusal yapı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**T.C. Merkez Bankası Konya Şubesi (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Merkez Bankası
	Yıl	1970
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Filiz Erkal, Coşkun Erkal
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	6

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Şemsitebrizi, Mevlana Cd. No:25, Karatay/Konya
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/02.06.2003
	Uygulama Tarihi	1971-74
	Yüklenici(ler)	Ön Yapı, Mimar Nejat Önal
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma projesinde güney cephesine açılan pencereler az bulunarak uygulama projesinde çoğaltılmıştır. İmar İdare Heyeti'nin izni ile yapının yüksekliği 50 cm artırılmıştır. Bunlar dışında değişiklik yapılmamıştır (Erkal ve Erkal, 1976).
	Mevcut Fiziksel Durum	■İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda
	Mevcut İşlev	■ İyi durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup ■ Brütalizm
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ilk olarak Ankara'da 1931 yılında kurulmuştur. Günümüzde 21 şehirde şubesi bulunan Merkez Bankası Konya'daki şubesi, inşaatının 1971-74 yılları arasında tamamlanmasının ardından 1974 yılında kurulmuştur. Toplam 3500 metrekare büyüklüğe sahip olan yapının programı banka ve lojman olarak belirlenmiştir. Bodrum, zemin kat, asma kat, birinci ve ikinci katlardan oluşan yapının strüktürü üst katlarda ikişer aks azalarak devam etmiştir. Zemin katta güneyden ve doğudan olmak üzere iki giriş verilmiştir. Giriş, vestiyer ve veznelerin ardından bankoların bulunduğu asma katlı galeriye açılmaktadır. Zeminde yer alan idari birimler ve toplantı salonu girişten 90 cm yukarıda yapılarak mekansal ayrışma sağlanmıştır. Galerinin kuzeyinde kalan açık ofis alanı bankolar ile ayrılmıştır. Asma katta muhasebe birimleri, müfettiş odası, revir ve rezerv odalar yer almaktadır. Bankanın birinci katında kuzey yönde bağımsız merdiven ile erişilen lojman daireleri ve yemekhane bulunur. Banka çalışanları bu bölüme batı yönünde yer alan merdivenden erişebilmektedir. Lojmanlar kendi içinde dubleks olup üç yatak odası, mutfak ve galerili salondan oluşmaktadır. Bodruma erişim vezne arkasında yer alan merdiven ile sağlanmıştır (Aydın, 2023). Cephelerde taşıyıcı sistem referans alınmış, sağır ve şeffaf yüzeyler dengeli bir şekilde kurgulanmıştır. Girişin iki yanındaki duvar yüzeylerinde keskin hatlı, modernize edilmiş mukarnaslar yer almaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı, Konya için oldukça önemli kentsel bir aksın içinde yer almaktadır. Mevlana veya Alaeddin Caddesi (eski adıyla Vali Muammer Bey Caddesi) olarak bilinen bu aks üzerinde Cumhuriyet döneminde yapılan birçok kamu binasının yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapıları da bulunmaktadır (Bülbül Bahtiyar ve Yaldız 2023a). 20. yüzyıl başlarında caddede atlı tramvay ile ulaşım sağlanırken 1932 yılında atlı tramvayın kaldırılmasının ardından Konya'daki çift yönlü ilk taşıt aksı uygulaması başlamıştır. Zaman içindeki cadde üzerinde yer alan geleneksel yapıların yerini modern mimarlık örnekleri almaya başlamıştır. Caddenin başlangıcında 1935 yılında açılan İnhisarlar İdare Binası (Depo No: 4 Konya Tekel Binası Müzesi olarak 2023'te yeniden açılmıştır) kübik mimarisiyle Konya'nın modern üsluptaki ilk binası olarak caddede yerini almıştır (Bülbül, 2010; Aydın, 2023). Caddenin başlangıcında yine 1957 yılında açılan yarışma projesi sonucu inşa edilen Konya Belediye Binası (Türkiye İş Bankası) yer almaktadır. Bu yapılar dışında aks üzerinde modern üslupta inşa edilmiş Hayat Apartmanı (Konya'nın ilk apartmanı), Şahin Otel, Fatih Çarşısı ve Karatay Kaymakamlık Binası bulunmaktadır. Yapının tam karşısında ise 1201 yılında inşa edilen Selçuklu eseri İplikçi Cami yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme olarak inşa edilen yapıda 5.60'lık bir aks sistemi tercih edilmiştir. Cephede Sille taşı, kırmızı Sille taşı, Gedene taşı, traverten kaplama ve yer yer brüt beton kullanılmıştır (Aydın, 2023). İç mekanlarda yoğunluklu olarak ahşap ve mermer kaplamalar tercih edilmiş, yönetici odalarında duvarlar ve tavanlarda ahşap kaplamalara yer verilmiştir. Galerili girişte yer alan kolonlar brüt beton olarak bırakılmıştır. Lojman kısmında da dairelerin içinde yer alan merdivenlerde ahşap kaplama kullanılmıştır. Doğramalar alüminyumdur.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	2003 yılında tescillenen yapı ile ilgili 2016 yılında basit onarım izni alınmış; kapsamlı onarım yapılıncıya dek kullanılmak üzere ana girişin ön kısmına çelik sundurma yapılmıştır. 2019 yılında Erkal Mimarlık tarafından yapının kapsamlı onarım için rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve onay almıştır. Ancak henüz uygulama başlamamıştır. Yapı, basit onarımlar dışında günümüze dek büyük oranda özgünlüğünü koruyarak gelmiştir (Aydın, 2023).

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

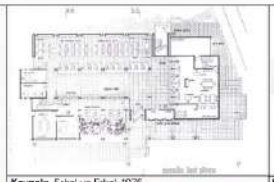
Kaynak: Erkal ve Erkal, 1976

Kaynak: Erkal ve Erkal, 1976

Kaynak: Erkal ve Erkal, 1976

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Sözen, 1984

Kaynak: Erkal ve Erkal, 1976

Kaynak: Arkitera, 2023

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Lojmanlar, Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Lojmanlar, Dicle Aydın arşivi, 2021

Kaynak: Lojmanlar, Dicle Aydın arşivi, 2021

Yayın Dizini

Alagöz, M., Semerci, F., Aydın, D. 2015, Anadolu'da modernizmin yerel açılımları: Konya'da üç yapı üzerinden örnekleme. Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 10, 19, 109-124.

Aydın, D. 2023, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi, F. Sönmez, S. Arslan Selçuk (Eds.), Anadolu'nun İmarında Yarışmalar: 1930-1990, (s. 304-315). İdealkent.

Erkal, C. ve Erkal, F., Merkez Bankası Konya şube binası, *Mimarlık Dergisi,* 147, 100-103.

Yaldız, E. ve Sayar, G., 2016, Modernizmin mimariye yansıması ve 20. yüzyıl Konya modern mimarlığı, Online Journal of Art & Design, 4(4), 63-89.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; iç mekanlardaki hacimsel etkisi, betonun estetik olarak kullanılışı, strüktürün cepheye yansıtılması, cephelerdeki dolu-boş oranları ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır. Bu anlamda **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır. Yapı; banka ve lojman olarak iki ayrı işlevin bir arada çözümüdür; bu anlamda yapının strüktürel çözümü ve dubleks olarak çözülen lojmanın yapıya entegre edilmesi matematiksel bir zekanın ürünü (Aydın, 2023) olarak **teknik değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yapı, bulunduğu aks üzerindeki Selçuklu, Osmanlı ve modern dönem yapılar ile birlikte Mevlana Türbesi'ne giden, Konya'nın en önemli akslarından birininin kimliğini oluşturan yapılardan biridir. 1970'lerden itibaren mevcut olan yapı kentsel hafızada yer edinmiş ve caddenin simge yapılarından biri olmuştur. Bu anlamda yapı **anı değeri, grup değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması** ✔

Yapının iç mekanlarında ve dış cephesinde kullanılan malzemeler, yapıya özgü olarak tasarlanan, girişte yer alan galerideki aydınlatmalar **özgünlüğünü** korumaktadır. Yapı; kendine özgü olarak tasarlanan iç mekan bileşenleri ile de **tasarım değeri** taşımaktadır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Coşkun ve Filiz Erkal çifti mimari deneyimleri ve birikimleri ile 20. yüzyıl Türkiye mimarlığına önemli katkıları olan iki isimdir. Kariyerleri boyunca eğitim kurumları, hastane, banka yapısı, otel, konut gibi birçok işlevde yapı tasarlamalarının yanı sıra yarışmacı kimlikleri ile de öne çıkmışlardır. Bilinen 25 yarışmada dereceleri bulunan mimarlar Ankara Atatürk Kültür Merkezi yapıları ile 1990 yılında Mimarlar Odası'nın yapı dalında Ulusal Mimarlık Ödülü'nü kazanmışlardır (Özbay, 1999; Aydın, 2023). Bağlam ile ilişki kuran, rasyonel çözüm arayışlarında yalın bir mimari dil kullanan mimarların tasarımı olan Merkez Bankası Konya Şubesi de yarışma projesi sonucu uygulanmıştır. Bu anlamda yapı **kanonik değer, referans değeri** ve **tasarım değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı inşa edildiği günden günümüze dek özgün işlevinde kullanılmasıyla **kullanım değeri** taşımaktadır. 2003 yılında tescillenen yapı süreç içinde basit onarımlar dışında herhangi bir müdahale geçirmemiştir. İç mekanları ve cephesi **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-13. T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	**Yapı Türü:** Kamusal yapı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**T.C. Merkez Bankası Van Şubesi ve Lojmanları (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	T.C. Merkez Bankası
	Yıl	1973
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Orhan Dinç
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Van Şubesi
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Şerefiye, Cumhuriyet Bulvarı No:57, Merkez/Van
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1978
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Tasarım ve uygulama büyük oranda paralellik göstermektedir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Tehdit altında
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Zemin kat ve asma üzeri üç katlı ve bodrum kata sahip yapı 3300 m^2'dir. Birinci katın bir kısmı ve diğer üst katlar lojman olarak kullanılırken geriye kalan kısımlar bankanın kullanımındadır (Gülen, 2018). Yapının ana girişi cadde üzerindeki anıtsal iki kolonun ortasında yer alan yüksek giriştendir. Cadde hizasından bir miktar geri çekilerek yapının girişinin davetkar olması sağlanmıştır. Yapının plan kurgusu banka ile ilgili birimler (vezneler, yönetici odaları, kasa, arşiv vs), sosyal alanlar (yemek ve okuma salonu) ve lojman birimlerinden oluşur. Yapı, parsele sekizgen bir formda yerleştirilmiştir. Ana girişten geçildikten sonra kullanıcıları çatı kotuna kadar devam eden geniş ve yüksek bir galeri karşılamaktadır. Katlardaki diğer mekanlar bu galeri etrafında şekillenmiştir. Yapının ikinci ve üçüncü katlarında mutfak, salon, tuvalet, banyo ve iki yatak odasından oluşan on adet lojman dairesi bulunmaktadır. Yapının yalın mimarisi, işlevsel plan şeması, nitelikli iç mekanları ve iç mekanda kullandığı kot farkları, hareketli cephe düzeni (Gülen, 2020) ile modern mimarlığın ve modern malzemenin kullanıldığı en iyi örneklerden biridir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı, Van'ın İpekyolu ilçesi Şerefiye Mahallesi'ndeki en eski ve en yoğun caddelerinden Cumhuriyet Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Cadde üzerinde ticari yapıların yanı sıra birçok banka şubesi ve kamu yapısı da bulunmaktadır. Genellikle çok katlı betonarme yapılardır. Yapının yakın çevresinde güneyde yıkılan belediye binasının boş parseli, doğusunda otopark kuzeyinde ise yakın zamanda düzenlenen Feqîyê Teyran Parkı yer almaktadır (Gülen, 2020).
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapının cephelerinde mermer kaplama kullanılmıştır. Çatısı bakır kaplamadır, iç mekanda ahşap detaylara yer verilmiştir (Gülen, 2018). Doğramalar ahşaptır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapı 2011 yılında yaşanan Van depremi sonrasında risk oluşturmayan hasarlar olarak bölücü tuğla duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir. Tadilat projesi sonrasında yapının taşıyıcı olmayan tuğla duvarları yıkılarak yerine metal konstrüksiyonlu alçıdan duvarlar yapılmıştır. Girişe engelli rampası ve giriş holüne asansör eklenmiştir. Yapı; 2018 yılında Van Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıkılarak kent meydanı yapılmak istenmektedir (Gülen, 2018).

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

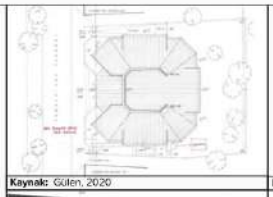
Kaynak: Gülen, 2020

Kaynak: Dinç, 2001

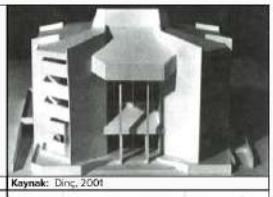
Kaynak: Dinç, 2001

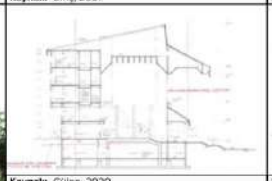
Kaynak: Gülen, 2020

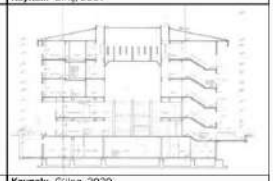
Kaynak: Gülen, 2020

Yapının Eski Görselleri

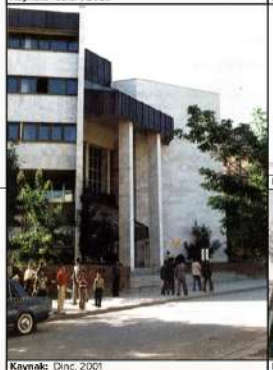
Kaynak: Dinç, 2001

Kaynak: Gülen, 2018

Kaynak: Gülen, 2020

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Dinç, O. (2001) Orhan Dinç. Mimarlık Dergisi, 299, 16-30.

Gülen, M. (2018). Van T.C. Merkez bankası Şubesi ve Lojmanları. Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XIV, DOCOMOMO BEÜ, Zonguldak, 27-29 Nisan 2018, Özet Kitapçığı, 19.

Gülen, M. (2020). Yıkım Kararının Gölgesinde Kentsel Hafıza: Van Merkez Bankası ve Lojmanları. Mimarlık, (413).

Esirgen, S., Hazan, Y., Özbay, A., Özbay, H. (2012). Bir Disiplin ve Tevazu Anıtı: Orhan Dinç, Serbest Mimar, 8, 24-40.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı, farklı iki işlevin bir arada çözülmesi, köşeleri pahlı sekizgen formundaki sıra dışı geometrisi, hareketli cephe kurgusu ile modern mimarlık akımının hem farklı hem de 1970 sonrasında tasarlanması ile geç örneklerinden biridir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

1970'lerden günümüzde yaklaşık 45 yıllık bir yapı olarak kent merkezinde yer alması ile kentli hafızasında yer edinen Merkez Bankası, Van şehrinde yarışma yoluyla inşa edilmiş tek yapı olmasının yanı sıra kent içinde modern mimarlık akımını temsil eden az sayıdaki örneklerden biridir. Yapının Cumhuriyet Caddesi üzerindeki konumu, anıtsal cephesi ve kentsel mekan ile kurduğu ilişki üzerinden ise bir odak noktası oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda yapı; **anı değeri, sosyal değer** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Merkez Bankası Van Şubesi; Türkiye'nin modern mimarlık tarihine yarışmacı, uygulamacı, jüri üyesi, eğitimci olarak önemli katkıları olan Orhan Dinç'in tasarımıdır. Yapı; rasyonel ve işlevsel çözüm odaklı olan mimarın sıra dışı formları kullandığı tasarımları arasından (Denizli Belediyesi, Adana kapalı yüzme havuzu, Ankara Adliye Sarayı gibi) uygulanan nadir yapılarından biridir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı, inşa edildiği günden bu yana aynı işlevde kullanılmasıyla **kullanım değeri** taşımaktadır. Deprem sonrasında küçük ölçekte onarımlar geçirse de **özgün** tasarımını büyük oranda yansıtan yapı **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-14. Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri Yapı Analiz Fişleri

TEMA 1: Küreselleşme, Yeni Ulus-Devletler ve İnsan Hakları	**Alt Tema:** Bağımsızlık hareketleri ve gelişmekte olan ulus devletler	**Yapı Türü:** Kamusal yapı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Şanlıurfa DSİ XV. Bölge Tesisleri**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1977
	Jüri Üyeleri	Sami Çelik, Abdullah Demir, Orhan Dinç, Yılmaz Sargın, Ünal Tümer
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Mahmut Tuna
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Nuran Karaaslan, Merih Karaaslan, Arman Güran 3. Ödül: Yurdanur Sepkin, Öner Olcay, Halis Pektaş
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	DSİ Tesisleri XV. Bölge Müdürlüğü
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Hamidiye, Emniyet Cd. No:1, Haliliye/Şanlıurfa
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1979-87
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Uygulama aşamasında arazi kotları değiştirilmiş ve yapılar arasındaki ilişkiler bozulmuştur. İlk yüklenici firmanın işi bırakmasının ardından mimar Mahmut Tuna kontrolörlük yaparak işin tamamlanmasını sağlamıştır.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Modern Hareket
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	1979 yılında inşaatına başlanan proje 28.000 m^2 olup, projenin içinde idari tesisler, misafirhane, lojmanlar, sosyal tesisler ve konferans salonu bulunmaktadır. Etap olarak başlanan inşatta öncelikle lojmanlar yapılmış, tüm yapıların tamamlanması 1987 yılını bulmuştur (Özbay, 1987). Kare formunun farklı ölçeklerde kullanılmasıyla ve avlu ilişkilerinin kurulmasıyla oluşturulan yerleşkede yapıların cephe karakteri modern üsluptadır. GAP 15. Bölge Müdürlüğü olarak kullanımda olan yapının iç mekanı kare bir galeri etrafında sıralanan ofislerden oluşmaktadır. Cepheleri ile standart pencere düzenindedir. Ancak konferans salonunun diğer yapılardan farklı olarak üçgensel formu, eğimli yüzeyleri ve taşıyıcı sistem vurgusu oldukça dikkat çekicidir. Konferans salonun tasarımı modern mimarlığın etkisinin azaldığını ve postmodernizme doğru bir geçişin yaşandığı göstermektedir. Günümüzde misafirhane olarak kullanılan yapının plan şeması da benzer şekilde ortada dikdörtgen bir galeri etrafında sıralanan odalardan oluşmaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	DSİ Tesisleri; Diyarbakır Yolu üzerinde, Şanlıurfa'nın en yoğun akslarından biri olan Necmettin Cevheri Bulvarı ile Emniyet Caddesi'nin kesiştiği köşe parselde yer almaktadır. Tesisin kuzeyinde Harran Üniversitesi Yenişehir Yerleşkesi, güneyinde Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğü ve Polis Evi, batısında ise beş katlı konutlar ve Çamlık Parkı bulunmaktadır. Yerleşkenin içi ise ağaçlık alanlarla kaplı ve yemyeşildir.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yerleşkede iç ve dış mekanlarda ekonomik malzemeler tercih edilmiştir. Konferans salonunun cephesinde mermer kaplama kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	6 Şubat 2023'te yaşanan Şanlıurfa merkezli deprem sonrasında ayakta kalan ve kullanılmaya devam eden tesis ile ilgili 8 Mayıs 2023'te deprem analizi yaptırılması ile ilgili ihale yapılmıştır. Çeşitli idari binalar, lojman binaları, ambar, atölye ve diğer tesisler için Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'ne uygun olarak depreme dayanıklılık analizleri ve güçlendirme amaçlı zemin incelemesi ile gerekmesi halinde zemin ıslahı ve/veya temel ve üst yapı taşıyıcı sisteminde güçlendirme yapılacaktır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Özbay, 1987

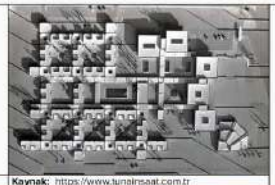
Kaynak: https://www.tunalinsaat.com.tr

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: https://www.tunalinsaat.com.tr

Kaynak: https://www.google.com/maps

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: https://www.google.com/maps

Kaynak: https://bolge15.dsi.gov.tr

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

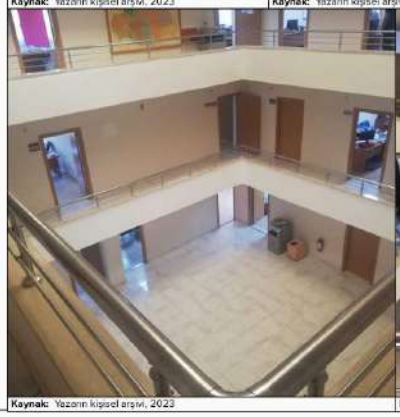
Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

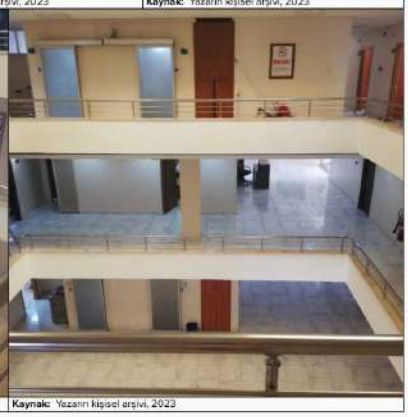
Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Özbay, H. (1987). Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca Yapılan, Yapılmakta Olan veya Yapılamayan Yapıların Öyküleri. Mimarlık Dergisi, 224, 50-62.

DEĞERLENDİRME

I	• **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması**	✔

Yerleşke; kare formunun farklı ölçeklerde kullanılmasıyla ve avlu ilişkilerinin kurulmasıyla oluşturulan yapılardan oluşmaktadır. Açık renk cepheleri, teras çatı kullanımları, cephe düzenleri ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır. Konferans salonunun formu ve cephesi ise modern mimarlığın etkisinin giderek azaldığını ve postmodernizme doğru bir geçişin yaşandığı göstermektedir. Bu anlamda yerleşke **tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II	• **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması**	
III	• **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**	
IV	• **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması**	✔

DSİ Yerleşkesi; 1968'den günümüze Türkiye'de ve yurtdışında aktif olarak mimari projeler gerçekleştiren Tuna Şirketler Grubu'nun kurucusu mimar Mahmut Tuna'nın tek başına kazandığı ilk yarışma sonucunda uygulanan projesidir. Bu anlamda yerleşke; **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V	• **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**	
VI	• **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması**	✔

Yerleşke inşa edildiği günden bu yana aynı işlevde kullanılmasıyla **kullanım değeri** taşımaktadır. 6 Şubat 2023 Depremi sonrasında hasar almış olsa da **özgün** tasarımını büyük oranda yansıtan yapı **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔			✔		✔	

III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**	**I. DERECE: İKONİK**

EK-15. Vakıf Guraba Hastanesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim	Alt Tema: Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler	Yapı Türü: Hastane

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Vakıf Guraba Hastanesi (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Vakıf Guraba Hastanesine Yardım Derneği
	Yıl	1960
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Uğur Gündeş, Hüseyin Baban, Vahit Erhan, Orhan Demirarslan
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	8

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Bezm-i Alem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi
	Eski Ad(lar)ı	SSK Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim ve Arası tırma Hastanesi
	Konumu	İskender Paşa Mh, Adnan Menderes Bulvarı Fatih/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1969-93
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	1969 yılında tasarlanan yapı ekonomik sebeplerle 1993'te tamamlanmış olsa da tasarım ve uygulama büyük oranda paralellik göstermektedir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Değişiklik geçirmiş
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yapı geniş bir baza üzerine yükselen uzun blok ve bu bloğa takılı üç koldan oluşmaktadır. Uzun blok zemin üstü yedi kat ve teras katlı olarak tasarlanmış, bu bloğun altında yer alan baza kısmı ise eğim sebebiyle uzun bloğun birinci kat hizasında ve tek katlı olarak geniş bir alanda çözülmüştür. 550 yataklı hastanede 300'e yakın doktor, hemşire ve personel için odalar ve istirahat alanları bulunmaktadır. Hastanenin inşaat alanı 31.500 metrekaredir. Hasta odalarının bulunduğu uzun bloğun Vatan Caddesi'ne dik yerleştirilmesi ile hasta odalarının güneşlenmesi sağlanmıştır. Plan çözümünde sirkülasyonlar net ve çekirdekler yeterli sayıdadır. Her kat ayrı bir servise ayrılmış ve her kata ameliyathane eklenmiştir. Polikliniklerde düzenlenen iç koridorlar ile hasta ve laboratuvara erişen tıbbi personelin karşılaşmadan geçmeleri sağlanmıştır. Radyoterapi ve fizik tedavi bölümleri poliklinikteki ilgili servisleri ile aynı katta çözülmüştür. Personel yemekhaneleri ışık ve hava alacak şekilde düzenlenmiştir (Arkitekt, 1963). Yapı; uzun blok şeklindeki prizmatik kütlesi, zemin kat bazası, teras çatı kullanımı ve cephe kurgusuyla Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Hastane; Fatih ilçesi, Vatan Caddesi ya da resmi adıyla resmî adıyla Adnan Menderes Bulvarı üzerinde bulunur. 1956-57 yılları üzerinde açılan bu cadde İstanbul'un en yoğun caddelerinden biridir. Yakın çevresinde; yolun karşısında yine yarışma projesi ile inşa edilen İstanbul Emniyet Müdürlüğü, güneyinde Çapa Tıp Fakültesi yer alır. Ayrıca Vatan Caddesi üzerinde İstanbul Valiliği ek hizmet binası, İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı gibi devlet kurumlarının binaları bulunmaktadır. Halk arasında "protokol caddesi" olarak da anılmaktadır. Hastane binası ise üniversite yerleşkesinin içinde, yerleşkenin kuzeybatı sınırındadır. Yerleşke içinde temelleri Osmanlı padişahı Abdülmecit döneminde, 1845 yılında atılan avlulu plan şemasına sahip 130m x 90 m boyularındaki yığma sistemle inşa edilmiş iki katlı hastane yapısı, aynı dönemlerde inşa edilen Bezm-i Alem Valide Sultan Cami ve çeşmesi, günümüzde Diş Hekimliği Fakültesi olarak kullanılan 1978-86 yılları arasında inşa edilen Onkoloji Merkezi, diğer ek yapılar ve büyük bir alanı kaplayan yemyeşil bir bahçe yer almaktadır. Yerleşke içinde 1934 yılında modern üslupta inşa edilen Dr. Frank Amfisi ve 1965 yılında inşa edilen beş katlı pavyon binası (Yıldırım, 2013) günümüze ulaşamamıştır, şu an bu yapıların yerinde otopark binası bulunmaktadır. Yerleşke içindeki en yüksek katlı bina hastane bloğudur.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme taşıyıcı sistemle inşa edilen hastane için 1969'da temel atma töreni yapılmış, inşaat başlamış ancak 17 yıl kadar yapı karkas halde beklemiştir. Ardından 1984-93 yılları arasında tamamlanarak hizmete açılmıştır (Yıldırım, 2013).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Valide Sultan Vakfı'na ait olan Vakıf Gureba Hastanesi 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafımdan kurulan Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi'ne devredilmiş ve "Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi" ismini almıştır. Bu tarihten sonra yapı ciddi bir tadilat-onarım geçirmiş ve bazı kısımlarına giydirme cepheli ekler yapılmıştır. Dış cephesinde yapılan yenilemelerin dışında poliklinikler, hasta katları, laboratuvarlar, ameliyathaneler tadilat geçirmiştir. Acil bloğu ise yeniden düzenlenmiştir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

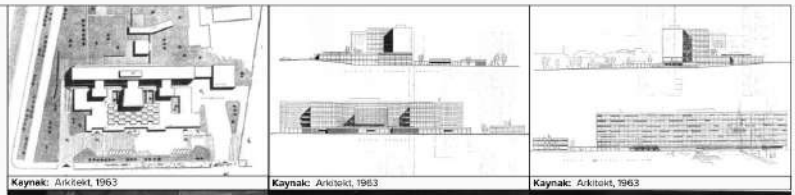
Kaynak: Arkitekt, 1963 | Kaynak: Arkitekt, 1963 | Kaynak: Arkitekt, 1963

Kaynak: Arkitekt, 1963 | Kaynak: Arkitekt, 1963 | Kaynak: Arkitekt, 1963

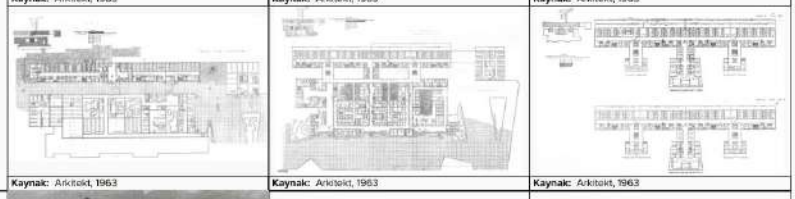
Kaynak: Arkitekt, 1963 | Kaynak: Arkitekt, 1963 | Kaynak: Arkitekt, 1963

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Yıldırım, 2013 | Kaynak: Gürgan, 2011 | Kaynak: Akça, 2020

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Arkitekt (1963). 575 Yataklı Vakıf Gruba Hastanesi Mimari Avan Proje Tekliflerine Dair Tetkik Heyeti Raporu. Arkitekt Dergisi, 310, 21-29.
Gürgan, M. (2011). Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tarihçesi. Vakıflar Dergisi, 35, 235-248.
Yıldırım, N. (2013). Gureba Hastanesi'nden Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi'ne. İstanbul: Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Hastane yapısı; uzun prizmatik kütlesi, zemin katta kurguladığı geniş bazası, teras çatı kullanımı, yatay bant pencereleri ile Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır. Arka cephede zemin kat üzerine yapılan çıkma ile taşıyıcı kolonlar gizlenmiş pencere dizisinin sürekliliği sağlanmıştır. Kirişler cepheye dek uzatılarak aralarına güneş etkisini azaltan plaklar eklenmiştir. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Hastane yapısı; Bezmialem Vakıf Üniversitesi kampüsü içinde yer almaktadır. Kampüs içindeki eski hastane ise 19. yüzyılın sonunda inşa edilmiştir. 1950'lerin sonunda açılan Vatan Caddesi ile birlikte konumu daha da önem kazanırken günümüzde yakın çevresindeki tarihi ve kamusal yapılar ile birlikte caddeye kimlik kazandıran yapılardan ve kentsel ölçekte odak noktalarından biridir. Ayrıca işlevi sebebiyle günde binlerce ziyaretçisi olan yapı sağlık merkezi olarak kentli hafızasında yer edinmiştir. Bu sebeple yapı; **anı değeri, kimlik değeri ve sosyal değer** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı, 1960 yılında düzenelenen bir yarışma sonucu birincilik kazanan Uğur Gündeş, Hüseyin Baban, Vahit Erhan, Orhan Demirarslan tarafından tasarlanan proje ile inşa edilmiştir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Yapının içinde bulunduğu yerleşkedeki ilk hastane; Sultan Abdülmecit'in annesi Bezm-i Âlem Valide Sultan tarafından yoksul kişileri ücretsiz tedavi etmek amacıyla kurulmuş ve Osmanlı Devleti'nde resmen hastane adını taşıyan ilk kurum, ilk yerel hastane ve ilk vakıf hastanesi olmuştur. 1960'ta tasarlanan ve 1993'te tamamlanan bu yeni bina, hastanenin günümüzde kullanılan yapısıdır. Aynı zamanda günümüze ilk ismiyle ulaşmayı başaran tek hastanedir. Yıllardır devam eden sürekliliğin yanı sıra çağın teknolojisine ve değişimine ayak uydurmayı başarabilmesi ile kentin tarihinde önemli bir aşamayı gösterir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapının 2010 yılı sonrasında geçirdiği tadilatlar ve ekler nedeniyle özgünlüğü zedelenmiş olsa da **bütünlüğünü** korunmaktadır. Özgün işlevinde kullanımının devam etmesiyle de **kullanım değeri** taşımaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-16. Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim	Alt Tema: Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler	Yapı Türü: Tıp Fakültesi

Yarışmaya Dair Bilgiler		
	Yarışmanın Adı:	**Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1967
	Jüri Üyeleri	Ferzan Baydar, Perran Doğancı, Vahit Erhan, Adnan Kocaaslan, Yılmaz Sanlı, Naci Sayın, Hayati Tabanlıoğlu, Doğan Tekeli, Suzan User
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Özdemir Erverdi, Harun Özer
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Emre Aysu 3. Ödül: Semra Dikel, Yılmaz Uğurlu, Orhan Dikel
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi		
	Günümüzdeki Adı	Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Atatürk Mh, Atatürk Ünv. Yakutiye/Erzurum
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1970-80
	Yüklenici(ler)	Bayındırlık Bakanlığı 12. Bölge Müdürlüğü
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Projede kütüphane, dekanlık kütlesi ve 1 nolu kampüs bloğu olarak gösterilen yapılar uygulamada inşa edilmemiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Değişiklik geçirmiş
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı		
	Üslup	■ Uluslararası Üslup
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	1967 yılında açılan projenin uygulama projeleri 2,5 yılda tamamlanmış; inşaat ise 1970'de başlamış ve ihale usülü ile kısım kısım yapılarak 1980'de tamamlanmıştır. Proje (i) tıp fakültesi, (ii) araştırma hastanesi (600 yataklı), (iii) asistan-hemşire lojmanları ve (iv) hemşire koleji yapılarından oluşmaktadır. Hastane, tıp fakültesi ve kolejin konumu genel kampüs planlaması içinde önceden belirlenen alanlar içine tasarladıkları için birbirlerinden ayrı konumlardadır. Hastane ve fakülte arasındaki bağlantı bodrum katından sağlanabilmiştir. Araştırma hastanesi olması sebebiyle programda poliklinik birimleri oldukça büyük alan kaplamaktadır. Hastane yatak bloğunun tamamlanmasının ardından öğrenciler için yurt olarak kullanılmasına karar verilmiş ve yüksek maliyetlerde bir dönüşüm geçirmiştir (Özer ve Erverdi, 1980). Tasarımda hastane bölümü en karmaşık fonksiyona sahiptir. Yatak katlarında kuzey cephelere denk gelen odalara açı verilerek kuzeydoğuya yönlendirilmiştir. Az katlı poliklinik kütlelerinin çatıları tek yöne eğimlidir. Bazı cephelerde zemin katlar geri çekilerek taşıyıcılar açığa çıkarılmıştır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Erzurum Atatürk Üniversitesi Erzurum kent merkezine 1,5 km havaalanına 12 km mesafede, kuruluş aşamasında tahsis edilen 42.000 dekar arazi üzerine yerleşmiştir (Kulözü ve Bulut, 2013). Üniversite bünyesinde günümüzde 8 Enstitü, 23 Fakülte, 13 MYO ve 2 yüksek okul olmak üzere toplam 46 birim yer almaktadır. Bu anlamda Türkiye'nin ikinci büyük kampüsüdür. Kampüsün genel tasarımı 1955 açılan bir yarışma ile yapılmış bunun yanı sıra fakültelerin ve tesislerin elde edilmesi için 1960'lı ve 1970'li yıllarda 10 mimari proje yarışması açılmış bunlardan da 8'i uygulanmıştır. Uygulanan bu projelerin genelinde iklim ve arazi topoğrafyası önemli birer ölçüt olmuştur (Çakıcı ve Takva, 2023). Yerleşkenin doğusunda yurtlar, batısında Mimarlık ve Tasarım Fakültesi yer alırken kuzeyinde geniş bir yeşil alanın ardından Amasya-Erzurum Yolu bulunmaktadır. Güneyinde ise yeni inşa edilen Erzurum Şehir Hastanesi yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme taşıyıcı sistemle inşa edilen bloklarda cepheler sıva üzeri boyalıdır. İç mekanlarda asma tavan uygulaması, zeminlerde mozaik kaplama yapılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Günümüzde derslikler olarak inşa edilen bloklar (vaziyet planında 7 nolu) Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü; eğitim bloğu idare ve yemekhane olarak inşa edilen bloklar (vaziyet planında 4 nolu) Hemşirelik Fakültesi; klinik bilimler bölümü (vaziyet planında 2 nolu) Tıp Fakültesi derslikleri ve Dekanlık olarak kullanılmaktadır. Vaziyet planında 1 nolu kampüs bloğu inşa edilmemiştir. Hemşire ve asistan lojmanları (vaziyet planında 6 nolu) günümüzde mevcut değildir, yıkılmıştır. Vaziyet planında 5 nolu bloklar günümüzde de aynı işlevde, araştırma hastanesi olarak kullanılmaktadır. Ancak hastaneye zaman içinde artan ihtiyaçlar doğrultusunda birçok ek bina yapılmış ve tadilat projeleri gerçekleştirilmiştir. Dekanlık bloklarında giydirme cephe uygulaması, diğer blokların cephelerinde de boya tadilatı yapılmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

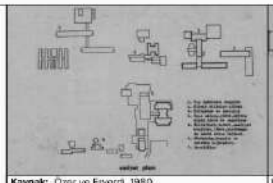
Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

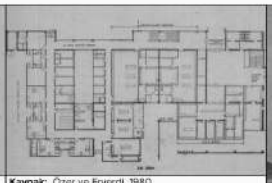
Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

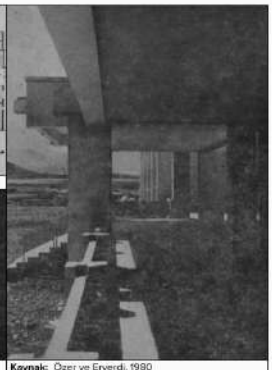

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

Kaynak: Özer ve Erverdi, 1980

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Ek yapılar, Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Çakıcı, F. Z. ve Takva, Ç., 2023, 1970'lerde düzenlenen yarışma projeleriyle elde edilen Atatürk Üniversitesi kampüs yapıları. F. Sönmez, S. Arslan Selçuk (Eds.), *Anadolu'nun imarında yarışmalar: 1930-1990*, (s. 350-360), Ankara: İdealkent.

Kulözü, N. ve Bulut, A.D., 2013, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kampüsü, Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları X, DOCOMOMO Atatürk Üniversitesi, Özet Kitapçığı, Erzurum, 36.

Özer, H. ve Erverdi, Ö., 1980, Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi, Arkitekt Dergisi, 379, 114-116.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Tıp Fakültesi ve Hastane; tasarımında strüktürün cepheye yansıtılması, parçalı kütle tasarımı, az katlı bloklarda tek yöne eğimli çatıları, fonksiyonel plan çözümleri ile Türkiye'de 1950-80 aralığındaki sağlık yapılarındaki modern mimari üslubunu yansıtmaktadır. Bu anlamda yapı **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin kampüsü Türkiye'de planlı olarak kurulan ilk üniversite yerleşkesidir (Kulözü ve Bulut, 2013). 1955 yılında açılan uluslararası bir yarışma sonucunda elde edilmiştir. Kampüsün farklı birçok birimi için de ayrı ayrı yarışmalar açılmıştır. Bu yarışmalardan biri de 1967 yılında açılan Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi yarışmasıdır. Yerleşkenin tamamlanması 20-30 yıl gibi bir sürede gerçekleşmiş; yapıların tamamı 1950-80 dönemi modern mimarlığını yansıtan üslupta inşa edilmiştir. Tıp Fakültesi ve hastane blokları kampüsteki diğer yapılar ile birlikte üniversitenin kimliğini oluşturmaktadır. Ayrıca Tıp Fakültesi 1980'lerden itibaren birçok mezun vermesinin yanı sıra hastane bölümüne de günde binlerce hasta ziyaret etmektedir. Yalnızca Erzurum için değil yakın kentler ve Doğu Anadolu Bölgesi için büyük bir sağlık merkezi konumundadır. Bu anlamda yerleşke; **grup değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı, 1967 yılında düzenlenen bir yarışma sonucu birincilik kazanan Özdemir Erverdi, Harun Özer tarafından tasarlanan proje ile inşa edilmiştir. İkilinin kurduğu Sinan Mimarlık Bürosu Türkiye'de uzun yıllar aktif olarak projeler üretmiş ve bünyesinde birçok mimar yetiştirmiştir. Bu anlamda hastane ve fakülte **tasarım değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi'nin yarışma ile yapılan bloklarından bir kısmı günümüzde farklı fakülteler tarafından kullanılmakta bir kısmı ise özgün işlevini devam ettirmektedir. Bu anlamda yapı **kullanım değeri** taşımaktadır. Süreç içinde cephe tadilatları ve iç mekan değişimleri geçiren bloklar **bütünlüğünü** korusa da özgün tasarımlarından belli oranda uzaklaşmıştır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-17. Bursa Tıp Fakültesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim	Alt Tema: Halk sağlığı ve idaresindeki gelişmeler	Yapı Türü: Tıp Fakültesi

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Bursa Tıp Fakültesi**
	Yarışmayı Açan Kurum	İstanbul Üniveristesi
	Yıl	1972
	Jüri Üyeleri	Muhlis Türkmen, Ergun Unaran, Gültekin Korucuklu, Esen Bolak, Muhiddin Toköz, İlhan Öztürk, Erdoğan Akpak, Nazım Terzioğlu, Haluk Alp, Sedat Tolga, Sefa Karatay, Ferhan Berker, Özdem Anğ, Vecdet Kayhan, Kerim Gökçe
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Mine İnceoğlu, Necati İnceoğlu, Çınar Şahenk
	Diğer Ödüller	2. Ödül: U. Atay, Y. Uğurlu, A.Atay, M. Baturalp 3. Ödül: M. Polatoğlu, A. Şimşek
	Katılımcı Sayısı	17

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü
	Eski Ad(lar)ı	Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi
	Konumu	Özlüce, Uludağ Ünv. Nilüfer/Bursa
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1975-1985
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Cephelerde masif yüzeylerdeki eğrisel bitişler uygulamada dik hale getirilmiştir. Amfilerin olduğu kütle tamamen değiştirilmiştir. Kütüphane kütlesi ise inşa edilmemiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Kötü durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Bursa (Uludağ) Tıp Fakültesi, sağlık alanında büyük hamlelerin yapıldığı 1970'lerde İstanbul Üniversitesi'nin bir bölümü olarak 1970'de kurulmuştur. 1975 yılında temeli atılan fakülte binaları 1985'te tamamlanmıştır. Dört katlı olarak tasarlanan projenin çözümünde birimler dekanlık, temel tıp bilimleri, derslikler ve kütüphane olarak gruplanmıştır. Bu birimler aynı kat içinde farklı kotlarla birbirine bağlıdır. Kütüphane olarak tasarlanan kütle uygulama esnasında yapılmamıştır. İç içe geçen avlulardan oluşan tasarımda çekirdekler kütlelerden kopartılarak avlulun ortasında ve kütlelerin köşelerinde çözülmüştür. Kütleler birbirine ortak bir sirkülasyon aksı ile bağlıdır. Fakültenin laboratuvarlarında yapıldığı döneme göre en modern tıp aletleri kullanılmıştır. Cepheler taşıyıcı sistem kurgusuna göre şekillenmiştir. Konsol şeklinde yapılan dekanlık girişi yapının en vurgulu kısmı olup açıklık kaset döşeme ile geçilmiştir. Taşıyıcı sistem vurgusu, yatay bant pencereleri ve rasyonel plan çözümüyle tasarım Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Günümüzde yapının zemin katı öğrenci derslikleri olarak, üst katlar öğretim görevlisi odaları olarak kullanılmaktadır. Güneydeki blok Rektörlük işlevindedir. Kuzeyde yer alan amfilerin bulunduğu blok ise Prof. Dr. Ayhan Kızıl Eğitim Birimleri adıyla tıp fakültesi öğrencilerinin derslikleri olarak kullanılmaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Fakülte, Bursa'nın batısında, İzmir yolunun 17. km'sinde yer alan Görükle Kampüsü içindedir. Fakülte binalarının doğusunda, kampüs içi yolunun diğer tarafında kalan alanda temelleri 1976 yılında atılan tıp fakültesi hastanesi bulunmaktadır. Kuzeyinde Prof. Dr. M. Mete Cengiz Kültür Merkezi, batısında Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu yer almaktadır. Tıp Fakültesi binaları Uludağ Üniversitesi'nin ilk yapılarından biridir, ardından diğer fakülte binaları inşa edilmiştir. Fakültenin yakın çevresi, diğer eğitim binaları dışında, yeşil alanlar ile çevrilmiştir.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Fakülte betonarme sistemle inşa edilmiştir. Döşemeler nervürlüdür, günümüzde Rektörlük olarak ve öğrenci işleri olarak kullanılan birimlerin konsollu girişlerinde kaset döşeme kullanılmıştır. İç mekan zeminlerinde traverten kaplama kullanılmıştır. Duvar yüzeyleri, sirkülasyon alanlarında yarıya kadar traverten kaplı, yarıdan sonrası sıva üzeri boyalıdır. Doğramaların bir kısmı alüminyum iken bazıları pvc ile değiştirilmiştir. Merdiven korkulukları metal kutu profil üzerine takılı ahşap panellerden
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Fakülte yapıları genel anlamda bakımsız durumdadır. Dış cephelerinde iklim kaynaklı bozulmalar, sıva dökülmeleri, çatlaklar, küflenme ve nemlenme lekeleri bulunmaktadır. 2018 yılında yapılan tadilat kapsamında fakülte binasındaki okuma salonlarını en üst kata taşınmıştır. Fakültenin günümüzde Rektörlük olan bloğunda ise iç mekanlar bakım ve onarımdan geçilmiş, zemin kaplamaları, doğramalar ve kapılar yenilenmiş, duvarların bazı bölümlerinde ahşap kaplamalar yapılmıştır. Rektörlük binası için 2019 yılında yeni bir proje hazırlanmış ancak henüz uygulanmamıştır

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

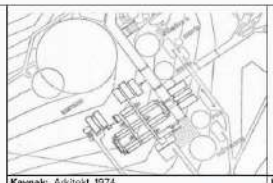
Kaynak: Arkitekt, 1974

Kaynak: Arkitekt, 1974

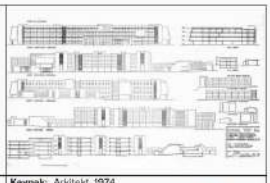
Kaynak: Arkitekt, 1974

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Atıcı ve Atıcı, 2013

Kaynak: Atıcı ve Atıcı, 2013

Kaynak: https://tip.uludag.edu.tr/tarihce

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Arkitekt (1974). Bursa Tıp Fakültesi Mimari Proje Yarışması. Arkitekt Dergisi, 354, 89-96.
Atıcı, T., Atıcı, E. (2013). Bursa Tıp Fakültesi'nden Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne: Kuruluş Öyküsü. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 39(1), 1-9.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Tıp fakültesi; taşıyıcı sistemin cepheye yansıtılması, teras çatı kullanımı, temel geometrik formların kullanıması ve rasyonel plan çözümüyle Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Aynı zamanda tıp fakültesi işlevine uygun olarak plan çözümü geliştirilmesi ile kendinden sonraki fakülte yapılarına örnek teşkil etmiştir. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tasarım değeri, özgünlük değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması**

III • **İç dekorasyon, özgün malzeme, donatı veya mobilyaları içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Bursa (Uludağ) Tıp Fakültesi; 1972 yılında açılan bir yarışmada; akademik kariyerleri ve mimarlığa dair yazdıkları kitapları ile tanınan mimarlar Mine İnceoğlu-Necati İnceoğlu'nun ve hem mimar hem karikatürist kimliği ile tanınan ve yurtdışında karikatür sergileri düzenleyen Çınar Şahenk'in tasarımlarının birinci gelmesi sonucunda uygulanan bir projedir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Günümüzde Türkiye'de 128 tıp fakültesi bulunurken, Uludağ Tıp Fakültesi 16. olarak açılmıştır. 38 yıldır eğitimine aynı yapıda devam etmektedir. Binlerce mezun vermesinin yanı sıra sağlık alanındaki gelişmelere katkı sunan bilim insanları yetiştirmiştir. Ayrıca ilk kurulan fakülte olmasıyla beraber Uludağ Üniversitesi'nin gelişiminde büyük rol oynamış; Bursa ve yakın çevresinde yaşayanlar için üniversite hastanesi ile birlikte hastalara şifa olmaya çalışmıştır. Tüm bunlardan dolayı fakülte binası hafıza mekanlarına dönüşerek kentin tarihinde bir aşamayı belgelemektedir. Bu anlamda yapı; **anı değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapıya günümüzde rektörlük olarak kullanılan kısmı dışında özgün işlevini devam ettirmektedir. Yapının özgün tasarım şeması okunmasına rağmen iç ve dış mekanlarında ciddi bozulmalar mevcuttur ancak bütünlüğünü korumaktadır. Bu anlamda yapı; **bütünlük değeri** ve **kullanım değeri** taşımaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔			✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-18. Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü Yapı Analiz Fişleri

TEMA 2: Bilimsel ve Teknolojik Gelişim	Alt Tema: Araştırmaların ürün ve hizmet geliştirilmesine uygulanması	Yapı Türü: Araştırma ve Geliştirme Tesisleri

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Ankara Şeker Araştırma Enstitüsü**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1961
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Ankara Şeker Fabrikası Şeker Enstitüsü
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Etiler, Etimesgut Şeker Fbr. No:80, Etimesgut/Ankara
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli (Ankara 11. İdare Mahkemesi'nin 02.10.2014 tarih ve 2014-1225 sayılı kararı ile)
	Uygulama Tarihi	1962-65
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Uygulama esnasında A blokta yapılan malzeme ve detay değişiklikleri dışında tasarım ile uygulama projesi büyük oranda paraleldir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Modern Hareket
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yaklaşık 7500 m^2 toplam alana sahip enstitü üç ayrı bloktan oluşur. Birinci blok yaklaşık kare planlı olup yönetim bloğu olarak düşünülmüştür. Bu bloğa güneşten korunaklı yaya yolları ile iki laboratuvar bloğu bağlanır. Yönetim bloğu olan A blok; galerili orta mekan çevresinde bürolardan ve zemin katındaki kütüphane ve dershanelerden oluşur (Sisa vd, 1968). Dershaneler enstitüde zaman zaman açılan kurslar için kullanılır ve diğer bölümlerden pano ile ayrılır bu sayede orta mekanın daha büyük etkinlikler için esnek kullanımına imkan vermiş olur. Araştırma enstitüsü olan B ve C bloklar laboratuvar karakterindedir. B Blokta asistan odaları ve toprak yıkama laboratuarları bulunmaktadır. C blokta şeker imalatının bütün aşamalarının içinde yer aldığı küçük pilot bir fabrika bulunur. Bodrum üzeri iki kat olarak tasarlanan laboratuvar bloklarında koridorun üzerinde tesisatı toplayan çekme kat yapılmıştır. Tasarımda genel olarak ekonomik, rasyonel çözümler üretilmiş; özellikle sirkülasyon alanlarının yeterli minimum ölçüde olmasına dikkat edilmiştir (Sisa vd, 1968).
	Yakın Çevresinin Niteliği	Araştırma Ensitütüsü, Etimesgut ilçesinde, Ankara-Ayaş yolunun doğusunda, Şeker fabrikasının ise kuzeyinde yer almaktadır. Oldukça büyük bir endüstriyel alanın içinde yer alan enstitü binalarının yakınında; batısında Analiz Laboratuvarları, Enstitü Eğitim Dairesi, Şeker yetiştirme seraları, kazan dairesi ve trafo bulunmaktadır. Enstitü binalarının güneyinde çalışanlar için sosyal mekanlar doğusunda ise lojmanlar yer almaktadır (Gültekin, 2016). Sinema, lokanta ve misafirhane yapıları 1958'de Naim Bektioğlu tarafından tasarlanmıştır (Bancı, 2006). Yapı yoğunluğunun oldukça düşük olduğu fabrika alanı içinde yer alan enstitü binaları yemyeşil bir peyzaj içindedir. Sert zeminler oldukça az tutulmuş ve yapılar birbirine yarı açık mekanlar ile bağlanmıştır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Laboratuvar blokları 3.5 metre aks açıklığında ve 1.75 pencere modülünde kiriş-plak sisteminde yapılmıştır. Bu açıklık cepheye dik laboratuvar modülleri için uygulanmıştır. Ayrıca kiriş-plak sistemiyle tesisat problemleri çözülmüş ve gerekli yerlerde asma tavan uygulanmıştır (Sisa vd, 1968). Yapılardaki dış duvarlar beyaz tarak sıvalı ve doğramalar koyu füme rengindedir. Detaylar ve malzemede minimum çeşitlilik gözetilmiştir. Bu sayede mimaride dinginlik ve sakinlik hedeflenmiştir (Tekeli vd, 1994). Zemin kaplamaları, merdivenler ve iç mekandaki duvarlarda sarı ve siyah renklerinde doğal mermer kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapıların iç mekanlarında değişen ihtiyaçlar doğrultusunda basit düzenlemeler yapılmıştır. 2014 yılında tescillenmesi ile ciddi müdahalelere karşı korunmuştur. Doğramalar ve kapılar orijinaldir. Dış cephelerinde iklim kaynaklı bozulmalar mevcuttur.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

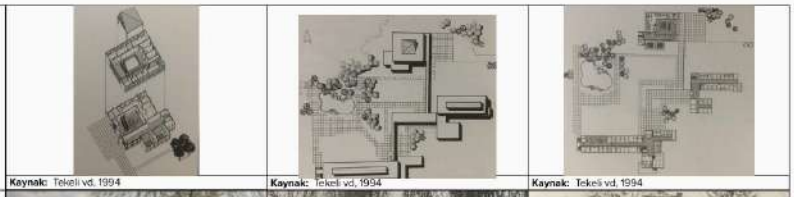

Kaynak: Tekeli vd, 1994 | Kaynak: Tekeli vd, 1994 | Kaynak: Tekeli vd, 1994

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Tekeli vd, 1994 | Kaynak: Tekeli vd, 1994 | Kaynak: Tekeli vd, 1994

Kaynak: Tekeli vd, 1994 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Bancı, S. (2006). Şeker Şirketi ve Ankara Şeker Fabrikası Yerleşkesi. TMMO Ankara Mimarlar Odası Bülteni-Endüstri Mirası, 45 (03), 36-40.
Gültekin, N. T. (2016). Kültürel ve endüstriyel miras olarak Ankara şeker fabrikası. İdealkent. 7 (20), 906-935.
Sisa, S., Hepgüler, M., Tekeli, D. (1968). Etimesgut'ta Şeker Araştırma Enstitüsü. Mimarlık Dergisi, 52, 26-27.
Tekeli, D., Sisa, S. (1974). Doğan Tekeli-Sami Sisa: 1954-1974 projeler-uygulamalar, architectural Works. Apa Ofset.
Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U. (1994). Doğan Tekeli Sami Sisa Projeler, Yapılar 1954-1994. Yem Yayın.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Enstitü yapıları; az katlı tasarımları, yatay mimarisi, rasyonel plan çözümleri, açık renk cepheleri, teras çatısı, çatıda kurguladığı servis mekanları ve peyzaj ile kurduğu ilişki ile Modern Hareket'in izlerini taşımaktadır. Ayrıca bir araştırma enstitüsü olması anlamında özgün plan şemasına sahiptir ve kendi yapı türündeki sayılı örneklerden biridir. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, kanonik değer, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Ankara Şeker Fabrikası'nın içinde yer alan enstitü binaları; 1960'lardan günümüze denk Ankara kenti için Şeker Fabrikası'nın kapladığı alanın tamamıyla birlikte kentsel odak oluşturmaktadır. İçerisinde çalışan ve ikamet eden insanların yanı sıra sosyal alanları ve çiftçilere verdiği eğitimler ile kenti hafızasında yer edinmiştir. Bu anlamda enstitü içinde bulunduğu fabrika ve diğer yapılar ile birlikte **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır. Enstitü yapıları, fabrikanın diğer yapıları ile uyum içinde olup, yakın çevresindeki sosyal tesis alanları, enstitü referans alınarak az katlı yatay mimaride ve modern üslupta tasarlanmıştır. Ayrıca yerleşkenin tamamı; sosyal yapıları, üretim yapıları ve eğitim yapıları ile birlikte Türkiye'nin 1960'lı yıllardaki endüstriyel miras alanlarına en iyi örneklerden biridir. Bu anlamda yerleşke **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Şeker Enstitüsü; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan, modern üslupta yapılar tasarlayan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in ilk dönem yapılarından olup yarışma yolu ile inşa edilmiştir. Yapının mimarlarının kendi tasarım çizgilerinin gelişmesinde referans niteliği taşımaktadır. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Enstitü yapıları içinde bulunduğu yerleşke ile birlikte Türkiye'nin 1960'lı yıllardaki endüstri yerleşkelerine önemli bir örnektir. Enstitüde verilen eğitimler, çiftçiler için düzenlenen kurslar, tohum ıslah çalışmaları, yeni tarım tekniklerinin geliştirilmesi gibi çalışmalar ile modern tarım tekniklerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu anlamda enstitü; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Enstitü özgün işlevinde kullanılmaya devam etmekte ve **kullanım değeri** taşımaktadır. **Özgün tasarımını** ve **bütünlüğünü** koruyan enstitünün 2014 yılında tescillenmesi ile birlikte yapılabilecek niteliksiz müdahalelerin önüne geçilmiştir.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-19. Ankara Polis ve Jandarma Mektebi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 3: Dini, Eğitim ve Kültür Kurumları	Alt Tema: Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim ve kültür kurumları	Yapı Türü: Lise/Kolej

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Ankara Polis ve Jandarma Mektebi**
	Yarışmayı Açan Kurum	Dahiliye Vekaleti
	Yıl	1933
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Edip Hikmet, Reşat San
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Mimar Celal Biçer Bey
	Katılımcı Sayısı	17

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Yapının yarısı Polis Akademisi Anıttepe Kampüsü olarak diğer yarısı Anıttepe Jandarma birimi olarak kullanılmaktadır.
	Eski Ad(lar)ı	Ankara Polis Koleji
	Konumu	Necati Bey Cad.No:108, Çankaya/Ankara
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli
	Uygulama Tarihi	1934-1936, Resmi Açılış: 6 Kasım 1937
	Yüklenici(ler)	Ana bina Zühtü Bey, Çamaşırhane ve mutfak bölümleri ise, Koçzade Ahmet Vehbi Bey (Vehbi Koç)
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışmada birinci gelen proje maliyeti yüksek bulunduğu için onaylanmamış, ancak birinci ve ikinci olan projelerin mimarlarından, bir araya gelerek ortak bir proje yapmaları istenmiştir. İki genç Türk mimar Reşat San ve Celâl Biçer'in hazırladıkları yeni proje, bugünkü yapı olarak inşa edilmiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ II. Ulusal Mimarlık
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Polis Akademisi'nin; Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle, 4 Haziran 1937 tarihinde kabul edilen 3201 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanunu"'nun 18. Maddesi gereği açılmasına karar verilmiş ve dönemin Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından yapımı takip edilmiştir (Yiğit, 2021). Yapı tek çatı altında toplanmış fakat tamamen farklı birimlerden oluşan bir tasarıma sahiptir. Polis ve Jandarma kısımları olarak ayrılan kütleler 800 öğrenci kapasitelidir. Zemin kat ön cephede her iki birimin idareleri ve şeref salonu ve sinema salonu; arka cephede ise öğrenci ile alakalı derslikler ve laboratuvarlar bulunur. Ön cephede yer alan büyük salon ortak kullanıma ayrılmıştır. Birinci kat yatakhane katıdır. Arka kütlenin üçüncü katında ise yatakhane ve müştemilat bulunur. Bodrum katta yemekhane, soyunma ve duş alanları, çamaşırhane ve jimnastik salonu yer alır. Kalorifer ile ısınan yapıda kalorifer dairesi ve teknik hacimler ikinci bodrum katındadır (Biçer ve San, 1938). 1941 yılında ilk mezunlarını veren okul 1941'den sonra iki, 1962'den sonra üç, 1980'den sonra da dört senelik eğitime geçmiştir. 1984 yılından itibaren Polis Akademisi adını alan Enstitü, mesleki eğitim veren bir yükseköğretim kurumuna dönüştürülmüştür. 2001 yılından sonra da ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim verilmeye başlanmıştır. Akademi, 2015 yılında gerçekleştirilen hukuki düzenleme ile birlikte daha donanımlı bir yapıya dönüştürülmüştür (Polisakademisi, 2022). Yapının mimarisi keskin hatları, simetrik plan ve cephe kurgusu ve anıtsal bir görünümü ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini taşımaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yerleşke, Dikmen Vadisi'nde yüksekçe bir tepe üzerinde, idari merkezlerin bulunduğu bürokratik açıdan oldukça yoğun bir bölgede yer almaktadır. Yerleşkenin doğusunda Paul Bonatz'ın mimarı olduğu Saraçoğlu Mahallesi (Ankara Memur Evleri), kuzeybatısında Anıtkabir yer almaktadır. Yakın çevresinde ise Eski Başbakanlık, Yargıtay, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı gibi Cumhuriyet'in idari binaları yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Yapı, yığma sistemle inşa edilmiştir. Giriş cephesinde kolonatlı girişleri olan ve öne çıkan kütlelerin cephesi taş kaplamadır. Diğer kısımlar sıva üzeri boyalıdır. Ön cephedeki pencereler taş sövelidir.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapının arka kütlesi KOM TADOC Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır. Bu bölümün girişine sonradan bir rüzgarlık bölümü eklenmiştir. Yapının ön cephesinin köşelerinde nem kaynaklı bozulmalar mevcuttur. İç mekanlarında zamanla ihtiyaca yönelik olarak tadilatlar yapılmıştır. Toplantı salonları yenilenmiştir. Merdiven holüne denk gelen camlara vitray çalışmaları yapılmıştır. Arkadaki yüksek katlı kütlede pencereler beyaz renkli pvc ile değiştirilmiş iken ön taraftaki az katlı kütlede pencereler ahşap doğramadır. Cephelerin tamamına alüminyum yağmur iniş boruları eklenmiştir. Ön cephede yer alan klima üniteleri ise cephenin algısını zedelemektedir.

Görseller

Uygulama Projesi Çizimleri

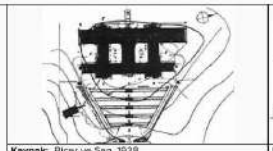
Kaynak: Biçer ve San, 1938

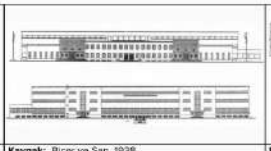
Kaynak: Biçer ve San, 1938

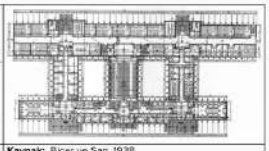
Kaynak: Biçer ve San, 1938

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Saltresearch, 2023j

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Kaynak: Polis Akademisi Anıttepe Kampüsü, 2023

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Kaynak: Biçer ve San, 1938

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Biçer, C., San, R. (1938) Polis Jandarma Mektebi. Arkitekt Dergisi, 86, 33-39.
Mimar Şevki (1933). Ankara Polis Jandarma Mektebi Proje Müsabakası Münasebetile. Mimar Dergisi, 36, 375
Yiğit, Y. (2021). Atatu rk Do nemi Polis Tes kilatı, Atatürk Ansiklopedisi, 1-16.

DEĞERLENDİRME

I	• **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması**	✔

Yapı; simetrik cephe ve plan özellikleri, anıtsal görünümü, kolonatlı girişi, cephe oranları ve taş kaplama dış cephesi ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktır. Yapı aynı zamanda Türkiye'nin ve Ankara'nın erken Cumhuriyet dönemi mimari kimliğini oluşturan ve Türk mimarlar tarafından tasarlanan erken tarihli yapılarından biridir. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, kanonik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

II	• **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması**	
III	• **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**	
IV	• **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması**	✔

Yapının tasarımcıları Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönem mimarlarından Reşat San ve Celâl Biçer'dir. Yarışma sonucu birinci ve ikinci olan projenin mimarları bir araya gelerek yeniden ortak bir tasarım gerçekleştirmiş ve günümüzdeki yapı elde edilmiştir. Cumhuriyet dönemi Ankara'sının görkemli mimari eserlerinden biri olan enstitü,, Türk mimar ve mühendislerce yapılmış simge yapılardan biridir (Yiğit, 2021). Bu anlamda yapı; **kanonik değer, tasarım değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

V	• **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**	✔

Yapı; inşa edildiği dönem itibariyle Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da genç Türk mimarların eseri olarak yapılan Sergi Evi ve İnhisarlar Vekâleti binasından sonraki üçüncü büyük yapıdır (Biçer ve San, 1938). O dönem inkılabın temsili yapıların büyük bir kısmı yabancı mimarlar tarafından yapılmıştır. Bu yapının iki genç Türk mimar tarafından yapılması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Enstitü'nün, meslekî eğitim veren bir yüksekokul olarak kurulduğu dönemde, henüz Ankara'daki Hukuk Fakültesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin binaları inşa edilmemiştir. Bu sebeple Enstitü, Ankara'nın en köklü yüksek eğitim kurumlarından birisidir. Enstitüde yıllarca ilk, orta ve yüksek tahsil olmak üzere üç farklı kademede mesleki eğitimler verilmiştir. İlk tahsil kısmında polis memurları, orta tahsilde komiserler, yüksek tahsildeyse polis amirleri yetiştirilmiştir (Yiğit, 2021). Geçmişten günümüze polis ve jandarma eğitiminde binlerce mezun vermiş bir kurumdur. Tüm bunlardan yola çıkarak yapı; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI	• **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması**	✔

Yapı günümüzde bir kısmı Polis Akademisi bir kısmı da Jandarma birimi olarak kullanılmaya devam etmekte ve eğitim işlevini sürdürmektedir. Bu anlamda **kullanım değeri** taşıyan yapı özgün tasarımını halen yansıtmakta ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔			✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-20. İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları Yapı Analiz Fişleri

TEMA 3: Dini, Eğitim ve Kültür Kurumları	Alt Tema: Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim ve kültür kurumları	Yapı Türü: Üniversite

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları**
	Yarışmayı Açan Kurum	İstanbul Üniversitesi
	Yıl	1947
	Jüri Üyeleri	Ömer Celal Sarç, Hüsnü Keseroğlu, Turgan Sabis, Zeki Sayar, Hüsnü Tümer, Hıfzı Veldet, Fehmi Karatay
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Bülent Serbes, Süheyl Üryani
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Sermet Gürel, Lami Eser
	Katılımcı Sayısı	29

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	İstanbul Üniversitesi Ekonometri Bölümü, Hukuk ve İktisat Fakülteleri
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 34116 Beyazıt/Fatih-İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/ 09.04.1977
	Uygulama Tarihi	1952
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma sonrasında mimarlar projenin bazı kısımlarında revizyonlar yapsa da uygulanan proje yarışma ile büyük oranda paralellik göstermektedir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ II. Ulusal Mimarlık
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yarışma projesi ile inşa edilen Hukuk ve Ekonomi Fakültesi ek binaları; günümüzde rektörlük olarak kullanılan Fransız mimar Bourgeois tarafından tasarlanan 1865-1866 yılları arasında yapılmış Eski Harbiye Nezareti binasının arkasına denk gelen alanda yer almaktadır. Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri için enstitü ve oditoryum eki olarak tasarlanmıştır. Rektörlük binası ile bütünleşik bir tasarım sergileyen yapı; eski yapı ile birlikte U formunu oluşturacak şekilde konumlandırılmıştır. Ortada oluşan avlu ise günümüzde öğrencilerin kullanımına açık, ortasında küçük bir havuzu olan yeşil bir bahçe haline gelmiştir. Yeni bloklar ana bina ile doğrudan bağlantılıdır. Gabari olarak rektörlük binasının gerisinde kalarak saygılı bir yaklaşım sergilenmiştir. Dört farklı bloktan oluşan yapının toplam alanı yaklaşık 28260 m^2'dir. Hukuk Fakültesi'ne ait olan kısım bodrum dahil üç katlıdır ve 12310 m^2 inşaat alanına sahiptir (Bozkurt, 2022). Hukuk Fakültesi içinde yer alan amfi kampüsün en prestijli mekanlarından biridir. 680 m^2 büyüklüğündeki amfi 1053 öğrenci kapasitelidir. Fakülte binalarının devamında ise onlara bir koridor ile bağlı kütüphane blokları bulunmaktadır. Tasarım; kesme taş kullanımı, anıtsal ifadesi, simetrik plan şeması, pencere oranları ile II. Ulusal Mimarlık akımının izlerini taşımaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı; İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kampüsü içinde yer almaktadır. 1933 yılında kurulan üniversitenin yerleşkesi Osmanlı Devleti'nin İstanbul'da inşa ettiği ilk saray olan Eski Saray'ın bulunduğu yerdedir. Sultan II. Mahmut döneminde yaptırılan Serasker Kapısı ve Yangın Kulesi hem İstanbul'un hem de yerleşkenin en önemli yapıları arasındadır. Kampüs içinde yer alan Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından tasarlanan Fen ve Edebiyat Fakü Iteleri, Arif Hikmet Holtay tarafından çizilen Gözlemevi, Mimar Kemaleddin Bey tarafından tasarlanan Nadir Eserler Kütüphanesi yapıları erken Cumhuriyet dönemi mimari eserlerinin başında gelmektedir (Günergun ve Kadıoğlu, 2006). Kampüsün girişinde yer alan Beyazıt Meydanı ise İstanbul'un siyasi ve tarihi meydanlarının başında gelmektedir. Ayrıca yakın çevresi tarihi ve kültürel öneme sahip birçok yapı ile çevrilidir. Bunlardan en simgesel olanları kuzeyinde yer alan Süleymaniye Külliyesi, güneyindeki Beyazıt Cami ile Kapalı Çarşı'dır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapıda geniş açıklık geçmek için nervürlü ve kaset döşeme kullanılmıştır. Fakültelerin cephesi sıva üzeri boyalıdır. Cephedeki ahşap doğramalı pencerelerin dışında taş silme çerçeveler bulunmaktadır. Fakülte bloklarında cephe boyunca devam eden taş silme ile bitirilen yüzeyde kırma çatı az eğimlidir ve cepheden geri çekilerek uygulanmıştır. Kütüphane yapılarında çatılarda saçak detayı mevcuttur. İç avludaki kolonatlı yarı açık mekanlar taş kaplamadır. İç mekanda merdivenler ve sirkülasyon holleri mermer kaplama veya dökme mozaiktir. İç kapılar özgün ve ahşaptır. Amfiler 2022 yılında tadilat geçirmiş ve çatısı, duvarları ve zeminleri akustik hesaplamara göre yenilenmiştir.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	1977 yılında tescillenen yapıya yakın zamanda Koruma Kurulu onaylı cephe iyileştirilmesi yapılmış, pencereler onarılmış, iç mekanlar boyanmıştır. Hukuk Fakültesi içinde yer amfide basit onarımlar kapsamında iyileştirmeler yapılmıştır. Amfi içinde yer alan orijinal olduğu düşünülen alçı süslemeler korunmuştur (Bozkurt, 2022). Günümüzde yapının tadilat çalışmaları halen devam etmektedir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Arkitekt, 1947a

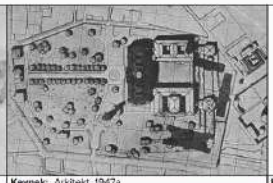
Kaynak: Arkitekt, 1947a

Kaynak: Arkitekt, 1947a

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Eskistanbul, 2023a

Kaynak: Eskistanbul, 2023b

Kaynak: Twitter, 2023a

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Arkitekt (1947a). İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları Proje Müsabakası. Arkitekt Dergisi, 191-192, 255-273.

Bozkurt, T. S. (2022). Acoustic Improvement Proposal in Historical Building: The Example of The Main Lecture Hall at The Beyazıt Campus of Istanbul University. Gazi University Journal of Science Part B: Art Humanities Design and Planning, 10(1), 13-29.

Günergun, F., & Kadıoğlu, S. (2006). İstanbul Üniversitesi'nin yerleşim tarihçesi üzerine notlar. Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 8(1), 135-163.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; anıtsal ifadesi, simetrik plan şeması, süslemeden arındırılmış cephesi ve pencere oranları, taş kaplama detayları, cephedeki pencere oranları ile II. Ulusal Mimarlık akımının son temsillerinden biridir. Ayrıca Rektörlük binası ile kurduğu ilişki anlamında tarihi çevrede yeni yapı tasarımına dair ilk örneklerin başında gelmektedir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yapı; Beyazıt Kampüsü içindeki diğer yapılar ve Beyazıt Meydanı ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmaktadır. Fakülteler ve kütüphane bloklarından oluşan yapı; bitişiğindeki 19. yüzyılda inşa edilmiş Eski Harbiye Nezareti (Rektörlük binası) binasının yanı sıra yakın çevresindeki Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından tasarlanan Fen ve Edebiyat Fakü Iteleri, Arif Hikmet Holtay tarafından çizilen Gözlemevi, Mimar Kemaleddin Bey tarafından tasarlanan Nadir Eserler Kütüphanesi ve diğer yapılar ile birlikte erken Cumhuriyet dönemi mimarisini temsil etmekte ve bulunduğu bağlam ile uyum sağlayarak İstanbul Üniversitesi'nin kimliğini/çehresini oluşturmaktadır. 1950'lerden günümüze dek binlerce öğrencinin eğitim gördüğü yapı olmasının yanı sıra Hukuk Fakültesi içinde yer alan amfisi özellikle ÖSYM tarafından yapılan sınavlarla ilgili televizyon haberlerinde haber mekanı olarak sıkça kullanılmaktadır (Bozkurt, 2022). Bu anlamda ülke hafızasında da önemli bir yere sahiptir. Tüm bunlardan yola çıkarak yapı; **anı değeri, sosyal değer, simge değeri** ve **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı; 1947 yılında açılan bir yarışma sonucu birinci olan Bülent Serbes ve Süheyl Üryani'nin tasarımı olarak inşa edilmiştir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

İstanbul Üniversitesi'nin Hukuk, İktisat ve Ekonomi bölümlerinin eğitim verdiği fakülte binalarında 1950'lerden itibaren günümüze dek aynı sınıfları, aynı sıraları paylaşan binlerce mezununun yanı sıra Türkiye siyasi tarihinde önemli rol oynayan bir çok politikacı eğitim almıştır. Ayrıca ülke tarihi açısından önemli birçok sanatçı ve bilim insanı da bu fakültelerden mezun olmuş; üniversitede akademisyen olarak araştırma yapmış ve ders vermiştir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, siyasi değer** ve **anı değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Fakülteler ve kütüphane bloklarından oluşan yapı; günümüzde özgün işlevini devam ettirmekte, **kullanım değeri** taşımakta, **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-21. Ota Doğu Teknik Üniversitesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 3: Din, Eğitim ve Kültür Kurumları	Alt Tema: Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim ve kültür kurumları	Yapı Türü: Üniversite

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Orta Doğu Teknik Üniversitesi**
	Yarışmayı Açan Kurum	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
	Yıl	1961
	Jüri Üyeleri	Sir Hugh Casson, Sedat Hakkı Eldem, Mustafa İnan, G. Holmes Perkins, Steen B. RasmussenYedek Jüri Üyeleri: Sami Anolay, Cevat Erbel
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Altuğ Çinici, Behruz Çinici
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Esat Turak, Gürol Gürkan, Önder Sonad, Aktan Yörükoğlu, Osman Armangil 3. Ödül: Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer, Güner Acar, Ayhan Tayman
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
	Eski Ad(lar)ı	-
	Konumu	Üniversiteler Mah. Çankaya/Ankara
	Tescil Durumu/Tarihi	1995 'te ODTÜ Ormanı Doğal Sit Alanı ilan edildi, 1997'de kampüs yapıları tescillendi
	Uygulama Tarihi	1961-1981
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Uygulanan proje yarışma ile büyük oranda paralellik göstermektedir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

	Üslup	■Brütalizm ■Uluslararası Üslup ■Ekspresyonizm
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	ODTÜ Kampüsü; kuzeyden güneye doğru uzanan bir alle etrafında batıda akademik birimlerin doğuda ise idare ve sosyal hizmetlerin, yurtların ve diğer birimlerin yer aldığı oldukça büyük bir yerleşkedir. Yerleşkede ilk etapta Mimarlık Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nin laboratuvarları, Rektörlük binası, kafeteryanın bir bölümü ve iki yurt binasının yapımı başlar. 30 Eylül 1963'te Mimarlık Fakültesi kullanıma girer. Diğer yapıların inşası "parçalı yapım" sistemine göre planlanmış, her yıl tahsis edilen bütçeye göre binalar tamamlanmış ve 1980'li yıllarda bugünkü şeklini almıştır. Yapıların önünde yer alan su elemanları, revak ve avlu gibi mimari ögeler görsel ve işitsel işlev görmesinin yanı sıra iç ve dış mekanlar arasında bir süreklilik ve akışkanlık sağmış (Özdemir vd., 2007), yapıları insan ölçeğine getirmiştir. Tasarımlarda Uluslararası Üslup, brütalizm ve bazı kütlelerde kullanılan kabuk formları ile ekspresyonizmin etkileri görülür. Temel geometrik formların hakim olduğu tasarımlarda taşıyıcı sistem cephelerden ve planlardan kolaylıkla okunabilmektedir. Dış cephelerde batı güneşi alan yerlere dikdörtgen çerçeveler şeklinde güneş kırıcılar eklenmiştir (Yılmaz, 2018). Çatılar teras çatı olarak çözülmüş; galeri veya atriuma denk gelen yerlerde çatı pencereleri ile iç mekana gün ışığı alınmıştır. Cephelerde brüt beton yüzeylerin yanı sıra tuğla kaplamalar da görülür. İç mekan çözümlerinde tanımsız koridorlar yerine galeriler ve iç içe geçmiş avlular kullanılmıştır. Yapılara girişler tek bir noktadan olmayıp çeşitlendirilmiş ve iç mekanda oluşturulan seviye farkları ile mekanlar daha tanımlı hale getirilmiştir. Ayrıca tasarımda geleneksel Türk mimarlığından da ögelere yer verilmiştir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yerleşke kent merkezinden 20 km uzaklıkta, Ankara-Eskişehir yolu üzerinde, üniversite için ayrılan 45.000 dekarlık alanda yer almaktadır. Yerleşkeye ait orman alanı yaklaşık 31.000 dekardır. 1961'de başlayan ve uzun yıllar devam eden ağaçlandırma çalışmaları sonrasında 15 milyon ağaçlı "ODTÜ Ormanı" oluşmuştur. Yerleşke sınırları içinde çevresi yine ağaçlandırılmış ve su sporlarının yapıldığı Eymir Gölü bulunmaktadır (Özdemir vd., 2007). Yerleşke içinde tarihi 5000 yıl öncesine uzanan Koçumbeli arkeolojik alanı ve Yalıncak Sit Alanı bulunmaktadır. Yapılar ise kuzeyden güneye doğru devam eden alle etrafındadır. Bu alle yalnızca yayaların kullanımına açılmış; araç yolları ve parklar dış hatta alınmıştır. Alle ile birleşen ikinci bir eksende ise konaklama birimleri yer almaktadır (Akman, 2016). Bu alanda yeşil alanlar, açık ve kapalı spor salonları, tenis kortları ve diğer ortak kullanım alanları yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Yerleşkedeki yapılarda zamanla kolay tahrip olmayan ve minimum bakım isteyen çıplak ve dayanıklı malzemeler seçilmiştir. Türkiye'de ilk brüt beton tekniğinin geliştirildiği yerleşkede prekeast beton, pleksiglas, ham tuğla ve plastik sanayi çıktısı malzemeler kullanılmıştır (Özdemir vd., 2007). Betonarme sistemle inşa edilen yapılarda geniş açıklık geçilmesi gereken yerlerde kaset döşeme tercih edilmiştir. İç mekanlarda ise brüt betonun yanı sıra merdivenlerde ahşap, çelik zeminlerde de mermer malzeme kullanılmıştır. Yerleşkede açık alanlarda ise granit parke, Ankara taşı ve traverten kaplamalar kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	1997 yılında tescillenen kampüs yapıları süreç içinde bakım ve onarım çalışmaları geçirmiş ve bu çalışmalar günümüzde de gerekli görülen alanlarda devam etmektedir. GETTY Conservation Institute tarafından oluşturulan 20. yüzyılın önemli yapılarının korunması için uluslararası bir hibe programı olan "Keeping it Modern" projesine 2017 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi kabul edilmiş ve uzun vadeli bakım ve koruma politikalarına rehberlik edecek bir koruma yönetim planının başlatılması sağlanmıştır. 2016 yılında ise yerleşke için Mekansal Strateji ve Tasarım Kılavuzu yayınlanmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Çinici ve Çinici, 1965

Kaynak: Çinici ve Çinici, 1965

Kaynak: Çinici ve Çinici, 1965

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Çinici ve Çinici, 1965

Kaynak: Çinici ve Çinici, 1965

Kaynak: Çinici ve Çinici, 1967

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Akman, S. (2016). Conserving and Managing Modern Campus Heritage. Alley" as the Spine of Metu Campus, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Çinici, A. ve Çinici, B. (1965). Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Mimarlık Dergisi, 15, 18-22.

Erder, C., Bilgin Altınöz, A. G., Peker, E., Altan, T. E., Bertram, J. K., Akman, S., & Baş Bütüner, F. (2015). Korumaya Esas Olarak ODTÜ Kampüs'ünün Değerlerinin Saptanması.

Özdemir, G., Alpat, İ., Barışeri, B., Böncü, A., Ergin, İ., Bildirici, A., Karaçöl Özgür, Ö., Çimen, C. (2007). 50. Yılda 50 Eser. Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası.

Yılmaz, Z. İ. (2018). Conservation of a modern heritage place:"Çarşı"–the commercial core of Middle East Technical University (METU), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

ODTÜ Yerleşkesi tasarımıyla modern mimarlığın ve brütalist akımın en önemli temsillerinden biridir. Yerleşke aynı zamanda Türkiye mimarlık tarihinde gerçekleştirilen ilk planlı ve kapsamlı uygulamaların başında gelmektedir. Türkiye'de ilk brüt beton tekniğinin geliştirildiği yerleşkede ilk kez bütün altyapı hizmetleri de toprak altından verilmiştir. Tüm bunlardan dolayı yerleşke; **tasarım değeri, kanonik değer, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

ODTÜ Yerleşkesi 45.000 dekarlık alanı; bu alan içindeki yapıları ve ormanı ile kentsel ölçekte önemli bir merkez haline gelmiştir. Ankara'nın öğrenci kenti olmasına büyük katkı sağlamış; kentsel bellekte yer edinmiştir. Bu anlamda yerleşke **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır. Yerleşke içindeki tüm yapılar bir bütünlük içinde tasarlanmış; tasarımında kullanılan dil kentin ve Türkiye modern mimarlığının kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu sebeple yerleşke tüm yapıları ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması** ✔

Yerleşkede hem dış mekanlarda hem iç mekanlarda birçok sanatçının eserine, anıt ve heykellere yer verilmiştir. Mimarlık Fakültesi'nin girişinde 1968 yılında Gencay Kasapçı tarafından yapılmış bir seramik pano bunlardan biridir. 1965 yılında yine yarışma projesi ile elde edilmiş Atatürk Anıtı ve Bilim Ağacı anıtı dış mekan eserlerindendir. Devrim Stadyumu'nun önünde yer alan C Heykeli, Matematik Bölümü ile kütüphane arasındaki çimlerde yer alan Bilim Kızı Heykeli, Mimarlık Fakültesi önünde yer alan Ata Heykeli, Üçlü Amfi'de bulunan Soyut Heykel, Albert Einstein ve Mimar Sinan büstleri bunlardan bazılarıdır. Bu heykel tasarımları dönemin heykel anlayışına farklı bakış açısı kazandırmıştır. İç mekanlarda kullanılan oturma elemanları, avizeler, dolaplar gibi donatıların çoğu da mimarlar tarafından projenin bir parçası olarak tasarlanmıştır. Bu anlamda yerleşke **tasarım değeri, teknik değer** ve **referans değeri** taşımakta ve tüm detayları özgünlüğünü ve bütünlüğünü korumaktadır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

ODTÜ Yerleşkesi 1961 yılında açılan yarışma sonucu Türkiye'nin modernist mimarlarından Behruz Çinici ve Altuğ Çinici'nin tasarımı olarak inşa edilmiş ve Türkiye modern mimarlığının ve brütalist yaklaşımların simgelerinden biri olmuştur. Yerleşke 1995 yılında "“Dikkate Değer Yenilikçi Konseptler Sunan Projeler” kategorisinde Aga Han Ödülü'nü almıştır. İç Anadolu bozkırında yeni bir flora ve fauna oluşmasını sağlaması ile diğer üniversite yerleşkelerine örnek olmuş ve kentsel-bölgesel planlama stratejisi olarak ilham kaynağı olmuştur. Bu anlamda yerleşke; **kanonik değer, referans değeri, tasarım değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

ODTÜ Yerleşkesi; Cumhuriyet Dönemi üniversite kampüslerinin ilklerinden olmasının yanı sıra Ankara'nın öğrenci kenti olarak şekllenmesinde atılan ilk adımlardan biridir. Ayrıca uzun yıllar süren ağaçlandırma çalışmaları sonucunda oluşan ODTÜ Ormanı Ankara'nın en geniş yeşil alanıdır. 1963 yılında açılan Mimarlık Fakültesi Türkiye'de İstanbul dışında mimari eğitim veren ilk fakülte olmuştur. Fakültenin eğitime başlaması Türkiye mimarlığının gelişimi açısından oldukça önemlidir. ODTÜ yerleşkesinde eğitimin başlamasının ardından Türkiye tarihi açısından da birçok ilk yaşanmıştır. 1966 yılında Türkiye'de merkezi bilgisayar sistemi kuran ilk üniversitedir. 1967'de açılan kütüphanesi ile Türkiye'nin ilk çağdaş kütüphaneciliğini başlatmış; 1973 yılında "Bauen+Wohnen" isimli İsviçre dergisine kapak olmuştur. 1968 yılında kampüs içi kazı bulgularını sergilemek üzere ilk üniversite müzesi açılmıştır. 1993'te Ankara-Washington arasındaki kiralık hat ile ODTÜ'de Türkiye'nin ilk internet bağlantısı gerçekleştirilmiştir. 2001 yılında Türkiye'nin ilk yasal teknokenti kurulmuştur. Daha birçok alanda ilklerin yaşandığı; Türkiye'nin eğitim, bilim ve teknoloji merkezlerinden biri olan ODTÜ, verdiği binlerce mezunun yanı sıra hem yurtiçinde hem yurtdışında önemli başarılara imza atmış iş insanı, yönetici, siyasetçi, yazar ve akademisyen yetiştirmiştir. Tüm bunlardan yola çıkarak; ODTÜ kampüsü ülke tarihine katkıları bağlamında **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Birçok farklı işlevdeki yapılardan oluşan ODTÜ Yerleşkesi; günümüzde özgün işlevini devam ettirmekte ve kullanım değeri taşımaktadır. 1997'de tescillenen yapılar büyük oranda **özgün tasarımlarını,** detaylarını ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

III. DERECE: TİPİK	II. DERECE: TEMSİLİYET	I. DERECE: İKONİK

EK-22. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 3: Dini, Eğitim ve Kültür Kurumları	Alt Tema: Ulusal gururun ifadesi olarak eğitim ve kültür kurumları	Yapı Türü: Üniversite

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Ege Üniversitesi Fen Fakültesi**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1963
	Jüri Üyeleri	Kemali Söylemezoğlu, Kemal Ahmet Aru, Orhan Safa, Orhan Alsaç, Muhlis Türkmen, Sadettin Tuğrul Cemaligil, Hilmi Bayazıt
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Doğan Tekeli,Sami Sisa, Metin Hepgüler
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Vahit Erhan, Uğur Gündeş, Orhan Demirarslan, Hüseyin Baban 3. Ödül: Siray Erdemir, Yüksel Erdemir, Eren Boran
	Katılımcı Sayısı	12

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Ege Üniversitesi Fen Fakültesi
	Konumu	Erzene, Ege Üniversitesi Bornova/İzmir
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1964-65
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Tasarımda kütüphane olan blok uygulamada müze olarak inşa edilmiş ve revize edilmiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Modern Hareket
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Ege Üniversitesi'nde Fen Fakültesi'ne ayrılan geniş alana fakültenin yönetim, genel derslikler, temel birimler, fizik, kimya, tabii bilimler, matematik, astronomi enstitüleri ile müze ve kafeteryadan oluşan geniş bir programda planlama ve tasarım yapılmıştır. Tasarımda bütün bu farklı fonksiyonlar görsel bütünlük dikkate alınarak ancak kendi iç çalışmalarına ve programlarına uygun olacak şekilde yerleştirilmesine dikkat edilmiştir. Her yapının kendine özel alanı bulunmakla birlikte İzmir'in serinleten imbat rüzgarına açık ve ölçülü dış mekanlar kurgulanmıştır (Tekeli ve Lisa, 1974). Toplam 48.000 m^2 kapalı alana sahip Fen Fakültesi'nin 804 dersliği ve 4 bilgisayar laboratuvarı bulunmaktadır, oditoryumu ise 1500 kişiliktir. Fakültenin içinde yer alan Tabiat Tarihi Müzesi halka açıktır ve yıllık 15 bin kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Fakülte; yatay mimarisi ve az katlı oluşu, cephedeki bant pencereleri ve güneş kırıcıları, zemin kat boşaltmaları ile oluşturulan yarı açık mekanları, dış cephede kurgulanan merdivenleri, teras çatıları (günümüzde kırma çatı) ve rasyonel plan çözümleri ile Modern Hareket'in izlerini taşımaktadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Fen Fakültesi, Türkiye'nin sayılı büyük kampüslerinden biri olan Ege Üniversitesi Bornova kampüsü içinde yer almaktadır. Fakültenin kuzeyinde Ankara Caddesi, doğusunda yüksek katlı yurt blokları, güneyinde üniversitenin sosyal alanları, batısında ise rektörlük binası bulunmaktadır. Ayrıca kampüsün geneli yeşil alan bakımından oldukça zengindir. Fen Fakültesi üniversitenin en eski yapılarından biridir. Sonrasında inşa edilen diğer fakültelerde Fen Fakültesi'nin yatay mimarisi ve kurgusu referans alınmıştır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapılarda nervürlü ve kaset döşeme kullanılmıştır. Fakülte bloklarının dış cephesi sıva üzeri boyalıdır. Cephelerde güneş kırıcı olarak sabit, yatay veya dikey konumda beton plaklar kullanılmıştır. Fakülte içlerinde zeminler karo mozaiktir. Fakülteleri birbirine bağlayan dış mekandaki peyzaj yolları beton parkedir.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Cephelerde genel olarak iklim kaynaklı bozulmalar, sıva çatlakları, nemlenmeler ve dökülmeler mevcuttur. Bazı cephelerde taşıyıcılarda korozyon kaynaklı bozulmaların olduğu da görülmüştür. Blokların cephesinde taşıyıcı aksları ve beton plak güneş kırıcılar farklı renklere boyanmış diğer yüzeyler açık renk olarak bırakılmıştır. Özgün pencerelerin bir kısmı pvc ile değiştirilmiştir. Fen Fakültesi konferans salonunun girişine ve diğer blok girişlerine saçak ve rüzgarlık eklenmiştir. Zemin katların pencerelerine güvenlik önlemi amaçlı demir parmaklıklar takılmıştır. Fakülte bloklarının cephelerinde sonradan eklenen klimaların motorları dikkat çekmektedir. Yoğun yağış sebebiyle biriken suyu kontrollü bir şekilde toplamak için fakülte bloklarının arka cephelerine su tankerleri eklenmiştir. Oditoryumun içinde bulunduğu kültür merkezinin cephesinde pencere kenarlarına ve köşelere tuğla etkisi veren kaplamalar yapılarak özgün cephesi zedelenmiştir. İç mekanlarda fakülte içlerinde duvarların yarıya kadar olan kısmı, merdivenlerin korkulukları ve kapılar maviye boyanmıştır. Bu baskın renkteki mavi iç mekanların algısını büyük oranda zedelemiştir. Merdiven alanı ve tuvaletlerin olduğu kısımlara veya sirkülasyon alanlarına temizlik odası, güvenlik odası, personel odası gibi çeşitli eklemeler yapılmıştır. Günümüzde dekanlık olarak kullanılan bloğun içinde asma tavan, zemin kaplaması, iç mekan düzenlemeleri gibi çeşitli onarım ve değişiklikler fakültelere göre daha yoğun olarak yapılmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

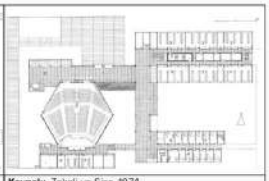
Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi proje yarışması jüri raporu (1964). Devlet Yapıları Bülteni, 29-34.

Saltresearch (2023). Ege Üniversitesi Fen Fakültesi. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204394

Tekeli, D., Sisa, S. (1974). Doğan Tekeli-Sami Sisa: 1954-1974 projeler-uygulamalar, architectural Works. Apa Ofset.

Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U. (1994). Doğan Tekeli Sami Sisa Projeler, Yapılar 1954-1994. Yem Yayın.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Fakülte; az katlı yatay mimarisi, cephedeki bant pencereleri ve güneş kırıcıları, zemin kat boşaltmaları ile oluşturulan yarı açık mekanları, parçalı kütleleri ve rasyonel plan çözümleri ile modern mimarlığın izlerini taşımaktadır. Bloklar hem kendi içinde hem de bütünün parçaları olarak kurgulanmış ve yerleştirilmiştir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

1955 yılında Türkiye'nin dördüncü üniversitesi olarak kurulan Ege Üniversitesi'nin Tıp ve Ziraat Fakültelerinden sonra açılan üçüncü fakültesi Fen Fakültesi'dir, aynı zamanda Türkiye'de açılan üçüncü fen fakültesidir. Mimarisi ile kendinden sonraki fakültelere referans olmasının yanı sıra üniversitenin kimliğini oluşturan yapılardan biridir. Açıldığı günden günümüze dek binlerce mezun veren fakülte, 1965 yılından itibaren aynı binaları kullanmaktadır. Ayrıca fakülte; içinde bulunduğu kampüs ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmaktadır. Yıllardır öğrencilerin hafızasında yer edinen bu yapı, içindeki müze ile birlikte kentli hafızasında da kendine yer bulmuştur. Bu anlamda kentsel ölçekte fakülte; **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in ilk dönem yapılarından olup, yarışma yolu ile inşa edilmiş tasarımlarıdır. Bu anlamda yapı **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi günümüzde özgün işlevinde kullanılmaya devam etmekte ve **kullanım değeri** taşımaktadır. Fakültelerin hem cepheleri hem de iç mekanlarının özgünlüğü büyük oranda zedelense de tasarım prensiplerini yansıtmaya devam etmekte ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-23. İstanbul Harbiye Askeri Müzesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 3: Dini, Eğitim ve Kültür Kurumları	Alt Tema: Müzelere ve kütüphanelere artan erişilebilirlik	Yapı Türü: Müze

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**İstanbul Harbiye Askeri Müzesi (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Milli Savunma Bakanlığı
	Yıl	1967
	Jüri Üyeleri	Doğan Kuban, Utarit İzgi, Asım Mutlu, Arman Güran, Vahit Erhan, Mehmet Doruk Pamir, Asım Yeğinobalı
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Nezih Eldem
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Doğan Tekeli, Sami S. Sisa
	Katılımcı Sayısı	5

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Halaskargazi, Vali Konağı Cd. No:2, Şişli/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli / 11.04.2007 (Şişli-Harbiye Tarihi ve Kentsel Sit Alanı)
	Uygulama Tarihi	1967-91- Açılış: 10 Şubat 1993
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Cephede yarışma projesinde betonarme kirişler arası gülkurusu renginde iken uygulamada cadde tarafı griye boyanmıştır. Günümüzde ise cephede taşıyıcılar gül kurusu renginde aralar gri renktedir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ İyi durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup ■ Rayonalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Harbiye Askeri Müzesi, eski Harbiye Mektebi yapı topluluğunun içinde; Vali Konağı Caddesi tarafındaki 1959 yılında yıkılan kolun oluşturduğu boşluğa inşa edilen yeni yapıdır. 54 000 m^2 alan üzerine kurulu 18.600 m^2 yapılar topluluğu içindeki bu yapıyı en genel anlamda "eski bir yapıya yeni bir ek yapılmasıyla dönüştürülmesi" olarak tanımlamak mümkündür. 1967 yılından 1993 yılındaki açılışa kadar Nezih Eldem eski yapıya bitişik yeni yapı tasarımından ışıklandırmalara, vitrinlere; dolaşım planından mizansenlerine kadar her detayıyla ilgilenmiştir. İki katlı olarak tasarlanan yeni yapının caddeye bakan cephesinde dışarıdan ahşap kafesli içeriden storlu pencere düzeni vardır. Cephedeki üçgen çıkmalar iki katlı boşluklara uzanır. Beton taşıyıcı elemanların vurgulandığı cephede üst kat hizası aralıklarla koyulan dikey pencereler dışında masif düşünülmüştür. İç mekanda merdivenlerin görselliği ön planda tutularak üç boyut etkisi verilmiştir. Müzede çok farklı tipte ve büyüklükte tarihi savaş nesneleri sergilenir. Dolaşım senaryosu içinde belli aralıklarla Top Salonu, Otağ Salonu, Mehter Salonu ile orta avlu ve Anma Duvar olmak üzere askeri ve tarihi mizansenler oluşturulmuştur. Otağ Salonu avluyu içeriye dahil etmesi ve arka açık duvarı ile tasarımın en önemli kısımlarından biridir (Erkal, 2020).
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yarışma ile inşa edilen müzenin ek yapı olarak tasarlandığı eski Harbiye Mektebi, 1844-1893 yılları arasında yapılmış oldukça büyük kompozit bir yapıdır. Bu kompozit yapı ise Şişli semtinin en hareketli caddelerinden biri olan Vali Konağı Caddesi üzerinde yer alır. Yakın çevresinde 2007 yılında bu yapı da dahil tarihi ve kentsel sit alanı olarak tescillenen Harbiye Ordu Evi, Cemal Reşit Rey Konser Salonu, Lütfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı, Muhsin Ertuğrul Sahnesi, Harbiye Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu bulunmaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen ek yapıda betonarme nervür döşeme kullanılmıştır. Yapıda beton kirişlemelere hem estetik hem yapısal olarak yer verilir. Geçiş noktalarında ve kapılarda kare içine çapraz kirişler, pencere kenarlarında da farklı kiriş kesitleri kullanılır. Çatıda ise geniş açıklıklı yerlerde çelik kafes dar yerlerde betonarme kiriş kullanılmıştır. Eski yapıdaki elemanların birçoğu da müze inşası esnasında yenilenmiştir (Erkal, 2020).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Müzenin yapımı esnasında eski yapının orta avlu ve küçük iç avlu arasındaki kısımları yıkılmış yerine Mehter Salonu inşa edilmiştir. Zaman içinde müzenin özgün dolaşım şeması zedelenmiştir (Erkal, 2020). 2007 yılında modern müzecilik anlayışı doğrultusunda salonların konsepti dioramalar, haritalar, ışıklı panolar, heykel ve yağlı boya tablolar ile yeniden düzenlenmiştir. 2020 yılında müzenin belli bölümleri tamir ve bakıma alınmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

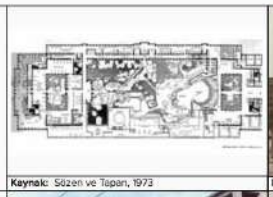
Kaynak: Sözen ve Tapan, 1973

Kaynak: Sözen ve Tapan, 1973

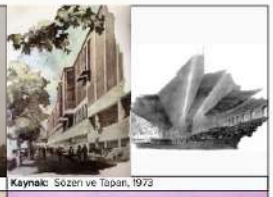
Kaynak: Sözen ve Tapan, 1973

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Sözen, 1984

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Eldem, N. (1992). "Müze ve Müze Mimarisi Üzerine", Tasarım Dergisi, 30, 108-113.
Erkal, N. (2020). Nezih Eldem'in Bütüncül Mimarlığı: Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi. Mimarlık Dergisi, 441, 41-47.
Salt Araştırma: Harbiye Askeri Müze. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/210332

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; tarihi yapıya ek uygulaması anlamında öncü örneklerden biri olmasının yanı sıra Nezih Eldem'in stilistik kaygılardan arındırarak modern bir üslupta tasarladığı özgün detaylara sahiptir. Yeni ekin kurgulanmasında modern yapım teknikleri kullanılmış; çatıdaki geniş açıklıklarda çelik kafes uygulanmıştır. Yapı bu anlamda **tarihi değer, tasarım değeri, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Müze yapısı kent içinde 19. yüzyıldan itibaren var olan eski yapının bir parçası olarak kentsel ölçekte önemli bir odak olmasının yanı sıra kentli hafızasında da yer edinmiştir. Bu anlamda yapı **simge değeri** taşımaktadır. Yapıyı müze olarak ziyaret edenler dışında Kültür Sitesi'nde yapılan sanat sergileri ve birçok toplantıda mekan olarak kullanılması ile **sosyal değer;** Türk toplumunun savaş tarihi üzerine bir müze olması sebebiyle de **anı değeri** taşır. Tarihi yapıya ek yapı olarak tasarlanan yapı, eki olduğu neoklasik üsluptaki yapıya saygılı bir yaklaşım içindedir. Modern üsluptaki cephe karakteri ile inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtırken eski yapı ile kütlesel ve hacimsel olarak uyum içindedir. Bu anlamda yapı, eki olduğu yapı topluluğu ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması** ✔

Müze içinde yer alan sergileme elemanların büyük bir çoğunluğu özgün tasarımın parçalarıdır. Türkiye mimarlık tarihi açısından ender olarak görülen bütüncül mimarlık anlayışındaki bu yapıda iç mekandaki kaplamalar, zeminler ve merdiven kaplamaları da özgünlüğünü korumaktadır. Eldem'in bu müze özelinde yaptığı ve günümüze de **özgün** olarak ve **bütünlüğünü** koruyarak ulaşan tüm bu iç mekan bileşenleri **tasarım değeri** taşımaktadır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı davetli bir yarışma projesi sonucu inşa edilmesinin yanı sıra Türkiye'nin önemli mimarlarından Nezih Eldem'in tasarımıdır. Nezih Eldem akademik kimliği ile rasyonel mimarlığın malzeme ve detay bilgisine; İtalya geçmişi ile de deneysel ve eleştirel bakış açısına (Erkal, 2020) sahip öncü modernist tavırdaki mimarlardandır. Tüm bunlardan ötürü yapı **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Yapı bütüncül tasarımı ile 1960-70'lerin müzecilik anlayışını yansıtan en iyi örneklerden biridir. Aynı zamanda eki olduğu yaklaşık 150 yıllık tarihi yapı ise Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyetin kurucularının eğitim aldığı binalardır. Müzenin konsepti ve tarihi yapı ülkemizin nasıl zor şartlardan geçerek bugünlere ulaştığını göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Tüm bunlardan ötürü bu yapı; **siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı özgün işlevini günümüzde de devam ettirmekte ve kullanım değeri taşımakta, **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

III. DERECE: TİPİK	II. DERECE: TEMSİLİYET	I. DERECE: İKONİK

EK-24. İslamabad Faisal Camii Yapı Analiz Fişleri

TEMA 3: Dini, Eğitim ve Kültür Kurumları	Alt Tema: Dinin değişen mekanları	Yapı Türü: Cami

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**İslamabad Faisal Camii (Uluslararası)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Central Development Authority (CDA) ve Institute of Architects Pakistan (IAP)
	Yıl	1969
	Jüri Üyeleri	K. M. Sheikh, Samir Abu Bakar Ba Ghaffar, Mazharul İslam, Abdullah Kuran, Pierre El Khoury
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Vedat Dalokay
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Bülent Özer, Cengiz Eren, Öner Tokcan 3. Ödül: Nihat D. Bindal
	Katılımcı Sayısı	17 farklı ülkeden 43 proje (9 proje Türkiye'den)

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Faysal Camii (Faisal Mosque)
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Shah Faisal Ave (Kral Faisal Caddesi), E-8, Islamabad/Pakistan
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli
	Uygulama Tarihi	1976-86
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışmanın ardından uygulama projesi çizimleri 1973'de tamamlanmıştır. Tasarım ve uygulama büyük oranda paraleldir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Tadilat altında
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Geç Modern
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Faisal Cami ve Külliyesi 1966'da Pakistan'ı ziyaret eden Suudi Arabistan Kralı Faisal tarafından Pakistan halkına armağan olarak yaptırılmıştır. UIA himayesinde düzenenlenen uluslararası (İslam ülkeleri) katılımlıcı yarışmada Vedat Dalokay'ın projesi birinci olmuştur (Dalokay, 1988). Tasarımda; ibadet mekanı dışında kütüphane, konferans salonu, müze ve kafe, 400 araçlık 5000 bisikletlik park alanı, cenaze alanı, yansıma havuzları ve turistik alışveriş mekanları bulunmaktadır (Naz, 2005). Proje; Dalokay'ın Ankara'da Kocatepe Camii yarışmasında birinci seçilen ancak uygulanmayan projesi ile tasarım yaklaşımı anlamında benzerlik göstermektedir. Camii, 5.000 m^2'lik bir alana yerleşmiştir. Ana ibadet salonunda 20.000, revaklarda 24.000, avluda 100.000 ve bitişiğindeki alanda 200.000 kişi ibadet edebilmektedir (Jamil, 2017). Kapasitesi ve tasarımıyla dünyanın en büyük ve en beğenilen camilerinden biridir. Büyüklüğü ile dünyanın beşinci ve Güney Asya'nın ise en büyük camisidir. Sıradışı bir tasarım olarak sekiz köşeli çatı örtüsüne sahip caminin tasarımında Bedevi çadırından ve caminin konumlandığı bölgedeki sivri tepelerden oluşan Margalla Tepeleri'nden esinlenilmiştir. 40 metre yüksekliğindeki çatının üst kısmı piramidal bir forma dayanırken, alt kısmı beşik çatı formuna sahiptir. Çatıyı oluşturan sekiz adet üçgen beton plakanın aralarında daralan üçgenlerden oluşan cam yüzeyler bulunmaktadır. Bu yüzeyler ile caminin içine ışığın ve havanın girmesi sağlanmıştır. Caminin tabanı 60m × 60m bir karedir (Nasim 2008). Caminin duvarları ise tabanı 70 m kenarları 40 m olan dört adet ikizkenar üçgenden oluşmaktadır. Caminin girişi doğudan olup giriş duvarında hilal motifleriyle dolu bir konstrüksiyondan yapılmış dokuz dikey bölüm bulunmaktadır. Diğer duvarlar dikey olarak yirmiye bölünmüş plakalar şeklindedir ve aralarından ışık alınmıştır. Doğu duvan boyunca uzanan asma kat kadınlara ayrılmış ve ayrı bir giriş verilmiştir. Caminin girişinde bulunan havuz haricinde iç mekanda da yüksekliği değiştirilebilen havuz bulunmaktadır. 90 metre yüksekliğindeki dört adet minare, kare bir taban üzerinde yükselmiş ince ve sivri uçlu bir külah ile bitirilmiştir. Minarelerden kuzeydoğu ve güneydoğu yer alanlarda asansör bulunurken diğer ikisine 240 basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır. Bir minareden diğerine olan mesafenin de 90 metre olması tüm yapıya hayali bir küp gibi geometrik bir etki kazandırmıştır (Jamil, 2017). Avludaki revaklarda da kemerin soyut bir formu kullanılmış, üçgen formundaki kemerler hiper kabukların yardımıyla oluşturulmuştur (Nasim, 2021).
	Yakın Çevresinin Niteliği	İslamabad kenti modern şehir planlaması, ağaçlarla kaplı caddeleri ve zarif kamu binaları ile ünlü bir başkent olup, aynı zamanda farklı mimarilerin ilginç bir karışımıdır (Naz, 2005). Cami; kentin kuzey ucunda, Himalayalar'ın en batısı olan Margalla Tepeleri'nin eteklerinde, yüksek bir arazide yer almaktadır (Jamil, 2017). Caminin konumu şehrin tüm panoramasına hakim olup hem gece hem gündüz görünürlüğe sahiptir.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme olarak tasarlanan caminin çatısı çift döşemedir. Yükü kirişlere aktaran menteşeli kirişler ve çapraz kirişler kullanılmıştır. Caminin ikizkenar duvarlarında çelik ve beton bir arada uygulanmıştır. Çatıda beyaz mermer kaplama kullanılmıştır. Çatının tepe noktasında dev yaldızlı bakır bir hilal yer almaktadır (Jamil, 2017). Ana mekanın içi beyaz mermerlerle kaplanmış ve mozaiklerle süslenmiştir. Aydınlatma elemanı olarak 1000 adet ampüllü kullanan Türk camilerdeki gibi bir avize yerleştirilmiştir. Zemin kattaki abdesthanede gök mavisi, Prusya mavisi, sarı, kırmızı, turuncu ve macenta renkli üçgen şekilli mozaiklerle kaplıdır (Nasim, 2021). Yine ana avlunun zemini de mermer kaplıdır (Naz, 2005).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapının ana avlusunun altında bir dönem Uluslararası İslam Üniversitesi eğitim vermiştir. 2000 yılının ardından yeni açılan kampüsüne taşınmıştır. Caminin arazine sonradan Pakistan'da 1978-88 yılları arasında başkanlık etmiş General Zia-ul-Haq'ın türbesi eklenmiştir (Shaw, 1989). Yapıldığı günden günümüze kapsamlı bir onarım geçirmeyen cami ile ilgili 2022'de CDA (Sermaye Geliştirme Kurumu) tarafından bütçe ayrılmış ve kapsamlı bir restorasyon yapılmasına karar verilmiştir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Yapının Eski Görselleri

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Yayın Dizini

Dalokay, V. (1988). Kral Faisal Camii. Mimarlık Dergisi, 229, 38-40.
Gür, Ş. Ö., & Durmuş, S. (2012). Deconstruction as a Mechanism of Creativity and its Reflections on Islamic Architecture. Architectoni. ca, 1(1), 32-45.
Jamil, R. (2017). Role of a dome-less mosque in conserving the religious and traditional values of muslims: an innovative architecture of Shah Faisal Mosque, Islamabad. International Journal of Architecture, Engineering and Construction, 6(2), 40-45.
Mimarlık (1969). Uluslararası "İslâmabad Camii" Proje Yarışması. Mimarlık Dergisi, 74, 33-41
Nasim, S. (2008). "Decorative elements of the Faisal Mosque, Islamabad." Ph.D. thesis, Lahore College for Women University, Lahore, Pakistan.
Nasim, S. (2021). Abstraction and Symbolism in Faisal Mosque: As Unusual Architectural Decoration in South Asia. Journal of the Research Society of Pakistan, 58(4), 1.
Naz, N. (2005). "Contribution of Turkish architects to the national architecture of Pakistan: Vedat Dalokay." METU JFA, 22(2), 51–77.
Yousef, W. A. (2012). Mosque Architecture and Modernism. Lonaard Journal, 2(9).

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Cami; kubbeye getirdiği modern yorumla, temel geometrik formları kullanarak elde ettiği kütlesiyle, sade ve yalın cephesi ve iç mekanlarıyla modern mimarlığın dini yapılardaki en iyi örneklerinden biridir. En temel formlar üzerinden İslam mimarisi yeniden yorumlanmıştır. Ayrıca caminin çatı örtüsünde kullanılan form, modern dönemde ortaya çıkan hiperbolik paraboloid biçimin gelişmiş bir örneğidir (Jamil, 2017). Tüm bunlardan yola çıkarak yapı mimari anlamda; **tasarım değeri, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Cami; bulunduğu konum, mimarisi ve boyutları itibariyle kentin siluetine hem gündüz hem gece etki etmektedir. Açıldığı günden günümüze dek kentlinin ve ülkedeki diğer vatandaşların dini günler de dahil tüm zamanlarda ziyaret etmekten keyif aldığı ve gurur duyduğu yapı; kentin de simgelerinden biri olmuştur. Dünyanın dört bir yanından gelen turistler de İslamabad'a geldiklerinde bu yapıyı mutlaka ziyaret etmektedir. Ayrıca yapıda bulunan oditoryumda dini konularda uluslararası düzeyde konferanslar, seminerler ve toplantılar düzenlenmektedir (Kamil, 2017). Tüm bunlar dikkate alındığında yapı; **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması** ✔

Caminin iç mekanlarında yapının mimarı tarafından ve birçok sanatçı tarafından yapılmış yapıya özgü tasarımlar mevcuttur. Batı duvarındaki mozaik kaplı alanda Pakistanlı ünlü hat sanatçısı Sadequain tarafından yapılan Kur'an ayetleri yazılıdır (Jamil, 2017). Başka bir duvarda ise Türk grafik tasarımcı Mengü Ertel'in hat çalışmaları yer alır. Mihrap ve mimber Pakistanlı sanatçı Gulgee tarafından tasarlanmıştır (Naz, 2005). Ayrıca caminin ana salonunun yan duvarlarında çok eski ve değerli Kur'an-ı Kerim yazıları cam kutular içerisinde iyi muhafaza edilmiş olarak sergilenmektedir. Yapı özgü olarak tasarlanmış, **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** koruyan tüm bu iç mekan bileşenleri **tasarım değeri** taşımaktadır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı; 1969 yılında uluslararası ölçekte İslam ülkelerinden mimarların katılımına açık olarak Central Development Authority (CDA) ve Institute of Architects Pakistan (IAP) tarafından ve International Union of Architects (UIA)'in himayesinde açılan yarışmada birinci olan Vedat Dalokay'ın projesi sonucunda inşa edilmiştir. Türkiye modern mimarlık tarihinin önemli isimlerinden biri olan Dalokay aynı zamanda yarışmacı kimliği ile de ön plana çıkmıştır. Faisal Cami; her yıl yapılan "dünyanın en güzel yapıları" anketlerinde listeye girmesinin yanı sıra yerel ölçekte de Pakistanlı mimarların önünü açmış ve referans olmuştur. Bu anlamda yapı; **kanonik değer, referans değeri** ve **tasarım değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Faisal Cami genç Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin ulusal camisi olarak düşünülmüş ve bu doğrultuda tasarlanmıştır. Cami modern mimarlığın en iyi örneklerinden biri olarak kabul edilmesinin yanı sıra Pakistan'ın ve başkent İslamabad'ın simgesi ve kimliği haline gelmiştir. Tüm dünya tarafından da kentin ikonik yapısı olarak bilinmektedir. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, siyasi değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Cami özgün işlevini devam ettirmekte ve **kullanım değeri** taşımaktadır. Ayrıca caminin alt katında öğrenciler eğitim görmeye devam etmektedir. Burada dünyanın her yerinden öğrenci kabul edilmekte ve öğrencilere ana dillerinde ve Arapça dilinde çeşitli kurslar verilmektedir. Yapıldığı günden günümüze kapsamlı bir onarım geçirmeyen camide çeşitli yıpranma ve bozulmalar olsa da **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-25. Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 4: Ticaret ve Küresel Şirketler	Alt Tema: Dünya ekonomilerinin genişlemesi	Yapı Türü: Kurumsal ve organizasyonel genel merkez/ofis binası

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Yapı Kredi Bankası
	Yıl	1979
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Şaziment Arolat, Neşet Arolat, Emre Arolat
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	5

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Halaskargazi Cd. No:90/A Şişli/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1979-81
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Tasarım ve uygulama büyük oranda paralellik göstermektedir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■İyi durumda
	Mevcut İşlev	■İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Brütalist ■Postmodern
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yapı daha öncesinde benzin istasyonu bulunan bir arsa üzerine inşa edilmiştir. 1978 yılında Yapı ve Kredi Bankası Mensupları Emekli Sandığı Vakfı tarafından büyük bedeller ödenerek alınan ve çok değerli bir konumdaki arsa, Rumeli ve Halaskargazi Caddelerinin birleştiği köşe parseldir. Sekiz katlı olarak tasarlanan yapının plan şemasında zemin ve asma katlarda banka şubesi, üst katlarda vakfa ait bürolar, bodrumda ise tesisat ve depolar yer almaktadır (Hasol, 2017). Yivli ve çıplak beton kolonlar ve yansıtıcı yüzeyli camların düşey kompozisyonundan oluşan yapının cephesi brütalist tavrın yanı sıra Antik Yunan mimarisini andıran kolonları ile postmodernizmin erken örneklerinden biridir. Bu yapı Arolatların 1980 sonrasındaki daha cesur yapılarına giden sürecin bir kırılma noktası olarak kabul edilir (Mimarlık, 2001). Ancak yapının mimarları bu yivli kolon kullanımını o dönem gergin siyasal ortamdan ötürü yapılara yapıştırtılan afişleri engellemek ve brüt betonunun yüzey hatalarını en aza indirmek sebebiyle yaptıklarını belirtirler. Tarihi apartmanların yoğun olduğu bir caddede bitişik nizam olarak inşa edilen yapı, cephede yansıtıcı yüzey kullanımı ve brüt beton kolonları ile tarihi doku içinde modern bir yaklaşım sergilemiştir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı, Şişli ilçesinin Osmanbey semtinde, Rumeli ve Halaskargazi Caddelerinin birleştiği köşe parselde yer alır. 1860'lardan 1940'lara kadar tarihi konakların bulunduğu bu iki cadde 1940'lar sonrasında hızlı bir apartmanlaşma sürecine girmiş ve 1960'larla birlikte çehresi tamamen değişmiştir. Günümüzde ise çok değerli parseller olarak kabul edilen bu caddelerdeki apartmanların zemin katları ticari olarak kullanılırken üst katları genellikle ticaret ve ofis kullanımındadır. Yapının Halaskargazi Caddesi'ne bakan cephesinin bitişiğinde Mimar Vram Şabuh Hançer tarafından tasarlanan ve 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde inşa edilen dört katlı Art Nouveau tarzındaki apartman yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapı giydirme cephenin henüz günümüzdeki gibi kullanılmadığı bir dönemde betonarmenin önünden geçen alüminyum doğrama detaylarına sahiptir. Cephedeki kolonların ise ortaları boş olup içinden kablo kanalları geçmektedir.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapıldığı dönemde vakfa ait büroların kullanımındaki üst katlarda günümüzde diş klinikleri, özel muayenehane ve bankalara ait ticari ofisler yer almaktadır. Katlarda kullanım gerekliliklerine göre duvar ve zemin kaplamalarının değişimi, asma tavan uygulamaları, bölücü eleman kullanımı gibi bir takım tadilatlar yapılmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Vanlı, 2006

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Mimarlık, 2001

Kaynak: Mimarlık, 2001

Kaynak: Mimarlık, 2001

Kaynak: Mimarlık, 2001

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Holod, R., Evin, A., & Özkan, S. (2007). Modern Türk Mimarlığı. İstanbul: Mimarlar Odası Yayınları.
Mimarlık (2001). Arolatlar. Mimarlık Dergisi, 298, 18-27.
Karasözen, R. (2016). Experience of Post-Modern Historicist Architecture in Turkey. Procedia engineering, 161, 1763-1767.
Yakupoğlu, G. (2021). Representation And Historiography in Modern Turkish Architecture (1984).

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; Uluslararası Üslubun etkisinin giderek azaldığı; mimaride tarihsel referans arayışlarının farklı bir boyuta evrilerek postmodernizme ilginin başladığı dönemde antik Yunan sütunlarını andıran yivli kolonları ve canlı renkteki yansıtıcı cam yüzeyleri ile Türkiye'de postmodern mimarlığın ilk örneklerinden biri sayılmaktadır. Ayrıca yapının cephelerinde betonarme döşemenin önünden geçen alüminyum doğrama detayları ve cephedeki kolonların ortalarının boşaltılarak kablo kanalı geçirilmesi gibi detayları ile mimarlık ortamına teknik anlamda yenilikler getirmiştir. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tasarım değeri, teknik değer** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yapı; inşa edildiği 1980'lerin başından günümüze dek Osmanbey semtinin en işlek bölgesi olan; Rumeli ve Halaskargazi Caddelerinin birleştiği köşe parselde varlığını sürdürmektedir ve bölgenin önemli referans noktalarından biri haline gelmiştir. Kentlinin hafızasında; ilk günkü gibi devam eden banka işlevi, köşe parseldeki konumu, yansıtıcı giydirme cam cephesi ve dikkat çekici yivli kolonları ile yer edinmiştir. Kentsel ölçekte yapı; **simge değeri** ve **anı değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı Kredi Bankası Osmanbey Şubesi; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığına yarım asırdan fazla katkılarıyla tanınan, yarışmalarda birçok derece ve ödül alan ve "Arolatlar" olarak anılan mimarlar Şaziment Arolat, Neşet Arolat ve oğulları mimar Emre Arolat tarafından 1979 yılında açılan sınırlı katılımcılı bir yarışma sonucunda inşa edilmiştir. Arolatlar bu yapıdan sonra modern çizgideki üsluplarında bir kırılma yaşayarak daha cesur denemeler ile postmodernist çizgide yapılar tasarlamaya başlamıştır. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı; günümüzde özgün işlevini devam ettirmesiyle **kullanım değeri** taşımaktadır. İç mekanlarında ticari kullanım kaynaklı tadilatlar ve düzenlemeler yapılsa da dış cephesiyle ve kütlesiyle tasarım prensiplerini halen yansıtmakta, **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-26. İstanbul Manifaturacılar Çarşısı Yapı Analiz Fişleri

TEMA 4: Ticaret ve Küresel Şirketler	**Alt Tema:** Ticaret ve imalatın artması	**Yapı Türü:** Ticaret merkezi/ çarşı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	İstanbul Manifatura ve Kumaşçılar Kooperatifi
	Yıl	1960
	Jüri Üyeleri	Sedad Hakkı Eldem, Asım Mutlu, Mukbil Gökdoğan, Kemal Aygün, Faruk Akçer
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	11

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	İstanbul Manifaturacılar Çarşısı
	Eski Ad(lar)ı	Unkapanı Plakçılar Çarşısı
	Konumu	Zeyrek Mah, Atatürk Blv. Unkapanı, Fatih/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1961-67
	Yüklenici(ler)	İstanbul Manifatura ve Kumaşçılar Kooperatifi
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma sonrasında arsanın bir miktar küçülmesi, cephelerde hareketlilik istenmesi, Şebsefa Hatun Camii yakınında yedi adet mezarın bulunması gibi sebepler ile projede birçok revizyon yapılmış ancak ana fikir değişmemiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	▪İyi durumda
	Mevcut İşlev	▪ İlk işlev ▫Farklı bir işlev ▫Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	▪Modern Hareket ▪Brütalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	İMÇ; Atatürk Bulvarı boyunca uzanan, iki yönde %3-8 arasında eğimleri değişen yaklaşık 45000 m^2 yüzölçümlü ve 800 metre uzunluğu olan arsa üzerinde birbiriyle ilişkili olarak tasarlanmış az katlı avlulu altı bloktan oluşan çarşı yapısıdır. Tasarım yaklaşık 80-90 m^2 büyüklükte dört tip halinde 1117 dükkan ve bunlarla ilişkili depolar, bürolar, lokanta ve büfeler, açık ve kapı otoparklar, berber, eczane vs. gibi işlevleri içerir. Tasarımda dükkanlar bulvara göre bir açıyla konumlandırılmış, Süleymaniye yönünde görüş sağlayan avlular çevresinde ve akıcı bir yaya sirkülasyonunu sağlayacak biçimde yerleştirilmiştir (Tekeli vd, 1994).
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yakın çevresinde yoğun bir şekilde Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi yapıları bulunur. Alanın yukarısında Bozdoğan Su Kemeri, Şehzadebaşı Cami ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, arkasında Süleymaniye Külliyesi, arada Vefa ve Kilise Camileri, bulvarın karşısında SSK Zeyrek Tesisleri ve Molla Zeyrek Cami, çarşının ortasında ise Şebsefa Hatun Cami yer almaktadır (Tekeli vd, 1994).
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapıda 5x5 m modüler bir aks sistemi kullanılmıştır. Tasarımda çok çeşitli malzeme seçiminden kaçınılmış; tüm dolgu duvarlar beyaz traverten ile kaplanmış, döşemeler ve korkuluklar brüt beton bırakılmıştır. Üst katlardaki dükkanların dışa bakan arka cepheleri kiremit rengi prefabrike kafes elemanla kaplıdır. Avluların ve galerilerin zeminlerinde dökme mozaik kullanılmıştır. Doğramalar modüler sistemin oranlarıyla uyumlu olarak bükme sac olarak tasarlanmıştır. Ayrıca mimari projede belirlenen iç ve dış mekan alanları için yarışma açılmış ve çeşitli sanatçıların seramik ve mozaik kaplamaları ile cephelere ve iç mekan yüzeylerine sanatsal ve estetik katkı sağlanmıştır (Tekeli vd, 1994).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapının zaman içinde en çok değişime uğrayan kısmı cepheleridir. Cephelerdeki brüt beton yüzeyler sıva üzerine kızıl kırmızı boya ile kaplanmış, traverten cephe kaplamaları yeşile boyanmış, prefabrike kafes cephe elemanları ya değiştirilmiş ya da kaldırılmıştır (Erkol, 2016). Özellikle 6. bloğun bulvar cephesindeki kafeslerin kaldırılması yapının özgün kimliğinin algılanmasını oldukça zedelemiştir. Ayrıca cephelere eklenen klimalar ve herhangi bir düzen veya kural olmaksızın eklenen reklam panoları da cephelerin ifadelerini kaybetmelerine sebep olmuştur. Avludaki şadırvanın büfeye dönüşmesi, dökme mozaik zeminlerin bazılarının yenilenmesi, bükme sac doğramaların pvc doğramalar ile değiştirilmesi, çiçeklik ve oturma elemanlarının kaldırılması da çarşıdaki dönüşümlerden bazılarıdır. 1996 yılında Tekeli ve Sisa tüm bu değişimlerden kaygı duyarak Asliye Ticaret Mahkemesi'ne, "güzel sanat eseri niteliğindeki çarşıya yapılan çirkin müdahalelerin önlenmesi ve yapıların, onaylı mimari projeye uygun olarak eski haline getirilmesi" talebiyle başvuruda bulunmuştur. Üç yıl sonra lehlerine karar çıksa da cephelerin makul bir renge boyanması dışında çeşitli sebeplerden ötürü karar, uygulamaya geçirilememiştir (Korkut, 2016). Bunun dışında 2008 yılında yapı içindeki plastik sanat eserlerine bakım ve onarım çalışması yapılmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

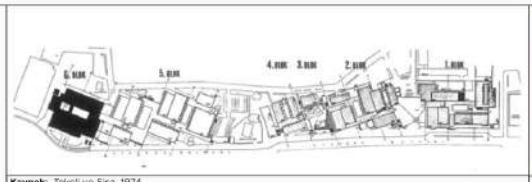

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

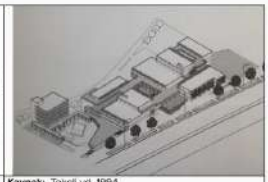

Kaynak: Tekeli vd, 1994

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Kaynak: Tapan, 2007

Kaynak: Sözen ve Tapan, 1973

Kaynak: Tekeli vd, 1994

Kaynak: Tekeli vd, 1994

Kaynak: Tekeli vd, 1994

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Erkol, İ. (2016). Türkiye Mimarlığı'nda Modernizmin Revizyonları (1960-1980). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Kızılkayak, G. (2009). İmeceden İMÇ'ye. İstanbul, İMÇ Yayınları.

Korkut, H. A. (2016). Modern mimari'de doku-yapı tasarım yaklaşımı ve İstanbul Manifaturacılar Çarşısı. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Ensitütüsü, İstanbul.

Kök, S. (2016). 20. Yüzyıl modern mimarlık mirasının değerlendirilmesi: İMÇ örneği Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tekeli, D., Sisa, S. (1974). Doğan Tekeli-Sami Sisa: 1954-1974 projeler-uygulamalar, architectural Works. Apa Ofset.

Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U. (1994). Doğan Tekeli Sami Sisa Projeler, Yapılar 1954-1994. Yem Yayın.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

İMÇ, parçalı kütleleri, avlular etrafında dizilen dükkanları ve akışkan bir yaya sirkülasyonu ile alışveriş merkezleri için yeni bir tipoloji geliştirmiştir. Ayrıca tasarımda brüt beton yüzeyleri ve kütle hareketleri ile modern mimarlığın özelliklerini yansıtırken cephedeki cumbalar, balkonlar, kafesler ve avlulu plan şeması ile yerel mimari ögeleri tasarıma dahil edilmiştir. Bu sebeple yapı **tasarım değeri, kanonik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır. Yapının inşaat aşamasında zeminin sıkıntılı olması sebebiyle temelde farklı uygulamalar geliştirilmiş ve bu çalışmaların dönemin inşaat teknolojileri üzerine geliştirici etkileri olmuştur (Kök, 2016). Ayrıca yapıldığı dönemde İstanbul'da tek seferde inşa edilen en büyük yapıların başında gelmektedir. Bu anlamda yapı **teknik değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

İçinde bulunduğu tarihi dokunun oranları referans alınarak tasarlanan İMÇ'de cumbalar, balkonlar, geri çekmeler, avlular ve parçalı kütleler ile ölçülü bir hareketlilik yakalanmıştır. Yere özgü olarak tasarlanan blokların yerleşim açılarında ise Sülemaniye Külliyesi referans alınmıştır. Bu anlamda içinde bulunduğu dokuya saygılı tutumuyla eski ile yeni arasında bir köprü kurmuş ve kent kimliğine katkı sağlamıştır. Çarşı, bulvarın karşısında bulunan aynı dönem yapısı Zeyrek SSK binası ile birlikte kentsel ölçekte bir odak oluşturmuştur. 1970'lerden günümüze dek aktif olarak kullanılan bu yapı 1980'lerde plakçılar çarşısı olarak anılmış ve müzik piyasalarının önemli merkezi haline gelmiştir. Bu sebeple kentsel ölçekte İMÇ; **sosyal değer, anı değeri, simge değeri** ve çevresindeki yapılar ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması** ✔

İMÇ'nin dış cephelerinin bazı kısımlarında ve iç mekanlarında 1960'larda kamu yapılarında sıkça rastladığımız mimari ile güzel sanatların işbirliği neticesinde modern Türk sanatının özgün örneklerine yer verilmiştir. Bloklar içinde Füreya Koral ve Sadi Diren'in seramik çalışması, Eren Eyüboğlu, B. Rahmi Eyüboğlu ve Nedim Günsür'ün mozaik panoları, Yavuz Görey'in dekoratif havuz plastiği, Kuzgun Acar ve Ali Teoman Germaner'in bas-reliefleri yer almaktadır (Tekeli vd, 1994). Günümüzde özgünlüğünü ve bütünlüğünü büyük oranda koruyan bu detaylar **tasarım değeri** ve **referans değeri** taşır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

İMÇ; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in yarışma yolu ile inşa edilmiş tasarımıdır. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, referans değeri, kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

İMÇ değişen tüketim ve alışveriş mekanlarına yeni bir tipoloji sunması, tarihi çevrede yeni yapı tasarımında öncü örneklerden biri olması, içinde yer alan plakçılar çarşısı ile popüler kültür içinde kendine yer edinmesi ile kentin tarihinde önemli bir aşamayı göstermektedir. Bu anlamda yapı **anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

İMÇ ilk yapıldığında kumaşçılar için bir çarşı olsa da zamanla mefruşatçılar, plakçılar, müzik aleti satıcıları vs. çarşı içinde kendine yer bulmuştur. Satılan ürünler değişse de çarşı işlevi günümüzde de olduğu gibi her dönem devam etmiştir bu anlamda **kullanım değeri** taşımaktadır. Günümüzde yapının zamana ve kullanıma bağlı maruz kaldığı birçok bozulma ve eskime, niteliksiz ekler, iç mekanlarda ve cephelerde kullanıma bağlı değişimler ile özgünlüğü zedelense de genel anlamda yapısal **bütünlük** korunmuştur.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-27. SSK İzmir Konak Tesisleri Yapı Analiz Fişleri

TEMA 4: Ticaret ve Küresel Şirketler	**Alt Tema:** Ticaret ve imalatın artması	**Yapı Türü:** Ticaret merkezi/ çarşı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**SSK İzmir Konak Tesisleri(Sinema, Oda Tiyatrosu, Çarşı, Büro, Gazino, Lokanta, Kafeterya)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü
	Yıl	1966
	Jüri Üyeleri	Hayati Tabanlıoğlu, Muhlis Türkmen, Vedat Dalokay, Behruz Çinici, Cevdet Beşe
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Orhan Dinç
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Fikret Cankut 3. Ödül: Cengiz Bektaş, Oral Vural
	Katılımcı Sayısı	51

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	SSK Konak Tesisleri
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Cumhuriyet Blv. No:11 Konak/İzmir
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/ Kemeraltı Kentsel Sit alanı içindedir.
	Uygulama Tarihi	1970
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Jüri raporunda istenen ufak revizyonlar dışında geniş terasların olduğu az katlı sinema, tiyatro ve lokanta bloğunun uygulama esnasında dışa kapalı, cephesi metal kaplı, katı ve yüksek bir kütleye dönüştürülerek inşa edilmiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Tehdit altında
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Uluslararası Üslup ■ Rasyonalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Tasarımda mevcut dokuya uyum sağlamayı amaçlayan parçalı kütleler tercih edilmiştir. Karma kullanıma hizmet eden yapı kompleksi açık ve kapalı mekanları ile dinamik bir sirkülasyona sahiptir. Sahildeki tekil yüksek katlı blokların gerisinde yalın ve sakin bir arka fon/silüet elde edilmiştir. 55000 m^2 inşaat alanına sahip kompleksin zemin katlarının tamamı ticari olarak kurgulanmış, üst katlarda kiralanabilir bürolar tertip edilmiştir. Tasarımda iç avlular oluşturulmuş ve bu avlulara bakan ticari mekanların yayıldığı alanlar yeşil alanlar ve su ögeleri ile desteklenmiştir. Ayrıca bloklar, aralardaki alt geçitlerle sahil yolu Kemeraltı bölgesine bağlanmıştır. Merdivenler de alt kottaki avluları üst kottaki avluya, arka yola ve sahil yoluna bağlayan sirkülasyon ögesi olarak tasarıma hareket katmaktadır. Kültürel faaliyetler için tasarlanan sinema, tiyatro ve yeme-içme bölümleri ayrı bir blok olarak düzenlenmiş, bu bloğa hem içeriden ve dışarıdan erişim sağlanmıştır. Otoparklar iki cadde arasındaki kot farkından yararlanılarak alt katta çözülmüş, arka caddeden giriş verilmiş ve zemin kat avlusu ile bağlantı kurulmuştur. Tasarım; rasyonel çözümleri, yalın mimarisi ve her türlü mimari biçim ve konstrüktif zorluklardan arındırılmış olması ile jürinin beğenisini toplamıştır. Günümüzde zemin katlardaki ticari kullanımlar yoğun bir şekilde devam ederken, üst katlardaki ofisler SSK'nın kullanımındadır. Kentsel sit alanı içinde yer alan yapı kompleksi 2020 yılında yaşanan İzmir depremi sonrasında yıkım tehdidi ile karşı karşıyadır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı kompleksi İzmir'in ana merkezi olan ve simgesel birçok ögeyi içinde barındıran Konak Meydanı'nda, Cumhuriyet Bulvarı ve Milli Kütüphane Caddesi'nin arasında yer almaktadır. Yakın çevresinde kamusal yapıların yanı sıra ticari ve kültürel faaliyette yapılar yer alır. Aynı zamanda yoğun bir yaya sirkülasyonunun içindedir. Konak Meydanı ve yakın çevresi 18. yüzyıldan itibaren birçok değişim geçirmiş; 20. yüzyılda çehresini şekillendiren başlıca yapıların büyük çoğunluğu yarışma projesi ile inşa edilmiştir. Bu yapılardan İzmir Büyükşehir Belediyesi 2022 yılında, Hükümet Konağı (Valilik binası) 2023 yılında deprem dayanımı ileri sürülerek yıkılmıştır. Yarışma yapısı olarak ayakta kalanlar İzmir Merkez Bankası ve SSK Konak Tesisleri'dir.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapıda nervürlü döşeme kullanılmış, yalın ve sade bir cephe tasarımı tercih edilmiştir. 1975 yılında Aziz Gorbon tarafından bu yapı kompleksi için seramik panolar tasarlanmış ve toplamda yaklaşık 300 m^2 seramikler yapının dış cephesine ve iç avludaki duvarlara eklenmiştir. Zeminlerde ve merdivenlerde karo mozaik kaplama kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	SSK'nın mülkiyetinde olan yapı kompleksi ihtiyaca ve kullanıma bağlı olarak birçok tadilat ve onarım çalışması geçirmiştir. Bu çalışmaların tamamı koruma prensibinden ziyade kullanıma yönelik yenileme çalışmalarıdır. 2018 yılında yapının rölövesi alınmış ve güçlendirme projesi hazırlanmıştır ancak ekonomik sebeplerden ötürü henüz uygulanmamıştır. 2021 yılı Kasım ayında ise cephe yenileme çalışmaları başlamıştır. (Şener ve Erdek Güner, 2021). Özgün kaplamalar sökülerek yerine sıva üstü boya uygulaması yapılmış, eski cephe kaplamasını andırması için ise sıva üzerine fugalar çizilmiştir. İç mekanlarda malzeme ve detaylarda ise yoğun tahribatlar mevcuttur.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Mimarlık, 2001b

Kaynak: Arkitekt, 1966

Kaynak: Arkitekt, 1966

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Mimarlık, 2001b

Kaynak: Mimarlık, 2001b

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Algan, N. (2017). İzmir Konak İş Sitesi Dış Yüzey Artistik Seramik Panolarının Monografik Değerlendirilmesi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergi, 1(1), 100-105.

Arkitekt (1966). Sosyal Sigorta Kurumu Genel Müdürlüğü'nden İzmir Konak Sitesi Mimarî Proje Yarışma Sonucu. Arkitekt Dergisi, 321, 40-47.

Mimarlık (2001b). Orhan Dinç. Mimarlık Dergisi, 299, 16-30.

Şener ve Erdek Güner (2021). Birincilikten Yıkıma: İzmir SSK Blokları. Modern Mimarlık Araştırmaları Destek Programı 2021 Dönemi, Sunuş ve Söyleşi. Ankara: Mimarlar Derneği 1927.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

SSK Blokları açık plan şeması, parçalı kütle tasarımı ve yoğun kamusal kullanımı ile 1960'ların modern ve rasyonalist çizgisini yansıtır. Bu anlamda yapı **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

SSK Blokları Konak Meydanı'nın önemli bileşenlerinden ve kent kimliğini etkileyen yapılardan biridir. Bloklardaki ticari dolaşım ve mekan kurgusu ile güçlü bir kullanıcı-ticari ilişkisi kurulmuştur. Sahil şeridini Kemeraltı'na bağlayan geçitler ile ticaret aksı devam ettirilmiştir. Ayrıca çarşı içinde yer alan sinema, tiyatro, kasetçiler, sahaf dükkanları ile kültür-sanat faaliyetleri canlı tutulmaktadır. 1970'lerden günümüze dek kullanımı devam eden SSK blokları kentli için bir odak oluşturmuş ve buluşma noktası haline gelmiştir. Kentsel anlamda yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

SSK Blokları, Türkiye modern mimarlığının önemli isimlerinden Orhan Dinç'in İzmir'deki tek tasarımıdır. Avlulu ticari mekanları ile bundan sonraki tasarımlara referans olan yapı ulusal bir yarışma projesi sonucu inşa edilmiştir. Ayrıca yapının cephelerine Aziz Gorbon tarafından tasarlanan seramik panolar dönemin mimarlık ile güzel sanatlar iş birliğinin önemli örneklerindendir (Salman, 2023). Tüm bunlardan dolayı yapı **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

1970'lerden günümüze dek yapı ticaret ve ofis bloklarından oluşan özgün işlevini devam ettirmekte ve **kullanım değeri** taşımaktadır. Yapısal anlamda tadilat ve güçlendirmelere ihtiyaç duyan ve özgünlüğü zedelenen yapı, genel anlamda **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-28. Eskişehir Porsuk Oteli Yapı Analiz Fişleri

TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm	**Alt Tema:** Turizmin büyümesi ve tanıtımı	**Yapı Türü:** Konaklama yapısı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Eskişehir Porsuk Oteli**
	Yarışmayı Açan Kurum	T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü
	Yıl	1956
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Vedat Dalokay
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Eskişehir Orduevi
	Eski Ad(lar)ı	Porsuk Oteli
	Konumu	Cumhuriye, İsmet İnönü Bulvarı-1, Tepebaşı/Eskişehir
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli
	Uygulama Tarihi	1956- 27.10.1959 (açılış tarihi)
	Yüklenici(ler)	Alman bir şirket
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma projesi çizimlerine erişilemediği için kıyaslama yapılamamıştır.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Restore edilmiş
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Uluslararası Üslup
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Zemin üzerine yedi kat olarak tasarlanan yapı caddeye paralel olarak yerleştirilmiş prizmatik bir kütleye sahiptir. Otele giriş; yapının köşesine yer alan, dışbükey çatı örtüsü olan tek katlı kütlenin altından verilmiştir. Yapının en karakteristik parçası V kolonların taşıdığı bu kütledir. Zemin katta girişi ayrı olarak ticari işlev de verilmiştir. Ancak bu ticari işlev otelin orduevi olmasından sonra kullanılmamıştır. Plan kurgusunda zemin ve birinci katlar ortak hacimlere ve idari birimlere ayrılmıştır. Zemin kat tamamen şeffaf bırakılmıştır. Birinci kat ile ikinci kat arasına tesisat katı eklenmiş bu sayede üst kütle alt bazadan koparılmıştır (Koca ve Karasözen, 2010). İkinci kattan itibaren yapıda çıkma yapılmış ve bu çıkmalar odaların balkonu olarak kullanılmıştır. Teras katı ile yatak katları arasında kalan katın cephesi masif bırakılmış ve teras, üst kat seviyesinden geri çekilmiştir. Bu ara kattaki odalar günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Teras katı da zemin kat gibi şeffaf cephelere sahiptir. Yan cepheler kısmen masif bırakılmış ve yer yer açılan düşey ızgaralar ile cepheye hareket katılmıştır. İstanbul'da 1954'te inşa edilen Hilton Otel ile benzerlik gösteren yapı; prizmatik kütlesi, rasyonel plan çözümleri, modüler cephe sistemi ile Uluslararası Üslubun etkisindedir. 1959'da açılan yapı 1960 askeri müdahalesinin ardından 1961'de Milli Savunma Bakanlığı tarafından satın alınmış ve "Eskişehir Orduevi" adını almıştır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı; Eskişehir'in kent merkezindeki Köprübaşı Meydanı'nda, trafiğin yoğun olduğu bir alanda, Porsuk Nehri'ne bakan, önünden tramvay geçen ve üç yönü yollar ile çevrilmiş bir parselde yer almaktadır. Yakın çevresinde yüksek katlı apartmanların yanı sıra 1930 yılında inşa edilen Cumhuriyet dönemi yapısı Büyük Porsuk Oteli, karşısında II. Ulusal Mimarlık dönemi yapılarından Eskişehir İl Sağlık Müdürlüğü binası (Eskişehir Memleket Hastanesi) bulunmaktadır. Yan parselinde yine aynı dönemde, 1951'de inşa edilmiş modern üsluptaki Halkbank binası yer alır. Arka parselinde ise 19. yüzyıldan kalma Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi bulunur.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme karkas olarak inşa edillen yapıda strüktür ızgara sisteminde yerleştirmiştir. Kubbeli giriş kütlenin doğu ve batı cephelerinde petek desenli ferforje güneş kırıcılar bulunmaktadır. Merdivenlerde demir korkuluk ve ahşap tırabzan kullanılmıştır. Balkonlarda beton ve cam korkuluk birlikte kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapıda en önemli değişim ana cephesinde yaşanmıştır. Özgün halinde cephenin tümünde devam eden balkon ilerleyen dönemlerde odaları büyütmek üzere (tarih tespit edilememiştir) pvc pencere ile kapatılarak cephedeki dolu boş ilişkisi ve ızgara düzeni zedelenmiştir (Demirel Etli ve Kurt, 2014). Yapıldığı dönemde yapının arkasından geçen yol süreç içinde kapanmıştır. 1999 Gölcük depremi sonrasında yapı statik açıdan müdahalelere ihtiyaç duyduğu için 2003 yılında kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Güçlendirme çalışmaları yapılmış; kolon kesitleri arttırılmıştır. Yapının arka cephesine, yetersiz kalan servis mekanları ve askerler için kalacak yer sağlamak üzere beşik çatılı dört katlı ek bina yapılmıştır. Ayrıca yine arka cepheye bu ek yapıdan bağımsız olarak merdivenin olduğu sahanlığa çıkacak şekilde servis asansörü eklenmiştir. Girişin hemen karşısında yer alan; giriş katından birinci kata dairesel galeriden çıkan döner merdiven kaldırılmış ve yeni merdiven çift kollu olarak girişin sağına, daha içeride bir konuma eklenmiştir. 2018 yılında yapının iç mimarisini nitelikli bir hale getirmek için bir yarışma düzenlenmiş; yarışmayı Meteor Mimarlık'tan mimar Nurullah Demir'in projesi kazanmış ve proje uygulanmıştır. Lobi, toplantı salonları, restoranlar, kafe-bar bölümü, yemekhane, otel teknik birimleri, yönetim ofisleri, oda katları, farklı metrekare ve kullanım senaryosuna sahip odaları gibi birçok noktası yeniden ele alınmıştır. Bu kapsamda oluşan yeni kurgu ile elektrik, sıhhi tesisat, mekanik sistemler de yenilenmiştir. Merdivenlerin demir korkulukları ve ahşap tırabzanları özgün haliyle korunmuştur. Tüm zemin kaplamaları ve iç sıvalar yenilenmiştir. Ayrıca özgün cephe boyası aynı renk ile yeniden boyanmış, pvc pencereler antrasit rengi doğramalar ile değiştirilmiştir. Yapının dış cephesine aydınlatma eklenerek gece de yaşayan bir yapıya dönüşmesi sağlanmıştır.

Görseller

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Eskiturkiye, 2023

Kaynak: Saltresearch, 2023ı

Kaynak: Saltresearch, 2023ı

Kaynak: Saltresearch, 2023ı

Kaynak: Saltresearch, 2023ı

Kaynak: Saltresearch, 2023ı

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Demirel Etli, P., Kurt, Ö. (2014). "Eskişehir Porsuk Oteli", Docomomo_Tu rkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Ac ılımları, 31 Ekim-2 Kasım 2014 Erzurum.

Koca, G., ve Karasözen, R. (2010). 1945-1960 Dönemi Eskişehir Modern Kent Merkezinin Oluşumunda Öne Çıkan Yapılar. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(3), 191-211.

Özaslan, N., Karasözen, R. (2004). Eskis ehir'de Uluslararası Üslub'un Yansımaları, Tu rkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları, DOCOMOMO-Tu rkiye Ulusal Çalışma Grubu Poster Sunuşları, ODTÜ Mimarlık Fakul tesi-Ankara.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; 1950'ler ile birlikte Türkiye'de etkili olmaya başlayan Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır. Ayrıca 1950'li yıllarda öncelikle otel yapılarında ardından da kamu binalarında kendini gösteren "Hilton etkisi" denilen tarzdadır. Döneminin otel tipolojisine en iyi örneklerden biridir. Yapının kubbeli çatılı ve V kolonlu giriş kütlesi tasarımın en özgün parçasıdır. Yapıldığı dönemin mimarisini, teknik ve teknolojisini (tesisat katı, asansör kullanımı gibi) yansıtan detaylara sahiptir. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tasarım değeri, kanonik değer, teknik değer, belge değeri** ve **tarihi değer** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Otel; İstanbul'daki Hilton Otel ile benzerliği ile halk arasında "Küçük Hilton" olarak anılmış ayrıca Türk Sinemasının ilk havacılık filmi olan 1963 yapımı Şafak Bekçileri filminde yer almasıyla dönemin en modern ve başarılı yapılarından biri olmuştur (Demirel Etli ve Kurt, 2014). Kent merkezinde yer almasıyla ve mimarisiyle Eskişehir'in simge yapılarından biri olarak kent kimliğine etki etmiştir. Kentli için bir buluşma ve nirengi noktasıdır, çarşının en bilindik, en kolay zihinde kalan ve en etkili mimariye sahip yapılarından biridir. Bu anlamda yapı; **anı değeri, simge değeri** ve **sosyal değer** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Porsuk Otel; 1956 yılında açılan bir yarışma sonucu birinci olan Vedat Dalokay'ın projesi ile inşa edilmiştir. Türkiye modern mimarlık tarihinin önemli isimlerinden biri olan Dalokay aynı zamanda yarışmacı kimliği ile de ön plana çıkmıştır. Bu yarışma ise onun kariyerinin dönüm noktası olmuştur. Yapı ayrıca Hilton etkisindeki mimarisi ile kendinden sonraki yapılara da referans olmuştur. Tüm bunlardan dolayı yapı; **kanonik değer, referans değeri** ve **tasarım değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Yapı; mimarisi ile kentin belleğinde yer edinmiş; kentin Uluslararası Üslup ve modern mimarlıkla tanışmasını sağlamıştır. Tipolojisi ile de Türkiye'de turizm sektörünün canlanması ile 1950-60 döneminde Anadolu kentlerinde inşa edilen otellerin en iyi örneklerinden biri olmuştur. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı özgün işlevi ile kullanılmaya devam etmesiyle **kullanım değeri** taşımaktadır. **Bütünlüğünü** koruyan yapının özgün cephe karakteri balkonların kapatılmasıyla kısmen zedelenmiş olsa da tasarım prensiplerini ve döneminin mimari özelliklerini yansıtmaya devam etmektedir.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-29. T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri Yapı Analiz Fişleri

TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm	**Alt Tema:** Turizmin büyümesi ve tanıtımı	**Yapı Türü:** Konaklama yapısı

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**T.C. Emekli Sandığı Ankara Stad Otel Sinema Tesisleri**
	Yarışmayı Açan Kurum	Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü
	Yıl	1964
	Jüri Üyeleri	Orhan Alsaç, Adnan Kocaaslan, Orhan Dinç, Neşet Arolat, Bedii K. Savaş, Muzaffer Emre, Orhan Deniz, İslam Refioğlu
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Sami S. Sisa, Metin Hepgüler, Doğan Tekeli
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Yüksel Okan, Bedii Görkem 3. Ödül: Polat Sökmen, Oktay Uzel
	Katılımcı Sayısı	55

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Radisson Blu Hotel Ankara
	Eski Ad(lar)ı	Stad Oteli
	Konumu	İstiklal Cad. No:20 Altındağ/Ankara
	Tescil Durumu/Tarihi	
	Uygulama Tarihi	1966-21 Temmuz 1969 (açılış)
	Yüklenici(ler)	Emek İnşaat ve İşletme A.Ş.
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Jüri değerlendirmesi sonucu otel katlarındaki servis holü küçültülmüş, lokanta mutfağı lokanta katına alınmış, sinemanın büyüklüğü değiştirilmiştir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Değişiklik geçirmiş
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Brütalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Tasarım zeminde birbiriyle ilişkili ancak kütle olarak ayrı dört bloktan oluşmaktadır. Toplamda 20.000 m^2 inşaat alanına sahip kompleks; yüksek katlı 225 odalı 570 m^2 otel kütlesi, pastane ve lokanta kütlesi, turizm büroları kütlesi ve 900 kişilik sinema kütlesini içerir. Otel bloğu 15 odalı tipik kat planında olup çevresindeki manzaraya yönelecek biçimde düzenlenmiştir. Bu yönlenme taşıyıcı sistem ile desteklenmiş ve üçüncü boyutta kütleye hareketlilik katmıştır (Tekeli ve Sisa, 1974). 22 katlı otelin 15 katı konaklama birimlerine aittir. Dış cephe brüt beton yüzeydir. Kütlenin asimetrik formu ile her cepheden farklı bir görünüm elde edilmiştir. Projenin iç mekanları yapının mimarlarından Metin Hepgüler ile birlikte Alev Hepgüler'in tasarımıdır. Lokanta kütlesinin iç mekanındaki ahşap mobilyalar yapıya özgü olarak tasarlanmıştır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı, Ankara'nın en önemli akslarından biri olan İstasyon-Ulus aksında; Gençlik Parkı'nın kuzey girişinin karşı köşesinde manzaraya hakim bir konumdadır. Yapının yakın çevresi erken Cumhuriyet dönemi ve modern mimarlık yapıları ile çevrilidir. Kuzeyinde Ankara Palas ve II. TBMM binası, doğusunda yine yarışma projesi ile elde edilmiş Merkez Bankası batısında Atatürk Spor Sarayı yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Strüktürü brüt beton-perde duvar sistemindedir. Brüt beton dış cephe yüzeyleri temizlenmiş ve betonit sürülmüş, iç mekanlar styropor ile izole edilmiştir. Yükseltilmiş döşeme yapılarak ses yalıtımı sağlanmıştır. Otelin zemin ve asma katında cilalı bir beton yüzeyi kullanılırken diğer yüzeyler brüt beton olarak bırakılmıştır. Otelin temelinde radyo temel ve sandık kiriş uygulaması yapılmıştır (Balcı Öztürk, 2021). Yapının inşaatı büyük oranda yerel malzemeler ile yapılmıştır. İç mekanlarda ise brüt yüzeylere kontrast oluşturan cam ve ahşap detaylar kullanılmıştır.
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Lokanta biriminin önündeki havuz zaman içinde kaldırılarak oturma birimleri eklenmiştir. 1980'li yıllarda yapının en belirgin ve özgün olan özelliği brüt beton cepheleri boyanmıştır (Balcı Öztürk, 2021). 2000'li yılların başına kadar Emekli Sandığı tarafından işletilen otel uluslararası otel işletmecisi olan Radisson Blu'ya devredilmesinden sonra iç mekanlarında yapılan dönüşüm ve tadilat çalışmalarının ardından 2004'te yeniden hizmete açılmıştır. Odalardaki, lobi ve bardaki özgün dekorasyonlar tamamen değiştirilmiştir. Günümüzde aynı işlevde kullanımı devam etmektedir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

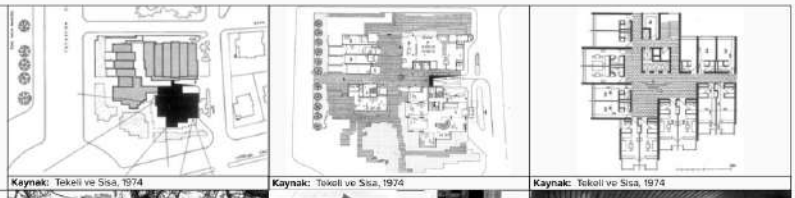

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Kaynak: Balcı Öztürk, 2021 | Kaynak: Balcı Öztürk, 2021 | Kaynak: Balcı Öztürk, 2021

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Balcı Öztürk, Ö. (2021). Yeni brütalizm bağlamında ankara stad oteli. Betonart Dergisi, 71, 24-30.

Hepgüler, M., Sisa, S., Tekeli, D. (1968). Ankara Stad Hoteli. Arkitekt Dergisi, 329, 9-11.

Mimarlık (1964). Emekli Sandığı'nın Ankara'da Yaptıracağı Otel - Sinema Tesisleri Mimari Proje Yarışması, Mimarlık Dergisi, 3, 25-29.

Tekeli, D., Sisa, S. (1974). Doğan Tekeli-Sami Sisa: 1954-1974 projeler-uygulamalar, architectural Works. Apa Ofset.

Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U. (1994). Doğan Tekeli Sami Sisa Projeler, Yapılar 1954-1994. Yem Yayın.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı çıplak beton kullanımı, strüktürünü açıkça sergilemesi, cephe düzenindeki hareketler, çatısındaki bürüt beton kirişler ile Ankara'da brütalist mimarinin ilk ve önemli örneklerinden biridir. Bunun yanı sıra Ankara'daki ilk yüksek katlı yapıların da başında gelmektedir. Yapının inşaatı esnasında yeni teknolojiler denenmiş ve büyük oranda yerli malzeme kullanılmıştır. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, teknik değer** ve **belge değeri** taşır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

1960'larda inşa edilen Büyük Ankara Oteli ile birlikte Stad Oteli yüksek katlı oluşu ve mimarisi ile Ankara'nın kent siluetini büyük oranda etkiyen yapılardan biridir. Kentli hafızasında simgesel özelliğiyle yer eden yapı 1970'ler ve 1980'ler Ankarası ile ilgili kartpostallarda kendine yer bulmuştur. Bunun yanı sıra kentli için bir buluşma noktası ve özellikle lokantası ile sosyalleşme merkezi olmuştur. Bu anlamda yapı **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Stad Oteli (Radisson Blu); Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan, modernizmin yanı sıra brütalist üslupta da eserler veren Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler'in yarışma yolu ile inşa edilmiş tasarımıdır. Kendinden sonra yapılan otel yapılarına plan şeması ve cephe tasarımı anlamında referans olmuştur. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, simge değeri, referans değeri, kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Yapı; turizm sektöründe kent içi büyük otellerin gelişiminde önemli adımlardan biri olmuştur. Yüksek katlı oluşu, yüksek yapım teknolojilerini içinde barındırması ve kent silüetine önemli etkileri sebebiyle kentin tarihinde bir dönemi yansıtmaktadır. Bu anlamda yapı **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapının işletmecileri el değiştirmiş olsa da halen konaklama tesisi işlevini devam ettirmesiyle **kullanım değeri** taşımaktadır. Dış cephesinin boyanması ve iç mekanlarının tadilat ve değişim geçirmesi ile yapının özgün kimliği kısmen zedelense de **bütünlüğü** korunmakta ve tasarım prensipleri halen okunabilmektedir.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	

III. DERECE: TİPİK	II. DERECE: TEMSİLİYET	I. DERECE: İKONİK

EK-30. Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri Yapı Analiz Fişleri

TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm	Alt Tema: Bireysel ve rekabetçi sporlara artan katılım	Yapı Türü: Spor tesisi

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri**
	Yarışmayı Açan Kurum	Bayındırlık Bakanlığı
	Yıl	1968
	Jüri Üyeleri	Orhan Bolak, Ergun Erkut, Doğan Hasol, Feridun Önen, Bülent Özer
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Akgündüz Eronat, Erkut Şahinbaş
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Nihat Güner 3. Ödül: Öner Tokcan
	Katılımcı Sayısı	21

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Hasan Polat Beden Eğitimi ve Spor Merkezi
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Karadeniz Teknik Üniversitesi, No:16 Ortahisar/Trabzon
	Tescil Durumu/Tarihi	
	Uygulama Tarihi	1975
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma projesi uygulama projesi ile büyük oranda paralellik gösterir.
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Değişiklik geçirmiş
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Brütalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	KTÜ Spor ve Sosyal Tesisi; eğimli arazi üzerinde, 1500 kişilik kapalı spor salonu, öğrenci lokali ve alışveriş merkezinden oluşan bir yapı grubu olarak tasarlanmıştır. Yapılarda kullanılan strüktürel geniş açıklıklar ve ışıklıklar tasarımın temel prensibini oluşturmaktadır (Şahinbaş, 1998). Spor salonun çatısında yer alan ışıklıklarla kuzey ışığı içeriye alınmış; işleve uygun olarak yönsüz bir ışığın tayin edilmesini sağlamıştır. Ayrıca eğimli çatısı da açık hava seyirci tribünü işlevi görmektedir. Yapının mimarisi ve strüktürü bu anlamda benzersiz ve özgündür. Yapının mimarları bu yapıdan sonra benzer yaklaşımları başka projelerinde de uygulamıştır. Öğrenci lokali binasında da sirkülasyon alanlarının bulunduğu orta mekanın üzerinde kaset kirişlerin aralarında kare tepe ışıklıkları bulunur. Bu sayede gün ışığından yapının iç mekanlarının maksimum faydalanması hedeflenmiştir. Spor salonu günümüzde Hasan Polat Beden Eğitimi ve Spor Merkezi adıyla Beden Eğitimi Bölümü'nün kullanımındadır. Öğrenci lokali bir dönem Mediko-sosyal merkez olarak kullanılmış günümüzde de KTÜ Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi olarak kullanılmaktadır. Alışveriş merkezi ise günümüzde market, kafeterya, kuaför, PTT ve Ziraat Bankası şubelerinin bulunduğu sosyal tesis olarak kullanılmaya devam etmektedir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapının yakın çevresinde KTÜ'nün çeşitli birimleri bulunmaktadır. Doğusunda Fen Fakültesi, güneyinde KYK Yurtları batısında personel lojmanları yer almaktadır. Bunun dışında çevresinde spor sahaları ve yeşil alanlar bulunur.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Betonarme sistemle inşa edilen yapıda cephelerde ve iç mekanlarda brüt beton yüzeyler kullanılmış ve geniş açıklıklar geçilmiştir. Spor salonunda 2.5 metre derinlikte, aralarında gün ışığını yansıtan ışıklıklar bulunan kirişler; öğrenci lokalinde ise kaset kiriş ve kare tepe ışıklıkları yapıların özgün niteliklerindendir. Yapının çatı örtüsü ilk aşamada bakır kaplıdır. Cephesi ise brüt beton yüzey bırakılmıştır (Şahinbaş, 1998).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Spor tesisinin brüt beton cephesi sıva üzeri boya ile taşıyıcılar gri renge, aradaki duvarlar ise beyaz renge boyanmıştır. Yapının en özgün detaylarından biri olan çatısı ve çatıdaki ışıklıklar ise günümüzde algınlanmayacak kadar değiştirilmiştir. Işıkların arası kapatılarak tek parça haline getirilmiş ve çatıdaki strüktür hareketini okutan detaylar tamamen kaplanmıştır. Bu değişimin temel sebebi ise bölgenin aldığı yoğun yağışlar sebebiyle çatının sızıntılara neden olmasıdır. Benzer şekilde öğrenci lokali binası da sıva üstü bej rengi boya ile boyanmıştır. Çatı üzerinde yer alan kare boyutlardaki ışıklık detayları da çatı kaplaması ile tamamen kapatılmıştır. Alışveriş merkezi binasına ise kırmızı renkte doğramalar eklenmiş ve dış cephesi boyanmıştır. Yapıların bütünlüğü korunsa da özgün tasarım yaklaşımlarını büyük oranda kaybetmişlerdir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Şahinbaş, 1998

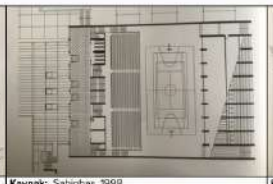
Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Kaynak: Şahinbaş, 1998

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Güzer, C. A. (2015). Işığın Peşinde Bir Mimar Erkut Şahinbaş. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
Şahinbaş, E. (1998). Erkut Şahinbaş 1968- 1998 Mimarlık Çalışmaları/Erkut Şahinbaş 1968- 1998 Architectural Works. Ankara: Meteksan.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

1500 kişilik kapalı spor salonu, öğrenci lokali ve alışveriş merkezinden oluşan tasarımda spor salonu kütlesi; iç mekanda ve dış cephede brüt beton kullanımı, strüktürünü açıkça sergilemesi ile Türkiye'deki brütalist yapıların ilk örnekleri arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra geniş açıklıkların kolonsuz geçilmesi, spor salonu ve öğrenci lokali yapısında ışığın çatıdan kullanımı ile de yüksek teknoloji uygulamalarına yer verilmiştir. Bu anlamda yapı kompleksi; **tasarım değeri, teknik değer** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

KTÜ; 1963 yılında fakültelerinin temelleri atılan, Türkiye'nin üçüncü teknik üniversitedir. Kampüsün genel tasarımı ile ilgili ilk olarak 1960 yılında bir yarışma düzenlenmiş ancak uygulanmamıştır. 1962 yılında tekrar açılan yarışma sonucunda Mustafa Polatoğlu ve Nihat Güner'in projesi kazanmış ve 1963 yılında Fizik, Kimya, İnşaat ve Mimarlık Fakülteleri, merkez binası, yurtlar ve lojmanlardan oluşan yapılar uygulanmıştır. Bu yarışma sonrasında kampüsteki diğer fakülteler ve tesisler ile ilgili beş yarışma projesi daha açılmıştır ve bunların tamamı uygulanmıştır. Uygulananlardan biri de Spor ve Sosyal Tesis yapısıdır. Kampüsteki tüm yapılar genel olarak 1960 sonrası Türkiye modern mimarlığının ve Uluslararası Üslubun izlerini taşımaktadır. Bu anlamda Spor ve Sosyal Tesis yapısı kampüsteki diğer yapılar ile birlikte **grup değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Spor ve Sosyal Tesis yapısı; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan, ışığı kullanımı ile özgün mimari eserler veren ve ışığın mimarı olarak anılan Erkut Şahinbaş ve Akgündüz Eronat'ın tasarımı olmasıyla **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı kompleksi günümüzde öğrenci lokali binası dışında özgün işlevinde kullanılmasıyla **kullanım değeri** taşımaktadır. Yapıların **bütünlüğü** korunsa da dış cephelerinin boyanması, çatıdaki ışıklıkların kapatılması veya dönüştürülmesi ile yapıların özgünlüğü büyük oranda zedelenmiştir.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-31. İstanbul Açıkhava Tiyatrosu Yapı Analiz Fişleri

TEMA 5: Popüler Kültür ve Turizm	Alt Tema: Eğlenceye erişimin artması	Yapı Türü: Sinema ve tiyatro

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**İstanbul Açıkhava Tiyatrosu**
	Yarışmayı Açan Kurum	İstanbul Belediyesi
	Yıl	1946
	Jüri Üyeleri	
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Nahit Uysal, Nihat Yücel
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Leyla Turgut 3. Ödül: Tuluğ Baytın, O. Bozkurt, Necdet Candaş
	Katılımcı Sayısı	16

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Harbiye Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu
	Eski Ad(lar)ı	Harbiye Açıkhava Tiyatrosu
	Konumu	Harbiye, Taşkışla Cd. No:8, Şişli/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli / 11.04.2007 (Şişli-Harbiye Tarihi ve Kentsel Sit Alanı)
	Uygulama Tarihi	15.07.1946 (temel atma)-09.08.1947 (açılış tarihi)-1950 (tüm eksiklerin tamamlanması)
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Tasarım ve uygulama arasında oldukça büyük farklar vardır. Seyirci alanının açısı değiştirilerek sahneye yönelim arttırılmış, sahne altında kalması planlanan orkestra bölümü eklenmiştir. Sahne gerisindeki mekanların konumu ve açısı değiştirilmiştir. Sanatçılar için ayrılan oda sayısı arttırılmıştır. 5000 kişilik olarak tasarlanan tiyatro son düzenlemeler ile 4000 kişilik kurgulanmıştır (Arkitekt, 1948).
	Mevcut Fiziksel Durum	■ Restore edilmiş
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ☐ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ II. Ulusal Mimarlık
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Şehircilik uzmanı Henri Prost'un İstanbul planında yer verilen Taksim Gezi Parkı içine inşa edilmiştir. Günümüzde Kongre Vadisi olarak bilinen alanın en önemli yapılarındandır. Tiyatro; Antik Çağ'daki açık hava tiyatrolarının formlarından esinlenerek tasarlanmıştır. Mevcut eğime göre yerleşen tiyatroda 105 derecelik açı ile sahneye yönelim sağlanmıştır. Seyirci bölümünün üst tarafı galeri ile çevrilidir. Ayrıca bu kısımda satış birimleri, gişeler ve çalışan odaları yer alır. Sahne 300 kişinin hareketine imkan sağlayacak kadar geniştir. Sahne arkası bölümü iki kattan oluşur. Sahne arkasında iki kolu birleştiren bir geçit bulunur (Yaşaroğlu, 2006). Son halinde tiyatro 4532 kişiliktir. Oturma birimlerinin tam ortasında 30 kişilik şeref locası yer alır. Tasarımda kesme taş kullanımı, simetri ve sadelik yapıldığı dönem itibariyle II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtır. Ayrıca sahnede kullanılan antik Yunan sütunları da Antik Çağ'dan bir esinlenme ve anıtsallık ögesi olarak karşımıza çıkar.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Açıkhava tiyatrosu; Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı, İstanbul Radyo Evi, Harbiye Askeri Müzesi, Hilton Otel, İstanbul Kongre Merkezi gibi modern İstanbul'un simgesi olan yapıların bulunduğu, kentin kültür sanat faaliyetlerinin merkezi olan bir alanda yer alır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Cephe kaplaması Küfeki ve Uzunköprü taşı karıştırılarak elde edilmiştir. Döşemelerde de Uzunköprü taşı kullanılmıştır. Merdiven sıraları granit taş kaplıdır (Arkitekt, 1948).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	2005 yılında sahnenin üstü çelik strüktür üzeri sandviç panel ile kaplanmıştır (Yaşaroğlu, 2006). 2008 yılında yapıldığı günden sonraki en kapsamlı onarımı geçirmiştir. Tuvalet sayısı 4'ten 60'a çıkarılmış, tiyatronun taş duvarları kimyasal madde ile temizlenmiştir. Kapalı mekanların çatı izolasyonu ve tüm sanatçı odalarının bakım ve onarımı yapılmıştır. Kapı, pencere ve taban döşemeleri değiştirilmiştir. Taşıyıcı sistemler onarılarak elektrik sistemi yeraltına alınmıştır. Seyirci bölümünde çürüyen taşların tamamı, protokol kapısı ve büfeler yenilenmiştir. Ayrıca hazırlanan peyzaj projesine göre düzenlemeler yapılmış, 321 m boyu 2.2 m genişliğinde ahşap yollar yapılmış, seyirci girişine sahanlık eklenmiştir. 2016 yılında, sahne kısmının yaz-kış kullanıma imkan verecek yeni bir üst örtü için ihaleye çıkılmış ancak henüz yapılmamıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Arkitekt, 1946

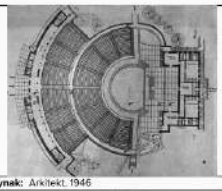
Kaynak: Arkitekt, 1946

Kaynak: Arkitekt, 1946

Yapının Eski Görselleri

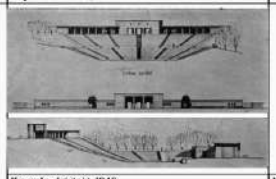
Kaynak: Arkitekt, 1946

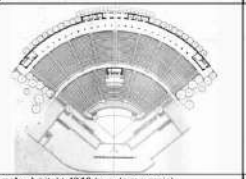
Kaynak: Arkitekt, 1948 (uygulanan proje)

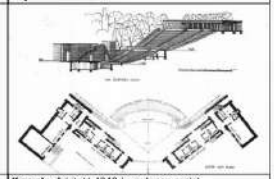
Kaynak: Arkitekt, 1948 (uygulanan proje)

Kaynak: Arkitekt, 1948

Kaynak: Arkitekt, 1948

Kaynak: Arkitekt, 1948

Kaynak: Arkitekt, 1948

Kaynak: Salt Research, 2023d

Kaynak: Salt Research, 2023e

Kaynak: Salt Research, 2023e

Kaynak: Salt Research, 2023e

Kaynak: Yaşaroğlu, 2006

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Arkitekt (1946). İstanbul Açık Hava Tiyatrosu Proje Müsabakası. Arkitekt Dergisi, 173-174, 104-109.
Arkitekt (1948). Açık Hava Tiyatrosu. Arkitekt Dergisi, 193-194, 5-9.
Yaşaroğlu, K. (2006). Açıkhava Tiyatrolarının Akustik Açıdan Değerlendirilmesi: İstanbul Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Açıkhava tiyatrosu 19. yüzyılda başlayan batılılaşma hareketlerinin devamı olarak 20. yüzyılda modernizmin getirdiği yeni yapı tipolojilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra kesme taş kullanımı ve anıtsallığı ile II. Ulusal Mimarlık akımının da temsili bir yapıdır. Dolayısıyla yapı **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Her yıl birçok festival ve konsere ev sahipliği yapan Harbiye Açıkhava Tiyatrosu, İstanbul'un en önemli konser ve etkinlik mekanlarının başında gelmektedir. Seyircilere açık havada gösteri izleme ve sahne arkasından boğaz manzarasını seyretme imkanı veren tiyatro akustik açıdan da sanatçıların etkinliklerine uygun ortam sağlamaktadır. 1950'lerden günümüze dek İstanbul'un kültür sanat hayatının büyük bir kısmına tanıklık etmiş bir yapıdır. Kent ölçeğinde yakın çevresindeki Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı ile birlikte kentsel ölçekte odak oluşturmuş ve kentli hafızasında önemli yer edinmiştir. Tüm bunlardan ötürü yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı 1946 yılında açılan ulusal bir mimari proje yarışması sonucu birinci olan yüksek mimar Nahit Uysal, yüksek mimar ve plancı Nihat Yücel'in tasarımı olarak inşa edilmiştir. Bu sebeple yapı **tasarım değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Açıkhava Tiyatrosu 19. yüzyılda başlayan batılılaşma hareketlerinin devamı niteliğinde 20. yüzyılda modernizmin getirdiği yeni yapı tipolojilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra kesme taş kullanımı ve anıtsallığı ile II. Ulusal Mimarlık akımının da temsili bir yapıdır. Dolayısıyla bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı inşa edildiği günden günümüze dek aktif olarak aynı işlevinde kullanılmaya devam etmesiyle **kullanım değeri** taşımaktadır. Tasarım **bütünlüğünü** korurken özgün detaylarının bir kısmını 20. yüzyıl sonrasında yapılan tadilat ve onarımla birlikte kaybetmiştir.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-32. Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı Yapı Analiz Fişleri

TEMA 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası	**Alt Tema:** Savaş ve çatışmanın hatıraları	**Yapı Türü:** Anıt ve abide

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı**
	Yarışmayı Açan Kurum	Milli Savunma Bakanlığı
	Yıl	1944
	Jüri Üyeleri	Remzi Yiğitgüden, Eşem Malkoç, Suut Kemal Yetkin, Safiyettin Big, Bedri Tünay, Paul Bonatz, Faruk Akyüz, Hüseyin Kara
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Feridun Kip, İsmail Utkular, Doğan Erginbaş
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Kadri Duna, Fasih Metegil, Sermet A. Ceyhan, Nobar Acemoğlu, Maruf Önal 3. Ödül: Eyüp Kömürcüoğlu
	Katılımcı Sayısı	37

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Çanakkale Şehitler Abidesi
	Eski Ad(lar)ı	
	Konumu	Seddülbahir Köyü Yolu, Seddülbahir/Eceabat/Çanakkale
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/ Gelibolu Yarımadası 1973'te "millî park" ilan edilmiştir, 1997 yılında Uluslararası Tabiat ve Tabiat Kaynaklarını Koruma Birliği (IUCN) tarafından "Korunan Alanlar" listesine alınmıştır. 2014 yılında ise 6546 sayılı Kanunla kurulan Çanakkale Tarihî Alan Başkanlığı ile korunması ve yönetimi başlamıştır.
	Uygulama Tarihi	17 Nisan 1954 (temel atma)-21 Ağustos 1960 (açılış)
	Yüklenici(ler)	Çanakkale Şehitler Abidesi İnşaatına Yardım Komitesi- Yüksek Müh. Ertuğrul Barla ve Ortakları
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Tasarım ile uygulanan proje arasında temel tasarım prensipleri olarak değişiklik olmasa da abidenin başlık kısmı kemer formundan düz forma dönüştürülerek yapımı kolaylaştırılmış ve günün mimarisine uyumu sağlanmıştır (Erginbaş ve Utkular, 1958). İlk projede kesme taş ve yığma sistemle inşa edilmesi düşünülen yapı uygulamada betonarme olarak inşa edilmiş ve granit kaplanmıştır (Yüksel, 1979; Atabay, 2016). Ayrıca anıtın iki yanında planlanan müze birimleri de uygulamada yapılmamıştır.
	Mevcut Fiziksel Durum	■Restore edilmiş
	Mevcut İşlev	■İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ II. Ulusal Mimarlık
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Anıt; Çanakkale Muharebelerinde şehit düşen tüm askerlerimizin anısına inşa edilmiştir. Esas gövdesi ve merasim kısmı olarak iki kısımdan oluşmaktadır. 7.5 metre genişliğindeki dört büyük ayak ve üzerini örten 25x25 m ölçülerindeki dikdörtgen 5 metre yüksekliğindeki başlıktan oluşan anıtın toplam yükselikliği 41.7 metredir. Ayaklar arası 10 metre olan anıt toplamda 625 metrekarelik alanı kaplar. Anıtın ortasında Mehmet Akif Ersoy'un şehitler için yazdığı şiirin bulunduğu lahit yer alır. Anıtın gövdesi 30x30 m boyutlarında bir şeref holü ve 45x45 m ebatında plato ile çevrilidir. Giriş kısmı dahil platonun uzunluğu 175 metredir (Atabay, 2018). Anıtın mimarlarından Doğan Erginbaş abidenin, farklı memleketlerden gelen bütün şehitlerin göğe yükselişlerini temsil ettiğini söylemiştir. Tasarımda Roma mimarisinde kullanılan zafer takı formundan ilham alınmıştır. Anıta uzaktan bakıldığında ise Mehmetçik'in M harfi şekli görünür. Yapı simetrisi, taş kaplamaları, yalın geometrisi ile II. Ulusal Mimarlığın izlerini taşır.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Anıt, Eceabat sınırları içinde Morto Koyu'nun yukarısındaki Hisarlık Tepe üzerine inşa edilmiştir. Yakın çevresinde Çanakkale Muharebeleri ile ilgili diğer anıtlar ve şehitlikler yer alır. Yarımada içerisinde ayrıca İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların, Avusturalyalıların ve Yeni Zelandalıların mezarlık ve abideleri bulunur.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Anıt, betonarme olarak inşa edilmiştir. Cephesi granit taş kaplıdır. Anıtın tavanında içten görülen mozaikten Türk bayrağı işlidir. Anıtın oturduğu şeref holü ve altındaki plato taş kaplamadır. Ayakların altında 9x9 m sahalara oturan dört bağımsız temel bulunur. Bu temeller 3.3 m yükseklikte ve 0.5 m kalınlıkta kirişlidir, bu dört ayak sert plak gergi ile birbirine bağlanmıştır. Temel zemini sert kalkerdir (Yüksel, 1979; Atabay, 2016).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Anıtın ayaklarına 2002'de rölyefler eklenmiş, 2004 yılında tören alanı ve sembolik şehitlikte çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2005 yılında ise anıtın tamamı restorasyon geçirmiştir. Anıtın karşısında diğer yer alan sembolik mezarlıklar 2007 yılında yapılmış olup muharebeler esnasında şehit düşen 59408 askerimizin isimleri yazılıdır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Arkitekt, 1944

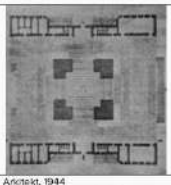
Kaynak: Arkitekt, 1944

Kaynak: Arkitekt, 1944

Kaynak: Erginbaş ve Utkular, 1958 (maket)

Kaynak: Erginbaş ve Utkular, 1958 (maket)

Kaynak: Erginbaş ve Utkular, 1958 (uygulanan proje)

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Arkitektuel, 2023

Kaynak: Salt Araştırma, 2023f

Kaynak: Salt Araştırma, 2023f

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Arkitekt (1944). Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı Müsabakası. Arkitekt Dergisi, 147-148, 52-65.

Atabay, M. (2016). Şehitlikleri İmar Cemiyeti Arşiv Belgelerine Göre Çanakkale Şehitler Abidesi İnşaatının Tamamlanması ve Açılış Töreni. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 14(21), 213-232.

Atabay, M. (2018). Çanakkale Şehitler Abidesi. Paradigma Akademi Yayınları.

Erginbaş, D., Utkular, İ. (1958). Çanakkale Abidesi. Arkitekt Dergisi, 293, 148-150.

Yüksel, C. (1979). Çanakkale Meçhul Asker Anıtı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Anıt; simetrisi, taş kaplamaları, yalın ifadeleri ile II. Ulusal Mimarlığın izlerini taşımaktadır. Betonarme sistemle inşa edilen anıt yapıldığı dönemde Türkiye'de ilk defa bu hacimde yapılan bir yapıdır. Anıtın formu Roma mimarisinin zafer takından ve tarih öncesi dolmenlerden ilham almıştır. Bu anlamda anıt; **tarihi değer, teknik değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Anıt kent ölçeğinde, ülke ölçeğinde hatta evrensel ölçekte oldukça simgesel ve manevi değerler taşıyan ve tüm dünya için hatırası olan bir yapıdır. I. Dünya Savaşı esnasında yaşanan Çanakkale Savaşı'nın yapıldığı bölgede Türk şehitleri ve diğer ülkelerin askerleri adına yapılmış savaş abidelerinin ve şehitliklerinin bulunduğu alanda inşa edilmiştir. Yerin hüzünlü ve bir o kadar da gururlu hafızasının yapıya bürünmüş halidir, Türk milleti ile aynı duyguları taşıyan bütün kalplerin birlikte attığı bir buluşma noktasıdır. Bu bağlamda anıt; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması** ✔

Anıtın ortasında yer alan lahit Adana'nın Osmanbey Köyü'nden getirilmiştir. Anıtın tavanında içten görülen mozaikten Türk bayrağı işlidir. Cephesi granit taş kaplıdır. Anıtın ayaklarına ise inşasından sonra rölyef çalışmaları yapılmıştır. Kullanılan bu malzemeler **özgünlüğünü** ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Türkiye tarihi açısından büyük öneme sahip bu savaşın anısına dikilen anıtın tasarımı 1944'te açılan bir yarışma sonucu henüz o dönemde İstanbul Teknik Üniversitesi'nde öğrenci olan Feridun Kip, Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular tarafından çizilmiş ve inşa edilmiştir. Anıt bu anlamda **tasarım değeri** ve **referans değeri** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Anıt I. Dünya Savaşı esnasında Gelibolu'da yaşanan tarihin en kanlı savaşlarından birinde şehit düşen Türk askerleri için yapılmıştır. Türkiye tarihi ve dünya tarihi açısından bu savaş oldukça önemlidir ve tarih sahnesinde birçok şeyin değişmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu anıt halktan ve resmi kuruluşlardan toplanan bağışlar ile inşa edilmiştir. O sebeple ne bir iktidarın ne de bir kurumun anıtıdır, Türk milletinin kendi eseridir. Bu anlamda anıt; **tarihi değer, siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Anıt yapıldığı günden günümüze aynı işlevdedir ve bu işlevi ile kalacaktır. **Özgün** tasarım özelliklerini ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-33. Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri Yapı Analiz Fişleri

TEMA 6: Bağımsızlık Mücadelesi ve Sonrası	**Alt Tema:** Savaş ve çatışmanın hatıraları	**Yapı Türü:** Anıt ve abide

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri**
	Yarışmayı Açan Kurum	Milli Savunma Bakanlığı
	Yıl	1962
	Jüri Üyeleri	Ferzan Baydar, Yılmaz Sanlı, Nihat Yücel, Turgut Cansever, Doğan Erginbaş, İlhami Ural, Vehbi Ekesan, Feyyaz Köksal
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Levent Aksüt, Yaşar Marulyalı
	Diğer Ödüller	2. Ödül: Şerafettin Öztürk, Şandor Hadi3. Ödül: Erdem Aksoy, Özgönül Aksoy
	Katılımcı Sayısı	İlk aşama:40 İkinci aşama:8

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	Zafer Anıtı
	Eski Ad(lar)ı	Zafer Abidesi
	Konumu	Zafertepe-Çalköy/Altıntaş/Kütahya
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/31.08.1981 (Başkomutan Tarihi Milli Parkı içinde)
	Uygulama Tarihi	1964-68
	Yüklenici(ler)	Salih Seçkin
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Uygulamada merasim alanı daha küçük ölçekte tutulmuştur. Bunun dışında projede var olan diğer birimler (müze, lojman, otoparklar vs.) ve çevre düzenlemelerine uygulamada sadık kalınmıştır.
	Mevcut Fiziksel Durum	■Orta durumda
	Mevcut İşlev	■ İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■ Brütalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Zafer Anıtı; Kurtuluş Savaşı'nın kesin sonucunun alındığı Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin yaşandığı alanda ve Atatürk'ün 30 Ağustos 1922'de savaşı komuta ettiği Zafertepe'de inşa edilmiştir. Her yıl Zafer Bayramı kutlamaları bu anıt ve tören alanında yapılmaktadır. 2000 metrekarelik alana yayılan anıt on adet üçgen duvar ve zemin düzenlemesinden oluşur. Üçgenlerden ilki 3 metre sonuncusu 17 metre yüksekliğinde; üçgenlerin kalınlıkları ise 70 cm'dir. Bu üçgenler ile oluşturulan kompozisyonda yer yer dışa açılan ancak merkezde toplanan bir iç mekan algısı oluşturulmuştur. Anıtın mimarları; ters üçgenlerin engelleri, dış ve iç düşmanları simgelediğini; aynı yönde gittikçe yükselen üçgenlerin ise ulusal iradeyi, milli mücadeleyi ve beraberinde getirdiği "zafer"i simgelediği ifade etmişlerdir. Bütünüyle dinamik bir etkideki anıta her yönden bakışta farklı görünümler elde edilmektedir. Üçgen formunun kullanılma sebebi olarak ise üçgeninin dinamizmi desteklemesi ve kayalık arazi dokusu ile uyumun sağlanmak istenmesi olarak ifade edilmiştir (Kortan, 1997). Anıt dışarıdan seyredilen bir sembolden ziyade içinde dolaşılan ve üçgenlerin arasından savaş alanlarını izleme imkanı sunan hacim ve boyutlardadır (Aksüt ve Marulyalı, 1968).
	Yakın Çevresinin Niteliği	Anıt; yerleşim bölgesinden uzakta, kayalık ve kurak bir tepede, Afyon'a 65 km, Kütahya'ya 75 km uzaklıktadır. Proje ile birlikte ağaçlandırma ve yol düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Anıtı tamamlayan tesisler olarak yakın çevresinde tören alanı ve tribünler, park alanları, gölgelikler ve oturma alanları, çeşme, kamp alanı, müze ve lojmanlar yapılmıştır (Aksüt ve Marulyalı, 1968). Ayrıca anıta çıkılan yolda açık alanda top arabaları ve uçak sergisi bulunmaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Anıt betonarme iskelet üzerine mor renkli kestonbol granit taşlarının üçgen plakların hareket yönünde kaplanması ile inşa edilmiştir (Kortan, 1997).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Anıtın üçgen bloklarında iklim kaynaklı nemlenmeler bulunmaktadır. Herhangi bir restorasyon çalışması yapılmamıştır. Yakın çevresindeki yollar düzenlenmiş ve ağaçlandırmalar yapılmıştır.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

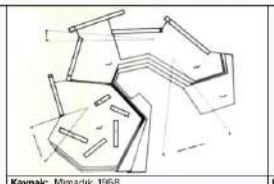
Kaynak: Mimarlık, 1968

Kaynak: Mimarlık, 1963

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Mimarlık, 1968

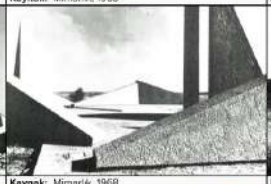
Kaynak: Mimarlık, 1968

Kaynak: Mimarlık, 1968

Kaynak: Korten, 1997

Kaynak: Korten, 1997

Kaynak: Aksüt ve Marulyalı, 2001

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Aksoy, Ö. C., Kahraman, G. (2022). Memorialisation of the Turkish War of Independence: Monuments, narratives and commemoration at the battlegrounds of Dumlupınar. War & Society, 41(3), 220-246.
Aksüt, L., Marulyalı, Y. (1968). Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri. Mimarlık Dergisi, 52, 28-30.
Aksüt, L., Marulyalı, Y. (2001). UMO Limited Şirketi. Mimarlık Dergisi, 301, 13-21.
Kortan, E. (1997). 1950'ler kuşağı mimarlik antolojisi. Yem Yayın.
Mimarlık (1963). Dumlupınar Zafer Anıtı ve Tesisleri II. Devre Jüri Raporu. Mimarlık Dergisi, 1, 2-8.

DEĞERLENDİRME

I	• **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması**	✔

Zafer Anıtı o güne dek yapılmış anıtlardan farklı olarak modern bir dil kullanmış ve zaferi, mücadeleyi engelleri soyutlayarak geometrik formlar ile ifade etmiştir. Aynı zamanda ziyaretçiyi de içine alan bir mekan kurgusu ile kişinin anıtla bütünleşmesini ve onu deneyimlemesini sağlamıştır. Tasarım; içinde yaşanabilen ve deneyimlenen mekanları olan modern anıt yaklaşımına öncü niteliğindedir. Tüm bunlardan dolayı anıt; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II	• **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması**	
III	• **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**	
IV	• **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması**	✔

Anıt; Türkiye modern mimarlık tarihinin önemli mimarlarından UMO Mimarlık'ın kurucuları Yaşar Marulyalı ve Levent Aksüt'ün 1962 yılında açılan ulusal mimari yarışmada birincilik aldıkları tasarımdır. Modern üslubu ve tasarımı ile dikkat çeken anıt 1966 yılında Time Dergisi'ne konu olmuştur. Ayrıca bu yarışma sonrasında 1966 yılında Amerika'da Franklin Delano Roosvelt anıtı için yapılan yarışmada birinci olan Marcel Breuer'ın tasarımına üslubu ve formu ile referans olmuştur (Kortan, 1997). Tüm bunlara bağlı olarak anıt; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşır.

V	• **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**	✔

Anıt Kurtuluş Savaşı'nın sonlandıran Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin yapıldığı alana inşa edilmiş ve 30 Ağustos Zaferi'nin simgesi haline gelmiştir. Türk milletinin milli mücadelesinin temsili niteliğindeki anıt; **tarihi değer, siyasi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI	• **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması**	✔

Anıt yapıldığı günden günümüze aynı işlevdedir ve bu işlevi ile kalacaktır. **Özgün** tasarım özelliklerini ve **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔			✔	✔	✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-34. İstanbul Radyo Evi Yapı Analiz Fişleri

TEMA 7: Ulaşım Sistemleri ve Kitle İletişimi	Alt Tema: Kitle iletişiminin geliştirilmesi	Yapı Türü: TV ve radyo yayın istasyonları, ağları ve tesisleri

Yarışmaya Dair Bilgiler	
Yarışmanın Adı:	**İstanbul Radyo Evi**
Yarışmayı Açan Kurum	Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü
Yıl	1945
Jüri Üyeleri	Paul Bonatz, Nedim Veysel İlkin, İbrahim Şükrü Ergün, Hüseyin Kara, Hüsamettin Tamburar, Hüsnü Keseroğlu, Rüknettin Güney, Sinan Mimaroğlu, Nurettin Evin
1. Ödül/Tasarımcı(lar)	İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, Ömer Güney
Diğer Ödüller	2. Ödül: Orhan Safa, Kemal Ahmet Aru 3. Ödül: Celile Berk, Haydar Yücelen
Katılımcı Sayısı	74

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	
Günümüzdeki Adı	Harbiye Radyo Evi
Eski Ad(lar)ı	
Konumu	Cumhuriyet Cad. Harbiye, Şişli/İstanbul
Tescil Durumu/Tarihi	Tescilli/ Şişli-Harbiye Tarihi ve Kentsel Sit Alanı 2007
Uygulama Tarihi	1945-19 Kasım 1949 (açılış)
Yüklenici(ler)	
Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Yarışma ile uygulanan proje büyük oranda paraleldir.
Mevcut Fiziksel Durum	■ Tadilat altında
Mevcut İşlev	☐ İlk işlev ☐ Farklı bir işlev ■ Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	
Üslup	■ II. Ulusal Mimarlık
Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	1927'de kurulan ve Büyük Postane binasının bodrum katında yayına başlayan TRT İstanbul Radyosu'nun stüdyo ihtiyaçlarının karşılanması ve radyo yayıncılığına uygun bir yapı yapılması amacıyla açılan yarışma sonucu Radyo Evi binası inşa edilmiştir. Dikdörtgen plan şemasına sahip yapı dört katlıdır. Zemin kat planı 2340 m^2 büyüklüğündeki yapıda radyo programlarında kullanılmak üzere 13 stüdyo bulunmaktadır. Plan şeması; yapı içindeki en büyük stüdyo olan A Stüdyosu'nun etrafında kurgulanmıştır (Tüfekçi Sevinç, 2011). Diğer stüdyolar da bu stüdyonun etrafında, yapının iç kısmına bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Bu sayede tüm stüdyolar ışık ve sesten yalıtılmıştır. Bu orta alanın çatı kotu ise bir kat aşağıda bitirilmiştir. Zemin ve birinci katta stüdyolar, program servis odaları diğer katlarda ise kumanda ve kontrol daireleri, teknik ve idari bürolar bulunmaktadır. Merdivenler yapının dört bir köşesinde kurgulanmış ve stüdyoların etrafındaki sirkülasyon holüne bağlanmıştır. Islak hacimler yapının arka cephesindedir. Giriş holünden üst kata iki yanda simetrik olarak bulunan düz kollu merdiven ile çıkılır. Girişin hemen karşısında A Stüdyosu yer alır. Yapı; simetrik plan ve cephe kurgusu, anıtsal cephesi, pencere oranları, kesme taş kullanımı ile II. Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır.
Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı, Taksim'den Harbiye'ye doğru giden Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alır. Yakın çevresinde yarışma ile inşa edilmiş Harbiye Ordu Evi, Harbiye Askeri Müzesi, Harbiye Açık Hava Tiyatrosunun yanı sıra Cemal Reşit Rey Konser Salonu, Lütfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı, Hilton Oteli gibi modern mimarlık yapıları ve İstanbul'un ilk apartmanlaşma döneminden kalan yüksek katlı apartmanları bulunmaktadır. Radyo Evi'nin ana caddeden bir miktar geri çekilerek yapılışı ile önünde küçük bir meydan oluşmuştur.
Yapım Sistemi ve Malzeme	Yapı betonarme karkas olarak inşa edilmiştir, cepheleri kesme taş kaplıdır. Doğramalar ve kapılar ahşaptır. Zeminlerde ve merdivenlerde mermer kaplama kullanılmıştır. Az eğimli kırma çatısı bakır kaplamadır. Saçak altlarında ahşap detaylar bulunur. Stüdyoların duvarlarına ses yalıtımı için ses tutucular eklenmiştir.
Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapı 2000 yılında otel olacağı iddiasıyla, 2012 yılında ise Birleşmiş Milletler'e verileceği iddiası ile gündeme gelmiş ancak açıldığı 1949 yılından 2020 yılında dek Radyo Evi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Yapının 2019-2020 yılları arasında Restora Mimarlık tarafından rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Yapı 2020 yılında güçlendirme çalışmaları sebebiyle boşaltılmıştır. 2021 yılında Radyo Evi'nin otel olacağı iddiaları tekrar gündeme gelmiş ancak yetkililer bu durumu yalanlamıştır. Günümüzde ise halen boş olan yapının güçlendirme veya restorasyon çalışmalarının başlaması beklenmektedir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

Kaynak: Arkitekt, 1945

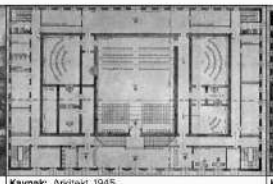
Kaynak: Arkitekt, 1945

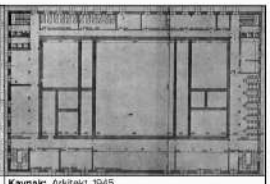
Kaynak: Arkitekt, 1945

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Eskiistanbul, 2023

Kaynak: Eskiistanbul, 2023

Kaynak: Eskiistanbul, 2023

Kaynak: Sözen, 1984

Kaynak: Sözen, 1984

Kaynak: Alsaç, 1988

Yapının Mevcut Durum Görselleri

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Tüfekçi Sevinç, 2011

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Arkitekt (1945). İstanbul Radyo Evi Proje Müsabakası. Arkitekt Dergisi, 163-164, 143-157.
Cankaya, Ö. (2003). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi-TRT-1927-2000, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı; simetrik ve anıtsal cephe düzeni, süslemeden arınmış detayları, pencere boyutları, çatı saçağı ve kesme taş kullanımı ile II. Ulusal Mimarlık akımının örneklerinden biridir ve erken Cumhuriyet döneminin simgesel yapılarındandır. Ayrıca 20. yüzyıl ile birlikte kitle iletişim araçlarının gelişmesine bağlı olarak gelişen radyoculuk alanında TRT Ankara Radyo Evi'nden sonra radyo evi işlevi ile tasarlanan ikinci binadır. Tüm bunlara bağlı olarak yapı; **tarihi değer, teknik değer, tasarım değeri, kanonik değer** ve **belge değeri** taşır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Radyo Evi; bulunduğu konum itibariyle İstanbul'un en önemli Cumhuriyet dönemi yapılarının bulunduğu Taksim-Harbiye arasındaki aksta yer almaktadır. Şehrin kültür ve sanat çevrelerine oldukça yakın konumdadır; 1949'dan itibaren hem Radyo Evi'ne gelen sanatçılar için hem orada çalışanlar için ve hem de İstanbul halkı için hafızalarda yer edinen, anı değeri olan bir yapıdır. Tüm bunlardan dolayı yapı; **sosyal değer, anı değeri** ve **simge değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı 1945'te açılan bir yarışma sonucunda birinci olan İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, Ömer Güney'in projesi sonucunda uygulanmıştır. Mimarlar İstanbul Teknik Üniversitesi'nde eğitim veren ve yarışma jürisinde de bulunan Paul Bonatz'ın öğrencileridir ve onun II. Ulusal Mimarlık ile ilgili fikirlerinden etkilenmişlerdir. Bu anlamda yapı; **tasarım değeri, referans değeri** ve **kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi** ✔

Yapı; İstanbul Radyosu'na özgü bir tasarım olması ile müzik camiasına kurumsallaşma ve canlılık kazandırmıştır. Müzik konusunda kendini geliştirmek isteyen sanatçılar için de bir staj veya kurs gibi geliştirici etkileri olmuştur. İstanbul Radyosu; 1960 sonrasında TRT'nin kurulmasıyla birlikte sadece İstanbul'da değil Türkiye'nin her yerinde dinlenebilen radyo konumuna geçmiştir. Böylelikle milyonlarca insana ulaşabilmeyi başarmıştır. Sadece müzik değil sanatın diğer dallarında yapılan programlar ile de radyonun önemi artmıştır. Tüm bunların yanı sıra Radyo Evi; Zeki Müren, Nida Tüfekçi, Mesut Cemil, Muzaffer Sarısözen gibi Türkiye'nin en önemli sanatçılarını ağırlayan hafıza mekanıdır. Tüm bunlardan dolayı yapı; **tarihi değer, anı değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması**

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔	✔		
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**

EK-35. Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı Yapı Analiz Fişleri

TEMA 8: Hızlı Kentleşme ve Şehirlerin Büyümesi	Alt Tema: Büyüyen kent, artan nüfus ve yoğunluk	Yapı Türü: Konut

Yarışmaya Dair Bilgiler	**Yarışmanın Adı:**	**Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı (Sınırlı)**
	Yarışmayı Açan Kurum	Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı
	Yıl	1972
	Jüri Üyeleri	Feridun Akozan, Mukbil Gökdoğan, Orhan Safa ve Vakıf Temsilcileri
	1. Ödül/Tasarımcı(lar)	Sami S. Sisa, Doğan Tekeli
	Diğer Ödüller	
	Katılımcı Sayısı	

Yapının Kimliği ve Tarihçesi	**Günümüzdeki Adı**	The Ritz-Carlton Residences
	Eski Ad(lar)ı	Yapı Kredi Apartmanı
	Konumu	Teşvikiye, Vali Konağı Cd. No:108 Şişli/İstanbul
	Tescil Durumu/Tarihi	Tescilsiz
	Uygulama Tarihi	1972-75
	Yüklenici(ler)	
	Tasarım-Uygulama arasındaki ilişki	Giriş kotunun altında kalan konut birimleri, ofis birimleri olarak revize edilmiştir, banyolardan biri bırakılmış ve mutfak küçültülmüştür.
	Mevcut Fiziksel Durum	■Değişiklik geçirmiş
	Mevcut İşlev	■İlk işlev ☐Farklı bir işlev ☐Boşaltılmış/atıl durumda

Yapının Tanımı	**Üslup**	■Uluslararası Üslup ■Brütalist
	Yapının Ayrıntılı Tanıtımı	Yapı 6000 m^2 büyüklüğünde ve 25 metre eğime sahip bir arazi üzerinde bulunur. Toplam inşaat alanı 23980 m^2'dir. Manzara ve güneşlenme yönü baz alınarak yapı uzunlamasına dikdörtgen blok olarak kurgulanmıştır. Yapı ve Kredi Bankası Emekli Sandığı Vakfı'na ait arsaya yapılan projenin içeriği 80 bağımsız daire, 208 araçlık otopark, 12 dükkandan oluşan çarşı, yüzme havuzu ve sinema, sauna, lokanta gibi ek işlevlerden oluşmaktadır. Yüksek gelir grubundaki aileler için düşünülen yapıya ticari işlev de verilerek gelir getiren bir yapı olması istenmiştir. Yapıya Vali Konağı Caddesi üzerinden girilir. Giriş kotunda yakın çevredekilerin de kullanımına açık olacak şekilde küçük bir çarşı ve meydan çözülmüştür. Caddenin bitiminde yer alan yapının ana kütlesinin oturduğu düzlem ile giriş kotu arasında eğimden dolayı oluşan kot farkı istinat duvarlarının etrafını dolanan otopark üniteleri ile gizlenmeye çalışılmıştır. Konut bloğu 65 metre yüksekliğinde ve 22 katlıdır, 9 katı giriş kotunun altındadır. Plan çözümünde esnek mekan kurgusuna önem verilmiştir. Yalnızca balkon ile parçalanan, yaklaşık 8x10 m boyutlarında tümüyle kullanıcı isteklerine bağlı revize edilebilecek iç mekanlar tasarlanmıştır (Tekeli ve Lisa, 1978). Yapı brüt beton cephesi, rasyonel ve esnek plan çözümleri, zemin katta oluşturulan bazası, kendi kendine yeten işlevsel fonksiyonları içinde barındırması, cephe kurgusu ile Uluslararası Üslup ve brütalist etkileri üzerinde taşımasının yanı sıra Le Corbusier'in Unité d'Habitation yapısı ile tasarım kurgusu anlamında benzerlik göstermektedir.
	Yakın Çevresinin Niteliği	Yapı; Harbiye-Nişantaşı aksı üzerinde, Vali Konağı Caddesi'nin bitiminde yer alır. Eğimi ve konumu itibariyle boğaza ve manzaraya hakim bir konumdadır. Vali Konağı Caddesi; günümüzde İstanbul'un en hareketli caddelerinden biridir. Bitişik nizam yüksek katlı apartmanların bulunduğu dokuda zemin katları ticari işlevlerle kullanılmaktadır. İstanbul'un daha çok üst gelir grubunun ikamet ettiği caddede mağazalar, butikler, kafeler vs. yer almaktadır.
	Yapım Sistemi ve Malzeme	Yapı betonarme sistemle inşa edilmiştir. Yüksek katlı oluşu ve eğimli arazi sebebiyle yoğun şekilde perde duvar kullanılmıştır. Konut birimi 10.20 x 20.40 m.'lik dört köşesinde ana taşıyıcı kolon olan dikdo rtgenden oluşur. Merkezde kurgulanan merdiven, asansör ve servis birimleri perde sistemle çözülmüştür. Döşemeler yerinde dökme betonarmedir (Tekeli ve Lisa, 1978).
	Yapının Geçirdiği Tadilatlar	Yapı 2014 yılında Bilgili Holding tarafından satın alınmış ve yenileme projesi Tanju Özelgin tarafından yapılmıştır. 2015 yılında projelendirilen çalışmalar 2022 yılında tamamlanmıştır. Cephenin tamamen koyu renk ile kaplanması, iç mekanda yapılan değişiklikler, girişe eklenen heykeller ve tamamen lüks bir rezidans konseptine geçmesi ile özgün niteliklerini büyük oranda kaybetmiştir. Günümüzde uluslararası otel firması Ritz-Carlton tarafından işletilmektedir.

Görseller

Yarışma Projesi Çizimleri ve Görselleri

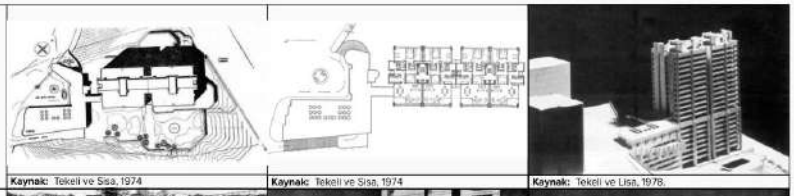

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Lisa, 1978.

Yapının Eski Görselleri

Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974 | Kaynak: Tekeli ve Sisa, 1974

Kaynak: Saltresearch, 2023g | Kaynak: Saltresearch, 2023g | Kaynak: Saltresearch, 2023g

Yapının Mevcut Durum Görselleri

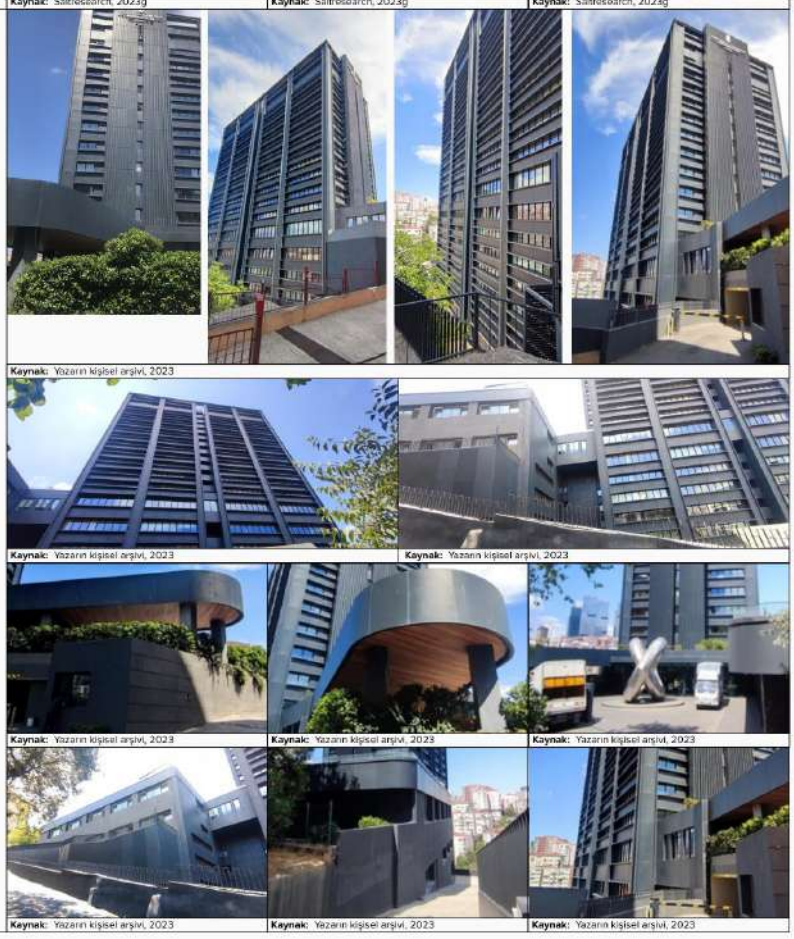

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023 | Kaynak: Yazarın kişisel arşivi, 2023

Yayın Dizini

Tekeli, D., Sisa, S. (1978). Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Vali Konağı Sitesi, Arkitekt Dergisi, 371, 84-90.

Tekeli, D., Sisa, S. (1974). Doğan Tekeli-Sami Sisa: 1954-1974 projeler-uygulamalar, architectural Works. Apa Ofset.

Tekeli, D., Sisa, S. ve Tanyeli, U. (1994). Doğan Tekeli Sami Sisa Projeler, Yapılar

DEĞERLENDİRME

I • **Belirli bir türün/üslubun/akımın/yapım yönteminin temsili olması ve ait olduğu dönemin özelliklerini yansıtması** ✔

Yapı 2014 yılında geçirdiği tadilat sonrasında özgün cephe karakterini büyük oranda kaybetmiş olsa da tasarım prensipleri anlamında halen bir dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Rasyonel ve esnek plan çözümleri, yüksek katlı konut yapısı olması, zemin katta oluşturulan bazası, kendi kendine yeten işlevsel fonksiyonları içinde barındırması ile Uluslararası Üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Bu anlamda yapı; **tarihi değer, tasarım değeri** ve **belge değeri** taşımaktadır.

II • **Kentsel ölçekte odak oluşturması veya yapının bir parçasını oluşturduğu yapı grubuyla birlikte önem taşıması** ✔

Yapı; yüksek katlı oluşu ve kütlesel büyüklüğü ile Vali Konağı Caddesi'nin simge yapısı olmasının yanı sıra yakın çevresinden de kolaylıkla algılanmaktadır. Günümüzde oldukça yaygın olan rezidans şeklindeki konutların en erken örneklerindendir. Giriş kotunda oluşturduğu küçük çarşısı ve meydanı ile bulunduğu caddede yaşayan veya uğrayan kentli için bir odak oluşturmuştur. 1970'lerden günümüze dek kentsel hafızada yer edinmiş bir yapıdır. Tüm bunlardan dolayı yapı; **sosyal değer** ve **anı değeri** taşımaktadır.

III • **Özgün iç mekan bileşenleri, malzeme, donatı veya mobilya içeren yapı/yapı grubu olması**

IV • **Ünlü veya alanında yetkin bir tasarımcının veya uluslararası/ulusal ölçekte ödül almış bir yarışma projesinin ürünü olması** ✔

Yapı Kredi Bankası Apartmanı; Türkiye'nin 20. yüzyıl mimarlığının şekillenmesine önemli katkıları olan, uluslararası üslubun yanı sıra brütalist üslupta da eserler veren Doğan Tekeli, Sami Sisa'nın sınırlı katılımcılı bir mimari yarışma sonucu inşa edilmiş tasarımıdır. Kendinden sonra yapılan rezidanslara referans olmuştur. Bu anlamda yapı **tasarım değeri, referans değeri, kanonik değer** taşımaktadır.

V • **Ülke tarihine önemli katkılar (olay, kişi, kurum) sağlayan yapı olması veya kentin tarihinde bir aşamayı göstermesi**

VI • **Özgün işlevini devam ettirmesi ve bütünlüğünü koruması** ✔

Yapı 2014 yılında yapılan değişim-dönüşüm sonrasında özgün karakterini büyük oranda yitirse de özgün işlevi olan konut işlevine devam etmektedir. Bu anlamda **kullanım değeri** taşıdığı söylenebilir. Ancak konutun bağlamı tamamen değişmiş ve lüks rezidans olarak işletilmektedir. Yapıya yeni düzenlemeler ve ekler yapılsa da yapı genel anlamda **bütünlüğünü** korumaktadır.

Kriter I	Kriter II	Kriter III	Kriter IV	Kriter V	Kriter VI	Hepsi
✔	✔		✔		✔	
III. DERECE: TİPİK	**II. DERECE: TEMSİLİYET**					**I. DERECE: İKONİK**